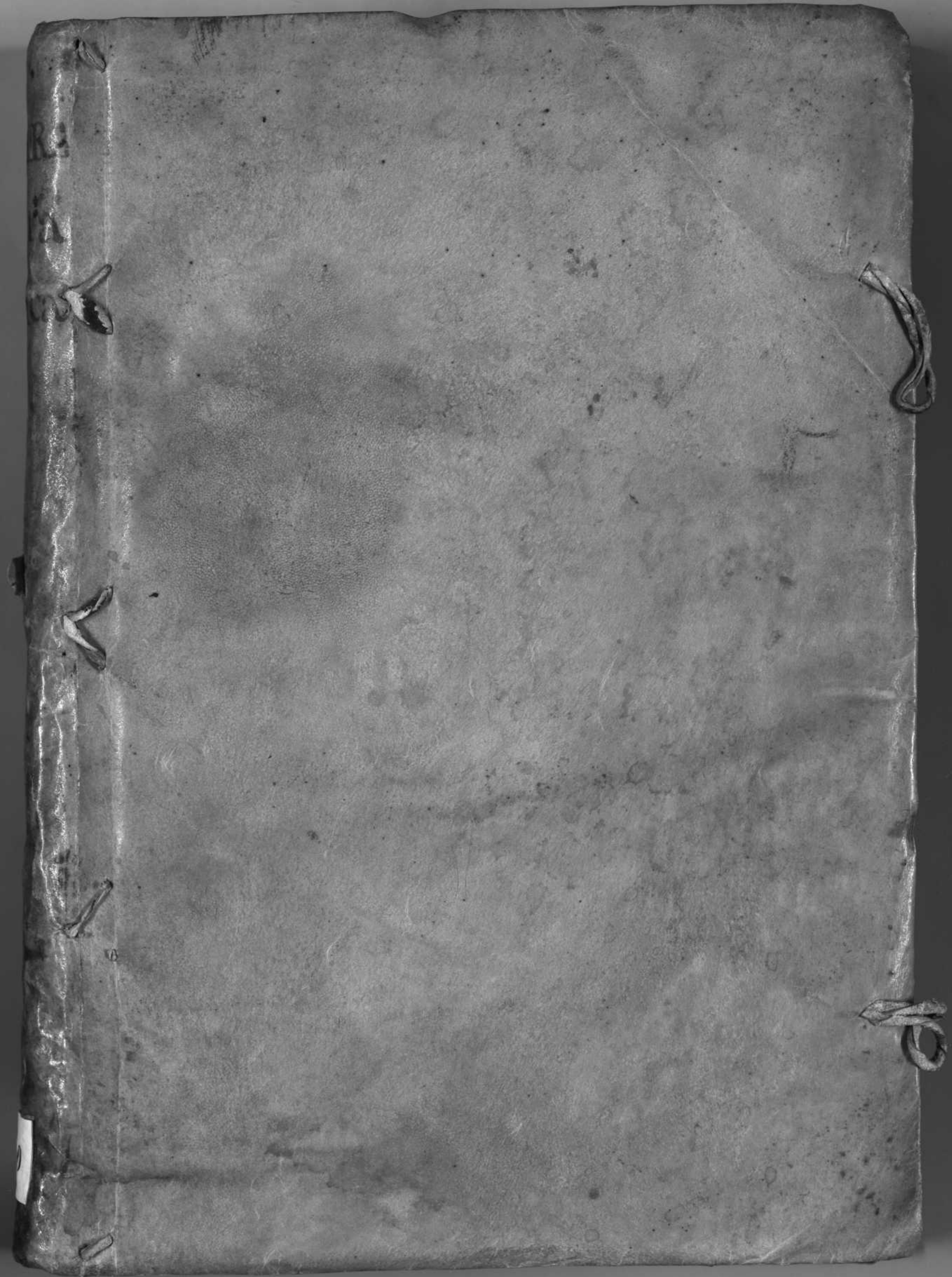

9210

Percy la 2 sono

L
105

NOVÆ,
VERÆQUE
MEDICINÆ,
EXPERIMENTIS,
ET EVIDENTIBUS RATIONIBUS
COMPROBATÆ,
PER GOMETIUM PEREYRAM,
MEDICUM METHYMNÆ DUELLI,
quæ Hispanorum nomine Medina del
Campo nominatur.

NUNC SECUNDUM IN LUCEM EDITA.

QUÆ IN HOC VOLUMINE TRACTANTUR,
Elenchus versæ paginæ docebit.

TOMUS SECUNDUS.

CUM LICENTIA.

MATRITI: Ex Typographia ANTONII MARIN, anno MDCCXLIX.

NOVA
VERAQUE
MEDICINAE
EXPERIMENTIS
ET EVIDENTIBUS RATIONIBUS
COMPROBATAE.

PER GOMMETIUM PEREYRAM,
MEDICUM METHYMNÆ DUELLI,
que Hispanorum nomine Medina del
Campo nominatur.

NUNC SECUNDUM IN LUCEM EDITA.
QUAE IN HOC VOLUMINE TRACTANTUR,
Flechas varias paginas docet.

TOMUS SECUNDUS.

CUM LICENTIA.

INDEX CAPITULORUM.

- C**AP. I. In quo antiquorum Medicorum decreta de febris essentia exarantur, pag. 1.
- Cap. II. In quo evidentissimis argumentis probatur calorem febrilem non distinguì à naturali calore, specie, sed tantum, quod intensior sit, quàm foret, si occasio febris abesset, pag. 3.
- Cap. III. In quo id, quod in antecedente probandum promittitur dilucidè ostenditur, pag. 4.
- Cap. IV. In quo probatur calorem febrium diariarum non posse oriri à causis, quas Galenus scripsit, ut tam Græci, quàm Latini, & Arabes Galenum sequentes huiusque opinati sunt, p. 15.
- Cap. V. In quo evidentissimis rationibus probatur febrilem calorem diariarum non inde oriri, undè Galenus est opinatus, pag. 22.
- Cap. VI. Fuit esse causas, quas Galenus febrium putridarum esse putavit, hic probatur, illius decretis prius ductis, pag. 28.
- Cap. VII. In quo modus hucusque ignotus, per quem febres fiunt ostenditur, pag. 50.
- Cap. VIII. In quo solvuntur dubia, quæ sequi videntur ad causas febrium à nobis præmeditatas, pag. 54.
- Cap. IX. In quo ex quadam Hippocr. sententia facile elicitur aberrasse Galenum in reddendo causam rigorum febrilium, & ipsarum febrium, pag. 63.
- Cap. X. In quo undè contingant febres unius tantum diei, quas ephemeræ dicunt, & plurium dierum, quas putridas, & hæcticas nominant, explicatur, p. 65.
- Cap. XI. In quo redditur causa præcisè durationis viginti & quatuor horarum febrium ephemerarum, & diuturnioris intermittentium, undèque intermissio in febribus contingit ostenditur, p. 67.
- Cap. XII. In quo argumenta quædam contra causas à nobis assignatas de febrium circuitibus proponuntur, ac solvuntur, pag. 71.
- Cap. XIII. In quo causa assignatur cur aliquæ febres per nonnullos dies uniformiter infestent, quæ continentes nominantur, & aliæ incessantè affligentes in certis diebus augeantur, p. 74.
- Cap. XIV. In quo argumenta, contra Galenum, ducta contra nostram sententiam, minimè procedere ostenditur, ubi quoque causa redditur cur bruta non febrant, pag. 76.
- Tom. II.
- Cap. XV. In quo fusè exprimuntur nonnulla, quæ ex nostris assertis de febrium essentia sequuntur, objectionibusque quibusdam respondetur. Veraque causa cur febrientes moriantur, explicatur, pag. 78.
- Cap. XVI. In quo essentia, & causæ febrium hæcticarum opinatæ à Galeno improbantur, ducto contextu libri de Inæquali intemperie, & falsis ejus dogmatibus improbatis, pag. 84.
- Cap. XVII. In quo, quædam falsa Hugonis Senensis opinio, de febribus hæcticis, increpatur, pag. 96.
- Cap. XVIII. In quo febrium diariarum signa exarantur, pag. 163.
- Cap. XIX. In quo indicia ephemeræ febris, provenientis ex tristitia, immodicis curis, vigiliis, & ira, ex 2. cap. prim. de Arte curativa ad Glauconem exarantur, pag. 169.
- Cap. XX. De medela febrium diariarum ortum trahentium à tristitia, immodicis curis, vigiliis, & ira, pag. 171.
- Cap. XXI. Dieta communis omnibus diariis febribus, pag. 174.
- Cap. XXII. De medela diariarum febrium orientium à cutis densitate, ibid.
- Cap. XXIII. De signis febrium orientium ab inguinum inflammatione, & ejusdem medela, pag. 175.
- Cap. XXIII. De signis, & medela diariarum febrium orientium à cruditate ventriculi, & sibi contradicens Galenus concors fit, pag. 177.
- Cap. XXIV. Signorum, & medelæ diariarum febrium ex lassitudine orientium, pag. 179.
- Cap. XXV. Signorum febrium provenientium ex immodico solis ardore, p. 181.
- Cap. XXVI. An transitus febris diariæ in putridam, ut hucusque opinabatur, fiat, examen, etiam qualiter deinceps febres, quæ putridæ dicebantur, vocandæ erunt, neque non quod nomen hæcticæ sortientur, pag. 183.
- Cap. XXVII. Horroris, & rigoris esse, & causæ, in his, quæ in hoc capite scribuntur, exprimentur. Undè tremoris quoque essentia nota evadet, & Galeni errata in hoc negotio explicabuntur, pag. 184.
- Cap. XXVIII. De coctione, ac putrefactione, pag. 207.
- Cap. XXIX. In quo tempore febrium explicantur, pag. 215.
- Cap. XXX. De medela febrium generica, p. 216.
- ¶ 2 Cap.

Cap. XXXI. De medela minus quam præcedens generica febrium plurium dierum, pag. 234.
 Cap. XXXII. De ratione victus observanda à febriculis, pag. 242.
 Cap. XXXIII. De potu febriculis exhibendo, pag. 254.
 Cap. XXXIV. De biliosis febribus, p. 259.
 Cap. XXXV. De signis febrium occasionem ab exacta bili trahentium, pagina 260.
 Cap. XXXVI. De medela febris intermittens ab exacta bile ortum trahentis, pag. 264.
 Cap. XXXVII. De febribus continuis ab exquisita bili ortum trahentibus, pag. 273.
 Cap. XXXVIII. De medela febrium continuarum ab exquisita bili ortum trahentium, pag. 275.
 Cap. XXXIX. De esse, & signis causi febris, pag. 282.
 Cap. XL. De medela causi febris, p. 284.
 Cap. XLI. De esse signis febrium provenientium à bili notha, in quo nonnulli errores de bilis coloribus deteguntur, pag. 294.
 Cap. XLII. De signis febrium orientium à notha bili, pag. 301.
 Cap. XLIII. De medela tertianæ nothæ intermittens, pag. 304.
 Cap. XLIV. De medela duarum tertianarum, seu duplicis tertianæ (vanam namque existimo esse distinctionem inter has voces, duplex tertiana, & duæ tertianæ) intermittens à notha bili originem trahentis, pag. 311.
 Cap. XLV. De nocturnis, ac diurnis febribus, pag. 314.
 Cap. XLVI. De medela diurnæ, ac nocturnæ febris, pag. 316.
 Cap. XLVII. De medela febrium continuarum à notha cholera orientium, pag. 317.
 Cap. XLVIII. De gravi sopore cataphora à Græcis dictus, pag. 319.
 Cap. XLIX. De phrenitide, & paraphrenitide, in quo etiam non esse inflammationem cerebri, neque ejusdem membranarum phrenitidem probatur, pag. 329.
 Cap. L. Breve de medela phrenitidis, pag. 334.
 Cap. LI. De vigili comate, quod subet

Afahari Avicena vocavit, Paulus autem cathocum nominavit, pag. 338.
 Cap. LII. In quo inquiritur an febres meræ pituitosæ nonnunquam contingant, pag. 340.
 Cap. LIII. De hepiala, & lypiria febribus, pag. 345.
 Cap. LIV. De febribus à melancholia exorientibus, & signis earumdem, pag. 347.
 Cap. LV. De signis quartanæ, pag. 359.
 Cap. LVI. De medela febrium à melancholia orientium, quæ sæpissime per quatuor dies accidunt, ideoque de quartanæ medela nuncupatum, pag. 360.
 Cap. LVII. De vera medela quartanæ simplicis intermittens in methodos curativas per victus rationem, ut aliarum febrium distincta, pag. 367.
 Cap. LVIII. De methodis observandis cum quartanæ pharmacis, aut venæ sectione medemur, pag. 371.
 Cap. LIX. De febribus à sanguine orientibus, quas sinochos, ac sinochas, & continentes Medici vocant, pag. 378.
 Cap. LX. De signis febrium à sanguine multo, aut putrido provenientium: quas continentes, seu sinochas Græci vocant, pag. 388.
 Cap. LXI. De medela febrium à sanguine originem ducentium, pag. 392.
 Cap. LXII. De febribus, quas Galenus, & reliqui Medici hecticas vocarunt, nos autem habituales, aut potius tabidas nominamus, pag. 400.
 Cap. LXIII. De signis hecticæ febris, pag. 405.
 Cap. LXIV. De medela febrium habitualium, pag. 411.
 Cap. LXV. De febribus compositis hemitritæ nominatis, quæ an tales sint, quales à Galeno, & aliis Medicis esse finguntur, aut non, in præsentī capite examinabimus, pag. 418.
 Cap. LXVI. De febribus pestilentibus, pag. 424.
 Cap. LXVII. De signis pestilentium febrium, pag. 434.
 Cap. LXVIII. De medela febris pestilentis, pag. 437.
 Cap. LXIX. De Morbillo, & Variolis, pag. 443.
 Cap. LXX. De signis, & medela variolarum, & morbilli, pag. 447.

AD LECTOREM.

TSI intelligam, candide Lector, quàm ardua, ac difficilia sint, quæ molior, & intrepidè aggredior, non tantum condendo opera, in quibus Aristotelis, & Galeni adeò probatorum à tot sæculis Authorum decreta refringuntur, confutantur, ac dedocentur: verum contemnendo, & post habendo doctrinas, quæ nunc sunt in pretio, & quarum præcipuam curam omnes, qui nunc discunt, habent, ut eas, quæ veræ sunt scientiæ, legentium lucubrationes nostras mentibus inferam: non tamen ob has difficultates moror, tardor, aut ab inceptis desisto. Sum enim adeò captus effræno quodam amore docendæ veritatis, & hujus superstitionis extirpandæ ab universæ Europæ Scholis, jam annos fermè retrò quinquaginta in Professores scientiarum sub repentis, & jam nunc publicè grassantis, ut de me verè dici illud Ovidianum valeat. Nec capiunt inclusas pectora flammæ. Neque est cur quis hos nostros conatus miretur, maximè hunc, de quo postremo agebam, quin potius majore admiratione digni sunt illi, qui profitentes, ut voce iniquunt Dialecticam, Physicam, & Theologicam, & Medicam Facultatem harum, quarum se Professores esse falso affirmant, curam nullam habent, ut tantum vocolæ cujusdam Latine, Græcæ, aut Hebræicæ significatum, originem, accentum, orthographiam ad unguem calleant: idque præcipuè sit eis cordi, ut loquendo, scribendo, orando summam laudem quod Latinissimi, Græcissimi, aut Hebræicissimi sint, obtineant, aliis jam Chaldæissimos, & Arabicissimos esse insuadentibus: scientias, quas dixi, nec labiis degustando, quasi futuri sint ipsi, aliquorum, qui orbem peragraturi sunt, & in relatas barbaras gentes transgressuri Interpretes, & quod Hispanè dicitur *Farantes*. Porro Erasmus ille horum sectæ primus, ac maximus Hæresiarcha, qui ut infelix ingenium ad calendas speculativas facultates sortitus est, sic augustum ad humanitatis professiones, quia immodicè incumbentes Medicos, & Theologos illius temporis sophismatis, & calculationibus invenit, libros complures satis elegantes, ac cachinnis plenos, innumeræ invectivas in sophismatum, & calculationum Doctores, includentes composuit, ac per orbem dispersit, quibus innumeros suæ sortis homines, rari enim sunt, qui ardua, ac insulsa logices, & speculativæ physices callere possint, ad humanarum doctrinarum lectionem, non dissimili Mahumetæ, & Lutheri astu allexit, & haud invitos traxit. Inter enim selectissimam adhuc juventutem pauci reperiri queunt, quibus si vita deses, & amœnitate plena, simulque laboriosa, ac ærumnis scatens coram præsentetur, non præferant desidiosam laboriosæ: præsertim si persuasum habeant, labores infrugiferos, ac cassos esse. Et cum Orator adeò illustris Erasmus fuerit, ut nullis fermè præteriti sæculi se cedere citra insolentiam dicere possit, innumera proba jaciendo in eos, qui operam dabant speculativis facultatibus, Theologis consulebat Chrysostomum, Cyrillum, Hieronymum, innumerosque alios Sacros Doctores legerent, & Thomas, Scotos, Olzanes, Capreolos, Durangos, Gregorios Ariminenses, ac Gandavos, & cæteram Scholasticorum Doctorum classem contemnerent, innixe asseverans parum conducere ad Christianam pietatem scire, quid relationes, prioritates, essentiæ, quidditates, inceptions, desitiones, ac alia innumera sint: inscius quod cum hæc non nisi magno cum labore, & frequenti meditatione ab intellectu concipiantur, agilis, acris, & illustris, tam ad faciliora, quàm difficiliora callendum mens ipsa reddatur: non aliter eadem per illorum cognitionem contingendo, quam corpori assuefacto cum ferreis compedibus salere, currere, & ambulare, quod sine relato impedimento recensita munia agilis evadens exercet promptissimè. Vocabatque speculationem sophisticam artem, & humanitatem, quam ipse suadebat, bonas literas nominabat: cum potius meras literas vacaturus illam erat. Nam libri illius ansam complurimis exhibue-

buerunt , ut Sacrarum Scripturarum contextus per ipsos conspurcarentur , ac defædarentur , puris literis tantum animadversis , quod defecerit iis acris illa ingenii , usu speculationis obtentavis , quæ ardua quæque æquare , & exponere valet. Alioque prætextu Dialecticam , & Physicam in totum extinxit , obijciendo nonnullis Expositoribus Magistri Sententiarum nihil ipsos decreta illius explicare curasse , sed quod absolvendo negotium de infinito , de compatibilitate primarum qualitatum , de propositione per se nota , de subjecto , & passione , & infinitis aliis rebus ad prædictas Facultates attinentibus , tempus , & chartas consumpserint : vitio relatis Scriptoribus dando , quòd cum transactis prioribus annis , in quibus artibus , & Physicæ incumbere erant soliti , nullam de illis in sequentibus scientiis curam essent habituri , nisi cum vi compulsi aliquis locus id posceret , agentes de re Theologica , Dialecticas , & Physicas quæstiones perpetuò tractassent , & de Theologico negotio quasi obiter verbum unum , & insulsum scripsissent : ut verius commentationes recensitæ dici valerent Summulæ , aut Physici , quàm Theologici codices , potiusque illarum Scriptores Summulistæ , aut Philosophi , quàm Theologi. Quod & si satis calidè , & verè assertum ab eo sit , esto quòd in nonnullos Scriptores convitia illa jacta quadrarint , non tamen sine magno dispendio , ac jactura Christianæ pietatis cautio adimpleta est. Nam modum nullum servando in cavendis scopulis prævisis , illud Logicum , & Physicum , quod transferre tantum in nativum solum debuissent , ubi quantumvis sursum editum , aut deorsum radicibus jactis latum , nocere minimè valeret , penitus evulserunt , & igni absumendum dederunt. Theologiam , & Medicam scientias , ac nonnullam partem juris Cæsarei , in grammarum peritiam convertentes , vitareque conantes , ne Theologi , & Medici , Logici , aut Physici tantum vere dicerentur , relatos dumtaxat grammaticistas posse vocari fecerunt. Et quod lugubre , & nefandum est , mille hæresibus formosam Christianorum Religionem deformaverunt , quòd sensus decentes piarum literarum hebetibus , & minimè limatis , ac parum exacutis per artes , & Philosophiam ingeniis calere non valuerunt , literæ occidenti præcisè incumbentes. Porro iis , qui adeò petulanter aggredi sacras literas audent , ut solum Grammaticistas esse , Latinitatis , aut Græcanicæ linguæ ad earumdem verum sensum rimandum sufficere existiment , par error subsequi solet illi , in quem cerdones , & mechanicarum artium artifices incidunt , cum Bibliæ , aut Pauli Epistolæ libros in nativam suam linguam versos , legunt , & explicare conantur. Neque immeritò utrosque similiter peccare asserimus , siquidem linguarum periti nihilo cultiora ingenia , quàm artifices habent. Ad linguas enim addiscendum , sola memoria utimur , ad scientias ingenio. Præterea ii bilingues , & trilingues in totum institoribus illis similes fiunt , qui è patria profecti , in alienum sibi orbem migrant , ut merces ignotas ad suos deferant , quarum asportatio , tam sibi , quàm suis emolumento sit futura : portuque , quem petebant , potientes , emere merces negligunt , quo commodius illorum exterorum linguam calleant , atque in patriam numis , & mercibus petitis vacui , & omnibus deinceps in fabulam expositi , insani alacres redeunt , sibi tantum placentes , quòd ex suis laboribus fructum adeò pretiosum excerpserint , externæ videlicet nationis linguæ significata calluisse. Certè si unius hominis vita sufficeret ad universas linguas , aut saltim ad Latinam , & Græcam exactè callendum , & ad Dialecticam , & Physicam , & Theologiam , seu Medicinam probe intelligendum , vitio ego non darem scholaribus obnixè procurare Latinissimos , & Græcissimos fieri : verum cum vita adeò brevis sit , Theologos , & Medicos , illis scientiis magno conatu incumbant , hortor , sine quibus vere Theologi , & Medici esse , nulli valent : iis enim impetratis , satis periti in linguis sine magistro esse possunt. Quod in eisdem quantumvis peritioribus contingere , si artes callere curent , non potest. Nempè qui nostris consiliis paruerit , infestissimos scopulos hæresum nunc collidentium vitare , facillimè vale-

lebit. Non quod me lateat etiam in hac nostra tempestate quosdam satis Logicos, & Physicos perversarum mentium, & morum, cupidos, ut reor, facultatum, seu humanæ gloriæ, in hæresim incidisse, sed neque una hirundo facit ver. Sat fuerit, ut objectio hæc diluatur, quod ab hinc quadraginta annis cum Parisiis, & Lovanii Artes, & Physica honore vigeant, nunquam Lutherum ausum fuisse, ad Parisienses, & Lovanienses literatos suam causam definiendam deferri: qui si nunc vixisset, proh dolor! fortasse id, quod tunc metuebat, jam nunc summis precibus posceret. Nec mirum, quod artes, quas immanis bestia illa verebatur, explosas esse novisset: & disciplinas, quas amabat, & quibus, & si ineptè, innitebatur, in pretio habitas videret. Certè si ego tantus apud Christianos Principes forem, ut meis consiliis de hoc negotio acquiescerent, nemo in Theologica, & Medica Facultatibus laurea potiretur, quam qui per annorum duorum spatium Summulis insudasset, & per tot Physicæ, Logicæque per unum. Neque à latinitate in has, & ab harum quavis in alias transitus concedendus esset, nisi per doctissimos quosque huic negotio ab Universitatibus selectos, & solutos permissus Scholaribus fuisset. Cavendum enim, quam maximè existimo ne cui permittendus est transitus, symbolum aliquod jure teneatur ipse solvere copiam facienti. Ob enim hos numulos capeffendos multis indoctis licet per præfectos relatorum munerum, quod illis indubiè alias denegaretur. Nullusque ob scripta stomachetur, meque convitiis infectetur: suspicans mihi quantumvis barbaro, & parum in linguis exercitato, displicere elegantem phrasin, & orationem currentem, indèque in vectum in linguarum peritos fuisse. Nam ego peritiam hanc, quam maximè laudo, & ab eadem emanasse innumera bona, tam in re Theologica, & Medica, quam in aliis facultatibus, non inficio. Id ego dumtaxat vitupero nimirum, opinari, multos hanc tantum sufficere, ad Theologiam, & Medicinam, & jura exactè sciendum, cum ii, quibus mens aliqua inest, minimè ignorent, ipsam tantum docere, quæ Scripturarum simplicia significata sint, cum lector poscat, multiplicem sensum Scripturæ callere. Si enim Erasmus, & quotquot eum sunt post sequuti, hortarentur prudenter, ne peritiam in linguis despicerent, sed cavissent, à barbarie abhorrerent, qui literis incumbunt, quod sæpè accidat minimam ignorantiam significati vocis unius in errores perfidos legentem protrudisse, & scientias necessarias ad alias capiendas non explosissent, ac exhibissent, sed ut doctus ille vir Hermolaus barbarus opere monstrassent, peritiam linguarum impedimento non esse scientiis posteris, ego in hos non essem in vectus. Quod autem id non fecerunt, ne rudi, aut ignavæ juventuti scripta horum imponant, per præsentem epistolam illis cavi: palam, & ingenuè confitendo innumera bona ab eruditione Erasmi in Orbem emanasse, dum tamen non negem tot, ac majora mala ob causam superius scriptam provenisse: cum de eo merito dici possit, quod de Alcibia de illo Duce Atheniensium biforem, scilicet fuisse. Sat hæc esse puto, ut omnes, qui sibi persuaserant, neque latum unguem discedi oportere in addiscendis disciplinis ab Erasmi instituto, resipiscant. Qui enim nostris suasionibus experrectus non fuerit, lethargo oppressum crediderim. Iis ergo relictis, ad excusandum illud in exordio orationis, ut vitium objectum mihi, quod dedocere Aristotelis, & Galeni placita sim ausus, accedo. Neque multis, sed unico verbo me non culpa, sed laude dignum, ob conatum adeò insignem non insolentè, sed prudenter ausum decerno. Etenim si ego temerè, & inconsultè tantum facinus aggredi auderem, cuivis supplicio me exponerem. Verum cum nihil horum Authorum carperim, quod in solubilibus rationibus mendacium esse non ostenderim, ut qui nostras lucubrationes exactè callent, intelligunt deliri tantum, & insanientes vitio dare poterunt adeò utile mundo opus, & laborem. Porro prædecessores nostri, & qui adhuc nostra tempestate literas physicas, & medicas addiscebant, vel docebant, nihil aliud curabant, quam totis viribus

conari, contextum Aristotelis, Averrois, & Galeni callere, horumque decreta, ut Delphici Apollinis responsa observare, & exequi, impium putantes quibusvis placitis ipsorum non assentiri, etiam si viderint ipsos petulanter mentitos fuisse, frivolisque argumentationibus: nonnulla placita sua fulsisse, quasi relatorum Authorum scripta incantationis vim in legentes ea habuissent. Quæ & si innumeros usque ad hæc nostra tempora fascinaverint, jam per me incantamenti vi dissoluta, aditus carpendi omnibus concessus est, qui pariter ut nos, inquirere veritatem insudaverint. Neque velim ullum putavere verbis his juvenibus quantumvis sibi doctis, & blateratoribus senibus per me licere Galenum, & Aristotelem, ac alios graves Authores statim reprehendere, ut offendant in suis libris aliquid, quod minus ipsis quadret: cum multa, quæ prima fronte indoctè scripta videntur, altius, & assidue, & temporis transcurfu examinata, vera esse noscantur. Illis enim tantum relata facultatem concedo, qui quadragesimum attigerint annum, semper literis sine intermissione incumbendo. Neque prohibeo ante recensitum tempus, quæ velint, adversus prædictos Authores meditetur: ac cum doctissimis amicis, & Magistris, & eventibus conferant: & si amici, & Magistri defendere increpatorum Authorum placita non valuerint, & eventibus contraria decreta non fuerint, jam tunc periculo usque ad quadragesimum præscriptum à me annum de dubiis, ut dixi, facto, in lucem edere licebit: sibi suadendo, qui id molitur, mille indoctorum calumniis, & probriis exponi, quæ tamen mitti, & generoso animo tolerare, debet, quod tantæ sit molis errorem à multis annis mentibus professorum scientiarum infidentem evel-
lere, ut Romanam condere gentem. Ut enim populus ille initia exigua habens, tractu temporis innumeris difficultatibus superatis, in Civitatem dominam mundi evasit: sic vera dogmata ab ignaris, vel invidis undique dilacerata, à mortalitate per doctos vindicantur. Quod eventurum nostris lucubrationibus, concedente Salvatore JESU, spero. Vale, placide Lector.

IN NOMINE DOMINI JESU CHRISTI. OPERIS PROOEMIUM.

ON levi angustia cruciabar toto eo tempore, quo opus præsens, & alia post excudenda jam dudum mente concepta in lucem edere distuli. Neque immeritò, quòd sæpius mecum ipse meditabar, si quæ à nobis referenda sunt, adeò hominum saluti conducent, ut nulla plus, eorundemque ignorantia millies immaturè infantiam, & juventutem, cæterasque hominum ætates deleri fuerit, ac sit occasio, qui fieri poterit, quin differre promulgari adeò præclaras veritates, cum tacentis labe, ac ignominia fiat. Quod ut vitem, generique humano (quo ad possim) opem feram, omnia, quæ à Medicis sine controversia recepta sunt, & aliter secundum meam sententiam habent, in hoc, & sequentibus voluminibus congeram. Exordio sumpto ab universaliori morbo, & totum hominem occupante, à febre scilicet: cujus essentiam causas, ac species esse usque in hæc tempora ignotas, ni fallor, dilucidè monstrabo: Galenumque non dolo, sed ignorantia excæcatum potissimum, suis de hac re scriptis Medicis posteris imposuisse evidentè docebo. In primis præcipua, quæ de essentia, causis, & differentia febrium scripta sunt à senioribus, & potioribus Medicis, in compendium quoddam redigendo. Dein in quo ab eisdem deficiamus, ostendendo. Et quòd Galenus inter omnes fusiùs de re hac scripsit, cui plurimùm hujus tempestatis Medici fiunt, ideò ejusdem decreta evidentiora ante omnia proponuntur.

CAPUT PRIMUM.

In quo antiquorum Medicorum decreta de febris essentia exarantur.

Intque potissimæ Galeni sententiæ, quæ febris essentiam explicant, illæ. Prima, quam in lib. 5. Methodi medendi, cap. 1. legitur, scilicet: [Febris dicitur, cum a-

Tom. II.

deò immodicè auctus calor est, ut hominem offendat.] Altera verò, quæ in libello Introductionum medicinalium Galeno ascripto referatur: [Febris igitur est nativi caloris in ardentiorē conversio, eo quòd

A

quòd intro averſus perſpirare prohibeantur.] Alia in primò de Differentiis febrium libro parum poſt principium: [Siquidem febris ſubſtantia in eo qui præter naturam calore conſiſtit.] Alia in commento aphoriſmi decimiſexti primæ particulæ: [Febris calida, & ſicca paſſio eſt. Eſt enim converſio nativæ caliditatis ad igneam.] Reliqua ſecundo Methodi medendi libro, cap. ultimo: [Calor, ſimplicis rei nomen eſt, præterea actionis læſio ſimplex quædam res eſt. At tantus calor, quantus jam actioni officiat, non etiam ſimplex res eſt. Quòd ſi etiam totum vexet corpus, multò proſectò minùs jam ſimplex eſt. Ergo quo minùs multis utantur homines, ad compendium alioquin natura proclives, ejuſmodi calorem febrem vocant. Quippè expeditius, dictum eſt febricitare Dionem, quàm tantum in toto corpore caloris habere, ut multas functiones corrumpat.] En potiora, ut dixi, Galeni decreta, quibus eſſentiam febris exprimit. Hippocratis ergo ſententiæ de hocce negotio referantur.

Sententia Hippocratis de febribus.

Senex Hippocratis cum de febribus loquitur, potiùs cauſas, aut modos earum exprimit, quàm eſſentiam declaret. Nam ſententia illa, quæ in libro 4. de Viëtus ratione in morbis acutis legitur, ad febrium cauſas attinet. Series literæ eſt: [Febris autem ardens ſit, quum reſiccata venulæ, hora æſtiva acres, ac bilioſos ſeroſos humores in ſeipſas attraxerint, &c.] Ac illa, quæ in lib. de Locis in homine refertur, ad idem quod præcedens, ſpectat: [Febres porrò propterea fiunt, cum corpore ſuper inflammato carnes intumuerint, & pituita, ac bilis conſuſa quieverint. Et neque frigeretur quicquam, neque exeat, neque moveatur, neque

aliud quid ſubeat, &c.] Sicubi enim eſſentiam febris exprimere videtur Hippocrat. in libro 3. de Morbis vulgaribus commento primo, eam explicat, ubi ignem nominat febrem, cum dicit: [Hermocrates qui ad novum murum habitabat, igni eſt correptus, &c.] Et eodem libro infra ſcribens: [Qui in Dealcis decumbebat homo diu capitis conſiſtabatur gravitate, ac dextrum tempus dolebat, ex occaſione igne eſt correptus, &c.] In quibus duobus locis, ac in multis aliis febrem validam ignem Hippocrat. dicit, ut mitem in caleſcentiam nominat. Ut conſtat ex commento Galeni ſuper prima ſententia ex his duabus à me adductis de Morbis vulgaribus, lib. 3. Sed nomenclatura illa improprie de febre dicitur, cum ipſa accidens ſit, ignis autem ſubſtantia.

Platonis decretum non multum ante Timæi finem poſt Hippocratem de febrium eſſentia ducere etiam addecens eſſe exiſtimo, quod in hunc modum habet: [Quando igitur corpus humanum ignis potiſſimum exceſſu languet, continua febre laborat, quando verò aëris, quotidiana, aquæ tertiana, propterea quòd aqua ſegniſ eſt quàm ignis, & aër. Terræ demum exceſſu quartana. Terra ſiquidem omnium tardiſſima, quarto gradu cum ſit, temporis circuitu quarto fervet, defervetque. Hinc quartanas invehit febres, quæ vix, ſeroque ſanantur. Atque hoc quidem pacto corporis morbi contingunt.] In quibus verbis, non tantum febris quidditas exprimitur, ſed, & cauſæ, ac differentiæ ejuſdem quamquam falſo explicantur.

Cornelii Celſi ſententiam non tranſcribo, quòd ipſe definire morborum eſſentias deſpiciat, medelæ eorundem tantum intentus.

Decretum Platonis de febribus.

Cornelius Celſus nihil de febrium eſſentia tradidit.

Pauli sententia de febrilibus.

Pauli quoque decretum sub silentio prætereundem decerno, quòd etiam pauca verba, quæ essentiam febris monstrent, scripsit. Nisi enim illud capituli 28. lib. 2. scilicet: [Continuarum febrium, Synochos Græci appellant, origo ex sanguine est, nunc effervescente, nunc putrefacto, propter obstructionem.] Verbum nullum aliud reperitur, quod huic rei quicquam conducatur.

Sententia Aëtii de febrilibus.

Aëtius sermone primo Tetrabibli 2. febri, sic definit: [Febris est calor præter naturam, cordis, & arteriarum, vitalem firmitatem lædens, ex profundo emergens, & acris, ac mordax ad tactum allabens, præsertim circa thoracem, & ubi arteriæ magnæ sitæ sunt. Verum ad talem calorem inæqualitas quædam, & inordinatus motus pulsibus accedit juxta ipsam febris speciem.] Hæ sunt potissimæ sententiæ ex Græcis Authoribus, Arabum ergo sententias transcribamus, ut promissa non transgrediamur.

Abynzoharis decretum de febrilibus.

Sitque prima, quam Abymeron Abynzohar in exordio tertii libri scripsit, quæ in hunc modum habet. [Dixit servus Abenzoar, quòd consuetudo est Medicorum nominare unumquemque calorem exeuntem à corpore præter naturam, febrem.]

Rasis decretum de febre.

Rasis trigesimo continentis nullam ex mente propria febris definitionem scripsit. Et in decimo ad Almanforem, ac in divisionum libro febri in genere non definiuit, ideò eundem transgredimur.

Avicena definitio febrium.

Avicena autem sen prima quarti in exordio sic febris quidditatem exprimit: [Febris est calor extraneus accensus in corde, & procedens ab eo mediantibus spiritu, & sanguine per arterias, & venas in totum corpus, & inflammatur in eo inflammatione, quæ nocet ope-

rationibus naturalibus, non sicut caliditas iræ, & laboris cum non ultimatur, & impedit operationem, ita ut non retineatur.]

Averrois autem tertio colliget de febre scribens, dixit eam esse calorem compositum ex naturali, & extraneo.

Averrois sententia de febribus.

Non plura de his agere videtur, ne ducendo Authorum de hac re multiplices sententias, tempus in vanum consummamus. Quæ non exarata sunt, sufficiunt, ut quod primò explicare decerno, dilucidè intelligatur.

C A P U T I I.

In quo evidentissimis argumentis probatur, calorem febrilem non distinguui à naturali calore specie, sed tantum quòd intensior sit, quam foret, si occasio febris abesset.

Illud autem, in cujus explicationem recensita scripta sunt, est, monstrare: An febrilis calor à naturali distinguatur specie, an eadem specie uterque particeps sit, & solo gradu differant. Si enim ex relatis sententiis aliquas perpendimus, manifestè dicere videntur calorem naturalem specie à febrili, non tantum differre, sed sibi contrarium esse: cum operationibus naturalibus à nativo calore ortum ducentibus sit impedimento febrilis calor. Verum si alias ad unguem examinamus, oppositum easdem testari palam erit. Neque incassum hoc primitus discutimus, quin quia non parum conducit ad dilucidè ostendendum febrem non esse calorem in spiritibus à diversis causis accensum, neque è putredine humorum ortum ducentem: neque etiam in substantia membrorum infixum, ut à temporibus Galeni usque in hanc nostram tempestatem est opinatum, sed quid diversum ab his

his, ut postea docebimus.

Siquidem quæ de diversitate specifica inter nativum calorem, & febrilem scripta sunt omnia recenserem, decretaque de hac re Marsilii, Gentilis, Hugonis, Jacobi, cæterorumque neotericorum essem transcripturus, neminem quantumvis patientissimum non afficiendum tædio ex talium lectione sperarem. Solum ergo in summa quadam quæ à relatis scripta sunt, proponam: & postea quod verum est, validis rationibus ostendam.

Opinio Marsilii de febrili calore.

Fuit ex his Marsilius, qui credit, omnem febrilem calorem esse simpliciter intensiorem, quam si causa febris abesset, & solus naturalis maneret. Hoc est dictu, quantumvis in aliquibus febribus remissior multo caliditas, quam tempore sanitatis percipitur, si tangitur febrientis caro, & anhelitus ejusdem perpenditur. Hic tamen qualiscumque calor si febris causa abesset, remissior multo foret: quia calor febrilis à prædicta causa pendens abesset, & solus naturalis maneret, ex quibus ambobus totus calor hominis febrientis resultabat. Is nempe verbis expressè Author hic non explicans potius naturalem calorem differre specie à febrili, quam oppositum.

Opinio Gentilis de fulgineo, de essentia caloris naturalis, & febrilis.

Gentilis de fulgineo opinatus fuit, non tantum calorem naturalem differre specie à febrili, sed innumeras calorum species esse. Fore enim calores diariarum, & putredinales, & venenosos, & ethicarum differentes, genere, confitentur. Ac putredinales multas differentes species habere, venenososque totidem, vel plures, aut pauciores. Differentiasque has specificas esse quasdam proprietates occultas calorum existimat, quas non differre à propriis caloribus quorum sunt proprietates, ipse cre-

didit. Etiam inter hos differentes specie calores actionem, qua mutuo se corrumpunt, versari testatur.

Hugonis Senensis tertia sententia fuit (quam innumeri ex junioribus authoribus æmulantur) febrilem scilicet calorem & naturalem facere unum per aggregationem: ut duo gradus caloris geniti ab igne aliquo faciunt unum per aggregationem cum duobus gradibus caloris genitis ab igne alio in idem numero passum. Inquit enim author ille, quod si caliditati naturali Petri, quæ, verbi gratia, foret quatuor graduum, adderentur duo caloris gradus à sole, vel à putrido humore in corpore incluso geniti, quod illi sex gradus, & eorum quilibet dicendus esset febrilis calor, eo quod operationibus naturalibus universi, & eorum quilibet obsunt, ac quod iidem appellandi forent naturales ob id, quod natura eisdem operationes humanas quamquam vitiatas exequatur. Tandem author hic nullam specificam differentiam inter calores assignat, sed esse omnes ejusdem speciei testatur. Quod ultimum & si verum sit (cætera enim hujus doctoris nunc non examinamus) quia tamen invalidis rationibus ab eodem suisque partibus faventibus sit fulcitum, pellucidis argumentis ostendere cogor, quod scilicet ejusdem speciei non tantum calor febrilis & naturalis sint, sed quotquot à natura geniti fuerint actuales calores specie non differant.

Opinio Hugonis de essentia caloris febrilis.

CAPUT III.

In quo id quod in antecedente probandum promittitur dilucide ostenditur.

Quod ut clarè intelligatur, probationesque nostræ super veris hypothesebus innitan-

tur,

tur, voces aliquas ex adductis explicabo, & fundamenta nonnulla proponam. Primum ergo scire expedit, Gentilem vocasse, ut ex lectione ejusdem elici potest, calorem naturalem quorumvis animalium calorem, dum non viventium caliditati confertur: eorum autem, quæ non vivunt, ut ignis & aëris calores non naturales dici. Sed neque omnium viventium calores esse ejusdem speciei autumat. Nam aliorum animalium ab homine præter naturales esse dixit, dum homini conferuntur. Et neque omnes humanos calores esse ejusdem speciei credit: sed inter se specie differre caliditatem pituitosi hominis à calore biliosi, & sanguinei, & melancholici. Et cæterorum hominum calores diversarum temperaturarum similem normam servare contendit.

2. *Suppositio.*

Secundò sciendum calorem etiam aliter distingui in actualem seu formalem, & potentialem seu virtualem, ut vocibus horum authorum utar. Nominant quippè actualem calorem illum, cui ut membrum vim tangendi habens appropinquat, ipse statim percipitur, ut ignis, aut aëris calidi, aut animalium actu calidorum calor. Potestate verò eum esse referunt, qui prima invasione calefaciendo non afficit, sed si ab homine deglutitur, post moram se calefieri percipit, aut si in modum emplastri, vel aliter, extrinsecus admoveatur, caloris actualis opus exercet. Sic enim melius explicari calorem potestate, quàm ut à Galeno prope principium tertii de Temperamentis, sit explicitus, existimo. Quod in suo loco disseram.

Primum fundamentum.

Ex fundamentis primum sit tactum judicem præcipuum qualitatum primarum esse, atque quòd huic quam maximè fides sit adhi-

benda circa dignotionem harum qualitatum, ut Galenus lib. 2. de Temperamentis dixit, cum refert: [Potrò eorum quæ actu calida, frigida, humida, siccavè sunt, obvia promptaque omnibus cognitio est, utpotè quæ tactu discerni queant, qui scilicet & ignem ipsum calidum esse docuit, & glaciem frigidam. Quòd si alia quapiam ratione notionem, agnitionemque calidi, frigidivè habent, dicant hanc nobis inauditam enim sapientiam promittunt: imò si verum fateri licebit, stuporem potius, si rerum sensibilium alium quempiam habere se judicem meliorem putant, quàm ipse sit sensus. Atqui si eorum, quæ actu calida sunt, alius esse judex quam tactus nullus potest, &c.] Quod etiam post quatuor columnas in eodem libro iterum confirmat, dicens: [Ergo calidi, frigidi que corporis solus tactus est judex.]

2. *Hypothesis*

Secunda hypothesis sit, adèò ingentem vim ad dignotionem veritatis experimenta habere, ut teneamur cum ratio apparens experimento adversatur, plus fidere experimento, quàm rationi: cogamurque potiore rationem, quàm fuerit prior inquirere. Quod Galenus lib. 3. de Locis affectis in hunc modum referebat: [Numquid manifestè deprehenditur falsa illorum arrogantia, qui dogmatici vocantur? ac ne simplex quidem illa reprehensio erit, sed gemina, atque utraque fortis? Si enim usque adèò utile est experimentum, ut non solum citra rationem inveniatur remedia, verum etiam coarguat rationem tanquam apertè falsam, tantum abest, ut ratio dogmaticis Medicis sit usui, ut etiam nocere videatur.]

Tertiò præsciendum nos non dis-

3. *Hypothesis*

ca.

calidum in concreto per dictionem calor significatur. In quo sensu dicere solemus, infantes plus, aut minus caloris, quàm juvenes habere: sed de calore in abstracto, ut solum qualitas absoluta à substantia intelligatur, cum calor profertur.

*Quid probare
conetur au-
thor.*

Quibus jactis fundamentis ad veram intelligentiam dicendorum, notandum, quod nos aliud non conamur rationibus adducendis probare, quàm quod inter calorem actualem hominum & cæterorum animalium non sit possibile assignari specificam differentiam: nec inter relatos animalium calores & elementorum calidorum ullam quoque versari specificam differentiam. Tandem omnes actuales caliditates esse ejusdem speciei, numeroque tantum differre affirmamus. Secus eæ, quæ potestate tales sunt.

*Prima ratio
qua identitas
specificæ inter
calores proba-
tur.*

Primaque ratio, qua antecedens assertio roboratur hæc sit. Illi calores necessario sunt futuri ejusdem speciei, qui si in idem subjectum inducuntur, se intendunt, ac augent: sed calor naturalis, & elementaris & putredinalis, & quicumque formales calores cum idem subjectum simul informant, se augent, & intendunt, ergo ejusdem speciei erunt. Consequentia est manifestè bona. Nam si signum universale subjecto majoris, & minoris, ac conclusionis hujus syllogismi præponeretur in priori primæ figuræ modo appellato, barbara, consequentia evadet. Et major per hoc probatur: quod quæcumque accidentia idem subjectum simul afficiunt, necessario uno trium modorum se habere debent: aut se intendendo, vel se corrumendo, vel impertinenter se habendo. Sed quæ per se, & non per accidens mutuò se corrumunt, contraria sunt, ut quæ impertinenter se habent, impertinentia dicun-

tur: superest ergo quæ se intendunt, aut augent, ut calores efficiunt, cum simul in eodem passo inducuntur, ejusdem speciei dici, & esse, quod major assererat. Universæ, quæ recensui, ad probandum majoris veritatem, manifestè veræ sunt: præterquàm illud, quod ut verum assumo, putà, nullos calores inductos simul in eodem passo se corrumpere. Nam aliquis fortasse credet inter calores esse pugnam, ac alterum alium corrumpere: seducti, quod videant flammam superiorem à supposita corrumpi, solaremque calorem extinguere lucernarum flammulas: & putredinales calores hominum vitales calores ad interitum perducere. Etiam arsenico, ac aliis medicamentis in gradu quarto calidis vim eandem esse.

Sed qui simili objectione nostram assertionem veram non esse autumant, oscitanter legerunt quas prius jecimus hypotheses. Tertiæ enim si meminissent, reperissent nos de corporibus calidis non loqui, sed de calore abstracto. Quis enim tam ignarus est, qui nesciat corpora calida posse se mutuò per accidens corrumpere, sæpè videndo flammam flammæ superpositam extinguere? Et verum etiam esse quod de sole & putridorum humorum calore objicitur? Infimiores nempe flammæ non aliter extinguunt eas, quæ sibi superstant, quàm vi fumi à se sursum excreti. Quod ita esse, qui volet, experietur. Si enim faciem aliquam incenderis, & aliam incensam sive majorem sive minorem supra infimioris flammam perpendiculariter superposueris: etiam & si superior major quàm infima flamma sit, statim extinguitur. At si non perpendiculariter superaster superior infimiori, sed ad latus aliquod declinet, talitèr ut à fumo

*Quædam fa-
tilis obiectio
soluitur.*

rejecto ab infimior flamma superior non tangatur, adeò viva flamma perseverat, ut infima. Sol tamen non per relatum modum flammarum parvarum extinctor est, (nisi credideris etiam elevando à terra vapores ipsos impellere fursum flammam, & à pabulo proprio sejungere unde illa intereat) sed aliter. Solaris quippè lux, quæ vim producendi summum calorem in passum dispositum habet, adeò rarum efficit, aërem circumfussum flammæ, & ab ipsa calefactum eundem attenuando, ut flamma candelæ minimè prohibita fursum petere præ mediocri densitate aëris, ut solita erat, sed invitata fursum repere ob immodicam aëris raritatem à sepo, vel oleo, aut alio ex liquoribus fœventibus, celerius, ac citius discedat, quàm solita erat, indeque accidat, ut cum non possit flamma antecedens aliam flammam ante discessum gignere, quia deficiat mora requisita ad actionem, lucernam extinguere: nam flamma fursum lata statim ab aëre victa in ipsum transit, liquorque deficiente inflammatore extinctus manet. Conducit quoque ad interitum flammæ disgregatio in eadem à sole facta. Namque cum ipsa mistum sit, ut in antecedente & priore opere nostro docuimus, præ nimia raritate corrumpitur: non enim est ignis sincerus poscens summam raritatem, flamma: neque adeò rara, ut aër. Ostendit id verum esse. Quæ per aërem medium videbantur si loco aëris intercipitur flamma minus benè videri.

Putredinalis quoque calor cum corrumpit nativum calorem, non aliter, quàm per accidens id exequitur. Dicitur quippè putridus calor non abstracta ipsa qualitas: huic enim minimè convenit putredinis affectus, cum passio misti putredo

sit, ut Aristoteles 4. Meteorologia docet, sed vaporosa substantia à rebus putridis diffusa exhalansque: ut naturalis caliditas animalium sanguinem habentium minimè quoque accidens sejunctum à substantia hic intelligitur, sed spirituosum corpus: pro sui generatione poscens pro materia tenuissimam sanguinis sinceræ portionem: & pro efficiente cordis vitalem vim, aut ultra hanc animale, seu naturalem. Inter quæ duo corpora calida putredinalis & naturalem calores actio corruptiva dupliciter versari potest. Uno modo eo, quod spiritus humani suo calore celeriter in halitum dissolvendo humorem putridum, ex quo vapores infecti elevantur, corruptionis putredinalis caloris causa dicantur, & sint. Ut è contra etiam multi ex vaporibus putridis sanguini sincero se miscendo, ineptum eundem reddunt essendi materia spirituum. Alio modo proprietatibus occultis, quæ distinctissimæ sunt à calore, & frigore, cæterisque primis qualitatibus se mutuò corrumpendo: per quem quoque modum arsenici calor interire dicitur. De quibus in opere nedum à nobis ædicto (si Deus concesserit) plenissimè differemus. Tandem calores abstracti, qui in præsentiarum tractantur, tam spirituum, quàm humorum putridorum non ob id dicendi sunt diversarum specierum, quod corpora, quibus insunt, mutuò per accidens nonnunquam se corrumpant, quin ejusdem speciei, cum experiamur calores ipsos se intendere: quippè si putridi humoris calor intensior est, quàm naturalis, naturalem intensiorem reddit, ut manus applicata stercoribus putrescentibus testatur, ipsa enim calidior multo quàm, quæ non approximatur, percipitur. Ut quoque cum putredo remif-

Quid nō propriè putredinalis calor naturalis corrumpat, sed per accidens.

missa est, spiritus nostri calidi putridum humorem in corpore existentem, ac vaporem ab eodem elevatum calidiorem reddunt. Hæc nempè si perpendisset Gentilis, non adeò deceptus foret, ut specificam differentiam inter ea assignaret, inter quæ nulla nisi numerica versatur. Quippè crediderim ego ob relatum eventum corporum calidorum se mutuò & per accidens corrumpentium præcipuè compulsu fuisse Gentilem assignare differentiam specificam inter calores ad pauca respondendo, ac etiam fortassis propter Galeni sententiam propè finem primi lib. de Difficultate respirationis seductus, ibi enim retulit: [Ubi verò calor præter naturam fuerit deperditur, parva quidem exspiratio longa vero ante ipsam cessatio contingit. Sæpè numero vero calor præter naturam auctus est, calor vero secundum naturam in minutus est, atque ita cessatio ante expirationem diutini temporis redditur. Altera verò ante inspirationem brevis.] Et parum infra: [Si quis verò adhuc hæret circa differentiam caliditatum hunc non est nunc tempestivum de his edoceri.] Quia non respexit quòd non testatur Galenus inibi differre specie calores abstractos, sed corpora calida, ut nos supra explicueramus. Prædictis sufficienter soluta objectione adverforum, prosequamur alias adducere rationes, quibus præcipua assertio de identitate specifica inter calores omnes roboretur: dum primum eversionem quandam, quæ tribui posset illi rationi, qua probabam, calores omnes se intendere, nullam esse ostendam.

*Quædam
futilis evasio
in-
greditur.*

Dixisset fortassis aliquis, quòd si calor putridi humoris, aut ignis sive aëris, vel lucis immodicè nos calefacit, id eorum nullus efficiat,

producendo calorem præter naturalem in nobis, qui nostro adjunctus, eundem intensiorem reddat. Sed aliter discutiendo, scilicet, humores frigidos, & in vapores verfos extra corpus extrahendo per hoc calidorum facultati cedendo, ut illa possint nos calefacere, ac quòd inde suboritur intensa caliditas, originem ducens ab humoribus calidis corporis humani genita. Vel aliter humanum corpus calefieri ex relatorum actione fingi possent: quia, scilicet, calor ille extraneus corrumpat frigiditatem, quæ simul compatitur cum hominis calore, summa latitudine semper impleta ex utrisque contrariis, ut vera opinio testatur: qua frigiditate abjecta, naturalis calor insurgat producere tantum gradum caloris naturalis, quantus frigiditatis est ablati.

Sed horum nullum sic accidere possibile est. Primum enim per hoc ostenditur vanum esse, quòd quærere licet ab adverso, an humores frigidi, quos contendit resolvi à calore igneo, aut solari, sive putridi humoris calore antequàm in eosdem agat forinsecus calor, sint actu calore naturali calidi in corpore sano, præsertim illi, qui in thorace, & vasis illis magnis dorsi continentur, aut non? Si secundum consiteatur pertinax adversus, in numeris Galeni, & aliorum authorum sententiis confutari poterit, & experimento quam maxime. Sanguis nempè, qui è vasis illis ruptis defluit, actu calidus percipitur, cum tamen admistam pituitam, & bilem atram secum ferat, ut Galenus libro secundo de Elementis dicebat: [Cum vero hic sanguis participet & pituitam, & geminabilem.] Et parum infra: [Unum quodam enim videtur lac. Sicuti & sanguis. Docet autem

ratio, quod non sit unum.] Et in aliis plurimis locis, eandem protulisse sententiam scimus. Ubi fatendum necessario est, humores illos frigidos calorem actuale habere. Quo habito, cum ultra illum calorem alio etiam afficiantur humores prædicti, puta ignis, aut solis caloribus (nisi enim ii immodicè inducerentur in humores frigidos, non possent ipsi attenuari, discuti- que) superest, quod ex ipsis caloribus junctis in eodem subjecto, calor naturalis, & præter naturam necessario major, intensiorque resultet: quod (ut parum ante docuimus) vitare adversus cupiebat.

Item eventus docent, carnem nostram, quæ naturali calore calida est, ab igne aduri, cremarique: quod nullo relatorum modorum fieri poterat. Nam si per absentiam frigidorum humorum calor hominis adeò auctus esset, ut adureret, vi calidorum succorum in corpore manentium, ustio maxima in alto corporis, ubi humores illi continebantur, sentienda esset, & in extimis partibus minor multò, aut fortassis nulla. Sed oppositum accidit, cum corpus humanum ab igne, vel sole crematur, cutis enim nigra ustaque redditur, alto corporis sæpè parum à naturali temperie distante.

Minimè quoque per intensiorem factam à nativo calore, corrupta frigiditate ab igne, vel sole: caro humana, aut quæpiam alia hominis pars comburi posset. Quia si fieret, sequeretur calorem naturalem gignere præternaturalem, & sic sui contrarium. Consequentia est nota, quia ex confessis ab adversis calor naturalis carnis, quæ incenditur per præsentiam ignis, igneus sit reddactus, quia calor ignis corruerit frigiditatem carnis, & nativus calor carnis statim sum-

um illum gradum caloris produxerit, quo caro cremata est. Sed calor tantus ut qui cremare sufficit præternaturalis ab adverso nominatur, ergo illatum verum, quod impossibile est, indeque antecedens ex quo sequitur. Evasione ergo hac sufficienter improbata, secundam rationem in præcipuum scopum prosequor.

Si febriles calores, & naturales specie differrent, ut Gentilis æmuli credidere, sequeretur, quod diariæ febris calor ortum ducens ab immodico exercicio esset præternaturalis: sed hic non nisi ab homine sano, & immodicè tunc exercitato produceretur. (volo enim hominem sanum esse, qui exerceatur ut febre corripiatur) Qui non aliter febri corripitur poterit, quam nativo calore præternaturalem gignente, quod impossibile est fieri, ut in antecedente ratione ostendimus, ergo antecedens ex quo elicitur, falsum est. Porro si temperatum exercitium calorem naturalem auget, ut omnes Medici testantur, & Galenus inde tuenda valetudine libror docet clarum erit ab eodem immodico exercitio fotore, & augmentatore caloris naturalis febrilem gigni. Sed exercitium quod primò auxit calorem naturalem, non potest per intensiorem variare naturam, & producere præternaturalem, restat ergo illum diariæ febris calorem, etiam naturalem esse, & tantum augmento, sive intensiione differre à naturali, quod probandum sumpseramus. Negleximus hic disceptare, per quem modum motus sit causa caloris, quod hæc, & innumera alia dubia, hujusque minus benè explanata sufficienter in opere physico edendo discutientur.

Item si adeò calores specie differunt, ut pituitosi calor à bilioso

2. Ratio

3. Ratio

specie diffet: & quælibet temperaturarum peculiarem calorem differentem specie ab altera habeat, sequetur, quod si rei ullæ calidiori pituitoso, & bilioso uterque horum hominum nunc ex illis admovisset manum calidiorem judicaturus foret rem illam biliosus, quàm pituitosus, quod eventibus adversatur. Semper enim homo frigidior calidiorem putat rem tactam, quàm eandem calidior tangens: dum utroque calidior res tacta fit: cum totam illam distantiam, quæ est inter hominem frigidior, & rem, quæ tangitur, percipiat homo frigidus, quæ multò major est, quàm alia, quæ à calido homine sentitur. Consequentiam tamen bonam esse, vel ex hoc ostenditur. Si calores hominum relatorum per confessa ab adversis inter se specie differunt, ac etiam à calore rei tactæ, quam fingo esse lignum aliquod actu calidum: per majorem latitudinem caloris contrarii calori ligni calidi distabit cholericus, phlegmatico calidior, quàm phlegmaticus. Sed major latitudo qualitatis contrariæ est causa quod edatur judicium, quo res tacta calidior judicatur, ergo intentum verum. Et cum hoc sit falsum, superest illud, undè infertur, falsum etiam esse.

Non enim evades vim argumenti, dicendo, quod, & si ligni illius actu calidi calor differat specie à calore biliosi, ac pituitosi, non plus diffet à bilioso, quàm à pituitoso. Protervies enim non plus adversari caliditatem ut octo frigiditati, ut unum, quàm frigiditati ut octo, ac per hunc modum non magis contrariari calorem biliosi, ut sex (verbi gratia) calori ligni, qui sit (exempli causa) ut septem, quàm pituitosi, qui sit calidus ut tria. Quamquam enim ego verum esse fatear, quod testaris, non effugies alterius ratio-

nis vim, scilicet æqualiter calidum judicandum lignum illud actu calidum à bilioso, & pituitoso homine, quia æquè utriusque calori adversatur caliditas ligni ex assertis à te. Cujus contrarium experimenta docent.

4. Ratio. Ultra etiam sequeretur, quod si lapis, aut lignum, sive quævis res inanimata, quæ actu fuisset frigida calefieret à manu, vel pede, aut à quavis parte hominis temperati calore ut tria (exempli gratia) supra medium quod vocant ponderis, sive totius naturæ, quod si postea res illa igni admoveretur, ab eo potius esset infrigidanda, quàm urenda. Consequentia probatur per confessa ab adversis. Calor, quo res illa erat calida, naturalis dicebatur, productus à nativo calore hominis temperati: Sed hic, ut illi inquit, ab elementari sibi contrario corrumperendus esset, & ad illius corruptionem res calefacta infrigidanda, ergo consequentia bona. Minimè enim verè diceretur, quod ad inductionem caloris ignei non corrumperetur naturalis prius inductus, quamvis essent contrarii, sed quod simul ambo manerent in re calefacta. Primò, quod hæc responsio adversatur Gentilis opinioni, testanti inter calores diversarum specierum actionem corruptivam versari. Secundò, quod & si nos confiteamur qualitates contrarias simul compati in eodem subjecto summa latitudine ex utrisque impleta, non tamen posse naturaliter tolerari, credimus, & sufficienter alias ostendimus, quod gradus unius inducatur, quin contrariæ qualitatis gradus alius corrumperat. Quod si accideret rei calidæ, de qua agimus, sequeretur ex actione ignis in illam, jam quod frigida non verteretur res illa, quò nequaquam calidior sentienda foret per-

totum tempus, in quo calor natus corrumpetur ab igneo calore, cujus oppositum eventus docent. Nam rem quantumvis calidam redictam per calorem humanum calidior sentimus statim ut eandem igni admovemus. Tertiò, quia concesso illo impossibili, quòd qui solvit, fingit, supposita contrarietate inter calores (aliter enim non impossibile, sed verum est) adhuc vis argumenti evadi non potest. Nam ab illis duobus contrariis caloribus inductis in manum tangentis rem calidam relata, contraria sensatio elicienda foret, dum calores essent æquipotens. Consequentia est nota ex primo supposito. Si enim tactus est præcipuus, & certus iudex ad dinoscendum primas qualitates, inter quas calor potissima est, impossibile esset, differre specie calores illos inductos ab homine, & igne in prædictam rem calidam, & à tactu hominis sani, & decentè se habentis si æquipotens essent, non percipi, ut contrariæ immutantes. Dato enim opposito, alterum duorum necessariò sequeretur, vel tactum non esse certum iudicem harum qualitatum, aut ad libitum assertam fuisse contrarietatem inter illas caliditates: & cum primum non sit dicendum, superest secundum ut verum affirmandum.

Certè credere, hæc non sequi, quòd videant calorem æqualem frigiditati inductum in aqua affecta quatuor caloris, & quatuor frigiditatis gradibus sentiri ab hominis tactu non sensata contraria immutatione caloris, & frigoris, ipsis tamen inter se contrariis existentibus, etiam futile est, nam ideò non dissolvitur argumenti nostri vis. Jam enim quòd per modum dictum contrarietas relatorum calorum à tactu percipi non valeret, alio me-

dio percipienda esset, inducto scilicet calore ab homine temperato in lapidem unum, & in alium consimilem lapidem æquo calore ab igne genito, & manibus duabus tangendo utrumque lapidem: nam sic specie differre illos calores sensaturus erat homo tangens, & cogniturus se contrariis qualitatibus affici. Ut dignoscit duos alios lapides quorum aliter esset frigidus, & alius calidus manibus duabus tactos, contrariis accidentibus esse affectos.

Putare enim non adeò contrarios esse calores illos specie differentes, ut frigiditas, & calor contrariantur: indeque oriri lapidem frigidum distingui per frigus, à lapide calido, & non reliquos duos lapides calidos diversis, & contrariis caloribus, nihil proderit. Eo quòd & si confiteremur minùs contrariari calores, quam frigus calori, ut adversus vult, negari non potest diverso modo immutandum sensum à calore nativo unius lapidis, quàm ab igneo alterius, quòd nulli contingit. Nemo enim tactis, & non visis prædictis duobus calidis lapidibus distinguere valet inter utroque calores, quo necessariò compellendus est protervus fateri illos esse ejusdem speciei. Quòd si diversarum essent, solo tactu discernenda specifica differentia eorundem foret.

Non enim aliter scimus nos decipi, cum aquam ex frigidissima, & calidissima mistam tangimus, & judicamus eam temperatam esse, quàm inde quòd notum nobis sit, tunc primum cum ambæ miscentur, non potuisse se mutuo reprimere, & in temperiem reducere, sed partes summè calidas prohibere summè frigiditas, ne suam summam frigiditatem in partem tangentem inducant: & è contra summè frigiditas cohibe-

Quadam futilis responsio increpatur.

Quadam futilis obiectio dissolvitur.

re ne summè calidè illum calorem etiam in manu, quæ tangit, gignant, sed ambo, aut nullam actionem in corpore exquisitè temperato efficere, aut insensibilem in distemperato. Pro firmo habentes, quòd calor specie differat à frigiditate, quia seorsum aqua frigida contrario modo calidæ immutabat. Eadem etiam methodo decipi in iudicio colorum colli columbarum inferimus: quia quævis plumarum seorsum sumpta, multò aliter, quam omnes, immutet, semper distinctionem obsectorum ex sensu aucupando. Quam servando normam: qui fatetur calorem naturalem à calore præternaturali differre specie, collecturus utrosque erat, monstraturusque calorem inductum in lapidem, vel aliam rem inanimatam ab aliqua hominis parte, sentiri contrario modo, quàm par calor inductus in alio lapide ab igne, vel sole, iudicem tactum huius distinctionis semper faciendo. Quòd, ut dixi, nemo experitur, quin oppositum. Undè specificè differre calores nisi, qui delirat, & sensum negat, asserturus non est.

*Alia quoque
inrepretatur res
ponso.*

Fortassis recurres ad tactus imbecillitatem nequeuntem inter præfatam distinctionem assignare. Ut enim accidit illis, qui cancellatis digitis spheram parvam tangunt, simplicem globum duplicem esse existimare: sic decipi tangentes calores relatos, dices, non decernendo contraria esse illa, quæ mutuò adversantur. Si enim ex hoc, quòd præfactum symptoma accidit, indebitè configuratis nervis sensitivis, infers sensationem quoque alteram, qua calores duorum lapidum percipiuntur, etiam vitiatam esse, dabis modum dicendi nullam fidem tactui adhibendam, quod suppositioni adversa-

tur. Delirat quippè, qui confert sensationem factam à manu optimè disposita, & optimum situm possidente, sensationi factæ à manu, quæ ob vitiatum situm nervorum corruptum iudicium cogitur edere de re, quam tangit.

lis omnibus solutionibus futesse ostensis, fortè putabis deceptum fuisse Gentilem, qui contrariari calores naturales caloribus contra naturam asseruit, quamquam specie differant, sed impertinentè se habere, indeque provenire simul posse in eodem subjecto esse, non se mutuò corrumendo. Nam neque hoc verè credi potest. Primò, quòd statim ratio relata insurgit adversus sic opinantem. Tactus enim distincturus erat inter calores relatos impertinentè se habentes, & specie differentes, cuius contrarium eventus docet in lapidibus æquè calefactis à manu hominis temperati, & ab igne. Secundò, quòd si id verum esset, cum homo ab igne adeò uritur, ut corporis humani partes in cineres vertantur, necessariò fatendum erat nativum calorem adhuc in cineribus manere. Consequentia est nota ex assertis ab adverso. Si enim ad inductionem caloris ignei naturalis calor non corrumpitur: ergo igne adhuc in toto corpore flagrante ibi nativus calor esset permanens, quod falsum esse, quis ignorat?

*Alia evan
inrepretatur.*

Quinto principalitèr argumentor. Contrariis existentibus calore naturali, & calore vocato contrario naturæ, necessariò fatendum esset, etiam frigiditates duas inveniendas esse, quæ duobus diversis specie caloribus adversentur, & mutuò inter se etiam opponantur. Consequentia est nota ex hoc, quòd si tantum unum uni opponitur, ut Aristot.

5. Ratio.

1. decalog. text. col. 10. testatus est, unius

unius speciei frigiditas duobus specie differentibus caloribus non valebit adversari, sed alteram comitem & contrarietatem perficientem esset habitura.

6. Ratio.

Item sequeretur ex adversorum assertis, quod aquam æquè nobis tangentibus calidam essemus sensuri. Cujus oppositum testatus est Galenus 2. Temperamentorum, cum duxit argumentum ad dinoscendum eucratam temperiem per hoc, quod non afficeretur ab aqua admista, ex equis portionibus aquæ ferventis & egelide micis. Consequentia tamen per hoc probatur. Gentilis fatetur elementares calores corrumpere humanos: sed hujusmodi aqua, quam Galenus assumit in argumentum humanæ temperiei calore elementari est affecta, ergo ab hac naturalis calor tangentis corrumpendus esset: & cum tactus sit hominibus collatus, ut percipiat ea, quæ primas ejusdem qualitates vitiant & corrumpunt, inde eliciendum necessariò est, aquam illam sentiendam ab homine temperato fore, ut quæ vitiatura erat nativum hominis calorem.

7. Ratio.

Item adversi compellendi sunt dicere nullum medicamentum temperatum inveniendum esse, quod Galeno adversatur in tertio libro de Simplicium Medicamentorum facultatibus, cap. septimo. Et quinto ejusdem, cap. 5. Consequentia probatur. Si omnes calores, qui humani non sunt specie differunt ab humano, & mutuò se corrumpunt: ergo medicamenti calor nativum hominis calorem est dissipaturus, & hanc corruptionem homo est sensurus: sed hæc omnia adversantur facultati medicinæ temperatæ, ut ejusdem diffinitio ex citato loco educta docet, ergo illatum verum: & cum illud falsum sit, sequitur antecedens unde extractum

fuit, falsum esse. Porro si Galeni verba ex tertio libro citato perpenduntur, facile intelligeretur, eundem credidisse, à medicamento temperato hominem non esse afficiendum affectu aliquo corruptivo. Verba enim ejusdem hæc, quæ sequuntur, sunt.

[Si quippiam est ex applicatis nobis, seu corporibus, seu medicamentis, quod actu sic calidum sit, ut nos, aut ex contactu similiter calidum evadat, id ex media est temperie, cum nobis nimirum collatum: siquidem secundum se queat per exuperantiam dici calidum, velut, & nos quoque. At si quid nondum adeò calidum est, ut nos neque admodum tale redditur, id temperie humana frigidus est, quantumcumque in eo caliditas exuperet: etenim admotum calorem, qui in nobis præerat, auferet, detrahetque.] Non deviat ejusdem Galeni decretum ex 5. libro adductum, à præfata sententia, sic enim propè finem capitis quinti retulit: [Verumtamen Cataplasma, quod ex farina triticea conficitur, in temperatis naturis prius movens, nec quicquam naturalis partium humiditatis aufert, quod quidem relatu sit dignum: multoque magis neque apponit: sicut nec calorem intendere potest, nec hebetare, sed tantum in substantia ipsa augere. Cæterum non idem est, qualitatem intendere, & augere substantiam Sed hæc paulò post accuratius ostendam. At tamen id genus medicamenta humida, calidaque dicimus, non ceu calidiora humidioraque, quàm nostra sit substantia, sed seu similem habentia nobis temperiem, quæ calida, & humida est juxta veterem sermonem, velut in libris de Temperamentis ostendimus. Nec tamen sic aquam humidam, aut galbanum calidum dicimus, sed illam

lam tamquam quæ carnem nostram riget, hoc tamquam quod calefaciat.] Sufficiant hæc ad roborandum, quod ex Galeno, ac ex veris eventibus probandum fumpseramus, & sic complura duci possint.

8. Ratio.
Illatio quædam contra Gentilis opinionem proponitur.

Ultra etiam sequetur ex assertione illa distinguente calores in diversas species, quod per quantumlancumque moram durasset manus hominis immissa in aqua calefacta ab igne, quæ per absentiam ignis incessanter inrigidaretur, quod numquam non afficeretur ab aqua calefacta, quamquam æqualem gradum caloris cum calore manus ipsa aqua necessariò adipisceretur cum ex valdè calida in frigidam transferit. Sed eventus docent oppositum, scilicet, quandoque non affici manum ab aqua illa, putà cum æquo calore est affecta cum caliditate manus: ergo antecedens, ex quo sequitur, falsum est. Consequentia tamen prior probatur. Quia tunc cum æquo calore manus & aqua participassent, actio inter calores versaretur, quia alter naturalis, alius contrarius naturæ, quam pugnam tactus sensiturus erat. Consimile argumentum adduci posset, ad ostendendum quod calorem balnei, quem statim cum in solum descendimus, valdè calidum percipimus, & postea cum perseveramus, si modicus est calor ille, non nos afficit, nec à nobis percipitur, esset incessanter percipiendus, quod actio inter calorem præternaturalem aëris, & aquæ balnei, & nostrum non cessasset, quæ pugna esset causa sensationis.

9. Ratio.

Item sequeretur, aquas æquè calidas non æqualiter afficere hominem. Nam si duæ aquæ calore, ut duo alterentur, una per immisionem manus cholerici in illam, alia per calefactionem ab igne, vel sole factam, priorem cholericus non

perciperet, alteram verò sic, ut quæ nativum ipsius calorem corrumpere.

Si ut fugias tot argumentorum vim, ea omnia dissolvas, negando calorem inductum ab hominis calore in aqua, vel alia re inanimata esse naturalem, quin præternaturalem dicendum talem calorem protervias, in mille deteriores laqueos, quam antecedentes incides. Primò, humanum calorem de per se producere præternaturalem, & sibi contrarium, quod factum nunquam visum est. Ex quo etiam, quæ implicant, sequuntur: manum scilicet simul augmentaturam calorem productum, & corrupturam eundem: nam pro quanto præternaturalis est aquæ calor, & ipsius manus naturalis, illum est nata corrumpere. Aut si, ut hoc quoque fugias, dixeris, non à nativo calore produci lapidis, aut aquæ calorem, cum manus calida lapidi, aut aquæ admovetur, sed à formis substantialibus aquæ, & lapidis in ipsa calorem gigni, in enormissimum errorem incides. Confiteris nempe aliquid sui corruptivum ab intrinseco & de per se producere. Calor enim corruptivus est aquæ pro quanto dispositiones, quibus conservatur, vitiatur, dissipaturque. Secundo aquæ etiam tribuis duo, quæ mutuo implicant, putà, ipsam posse ab intrinseco producere frigiditatem, cum absente calefaciente, in sibi decentem dispositionem reducit. Eandemque ab intrinseco posse calorem producere confiteris: cum scilicet aliqua hominis particula calida in ea per tantum tempus durat, donec calida evadit, quæ omnia impossibilia sunt.

Quædam facilis solutio præteritarum rationum adducantur, & improbat.

CAPUT IV.

*In quo probatur calorem febrium di-
rariarum non posse oriri à causis quas
Galenus scripsit, ut tam Græci,
quàm Latini, & Arabes Galenum
sequentes hujusque opinati sunt.*

Relata sufficere existimo, ut
probatum quod volebamus
superfit, de eis ergo non plura, ut
quoque præcipuum negotium pro-
sequar, ostendendo calorem putri-
darum, quas vocant, febrium, non
ortum ducere à putredine humo-
rum, ut est hucusque opinatum,
sed aliunde provenire, unde febris
essentia ostendetur. Sed quòd de
re hac multa ab authoribus diver-
sis sunt scripta, tantum Galeni sen-
tentiam afferam, quam omnes pos-
teriores Medici sunt secuti, ipsam-
que sufficienter improbabo: hac
nempe explosa, cæteræ cassæ ma-
nebunt.

Primumque decretum Galeni,
quod afferendum dignum doxi
(quia in universi quotquot causæ
calefacere valent, ibi referuntur)
est illud libri de Causis morborum,
parum post principium: cujus se-
ries hæc est: [Itaque quænam sint,
cujusque prædictorum morborum
procreationis causæ, jam inspiciamus,
sumpto ab eo initio, qui in
caliditatis intemperie consistit. Ap-
paret autem, & in aliis corporibus
omnibus, quæ plus satis incalef-
cunt, vel ex motu quodam au-
geri caliditatem, vel ex putredine,
vel ex vicinia alterius cor-
pori fervidioris, vel ex angustatione,
vel ex alimento ad cale-
faciendum accommodato. Ex mo-
tu quidem, veluti in iis, qui quo-
vis modo exercitantur, & in la-
pidibus invicem collisis, & lignis,
& flamma ventilata. Ex putredine
autem, tum reliquorum corporum,

tum præsertim seminum, ac sterco-
ris. Mihi quidem nonnumquam vi-
dere contingit in columbarum ex-
crementis, ex putrefactione ignem
accensum. Neque est quispiam qui
ambigat, quin calidorum corporum
vicinia alia concalescant, si modò ad
memoriam revocet, & balneas, &
solem æstivum, & omnem flam-
mam. Ita quoque hybernis tem-
poribus in ampla domo ignem ac-
cenderis, atque omnes meatus ob-
truxeris, per quos spirandi habeat
facultatem, interius calorem exel-
tabis: quòd si quaque versus pa-
tentes exitus liqueris, nihil amplius
effeceris. Sed non aliter balneæ at-
que fornaces, suum interius au-
gent calorem: ex quo evidens est,
angustationem augendo, calori oc-
casionem præstari. Sed nec in ob-
scuro est, quòd idem ex ipsa mate-
ria provenit. Nam aridi calami, ve-
hementius flammam attollunt: ligna
aut viridia, & præsertim si plura
super ignem congesseris, diutius
quidem aggravant, & veluti ob-
ruunt flammam, demum vero au-
gent. At quo modo in animalium
corpore ex iis unumquodque confi-
citur? Cum quispiam immoderata
exercitatione usus fuerit, lassitudi-
nem sustinet corpus, hoc est cali-
ditatem immodicam in musculis
atque articulis habet. Hi enim sunt,
qui primum motum excipiunt.
Quòd si non ultra progrediatur cal-
or, atque eum solvi contingerit an-
tequam totum animalis corpus in-
vaserit, nihil ultra lassitudinem
consequetur. At si in totum exten-
ditur corpus, tunc hujusmodi af-
fectu febris nuncupatur, quæ est
veluti quædam totius corporis im-
moderata caliditas. Ita, & ira, quæ
fervor quidam est existentis in cor-
de caloris, ob immoderatum mo-
tum, per totum nonnumquam dif-
funditur corpus, atque ita febrem

*Primum Ga-
leni decretum
in quo entitas
febris, ac e-
jusdem cau-
sa exprimitur.*

accendit. Jam ea, quæ putrescunt in animantis corpore, calorem quemdam immodicum in his partibus, in quibus putrent, efficere possunt, sicuti, & Erysipelata, & Herpetes, & Carbunculi, & inflammationes, & Phygethla, hæc quidem totum concalefacientia corpus, excitant febrem. Et quidem tertia causa immoderati caloris ex his fit manifesta quoniam modo animalibus adveniat, & ex iis, quæ adustiones appellantur. Nam in bubonibus, & inflammationibus, & Erysipelatis, atque omnibus adeò calidis morbis, semper contingens pars atque continua, ipsa quidem primum caliditatem assumit, deinceps verò, & partem vicinam afficit, & hæc deinceps sibi proximam, atque ita usque ad principium insiti caloris perveniente intemperiem, totum celeriter corpus principii sentit affectum. Diurnæ quoque moræ in locis sole expositis, nudis quidem, totam aliquando cutem supremam calefaciunt, at iis, qui vestibus operiti sunt, solum caput, atque hæc exustio appellatur. Quod si jam totum animalis corpus occupet, tunc ita febris accenditur. Quartum vero causæ genus, quod insitum calorem immoderatè succendit, in astrictionibus, & frigefactionibus fieri videtur. Nam si quis vehementer riguerit, aut in aqua nataverit, quæ aut alumen, aut talem aliquam naturam acceperit, huic astringi cutem, ac densari contigit, ut quæ diffiliari consueverant, intus cohibeantur. Quod, si fuliginosa fuerint, quæ intus colliguntur, febris inde generatur. Quinta vero species auctè supra modum caliditatis sunt esculentorum acres, ac calidæ qualitatis, veluti alliorum, porrorum, ceparum, atque hujusmodi omnium. Nam, & horum usus

immoderatus febrem aliquando suscitavit. Et quidem calidæ portiones immodicæ, veluti vini veteris, & acris, cum imbecille corpus offenderint, & medicamenta acria, sive remedia morborum fuerint, sive venena, causam ut homines febricitarent, attulerunt.]

Sed quamquam citato in loco haud obscurè febris essentia explicetur à Galeno, non ab re esse videbitur, si aliquam aliam transcribam, ex eodem, sententiam, quæ expressius, ac peculiarius febrium essentiam, & differentias exprimat. Et inter reliquas illam de Differentiis febrium, lib. 1. cap. 2. adducere visum est, quæ sub his continetur verbis: [Hæc quidem sunt totius sermonis capita. Et oportet quæ jam dicta sunt demonstrare, atque uniuscujusque generis febrium dignotiones exponere: quam primum autem necessarium est de earum generatione aliquid disferere. Quod igitur ex laboribus, ira, & tristitia, & solis ardoribus, atque frigoribus, vigiliis, & cruditatibus, ebrietatibus, & crapulis quidam febricitari conspiciuntur, nemo est qui ipsa doctus experientia non agnoscat. Et quidem quod aëris pestilens status febrem afferre consuevit, nemo sanæ mentis dubitabit, sicuti, & pestilenti morbo laborantium conversatio periculosa, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum ex scabie, & lippitudine. Est etiam eorum, qui de tabe correpti sunt, consuetudo nequaquam securâ, atque omnino eorum, qui putridum expirant, adeò ut domos, quas habitant, fatidum exhalent odorem. Illud quoque longa experientia compertum, quod qui consueta exercitia omiserint, & aliis morborum generibus, & febribus maximè corripuntur. Et quidem omnes]

Secundū Galeni placitū agens de eadem re de quod primum.

Ter leni

nes, ut ita dixerim, homines norunt, quod, & quæ pleiora vocatur, & cibi vitati, & medicamina, æstusque circa canis, pluraque hujusmodi alia afferunt febres.] Et parum infra in exordio capitis tertii.

Tertium Galeni decretum.

[Sunt igitur suppositiones hæc calidum, frigidum, humidum, & ficcum, esse corporum elementa, primasque ex eorum intemperaturis constitui ægritudines: ex quorum numero febris est una, quoniam in corde quædam præter naturam caliditas generatur. Caliditatis autem differentia (de quibus præfens transigit sermo) à materiæ differentia sumebantur, quæ febrilem caliditatem suscipiunt. Cum autem eorundem triplex sit genus, vel enim in ipso cordis corpore accendi dicebantur, vel in humoribus, vel in spum: præincipere autem in omnium febrium constitutione causas, quæ ab omnibus manifestè noscuntur, quas etiam paulò ante commemoravimus.] Et inferius in eodem 3. cap. [At quam singulæ præincipientes causæ in corpore faciant dispositionem, quæ febrem accendunt, nunc ostendere intendimus. Quoniam non unum videmus modum generationis, aut augmentationis caliditatis (siquidem neque ignis ipsius) sed vel propter motum, vel propter putrefactionem, vel propter adhæsum alterius caloris, aut propter detentum calidi effluxus, aut propter missionem calidæ substantiæ quodam veluti ex fonte effervescentis, quæ quo ad nostrum sensum, vel generet, vel augeat caliditatem, necesse omnino, & febrium causas reduci ad eos, quos proximè diximus modos. Veluti statim exustio, sive ipsa solis operatio talem fortietur appellationem. Aut qui ab eodem in corpore fit affectus,

sive ille, qui jam affectus est, nam & hoc ipsum calor præter naturam nondum tamen febris existit, nisi cor unà calefiat, omne quidem hujusmodi causæ genus fieri constat, ex rei calidæ adhæsu, sive sol, sive ignis, sive medicamen calidum contingat extrinsecus, aut proximum fiat, aut adhæreat, sive quovis aliquo vocabulo quispian uti voluerit. Ira autem est veluti quidem fervor quidam, ac vehemens motus potentiæ irascibilis in ipso cordis corpore sita, simul autem cum hoc fervore calefit spiritus aliquandò, aliquandò verò, & sanguinis substantia. Quòd si ita contingerit, ut ea corpora, quæ in se caliditatem admiserunt, longo eam tempore retinere natura apta sint, licet motus cordis sedetur, in hisce tamen remanet calor præter naturam, atque inde hominem febricitare est necessarium. Hujusmodi autem febris habet originem à motu atque fervore nativæ caliditatis. Quæ autem ex tristitia fit, ex solo motu, non autem ex fervore generatur. Ejus autem, quæ labores sequitur, principium est musculorum, nervorum, copularum, & articularum nimia confricatio. Quæ quidem primò quendam calorem, concipiunt hinc verò continuatim calor ascendit ad cor, atque inde homo necessariò febricitat. Quæ autem ex densitate cutis accenditur febris, qualis maximè frigidis atque adstrictis corporibus solet accidere, mordaci effluxu in corpore acervato contingit. Semper enim animalium corpora distillantur, idque duplici modo, effusis ad exteriora vaporosis atque fuliginosis superfluitatibus, ac rursus attracta refrigerante, ac ventilante nativum calorem aërea substantia. Cum igitur aliqua causa po-

tentior eos, de quibus diximus, meatus angustiores effecerit, sæpius in pletoricam dispositionem incidit corpus, quando, & vaporosum, & optimum quod effluit, extiterit. At cum acere fuerit, fatisque mordax, nonnumquam in febrem, quo tempore maximè intra corpus quod refrigerandi vim habet, non attrahitur, calor augetur, acris autem, ac mordax defluit superfluitas his, qui aut natura vitiosos habent humores, aut pravis cibis utuntur. Aut sæpius cruditate patiuntur: at tunc præsertim, cum post hujuscemodi cibos assumptos, feculentum, vel lutulentum atque ex lacunis, vel piscinis, sive paludibus, sive è quovis alio vitiata, ac putrescentem biberint aquam. Idem his quoque accidit, qui supra modum laborant, aut vigilant, aut cogitant, aut medicamina acuta jugiter fumunt. Voco autem prava cibos, quibus hoc ipsum est à natura insitum, sicut allia, cepe, nasturtia, porros, brassicas, ocyma, & urticas, & quæcumque alia agrestia dicuntur, veluti quæ apud nos lampsanæ vocantur. Et quæ præterea natura quidem optima sunt, sed ob quosdam putrefactionis modos æqualæ prædictis, aut majus aliquando vitium contrahunt. Veluti frumenta, hordea, atque omnes aliæ fruges, quæ ad usum cibi assumuntur, quarum nonnullæ temporis longitudine ad putrescibilem ducuntur dispositionem: aliæ quoniam malè repositæ fuerunt, humiditate replentur: quædam verò, & in primo ortu rubigine depravantur. Tales cibos hodie quoque urgente fame plures coacti comedere. Nonnulli quidem à putridis, ac pestiferis febribus interierunt. Nonnulli autem pustulas instar scabiei, ac lepræ in corpore contraxerunt.

Cum igitur plenum fuerit corpus hujuscemodi humoribus, nulla verò obstructio aliquod ex visceribus obsidet, liberè autem in totum animal per cutim diffatur, ac refrigeratur, sanitate quidem fruitur animal, sed dubia, ac momentanea. Cum autem constringi terminum exteriorum, ac obstrui penitiorum partium meatus contigerit, in constrictionibus quidem quod nuper diximus febrium genus consequitur, in obstructionibus autem, quod paulò infra dicemus. Nihil ergo mirum si ex his, qui cruditatem passi sunt, nonnulli quidem à febribus correpti fuerunt, alii verò minimè. Nam hi, qui jam humores habent vitiatos, ac malè diffantur, aut intempestivè laborant, aut balneis superfluis utuntur, hi faciliè febribus corripiuntur: ac qui boni habitus sunt, atque benè diffantur, & quiescunt, & ventriculum atque Hepar calefaciunt, his febrile est impossibile. Nam in eis, seu residet ventriculi, ac hepatis partibus, quodcumque corruptum est, ac paulatim per tempus coquitur, atque optimum fit. Sicuti his, qui se post vehementes motus exponunt, aut æstivo soli, aut balneis calidis dulcium aquarum, quicquid vitiatum est, in habitum corporis recipitur. Sic, & quibuscumque cibi corrupti per album deiciunt febris non subsequeretur, nisi alia causa accederet, aut quia supra modum fatigati essent, ob frequentius surgendi necessitatem, aut inflammationem in ventriculi partibus subtinuissent. In obstructionibus quidem foraminum atque humorum intrusionibus (nam, & de hoc dicere distuli) ex putredine patiuntur febrem animalia. Promptissimè enim putrescunt quæcumque calida, ac humida, ac in calidis locis, nisi diffari, ac refrige-

rari contingerit. Nihil igitur mirum, si ex repletionibus febres eveniunt, etenim obstructions multae fiunt, atque universum corpus in huiusmodi affectibus malè diffilatur. Sicuti igitur in altera multitudine, quæ ratione potentiae dicitur, citò ad corruptionem humores deveniunt, quoniam non bene continentur, neque coquuntur cum ea à qua confiuntur, vis invalida existat. Propterea autem quicumque cibi glutinosi sunt, ac crassi, sunt magis morbis obnoxii. Obstrui enim, atque intrudi eum qui ab ipsis generatur humorem facilius existit. Quid igitur? Nonne contraria ratione acria, atque extenuantia morbosa? Videntur enim similiter à febribus infestari, qui utramque victus rationem nimium sequuntur: quoniam, & supra diximus, omnes tales mali succi esse. Tali igitur ratione hi: ob putredinem autem quicumque glutinosi sunt, ac crassi febrium sunt causa. Partes etiam, quæ inflammationem patiuntur ratione putredinis febres accendunt, intrusus enim in ipsis influens humor, cum non bene diffletur, putrescet. Cum igitur fluxio hæc amaram bilem dominantem habuerit, caliditas quædam Erisipelatodes propriè occupat partem: cum verò sanguinem phlegmonodes, cum verò humorem ex utrisque commistum, vel sit erisipelas inflammationis participans, vel inflammatio erisipelatis, nomen quidem ab humore superabundante suscipiens, cognomen autem ab altero. In hisce autem omnibus communicationis ratione, febris accenditur: semper enim calefacta proxima pars simul calefcit, donec ad cor communicatio pertingat. Nam, & in carbunculis id quod continuum existit, unà calefcit: fiunt autem ex

sanguine quidem satis calido, & ad atræ bilis naturam propter adustionem converso. Calidiores autem ambientis aëris status, quales maximè circa canis ortum contingunt, per inspirationes quidem manifestè cor calefaciunt, corpori autem extrinsecus circumfusi totum ipsum calidius efficiunt. Sed præfertim arterias, ut quæ ipsius substantiæ aëris ambientis aliquid trahant. Ex quibus omnibus simul cor affici est necessarium, & cum supra modum incaluerit ipsum primum, atque potissimum febrilem calorem suscipere, atque ad universum corpus transmittere. In pestilenti verò aëris statu inspiratio plurimum est causa. Fit enim, & aliquando ob eos, qui sunt in corpore humores ad putrescendum paratos, cum brevem aliquam occasionem ad febris originem ab aëre ambiente acceperit animal. Magna autem ex parte ex inspiratione incipit aëris circumstantis à putrescibili evaporatione vitiati. Putredinis autem principium, vel cadaverum multitudine non crematorum, quemadmodum in præliis contingere solet, aut ex aliquorum, vel lacuum, vel paludum aestatis tempore evaporatione. Contingit autem quandoque præcedere ambientis aëris caliditatem immodicam: quemadmodum in ea pestilentia, quæ Athenienses invasit, ut Thucydides inquit. Sed in tuguriis suffocantibus aestatis tempore habitantium corpora corruptione laborabant. At quia humores corporum ex victus pravitate erant putredini obnoxii, hinc febribus pestilentibus origo data est. Fortè autem per continuum ex Aethio pia quædam putredinis fluxere contagia, his quorum corpora erant ad patiendum parata febrium causæ futura. Oportet enim hoc in

toto sermone memoria repetere, quòd nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest: alioquin omnes qui sub æstivo sole commorantur febricitarent, aut qui nimio motu exercentur, aut vini potu gravantur, aut ira excandescerent, aut tristitia afflicti febricitaret. Alioquin etiam ut arbitror circa canis ortum omnes ægrota- rent, ac in pestilentibus morerentur, at, ut diximus, magnam in generatione ægritudinum partem habent. Ejus, qui passurus est, habilitas corporis. Supponatur igitur, ut in exemplis in ambiente quidem aëre nonnulla pestilentia semina contineri, ac ea quæ ab ipso corpora continguntur, nonnulla quidem esse variis superfluitatibus plena, jam ex seipsis ad putrescendum parata, nonnulla autem pura, ac inutili materia carentia, ac primis quidem adjungatur in multis corporis partibus obstructio foraminum, atque ea quæ pletora vocatur. Et vita otiosa in multis crapulis, ac rei venereæ usibus immoderatis, atque his quæ necessariò omnia quæ nuper diximus consequuntur cruditatibus: reliquis verò omnibus corporibus puris, ac superfluitatibus omninò carentibus adsint præter hæc bona, libera in omnibus spiratio meatibus, cum obstructionibus, atque astricti- nibus carent: exercitia etiam sint moderata, victus temperatus, ac deinceps his suppositis, cogita quomodo utraque corpora affici sit necessarium ab eo quem inspirant aëre pestilenti. An non rationabile est, illa quidem statim à prima inspiratione principium putredinis sumere? ac plurimum in malo procedere. Quæcumque autem munda sunt, ac superfluitatibus carent, nonnulla quidem nihil, nonnulla verò minimum mali sentire, ac fa-

cile ad naturalem habitum habere regressum?]

Et quoniam non parum ad veram explanationem essentia febris, ac causarum ejus conducit, Galeni sententiam de causis differentia februm putridarum explicare, ideò quæ in principio secundi lib. ab eodem referuntur, huic volumini inserere visum, cujus hic est ordo contextus: [At illud superest, ut februm differentias, quæ in humoribus accenduntur, percurramus, si hoc unum ante admonuerimus, non sufficere ad generationem februm, sicuti multi opinantur, si solum amara bilis, quàm nonnulli rufam appellant, augeatur. Sic enim omnes, qui morbo regio laborant, in maximas inciderunt febres, in eis siquidem hujuscemodi humoris magna in toto corpore copia redundat, non tamen febricitant, nisi aliqua alia accesserit causa, de qua paulò inferius dicemus. Absurdum etiam putare in quartanis, & quotidianis febribus, quæ exquisitæ sunt, tales acervabilem amaram non secus, quàm in tertianis, ac febribus, quæ ab incendio causones appellantur. Nam ex adverso in quotidianis febribus, atque quartanis, nec vomitus biliosus, neque sudores, neque urinæ, neque excrementa aliqua vestigia amaræ bilis ostendunt: præter id, quòd neque aliquid ex his quæ antecesserunt, aut simul adsunt ejusdem humoris præbet testimonium. Nam tertianæ quidem febres magna ex parte in corporibus fiunt, in quibus naturalis habitus ad bilem accedit, atque in consistentium ætate, quæ omnium maximè biliosissima est. Tempore etiam æstivo præ cæteris, in quo hujuscemodi humor dominatur. In locis præterea, quæ calidam, atque siccam habent temperaturam, ac in

Quartum Galeni placitum

simili aëris ambientis qualitate. Vita etiam non otio, atque quieti dedita, sed in laboribus, curis, vigiliis, solis incendiis, & ciborum parcitate assueta, eorum præsertim calidorum, ac siccorum, usus prætereà medicaminum tale facientium, atque exiccantium immodicus usus febres tertianas faciliter afferent. Contra verò quotidianæ febres naturis, in quibus pituita superfluit, sunt familiares, atque ex omnibus anni diversitatibus, in hyeme præcipuè, atque omni temporum statu frigidiori, atque humidiori, in ætate simili, ac puerili, in locis frigidis, atque humidis, vitæ otiosa, quam crapulæ comitantur, ac tunc præsertim cum post cibos balneis utuntur, ac multo etiam magis cum ipsi cibi naturam pituitosam habuerint, generantur. Neque etiam hi amarum evomunt bilem, neque per ventrem inferiorem, neque per urinam, neque per sudores excernunt, quod in febribus contingit tertianis: hæc siquidem flava bile putrescente fieri consueverunt, at quotidianæ ex pituita, quemadmodum quartanæ ex atra bile originem habent. Sic igitur & corporum naturam sequuntur ad atram bilem proclivem, atque ex ætatibus declinantem. Ex anni verò temporibus Autumnum. Sic & reliqua omnia, quæ his proportionem respondent, ut cibi, potusque, ac victus universus frigidus, ac siccus quartanis febribus originem præstant. Quare & rigor, qui utrumque genus febris antecedit, haud quaquam similis est. At in tertianis quidem causam, à qua provenit, rei quodammodo pungentis, ac ferientis sensum representant, in quartanis autem veluti refrigerantis. De ea autem, quæ est rigoribus forma inter causas accidentium abundè exposuimus, ubi etiam generis febrium diximus dif-

ferentiam: quòd ex ipsis, quæ quidem sunt intermittentes (ita enim appello quæcumque ad sensibilem infebrecitationem perveniunt) ortum habent ab humore febrem generante, qui per omnes corporis partes suo motu defertur. In continuis autem humor in venis continetur inclusus, de quarum dignotione in 2. lib. de Crisibus tractavimus. Intermittentium igitur tres sunt omnes numero differentie, quotidiana tertiana, & quartana: quotidiana quidem ex pituitæ putredine, tertiana verò, atque quartana utriusque bilis: flavæ quidem tertiana: nigræ autem quartana. Continuarum autem, quæ ex flava bile proveniunt, duplex est species: altera earum, quæ à continuo fervore synochæ appellantur, quarum universum tempus in una consumitur accessione, quæ à principio usque ad finem pertingit: altera earum, quæ idem cum genere nomen sortiuntur, & continuæ appellantur, atque in pluribus circuitibus continentur. Earum igitur, quæ synochæ dicuntur, tres sunt omnes numero differentie. Nam quædam earum à principio usque ad finem perdurant: quædam paulatim augentur. Tertia species paulatim decrescit. Undè, & nonnulli primas quidem homotonas, ac acmafticas, hoc est, in eodem statu, & vigore perseverantes nominarunt. Secundus anabaticas, atque epacmafticas, hoc est, assurgentes, atque invalescentes dixerunt. Tertiæ autem Paracmafticas, hoc est, decrescentes, appellarunt. Continuarum verò duæ sunt primæ differentie. Nonnullarum quidem, quæ singulis tertiis diebus invalescunt. Aliarum verò, quæ die intermedio alteram faciunt accessiorem. Hæ igitur nullum præcipuè obtinent nomen. At quæ tertio die in-

invalescunt, ego quidem nominare consuevi triteophyes, hoc est, tertianarum naturam referentes. Non tamen prohibeo, quin pro suo quisque arbitrio alterum eis nomen imponat, modo rerum observet differentiam. Alia quidem est differentia, cum ad infabricitationem terminantur, alia cum in declinationem febrilem desinunt, hæ, quæ per tertiam diem febres accenduntur. Est præterea alia febris natura, quæ in medio accessione facit, nullam tamen ex his, hemitritæam voco: non veto autem si quis velit ita nominare, modo hoc tantum ab eisdem observetur, ut nullam febris speciem prætermittant: Sed omnes deinceps quemadmodum ego nunc institui, recensentur. Nam quæ, & in die intermedia faciunt accessione continuæ, nonnullæ quidem in quotidianarum figura progrediuntur, duas invicem accessiones simillimas facientes: nonnullæ verò duas dissimiles habentes. Primæ quidem tertiam omnino simillimam observant. Secundæ autem quartam in figura duarum tertianarum progredientes: Hæ igitur ex bilioso magis: alteræ verò, quæ singulis diebus similem accessione faciunt, ex pituitoso magis humore consistunt. Est, & tertium genus febrium continuarum, quæ per rarò tamen eveniunt, quarum accessiones quartanarum figuram progredientes ostendunt, neque infabricitatione terminantur. Sicuti autem febris tertiana aliquando fit duplex, aliquando triplex: ita & hæc non modo duplex, sed etiam triplex evadit. Hæ quidem febrium complexiones sunt ejus, quæ de typis id est, de febrium figuris propriæ tractationis: quæ autem ex humoribus simplices febres accenduntur, tot numero sunt, quod

nuper à nobis sunt explanatæ.]

CAPUT V.

In quo evidentissimis rationibus probatur febrilem calorem diartiarum non inde oriri unde Galenus est opinatus.

NON breves duxi contextus Galeni, ut omnes noscant explicitè, quid putet ipse esse causam febrium diartiarum, & putridarum, ac quæ sit essentia illorum calorum. Ille enim palam non confitetur relatos febriles calores diartiarum, & putridarum febrium specie differre, neque ejusdem esse speciei, ut quoque non exprimit, utrosque à naturali calore specie etiam distare, sed tantum hanc differentiam manifestè inter calores febriles versari hic explicat, quæ à diversis causis sumi potest. Ut si quis distingueret calorem in solarem & igneum & aëreum, nollendo docere, illos adinvicem specie, aut genere differre, sed causam productivam eorundem non eandem specie esse. Ergo quia utrarumque febrium tam ephemerarum, quam putridarum causam simul exposuit Galenus, scribere cogor, deceptum illum fuisse in redendis ambarum febrium causis, undeque originetur calor adeò intensus, qualis in febribus percipitur, dilucidè monstrare, postquam non posse vera esse Galeni decreta, ostendero. Quibus per actis, de essentia ethicæ febris differam, & in quo aberraverit idem Galenus ostendam: ut ne quis credens causas esse illas, quæ à Galeno scriptæ fuere, methodos curativas in illas dirigat, indeque à scopo rectæ medicationis discedat.

Auspiciemur ergo divellere illud, quod ex libro de morborum causis transcripsimus: cum causam Galenus exposuit febrium diartiarum

rum convenientium ab immodica exercitatione, per hoc, quod musculi, atque articuli ex illa immoderantia plus justo calefiunt, à quibus cum toti corpori accidit, communicari caliditatem tantam, quantum relatæ partes habent, febrem suboriri asseveravit. Et ab ira quoque per consimilem quasi modum febrem procreari testatus est, ex fervore nempe sanguinis in corde existentis ob immoderatum motum ejusdem infervescentis in totum corpus fieri expansionem, febremque incendi contendit. Ex multis quoque aliis causis eandem febris speciem suboriri etiam dicit, putà ex inflammationibus, carbunculis, exustionibus à solis caloribus, ac ex aliis occasionibus. Nec aliter, quàm calefactis partibus, quæ calorem primum conceperunt, indeque in intimas & usque ad cor sparsa ipso. Quæ non sic posse febrem accendere, quibusdam genericis rationibus probabo, ac post peculiariter descendendo ad relatas causas, idem etiam, Deo concedente, efficiam.

1. Ratio.

Sitque prior ratio hæc. Si verum esset à relatis causis calorem producentibus, febrem diariam concitari, vigintique quatuor horis transactis ipsam sponte finire, ut Galenus in exordio noni libri Methodi medendi inquit, sequeretur intensiorem, ac potissimam vim febrium hujusmodi in principio earundem conspiciendam, & ab eo usque ad finem in declinationem, ac continuam diminutionem easdem tendere, esse experiendum. Sed eventus oppositum docent, multas scilicet ex his febres, & ferme omnes non incipere statim, ut relatæ causæ adsunt, sed post aliqualem moram: & quæ statim invadunt, ac quæ post subsequuntur, suum principium imbecilla caliditate assilientem habere, at-

que has in exiguo tempore crescere, & post imminui, pote cum decem & septem, vel decem & octo horæ complentur, imminutionemque hanc perseverare, donec completis viginti quatuor horis in totum febris finiatur. Superest ergo eventibus ita conspectis, antecedens, ex quo illud consequens inferrebat, falsum esse: & cum Galeni sententia sit antecedens de quo agimus, manifestum quoque restat, ipsam falsam esse, quod probare volebamus. Ex omnibus prædictis nil probandum superest, quàm illationem illam bonam esse, putà, si febres diariæ à relatis causis orirentur, omnes maximam vim in ipso limine principii habituras. Quam facillime probo per hoc, quod quæcumque dispositiones contra naturam habentis inducuntur, per tempus illud, per quod causa alterans adest, florent, ac vigent, & cum hæc abest, statim imminui incipiunt. Caliditas nempe in aqua, aut ferro calefactis ab igne tamdiu durat in suo vigore, quamdiu ignis calefaciens adest, qui si auferretur, mox decrescere incœpisset. Cæteræque alterationes violentæ eandem formam servant, quam caliditas aquæ, de qua agimus. Unde liquido patet, quod si ab immoderata exercitatione, vel ab ira, aut sole, vel alia quavis causa ex relatis à Galeno febris diaria ortum duxisset, quod cum ipsæ efficientes causæ præsentis forent, maxima vis febrium afflicta erat: & cum abessent, statim in declinationem & remissionem erat febris descensura. Cujus contrarium, ut diximus, experimur. Transacta nempe ira, aut immoderato exercitio, diaria febris quandoque corripit hominem. Qui si in corde calorem ab ira concepturus erat, vel à musculis ex motu calefactis: tunc primum cum hæc præ-

præsentia erant, febris erat cum maxima vi invasura, motuque & ira pausantibus, inceptura erat febris remitti, cum nihil aliud ipsa sit, quam relatus calor cordi communicatus ex assertis à Galeno ipso.

Inanis quædam solutio adducitur, & improbat.

Fortassis confiteberis quicquid intulimus, proterviesque huiusmodi febres simul cum efficiente causa fieri, & in principio vigorosas esse, & ab eo usque ad finem semper remitti easdem, quo in totum nostrum argumentum dissolvitur. Sed si id fatearis, eventibus & auctori tuo Galeno adversaveris. Ipse enim libro primo de Febrium differentiis, capite septimo, inquit: [Unum verò hoc est præcipuum febrium ephemerarum indicium, ab aliqua incipere causa recenti, ac manifesta, quæ ante præcesserit: quam omnes Medici juniores usitato vocabulo procatarcticam, sive præincipientem appellant.] Quæ verba clarè exprimunt præcedere procatarcticas causas febres ephemeræ, ipsasque post sequi, ut nos fatebamur. Verba quoque parum infra sequentia manifestè dicunt principium febres has habere, & ipsas augeri, & consistere, ut nos dicebamus: [Sed & caliditatis suavitas proprium, ac inseparabile est huiusmodi febrium indicium. Inseparabile quoque æqualis, atque incompressus ascensus in caliditate, ac pulsibus simul, non tamen proprium, cum & aliis quibusdam adsit: sicuti etiam consistente febre mediocritas: neque enim hoc etiam est proprium, quamquam his maximè inest. Et melius sanè hæc, quæ communia existunt incremente febre, ac consistente, quoniam magis ephemeris insunt, inter propria reponere.] Quid enim illud inseparabile esse diariis febribus ascensum in calore, & frequentia pulsuum, & incomprehensum eundem

esse significat, quam quod nos diximus accidere ephemeris febribus, eas scilicet incipere cum remissione calore, quam qui post subsequitur, & post, hunc eundem crescere, quamquam citius multò, quam aliæ febres, & consistere easdem, ut infra refert, & postea declinare. Quæ omnia contraria sunt evasioni illius, qui confitebatur ab initio usque ad finem diariam febrem decrescendo procedere, ut de peracmaticis scribitur. Unde liquidò patet argumentum nostrum in sua vi manere.

Et quòd genera hominum nosco, quæ divellenda sunt ab his, quæ à magistris didicerunt, protervia semper esse, nullisque convinci auctoritatibus neque rationibus, idèd Galeni aliud decretum propè finem secundi de Crisibus adduco: quo expressius constat, ipsum confiteri ephemeræ febres principium, & augmentum, ac statum habere: quòd esse impossibile, si inde orientur, unde Galenus existimavit, probavimus. Verba Galeni, quæ sequuntur, sunt: [Eorum verò, qui ex lassitudine febricitant, cutis est sicciòr plusquam in aliqua alia febrium ephemerarum. Sed hoc quidem omnibus, qui ex lassitudine febricitant, commune est in eo: accessionis tempore: quòd usque ad statum protenditur.] Quibus verbis satis clarè docet à principio usque ad statum tempus aliquod intervacare, ut nos sumus testati, & eventus docent. Multas quoque sententias ex eodem trahere possem. Nam eam, quæ primo de Febribus ad Glauconem refertur capite secundo, & quæ in aliis locis multis ipse idem profert. Sed omnes omitto, ut qui relata sufficere, existimem.

Porro non tantum evasionem & figmentum, quòd increpavimus, sus-

Alia inæ solutio improbat.

sus-

suspicio ego obijciendum mihi, ut invalidam rationem nostram reddant, qui Galenum non aberrare potuisse credunt: sed & aliter evadi nostri argumenti vim opinabuntur, credendo scilicet, ephemerarum febrium nimirum principium imbecillum esse, & postea easdem in calore, & pulsum magnitudine crescere, cum causa producat adhuc abest, quod hæc sint tantum spirituum passiones, ut Galenus 2. de Crisibus, cap. 13. referebat, scribens: [Reliquum est, ut de tertio febrium dicamus genere, quas ephemeris appellari dicimus. Sunt autem hæc tantummodo spiritus passiones, absque humorum putredine, aut membri inflammatione, nisi inflammationis inguinibus accidant.]

Quam evasionem etiam nullius valoris esse ostendo. Primò per hoc, quod impertinens videtur, ephemeris febres esse spirituum passiones, aut humorum, aut membrorum, ut solvant vim nostri argumenti, quo probamus, si à sole, vel exercitio plus iusto corpora caleant indeque febres suboriantur, tunc primum intensiorem maximam eas habere, cum causa efficiens adest: & tantò intensiores esse, quantò minùs est interstitium temporis ab absentia procatareæ causæ usque ad invasionem febris. Nam sive aqua humor à sole, vel igne calefiat, aut ferrum substantia solida ab eisdem excandescat, vel aer spiritibus similis, à relatis causis calidior, quàm erat vertatur, horum quodvis necessariò calidiùs erit, cum sol, vel ignis adsunt, quàm postquam ipsa disparent. Ad quorum similitudinem non plus interest, ad solvendum argumentum dicere, esse spirituum passiones diarias febres, quàm humorum, vel membrorum.

Quanto magis, quod citatus

Tom. II.

Galen. in 2. de Crisibus febrem factam ob inguinum inflammationem recenset inter ephemeris, confessus hanc non esse spirituum passionem, ut etiam illam, quam ex lassitudine provenire dixit. Non esse quoque affectum spirituum, verba illius expressè in multis locis dicere videntur. Nam capite tertio, lib. primi, de Febrium differentiis inter cætera sic inquit: [Ejus autem, quæ labores sequitur, principium est, musculorum, nervorum, copularum, & articularum nimia confusio, quæ quidem primò quendam calorem concipiunt, hinc vero continuatim calor ascendit ad cor, atque inde homo necessariò febricitat.] Ubi manifestè confitetur Galenus membra solida primò calorem recipere, eademque continuatim in cor illum transmittere: sed cum membra illa membris intermediis inter se & cor continua sint, & non spiritibus, perspicuum evadit ex mente Galeni fuisse, per hæc ad cor usque deferri calorem, & non per spiritus. Idem quoque de ira, ut est diariæ febris causa, loquens, præterita confirmat, scribens: [Ira autem est veluti quidem fervor quidam, ac vehemens motus potentie irascibilis, in ipso cordis corpore sita: simul autem cum hoc fervore calefit spiritus, aliquando vero, & sanguinis substantia.] Ubi quoque in passione ista non tantum calorem primò in spiritibus fundari cogendus est Galenus dicere, ex his, quæ ipse testatus est, sed in humore aliquo. Nam fervor, qui per se comitatur iram, affectus substantiæ humorosæ, & non vaporosæ est. Nemo enim propriè dixit aërem fervere, ut aquam, aut mustum, aut quodvis aliud fluidum, & liquidum fervere dicimus. Ergo fervor ille, qui primò comitatur iram sanguinis, aut alte-

D

rius

rius humoris corporis futurus erat, qui in corde & spiritibus calorem erat concitaturus.

*Quædam Neoteri-
corum nugæ
improbantur.*

Sed ne quis putet mihi ignotas esse Neoteri-
corum nugas, & aliqua-
rum harum objectionum inanes so-
lutiones, per hoc, quod referant,
in bubonibus eas febres dicendas
ephemeras, ubi tantum calor ad
cor devenit, nulla putrida fuligine
humoris coacervati in bubone ad
cor usque ascendente, putridasque
illas vocandas, quæ ab humore in-
cluso in bubone fuliginosam vapo-
rationem in cor mittunt, à qua cor
supercallescit. Ut ergo, ut dixi,
omnes sciant hæc mihi comperta
fore, sed nullius valoris esse: quam-
quam authorem Galenum ipsum
habere videantur libro primo de
Febrium differentiis, capite quinto:
primò in memoriam revocent, Ga-
lenum non alio modo calorem ex
bubone ad cor ascendere scripsisse,
quàm per corporis partes commu-
nicato illo, ut parum ante per ver-
ba ejusdem probavi, quo distinctio-
nes illæ frivolæ tolluntur. Secun-
dò, quod quicquid sit de illis futi-
libus distinctionibus, etiam si con-
cedatur eas veras esse, non inde se-
quitur quicquam, quo nostra ratio
contra Galenum ducta dissolvi va-
leat. Et illa in suo vigore dimissa,
aliam prosequamur.

*2. Ratio, qua
febrium epheme-
rarum cau-
sa putatur à
Galeno impro-
batur.*

Et ut alio modo contra eadem
Galeni decreta argumenter, sup-
pono primò, qualitibus primis
elementorum, putà calori, frigo-
ri, humiditati, ac siccitati hoc in-
situm esse, ut numquam possint in
passa à se distincta, in quæ agunt,
intensio-rem gradum producere,
quàm ipsa habeant. Numquam e-
nim visa est aliqua res, exempli gra-
tia, calida, aut frigida, ut duo, in-
tensio-rem calorem, aut frigidita-
tem in sibi adhærens passum pro-
ducere, quàm ut duo, & si trium

graduum calorem, aut frigidita-
tem habuisset, tantum in passum
extrinsecum inducere potuisset, &
validiorem minimè. Ut si ut qua-
tuor, quod fingamus, summum ca-
loris esse, haberet, etiam illum pro-
ducere valeret.

Nec immeritò hoc primis quali-
tatibus nativum esse dixi, quòd sci-
am lumini hoc non convenire. Quis
enim ignorat, quòd si faci quam-
tumvis insigni, & lumen per centu-
pedalem distantiam diffundenti, a-
liam sub duplo minorem admoveas,
quæ sub duplo quoque remissius
lumen, & ad subduplam distantiam
diffusura erat, quòd utræque faces
juncta multò intensius lumen pro-
ducent, atque ad majorem multò
distantiam, quàm prima solebat: fa-
ces enim magnæ ex faculis fieri va-
lent, imò per sæpe ex his fiunt. Quod,
ut dixi, calidis rebus, aut frigidis,
humidis, five siccis non accideret.
Cujus diversitatis causam, non est
præsentis loci investigare.

Secunda suppositio sit, huma-
num cor sani hominis calidius mul-
to esse, quàm corpus quantumvis
intensa caliditate febrili calens,
quin nisi ab ignea caliditate non
vinci cordis calorem. Hæc supposi-
tio nullo validiore modo probari
potest, cùm adversus Galeni decre-
ta disputamus, quàm ejusdem au-
thoritate. Ipsius ergo de hoc sen-
tentias afferò, ut hoc ipsum, quod
nos supposuimus, affirmasse eun-
dem constet. Primaque sit in li-
bello de usu pulsuum, sub his ver-
bis: [Non ergo est similis calor is
qui cordi naturalis est ei, quàm
cæteris partibus, cùm id fervere
semper sit opus, his satis sit, si
non sint frigida.] Et alia, quæ
statim infra scribitur: [Cæterum
si corde jam refrigerato, & prop-
tereà animali jam mortuo, ve-
lis alterutro ventriculorum ejus ad
aper-

aperto, & præcipuè sinistro, digitum in eum statim mittere, magnum inibi calorem deprehendes, longeque majorem, quam in aliis sit partibus: dummodò pro naturæ modo se habeant.] Harum utraque sententiarum manifestè testante, cor flammeum calorem habere, cum in priore legatur quòd sanguis ejus ferveat, qui major multò quàm febrilis est. Et in ultima collationem inter calorem cordis cum cæteris corporis partibus exprimendo, expressè affirmet Galenus cordis hominis recentè mortui calorem magnum esse respectu digiti hominis sani. Quod etiam tangenti corpus febriciens accidit. Undè liquidò sequitur, cordis calorem viventis hominis multò febriciente intensiorem futurum, cum demortui cordis calor par sit febrienti. Idem etiam in libro de Fœtuum formatione explicuit Galenus, scribens: [Cor verò quasi ignis quendam focum animalia sortita sunt.] Modò si cordis calor adeò intensus est, aut parum minùs, quàm igneus focus, quid prohibebit non inferre, intensiorem febrili calore eum esse? Quibus duobus fundamentis jactis, jam ratio secunda contra asserta à Galeno dilucidè sequitur. Motus, ira, & solaris calor, & cæteræ procatacticæ causæ dum vita perdurat, non adeò intensum calorem, quantus est cordis naturalis calor, in partes exteriores corporis poterunt inducere, & subindè in interiores, ut ex illis ad cor caliditas pertingat, ut ex secunda suppositione innuit: sed relatis caloribus remissioribus existentibus, necessariò cordis calor nativus potiùs mitior reddendus esset, quàm accendendus, ut prima suppositio testatur. Ergo ab his causis provenire febres diarias per modum à Galeno as-

sertum, impossibile erit.

Sufficiant relatæ duæ rationes liberis hominibus, & quibus cordi tantum esset veritatem addiscere à quovis differeretur, & non Autoris pensarent existimationem. Sed ut illustrior veritas hæc evadat, sententiis Galeni eundem aberrasse in reddendis causis harum febrium, in præsentiarum ostendam.

Referebat nempe ipse lib. 1. de Febrium differentiis sententiam sequentem: [Oportet enim hoc in toto sermone memoria repetere, quòd nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest, alioquin omnes, qui sub æstivo sole commorantur, febricitarent, aut qui nimio motu exercerentur, aut vini potu gravantur, aut ira excandescentes, aut tristitia afflicti, febricitarent: alioqui etiam, ut arbitror, circa canis ortum omnes ægrotarent, ac in pestilentis morentur.] Quæ verba in summa hoc continent, non omnes esse expositos febribus diariis, quamquam eadem causæ efficientes easdem adsint. Modò si diariarum febrium ortus non aliundè proveniret, quàm ex musculis, & ossibus ex superfluo motu immodicè super calefactis, & continuatim in cor suum calorem transmittentibus, aut à sole cutim, & exteriorem corporis partem urente, & ab illis in cor calorem transferente, & ab ira sanguinem, seu bilem cordis fervere faciente non video, quomodo quantumvis optima valetudo à relatis causis possint non febrire. Eventus nempe docent, omnes quantumvis robusti sint, & optima fruantur valetudine, & cibis optimis sint usi, ac inculcata victus ratione, à sole æstivo uri, eosdemque ab immodica exercitatione calefcere, & ab ira excandescere: undè omnes tardius, aut citius, aut à ma-

jore, five minore ex his causis erant febricitaturi. Sed non ita contingit, ut verè Galenus testatur, sed aliquos febribus corripì, alios minimè. Supereft ergo non à prædictis causis per modum excogitatum à Galeno febres relatas gigni, sed per alium multò diversum fieri.

Item in bubonibus præsertim febres ephemeræ quamplures cernuntur, annuatim, aut per mensium circuitum fermè semper redeunt, quæ numquam sine rigoribus in plurimum ægros invadunt: qui rigor à calore citra humorem ortum trahere non posse, qui legit causas, quas Galenus in libro de Palpitatione, tremore, & rigore, & convulsione scripsit, intelliget: ac ille, qui dicta ab eodem in libro secundo de Symptomatum causis, & libro decimo Methodi medendi, cap. 4. & in innumeris aliis locis caluit, non ergo ephemeræ, sed putridæ hæ nominandæ essent. Etiam ab humore hujusmodi febres oriri, & non per modum, quem Galenus censet, sed per eum, qui à nobis assignandus est probat: quòd frequentèr, & per sæpè videamus has, quæ ab inguinum bubonibus oriuntur, cum quibusdam erisipelatis inflammationibus crurum finiri, ut ille, quæ à bubonibus alarum nascuntur, cum relatis inflammationibus in mammillis mulierum terminari visuntur.

*Improbatur
quædam in-
anis argumen-
ti ducti solutio.*

Solvere relatas à nobis rationes, dicendo: calorem febrilem esse alterius speciei, quàm naturalis, nemo jam potest, quòd in antecedentibus ostensum sit, differentiam specificam inter calores minimè versari, etiam ob id quòd calor ex immodica exercitatione necessariò nativus dicendus est, & hic per confessa à Galeno febrem gignit. Ex quo, & antecedentibus dilucidum restat, nostris rationibus validis ma-

gentibus, Galenum, qui plurima doctè scripsit, in citato negotio allucinatum fuisse, etiam quòd teneat ego dare modum, per quem febres ephemeræ gignantur: cùm abstulerim, qui hucusque verus esse credebatur. Quod faciam, Deo concedente, postquam exploderò causas, quas idem Galenus putat, esse febrium putridarum.

CAPUT VI.

Futiles esse causas, quas Galenus febrium putridarum esse putavit hic probatur, illius decretis prius ductis.

Dixit nempe Galenus lib. 1. de Febrium differentiis, cap. 1. modum, per quem omnium febrium differentia contingant, cujus decreta in citato loco ducere visum, quamquam ex aliis locis possem, quòd hic ex professo de hac re disservit, & quòd nonnulla verba Galeni expositione indigeant: ideò eum illa adduxero, aliqua addam quibus clarior sententia ejusdem evadet: ut postea, his examinatis, pateat quantum veritatis habeant. Series ergo verborum hæc est: [Febrium differentia, quæ quidem maximè propriæ sunt, ac principales, ab earum sumuntur substantiæ, aliæ verò ab accidente aliquo, non volentes per hoc dicere, febrem esse substantiam, cùm calor immodicus ipsa sit, cui accidentis, & non substantiæ nomen convenit. Sed quia accidentibus aliqua accidunt. Ideò illa respectu talium quæ eis contingunt, substantiæ per metaphoram nominantur: & quæ accidunt, accidentia illorum dicuntur. Et quæ semper comitantur accidentia propria, ut quæ quandoque sic, alias non, remota. Ut calori propriè ac-

cidere dicimus congregare homogenea, & segregare eterogenea: & albo colori dillegare visum, & nigro congregare. Remotum verò caloris accidens siccitatem nominamus, quòd contingat quandoque calori ipsi conjugì siccitatem, putà in igne, nonnumquam humiditatem, in aère scilicet. Et quoniam, ut statim dixi, horum ipsorum accidantium non est natura una, sed nonnulla quidem proximiora, ac magis sunt divisa substantia febris propria, nonnulla autem magis ab ea remota, & extranea. Ideirò neque earum differentiarum, quæ ab ipsis accidentibus febrium accipiuntur, est genus unum. Plurimum autem porrò aberrant Medici, qui ab his differentiis quæ maxime propriæ, ac principales, abcedunt, separanturque. Secundo autem loco quicumque quamvis earum meminerint, eisdem tamen eodem modo commiscunt omnes, quæ ex aliquo sunt accidente receptæ. Utiles, id est, quæ propriæ febrium differentia dicuntur, ab inutilibus, id est, quæ non propriæ earundem differentia sunt, minimè fecernentes. Neque verò solum in differentiarum generibus plures Medici deliquerunt: vel quia videlicet super addentes fuerunt, adeò, ut eas etiam quæ nullius usus essent, commemorarent. Aut utiles etiam prætermittendo defecerunt: sed una etiam in ipsa sectione generum in proprias differentias aberraverunt. Statim enim cum primum, atque præcipuum differentiarum genus ab ipsius rei divisa substantia sumatur, intueri licet, Medicorum nonnullos genus hoc sumptum à substantia febris penitus præterire, distinguendo tantum febres in sui causas procatarticas scilicet, & humorales, aut quasvis alias. Nonnullos autem, vel superfluos esse

in divisione, vel deficere. Licet Hippocrates in libro Epidemiarum sexto optimam fecerit divisionem differentiarum essentia febris. Sunt autem hæc ejus verba: Febriam hæc quidem manu sunt mordaces, hæc verò mites: hæc autem non quidem semper mordaces, sed resurgentes per intervalla in mordacium tenorem, alias mites referentes, vel primo contactui mites visæ: post manu perseverante mordaces sentiuntur. Et contra aliæ primo contactui mordaces apparentes, post mitescunt. Aliæ verò acutæ, sed quæ manu succumbunt per nonnullum tempus post manus admotionem. Aliæ sunt statim exardentes: quædam semper pusillæ. Sicæ quoque aliæ, ut similis sit earum caliditas calori lapidum, aut ferri, sive aliarum rerum siccarum. Quædam verò falsuginem quandam præferentes: nam ut muria, & cætera salita gustum mordent, sic hujusmodi febres tactum. Quædam flatibus plenæ per febricitantium cutim halituoso spiritu à manu Medici percepto, aspectui graves. Nonnullæ ad tactum humectæ. Nonnullæ vehementer rubidæ, aliquæ vehementer crocæ: aliæ lividæ, & alia hujusmodi. Apertissime enim in hoc loco, ut ab ipsius rei substantia, ac dignotione in proprias differentias fecit sectionem. Siquidem febris substantia in eo qui præter naturam calore consistit. Caloris autem differentia, & ex eo quod magis, & minus, & ex materia in qua hic præter naturam calor accenditur, & ex modo motus caloris ejusdem accipiuntur. Quas omnes unà cum dignotionis modo, quemadmodum in superiore sermone ostendimus, annotavit. Sunt autem omnino evidentes, quæ in eo quod magis, aut minus consistunt. In quo genere differentia con-

consueverunt Medici magnam, ac parvam febrem nominare: non propriè quidem rei quali, nomen quanti adaptantes, vel accommodantes. Hoc tamen facere sunt assueti, non in febribus tantum, sed in mille aliis rebus, quæ licet in qualitate consistant, magnæ tamen, ac parvæ dicuntur. Quæ verò à materia differentiæ fumuntur, in qua hic calor præter naturam accenditur, maximè propriæ sunt: quia, vel idem calor ipsius cordis corpus occupavit, aut eos, qui in ejus ventriculis continentur humores. Tertia autem est differentia, cum sola aërea substantia sufficienter incaluit, humores autem, & solida corpora calescunt quidem adhuc, nondum autem sunt calefacta. Neque enim parum refert, si calefcere dicamus, aut calefacta esse. Quid autem dicere velimus, ut palàm intelligas, hæc quæ sequuntur exempla, manifestissimè ostendent. Cogita aquam calidam lebeti frigido injectam, deinde ex ejus vicinia lebetis corpus calefieri, nondum exquisitè esse calefactum. Excogita iterum in calidum, atque ignitum lebetem aquam frigidam infusam, deinde ab eodem lebate adhuc quidem calefieri, nondum autem esse calefactum. Secundum horum quidem exemplorum, primam febrium differentiam ostendit, quam diximus ipsum cordis corpus occupasse. Primum verò exemplum eam differentiam, quæ in ipsis consistit humoribus. Reliqua verò, & tertia differentia simile quidem omnino non habet exemplum, at manifestioris quidem doctrinæ gratia, concipe animo febrilem follem trahentem quidem ad seipsum aëreum calidum, deinde ab eodem follem calefieri, nondum tamen esse calefactum. Sed, & rei, quam monstrare volumus na-

turam, exemplum relatum magis ostendet, si humorem in folle contineri simul cum aëre cogitaveris: adhuc verò magis si folliis foramina, per quæ aërem trahit, atque efflat folliis adeò arte fabricata sint, ut humorem quidem alium præter contentum non admittant foramina, aëri autem trahendum pervia existant. In quo sanè plurimum differunt naturæ opera ab his, quæ humana arte sunt fabricata. Nam mista est in omnibus arteriis per multa foramina spirantibus aërea substantia sanguini, ac nihilominus in corde ipso, ut hæc substantia aërea ad idem cor confluat per omnes ipsas arterias. Incipit hic igitur præter naturam calor, quem febrem nominamus, alias ex aliis partibus eorum, quæ nuper diximus, puta humoribus spiritibus, aut substantia membrorum. Spargitur autem, atque una cum patiente afficit duo reliqua genera. Facillima igitur ab humoribus ad spiritum caliditatis transumptio: non æquè autem promptè unam ab spiritu accenduntur humores. Corpus etiam solidum humoribus, atque aëreæ substantiæ facilius calorem impartitur, quàm ipsum ab eisdem suscipiat. Omnis siquidem substantia tenuis promptius alteratur, quàm crassa: est autem tenuissima quidem aëris, crassissima verò corporum solidorum, media humorum est substantia: nihil autem in præfenti opere differt, sive spiritum, sive aërem dicamus: nam de hiscè omnibus alibi diligentissimè diffinivimus. Nunc autem hoc tantummodò sufficiat intelligere quòd vel Hippocrat. (ut arbitror) ostendit his verbis, continentia, contenta, & impetentia continentia siquidem solida appellans corpora, contenta verò humores, impetentia autem spiritus. Nam dispositio febris

lis alias ex aliis eorum, quæ ante diximus, sumit initium. At in genere primò scilicet in spiritibus læsio non sistit, sed duo reliqua genera, putà humores, & solida membra invadit: ac nisi antea solvatur extirpeturque læsio ipsa, progressu temporis illa quoque similiter afficit. Hæc quidem sunt totius sermonis capita.] Ulterius prodi, duccendo Galeni contextus, non est ad præsens visum; priusquam relatarum sententiarum veritas examinetur: facilius enim, ac magis distinctè contextus Galeni enucleabuntur in sectiones partiti, quàm in acerbum quendam simul congesti. Ideoque procæmio Galeni dimisso, hoc enim explicitum à nobis manet, quod attinet ad materiam febrium, discutiamus. Quam certè Galenus esse triplicem testatur. Unam ipsius cordis: cùm calor præter naturam in hoc figitur, qui Ethica febris nominatur. Aliam humorem contentum in ventribus ejusdem esse putat: & hanc putridam dixit. Tertiam Ephemeram nominat, quæ spirituosam, sive aëream substantiam pro materia habet: à quibus tribus causis velut à fonte quodam in totum corpus calorem derivari contendit. Exemploque illo aquæ calefactæ injectæ in lebetem, & lebe- te calefaciente humoralem explicat. Ethicam autem exemplo lebetis calefacti aquam frigidam intra se contentam calefacientis, ut diariam per aërem calefactum follem calefacientem.

Quod cùm lego, ac perlego non parum admiror de Galeno, ac posteris Medicis exemplo relato non fuisse exercitatos ad dignoscendum rem non posse sic se habere, ut ipse Galenus retulit, quòd innumera impossibilia sequerentur, quæ post inferam, si febrium differentia inde ortum duxissent, unde deceptus e-

xemplo citato docuit Galenus. Et quia in antecedentibus satis apertè probavimus ephemeræ febres non ab spiritibus inflammatis, sed aliundè ortum ducere, necessum est ostendere quoque quomodò neque febres putridæ sunt tales, quales à Galeno recensentur: minimèque Ethicas posse esse illas, quas exemplo illo de lebetis parietibus inflammatis censuit. In primis tamen Galeni decretum de modo, per quem putridæ febres, ut ipse est opinatus, gignantur ducendo ex tertio, & quarto capite relati primi libri de Differentiis febrium. Hoc tamen non verba ejusdem transcribendo, ne multas chartas infumamus, sed sententiam in summulas quasdam reducendo, ut in compendium his redatis, faciliùs concipi queant, in margine notando ex quo cap. sententiæ, quæ adducuntur, exceptæ sint.

Priorque sit, naturalia corpora à dicendis tantum causis si frigida sunt, calefcere, aut si calida fuerint, calidiora reddi sunt assueta. A motu, à putrefactione, ab approximatione ad rem calidam, à detentione rei calidæ evacuandæ, ab alimentis calidis, vel medicamentis deglutitis. Unde necesse est calorem febrilem in unam ex his causis reduci, ut exustio inter cætera testatur.

Secunda contingit, ut ea corpora, quæ in se caliditatem admisserunt, uno ex recensitis modis, longo eam tempore retinere naturaliter apta sint: & quòd licet motus cordis irati sedetur, in eo tamen remaneat calor præter naturam, atque inde hominem febricitare est necesse.

Tertia febris fit, cùm retenti propter densitatem cutis qui evacuandi sunt mordaces effluxus exhalationis nominati, in corpore ipsi acervantur, & etiam quia prohibea-

*Ex 3. cap.**Ex 3. cap.**Ex 3. cap.*

tur

tur aërea substantia, quæ ventilare nativum calorem erat solita, intrare meatus corporis. In plethoram autem dispositionem incidit eger, cui contingit vaporosum, & optimum esse, quod effluxurum erat, prohiberetur ob relatum cutis densitatem exire. Gignuntur autem mordaces exhalationes his, qui aut à natura vitiosos habent humores, aut pravis cibis utuntur, aut sæpius crudelitatem patiuntur: & à cæteris causis jam recensitis.

Ex 3. cap. Quarta, ut febres diariæ, ut in plurimum contingunt propter obstructions cutis in dispositionibus relatis: sic putridæ, obstructo aliquo viscerum, aut aliquibus internis vasis per sæpè in animalibus fiunt, prohibita refrigeratione humorum, indeque putrescentibus ipsis, & ex detentione relatarum acrimiarum effluxionum, quæ elevantur ex alimentis mali succi.

Ex 3. cap. Quinta, ex inflammatione aliquarum partium corporis animalis etiam febres proveniunt: humoribus, qui in prædictis inflammationibus continentur, putrefactis, qui si biliosi sint erysipellas faciunt: at si sanguinei, inflammationes tantum. Quod si utrique humores redundant, compositum ex diversis constituunt tumorem.

Ex 4. cap. Sexta, calidiores ambientis aëris status, quales prope canis syderis ortum contingunt: per inspirationes quidem manifeste cor calefaciunt. Corpori autem extrinsecus circumfusi, totum ipsum calidiùs efficiunt, sed præsertim arterias, quæ eodem refrigerandæ erant.

Ex 4. cap. Septima, in pestilenti aëris statu inspiratio plurimum est causa putrefactionis humorum, cum in corpore ipsi putredini sunt parati.

Ex 5. cap. Octava. In tumoribus inguium omnes simul humores putrescere solent, sive in uno, sive in pluribus

diebus, ut qui simul illie juncti sint. At in visceribus, aut vasis magnis contenti humores continuò fluunt: suoque contactu vicinos ad putredinem trahunt: quando per spatia temporis calor, quem inducunt, durat.

Ex 5. cap. Nona. Unica ratione, seu causa, contenta in nostro corpore, præter naturam calefiunt quemadmodum omnia extrinseca, siquidem imputrescibile sit, quod calefit, veluti lapis, vel lignum, aut tale aliquid aliud, eo usque durare caliditas solet, donec paulatim refrigeretur. Quod autem putrescere natura aptum est, semper ad continua dispersitatem continet caliditatem. Quemadmodum in agro conspici possunt stercora jumentorum simul & columbarum ex quadam eorum parte à sole adeò vehementer calefacta, quòd instar fumi multam evaporationem in sublime emittant, non parum mordacem, ac dolorificam: & si quis proximè accessisset, nares, oculosque lædentem. Ipsa etiam excrementa tangentibus adeò calida sentiebantur, ut qui longiore tempore manus, & pedes admovisset, exureretur. Non tamen continuò hujuscemodi casus perdurabat, sed in die, qui sequebatur, quidquid superiori die ad summum fervoris pervenerat, refrigerabatur. Quod autem huic continuum erat, dum prima pars, quæ calorem conceperat, in summo esset fervore, ipsum interim paulatim succensum, mox priori se fervore remittente, interim incalebat, atque effervescebat. Et paulò post priorì parte refrigerata, ipsum summum fervorem obtinebat. Hoc quoque rursus defervecebat, dum pars continua paulatim succendebatur, quæ paulò post vehementius accensa, ad summum fervoris perveniebat. Hic autem circuitus in unius ferè diei, ac noctis spa-

spatio peragebatur, adeò, ut res quotidianæ febris propriissimum esset exemplum. Quòd si duabus diebus, ac noctibus idem circuitus factus fuisset, tunc febris Tertianæ eo modo fuisset exemplum: & si tribus quartanæ, & quatuor quintanæ.

Super satisque in capita redegitur quæcumque de modo, per quem febres putridæ fiant, à Galeno fuerunt in citato loco scripta. Quamquam nonnulla, quæ parum ad rem attinebant, transegerim: vel quia in antecedente contextu fuissent exarata, atque explicita: vel quòd parum conducant ad eam, quam sum exhibiturus doctrinam, circa modum, per quem febres fiant. Et quod nostri moris sit, proprium decretum de re nulla exprimere, priusquam quotquot extant de re eadem placita sint à nobis rationibus, & eventibus explosa: ideò id primum aggrediar, increpando modum generationis febrium putridarum relatum à Galeno, ut increpatus superest, quem de fiendis diariis febribus scripserat.

Priorque ratio sumatur ex alia, quæ contra modum generationis febrium diariarum objecta fuit. Si enim calor cordis hominis benevalentis adeò intensus est, ut igni similis judicetur, ut Galenus locis citatis confitetur, & experimenta testantur, impossibile videtur, jam quòd ita sit, quod putrefacti humores calidiores sint, quàm præfuerint, priusquam putredine corripierentur, cordis calorem intendi ab his posse: cùm ii non valeant intra nostrum corpus adeò intensum caloris gradum, ut ignis, acquirere, quem, aut parum inferiorem humanum cor possidet.

2. Ratio. Secunda. Si ita esset, quòd ob hanc humorum putredinem febres continuæ, ac tertianæ, & quartanæ,

& quotidianæ contingerent per modum à Galeno excogitatum, omnia bruta eisdem generibus febrium sæpissimè corripienda forent: sed nullus unquam vidit quadrupedem, neque avem, minimèque piscem tertiana febre correptum, ergo antecedens ex quo sequitur, falsum est. Consequentia bonitas primum patet per ejusdem Galeni sententiam in libro primo de Febr. Differ. cap. 3. ibi enim expressè consequentia rationis convictus dixit, ex putredine patiuntur febres animalia, sed cùm quadrupedia, & volatilia, ac natatilia animalia nominentur, ipsa tertianas, & continuas, ac quartanas febres essent passura, quòd eventibus adversatur. Secundo idem probatur citra Galeni sententiam, ratione. Bruta omnia sanguinem habentia quatuor humorum differentias intra suorum vasorum concavitates necessario sunt habitura: cùm sanguis, qui in venis brutorum, & hominum continetur, aggregatum ex his sit, ut coagulatio ejusdem ostendit, ac ut membra diversa pituitosa, ut cerebrum, & melancholica, ut ossa, vel spinæ, aut squammæ, vel conchæ: & sanguinea, ut caro: & biliosa, ut pulmo in illum habentibus, aut quid proportionale in eodem carentibus ad nutritionem propriam poscunt. Sed hos quatuor humores bruto habente, qui putredinem pati possunt, ut hominum, imò facilius, quàm hominum, quòd victus rationem sibi decentem ad vitandas putredines observare adeò exactè, ut homines non valent: quia ad humanum libitum cicuria moveantur, tertianas, & quartanas, & continuas, ac cæteras omnes febrium differentias essent passura, prout hic, vel ille humor putreret: quòd, ut dixi, non contingit, ac Plinius cap. 1. lib. 7. scripsit, dicens: [At

Prima ratio, qua impossibile esse à putridis humoribus, febres ori-ri ostenditur.

Hercule reliquis omnibus hominibus per singulas membrorum partes, qualiter nullis aliis animalibus, certis pestifer calor remeat horis, aut rigor: neque horis modo, sed & diebus, noctibusque trinis, quadrinivè, etiam anno toto.] Porro si bruta tertianas, aut quartanas febres paterentur: novisset homo, qui equum, aut nullam posse iter agere in diebus intermissionis experiretur: & in cæteris accessionum minimè. Eademque ratione accipitrem aucupex febrile intermitte febre intelligeret, quod nemo est expertus, ergo falsum est per modum explicitum à Galeno febres generari.

3. Ratio.

Tertia ratio. Præciso cerebro iis necesse febrem, & bilis vomitum supervenire, ut Hippocrates aphorism. 50. 6. testatur. Et vulnerato ventriculo, aut jecore, seu vesica, statim febre corripitur vulneratum conspicimus: sed hoc genus febris non ortum ducit ab spiritibus superinflammatis ab inscendente, quem suppono gladium frigidum esse neque ab aëre intrante vulnus, quem volo frigidum, aut temperatum fore: neque ab humoribus vitiatis, quos inculpato esse fingo: neque à membrorum substantia, ut ethicæ, ergo in aliud principium calor febrilis reducendus est, & non in eas causas, quas Galenus recensuit. Validissimaque ratione præcedens roboratur. Galenus in commento vigesimi septimi Aphorismi, sexti libri, sic inquit, [Verum quod commune est uestioni, ac puncti, nunc sanè Hippocrat. consuluit caveri, hoc est, multam, ac subitam evacuationem. Sic enim videtur contingere, ut ait, scriptum est etiam ab Erasistrato exquisitus de iis, qui aqua inter cutem laborant, in pluribusque compertum dicit experientia

multam, ac subitam evacuationem febres, & mortem asferre.] Quæ febres nullum genus sortiri possunt ex his, quæ Galenus commentus est. Superest ergo aliud esse querendum principium, & originem.

4. Ratio.

Quarta ratio. Si accidisset febres putridas fieri, obstructo aliquo viscere, vel aliquibus vasis internis obturatis, & prohibita efflatione acrium, & mordacium effluxionum, ut Galen. testatus est tertio cap. de Febrium differentiis libro, impossibile videtur à talium superfluitatum detentione febres oriri: cum ipsæ febres calores intensiores sint, quàm qui benè habentes afficere solent. Illationis bonitas ex hoc patet, quod consimiles superflue acres exhalationes retentæ potius refrigerare nativum calorem solent, quàm intendere, ut vasa flammam continentia ostendunt, cum adeò obturantur, ut nullum exitum huiusmodi fumis concedunt. Et expirationis cohibitio ad mortem perducens etiam docet. Quod idem Galen. eventibus convictus in libro de Causis morborum testatus est, cum inter refrigerantes causas prohibitam communicationem caloris nativi cum aëre extrinseco etiam recenset, dicens cap. 3. [Sicuti igitur si extrinsecam flammam à communicatu circumfusi aëris separe interjectu furnuli, vel cucurbitulæ, vel cuiuspiam alterius rei similis, statim extinxeris: eodem modo si animalibus caliditatem cohibueris, atque intercluseris, ita ut nullum cum aëre exteriori habeat communicatum, statim exitum afferas.

Neque enim evadi hoc argumentum poterit, ducendo ejusdem Galeni decretum parum infra relatam sententiam, quod huiusmodi est. [In corpore autem obstructo, quod à

*Improbatur
quodam inanis
argumenti
solutio.*

fu-

fumeo excremento obsidetur, aut febris accendetur ob interclusam interius fuliginosam evaporationem, aut strangulabitur, atque extinguetur calor insitus, atque natus. Utrumque verò horum accidet pro multitudine excrementorum, aut magnitudine obstructionis. Nam si fuliginosa superfluitas, quæ evacuari expetebat, plurima fuerit, atque obstructio vehemens, periculum imminet, ne calor naturalis strangulatus quodammodo ab excrementis extinguatur. Quod si superfluitas pauca fuerit, & obstructio parva, febris accenditur.] Non enim vitatur, ut dixi, ratio relata: quia etsi concedamus verum esse, quod Galenus testatur, ex omni-modis scilicet prohibitione expul-sionis fuliginosæ superfluitatis ca-lore in totum extingui, ex medio-cris obstructione augeri flammeum calorem, quis unquam vidit? Ne-mo certè. Cum fuligo ipsa flamma minùs calida existens, & nata per ulteriorem calefactionem in flam-mam converti, ut fumi lucerna-rum recenter extinctarum docent, potiùs si retineatur, nativum calo-rem pendentem ab spiritibus flam-mæ similibus erat fuligo extinctu-ra, quàm intensura.

Exemplum enim, quo Galenus deceptus est, cum in principio ser-mone secundi capitis de Causis mor-borum narrans causas calefacien-tes dixit: [Ita quoque si hybernis temporibus in ampla domo ignem accenderis, atque omnes meatus obstruxeris, per quos spirandi ha-beat facultatem, interius calorem excitabis: quòd si quaque versus patentes exitus liqueris, nihil am-plius effeceris. Sed non aliter bal-neæ, atque fornaces, suum inte-rius augent calorem. Ex quo evi-dens est, angustationem augendo calori occasionem præstari.] Ex his

inferens, febres suboriri propter moderatas fuliginum detentiones. Nihil deinceps sufficiet ad impo-nendum ullis Medicis quantumvis hebetibus, quòd eventus recensitus non probat flammeum calorem ignis intensiorem reddi, obstruc-tis foraminibus, quàm ante obstruc-tionem erat. Sed plures domus clau-sæ partes, & inclusum in triclinio aërem calidiorem fieri quàm priùs foret. Quod sibi nihil faret ut pro-bet quod ipse erat ostensurus, cor-dis scilicet calorem similem flam-meo ignis, à quo in totum corpus febris derivanda erat intensiorem factum fuisse per obstructionem fu-liginosarum superfluitatum, quàm priùs esset, cum harum in corde detentio potiùs ipsum infrigidet, quam calefaciat, quia ipsæ corde minùs calidæ sunt, ut idem Gale-nus testatus est lib. 1. de Difficulta-te respirationis, dicens: [Quæ e-nim velut fuliginosa, ac favillosa, & fumosa recrementa appellamus in caliditatis genere, ea omnia ter-rea sunt, & velut semicocta cum innato calore, quemadmodum fu-mus cum igne. Apparent enim in hoc evidentè acris omnia, & ca-lida, & fumosa materiæ recremen-ta, ostendentia susceptam quidem esse in seipsa ignis vim, non tamen adhuc penitus ab igne se superata: flamma enim ita nata esset, & non adhuc fumus esset.] Evadere enim non poterit Galeni sectator, pro-terviendo, quòd & si fumosa, quæ à materiis vi ignis elewantur, sint igne minùs calida, quòd fuligino-sa, quæ ex putridis humoribus nos-tri corporis surgunt, non nobis mi-nùs calida sint. Primò, quòd Ga-lenum adversum se habebit, qui semicocta ea nominavit, collata in-nato calori eadem in fumum ver-tenti. Et rationem quoque. Si enim nostro intensiore calore non affice-

rentur, ut fumosa fierent minimè possent ex humoralis corpore in fumum converti. Ab intensiore ergo, quàm ipsa sint, aut ab æquo ad minùs calore erunt in fumum convertenda: à remissiore nempe impossibile erat, quòd potiùs ab hoc humor inspissandus, & densandus esset, quàm in fumum convertendus. Consimili ratione improbaretur, qui protervire auderet fumosas exhalationes humorum putridorum inflammam versas à cordis calore, calidiores corde ipso esse: atque ab his oriri calorem febrilem. Impossibile nempe est à corde igneum calorem in aliam rem gigni, nisi ipsum eodem calore fuerit affectum. Cum ut prædixi nullum calidum, aut frigidum calidius, aut frigidus se producat, modo causa, quam indagare cupimus, erat, quæ sit genitrix, tam ingentis caloris, qualis in febrientium cordibus contingit. Petent quippè principium, qui credentes cor febrientium adeò calidum esse ut ignire vapores, sive exhalationes possit. Prædictam causam assignat, alia quoque ratione priores aberrant: quia per putrefactionem non habiliora redduntur putrefacta, ut ignea fiant, quàm ante, cum eventus doceant, stercorea boum, & aliorum animalium actu putrescentia minùs apta comburi esse quàm transacta putredine, sicque versa his enim furnos agricolæ calefaciunt. Ultimo vapores à pituita orientes inepti sunt inflammari, ergo pituitosæ febres non contingent.

5. Ratio.

Quinta. Ulterius ficta jam prædicta obstructione in aliquo vase, vel viscere, & retentis excrementis mordacibus, ut Galenus fingit: quid ii poterunt conducere ad calefaciendum corpus totum, prout in febribus calet. Quamvis Galenodemus particulam patientem obs-

tructionem supercalescere à fuliginosis recrementis? Nihil certè, secundum meam sententiam. Nam si particula illa obstructionem patiens foret (exempli gratia) vena aliqua cruris non video quomodo calor febrilis ascensurus erat in cor, quin priùs perciperetur alteratio facta à calore ascendente à crure versus cor, & si à brachii vase etiam caloris febrilis communicatio oriretur, idem esset experiendum: quod nemo in tertianis, neque quartanis, aut continuis febribus unquam expertus est.

6. Ratio.

Sexta. Modus quoque relatus generationis febrium minimè quadrat eo modo recensito à Galeno generationis frigoris, rigoris, & horripilationis antecedentis febres, tam in libro 2. de Symptomatum causis, quàm in libro de Palpitatione, tremore, & rigore, & convulsione, & in aliis locis. Et ante omnes ducamus Galeni decretum de causa rigoris antecedentis febres ex secundo citato Galeni lib. de Symptomatum causis, ubi inquit: [Sed & citra exemplum ex ipsamet re invenias licet, motam causam, quiescente magis esse infestam: quoties videlicet agitur per corpora sensibilia, veluti in oculis est propositum. Neque enim de succis, qui in venis, & arteriis fluunt, est disputatio, sed de iis, qui in carnibus sunt, & toto corporis habitu. Quoties igitur aliquid per hæc violentè agitur, ac ad cutim defertur, necesse est dum carnem, cutimque permeat, omnia in quæ incidit, pungat, stimulet, dividat, ac vulneret. Quòd autem omnis mordax, & dimota causa, sive ea calida, sive frigida sit, animal in horrorem, ac rigorem ducit, primùm quidem ex talibus intellexisse licet, si sano corpori ferventem aquam subito infundas, aut ignis scintillas incutias,

sta-

statim horrore vexabitur. Jam cum ulcerata particula causticum medicamentum imponitur, primum quidem horrent, deinde rigent, mox etiam febricitant nonnulli. Quid, quod tertianæ febres, quæ omnium febrium maximè biliosæ, calidæque sunt, omninò maximo horrore infestantur. Quantoque sinceriores tertianæ sunt, tanto etiam rigor in iis incidit vehementior.] Quæ omnia minimè conveniunt cum Galen. decreto de humore intra vas aliquod, aut in viscere ullo inflammato contento, inde febrem gignente, propter fumosas exhalationes inclusas. Nam si humor hic expansus supra membra sensitiva est horroris, & rigoris causa, necessum erit obstructionem aperiri, & exitum liberum esse collatum fumis detentis, cum corpori humoroso, qui crassior multo fumo est, patuit exitus: ac tunc maximè febris si adesset, pausare: & si abesset, minimè invadere perspiratione concessa debebat: & putrido si inde ortum haberet, quod vas clausum foret, ulterius non erat processura. Quæ omnia per oppositum contingunt.

Eventus ille, quem Galen. commemorat de medicamento caustico particulae ulceratae imposito, unde rigor suboritur, & postea sæpissimè febris infestat, expressè docet: nequaquam febriles calores ortum ducere posse à retento humore, qui putret, vel à fumosa fuligine, quæ diffilari prohibetur. Nam tunc cum causticum medicamentum particulae patienti ulcus injicitur, non in vase aliquo interno humor, nec fuligo obstruitur magis, quam prius, quam admoveretur erodens medicamen: ergo, ut primitus calor febrilis non urgebat, neque postea vexare deberet, quod non conspicitur. Dicere enim illam non esse

febrem putridam, quæ invadit post causticum aspersum vulnere, sed ephimeram nominari, non excusat. Nam spiritus vi medicamenti superinflammari non potuissent nisi continuatim particula, scilicet, quæ vulnus patitur, prius inflammata, deindeque ab ea ad cor usque calore febrili delato per spiritum, aut membra corpus inflammaretur, quod nemo unquam experitur. Etiam quod si ab ingentia concussionis spiritus calerent, ut aliquis suspicari potuisset, necessum esset omnes rigores subsequi febriles calores, cujus contrarium Galenus secundo libro de Symptomatum causis, cap. 5. dixit, scribens: [At vetus quidem sermo est, rigori febrem semper succedere, non tamen est in totum verus, etiam si quis eum commodè determinet, id quod etiam facere par est, amicè potius veterum dicta interpretantibus, quam malivolè arguentibus. Verum tamen ne sic quidem verus eorum sermo est, ne si determinans dixeris, qui citra externam occasionem ex corpore nostro concutientes rigores oriuntur, hos febris necessario sequitur. Quippè non nobis modo, sed etiam multis, qui nos præcesserunt, jam visi concutientes rigores sunt sine febre: non tamen ita validi, ac qui legitimas tertianas, quartanasve præcedunt, aut qui ardentes febres finiunt. Solent sanè ejusmodi rigores vitiosam sequi victus rationem, cum homines in desidia se repleverunt, ac sæpè à cibo se lavarunt. Cum verò ipsæ ciborum qualitates frigidioris sæpè, ac pituitosioris temperamenti sint, promptissimè qui sic sunt affecti, rigoribus, qui agrè recalciam, capiuntur.] In quibus verbis manifestè docet febrem non semper sequi rigores, quod prædixeramus.

*Quadam fu-
tilis evasio in-
crepatur.*

Si iterum evadere putas rationem nostram per eandem, quam duxi Galeni sententiam, quod ibi fateatur ipse in redundantibus pituita propter desidiam, & vitiata vietus rationem rigores sine febribus contingere, & non in aliis temperaturis: quod nempe non ob aliud assertum ab eodem suspiceris, quàm quod in his spiritus inflammari propter concussionem apti non sint, ut in aliis: sequeretur, si id verum esset, quod biliosi quicumque, ac sanguinei sponte velint sic propria agitare membra, ut rigentium solent moveri, quod febre diaria forent corripienti: quod falsum est. Etiam melancholici, quorum spiritus terrestres minùs apti videntur febrilem calorem suscipere, quàm pituitosorum, ineptiores futuri erant rescipere post rigores ephemeris febres, quàm pituitosi, quod non est testatus Galenus. Ac etiam quod parum ante finem libri de tremore, rigore, convulsione loquens de huiusmodi rigoribus, quos febres non consequuntur, dixerit ex autoritate Praxagoræ ortum ipsos ducere, à vitreo succo inflammari inepto. Per quod patet non esse febres ephemeris illas, quæ rigorem illum erant successuræ, sed putridæ, cum à phlegmate vitreo ortum duxissent, si ipsum inflammaretur. Et hoc modo rigoris in secundo de symptomatum causis excogitato à Galeno dimisso, quem ostendimus non convenire cum forma, quam in secundo de febrium differentiis gignendi febres putridas protulerat: ostendamus etiam neque quadrare relatam modum generationis febris putridæ cum alio per quem putavit rigores gigni in libello de tremore, rigore, & convulsione.

Ibi enim capite sexto sic inquit Galenus: [Neque enim quando

alimenti defectu caliditas consumitur, aut cum ejus copia illa gravatur, nec quando effecta caliditas impotens claudicat, imbecillaque redditur, rigorem fieri reperias: sed quando valida, & expansa impeditur. Unde duplici motu, & composito effecto, pugna accidit, ut in tremantibus contingit, verum aliter. In tremantibus enim motus mixtus fit, quod vires corpus moventes sint invalidæ, dum membra elevare adnituntur, quæ ruunt in contrarium renixis: hic verò motu naturali caloris violenter impedito rigor accidit. Ut enim neque substantia læsum, neque tono per universum extendi & ferri corpus nititur, impeditum, & vi ad intra trusum ad principia redit: ubi persistere impotens (substantiæ enim semper mobili mors est quies) acervatus, & quasi in sese coactus unitus non ad intra in invetum extenditur, sed impetu vehementiori usque quasi solutus vinculis interim progressum vetantibus obsistit, ea propellere, & apertos meatus facere festinans, sic illis obviis tenetur, & à veloci motu remoratur, quo corpus occursum totum quatitur. Quidquidque præ occursum ultra tenuatum est, rursus intra impellitur, ceu aliquid in occursum passum fuerit, & iteratò ad principium revertitur. Unde commotus iterum fortius concurrat, quo rursus occursum etiam repulsum usque occurrit & repellitur, quo adsint quæ noxia adfuerint. Cum dolore sic utique hic affectus est, quasi cæso corpore verberibus, & impariter motibus utriusque fatigato. Enim verò innatus nostri calor naturaliter habens æquis discursibus, & expeditis usus, tempore & metro motus in se rediens opportunè explicatur. In rigore verò neque coactionis motus sunt, neque expansionis, sed ve-

rius

rius ipsum intra redire affirmabis. Utar autem nominibus veterum, non meis, resiliere, intrudi, reprimi, confugere, ad extra motum effringi, trahi, exilire, emergere. Veterum inquam, virorum nomina hæc sunt, recta, ac ducta omnia, affectumque, ut potissimum est, aperte declarantia. Concuti autem, quæ sunt corporis omnia, & agitari, fervere, & quemcumque in rigore imparem sine ordine involuntarium motum in inæqualibus vehementibus, & violentis incursum, & subsultationibus vapore facto naturali calido perfici affirmo. Unde rigoribus magis, quam naturaliter habens incalescit corpus, & effunduntur sudores: quod quando multis occursum jam absque obice, quæ oberant, fuerint extrusa, exactèque transpiret, tribus causis calefieri corpus est necesse. Quòdque conclusus pluries ne respirare posset multiplicatus in profundo est. Et quia vehementer ad extra est expansus. Tertiò, quòd in ictibus, concursibusque, & violentibus motibus accrescere nata est caliditas. Lignum namque, lapidesque si contriveris, ignem incendas. Innatus etiam spiritus natura calidus, si vehementius moveatur, excandescet magis.] Quibus omnibus verbis in compendium quoddam redactis, hoc tantum ex eis elicies, inordinatum motum spirituum, quos calorem, aut caliditatem nominat Galenus, esse causam rigoris ipsos enim interius inclusos propter præsentiam rei subito motæ supra membra sensitiva, occasionem dicit esse frigoris extremitatum, & omnium partium extrinsecarum corporis: expansionem quoque subitam eorundem, & intestinam retrocessionem sæpissime factam concussione in rigore accidentis causatur. Tandem non ali-

ter quàm physici credunt, prohibitis exhalationibus, quæ in terræ visceribus includuntur, sursum exire, & ipsis id efficere conantibus, terram ipsam tremere, Galenus opinatur rigores in hominibus generari. Quod minimè convenire videtur cum febrium putridarum causa ab eodem relata. Nam si putridi humoris fuligo in aliquo vase, aut viscere detenta, est causa febrilis caloris: tunc cum incipit obstrui viscus quodvis, aut vas quodcumque, inceptura erat caliditas crescere, & sine rigore ullo præcedente febris erat invasura. Quia neque esset undè terrore foret incutiendus, quæ spirituum retractionis causa foret, quia paulatim calor, & non subito invasisset. Neque rigores semel finiti iterum per circuitus essent invasuri. Et si enim Galeno demus propter primam invasionem caloris terrefieri naturam, caliditas illa permansura necessario foret, donec fuligo, & humor putridus, quæ inclusa in obstructo vase erant, & jam cum rigor invadit patebant, discuterentur, & à corpore excernerentur: & nihil mansisset in obstructo vase illo, quod circuitus rigoris, & febrilis caloris causa foret. In alio enim vase obstrui, quod secundum reditum tertianæ efficit, & in alio quod tertiam invasionem gignit, & in alio qui quartam, delirium esset confiteri: maximè in nothis tertianis, & quartanis, quarum primæ duratio sextum mensem attingit, ut quartanarum, cum in plurimum integrum annum non raro etiam annos tres, & quatuor, & ad septimum usque porrigantur: nam in consimilibus eventibus imaginari adhuc tam multiplicem vasorum quorundam, & post aliorum, & subinde reliquorum obstructionem impossibile videtur.

Septima. Exemplum quoque illud de stercore cumulo paulatim putrescente, & per intervalla quædam effervescente: de quo in fine capitis primi de Febrium differentiis Galenus meminit, ut per id demonstraret modum per quem febiles circuitus fiant, ineptum valde est, & non plus in stercore putrescente, quàm in lignis cum inflammantur procedens. Ut enim accidit in cumulo ingenti lignorum superposito flammæ, flammam, quæ ex novis lignis fit, aliquando crescere, aliquando imminui, alias quasi in totum extinguì, & post resurgere: prout materia inflammanda magis, vel minùs apta concipere ignem est, sic stercoreum diversæ partes prout putrescere, aut non putrescere sunt aptiores, vel ex propria aptitudine, aut ex caloris solaris, vel continentis majore, vel minore approximatione magis, aut minùs illæ putrent. Quod exemplum nequaquam quadrat cum certo reditu de tertio in tertium, aut de quarto in quartum, aut de die in diem. Si enim per modum recensitum stercoreum putrescentium humores corporis putrescentes febres gignerent, non esset unde certus reditus febrium succederet. Sed si semel de tertio in tertium fieret exacerbatio, iterata reditio in eodem die, aut in sequenti, aut in quarto futura erat, prout aptior, vel ineptior esset humor: & rarissimum foret de tertio in tertium, aut de quarto in quartum, aut quotidie affligere, quod non experimur, quin oppositum certas reditiones frequenter accidere, incertas rare.

Reddere enim pro causa redituum certorum naturam humoris: & quòd bili conveniat de tertio in tertium putrescere, & melancholico succo de quarto in quartum, ut

pituiræ quotidie, delirium est. Nam si putredo exedens, aut depascens humorem putrere aptum, est causa febrium putridarum, ut Galenus est testatus, qualiter potest in naturam bilis putrescentis reduci putrescere hodie, & cras non, & perendie redire putrefactionem: cum tunc in tertia die quamquam ineptus esset humor putredini esset febris in vasura, quòd ex natura humoris, & non ex aptitudine, vel ineptitudine putredini, febrium reditus fierent.

Etiam non est qualiter intelligi possit, paufante semel putredine in aliqua una materia, quæ putrescebat, possit redire in reliquam, quæ nondum putruit, nisi ob aptitudinem illius, quæ promptitudo nequaquam potest esse uniformis, nisi imagineris unciam unam (verbi gratia) biliosi humoris putrescere hodie, & aliam unciam non ante putrere esse aptam, quàm ab hinc tertia dies accedat, & aliam unciam ejusdem humoris eandem normam, & proportionem servare cum secunda uncia, quàm secunda cum prima, & per eandem methodum quartam cum tertia procedere, qua tertia cum secunda processit. Quos tonos à musicis instrumentis observari est difficillimum, quanto magis à fortuitis eventibus aptitudinis, vel ineptitudinis putredini.

Conjungere enim cum promptitudine humoris simul facultatis expultricis humanæ vim, ut ordo redeundi febres in certis diebus observetur, ut Hugo Senensis Medicus non indoctus est testatus, nihil prodest. Credidit enim in plurimum accidere esse talem proportionem inter virtutem expultricem particularum continentium chole-ram, & ipsam choleram, quæ excerni debet, ut de tertio in tertium ipsa sit nata expelli, & virtus hu-

ma-

mana sit apta expellere illam. Quod si ita contingeret, non esset expectanda putrefactio in bili, ut in tertio expelleretur: sed siue adeo putresceret, ut fuliginem putridam ex se mitteret, quæ cor calefaceret, siue minus putreret, ipsa excernenda esset, & febrim esset genitura. Quod apud Galeni sectatores impossibile foret, cum deesset fuligo humoris putridi, quod cor caleret ex defectu perfectæ putredinis bilis expulsæ. Multas alias rationes adversus duos modos recensitos redditum febrium in certis diebus adducere possem, quas transgredior, ut octavam rationem proponam ex relatis emanantem.

8. Ratio.

Octava ratio. Si vapor calidus, seu fuligo putrida calida elevata ex putrente humore cor calefaceret in febribus putridis, indeque adeo intensus calor, qualis in febrientibus sentitur, oriretur, necessum foret, parum ante mortem febrientium, & cum ipsi moriuntur, ac post, intensiorem calorem, qui eos tetigerint, percipere, quam in ullo antecedente tempore febris. Consequentia patet. Nam si putrescens humor, ac ejusdem fuligo calida cor petens causa foret, ut cordis calor intenderetur, aut augetetur, seu in ignem verteretur, indeque totius corporis caliditas major infebrientibus perciperetur, tunc maxime id facturus erat, cum minimè à nativo calore, quem dicunt contrarium esse naturali, reprimi, ac cohiberi fuligo putrida posset; & cum morti proximi, & jam mortui, ac qui diu est, quod vita sunt functi, aut, non reprimere, vel mitissime reprimere humorum, & fuliginum putrescentium calorem possint: necessario sequitur in relatis temporibus calorem febrilem majorem sentiendum in febrientibus: sed eventus contrarium docent. Experimur

enim multos, qui ex febribus moriuntur, ferme frigidos sentiri, & omnes parum post obitum, aut frigidos, aut parum calidos, eosdemque quando diu est, quod mortui sunt, in totum frigidos percipi. Ergo non à putrescentibus humoribus calor immodicus febrientium oriebatur, ut Galeno est opinatum, sed aliunde, & unde nos exponemus.

In casum porro conaretur aliquis dissolvere prædictam insolubilem, ac demonstrativam rationem, dicendo, quod ideò in proximis morti agris, & in jam deploratis tantus calor non percipitur, quantum in statu febris, quod caliditas naturalis jam tunc desit, & in totum deperdi properet, ex qua, & præternaturalis calor adeo intensus, ut febrilis est, evadebat, & sine qua præternaturalis humoris putrentis, & ejusdem fuliginis caliditas, non nisi remissa & exigua esse poterat. Nam qui hæc testaretur, parum abest, ut contradictionem veram esse concedat. Si enim contraria mutuò se corrumpunt, & quæ ejusdem sunt speciei accidentia se intendunt, ac augent, caliditas naturalis, & contraria naturæ ejusdem speciei, & diversarum, ac contrariarum forent: quod est admittere contradictionem. Consequentia patet. Si enim caliditas præternaturalis contraria naturali nominatur, ergo quia altera alteram corrumpat, talis dicitur: nam alias contrarii nomen nullo modo sortiri posset, ut contrariorum definitio docet. Et si altera sine alia remissior existit, ut adversus fatetur, ejusdem speciei erunt, cum nunquam calor per absentiam frigiditatis sibi contrariæ remittatur, quin intensior reddatur, neque frigiditas per absentiam caloris intendi desinat. Se ergo intendere hos ca-

lores, ac simul eosdem se remittere, fassurus est adversus quod, ut dixi, est contradictionem admittere.

Ulteriùs, ut horum pertinatia convincatur, demus inter calores esse specificam differentiam, aliūque esse naturalem sive cælestem in humido nativo, seu radicali, ut alii nominant, in situm, aliū elementarem resultantem ex mixtione elementorum nos constituentium, quemdam putredinalem ex humoribus putrescentibus ortum ducentem, reliquum pestiferum à venenatis rebus orientem, ut hujus tempestatis quidam scriptor medicus dixisse videtur, id usurpans ex Gentile Avicennæ commentatore, quod ingens delirium esse in nostra exacta physica ultra retro dicta docebitur, & nonnihil de eodem, finita hac ratione, agetur. Nihil certè hoc conducet adverso, ut nostræ rationis vim fugiat. Nam non ob id, quòd etsi ex immodico calore putredinali, à quo in febrientibus calor insignis resultabat, & totum corpus calidius quàm tempore sanitatis sentiebatur, natus calor tenderet in corruptionem, cùm febriens ægrotaret, aut in totum disparetur, cum æger moreretur, ipse proximus morti, aut ejusdem cadaver frigida sentienda forent: cum etsi per inductionem ignei caloris in aliquam ex nostris particulam, vita illius partis deperdatur, non desinit talis pars dum ignis adest, calidior multò sentiri, quàm dum vivebat. Ad cujus normam quamquam per inductionem caloris elementaris, aut putredinalis, sive pestiferi, calor natus corrumpetur, non dissitum erat corpus ægrotans, & ejusdem cadaver calidiora sentiri, aut ad minùs æquè calida, ut cùm corpus fiebat, & per putredinalem calorem calidius sentiebatur, quàm dum benè valebat. Si

enim tanta vis calefaciendi est in calore putredinali, ut nos reddat multò calidiores, quàm dum sani sumus, ut ignis efficit: cùm durante igne, membra nostra sive viva sint, seu vitam amiserint, calida per ejus præsentiam percipiuntur, certè nostrum corpus, ut diximus, perseverante putredine, calidum sentiendum esset, ut dum fiebat. Nempè ob id, quòd febriens proximus sit morti, aut jam sit vita functus, putredo humoris, non decrescit, & minor redditur, quin necessario augetur, majorque continuo fit, deficiente facultate vitali & naturali nostra, quæ humorem putrescentem à putredine compescat, & retrahat: foetore cadaveris, & halitu ægroti morti proximi id testante. Quanto enim magis putrida est aliqua res, tantò etiam magis putrida erit censenda.

Quis enim, qui præteritum errorem tueretur, adeò deliraret, ut diceret putrescentes succos febricitantium proximorum morti, ac mortuorum, minùs calidos esse, quàm eorum, qui in statu sunt febrium, quòd à nostro nativo calore tunc concoqui procurentur, & in morti proximis, ac mortuis, à natura destituantur? Nam si concoctio in nocivo nihil aliud procurat, quàm ad mediocritatem tam modum substantiæ, quàm calorem, & frigus, ac alias qualitates immoderatas peccantium succorum reducere, ut ex commento illius Aphor. primæ particulæ. Concocta medicari oportet, & movere non cruda, ac innumeris aliis locis elicitur. Potiùs cùm vigorosior vis nostra concoctrix foret, reprimenda esset caloris putredinalis immoderantia, quàm augenda. Suspiciari enim, quòd motio, quæ fiebat à natura nitente concoquere succos putrescentes, eosdem calidos febrili ca-

lore redderet, indeque in mortuis frigescere, quod desit vis naturalis movens, præterita infania major est, experientibus nobis sanguinem, & quosvis alios succos ex nobis sanis, aut febrientibus extractos, & quantumvis post extractionem concussos, motosque calidiores non sentiri, quàm cum ex corpore extrahebantur. Nec ullam humidam rem agitatam, jam quòd ex motu ullum calorem concipiat, tam intensum, ut febricitantium, acquirere, nisi vas continens ex immodico motu caleret, indeque succum contentum calefaceret.

Et omnis evadendi modus quantumvis protervis cavillatoribus auferatur, solvamus quamdam fictionem, qua quis ex adversis evadere argumentorum nostrorum vim fortassis opinabitur. Dicit enim nonnullus, quòd cùm Galenus asseverat putrescentes succos calorem febrilem producere, non id testetur, nisi cùm à nostro nativo calore sunt in actum calefaciendi redacti, secus si extra corpus extrahantur, & actuationem, quam vocant, amiserint. Tunc enim dicit adversus, nihil inconvenire non calidos percipi, quin frigidos sentiri. Ut enim opium quod devoratum nos vehementer infrigidat, cùm rejicitur ab ore, calidum percipitur: sic bilem putrescentem, & intra corpus nos calefacientem, propter viam ii, extra nos non calefacere, quòd desit, ut dixi, actuatio faciendà à nostro naturali calore. Porro si de hoc potestativo calore Galenus loqueretur, cum febres fingit ortum trahere à calore putredinali, nequaquam dixisset lib. 2. de Differentiis febrium, capite quinto, quod in regio morbo, & si redundet bilis, non febriant, qui hunc morbum patiuntur, quòd bilis non putreat. Suffecisset enim potesta-

tivus calor bilis in actum redatus à naturali calore patientis arcuatum morbum, immodicè calefacere, & in febrem impellere ægrotantem, cum bilis ipsa, teste Galeno in libello de inæquali intemperie contextu sexto, calidior sit omnibus succis, ac partibus nostri corporis. Etiam qui hæc dixisset, à Galeni mente quam maxime discederet, quòd ipse manifestè in duobus libris de Febrium differentiis, ac in complurimis aliis locis, cùm loquitur de calore putrido humorum facientium, febres nulli rei comparat, nisi calori stercoreum putridorum, qui actualis, seu formalis est, & non potestativus. Tertiò, quòd si id verum foret, nulla febris ex pituita ortum trahere valeret. Nam ipsa quantumvis putrens, & si actu calida sit, potestativè frigida necessario futura est, ut Galen. 2. de Febrium differentiis, & in aliis locis docet. Modò si calor actualis putrescentis pituitæ est causa febrilis caloris in febribus phlegmaticis, ut Galenus in citato loco docet, hunc eundem compellendus est quivis dicere, esse causam omnium aliarum febrium putridarum.

Tandem cum extracti ab ægris succi, qui putrescunt, statim frigent, etsi plus extra corpus quàm in corpore putreant: qui sapit, & furore non corripitur, facile intelliget, humorum putredinem causam non esse caloris febrilis, sed cor nostrum frequentius, & velocitus agitatum, quàm tempore salutis, indeque calidius versum, ut infra explicabimus, producere febres.

Neque dici poterit, quòd obstructi succi per inspiratione prohibita, calidi sint, & postquam extrahuntur, frigidi reddantur, quòd in liberum continentem delati, refrigerentur. Nam si fingamus sangui-

*Roboratur
principalis
octava ratio
retro-
ducta.*

nem putridum, à quo febris conclusa oriretur, ex incisa vena immediatè traduci in aliquod vas ejusdem figuræ, ac densitatis cum vena, à qua sanguis extractus est: necessario, si putrefactio, & prohibita transpiratio causa forent caloris febrilis, adeò calidus sentiendus esset sanguis ille in relato vase ficto inclusus, ut dum à vena extraheretur. Cujus oppositum experimenta docent. Putare enim, quòd sanguis in prædicto vase refrigeretur à vasis frigiditate, nihil prodesset, quòd etsi calidum vas esset, tam sanguis, quàm vas illud ad frigiditatem se restituerent, quod non eventurum erat, si calor putredinalis illius sanguinis tantæ vis foret, ut calorem adeò intensum, ut est cordis febrientis vinceret, & augeret, & in febrem impelleret ægrotantem: ipse enim potens futurus erat vasis illius ficti calorem conservare, & augere, ut stercus ex putredine calens inclusum in simili vase, vas ipsum calidum redderet.

Et quòd promisserim improbare fictionem illam Gentilis, ac junioris Medici de quatuor caloribus specie differentibus, quos fingunt in nobis quandoque reperiri, id aggredior: quamvis non exiguus labor sit, quæ aliis fingere placet, nos dedocere. Porro cum mihi diu, ac noctu meditati, quid verosimile responderi possit meis argumentationibus, quibus divellere aliquod falsum dogma conor, ut verosimile illud diluam, sæpè inter disceptandum de re illa cum aliis nostris commilitonibus contingat: nescio quæ impertinentia à me non præmeditata, ab illis, ut certissima effutiri, quæ iterum scribere, ac improbare cogor: ne si consimilis evasio alicui fortè satisfaciat, veterem errorem amplexetur, Sisiphi labori meum conféro, & meritò

in me rejiciendum distichon illud assevero.

Somnia cuncta licet mendaces solvere vulgi.

Oedipus insudet, non satis unus erit.

Verùm querela hac dimissa, ad rem veniendo, improbare assertionem illam de quatuor caloribus specie differentibus, quos dixi à relatis authoribus fingi, ordior. Ac ut veritas pateat, & omnis evadendi modus ab adversis auferatur, quæro ab illis, cùm hanc specificam differentiam inter calores astruunt, an loquantur de caloribus accidentibus, an de corporibus calidis. Si de his ultimis se loqui dixerint, improbari non poterunt, quamvis rem impertinentem dixerint. Verum enim est, quòd nostra corpora ex quatuor elementis actu in nobis manentibus constant, in quibus calorem aëris & ignis esse necessum erit, & unum ex quatuor calidis recensitis à Gentili, & novo illo auctore citato in nobis esse compellimur confiteri. Etiam quòd cor nostrum spirituosam substantiam ex puriore parte sanguinis producat, quæ delata per arterias in universum corpus ipsum calefacit, & in membra quandam occultam dispositionem animæ nostræ convenientem, & sine qua ipsa corpus non informasset, inducit, negare quoque non possumus. Nam etsi tanto caloris gradu ab igne calefieret corpus, ut ab spiritu vitali, anima corpori non adesset, quia defecisset relata occulta qualitas inducenda ab spiritu, ut corporis nostri partes laqueo adeò constrictæ, ut defectu transitus spirituum per arterias in interitum tendant, probant, quòd earundem corruptionem vitare nullo modo posset ignis, aut aëris tantus calor, quantus partibus illis deest ob cohibitum transitum spirituum, quòd ignis non

non valeat relatum qualitatem occultam inducere. Indeque non immerito hæc spirituum substantia ab his cælestis calor nominaretur essetque secundum genus corporum calidorum hoc. Reperiri quoque in nobis febrientibus, aut non febrientibus humorem putridum, qui indubiè cum putredine calidior est, quàm absque illa omnes confitemur, tertiumque calidorum corporum hoc nominari, & quòd etiam putreant humores, & ultra calorem venenatam qualitatem acquirant omnibus compertum est, quartumque calidum hoc esse affirmamus. Tandem quòd relata quatuor corpora calida, elementa, spiritus, humores putrescentes, humores venenati, specie differant, nos non impugnamus. Reprehendimus tamen, quòd cum de febre loquantur, quæ calor quidam in ens nostro corpori est, non erat, ut quid agerent de spirituum proprietate occulta: unde calor in ipsis existens cælestis nominatur. Nam diversa accidentia sunt, calor, & proprietas illa, etsi eidem subiecto insint, ut diversus est calor magnetis à proprietate ipsius. Neque etiam erat, ut quid calorem putredinalem humorum miscerent cum venenata qualitate eorundem.

Illi quoque decipiuntur, qui propter eventum alium de aëre ambiente & calefaciente nos & de medicamentis & cibis calefacientibus eos, qui ipsa devorant credunt remissum calorem putridi succi posse intendere intensissimum cordis, ut relata remissiora cordis calore, ipsum calidius redunt. Rationibus enim antecedentibus & eventibus sufficienter probavimus, remissum nequaquam posse intendere se intensius, quin quòd contrarium admistum remisso vim habeat remittendi intensius. Ideò

nempè, quòd non adeò remittant, & moderentur calorem cordis, & aliorum membrorum calefactorum ab spiritu calido cordis aër calidus, & medicamenta calida dicta, ut aër temperatus, aut cibi, seu medicamenta temperata, aut frigida, sicut valdè minus calida solent, accidit cordi nostro, ac toti corpori per medicamenta, aut aërem calidiorem corpus calidum sentiri: ut aquæ ferventi per admisionem aquæ paucillum minus ferventis. Ut enim etsi aqua illa minus calida sit, quàm erat, calidior manere dicitur, quàm si per aquam frigidam sibi admistam, aut per calidam, sed minus calidam, quàm quæ paucillum moderabatur calorem ferventioris remitteretur: sic cor nostrum, ac nostra membra, cibis, & medicamentis, & aëre, ac aliis rebus dicuntur caleferi. Non quòd illa calorem cordis possint intendere, sed quòd alia non adeò calida plus frigiditatis sibi admistum habentia valeant plus temperare cordis, & totius corporis calorem, quàm priora, de quibus non plura quòd nonnulla ex his paulò ante scripta sunt, ut etiam ad dictam dum alia transire liceat.

Nona. Si verum esset, quod Galenus testatur secundo de Symptomatum causis, & in fine septimi cap. libr. de Palpitatione, &c. Cùm dixit in rigoribus tertianis sentiri quemdam sensum dolorosum, veluti acutissimarum pungentium sagittarum, ob scilicet bilem expansam ad cutim, quæ febris venturæ post rigorem causa futura erat, falsum esset, quod idem prædixerat in primo de Differentiis febrium, cap. 5. fuliginem humoris putrefacti in vase aliquo obstructo calefacere particulam obstructam, & ad cor usque ascendere eandem calefactionem per fumosas illas fuligines de-

9. Ratio.

delatam. Nam si humor, qui rigorem gignit, & à quo febris post originatur, in carnosas, & sensibiles partes dispartitur, nequaquam inclusus dici poterit in aliquo vase, neque ejusdem fuligo inclusa calorem posset producere, cum diffilari, percutim valeat: jam quod ad carnem cuti proximam expansa sit ex Galeni assertis, qua enim corpulentus humor rigorem efficiens exiit, fumosa fuligo tenuior exire valebit.

*Increpatur
quædam falsa
sententia Ga-
leni affirmans
quod in rigo-
ribus quarta-
narum sitis
non molestet
rigentem.*

Et quod meminerim sententiæ Galeni adductæ ex fine septimi capituli libri de palpitatione, tremore, & rigore, & convulsione, postquam & in calce relati capituli verba sequentia digna taxari exarata sunt: [Quartanam qui passi sunt, rigorem si sit vehemens, ad usque ossa penetrare ajunt, rigoribus ab ambiente frigidissimo effectis planè similem. Cæterum tritæ, & ardenti febrî, id quartanæ tamen non commune addimus, quod vel rigentes plurimi, caliditatem internam sentientes, sitiunt, quorum neutro qui habiti quartana sunt afficiuntur.] Ideò venia petita à Galeno adeò experto medico, falsum id esse, quod in adducto contextu testatur manifestissimi eventus docent. Numquam enim quotquot medendos à quartana morbo ægros per totam vitam suscepi, alio symptomate magis eos vexari, observavi, quàm siti, cum rigent. Cujus contrarium Galenus dixit. Si enim incontinentes, & nobis medicis non obtemperantes in medela quartanæ in aliquem periculosum morbum incidere conspiciamus in plurimum hydrops est, ob aquæ immodicum potum in hora, qua rigent. Hoc obiter duxi, ut lectoribus caverem à falsitate loci illius à me increpati.

10. Ratio.

Decima ratio. Neque si febres putridæ fierent per modum, quem

Galenus, & Avicena, ac cæteri medici horum sectatores opinati sunt reddi ulla causa posset, cur aliquæ continuò affligant, aliæ per intervalla. Causari enim, quod in continua humor intra venas putreat, in intermittentibus extra, non excusat. Quod si intermittentium humor, qui febris causa conjuncta dicitur, in tertia die putreat: quia expellitur de venis extra easdem, ut Avicena sen prima quarti dixisse videtur, adversaretur hoc sententiæ Galeni adductæ ex primo lib. de Febr. differentiis, ubi expressè asseruit fuliginem putridam detentam intra vas obstructum fore causam intensiōis caloris febrilis. Etiam alio decreto illius, quo falsius est prohibitam efflationem esse causam putrefactionis. Si enim in die, in qua humor expellitur à vasis internis, sive externis ad carnes musculosas, febris intermittens invadit, nequaquam ob id quod tunc putreat, & prius non, invadet, sed ob aliam rationem. Consequentia patet, quod tunc excretus humor ab obstructionis loco in porositates carnis musculosæ proximæ cuti si putrere paratus esset per prohibitam efflationem, concessa libera respiratione per relatum expulsiōnem, à putredine cessare debebat, cujus contrarium ipsi affirmant.

Undecima ratio. Ulteriùs Galenus 2. de Februm differentiis, distinguit febrim ortum ducentem à multitudine sanguinis, à febre oriente ab ejusdem putredine: ergo & à bili qui calidior succus, quàm sanguis est, poterit emanare proportionale duplex febris genus: alterum à putredine ipsius bilis: aliud ab ejusdem multitudine, quæ nullus scripsit. Sed febris illa, quæ oriretur à multitudine bilis non esset dicenda putrida, quod nulla putrida fuligo à bili illa non putri ele-

11. Ratio

vata cor calefaceret: superest ergo falsum esse quod testatus fuerat Galenus febrium cholericarum causam esse humorem biliosum putridum, emittentem ex se fuligines putridas ad cor.

Solvere enim non potes per discrimen, quod sufficere nonnulli existimaverunt, non valere scilicet tantam bilem gigni, quæ sat sit facere febrem sine putredine ipsius, quæ immodicè augetur, quòd natura non sit adeò amica cholerae, ut sanguinis, ideòque statim, ut ipsius bilis insignis multitudo redundat, à natura dimissa putreat. Primò, quòd id ad placitum dictum, & nulli rationi innixum videatur: cum experiamur in febribus cholericis sæpissimè bilem amaram sinceram, aut pituitæ commistam rejici per vomitum sine ullo putore, in colore, & reliquo modo substantiæ simillimam illi, quæ in folliculo felleo naturaliter continetur, quæ sine putredine est, & per hujus rejectionem febrem cessare, quod manifestè docet, ex illa non putrida cholera emanasse febrem illam. Protervire quidem cholera illam putridam esse non posset adversus: quòd Hippocrates in de humana natura libro per relata media, per quæ ego, probavit sanguinem, & cæteros humores mutuò inter se distare, dicens: [Quo enim modo hæc inter se similia sint, quorum neque colores similes videntibus apparent, nec ad manuum tactum similitudo aliqua esseprehenditur.] Secundo, quòd non video, qualiter ex hoc, quòd redundet plus justo bilis, & in tanta quantitate, quòd febrem facere suffecisset sui calore, ut sanguis eadem minùs calidus sua multitudine valet, sequendo Galeni placita: ideò putreat, si putredini, quæ febrem est productura, neces-

sario obstructio in aliquo vase, vel inflammatio in aliquo viscere est conjungenda. Si enim immodicus sanguis multò crassior cholera, liber, & sine obstructione per venas vagatur, cum febrem citra putrefactionem affert cholera, putrescentem per easdem non obstructas deferri posse quis negabit.

Duodecima ratio. Item, quòd memoria consequar, apud Hippocratem, quem Galenus unicum medicinae numen esse adversus nonnullos medicos sæpè contendit, febres aliter fieri, quàm à redundantia humorum non legitur, & prout unus, vel alter abundat, sic hoc, vel illud febris genus procreari, & non quòd putreant, aut non putreant, ipse fatetur. Quod inter multos hujus authoris locos probat: non tantum ille, qui propè finem libri relati de humana natura scribitur, verum, & multi alii. Sed priùs illum, quem prædixi, ducemus: quamvis pars illa genuina ipsius Hippocratis non sit, ut Galenus vult. Series illius hæc est. [Febres plurimæ à bile fiunt. Species ipsarum quatuor sunt, præter eas, quæ ab occultis doloribus generantur. Nomina ipsarum sunt, continens, quotidiana, tertiana, quartana. Continens itaque appellata, à plurima, ac meracissima bile provenit.] Ubi nullam memoriam bilis putrescentis agit Hippocrates, sed quòd continens à plurima, & meracissima bili (talis enim est non putrens cholera) proveniat, fatetur.

Sed relato loco dimisso, quòd adversi esse Hippocratis non admittent, etsi apud eundem alia quamplura à ratione multo relatis magis devia legantur, adducamus in primis illud ex ea parte libri de Humana natura, quam germanam, & Hippocratis esse idem

Galenus est testatus: quod huiusmodi est: [Bilis autem per æstatem, ac Autumnum corpus possidet. Id quod inde cognoscere potes, quod homines sua sponte hoc tempore bilem vomunt: & in medicamentorum potionibus biliosiora purgantur, manifestum fit, & febribus, & hominum caloribus.] In quibus verbis expressè docet, ob id, quod in æstate bilis redundet, non quod putreat, febres ex ea fieri, quod nos probare contendebamus. Aliud ejusdem Hippocratis ex primo libro de Morbis propè principium idem refert. [Morbi quidem igitur universi fiunt ex his quidem, quæ in corpore insunt, tum à bili, tum à pituita. Ab externis verò, à laboribus, & vulneribus. Sed & à calido, & super calefaciente, & à frigido, ac super frigefaciente, & sicco, ac super resiccante, & ab humido, ac superhumectante. Et bilis quidem, ac pituita unà cum nascentibus gignuntur, & sunt in corpore, aut plus, aut minus. Morbos autem exhibent, partim à cibis & potibus, partim à calido supercalefaciente, & à frigido superfrigefaciente.] Ubi nullam mentionem putredinis bilis, aut pituitæ Hippocrates fecit, ut asseveret, quod hi humores putrescentes febres efficiant, sed redundare hos plus justo, vel esse eosdem calidiores, aut frigidiores, esse causam omnium morborum, dimissis causis externis dicit, putredine eorundem omissa. Calorem enim humores relati à sole, & à motu, & ab alimentis citra putredinem trahere testatur. Idem per universum quartum librum de Morbis Hippocrat. affirmat, præsertim cum sic refert: [Si verò humor alius alio copiosior fuerit, febris ex hoc homini oboritur.] Et non longè à ci-

tatis verbis: [Et si quidem à multis humoribus valdè superetur, febris ex hoc modo oboritur.] Et infra citatos locos: [Corpus ab humore priore, ac recenti repletum calefeit, & febris ex hoc homini oboritur.] Numquam mentionem agens de putredine, nisi ut per similitudinem partium corporis humani putrescentium, & depascentium proximas, declaret modum humorum supererulentium in febribus, & consummentium residuos optimos, à quibus spiritus vitales fiebant, & corpus hominis nutriebatur: quod in relato quarto de Morbis libro sub his verbis scriptum est. [Si verò multus fuerit afflixens humor, fruitur: & consumitur ad morbum etiam alius, qui prius salubris erat, & tali modo homo moritur, fruitur autem, si morbus non amplius sufficiens alimentum habuerit, & consumitur ab humore bono, qui in loco dolente existit. Primum enim propinquum assumit, deinde longius depascitur, donec consumptum fuerit, & non amplius inest in corpore alimentum: alimentum autem est homini humor levis. Quemadmodum igitur, ut certum est, putrefactio primum paulatim fit, si maxime calefiat: postea ubi isthic alimentum putrefactioni non amplius sufficit, depascitur de sano, initio sumpto à proximo ad totum corpus, donec totum quicquid carnosum est, putrefecerit, postquam verò in totum depasta est, alimentum putredini consumitur. Sic sanè etiam in morbo. Sumpto enim à loco illo initio, ubi isthic alimentum sufficiens non amplius inest, depascitur ulterius, à proximo initio facto. Postquam enim per totum grassatus fuerit, alimentum morbo consumitur: & alius salubris humor non superat: si hoc fiat, homo moritur.] Sufficere relata

puto, ut ex his, quivis intelligat Hippocratem idem quod nos inter arguendum contra Galenum diximus, voluisse.

13. Ratio.

Opinari enim quòd in bubonibus, aut inflammationibus crurium, aut brachiorum, seu aliarum partium distantium à corde febres continuæ quandoque proveniant, quia fuligo putrida ab illis partibus assidue deferatur usque ad cor, insanire est, si vera sunt, quæ idem Galenus in libro de Usu pulsuum scripsit. Ibi enim refert, compressis arteriis, expurgari fuligines inclusas in eisdem, fuliginibus exeuntibus per earundem arteriarum porositates. Si ergo arteriæ quantumvis à corde distantes continuò mundantur per compressiones frequentes, & veloces à fuligine putrida intra se inclusa præsertim cum homo febricit; quòd tunc velocius, & frequentius arteriæ moventur, quomodo poterit fuligo illa transmissa à vena, ubi humor putret, ad arteriam proximam (quia omnis vena proximam sibi habet arteriam) & ab arteria in cor, ipsum calefacere; percipere non possum? Cùm prius quàm cor pertingat, per innumeras compressiones arteriæ erit ab arteria eliminata. Et quòd prædixerim Galenum in libro de Pulsuum usu dixisse, quòd arteriæ per proprias porositates, cùm comprimuntur, expurgantur, ideò sententiam ejusdem ex relato loco adducere visum, quæ in hunc modum habet. [Nam si in ipso cordis corpore vis illa undè contrahitur, ac dilatatur in omnes arterias per tunicas earum influens sic eas cogit, aperitque quemadmodum ipsum cor: utique sicut illud cùm dilatatur, ea quæ osculis suis appropinquant, trahit, cùm contrahitur, expellit: sic & arteriæ eum se aperiunt, ad se undique trahunt, cùm trahuntur, in om-

nem partem expellunt. Quid autem sibi hoc velit, quod undique, & in omnem partem dixi, adhuc clarius faciam. Numerosi in arteriis meatus partim veluti spiramenta in earum sunt tunicis, partim osculorum specie in intestina, & ventriculum, & externam hanc cutim finiuntur: quin etiam continuatæ tum sibi, tum verò cordi maximis scilicet meatibus, vel potius universis suis capacitatibus sunt. Venis verò non perindè magnis meatibus, sed ipsarum quidem anastomoses, sensum nostrum effugiunt. Undè si ipsis, ceu parum constantibus meritò fidem abroges, per alia certè, quæ veteribus sunt prodita, eos esse credas, neque in postremis ex hac rei evidentia. Si quis namque accepto animali quovis ex iis, quibus amplæ, apertæque arteriæ sunt, veluti bobæ, seu asino, equo, ovc, urso, simia, pardali, homine ipso, vel similibus aliquo, magnas, multasque illi arterias vulneret, universum animalis sanguinem per eas exhauriet. Hujus rei periculum subindè fecimus: & cum semper vacuatas cum arteriis venas deprehendissemus, veram esse sententiam de communibus arteriarum, & venarum osculis, & comuni de una in alteram per ea transitu, nobis persuasimus. Quippè per hos transitus, arteriæ dilatatæ, ex venis trahunt, contractæ contra, in eas regerunt. Sicuti nimirum per ora, quæ in cutem finiuntur, quicquid halituosum, humidum, vè excrementum habent, id excreant. Recipiunt, aut ex circumdato nobis aëre, non exiguam in se portionem. Atque id est, quod Hippocrates foras, introque spirabile totum corpus dixit.] In quibus verbis satis planè quod prædixeramus verum esse patefecit. Et ne ducendo rationes alias, quibus pro-

bem non posse fieri putridas febres per modum, quem Galenus, & cæteri Medici, qui illum sunt sequuti, est opinatus, lectorem immorer: docere modum, per quem ipse, & cætera omnes, tam quæ diarræ, quàm quæ hæctica dicuntur, faciant, auspicor. Statim enim ut id explicuero, spero neminem, nisi delirum, nostro dogmati non assensurum: citraque improbationes alias cuius notam futuram veritatem nostram doctrinæ, ac falsitatem aliarum, mirari vel audire.

CAPUT VII. In quo modus hucusque ignotus per quem febres fiunt ostenditur.

ET ut dicenda facile intelligantur, animadvertendum primò, quòd cum aliquis effectus sit aliquam speciem quorumvis entium, seu animatorum, sive inanimatorum sequitur, qui in nulla alia visitur, hoc non nisi ab aliquo principio activo, aut passivo semper nato comitari relatum speciem, & nullam aliam proveniat. Ratiocinari enim, & ridere, sic homini contingunt, qui in nulla animantium specie, quàm in humana ratiocinium, neque risus inveniantur, ut inire non nisi equis contingit. Et vim tractivam ferri habere, non nisi magneti accidat, & trahi à magnete non nisi principio passivo ferri concessum sit, & alii consimiles effectus peculiare aliqui speciei semper à principio naturali constitutivo illius speciei proveniunt. Si enim ab hoc ortum non duxissent, possibile esset in individuis aliarum inveniri, quod non accidit.

Secundò animadvertendum, quòd affici continuis, quotidianis, tertianis, & quartanis, ac quintanis febribus sic peculiarie est hominibus,

quòd nulli speciei anamatum contingat. Quis enim unquam vidit, ut inter arguendum dixi, aliquod ex brutis tertiana febre, aut quartana correptum. Nemo certè. Si enim his affixi brutum accidisset, facillimè id novissemus, ex antecedentibus febrem rigoribus, & ardore subsequente in tertiis, aut quartis, seu aliis diebus: quod numquam in mulo, equo, asino, leone, aut alio bestiarum, aut avium genere conspectum est. Quod Plinius lib. 7. cap. 50. confirmat, dicens: [Ergo pro miraculo, & id solitarium reperitur exemplum, Xenophilum musicum centum & quinque annis vixisse sine ullo corpori incommodo. At Hercule reliquis omnibus per singulas membrorum partes, qualiter nullis aliis animalibus, certis pestifer calor remeat horis, aut rigor, neque horis modò, sed & diebus, noctibusque trinis, quadrinisve, etiam anno toto.] Ex his qui vis elicere manifestè potest, putredinem humorum tantum, neque supercrecentiam ejusdem plus justo posse fore causam febrilis caloris redeuntis per certa intervalla tertiar, aut quartar diei, sive aliorum quorumvis. Si enim alterum relatorum, aut ambo simul causa fuisset intermittentium febrium, non esset undè hic affectus peculiaris homines, quàm cætera bruta invasisset, cum non minùs in brutis quàm in hominibus putredo, & redundare humores contingant. Cum ergo putredo febrium intermittentium causa esse non possit, ut Galenus dixit, neque auctum aliquem ex humoribus esse, tantum sufficiat, febrem efficere, ut Hippocrates dixisse videtur, velut antecedentes rationes palàm ostederunt, restat in aliquod aliud principium humanum minimè brutis conveniens, recurr-

currendum esse. Et cum hoc non nisi humana forma, quæ est anima rationalis, aut diversa membrorum hominis figura, & situs esse possint, cum in cæteris naturalibus principiis vegetandi, & nutriendi paria nobis bruta concipiantur: hæc ergo duo in simul, aut horum alterum necessario sequitur comittaturum febrium intermissionum.

Galenus quippè quærens hoc commune principium febrium, cum videret à pituita, & à melancholia frigidis humoribus supercescentibus calorem febrilem emanare, ut à sanguine, & bile calidis, putredinem commentus est, quam res exteriores, tam calidas, quam frigidas invadere, & in eas, ut plurimum calorem procreare, experimur, & hanc invadentem humores calidos, & frigidos efficere affectum febrilem calidum testatus est, minimè cavens inconvenientia, & impossibilia, quæ suæ opinioni sunt obiecta. Atque hoc, quod manifestissimum erat, eadem methodo eliciendum, bruta, quæ humores natos putrere habent, ut homines, febres tertianas, & quartanas, ac reliquas habitura, quæ ipse non experiebatur.

Quartò considerare expedit, quòd quamvis solum relatum augmentum humorum, aut putredo eorundem, non possit esse causa febrium per intervalla redeuntium, ut probatum est, quod tamen indubitatum est in plurimum ambo hæc, vel alterum illorum contingere in iis, quæ febriunt.

Quintò animadvertere decet, non paucos certi generis affectus, quos passiones alii vocant, datos esse hominibus, ut per hos salutem præsentem ipsi conservent, aut amissam restituant. Quod Galenus libro secundo de Simplicium Medicamentorum facultatibus, capi-

te decimo septimo prædixerat, inquiens: [Contingit autem ad tussim impetum fieri inæqualitate quadam in gutture præter naturam proveniente. Quippè cum spiritus puram, levemque ferri viam consuetos, si quando in eminentia quadam impingat, tumultum quendam, ac velut inæqualem concussionem in gutture efficit, atque ita ad tussim animal provocat. Nam ut alias quoque multas natura hominibus salutis gratia ingenitas indidit passiones, ad eundem modum, & sternutationem, & tussim: sternutationem quidem, uti ea, quæ in naribus infesta, molestaque sunt, propellerent: tussim verò, ut quæ in gutture.] Neque à relatis passionibus dissimiles sint vomitio oris, & fecum, & urinæ ultra consuetum ordinem expulsionem, tremores quoque sive concussionem nomines, qui in epilepticiis contingunt, cum cerebrum vitiosis succis plenum sese concutit, ut illos à se excernat.

Sextò. Sciendum calidiùs quod est in corpore nostro cor, & spiritus ab eo genitos fore. De corde ultra ea, quæ retrò à nobis scripta sunt, cum argumentabamur contra modum excogitatum à Galeno generationis febrium diariarum, Galenus de Temperamentis libro 2. idem testatur, inquiens: [Jam cordis caro omnibus his tantò est ficior, quantò est durior: calidior verò non modò his, sed etiam omnibus planè corporis partibus. Quod etiam sensu clarè deprehendas licet in pectoris animalis dissectione, si digitum in sinistrum ejus sinum immiseris: invenies enim locum hunc omnium, quæ in animali sunt, non paulò calidissimum.]

Spirituum calorem; præsertim vitalium, ingentem esse, materia ex qua ipsi fiunt, & efficiens planè monstrant. Galenus enim de Hip-

pocratis, & Platonis placitis lib. 7. relata duo spirituum vitalium principia expresseit, dicens: [Spiritus igitur qui in arteriis continetur, vitalis, & est, & dicitur, qui in cerebro animalis, non quod substantia animæ sit, sed quod primum est ejus ibi habitantis instrumentum, qualiscumque substantia postea fuerit. Sicut verò vitalis spiritus, & in arteriis, & in corde gignitur, materia generationis ex inspiratione, & humorum exhalatione sumpta, ita animalis ex vitali perfectius conconcto oritur, quippè cum oporteret ipsum exquisitissimam omnium immutationem adipisci.] Quod si materia spirituum est aer inspiratus, qui calidus, & humidus est: & exhalatio humorum tenuissima, & igni similis evaporatio, necessariò materia hujusmodi apta erit conficere rem satis calidam cum præsertim concoctor ejusdem cor calidissimum omnium membrorum sit. Sed cor esse quod coquit expresse dixit Galenus in citato loco, superest ergo verum esse quod prædiximus. Et ultra id experimenta illud docent, nam corde iccto universus calor perit. Porro spiritus vitalis igniculus ille est, quem Prometheus suffuratum adiis fuisse Poetæ referunt.

Hujus spiritus expansionem à corde in totum corpus fieri inter multos alios locos Galenus docuit in libro, quem inscripsit: An sanguis in arteriis natura contineatur. Quam probare inter alia opinatur ex hoc, quod si ita non fieret, quod per universum corpus spiritus expanderentur hominum motus exerceri, ut eis libuisset, non liceret. Per spiritum nempe credit deferri à capite in pedem velocissimè vim motricem pedis. Quod in hominibus falsum est, secus fortassis in brutis. Sufficit enim ut pes hominis moveatur,

quod anima rationalis existens in cerebro imperet motum, quem eadem numero existens in pede exequitur. Non enim alia anima est pedis, quàm cerebri: neque pedis anima, pars est animæ cerebri: sed illa eadem numero, quæ in cerebro est, est quoque in pede, ut in nostro opere jam planè ostendimus. Sed hoc misso delatio spiritus à corde in totum corpus, aliter probari quàm Galenus molitus est sufficienter potest. Et inter multa, quod nunc (ut quod proposui probem) sese offert, est, motus, tam celeres, quales conspiciuntur in hominibus lætitia gestientibus, & in his, qui pavent, vel quibus subito aliquid valdè triste nuntiatum est, fieri non posse, quàm à spiritibus celerrimè motis. Videmus enim non rarò homines per insignem lætitiā, aut pudorem, rubore subito perfundi, & alios præ metu celerrimè pallere: quorum diversorum colorum, tam insignis ac celerrima variatio non sanguini, sed spiritibus tribui potest, quod ille non adeò agilis sit, ut tam subito, & ad cutim duci, & à cuti interius in alto corporis recondi valeat.

Quibus jactis fundamentis, sciendum est, febris essentiam nihil aliud esse, quàm quemdam calorem immodicum sensibilibus operationes hominis lædentem, productum in toto corpore à natura hunc gignere moliente, tam per impulsū velocissimum, & frequentissimum sanguinis, & spirituum à corde in arterias universi corporis, quàm per superincallescētiā ejusdem cordis ex velocissimo, & frequentissimo motu expansionis, & contractionis suæ, quàm etiam ob calorem allectum ex celeri motu arteriarum se comprimētiū, & expandentiū. Hanc febrem non in alium usum naturæ gignit, quàm ut

*Fam hic
febris essentia
exprimitur.*

per ejus vim superflua, quæ corpus humanum malè afficiunt, diffentur, aut concoquantur, & concocata per sensibiles corporis meatus patentissimos redditos ob febrilem calorem excernantur, & alia naturæ humanæ incommoda resarciantur.

Hanc febris definitionem, ut more logicorum procedam, bonam esse, vel ex hoc constat, quòd genus, & differentiam contineat. Calor enim immodicus, genus est: & differentia illius à cæteris per id exprimitur, quòd à natura febrilis productus sit in toto corpore per impulsu spirituum vitalium plus justo calidiorum à calore cordis intensiore, quàm qui solitus erat afficere, cùm benè valebat homo, quem cor in se procreat velocius motum, quàm consueverat. Stat enim ab igne, vel sole, vel ira homines immodicè calere, & tamen febrientes non dici ob id, quòd vel calor eorum non inest toti corpori, sed tantum extimas corporis partes alteret: aut quòd etsi universum corpus possideat, non à corde originetur ut genitus ab eodem in relatum finem. Cujus signum est, quòd sole, vel igne, aut ira absente, statim reprimi calor incipit, donec in totum aufertur. Quòd minimè accidit, cùm jam à corde calor febrilis in totum corpus manat, effecturus quòd prædiximus. Quacumque enim causa procatartica ablata, adhuc febrilis statim remitti non incipit, sed diu perseverat.

Ut ergo relata planissimè intelligantur, animadvertite nullum instrumentum aptius esse ad sentiendi, & movendi, ac nutriendi, cæteraque omnia alia naturæ opera exercendum, quàm spiritum, ut Galenus lib. 3. de Locis affectis, cap. 5. refert. Et lib. 7. de Placitis Hippocratis, & Platonis, & multis aliis locis scribit.

Cum ergo aliquis humor in corpore sensibilitèr redundat, seu multitudinem inutilis, seu corruptione noxius, quem per sensibiles vias oris, aut intestinorum, seu vesicæ, vel alios meatus excernere natura non valet: ut hunc è corpore in vaporis modum extirpet, febrim sæpissimè procreat, quæ cum calore nativo cordis intensior futura est, à corde ex propria natura calidissimo omnium corporis particularum gigni non potuit, indeque compulsu cor propriu calorem intensiorem reddere miro id modo facit: neque aliter quàm sese velocius, ac sæpius quàm solitum erat contrahendo, ac expandendo, ut epileptici cerebrum, ut per hunc velocem, & assiduum motum, ejusdem substantia plus quàm propria poscebat natura caleret. Quo commento etiam totius corporis arterias, & venas eisdem proximas calefecit, quòd arteriæ ab eodem ortæ continuatim calorem suscipiant, quem necessariò propinquitatem venis communicant, ac utræque reliquis omnibus corporis partibus calorem impatiuntur, spiritu, & sanguine arteriali, qui à corde in arterias transmittitur, febrilem calorem etiam in easdem inducentibus: & quòd à corde solito calidiore tunc emanent, undè calorem intensiorem, quàm sui moris erat, adduxerint: atque etiam quòd ocyus moti spiritus quàm soliti erant, tam ex ingenti impetu, quem acquirunt ad velocem cordis constrictionem, quàm ex veloci quoque expansione arteriarum cordi proximarum, ad quam necessariò sequitur eorundem velox tractio, ne vacuum proveniat, ipsi iidem spiritus calent, & etiam se refrigerari, ut cùm homo sanus erat, prohibent. Adeò enim pigre cùm valemus deferuntur spiritus à corde, usque ad distantes arterias, ut liceat in-

interea, quod alius spiritus reddit ambienti aëri, & partibus corporis nostri minùs spiritibus calidis, eorundem calorem à priore spiritu conceptum reprimere, ut totum corpus non sic exurat, ut in febrili statu solet.

Neque tantum in præteritos usus deservit relatus intensus calor, sed etiam cum natura, quæ cor gubernat providè, seu improvidè operatur, in omnibus enim fermè causis morbificis extirpandis calore eodem ipsa utitur, nisi cum adeò vitalis vis succumbit, seu quod ipsa simpliciter imbecilla sit, sive quod collata morbificæ ingenti causæ secundum quid imbecilla dicatur, quod de ventura intempestiva morte nulla sit ambiguitas. Hac de causa in morbis nonnullis exitialibus, prædixit Hippocrates, si febre corripiantur qui patiuntur, sæpè spem vitæ promitti.

Prædixi, quod ut omnes fermè morbos, & causas morbificas exterminet, gignatur à natura implurimum febris, ut explicem, quod quamquam soluta unitas non ortum trahat ab humore ullo immodicè redundante, aut quam maxime vitioso, sed sæpè ab ense, vel alio inscindente, etiam inibi febris gignitur. Fortassis enim provenit hoc quia decepta natura cordis conficit febrem suo velocissimo & frequenti motu, quasi putasset, quod per hunc calorem possit subventum ire unitati solutæ in jecore, liene, aut vesica, seu quovis alio membro vulnerato solito febrim inferre, statim, ut dirumpitur, nedum expectata inflammatione, ut solita natura est subvenire redundantia, aut malitiæ humorum, seu quod ab aliquo incommodo cordi ob vulnus illato proritetur ipsum, & quasi vellicetur, ut systoles, & diastoles velocissimas, & frequentissimas efficiat.

CAPUT VIII.

In quo solvuntur dubia quæ sequi videntur ad causas febrium à nobis præmeditatas.

JAM quod ostensum est febrem fieri non posse, ut hucusque opinabantur Galenus, & cæteri Medici ejusdem sectatores, & modum, per quem fiat, docuerimus, scrutandum videtur, cum motrix cordis vis non sit voluntaria, sed naturalis, qualiter redundantibus humoribus in cruribus, aut brachiis, aut soluta unitate jecoris, aut lienis (verbi gratia) statim insurgat ipsum in veloces, & frequentes diastoles, & systoles, hoc enim potiùs opus rei agentis cum cognitione, quàm merè naturalis videtur. Opem enim ferre cor illis distantibus à se partibus, ipso noxam nullam ex aliarum partium incommodo patiente, potiùs, ut dixi, hominis alicujus misericordis munus, quàm naturalis facultatis cordis apparet. Quod quamquam aliquam difficultatem præseferat, facillimè discutietur per ea, quæ parum superiùs scripsimus. Diximus nempe, quod fortassis in his eventibus aliquod incommodum inferitur cordi: quod, & si sub dubio dictum sit, quia potest alius modus excogitari, per quem concussio in solita cordis fiat, citra relatum, tamen à me, ut certissimum, & indubitatum habetur, consentire cor morbis omnium membrorum, quæ arterias, & venas sensibiles, & manifestas habent. Indeque statim, ut quivis humor in vasis quantumvis distantibus à corde redundat, ingentem noxam inferens, seu illaturus, inferitur cordi nocumentum ab illo eodem humore, qui multitudine, aut alio vitio redundat, quod aliis sit commistus, qui à corde deveniunt, & ejusdem humoris vapores

res illos devenientes inficiant, ac continuatim ad cor usque malum propellant. Certè verosimile est, quòd si aliquis humor in venis coxæ putreat, hunc arteriis sibi conjunctis, & in quas transitus vicissim fit, affectum aliquem noxium communicare, illasque eundem in cor transmittere, aut per simplicem alterationem, sive per vaporosam, aut corpulentam commissionem cum benigno sanguine cordis: cujus malitia prioritatum cor expansiones, & contractiones veloces, & frequentes exercet, quasi his sit excussurus, quod sibi infertur incommodum ab humore vitioso: unde cor calefcit motu caloris causa existente, & sanguinem & spiritus calidiores reddit, qui delati in totum corpus, cum ad locum ubi humor vitiatuS redundat, pertingunt, ad eodem majorem, quàm solitum erat, vaporum copiam difflant, qui sanguini misti, cor, atque ab eo ortas arterias eidem in motu proportionales ocysime, & frequentissime moveri cogunt, vt à se se incommodum, rejiciant. Itaque sibi prodesse ex partes molientes per accidens insigne sibi nonnumquam inferunt damnum donec totus sit absumptus humor, jam enim tunc potiuntur concupitis. Verùm cum soluta unitas infestat: ut cum vulneratis membris, quæ diximus, febris statim corripit, non etiam sine proritante causa in veloces, & frequentes motus cor se attollit. Patet factum enim aditu aëri ambienti, & aliis immundis corporis vaporibus per vasa illa dirupta, quæ insignem colligationem cum corde habent, sanguis arteriarum nocuis qualitatibus alteratus, cor vellicat, indeque ipsum velocissimè moveri cogit, ut mox prædiximus. Quo facillimè à nobis solvitur illud argumentum, quod adversus opinio-

nem Galeni objecimus, referentes febres relatas orientes statim, ut jecur, vel lien vulnerabantur, non posse dici heclicas, neque putridas, supposito vulneratum in culpatoS humores habere, neque ephemerar, quia unde inflammarentur spiritus non habebant præsertim si vulnus illatum fuisset in tempore hyberno: nam aër continens potius in frigidaturus, quàm calefacturus spiritus erat. Quam objectionem Galeni sectatoribus insolubilem facillimè nos enodamus, ut audistis.

Et quòd prædiximus posse alium modum excogitari, per quem cogatur cor velocissimè & frequentissimè moveri, cum febriles causæ adfunt, ultra illum, quem recensuimus, in præsens id dicamus. Cum enim forma hominis ultima, sit anima rationalis, quæ nutriendi, & sentiendi, & intelligendi munia exercet, quæ etiam indivisibilis est, tota in toto, & tota in qualibet hominis parte, non abs re dixisse videbitur: qui, cum quæritur unde oriatur, cor velocissime moveri, cum unitas jecoris solvitur, aut cum bilis in brachii venis redundat, respondeat, quia anima eadem numero, quæ est in jecore, & in venis brachii, est in corde: quæ ut jecoris, & brachii incommoda repellat, per febrilem calorem cor velocissimè, & frequentissimè movet, vitaliter, & non merè naturaliter operando, nondum illato cordi nocumento, sed cavens ventura mala.

Itaque omnis febris est passio quædam commenta à natura, ut corporis meatuS patentissimos faciat quibus nocua à corpore per halitum repellat, aut ea concoquat coctione qua sint habilia sensibilter à corpore extirpari: inter vomitum, sturnutationem, pandiculationem, & totius corporis concu-

tionem, rigorem, & tussim annu-
meranda. Ut enim didicistis ex ani-
madversione quanta, ut relatæ pas-
siones congenitæ animalibus à na-
tura fuere salutis eorumdem gra-
tia, sic febris à natura hominis gignitur in relatum usum, quæ quam-
quam ægrotantibus sæpissimè pro-
fit, absumendo humorem, qui alias
interfecturus erat (sanguine per il-
lius humoris, qui redundabat, quan-
titem, vel malitiam inepto verso
esse materia apta spiritibus vitali-
bus (sine quibus vivere non datur)
ii enim ex purissimo fiunt sanguine,
ut sexta animadversio docuit) per
accidens tamen febris nonnum-
quam interficit, ut cæteræ passiones
febris germanæ. Quis enim diu ver-
satus in re medica non observavit
nonnullos ægros sæpissimè tussien-
do, aut vomendo periisse, non tan-
tùm rejecto, quod nocebat, sed ex
debilitate acquisita nullum alimen-
tum diu continere in ventriculo
valendo. Per quam normam febrilis
calor immodicus intensione, sive
duratione genitus, ut exterminet,
quod nocumentum insigne infert,
aut iliatum humano corpori erat,
utpotè aliquem vitiosum succum,
eundem in maiorem quantitatem
suo calore, & siccitate adauget præ-
sertim si vitiosus succus bilis est, &
noxium perniciosum perniciosius
per accidens efficit, in oppositum
scopum natura quæ febrim genuit
dirigere ipsum cupiente, iis eventibus
contingentibus, cum est adeò
ingens humoris vitiosi copia, aut
adeò insignis malitia, ut neutique
possit calore febrili discuti morbi-
fica causa, nisi prius benigni suc-
ci maxima copia sit absumpta, un-
de vires continuò imbecilliores
redduntur, donec in totum aufe-
runtur, priusquam, aut simul quòd
morbosa causa sit consumpta.

Quis enim non experitur à qua-

vis levissima febre attenuari homi-
nes, quod per halitum digerantur
succum in vasis febrientis contenti, &
etiam nonnullæ ejusdem corporis
partes? Non enim conceditur cor-
di in illum tantum locum, ubi mor-
bifica causa residet, rejicere spiri-
tum, & sanguinem iusto calidiores,
& non in alias. Quia cum ipsum
(ut diximus) ex nocumento illato
ab humore vitiatum per consensum
ocys, & frequentius solito mo-
veatur, calidiùs redditur: unde, &
si nolit, universum sanguinem, &
spiritus contentos in se, & in arte-
riis calefacit, qui non tantum ab-
sumunt noxium, sed & innoxium
humorem. Interest tamen inter fe-
bres salubres, & mortiferas, quòd ea
quæ nocent in salubri, prius in hali-
tum, aut per sensibilem evacuatio-
nem absumentur, quàm virtus in to-
tum deficiat, in mortali è contrà.

Tandem ne nostra verba litem
ingerant cavillosis Medicis, quæ-
rendo à nobis, qualiter ego deinceps
nominanda sit febris, an mor-
bus, an morbi causa, an symptoma
(hæc enim tria nomina fortiuntur
omnia, quæ contra naturam appel-
lantur) dicam quòd prout Medici
fatentur, febres provenientes ab in-
flammationibus esse accidens in-
flammationum, & easdem esse mor-
bos, quòd immediatè læsionem sen-
sibilem in operationibus humanis ef-
ficiunt, ac ut illi dicunt vomitionem,
aut sternutationem immodicas esse
symptoma, & morbum, sic ego re-
fero, febrem esse symptoma sequens
morbum in compositione, quando
propter superfluum, aut vitiatum
humorem in venis, qui est morbus
in via, provenit. Aut eandem esse
symptoma sequens morbum intem-
perie: cum propter solutam conti-
nuitatem jecoris, aut lienis, aut al-
terius membri succedit, quòd tunc,
ut diximus, intemperies aëris nos

*Aliud dñis
quod obijci
nobis possit,
solvitur, &
quidam con-
textus Galeni
difficiles ex-
plicatur.*

continentis cordi communicata, est causa febrilis caloris. Quæ nempe morbus quoque dicitur, pro quanto immediatè sensibilibus nocet operationibus humanis, tam animalibus, quàm vitalibus, & naturalibus.

Prædixi, dici quandoque febrim symptoma sequens morbum in compositione, cum venæ, aut arteriæ humorem indecentum continent, quod fortassis aliquibus scrupulum inferet ob id, quod non videant ipsi qualiter humor multitudine, aut malitia noxius possit dici morbus in via cum morbus sit passio viventis, indeque viventi inesse debeat à quoquam maximè natura substantiæ humorosæ, & cujusvis alterius rei alienissima est, ut qui logicam didicere sciunt. Et ut illos ab hac ignorantia vindicem, qui minùs bene hæc, quæ ad dialecticam attinent, novere, ipsi audiant, non omnem morbum dici passionem realiter, sed sufficere dici passionem denominativè. Febres enim, & cæteri morbi intemperie, passionibus dicuntur, quæ realiter insunt viventibus. Morbi verò in compositione, ut sextus digitus additus, aut lapis in vesica, aut humor vitiosus in venis, quæ sensibilibus operationibus nocent, non sunt passionibus reales, sed denominativæ, id est, illis denominatur homo talis, vel talis, qualis sine illis non nominaretur. Ut enim vestis continetur in prædicamento habere, ut Aristoteles in exordio prædicamentorum, & Autor sex principiorum docuere, quæ tamen substantia est, aut lanea, aut lintea, seu pellicea, sive cujusvis alterius naturæ, & veste homo penulatus, aut armatus, seu calceatus nominatur, nullo horum inherente homini taliter denominato, prout albedo & color eidem insunt, sed tantum quod penulam, aut arma, aut cal-

ceos habeat homo indutos, sic homo dicitur calculosus, quod calculum habeat, aut æger in visceribus, aut arteriarum, quod tam ingentem copiam humorum, aut adeo vitiatam habet, ut sensibilibus operationibus naturalibus immediatè hæc obsint. Itaque relata largo modo, & non exquisito passionibus nominantur.

Minimèque objicies aliquid, quod nobis noceat, si dixeris, hujus lapidis jam geniti nullam esse in præsens causam, & hunc esse morbum, ut ego fateor, indeque inferri posse, morbum sine causa esse. Nam ego hoc consequens concedam, ut & Galenus concedere tenetur, cum confitetur hecticam febrem posse à sole immediatè gigni, quæ jam cum abest Sol durans, morbus nominatur, & est, & tamen tunc causam non habet, & si quandoque habuit: ut & calculus nonnumquam causam materialem, succum scilicet viscosum habuit, & efficientem renum, aut vesicæ immodicum calorem, aut immoderatam frigiditatem, & jam easdem, nec ullam aliam habet. Quod Galenus lib. primo Methodi medendi, cap. 8. fatetur, cum sic inquit: [Ejus autem affectus, qui actionem impedit causæ possunt quidem non etiam esse possunt autem, & adhuc manere. Ergo diversæ omnino ab affectibus causæ sunt.] Quæ enim de Differentiis morborum, cap. 7. Galenus tradit, ubi sibi non constare videtur, explicari sine magno negotio possunt. Primum enim dicit: [Illud quoque hoc in loco cognoscere oportet, quod sæpius figura particulæ oblata aliquem simul meatum offendit, veluti in naso aliquando usu evenit, quod ex ictu violento resimatus, adeo internum compressit meatum, ut vel nullo modo, vel ægrè per ipsum respiraret. Constat igitur,

Obiectio quædam solvitur.

tur, quòd in hujusmodi affectibus angustia meatus est ægritudo: nam primum ipsa spirandi officium impedit: causa verò præcedens finitas nasi, quæ naturalem ejusdem figuram depravarit.] Infra hæc verò mox sic refert: [In numero verò partium simplicium ex quibus unumquodque constat instrumentum, duæ erunt ægritudinum differentia; cum scilicet pars aliqua deficit, aut superabundat. In utraque verò ipsarum aliæ differentia: nam ex iis, quæ superfluunt, nonnulla sunt ex genere naturali, ut si cui sextus adnascitur digitus, aut in oculo unguis, Græci Pterygion nominant: aut in naribus germen aliquod carnis, aut alio copiam meatu aliud id genus constiterit. Ex his verò quædam erunt ægritudines ipsæ, veluti unguis, nam si multum augmentum susceperit, non parum intuitum offendat, cum pupillam obtenebret.] Quorum contextuum primus difficultatem quandam præfert, quod in affectu resimatus angustiam meatus dicit Galenus esse ægritudinem: & causam vocat præcedentem finitatem nasi, quasi tempore possit præcedere resimatus angustiam meatum nasi, ambobus affectibus nihil aliud existentibus, quàm nasus taliter se habens, putà, nasus cavus in parte extima, & in curvus versus intimam. Illud enim curvum, quod versus cutim exteriorē faciei prominere debebat, cum decenter nasus formatus esset, aut cum aquilini nasi nomen sortiretur, in totum, aut in parte, prout major, aut minor finitas infestat, versus intimam reprimatur in quovis resimo, ubi necessario angustior est via nasi. Ut necessum est in quovis circulo partem ejus, quæ est versus centrum, esse cavam, & superiorem extimamque esse convexam. Et ut

aberrasset, qui dixisset, cavitatis partis infimæ circuli, causam esse curvatem extimæ partis, aut è contra: sic aberrare videtur Galenus, cum dicit angustia meatus nasi, causam esse resimatus. Sed hoc diluitur confitendo in rigore verum concludere contra Galenum rationem relatam, sed illum voluisse dicere esse causam resimatum angustia, quòd possit fingi prior natura resimatus, quàm angustia. Vel forsitan litera non sic legenda esset, sed sic: Causa verò præcedens inferens finitatem nasi, est causa angustia meatus ejusdem, &c. Ut vocet causam procatarticam, ictum scilicet, aut aliud quodvis causam resimatus, & angustia meatus, & non unum affectum causam alterius, qui idem cum priore est. Sed hæc mittamus, ut aliud, quod ad rem medicam quid plus quàm præcedentia attinere videtur, discutiamus. Dixit enim in primo contextu, quòd angustia meatuum sit ægritudo, ut prædixi, & cum nihil aliud hæc angustia sit, quàm partes nasi sic configuratæ. Et statim infra secundum contextum, quæ sequuntur, scribit: [Ægritudinum, autem causæ sunt germina, quæ meatus interferant. In primis enim obstructio est ægritudo, quoniam, & ipsa prima officit operationi. Nonnulla verò sunt, quæ toto genere sunt præter naturam, veluti lumbrici, & vermes quidam minuti, quos græci ascaridas vocant, & in vesica lapis, & in oculo grando.] Nam si consequenter ad præcedentis contextus sententiam, processisset Galenus, non erat vocaturus unguem morbum, ut in fine secundi contextus eandem nominavit. Neque etiam lapidem in vesica morbum nominaturus erat, ut in fine tertii contextus dixit, sed obstructionem morbum dicturus erat, & lapidem, & pterygion causam

fam morbi, ut prædixerat de germi-
nibus, quæ meatus obcludunt. Cui
dubio nihil aliud dicendum vide-
tur, quàm quòd Galenus in illis
verbis nobis innuat, non inconveni-
re eandem rem certo modo consi-
deratam dici morbum, & alio mor-
bi causam. Si enim pterygion consi-
deratur, ut immediatè, idest, nulla
alia re diversa media nocens, sensi-
biliter operationi visus, morbus di-
citur. Ac eodem modo lapis in ve-
sica eandem nomenclaturam forti-
tur: sine medio enim etiam opera-
tionibus vesicæ sensibiliter est im-
pedimento. Verùm si relata aliter
animadvertantur, putà, ut talem res-
pectum servantia cum partibus ocu-
li unguis, & cum collo vesicæ lapis:
quamquam hi respectus, qui relatio-
nes nominantur, non differant à
fundamentis, & terminis, ut in nos-
tro antecedente opere docuimus, &
sic respectus ille, qui obstructio dici-
tur, non differat à vesica illa ob-
structa, & lapide obstruente, ut sic
se hæc habent: tamen cum hoc ve-
rum est, quòd lapis potest illius res-
pectus causa dici, ipse enim, ut ac-
cedens foramini vesicæ obstructio-
nis causa intelligitur. Et eodem
modo de ungue dices.

Hæc omnia, & si obiter perfunc-
tiorque dicta sint, non parum pro-
desse existimo his, qui accuratius Ga-
leni sententias rimantur. Illis enim,
quibus nihil interest omnia Galeni,
aut alterius authoris verba scrutari,
sed sufficere sibi putant, aliquas ge-
nericas medendi methodos noscere,
ut iis piscari quos valuerint numos
ab imperito vulgo valeant, morbo-
rum causis neglectis, sine quarum
dignotione, quòd ab scopo rectè
medendi, quàm maximè aberratu-
ri sunt, omnes quantumvis ignari
sciunt, illis in quam quos dixi, su-
periora minimè scripta sunt.

Et quòd nostri moris sit nulla, quæ

objici possint adversus nostra placi-
ta indiscusa relinquere, ideò eadem
exarare non gravabor. Objurgavit
fortè aliquis, quòd si vera sunt, quæ
nos retulimus, necessariò in omni-
bus scabiosis, aut elephantiosis, qui
sanguinem putridum in venis ha-
bent, febres esse gignendas, quòd ex
affectione sanguinis, & vaporum e-
jusdem tendentium in cor, ipsum
concuriendum velociter, & fre-
quenter esset, indeque febres erant
eventuræ, oppositum eventibus
monstrantibus. Quæ objectio con-
tra Galenum, & ejusdem sectatores
indubiè procedit, & versus nostra
decreta nequaquam militat. Ipsis,
non illam ego objicio, sic arguen-
do. Si putredo melancholici san-
guinis alicujus vasis particularis, aut
nonnullæ inflammationis sufficit fe-
brem continuam excitare: ergo à
fortiori, ut inquiunt, vel ab alio dia-
lectico loco, si id quòd minùs vide-
tur inesse inest, ergo id quòd magis,
universus melancholicus sanguis in-
fectus tanta putredine, quanta san-
guis elephanciosorum est, febrem
erat concitaturus. Non enim in fe-
bribus ortum trahentibus à sangui-
ne melancholico verè dici potest,
universum esse putrefactum, ut in
relatis: cum sanguine misso ex ali-
qua vena illius, qui patitur febrem
melancholicam experiamur sæpè
primam sanguinis lancem putredi-
nem ostendere: secundam verò mi-
nimè, sed oppositum experimur, er-
go antecedens ex quo sequitur fal-
sum erit. Quòd enim parum pro-
fit Avicennæ evasio, quam sen tertia
quarti cap. primo tractatus tertii
ubi de lepra (sic enim morbum
hunc, quem Græci elephantia sin-
dicunt, Arabes nominant) agens re-
tulit, notissimum est, ibi enim dixit:
[Lepra est infirmitas mala prove-
niens ex sparsione cholerae nigrae in
corpore toto, quare corrumpitur

complexio membrorum, & forma ipsarum, & figura eorum. Et fortasse corrumpitur in fine ejus ipsorum continuitas, ita ut corrodantur membra, & cadant casu, qui fit ab ulceratione. Et est sicut cancer communis corpori toti: fortasse enim ulceratur, & fortasse non ulceratur. Et est aliqua, quæ cum patiente eam: manet tempore longo valde. Et melancholia quidem, quandoque expellitur ad membrum unum. Et facit accidere duritiem, aut sephiros, aut cancerum secundum dispositiones suas. Et si fuerit subtilis dominans, proveniet esthiomenus: & si expellitur ad superficiem cutis, eveniet illud, quod nominatur baras, & morphæa nigra, & impetigo, & his similia. Et quandoque spargitur in corpore toto, & tunc si putrescat, proveniet febris melancholica: & si aggregetur, & non putrescat, evenit lepra.] Quo putavit argumentum relatum evadere, verum nihil illius dicta valent. Si nempe inter putrefactionis causas Galenus in locis supra citatis, & citatus Avicenna prima quarti Canonis obstructionem potissimam esse asseverant, certum erit, quod ubi major multitudo humoris crassi, & viscosi obstruentis redundaverit, ibi putrefactio intensior proveniet: sed in elephantiasi sanguis crassior, & viscosior est, ut Aetius cap. 120. sermonis primi tetrabibli quartæ inquit cum refert. [Apprehenduntur autem hac affectione viri magis, quàm foeminae, atque inter illos magis, qui crassum, & viscosum, ac atrabile redundantem sanguinem habent.] Ergo in sic affectis obstructio major, & inde putrefactio sanguis intensior erit, indeque febre majore quàm quartanam patientes erant corripiendi, quod non accidere Avicenna ipse testatus supra est.

Supereff ergo ab his, qui cum Galeno sentiunt in modo generationis febrium putridarum, minimè posse causam hujus disparitatis, & discriminis dari, quæ à nobis facillimè assignatur.

Supponendo quoddam notissimum, ac omnibus physicis assertum, ejus naturæ esse vim nostram perceptricem noxiorum, quod nisi à rebus, quæ velociter, & notabiliter immutant, non afficiatur. Quis enim dubitat, adeò sensim, ac pigre posse calorem induci in manum alicujus hominis, quod & si duobus, vel tribus gradibus ejusdem afficiatur manus, nullam tristem, neque dolorosam sensationem inferant? Quo facillima est objecti solutio. Cum enim in elephantia affectis adeò sensim malum surrepat, ut Aetius cap. citato testatur, dicens: [Cæterum affectio ipsa non solum ob id gravis est, quod indissolubilem fere habeat structuram, & apparatus, sed quod principia generationis, & invasionis ejus ferme sint ignota. Quum enim circa superficiem jam vestigia ejus apparent, tunc non gignitur, sed perficitur, intus à visceribus initio facto.] Inconvenit nihil, quod vis sensatrix cordis, & vasorum continentium sanguinem vitiatum leproforum, & scabiosorum non immutetur ab horum malis affectibus immutatione sensitrice compellente veloces, & frequentes systoles, & diastoles cordis, & arteriarum fieri: ut cum sanguis, aut bilis, qui febrem efficit, solet immutari. Item humores, & reliqui, qui febrem proritant; multò velocius, quàm leprosum, & scabiosorum grassantur. Testatur id multos juvenes temperatos, & robustos bonis succis præditos sæpè ex accessione ad aliquem ægotantem febre pestifera correptum, velocissimè eodem gene-

Causa cur in elephantia febris non fiat in quartanam patientibus gignatur.

nere morbi laborantes, affectos evadere. Neque desunt eventus nonnulli, qui hanc solutionem veram esse probent: & inter reliquos hic est, quod ex levi ictu capitis ense facto, sæpè accadat interire ægrum intra quartam decimam diem, quod velox, & subita fuit plaga: & alium à morbo galico oppressum non tantum corruptionem cranii, sed & myringarum cerebri patientem, nulla febre corripit.

Porro si qui Galenum æmulantur in febrium causam reddendo idem quod nos dicere conarentur, statim in mendacio deprehenderentur. Si nempe faterentur, tam in leproso, quam in febriciente, & scabioso sanguinem melancholicum putridum esse, & putridiorem esse leproforum, quam febricitantium, ut nos fatemur, necessariò si febrilis calor ortum traxisset à vaporibus sanguinis putridi in febre sanguinea, ut Galenus fatetur, etiam in lepra febris percipienda esset: & tantò major, quantò morbigica causa major, ac deterior, & calidior est.

Quis enim credendus esset, si proterviret, non esse putrefactionem sanguinis melancholici leproforum tantam, ac sanguinem eorundem adeò calefacientem, ut synochorum, aut patientium quartanam: cum materia cancrorum ex sententia Galeni, 3. libro de Symptomatum causis sit ejusdem speciei cum materia elephantiae, ibi enim sic inquit: [Ad eundem modum in tota quoque animalis mole, quæ velut privatio est, in crudis istis consistit succis, quæ tamquam deficiens est functio in semicoctis: sicut prava in vitiosis hoc loci succis. Porro ex his vitiosis succis, erysipelata, cancri, gangrenæque nascuntur: præterea phagedenæ, carbunculi, ulcera serpentina, aliaque ejus-

modi. In nutriendi autem actione, privatio quidem actionis in atrophia est, deficiens verò nutritio in gracilitate: vitiosa, in leucis, & elephantiasi cernitur.] Quod etiam Paulus primò capite, libri quarti testatur, dicens: [Si enim cancer veluti elephantiasis quædam uni obortus particula inter morbos insanabiles, vel ab ipso Hippocrate relatus est, quantò magis elephantia, ceu totius corporis cancer aliquis, ab omni abhorrebit remedio. Cum enim atra bilis, ex qua huic affectui origo est, duplici modo generetur (vel enim ex melancholico sanguine, faculentioreque, & veluti ejus limo, vel bile flava, utrisque nimium ustis, nascitur) sub rubicundam quidem elephantiasin mitiorem quodam modo. Ut autem verius dixeris minus malignam, prima ipsius differentia procreat, reliquam verò, & maligniorem, in qua totum corpus foedatur ulceribus, & extrema decidunt, altera flavæ bilis supra naturæ modum adustæ soboles producit.] Si ergo utraque materia, tam cancri, quam elephantiae, sive lepræ relatæ species melancholici putrefactæ sunt, quod docet exesio, ac depastio, quàm in membris canceratis, & leprosis fieri videmus: ac putor horrendus, & intolerabilis prædictarum partium, non est, cur non suspicemur, quin pro certo habeamus in relatis morbis sanguinem melancholicum, aut atram bilem esse multò majore putredine affectam, quàm in synocho, aut quartana continua, aut intermittente. Putidum quippè spirare odorem elephantiosos dixit Galenus in de Tumoribus libro, capit. decimo quinto, scribens: [Melancholica affectio, & ipse elephas est. Primam quidem generationem ex sanguine melancholico habens: spatio verò tem-

temporis ipsius nigra plus sanguine fit, cum malè olentes sunt.] Porro negare sensum verè dicere possemus eos, qui non confiterentur leproforum, & scabiosorum sanguinem infectionem putredinalem habere, experientibus nobis, ab scabiosis sapissimè per venæ sectionem extrahi sanguinem nequaquam rubrum, sed albicantem, aut virentem, seu liventem, qualis educi solet à febrientibus syncho morbo, aut à pleuriticis, & aliis, qui infestantur à morbis ortum ducen-
tibus à sanguine putrido.

Certè, & si sanguis putridus extractus à febrientibus caleat, & qui ab scabiosis, aut leprosis exit non caleat, id non propter putredinem accidit. Qui enim plus putret, calidior futurus erat, sed febris sanguinem calore alterat per modum à nobis explicitum.

*Ex quibusdā
sententiis Gal.
improbatur o-
pinio ejusdem
de causis fe-
brium putri-
darum.*

Miror quippè, quod non sit exporrectus à sopore, & inscicia, qua in hoc negotio de causis febrium erat oppressus Galenus, cum sententiam quarti capitis secundi de Febrium differentiis lego, quæ hujusmodi est. [Si igitur neque putrescat, neque vehementer per partes deferatur atra bilis humor, numquàm efficiet quatrduanæ exquisitæ circuitum. Et quidem regii morbi passionibus diuturnis melancholicæ splenis ægitudines, & colores in toto corpore fædi proportionales sunt, herpetibus etiam, atque erysipelatibus, quæ ex flava bile consistunt, cancri, & phagedenæ correspondent. Neque in illis verò, neque in atra bilis morbis necessariò febricitant, nisi prius atra bilis putrescat. Semper enim suis natura viribus utens, quicquid optimum fieri contigerit, his quæ aluntur partibus assimilare: quicquid verò alienum cogatur excernere. Quòd si aliquandò ob cras-

fitudinem, aut multitudinem, aut tenacitatem materiæ inutilis, aut aliquam meatum obstructionem, aut propter sui imbecillitatem, totum quod est vitiatum nequeat expellere, necesse est, ut si id diutius in animalis corpore perduraverit, corrumpatur. Neque enim fieri potest, ut aliquis quispiam ex humoribus talis permaneat, qualis erat ab initio, nedum qui ita depravatus, ut naturæ cultus sit expers: sed alterum omninò sequitur, ut scilicet concoquatur, apponatur, atque assimiletur solidis partibus animalis, aut corrumpatur, & putrefiat. Sic in his, qui morbo regio, atque atra bilis passionibus infestantur, quando biliosi humores superabundantes diutius corpus obfederint, febres superveniunt. Sæpius etiam, aut hepatis, aut splenis affectus attulit febrem, quando scilicet hæ, quas diximus nuper passionibus, aut ex inflammatione, aut obstructione contigerint.] Si enim diutius durare aliquem humorem vitiatum in corpore necessario causa est putrefactionis illius, ut ipse testatur Galenus quomodo potuit asserere in morbis atrabiliariis, quos recensuit, non contingere febres ob defectum putredinis, cum elephantia morbus adeò diuturnus sit, ut sæpè per viginti, aut triginta annos sine febre perduret: & splenis obstructiones per totam ferè vitam nonnullos citra febrem infestent, ut & utraque fædi caloris species, illa scilicet, quæ regius morbus, & alia, quæ nigra icteritia nominantur? Nempè si perdurare vitiatum humorem in corpore, est putredinis ejusdem occasio, in his præsertim morbis, quos recensuit, maximè relatorum morborum humores putridi futuri erant, ut sunt: & cum non febrile hujusmodi ægrotantes novisset, aliam cau-

cau-

causam febrilis caloris investigaturus Galenus erat, & desistere à propria opinione tenebatur.

CAPUT IX.

*In quo ex quadam Hippocr. sententia facile elicitur aberrasse Galenum in reddendo causam rigorum febri-
lium, & ipsarum febrium.*

ET quia de regio morbo loquutus Galenus in relato contextu est, animadvertere licet, quòd hujus morbi eventu quodam cum scilicet post septimum in regione Hippocratis, & ante septimum, quandoque in nostra, febres finiuntur, ut relatus senex referebat sexagesimo secundo aphorismo quartæ inquiens. Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum. Quasi dicat post septimum bonum, hoc tantum erat certè obnoxius Galenus resipere, ac noscere se aberrare in reddendo causam rigorum, cùm dixit in libro de Symptomatum causis, rigorem provenire ob subitam delationem humoris supra partes musculosas sensitrices: nam nulla celerior mutatio, quàm ea, quæ in relata crisi per icteritiam contingentem post septimum potest accidere. Neque supra partes acutioris sensus deferri humor potest, quàm cùm bilis illum regionum morbum faciens, defertur per musculos antequam cutim pertingat, & per cutem ipsam humanam satis acutum sensum habentem. Et nullus rigor tunc conspicitur, ut eventus docent: nam si accidisset, Hippocrates explicaturus erat, ut alia minoris momenti exprimere solet. Hinc ergo manifestè sequitur, non undè suspicatus Galenus est, rigores oriri, sed aliundè. De quibus post (Deo concedente) agemus. Etiam febris non erat tunc cessatura, cùm bilis pu-

trida expansa ad cutim, adhuc in ægrotante maneret, cujus fumi in cor calorem erant impressuri, si vera essent Galeni placita. Cujus contrarium eventus docent, ut retuli.

Illud quoque quod scripsit Galenus in adducto contextu de cancris, & phagedenis, quos morbos pares esse dixit herpetibus, & erysipelatibus, non parum conducebat Galeno, ut per ea, quæ contingunt in his morbis, inferret fuliginem humoris putridi non esse, quæ calorem cordis auget, sed quid aliud. Nam si à fuligine oriretur febrilis calor, quando redundans bilis, ipsa excreta ad cutim humanam erysipelam procreans, statim febris insurgit. Etiam in cancris, & phagedinis febris videnda esset, quæ minimè comparet. Testari enim, qui Galenum sectatur, in initio erysipelæ gignentis febrem bilem putrere, & in cancro per anni spatium infestante, melancholicum succum nequaquam putridum fieri, potius insanientis, quàm vera dicere volentis assertio esset. Porro nos facillimè hujus diversitatis causam reddimus, quòd fumi flavæ bilis motæ versus cutim, adeò cor subito infestant, ut ipsum compellant veloces, & frequentes distensiones, & contractiones efficere, undè febris oritur. Et quòd melancholicus succus paulatim excretus, & si in cor fuligines impellat, quia illas adeò sensim rejicit, ut minimè harum nocumentum percipere valet, in motus relatos non insurgit, undè febris non accidit. Sine illo enim motu cordis febris contingere non potest, tuncque febris in relatis cancris contingit, cum adeò depravatus est humor melancholicus, ut corporis partes jam velociter exedat, ac depascat, hanc enim velocem exesionem nocumen-

tum sensibile cordi necessario inferre, propter colligantiam ejus cum omnibus partibus humani corporis, indubitatum est.

Quippè alius modus excogitari potest ultra relatum discriminis leproforum non febricitantium, & quartana correptorum, qui sic cum nostris placitis quadrabit, quòd Galeni sectatoribus prodesse quicquam non valebit. Afferemus enim hoc morbi genus adeò sævum, ut est elephas, seu elephantiasis, sive lepra (hæc enim omnia nomina sortitur) in tantum terrere naturam, ut non audeat vitalis cordis facultas motrix diastoles, & systoles ipsas aggredi, quia victa succumbit: & minimè moliatur malum extirpare, quod innuere Hippoc. videtur inter alios locos aphorismo § 1. sextæ, cùm inquit: [Quicumque sani dolore capitis repente capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit.] In cujus commentatione Galenus propè finem sic retulit: [Quibus sanis dolor in capite repente advenerit, causam referre oportet in primis ad spiritum flatuosum: interdum verò, & ad influentis universim materiæ multitudinem, quam, & nunc ad cerebrum fuisse delatam indicant casus, qui post dolorem supervenerunt, per quos, & quòd sit quædam materia pituitosa commonstrantur, atque idcirco febris superveniens solvit dispositiones, ut quæ calefaciat, extenuet, atque resolvat spiritum flatuosum, & pituitosos humores.] Porro cùm morbus hic est adeò sævus, ut mortem indubiè illaturus sit, non conatur facultas cordis exequi, ut dixi, motus illos, quibus sibi calorem consciscit, indeque totum corpus febre inflammat. At cùm viget vitalis vis, corde velociter, & frequenter moto,

febrim proritat, quæ discutiendo in vapores morbi causam, ægrum ab instanti periculo liberat, ut Galenus fatetur. A quo exigere placet, ut propriis sententiis confutetur, quod febris genus erit illud, quòd relatus morbus medetur. Diariam dicere non poterit, nam neque à sole, neque à motu, neque ab aliqua alia procatartica causa spiritus inflammari in iis poterunt: quin unde frigiditatem immodicam contrahant, manifestè habent, putà pituitam, aut spiritum flatuosum, ille enim tantum relati morbi causæ à Galeno assignantur. Putridam autem existimare febrem hanc impossibile esse, multiplici ratione ostenditur. Primò, quòd si humores pituitosi illius, qui evasurus est, putredinem post morbi apprehensionem contrahunt, verosimilius erit, quòd illius, qui interiit, pituita putreat, magis à facultate concoctrice destituta, unde intensiorem febrem concitatura sit. Etiam hoc febris genus à pituita ortu ducens, febrem quotidianam, aut eam quam laticam Avicena nominat, erat genitura quarum utraque longæ durationis est. Cujus oppositum eventus monstrant, quòd brevissimè intra quatuor, aut quinque dies simul cum morbo delirescit. Tertiò quia putrefacto humore illo, qui caput infestat, potius calorem illaturus erat partibus supernis cranii, quòd calor sit ascendere, quàm infernis cordis. Etiam cùm morbus à flatuoso spiritu oriretur, non posset dicere Galenus, illum putrentem esse causam febris putridæ, cùm numquam adeò deliraverit, ut putrefactionem spirituum putet esse ullius febris originem. Tandem hæc, quæ omnino aberrasse Galenum probant, nobis solutu facillima, per modum, quem exprefimus, sunt.

Adducere in hunc propositum decretum aliud ejusdem fermè sententiæ cum præcedente ex aphorismo 44. Sextæ sic inquit Hippocr. [Quibus ex stillicidio urinæ, ileos supervenerit, in septem diebus pereunt, nisi febre superveniente, fatis urina fluxerit.] Superfluum est. Quod tamen sæpè sum expertus, & non parum conducit ad improbandum Galeni placitum de modo generationis febrium, tacere non placet, quam plures febrientes acuta febre fuisse à me visos, qui cum delirio ingenti (phrenitim Græci appellant) correpti fuere, fermè in infebriationem pervenerunt, ac motus arteriarum parum à naturalibus distantes exercuerunt. Quod non aliundè provenire valuit, quàm ex eo, quòd natura succumbens, desistat ab opere incepto augendi, scilicèt per systoles, & diastoles proprium calorem: vel quòd vergens versus caput morbifica causa non magnoperè infestet cor biliosis fumis nativum calorem extinguentibus, indeque desistat cor velocitè, & frequentè, ut prius, agitari. Esse autem eas febres, quæ in delirium ducunt, sæpius magis mortiferas, quàm aliæ ullæ omnes novere. Neque per hæc ullus putet, non attestari non accidere quandoque in phreniti intensam febrem. Non enim adeò ignavè rei medicæ eventus observamus, quod utrosque non sæpè notemus. Quippe ubi vires potentiores sunt in plurimum febris ingens contingit, cum hæc non succumbant, indeque ab opere dilatationis, & constrictionis minimè desistant, vel cum tam ingens copia bilis adest, quòd non desit in signis portio in cor tendere, ultra eam, quæ in caput repit. Ex oppositis causis remissior. Suppurati quos Physicos vocant, non raro post sudores sine

febre sentiuntur. Propter eandem quam dixi causam.

CAPUT X.

In quo undè contingant febres unius tantum diei, quas ephemeræ dicunt, & plurium dierum quas putridas, & hecéticas nominant, explicatur.

Relato in genere modo, per quem febres putridæ fiunt, & exclusis formis, quas Galenus existimavit causas esse earundem, ac diariarum, superest rationem reddere horum tam frequentium eventuum, quales sunt, quos sepius experimur, scilicèt aliquas febres tantum per diem infestare, undè ephemerarum nomen sortiuntur. Alias continuò affligere, sed certis diebus exacerbari. Nonnullas de tertio in tertium invadentes, in intermediis diebus pausare. Reliquas per quartos dies molestantes, in duobus diebus ad infebriationem venire. Cæteras quotidie grassantes, per cujusvis diei aliquas horas evanescere. Nempè cum ego inter improbationes sententiarum Galeni, unam, & non contemnendam objectionem exaraverim, quòd si verum esset ab humoribus putrentibus tertianas febres ortum ducere, etiam bruta omnia, quæ in vasis quatuor, ut homines, humores continent, tertianis essent infestanda, quòd nullus expertus est, quàm maximè teneor hujus discriminis causam reddere, aliàs ratio nostra nullam adversus Galenum vim habebit.

Primò ergo tam citæ delitescentiæ febrilis caloris, qualis febrium ephemerarum est, causam esse reor vaporosam, seu fuliginosam materiam harum febrium esse, & non compactam, & solidam insignem substantiam humorum, qualis earum,

rum, quæ putridæ nominantur, occasio esse solet. Si enim diuturnæ durationis affectionum, quibus ægrotare solemus, causa in plurimum est materia crassa, aut lenta, oppositæ contraria causa necessario erit. Nempè cùm substantia vaporosa, & fuliginosa tenuis manifestè sit, inde oritur, durationem ephemerarum brevem futuram. Porro cùm multi modi diariarum febrium sint, quædam ab immodico exercitio, aliæ à sole, vel igne, non pauca à frigore poros cutis obstruente, quam plures ab ira, à bubonis non raræ ortum trahentes, omnium harum vaporosam, aut fuliginosam substantiam causam esse dico. Immodicus enim motus adeò corpus calefacit, cùm motui insita sit vis calefaciendi per modum quem in alio opere exprimemus, ut inde humores corporis, & ipsius substantia calefcentia in vaporem dissoluta, & sanguini totius corporis, ac cordis mista, ipsum cor proritent, quoniam vapores spiritus vitales obruunt, & extinguunt, stimulatunque cor in motus diastoles, & systoles sese accingit, & hos exercens multò velocius, ac frequentius, quàm solitum erat, movetur, unde immodicum calorem gignit, & vapores, & fumos, qui à motu, vel sole, aut aliis causis fuerunt elevati, & non discussi, in totum intra viginti & quatuor horas absunt, & evanescere efficit. Ut enim exercitium sæpè solet lassitudinum nonnullam speciem afferre, quod diutius perseverans, eandem in totum aufert: & medela illius, quem genuit, morbi est, ita calori febrili ex exercitio accidit. Quis nempè iter agendo non expertus est, in prima die cùm è domo proficiscitur adeò quandoque lassari, quòd putet se non ulterius in die sequenti proce-

dere valiturum, qui tamen motum prosequens, agiliorem in secundæ diei nocte se percipit, & in tertia plus quàm secunda, donec in ultima agilissimum se invenit: nec ob aliud, quàm quòd calor ex motu primo acquisitus valuit, eliquare humiditates, & in musculosa membra propellere, quæ dolorem inferunt, & posteriorum dierum motus illas in totum consummunt. Porro febrili calori, ut dixi, non dissimile contingit. Quod enim elevatum fuliginum est, & minimè consumptum, id omne per febrim ampliatis corporis vis natura discutit, vel sensibilitèr excernit. Si enim per singulas species diariarum febrium procedas, in omnibus vapores, aut exhalationes causam esse earundem invenies, certè eas, quæ à motu, aut sole oriuntur, relatum vaporem pro causa habere, verosimillimum est. Ex vigiliis, & cura immodica, & tristitia, aut ira, etiam fumosas fuligines elevari, omnibus compertum est. Vigiliæ enim immodicæ exiccando, & si diutinæ non sunt, etiam calefaciendo, quia similes motui existunt, ut Avicena 2. fen primi Canonis, cap. 13. doctrinæ 2. dicit, easdem elevat, ut meditatio continua retrahendo spiritus ad cerebrum, ejusdem elevationis fuliginum causa existit. Tristitia per mox relatum modum, febrim diariam concitat. Ira in cor sanguinem, & bilem impellendo, etiam vaporum, & exhalationum origo est. Frigus, & balneæ, quæ cutem adstringunt, diffusionem exhalationum prohibent, undè sanguini eas commiscet. Fames, gravedo, inguinum inflammatio, cruditas, per consimiles relatis modos, ac per alios elevationis funis fuliginum causa existunt. Quo manifestè liquet, verum esse quod prædixi, causam diariarum

rum febrium materiam esse vaporosam. Nam cur quoque præcisè per viginti & quatuor horas perduret hoc febris genus parum infra exprimemus.

Porro norma generationis febrium, quam retro prædixi, exactè intellecta, cum vera illa sit, nihil quod inconueniat, lector reperiet, ut impossibilia innumera sequebantur ad asserta à Galeno, & ejusdem sectatoribus. En enim, quòd objectio illa prima, quam aduersus relatos scripsimus, cum diarias febres non fieri ut est hucusque opinatum diximus, ob id quòd ipsæ in principio validissimæ futuræ erant, versus asserta à nobis non militant. Dicemus enim febrem principium mitius, quàm statum habere, quòd calor cordis ex motu dilatativo, & constrictivo non adeò intensus est in exordio motionis, ut post: velut etiam ejus, qui per horam exercetur, & dimidia hora transacta remittere successivè motum incipit, calor mitior est in initio, quàm in medio tempore, & in fine parem principio calorem habet.

Secunda quoque ratio, quæ ostendebat, nequaquam ab spiritibus acciri posse tam ingentem calorem, qualis est febrilis, à nobis facillimè dissolvitur, confitendo illatum. Ille enim calor sibi, ut prædixi, per motum concicit cor, quem post spiritibus, & sanguini, & toti corpori impartitur.

Tertia quoque ratio, quæ innitebatur fundamento illi, quòd si verum esset assertum à Galeno, non essent paratiores aliqui homines febribus diariis à sole, vel motu, vel ira, quam alii, nobis non aduersatur. Negamus enim consequentiam, ac rationem discriminis assignamus per hoc, quòd illi, qui multis, aut vitiosis succis redundat, plures fu-

ligines nocuas in cor impellunt, quàm alii.

CAPUT XI.

In quo redditur causa præcisè durationis viginti & quatuor horarum febrium ephemerarum, & diuturnioris intermittentium, undeque intermissio in febribus contingit ostenditur.

SI quæsieris causam durationis præcisè viginti & quatuor horarum, quoniam quæ retuli, in totum non satis faciunt, hanc reddere copiosorem exordior. Ac prius aliarum intermittentium febrium causam explicabo. Quam ut facillimè tyrones intelligant (profecti nempè in re medica nullis exemplis indiguissent) sciendum, non esse admiratione dignum, si quis contemplans duos palæstritas, quorum alter altero potentior foret, & imbecillum intra horam humi validior prosterneret, & statim per horam victor quiesceret, ut in palæstra amissas vires recuperaret: quòd si alius ejusdem fermè formæ cum præcedente palæstrita victo in luctam provocasset victorem, prædicere relatum contemplantem: iste alter luctator, intra horam fermè succumbet, ut prior, quòd noverit eadem proportionem excellere victorem novum inimicum, quæ victum exercebat. Ad cujus normam remur tertianarum, & quartanarum redditus fieri. Cum enim in tertianis biliosus humor putrescens, aut immodicè redundans, sanguinem cordis inficit, ineptumque reddit nutritioni, & spirituum resumptioni, cor sanguinem calefacere curat, ut biliosum succum, & fuliginosas exhalationes in halitum difflet, & sanguinem purum reddat. (calidi enim est segregare eterogenea, & congregare homo-

gēna) ejusque humoris, atque exhalationum tanta copia difflata, & quæ difflari non valuit, à corde, & spiritalibus membris adeò distanter sejuncta, ut non inferat sensibile nocumentum cordi, statim febrem pāulare censemus. Quòd si quòd superest post primam febris invasionem, nihil, aut insensibile est, numquam febrem ultra redire opinamur. Cū autem insignis portio vitiosi succi superfluerit, iteratò febrim redituram pro comperito habemus. Atque si par priori humori, alter qui in cor repserit, fuerit, & vires æquæ, in eodem tempore secunda febris finietur, in quo prima accessio finita est, ut de palæstritis dicebam. Verum si multitudi- ne, aut tenacitate, seu virium diversitate differrent hæc, reditum in plurimum servaturum eam normam quam dicam, autumamus. Multitudini scilicet humoris, atque ejusdem lentori, sive tenacitati, & virtutis naturalis imbecillitati, celeriorē invasionem tribuimus, paucitati verò vitiosi succi, & minimè lento, & facultati naturali vigorosiore ex opposito temporis spatium majus damus. Itaque ideò quòd biliosi succi putridi, vel plus justo in corpore redundantes, non tam multi sunt, ut pituitosi, neque tam lenti: ut ipsi, febris de tertio in tertium diem affligentis procreationis causa sunt. Pituita verò, & quòd multa sit (post sanguinem enim succus plus abundans hic est) etiā quòd maximè lenta, quotidiani circuitus est causa. Melancholicus verò humor, etiā si crassior, quā bilis, & pituita sit, quæ de causa citioris reditus febris occasio futurus erat, tardius differri calorem febrilem sui paucitate, & lentoris privatione efficit. Inter omnes enim corporis succos hujus minimum est, quem minimè len-

tum esse, est quoque notissimum, quòd terræ sit consimilis: quæ quamvis crassæ sit consistentiæ, nullam tenacitatem habet, quia maximè sicca sit: undè nisi aqua, aut alia re humida madeat, simul agglutinata non reperitur.

Porro qui exactè, quæ antecedunt de febrium causis à nobis dicta novit, facillè intelliget, quòd biliosi succi, qui proportionales igni sunt, facilius difflabuntur, & in halitum digerentur: per calorem commentum à corde celeri, & frequenti motu proprio systoles, & diastoles, quā ulli aliis. Etiam quòd residui, qui nedum resoluti fuerint, promptiores erunt à corde, & membris spiritalibus separari, quā cæteri omnes, quibus causis reditus febris magis cū relati humores cholerici redundarent, cunctandus esset, quā cum melancholia supercreveret, aut vitiosa foret. Si aliud non obstaret, virtutem scilicet naturalem imbecilliorē reddi per febres, quarum occasio est humor cholericus, quā cū occasio sunt cæteri humores, quòd plures spiritus, & corporis humani partes, cæteris paribus, resolvuntur, cū febrilis calor agens in cholicos humores igni proportionales, ipsos inflammat, quā cū in alios operatur. Undè humor biliosus, qui restavit in corpore, post priorem febrim transactam, quāvis satis longè à corde fuerit expulsus, citius ad membra spiritalia serpendo, ac rependo accedit, quā quartanæ humor: ibique sanguinem in tantum suis fumis inficit, ut cor sensibile illud nocumentum percipiens, cogatur iterum febrem concitare: quia, ut dixi, facultas naturalis non valuit adeò distantem à corde bilem continere, ut demum cordi damnum nullum inferat. Eventus cer-

*Causa accessio-
tionum febris
tum iterum
reditur.*

certè docent, septem tertianis puris infestantibus, graciliorem, & debiliorem sentiri ægrotantem, quàm viginti quartanis invadentibus quo docemur, omnibus paribus existentibus, plus imbecillitari humanas vires in tertianis quàm in quartanis. Neque parum adjuvat tertianum reditum agilitas bilis, quæ, & si cum finitur febris satis distanter à corde sejungatur in die quietis, sui levitate versus cor facilius, quàm omnes alii humores ascendit, unde patet quòd si non distaret à corde bilis multò plus, quàm pituita, ut distat, citius quàm ipsa cor infestasset, & celerioris febrilis reditus causa foret. Quotidianam in quovis die infestare, inde oritur, quòd major, ut dixi, humoris pituitosi copia in humano corpore, quam utriusque bilis redundat: atque quòd tenacior glutinosiorque cæteris humoribus sit, quam ob rem non adeò distanter à corde impelli in fine periodi febris valet, ut cholera, aut melancholia. Itaque cordi proxima manens in horis quietis, citius versus cor fertur, & ipsa, vel ejusdem fumi cor adeò infestant, donec tam velociter, & frequenter ipsum moveri compellant, ut inde febrilis calor exigua quietis intercapedine iteratò resultet.

Quartanam febrem ortum ducentem à melancholico succo, non nisi de quarto in quartum infestare ob id contingit, quòd cùm pauca hujus humoris copia in sanis sit, atque minimè glutinosam consistentiam hic humor habeat, quando putret, sive in corpore redundat, suis fuliginibus, aut seipso cor infestando, in relatos motus constrictionis, & dilatationis insurgere ipsum compellit: quibus febrilis calor concitatur, qui in halitum diffilare fuligines illas nocuas, & humorem ipsum immodicè sanguini

cordis admistum valeat, aut adeò distanter à corde illa propellere, ut nullum sensibile nocumentum cordi tunc possit inferre, ac quiescere cor per triduum admittat. Quo spatio transacto, cùm versus cor nocivus humor semper rependo proximior, & proximior fiat, non ante relatum spatium trium dierum potuit cordi sui substantia, aut suis fumis nocumentum inferre: quia per majus interstitium quàm pituita à corde sejunctus est. Etiam quòd & si per æquam, aut paulò majorem, aut minorem distantiam, quàm bilis, à corde sejungitur melancholicus humor: quod neque multitudine, neque lentore resistere facultati expultrici valeat, redeundi facultas versus membra spiritualia non tanta illi propter suam gravitatem insita est, ut cholera, quæ levissima inter omnes humores recensetur. Quæcumque diximus, quadrare cum eventibus notissimum est. Nam & si reditus febriles quam dixi normam servant, sæpissimè hanc illos invertere conspiciamus: cùm humores, vel plurimi sunt, aut lenti valdè fuerint, sive naturalis facultas ægrotantis imbecilla, duplices nempe tertianas homines aliquos infestare frequenter noscimus. Etiam in spatio viginti quatuor horarum tres, & quatuor rigores, ac totidem febriles calores molestare cognovimus, plurima bili, aut notha redundante, aut debili existente naturali facultate ægrotantium eventibus recensitis pares alios in melancholicis, & pituitosis febribus contingere, non tantum Medicis, sed & indocto vulgo compertum est, parum quippè expertus Medicus dici poterit, qui nonnumquam duas quartanas in eadem die infestantes vidit.

Pari ratione variari sæpè durationem diariarum testamur. Adeò enim

*Durationis
præesse vigin-
ti*

ti & quatuor
horarum in e-
phemeris cau-
sa febribus ex-
primitur, &
quando dua,
vel tres eph-
emeræ con-
iungi possunt de-
claratur.

enim ingens esse potest multitudo fumorum inferentium cordi damnum, ut non tantum per viginti quatuor horas frequenter, & velociter dilatari, & constringi cor efficiant ipsi, verum ulterius durare cogant. Idque est, quod Galenus parum post principium libri noni methodi medendi dicebat, cum duas, vel tres ephemeræ successivè unam post alteram posse contingere testabatur. Etiam tanta copia fuliginum acervari potest, quod humores inficere valeat, hoc transire diariam in putridam Galenus in citato loco nominat. Durare tamen minus, quam per viginti, & quatuor horas diariam febrem, raro non immeritò accidit, quia scilicet si adeò exigua foret exhalationum portio, ut corde in febrem concitato, per minus multò tempus quam viginti quatuor horarum absumeretur, cor in relatos motus dilationis, & constrictionis veloces, & frequentes non concitaretur, quod exigua sit stimulatio, & non sufficiens illud laceßere. Cumque forte fortuna contigisset quod per minus, quam relatum tempus febris infestasset id accidisset, aut malitia paucarum fuliginum, quæ adeò vellicare, ut multitudo earundem valeret, seu imbecillitate facultatis vitalis, quæ ab exigua causa infestari posse, ut Galenus loquendo de rigore libro decimo methodi medendi, cap. 4. dicebat. [At concussio quidem ista, quæ fit in rigore, succedet propter eorum, quæ feruntur excrementorum, tum multitudinem, tum acrimoniam, tum impetus celeritatem, tum laborantis virium infirmitatem. Nam & quæ multa paucis, & quæ qualitate sunt insigni, iis, quæ ita non sunt, mordent magis. Pari modo, & quæ cum celeritate feruntur, iis, quæ tardè. Jam vires ubi valentes sunt,

omnia contemnunt, ac tolerant: ubi infirmæ sunt redditæ, vel abs quovis offenduntur.] In ultimis verbis expressè scribendo imbecillitati non parum dandum, nam à leviori causa prorritari imbecillam facultatem testatur.

Et quòd febrilis circuitus alia causa non dissimilis præteritis reddi potest, ideò hanc non tacere decet. Cum enim docuerimus febrem concitari tunc, cum tanta copia fuliginis humoris redundantis, aut putrentis sanguini cordis admista sit, ut cordi sensibile nocumentum inferat, conjectari possumus, febrem illam brevius redituram, quæ talem humorem pro causa habet, qui breviori tempore has fuligines, seu vapores nocuos cordi transmittere valet: & cum pituita inter omnes humores, qui intermittentium febrium causa sunt, plures vapores nocuos sui multitudine, & cordis proximitate in cor impellat, inde contingit, febres ab hac ortum ducentes quotidie invadere. Finita nempe unica accessione febrili, statim incipiunt elevari vapores à pituita per actionem nativi caloris, cumque brevi tempore plurimi aggregentur: quia, ut retuli, pituitæ ingens copia in corpore redundat, ipsi congesti, & sanguini cordis admisti, in sequenti die ipsum, & cor immodica frigiditate inficiendo, compellunt illud in veloces systoles, & diastoles attoni, & deprimibilibus verò, quæ paucior quam pituita est, & à corde distantior in fine febris propellitur, pauciores fuligines aggregando, & tardius in cor transmittendo usque in tertium diem non valet, adeò sensibile damnum inferre, ut ipsum urgeat febrem concitare. Melancholia autem quæ ambobus humoribus copia est inferior quæ etiam à corde, cum febris finitur, longius, quam pi-

Alia causa
terminatio
februm re-
tur.

pituuta repellitur, non potest nisi in quarto die cumulum tantum humorum frigidorum, & siccorum aggregare, quantus necessarius est, ut febris concitetur.

CAPUT XII.

In quo argumenta quedam contra causas à nobis assignatas de febrium circuitibus proponuntur, ac solvuntur.

SI objicis eventibus contraria nos affirmare, cum in morbis, ubi insignis copia pituitæ redundat, ut in apoplexia, cathoco, caro, & lethargo, ac paralyfi, & anasarca, & aliis morbis ab hoc humore ortum ducentibus, minimè febris infestet, cum tunc maximè concitanda foret, si vera essent quæ diximus. Vapores enim elevati à pituitosis humoribus sanguinem cordis infestantes febres prorritature erant, ut pituita eisdem absumeretur, indeque calore febrili corripiendus æger juxta asserta à nobis foret: quod, ut dixi, eventus non testantur.

Huic objectioni, & si faciliter respondere possem, negando eventus tales esse, quales arguens affirmat: cum sæpissimè in lethargo febris sentiatur, ut Aëtius serm. 2. secundæ tetrabibili, cap. 4. dixit, scribens: [Aliquando etiam in diuturnis febribus per circuitum contingit, ægrotos somno immergi, velut in quotidianis fit, & semitertianis, quandoque etiam in quartanis.] Et in apoplexia quoque, quam latini nonnulli syderationem nominant, pulsus veloces, & frequentes tanguntur, & manifestus ardor exterius percipiatur. Ut plus veritas pateat demus in relatis morbis orientibus ab ingenti copia pituitosorum succorum febrem non concitari, nonne inde inferre licet, nos

falsa docuisse? minimè quippè. Cum in promptu sit causa defectus febris in illis ægritudinibus, pituitæ scilicet tam insignis redundantia, quod potentior sit ipsa cor infrigidare, quàm motus cordis ipsum calefacere, unde spumæ frigidiores in totum corpus à corde procedentes frigere corpus efficiant, & iidem causa sint, ut arteriarum tardi, & rari motus sint. Esse enim ingentem copiam pituitæ, quæ in relatis morbis infestat, vel ex hoc patet, quod expultrix naturalis vis non valet illam à cerebro, membro adeò præcipuo protrudere, si non excrevisset: non tam graviter ægrum infestasset, hac ergo ipso redundante, citissimè per sensibilia, & ampla vasa in cor sui gravitate deferetur. Neque parum juvat relatum frigiditatem cordis, & totius corporis spumæ vitalium extinctio, præsentia pituitæ frigidissimæ redundantis in toto corpore, aut in corde tantum. Etiam eorundem spirituum tunc præsens penuria, quæ ingentissima est sanguini cordis phlegmate multo ammixto, quo spirituum generatio cohibetur, vitiata materia eorum (sanguine scilicet purissimo) ex qua gignendi erant. Ob hanc eandem causam ultra supraductas febrem non accidere in elephantiam patientibus possemus dicere. Vero non simile est, humorem melancholicum, præsertim non adustum in ingentissima quantitate redundantem in venis & toto corpore leprosi, infrigidare adeò cor illius, ut & si velociter & frequenter moveatur, non possit motus, cordis substantiam calefacere. Qui humor etiam cor eorundem efficiet pigerrimum ad dilatationem, & constrictionem, tam quod subministret cordi nutrimentum gravissimum (talis enim succus relatus est, cum sit terræ proportio-

balis) quàm quòd inficiat materiam spirituum vitalium, quorum influxu cor proprias exercet operationes.

Argumentum præfactum quod adversus auctoris sententiam duximus ac solvimus, insolubile esse à Galeni fecundatoribus ostenditur.

Certè validius argumentum adversus sentientes cum Galeno esset, quòd si putredo humoris pituitosi causa febrilis caloris foret, in omnibus patientibus paralyfin per annum, aut dimidium, seu per diuturnum aliquod tempus, febris conspicienda erat. Nam in his tam pituita intra venas membri resoluti, & totius corporis contenta, quæ causa antecedens nominatur, quàm quæ in porositatibus membri affecti includitur, putridior futura erat, quàm ejus, qui quotidianam febrem patitur. Si enim inter putredinis causas obstructio potissima à Galeno recensetur, imò hanc solam putrefactionem efficere sæpè dixisse videatur, non est cur in resolutis, quorum venæ, & arteriæ superflua humiditate, & frigiditate adeò concidere percipiuntur, ut parum succi sanguinei intra se continere permittant, unde resoluta membra gracilia redduntur, non sit insignior obstructio, quam in febrientibus, calore febrili dilatante, & attenuante, & obstructionem cohibente. Negare enim non putrere pituitam paralyticorum, & attestari febrientium putridam pituitam esse, non solum ad libitum dictum, sed absurdum videtur, tam ob rationem ductam, quàm quòd quæ expurgatur à febrientibus phlegma adeò alba, & tenax, ut quæ à resolutis per devorata pharmaca educit, conspicitur. Etenim si fortè ingentiore putore nares infestat à febrientibus phlegma eductum, quàm resoluturum, non inde inferre licet illud putridius esse, quàm hoc. Calor enim tam putorem quàm odorem auget, & fovet. Fortassis certè si solari, vel igneo calore pi-

tuita educta à resolutis alteraretur, putidior, quam quotidianam febrem patientium fuisset.

Nonnulli quoque protervient melancholiam cancrorum non esse putridam, & quartanam patientium sic: quia cancri non ulcerati nullum putorem spirent. Qui certè decipiuntur, cum si illa ratione movendi essent, primò ostensuri erant, melancholiam sinceram affectorum febre quartana putorem reddere. Quod minimè efficere valebunt: cum neque ea, qua splen scirrosum febrientium redundat, malum odorem quantumvis proximi spleni efficiamur, spirat. Neque quæ per sanguinis missionem extrahitur. Si enim, quæ per aluum expurgat, foetet, non ob aliud, nisi quia per putidum locum, puta per intestina, transit.

Errat quippè, qui existimat, putrentem melancholiam cancrorum foetorem spiraturam, quia inflammationes suppuratas, & apertas noscimus, odorem virulentum spirare, ignorans ille, quòd & si sic esset, diversæ substantiæ cum putrent, diverso modo afficiantur. Ex calidis certè, & humidis rebus putrentibus experimur, odores horrendos efflari, ut ex sanguine, & carnibus quorumvis quadrupedum, & ex nonnullis seminibus putrentibus, verum ex innumeris aliis rebus, cum putrent, nullum diffilari pessimum odorem, omnes scimus. Quis enim carie consumpta ligna negabit, non putrere illa, foetorem tamen non reddere? Ac quis non videt, ex glebis putrentibus, & non foetentibus mures gigni, & lanas techis per multum tempus inclusas putredinem citra foetorem pati. Foetor enim non est passio propria putridarum rerum: cum & multa comitetur entia in sua naturali dispositione existentia, neque omnibus

bus putridis rebus conveniat: quia, ut dixi, frigidis, & siccis putrescentibus non accidat.

Porro ego capere non possum, quo modo Galenus, & ejusdem æmuli, non videant calorem febrilem nequaquam posse trahere ortum ab humoribus putrescentibus, cum si inde oriretur, tunc calor intensior futurus erat, cum homo proximior esset morti, & etiam quando vita functus fuisset: nam tunc plus quàm in alio tempore putridi succi à gubernatione, ac custodia naturæ destituti liberius cæteros inficerent, & majorem putredinem sibi asciscerent. Cujus contrarium eventus monstrant, proximos scilicet morti, & defunctos in plurimum frigere. Si enim adversi testentur, extinctionem spirituum vitalium esse causam frigiditatis morientium, vera fatebuntur, & nostris placitis consona, ab his enim plus justo calefactis, oriebatur calor intensus febrilis, & ab eisdem moderatus tempore sanitatis calor resultabat: verum si putredinalis calor intensior foret, quàm spirituum, ut proptervientes rentur, iis extinctis, adhuc intensio caloris febrilis vigere deberet. Plus quippè conferret ad caloris febrientis augmentum auctio putredinis, & humorum putredinam, quàm defectus spirituum ad corporum infrigidationem. Id certè, quod Averrois dicebat, metiri calorem extraneum ad mensuram caloris naturalis, esse verum non potest, si caliditas extranea esset contraria naturali calori, nam oppositum eventurum erat. Ut enim quia calor, & frigiditas contrariantur, tantum augetur calor, quantum frigiditas secum existens remittitur: ita tantum augmentanda esset caliditas putredinalis, quantum minueretur caliditas natura-

lis, de his non pauca superius diximus.

Dicet alius, morientium corpora propter intensiorem febrilis caloris ortum ducentis à putridis succis, propè mortem, ac post frigere, ex hoc, quod calor putredinalis valeat corpus ægri calidum intensiore calore afficere, dum ipsum sufficienti calore cordis alteratum reperiebat: & propè mortem, & post interitum ægrorum, idem assequi non possit, quia cadavera, amissa anima, acquisierint aliam complexionem secundam diversam multò à priore viventium. Ut enim viventium temperatura calore actuali asservabatur, sic cadaverum frigiditatem poscat, quam vincere putredinalis calor non valeat. Verum hoc nihil prodesse, ut nostræ rationis vim evadant, vel ex hoc constat. Primò, quod ipsi asseriebant, ut diximus, calorem putredinalem intensiorem esse cordis calore, ac tantæ vis fore, ut vincere eundem, etiam si resistat inductioni caloris putredinalis possit. Ergo cum cor, & partes omnes corporis humani appetentes suæ formæ conservationem, quam putredinalis calor, ut isti credunt, extirpat, cedunt, & succumbunt calori putrido victori, cum febre homines apprehenduntur. Necessum erit confiteri, cadavera multò minoris resistentiæ, ac in putrefactionem tendentia, futura promptiora concipere febrilem calorem, quàm viventia. Secundò, quod Galenus primo de Februm differentiis, cap. quinto testatur, stercorum putredinem, quam similem dicit esse humorum humani corporis putredini, adeò intensum calorem producere, ut ignis inde quandoque oriatur. Et etiam eventus docent, lapides inclusos intra stercora putrescentia calidos repe-

Quædā inanis solutio improbat.

Quædā ratio contra Galen. scilicet auctores superius ducta hic iterum refertur, & alia hic improbat.

Quædā ratio contra Galen. scilicet auctores superius ducta hic iterum refertur, & alia hic improbat.

riri: sed hi multò magis quàm cadavera frigiditati resistunt: ergo ut putredo iterorum valuit lapides proximos sibi calefacere, ita putridi succi in venis defuncti inclusi calorem putredinalem, febrim scilicet, quam in corpus vivens intulerant, potuissent conservare. Minus enim est conservare productam qualitatem, quam in passum resistens inducere eandem. Tertio, quòd viventium corpora morti proxima, non amiserunt propriam temperaturam, quo adversus favetur: & cum multos morti proximos ex febribus frigidos per diem, aut dies aliquos durare experiamur, impossibile videtur in iis putredinalem calorem per potiorum humorum partem vagantem, & fumosas exhalationes in cor impellentem, non immodicè calefacere cor, & ipsum reliquum corpus: aut si id defectu spirituum, per quos deferendus erat in totum corpus calor, non valisset cor efficere, simplici alteratione, & relatis fumosis exhalationibus ex putridis humoribus elevatis, totum hominem non calefcere, delirus tantum asseverabit. Præsertim quòd hic adhuc cogendus est dicere quòd calore ille putredinalis intensus, quando in nulla alia corporis parte perciperetur, saltem in loco ubi humor inclusus est, esset percipiendus, qui & si animal mortuum secetur, non sentitur. Et quòd hæc Galeni sententia satis sit per antecedentes rationes improbata, non est, ut quid agendo de his plus immoremur.

*Alia obiectio
proponitur cō-
tra causas in-
termisionum
februm, &
solvitur.*

Obijciat fortè alius, nos insufficienter assignasse causas circuituum februm per multitudinem pituitæ, & paucitatem melancholiæ, & mediocrem molem cholæræ. Quia dicet ille, quòd & si in sanis corporibus illam proportionem humores servant, in ægro-

tantibus non inconveniet vice versa eosdem se habere. Quod ego meritò inficiabor. Qualiter non manente vita existimari potest, plus melancholiæ frigidæ, & siccæ redundare posse, quàm pituitæ natæ per ulteriorem coctionem in sanguinem calidum, & humidum verti. Sed ut pateat argumenti exiguitas, demus adverso, quòd supponit, non enim inde quid contra nostra asserta inferet. Concedam certè tantam copiam humoris melancholici quandoque redundare, ut non solum cogat ægrotantem febrere de quarto in quartum, sed & quotidie affligere constingat, quòd passim in patientibus tres quartanas accidit. Etiam tantam bilis molem aggregari in aliquibus, ut duabus, & tribus corripitur tertianis compellat. Ac tantam pituitam supercrescere in nonnullis, ut bis in quovis die febre infestari illum ægrotantem experiamur. Tandem ratio, quæ assignata est, certorum redituum, vigorem habere asseveramus, cum humores non adeò excellunt quantitatem naturalem, ut cor frequentius instimulent, quàm in plurimum solent.

CAPUT XIII.

In quo causa assignatur cur aliquæ febres per nonnullos dies uniformiter infestent, quæ continentes nominantur, & aliæ incessanter affligentes in certis diebus augeantur.

AUdistis jam modum, per quem accidere reditus februm existimamus, qui fermè similis est excretioni sanguinis menstrualis. Supereft tamen explicare causam, ob quam continentes febres uniformiter infestent. Etiam, quæ continuo affligunt, certum augmenti tempus habeant, tertianum, aut quo-

quotidianum, sive quartanum. Nec non improbare formas circuituum febrilium à Galeno, & cæteris Medicis scriptas, & palam monstrare, qualiter omnia, quæ objecimus adversus eos, qui opinabantur, febres pendere à calore putridi humoris, minimè nostris decretis adversentur, immò eisdem faveant. Primum ergo continentium februm, quas homoteneas alio nomine appellant, causam assigno.

Quam esse consimilem præteritis reor, humoris alicujus tantam redundantiam, sive tam vitiosam distemperiem, ut nequaquam cor valeat à se propellere, proritantem dilatationis, & constrictionis totam causam, aut ejus sensibilem aliquam partem, quo in motu perseverante, necesse est febrem quoque durare, ab illo enim immodico motu cor calefieri, ac inde totius corporis spiritus calidos evadere, jam sæpè diximus. Cum autem febris fuerit continua proportionalis, in illa diei hora augebitur, in qua cor protrudere à se insignem portionem infestantis causæ non valuerit. Tunc verò sensibilibiter imminuetur, cum sensibilis portio fuliginum, sive humoris vitiosi à corde fecernetur, & si adhuc maneat sufficiens quantitas, quæ cor laceffit, & ipsum in frequentes, & veloces motus dilatationis, & constrictionis assurgere compellat. Cumque vitalis hæc vis sit, quæ media inter naturalem puram inanimatorum, & voluntariam hominum consistit, ut in Antonianæ Margaritæ parte primò docuimus, aliquando hanc augeri, & statim imminui, nihil inconvenit, prout majore, aut minore conatu ipsa insurgit, & prout spirituum vitalium major, aut minor copia in corde redundat, ad quorum proportionem, & materiæ infest-

antis auctorem, in secunda, aut tertia, aut in quarta die calor febrilis augmentum suscipit, & non raro in eadem die bis, & ter, pluries, aut rarius.

Præterire quidem indignum videtur Galeni errorem, ac cæteræ familiæ eundem sequentis, etiam admirari cogor, quomodo à suis erroribus non resipuerint, quando inquirunt accessionum februm continuarum causam. Si enim verum esset, quod ipsi autumant, in febribus scilicet continuis proportionalibus, humorem putrentem intra vasa includi, & in secunda, aut tertia, seu quarta die accessionis ipsum excerni de vasis magnis ad parva, febrem tunc imminuendam potius quam augendam fasuri erant, distantes nempè à corde sunt venæ parvæ quàm magnæ. Quod si huic objectioni respondeant protervi, ipsos dicere idèo intensiorem febrem in diebus proportionalibus infestare, quoniam humor putredinem passurus ad cutis partes tunc putrescens protrudatur, & in aliis intermediis diebus mitius affligat, quod nullus de novo putreat succus, sed præteriti putrescentis quædam exigua portio intra venas inclusa foveatur ab humoribus proximis, quo distingui continuam ab intermittentibus, in omnimodam infestationem desinentibus affirmant: quia earum putrescens humor extra venas distributus in totum exhalat. Nihil quod profit dicet. Quamvis evasio hæc manifestè eliciatur ex Avicenæ sententia. sen prima quarti, tractatu 2. cap. 1. Si enim ob prædictam causam talem qualem experimur servassent affligendi ordinem, quæ proportionales febres dicuntur, nullæ febres homoteneæ, seu continentes acciderent possent. Illationis bonitas mani-

Continentium
februm cau-
sa.

festè patet. Quia si humor putrescens intra venas non acervatim, & simul putret, sed per temporis interstitia partes ejusdem putrescunt, ut adversus testatur, febres continentes non uniformitatem, sed augmenta, & decrementa susceptione erant. At si dixeris in homogeneis universos venarum humores, vel potiore eorundem partem simul putredine occupari, ut citatus Avicenna in loco prædicto referebat, cum dixit: [Et quando putredo est intrinseca dominans super venas omnes, aut super potiore partem earum, quæ cordi proximæ sunt, non sunt forsan additiones, & diminutiones apparentes.] Statim objiciam ego, sequitur ergo, quod humores putridi esse semper proximi cordi occasio sunt, ut febris uniformiter affligat, & eosdem à corde distare, & iterum proximos eidem esse, efficere reditum febrium intermittentium, & auctorem proportionalem, quod nos testamur. In quo nostrum uterque cum altero conveniet: nobis nostros adversos præexcellentes in reddendo veram causam caloris febrilis, quod ipsi efficere minimè valent. Sed de relatis improbationibus ad præsens fusiùs agere non videtur, ut negotium incæptum prosequar.

CAPUT XIV.

In quo argumenta, contra Galenum, ducta contra nostram sententiam, minimè procedere ostenditur, ubi quoque causa redditur cur bruta non febriant.

Quod ergo ex illis tribus, quæ scribere promissi, superest exarandum, illud est, palam monstrare, omnes objectiones à nobis adductas, quæ ingentem vim contra Galeni sententiam in-

re, de qua agimus, habent, nullatenus contra nostra decreta procedere. Prior enim, quod cordis, & spirituum calor intensior sit, quam putrescentis humoris, nobis manifestè favet: tantum abest, ut argumentum contra nos dici possit. Ex nostris decretis minimè etiam infertur, secundum quod dicebamus sequi ex assertis à Galeno, bruta febres tertianas, & quartanas passura, quod non experimur quin oppositum ut Plinius lib. 7. cap. 50. testatur, atque ut aves multæ ab aucupibus, & coquis interemptæ jecur, aut aliud internum viscus tumidum habentes, & oves, ac alia innumera quadrupedia exta vitiata habentia ostendunt, nam omnia hæc sine febre vixisse compertum habemus. Nos enim nequaquam affirmamus putrescentes humores calorem febrilem in corpus humanum procreare, sed, ut audistis, cor ipsum veloces, & frequentes dilatationis, & constrictionis mutus exercens, sese calefaciendo, spiritus vitales, & sanguinem calefacere, indeque totum corpus calefcere. Quod genus motus cordis ita fuit collatum à natura hominibus, ut causæ morbificæ eorundem febrili calore extirparentur, vel concoquerentur, quod nullis aliis animantibus conveniat. Neque secorditer id effectum, quin consultò à natura provissum. Cum enim humana cutis quàm omnium animalium quadrupedum tenuissima sit, aptaque ut per eam humores transpirent, ac diffentur, merito commenta est natura febrilem calorem in hominibus in relatum usum, aliisque denegavit bestiis: quibus si concessisset idem, quod hominibus, elevata per vim febris immodica vaporum copia, & prohibita perspiratione eorundem per cutis densitatem, majora incom-

moda, quàm commoda brutis pareret. Aves autem etsi tenuiorem multo cutim quàm bestiae habeant, tenuitate à cuti humana vincuntur, ut Aristot. 2. de Anima, text. com. 94. & cap. 40. de Sensu, & sensato docebat. Sed quamquam pares cuti nobiscum aves essent, cautè à natura provisum, febrili calore non mederi suis morbis, quòd cùm ipsis sit volatus loco incessus hominis, & progressus bestiarum, & volatu celeri quem aucupando sapissimè exercent, quasi tota die frequenter, & velociter propria corda dilatent, & constringant, non erat ut quid celeriores motum conferret, qui calorem avium auget: ille enim auctus, potius jam ureret, quàm diffaret. Eandem quoque ob causam ultra relatas, bestiis quadrupedibus, quæ alimentum adeccens venando erant consequutura, febrem denegavit. In piscibus marinis, & fluvialibus inutilem esse febrem, notissimum quibusvis est. Non enim tantum potuisset prodesse calor febrilis dissolvendo in vapores morbosam causam, & cutim raram efficiendo, ut transitui eorum cederet, quantum obesset aqua fluvialis, aut marina per eosdem poros in piscis intima delapsa. Insecta quia omnia fermè frigida, & sicca sunt, sanguineque carentia, ad expellendos succos nocuos febre non indigebant, & quia paucissimi respectu suæ parvæ molis adhuc sunt, & quòd sibi disproportionalis calor febrilis foret. Etiam quòd cuti, quantumvis tenuis densissima integantur, quæ vaporum exitum cohibuisset.

Et quòd inter reddendum relativam differentiam inter bruta, & homines videor affirmare, bruta omnia febre carere, quod videtur adversari Plinii sententiæ octavi libri de Historia Animalium, cap. 50. de

Capris, ubi Archelai autoritate easdem per aures spirare, & nunquam febre carere, testatur, dicens: Auribus capras spirare, non nariibus, nec unquam febre carere Archelaus author est. Et alteri sententiæ ejusdem libro citato, cap. 32. de Cervis, referens propè finem capitis: [Febrium morbos non sentit hoc animal, quin & medetur huic timori.] Ideò satisfacere iis duabus objectionibus cogor. Nullas enim alias, quòd memoria consequar, apud relatum authorem, nec in universis libris de Historia Animalium Aristotelis, quæ bestias febri pati dicere videantur, invenio. Sed Plinium ipsum satis apertè explicare prioris sensum, verba ejusdem, quæ post recensita sequuntur, manifestè ostendunt, addidit enim: [Ideòque fortassis, quòd anima, id est, halitus his, quàm ovibus ardentior, calidioresque concubitus.] Quasi dicat: Non vera est in rigore Archelai sententia, sed si aliquam verisimilitudinem habet, est, quòd febrem Archelaus vocitet halitum calidum caprarum, secundam sententiam expositione non indigere logici intelligunt, quia cum dicimus cervum non sentire febrem, ex negatione illa non possumus elicere affirmationem, putà quòd alia animalia illam sentiant. Plus ergo Plinius videtur ornatus causa sic dixisse, quàm quod contrarium ei quod prædixerat libro septimo sentiret.

Tertium quoque argumentum de febribus invadentibus homines statim cùm aliqua ex præcipuis corporis particulis vulneratur, cùm nostris partibus favéat, non est, ut quid dissolvi à nobis poscat. Prædiximus enim veloces, & frequentes motus dilatationis, & constrictionis cordis, vulneribus recensitis illatis, necessariò sequi, quòd per illa vul-

*Quædam ob-
jectio proponi-
tur, & solvi-
tur.*

vulnera continens aër, & ex corpore elevati nociyi fumi, & spirituum vitalium acervata resolutio adeo cordis sanguinem inficiant, ut ipsum dilatarı & constringi frequenter, & velociter cogant: quasi per hoc cor putet, à se excerni posse, quæ sui substantiam malè afficiunt. Atque etiam, ut multum spiritum in membrum vulneratum propellat. Quo instrumento natura humana utitur ad quosvis morbos depellendos.

Quarta, & quinta ratio etiam à nobis soluta est. Dicebamus nempe nos, fuligines ex humoribus putrescentibus elevatas non esse, quæ calorem febrilem gignant, & procreent, sed spiritus calidos factos à corde verso calidiore, per motum immoderatum humana corpora febrili calore afficere.

Sextam, & sequentes rationes nobis minimè adversari, notissimum est. Quapropter & quoniam nonnullæ agunt de rigore antecedente febres intermittentes, de eis in præsentı loco quicquam agere non placet, quod peculiarem tractationem de hocce negotio inferius sum habiturus.

CAPUT XV.

In quo fusè exprımuntur nonnulla, quæ ex nostris assertis de febrıum essentia sequuntur, objectionibusque quibusdam respondetur.

Veraque causa cur febrientes moriantur, explicatur.

EX antecedentibus placitis nostris sequi videtur, febrem medellam morborum esse, morbumque minimè dici posse. Nam hanc ego fateor, commentam esse à natura, ut concoquat succos in coctos, aut ut per halitum eos difflet. Sed id affirmare eventibus contrarium esse adversus objiciet,

cum nemo sit, qui inficietur febrem morbum esse. Non enim tantum periti, & imperiti Medici hanc ægritudinem esse referunt, quin sine hac neminem mori posse plurimi affirmant, quo doctrinam nostram labefactare Galeni sectator putabit: maximè, quod si febris morbus non foret, morientes febrecitando à quo morbo interirent, explicare Medici non possent.

Huic argumentationi non sine distinctione respondere expedit. Aut enim inferre volunt adversi, sic febrem immediatè operationibus humanis perpetuò sensibilibus officere, ut numquam eisdem proflit per se, vel per accidens, & sic, febrim morbum nominari, negamus. Quin paucos hominis affectus tales inveniri confitemur. Frigiditas enim ex symptomate adeo favo, ut synchocis, etsi nonnumquam gravis morbus sit, quandoque medetur synochis, & aliis febribus, ut Galenus testatur lib. 9. Methodi medendi, cap. 40. venenosarum etiam rerum qualitates inductæ in nostrum corpus, non semel, sed sæpissimè elephantia, & aliis morbis ex venenis oppositis devoratis medentur, ut plurimi sciunt, & harum venenatarum rerum proprietates in benevalentibus non tantum morbum, sed interitum inducerent. Innumeri quoque hujus fortis affectus humani inveniuntur. Aut aliud Galenum sectantes inferunt, febrem scilicet operationes humanas per accidens sæpè ledere: quamquam ex professo naturæ, ut conferat illis, sit genita. Et id nos non inficiamur. Neque hoc peculiare est huic affectui, quem & passionem, & symptoma nominare posses (de nominibus nempe cura pauca habenda est, scriptoris mente concepta) verum vomitui, aluni excretioni, sternutui, & mille aliis convenit.

affectibus. Omnes quippè scimus, redundante in ventriculo nocivo humore, vel alimento, vomitum prodesse concoctrici facultati ventris, quæ ob præsentiam expulso- rum alimenta devorata decenter coquere non valebat, & post super- fluis excretis valet, eodem immodi- cè perseverante, nocumenta non exigua vitæ inferente. Alui purga- tiones moderatas nobis conferre, cùm incoctis, aut vitiatis humori- bus redundamus, notissimum est. Et has immodicas multos in vitæ perniciem duxisse, etiam est mani- festum. Sternutationem quoque re- latam evacuationum normam ser- vare, nemo ambigit. Cumque quæ- rit adversus causam interitus fe- brientium, facile illi respondemus, defectum materiæ, ex qua gignen- di sunt spiritus vitales, in plurimum esse. Ut enim superius diximus, hu- mor vitiatus, aut plus justo in cor- pore redundans, inficit puram san- guinis partem, ex qua spiritus vita- les procreandi erant, qui simillimi flammulæ lucidissimæ sunt, ut Ga- lenus in de Placitis Hippocratis, & Platonis lib. 7. videtur dixisse: Quia in tantum infecta, ut eorum copia sufficiens pro vita asservanda gigni non valeat, statim æger moritur. Horum defectui quamquam sæpissi- mè febris medeatur, sanguinem purum per evaporationem super- flui reddendo, per accidens cùm immodica humorum vitiatorum copia redundat, ipsum febris ipsa augeat, absumendo unctuosam, & aëream illam puri sanguinis par- tem, ex qua vitales spiritus gigni- endi, ac distribuendi per univer- sum corpus erant. Et ex relata dif- ferentia febres salubres, & morta- les nominantur. Illæ enim salubres dicuntur, quæ ut naturæ instrumen- tum sunt, prius diffilare, aut conco- quere humorem noxium valent,

quàm materia spiritiuosa in febrien- tibus desit. Illæ autem mortales, quibus oppositum contingit. Puta- re enim febrem continentem, exem- pli gratia, intra septimum, aut quar- tum decimum, seu quemvis alium diem decretorium ægrum interiri- mere, quòd tam ingentem calorem in membrorum substantiam indu- cat, ut eo forma humana asservari non possit, sed destituere corpus cogatur, vanum est: cùm multos ex exercitio, vel calore solari per- cipiamus, multò calidiores seipsis febrientibus relatis febribus esse. Præsertim cùm per dies aliquot ante obitum contingat, ipsos neque exterius, neque interius calere, sed frigere, ut halitus frigidus ex pec- tore e ductus, & cutis exterior tes- tantur. Porro si disproportionalis animæ humanæ foret caliditas fe- brilis, intensiore calore exercitati asservanda non esset. Nempè si ca- liditate, ut tria aquæ forma conser- vari minimè posset, miraculum es- set, calore, ut quatuor non cor- rumpi. Evadi enim non potest hu- jus similitudinis vis per differentiam specificam inter febrilem, & natu- ralem calorem, quia esse ejusdem speciei probaverimus. Etiam quòd febrientem proximum morti esse minùs calidum, quàm ante sæpissi- mè experiamur: ubi si per distem- perantiam calidam moreretur fe- briens, cùm vigeat calor putredi- nalis moriturus erat, & non post, cùm remittitur.

Tandem febris, morbus, & symp- toma, & morbi causa nominari di- versis respectibus potest. Eadem- que morbi medella potissima alia consideratione dicitur. Neque mi- rum hoc, cum scammonio, & tyro, & aliis calidis medicamentis idem contingat. Relata enim, & si indu- cendo intensiorem calorem quàm corpori humano conveniat, & ve-

*Quot febris
fortiant deno-
minationes.*

nenatam vim, noceant, & calidum morbum nonnumquàm inferant, morbificam causam extirpando, conducunt, ut papaver, mandragora, & alia frigida per alium modum quandoque conferunt, nonnumquàm nocent. Febris ergo prout signum est, infaustum, & malum signum dici debet, quòd portendat adeò ingentem morficam causam in corpore includi, ut cogatur cor ipsum producere eandem, tamen ut causa est, proficua morbis medendis nominabitur. Consimile huic vomitui, sternutui, & aliis expulsionibus à natura commentis, ut morborum causæ depellantur, accidit, ut diximus. Ista enim symptomata, sive accidentia (non enim insisto in illa vocabuli differentia, quam Galenus methodi medendi lib. primo capite nono scripsit) aut quovis alio nomine vocare velis, infaustum omen sunt, si tantum causa compellens hæc fieri, animadvertatur. Prout tamen facultatis expultricis vim ostendunt, signum jocundum, & augmentum dicuntur, ac utraq; si immodicè perseverant, tam in modum signi quam causæ perniciosæ res nominandæ erunt.

Quædam subtilis obiectio contra nostrum decretum de modo generationis febrium proponitur, ac solvitur.

Alius etiam opponere nobis potest, quòd si ii, qui exercentur velociores, & frequentiores systoles, & diastoles cordis habent, quàm conquiescant, & ex meis confessis cor ipsum relatis velocibus, & frequentibus motibus calet, spiritusque calidiores quàm ante producit, & inde totum corpus calefit, sequi videretur, calorem hunc numquàm defuturum. Quòd si in aliquo tempore corpus ex motu calidius redditum coëgit cor velociores, & frequentiores dilatationes, & constrictiones efficere, quàm cum homo quiescebat, & deinde ipsæ arteriæ dilatatæ proprio motu totum cor-

pus calefaciunt, ut ego attestor, impossibile videtur durante vita, hunc calorem deficere. Nam si cordis velocior, & frequentior motus natus est producere calorem nativo intensiorem, & calor reciprocè cogit arterias frequenter, & velociter agitari ad trahendum plus aëris, & majorem copiam fuliginum expellendam, necessariò postquam semel hujusmodi calor incepit, duraturus erat per totum tempus, in quo vires cordis sufficiant motum continuare: cujus oppositum experimur. Cum enim cessat motus exterior, in plurimum calor corporis totius pausat.

Cui objectioni æquè adversus, ut ego respondere tenetur. Nisi negare vellit, velociorem, & frequentiore cordis motum ipsum non calefacere, & frequentiore, & velociorem motum crurium, aut brachiorum, & quorumvis aliorum missorum id posse. Quod ultra hoc, quòd ad libitum, & absque ratione assertum sit, impossibile etiam fore, qui causam cur mista ex motu caleant novere, faciliè intelligunt, de quo in opere de Physico negotio edendo, si Deus concesserit, agam. Si enim ex motu cor calefit, necessarium erit spiritus calidiores, quàm prius reddi, ipsosque in totum corpus digestos calidius corpus humanum efficere. Unde eandem illationem, quam mihi opposebat arguens, & sibi objiciam ego. Sed quia nec per hoc argumenti vis diluitur, ad argumentum respondeo, quòd verum illum inferret, si humana forma utens complexione propria, & actuali remissa frigiditate, quæ cum cordis calore illo intenso simul compactitur, absente motu extrinseco, immodicum calorem genitum ab arteriarum motu non corrumpere, ut aqua satis calida ab igne, ipso absente, per

per residuam frigiditatem calorem extirpat: at cum hunc, pausante extrinseco motu, dissipet, quem corrumpere forma humana priusquam motus cessasset, non poterat, quod non tantum motu arteriarum, sed membrorum exercitio calor fovebatur, & coram ambabus causis caloris productivis succumbebat, continuo post extrinseci motus cessationem, calor successivè remittitur, donec in pristinum statum homo, & arteriarum motus redeunt. Porro cum contingit, ex superfluo motu febrim insurgere, calor febrilis perseverat, & si motus non adfit, quia humoris vapores aliqui vi caloris commoti, & elevati inficientes sanguine, ut dixi, cum de causis diariarum egi, cor proritant, & vellicant, ipsumque in veloces & frequentes systoles febrim gignentem insurgere cogunt.

Alia obiectio solvitur.

Restat, & dubio alio satisfacere, ambiget quippe ullus, impossibile esse fuligines humorum putridorum delatas in cor ipsius calorem extinguere, ut ego arguendo contra Galenum supposui. Primò, quod si ipsæ moderatæ fuissent in flammam vertendæ essent, ut modicis lignorum fumis contingit. Secundò, quod experiamur, detento anhelitu, & fumis cordis expirari prohibitis, faciem rubore perfundi, quod potius testatur, calefcere corpus, quam frigescere. Etiam quod ægris patientibus ex frigiditate morbum pectoris præcipiant medici anhelitum continere, ut thorax calidior evadat: quod minimè jussari erant, si verum foret per halitus detentionem cordis calorem extinguere. Sed hæc obiecta vana sunt. Primò nempe per id sufficienter satisfacimus, quod ut non quilibet fumus in flammam converti est aptus, quin aliquis extinguere eandem est promptus, ut fumus ex aliquibus

metallis elevatus monstrat: imò qui sunt ex eodem sepo, vel cera ex qua flamma fit, si exire prohibentur eandem extinguunt. Sic neque fuligo quælibet diffolata à corpore sufficit esse materia spirituum. Est enim spiritus vitalis flammula quædam ex purissimo sanguine elevata, & non ex quavis materia gigni aptus, qui non paucis proprietatibus est dotatus. Secundum dubium per sequentia dissolvimus, quod rubor faciei non testatur cor calidius esse, quam ante prohibitam expirationem, cum si prohibitio perseverat, strangulari, & frigescere, ac nigrescere hominem conspiciamus. Rubor enim ille, qui videtur in detinentibus spiritum, non aliunde provenit, quam ex hoc, quod fuligines intra cor, & pulmonem, & ejusdem arterias inclusæ sanguinem ad faciem impellunt, ut thoracis, & cordis capacitas cedat illis, & dimensionum penetratio non contingat. Tertiam rationem hoc, diluo quod præceptum medicorum potius vergit in remedium pituitosæ materiæ, quæ sui lentore excreari est inepta, quam in cordis frigiditatem: nam frigiditatem, neque calorem citra materiam infestare humanum corpus, ut Galen. & eundem æmulantes credidere, vanum est, ut statim cum de essentia febris ethicæ egero, ostendam. Fuligines enim corpori pituitæ admixtæ, suo calore attenuante pronam faciunt eandem, ut vi expultrice pectoris expelli possit, quæ prius sua tenacitate pulmoni inherebat.

Sed quod Galenus secundo de Differentiis febrium in exordio probare videtur, non ex redundantia bilis febrim gigni, cujus contrarium nos prædiximus, necessum est ejusdem rationem dissolvere, ne tanti scriptoris autoritate, ac ejusdem ratione nonnulli decepti

Quædam Galen. ratio ex 2. de Differ. feb. proponitur, qua putavit ipse probare, non posse à redundantia bilis febrim fieri, sed à putrefactione.

*tantum, ipsa-
que solvitur
ubi ieteri cau-
sa exprimi-
tur.*

ti, libentius suo falso dogmati, quam nostræ pellucidæ veritati assentia-
tur. Verba illius hæc erant: [Et il-
lud superest, ut febrium differen-
tias, quæ in humoribus accendun-
tur, percurramus, si hoc unum antea
admonuerimus, non sufficere ad
generationem febrium, sicuti mul-
ti opinantur, si solum amara bilis,
quam nonnulli ruffam appellant,
augeatur. Sic enim omnes, qui
morbo regio laborant, in maxi-
mas inciderent febres: in eis siqui-
dem hujuscemodi humoris magna
in toto corpore copia redundat,
non tamen febricitant, nisi alia ac-
cesserit causa, de qua paulò infe-
rius dicemus.] Hanc causam non
longè à suprâ scriptis dixit esse pu-
tredinem flavæ bilis. Refert enim,
quæ sequuntur: [Quod in feбри-
bus contingit tertianis, hæc siqui-
dem flava bile putrescente fieri
consueverunt.] Quod enim ratio
relata, qua suadere Galenus vide-
tur, ex supercrescente bili febri-
gigni non posse, nullius sit valo-
ris ex hoc patet, quod non omnes
qui morbum regium patiuntur, auc-
tam bilem habent, ut Galenus est
testatus, immò in plurimum qui
hoc malo afficiuntur, pituitam re-
dundantem habent in via illa, quæ
à folliculo felleo ad intestina ver-
git: quod manifestissimè deprehen-
ditur ex albedine sæcum horum.
Stercus enim, quod aluo expurga-
to ejiciunt isti, album ut canum
conspicitur, neque alia de causa,
quàm ob relatam obstructionem,
quæ prohibet in intestina descende-
re bilem ruffam deferendam in ip-
sa ad excitandum expultricem vim
eorundem, qua quoque stercus
pallidum vertendum erat, quippè
hæc ad jecur retrocedendo, inde-
que in totius corporis venas san-
guini se admiscendo, universam
cutim pallore inficit, non sui mul-

titudine, sed suo indecenti situ.
Si enim bilis illa, quæ à felle in ve-
nas retrocessit, versus intestina
per naturalem viam deferretur, &
si nondum expulsa cùm fæce extra
corpus foret, non majore copia
bilis redundaret corpus illud tunc,
quàm ante, cùm cutim bilis infi-
ciebat. Quo manifestè probatur,
quod ostendere sumus aggressi, non
in quovis morbo regio bilem re-
dundare. Verum cum nonnum-
quam contingat regium morbum
corripere supercrescente flava bili,
ut Hippocr. sententia 62. Aphor.
4. testatur, dicens: [Quibus in
febribus morbus regius ante diem
septimum accidit, malum. Et Apho-
rism. 64. ejusdem lib. Quibus in fe-
bribus morbus regius septimo, vel
nono, vel undecimo, vel quarto-
decimo supervenerit, bonum, ni-
si dextra præcordia obduruerint, si
verò non, non bonum.] In utro-
que Aphorismo ipso Hippocrate
innuente, & Galeno expressè in
commento affirmante, ex supera-
bundantia bilis transmissæ de venis
ad cutim, relatos regios morbos or-
tum trahere. Ideò cur in istis fe-
bris non concitetur, ratio reddenda
est à me, qui testor, bilem
supercrescentem febri gignere:
quam dillucidè assignabo. Quam-
vis potius retorquere rationem
adversus Galen. possem, quàm sol-
vere suam teneat. Obijciam enim
ego illi: Isti, quod februnt, mor-
bum regium patiuntur, & non ex
bili putrida cùm alii, qui non fe-
bricitant, consimilem iis patiantur
regium morbum ergo vel utrique
à cholera superabundante citra
putredinem morbum recensitum
patientur, vel ambo à cholera pu-
trescente ægrotabunt, vel alter ab
una ex his, & alius ab alia. Si pri-
mum, verum est, sequeretur non
egere putredine bilem, ut febrem
con-

concitet. Si secundum, sequeretur omnes arcuatos à febre esse corripiendos, quod est sibi contradicere. Si tertium, det Galenus signum aliquod in colore, vel alio accidente distinctivum inter ictericum ortum trahentem à bile non putrida, & alium, qui à putrida bile pallorem cutis contraxit, & non inveniet. Nam proponere pro signo, quod alter febricitet, & alius non, est petere principium. Negabimus enim ei putrere bilem causam febrilis caloris esse. Quia de hoc est tota lis. Quod probare ipse non poterit, cum nostræ rationes oppositum demonstraverint. Maximè, quod idem Galenus nono de Compositione pharmacorum secundum locos, primo cap. refert: [Itaque qui icterum, seu morbum regium ex obturatione incurrunt, sine febre permanent, qui verò ex inflammatione, omninò febricitant.] Ubi non distinguit regium morbum in eum, qui ortum trahit à bile putrescente, aut non putrescente. Et si alterum dicat esse cum febre, reliquum sine ipsa. Non enim dici potest Galenum voluisse exprimere, quod qui ab inflammatione oritur, à putrente cholera fiat, & quod alius, qui ab obstructione gignitur, à bile non putrida oriatur. Quia inflammatio, quæ sola sæpè efficit febrim, ex superabundante, vel ex putrido sanguine non rarò fieri valet, atque hæc obstruendo relatam viam procedentem à vesica fellea ad intestina, causa est retrocessus bilis ad venas, & coloris aurei ictericorum, & non necessario putrida bilis. Etiam quod necessarium non est in icteritia oriente ab obstructione pituitosa, choleram non putrescere, cum id impertinens sit.

Perpendere Gal. debebat, quod nos, putà si febres tunc pausant,

Tom. II.

cum agri citra inflammationem jejcoris in septimo, aut aliis diebus criticis icterico morbo corripiuntur. Ipsa putrida bile, quæ febrim efficiebat, tunc ut cum febris aderat, superabundante in toto corpore. Ut adducta sententia ejusdem ex principio secundi de Februm differentiis dicebat. Quod etiam ratio suadet. Nam non ob aliud isti qui icterico morbo à febre evadunt, sani fiunt, quàm quod bilis transferatur de venis ad cutim. Non indè, quod bilis putresceret, aut non putresceret, dicturus erat Galenus, febres in humanis corporibus gigni, aut non gigni, sed ex alio, quod oculata experientia rellatorum aphorismorum docet. Puta quod bilis, quæ redundat, sive putreat, aut non, misceatur sanguini optimo, ex quo spiritus vitales gignendi sunt in vasis cordi proximis: & ex eadem abundante in venis cuti propinquis, aut in cutis porositatibus ictericus morbus oriatur. Sed de his non plus, quod jam horum nonnihil prius exaratum fuit, cum argumentabamur contra Galenum super causis februm putridarum.

Et quod ad præsens sit propositum, præterire non licet sententias nonnullas Galeni in relato loco secundi de Febr. differentiis, capite primo, oppositum ejus, quod ipse prædixit docentes. Refert enim parum infra principium libri: [Nam tertianæ quidem febres magna ex parte in corporibus fiunt, in quibus naturalis habitus ad bilem accedit, atque in consistentium ætate, quæ omnium maximè biliosissima est. Tempore etiam æstivo præ cæteris, in quo hujuscemodi humor dominatur. In locis prætereà, quæ calidum, atque siccam habent temperaturam, ac in simili aëris ambientis qualitate. Vita

Quedam Galeni sententia adducitur ex qua manifestè elicitur bilem non putrentem tertianas efficere.

L 2

etiam

etiam non otio, atque quieti dedita, sed in laboribus, curis, vigiliis, solis incendiis, & ciborum paritate assueta, eorum præsertim calidorum, ac siccorum usus: præterea medicaminum calefacientium, atque exiccantium immodicus usus febres tertianas faciliter afferunt.] Per relata verba manifestè docendo, plurimum bilis aggregari in recensita ætate, tempore anni, & victus ratione, & hanc assari promptissimam esse, putrere ineptissimam. Nam si à calido, & sicco assatio fiat, ut Aristot. 4. Meteorologix, text. comment. 18. dixit & putrefactio à calido, & humido, quod ejusdem definitio, quæ hujusmodi est, ostendit: [Putrefactio est corruptio proprii, & naturalis caloris in unoquoque humido existentis ab extranea caliditate.] Non relaturus Galenus erat, febres tertianas in corporibus, à se recensitis, conspiciendas, si necessum esset, bilem gignentem illas, necessariò putridam futuram: cùm sibi comperitum esset, bilem eorum hominum, qui recensiti sunt, si aliquod passura foret incommodum, quo esse desiisset, assationem valde distinctam à putrefactione pateretur, & putredinem minimè.

*Decretorum
dierum
causa facilius
à nobis, quàm
à Galeno, ex-
plicari valet.*

Et quòd jam omnia, quæ valorem ullum habent adversus nostra decreta objecta à nobis sunt, ac enodata, insigne quoddam ultra relata in antecedentibus, quod cum nostris placitis quadrat, scribere est visum, id est, dies, quos vocant criticos, manifestam causam in nostra doctrina habere. In cujus investigatione Galenus in lib. 3. de Decretoriis diebus palàm aberravit. Ut enim nos testamur tertianas, & quartanas in relatis diebus affligere, & in aliis minimè, quòd facultas expultrix cordis, & arteriarum, ac venarum humorem multum, aut

vitiatum inficientem sanguinem cordis ad tantam distantiam à corde sejungat, ut non nisi in tertio possit sanguinem cordis iterato inficere: ita dicendum est, in plurimum causas morbificas tales esse, ut animadversa materia biliosa, aut sanguinea, quæ acutorum morborum sæpius causa esse solet, in septimo à corde vinci procuretur: aut si hunc pertransit, in nono, aut undecimo, aut quartodecimo id expellere conetur. Quæ tantum in præsentiarum innuo, quòd in sequentibus, cùm de medela febrium egerimus, fusius, Deo concedente, rem hanc tractabimus.

CAPUT XVI.

In quo, essentia, & causa febrium hecticarum opinata à Galeno improbantur, ducto contextu libri de Inæquali intemperie, & falsis ejus dogmatibus improbatis.

Improbatis causis, quas Galenus febrium diariarum, & putridarum esse putavit, superest essentiam, ac causam hecticæ febris secundum Galeni mentem exprimere. Etiam Hugonis Senensis decretum de hac re scribere, quòd hic inter omnes Galeni, & Avicenæ expositores doctior, secundum meam sententiam, fuerit, & qui verosimiliora sit opinatus, quamquam scopum non attigerit. Post etiam examini subigam, an ab his recensita vera, falsavè sint. Et quia ad exactè percipiendum quid putaverit Galenus febrem hecticam esse, necessum est intelligere, quid inæqualis intemperies, & quid æqualis ab eo censeatur, in hoc enim credidit ipse distare putridas ab hecticis, has æquales intemperies vocando, illas inæquales, idèò libellum de inæquali intemperie ab eodem compositum in medium pro-

proponere, eundemque in totum explicare cogor, ac quæ verosimilia ibi Galen. scripserit, approbare, & quæ falsa indubitatis argumentis talia esse ostendere. Nullus enim inter mortales hac tempestate tantæ auctoritatis reperiri potest, ut nisi firmissimis rationibus errasse Galenum ostenderit, fides de hoc ulla eidem adhibeatur. Textum ergo, ac subinde commentum in Dei nomine exarare ordior.

CONTEXTUS I.

Inæqualis intemperies aliàs in toto animalis corpore fit, veluti in ea hydropis specie, quam Græci anasarca vocant, & febribus iis, quas iidem hepialas appellant: fereque reliquis omnibus, exceptis, quas hæcticas nominant. Incidit autem, & in una qualibet parte, cum ea, vel intumuit, vel phlegmone, gangrena erysipelate, cancrove est affecta. Huc pertinet, & qui elephas dicitur, & phagedena, & herpes.

COMMENTUM.

In hujus opusculi exordio, ubi quam maximè exprimere Galen. nititur differentiam inter distemperies, quas factas, vel æquales eidem sic vocare placuit, & fientes. Primitus has dividere in eas, quæ totum hominis corpus occupent, & illas, quæ tantum unam illius partem, visum ei fuit. Et si enim hic non expresse explicet Galenus prædictam divisionem nisi in distemperie inæquali, tamen ex inferius scriptis palam elicitur utrique distemperiei sectionem relatam convenire. Pro exemplo inæqualis intemperiei occupantis totum corpus potius illam speciem hydropis, quam anasarcam vocant, posuit, quàm alias duas, putà ascii-

tem, & timpanitem: quòd hæ ultimæ in plurimum ventris partes tantum infestant: anasarca universas corporis particulas superabundante pituita malè afficit. Et quamvis in hoc non aberravit Galen. deliquit tamen manifestè, indistinctè scribendo anasarcam inter inæquales intemperies, cum inconveniat nihil, si per id, quod Galenus infra exponit inæqualis ab æquali distemperie distaret, in anasarca æqualem, & factam intemperiem accidere. Eundemque lapsum quoque versari in exemplo phlegmonis, & gangrenæ, & cæterorum morborum, quos hic recensuit, post hæc monstrabo.

CONTEXTUS II.

Verum hæc omnia cum fluxione consistunt: absque autem materiæ affluxu solis partium qualitatibus alterandis, inæquales intemperies fiunt, utique refrigeratis iis, aut deustis, aut immodicè exercitatis, aut feriatis, aut aliquid id genus passis. Jam ex iis, quæ foris corpori occurrunt, inæqualis intemperies gignitur, dum id, vel frigeat, vel caleat, vel siccatur, vel humectum redditur. Quippè hæ simplices intemperies sunt, veluti in iis, quæ de temperamentis scripsimus, est monstratum: compositæ ex his aliæ quatuor sunt, cum corpus, vel caleat simul, & siccatur, vel caleat simul, & humectatur, vel refrigeratur simul, & siccescit, vel refrigeratur pariter, & madescit.

COMMENTUM.

Iterum distemperiem inæqualem in eam, quæ à materia pendet, & illam, quæ à nulla originem trahit, dividit. Illas, quæ oriuntur à materia nominavit Galenus fieri à fluxio-

xione quòd in plurimum soleant materiæ morbificæ à membro validiore expelli in imbecillius, defluendo per intermedias partes. Distemperies citra materiam explicuit per particularum refrigerationem, aut aduersionem, aduruntur nempe, quæ immodicè exercentur, ac partes illæ, quæ à sole, vel igne uruntur, & distemperiem calidam patiuntur, refrigerantur ille, quæ feriantur, & otiosæ permanent. Si enim immoderatus motus valet membra calefacere, ejusdem in totum privatio, refrigerationis membrorum causa necessariò futura erit. Meritoque motum, & quietem, quæ calorem, & frigus in nos procreant, materiam non vocavit, quia accidentia illa sint, quibus consistentia corporea inquantum talia minimè convenit. Quamquam enim aliquando albedinem, & calorem, & frigus nominare solemus accidentia corporea: non quòd putemus illa corpus habere, sic vocamus, sed quòd nata sint corporeis substantiis inesse, & non spiritalibus. Itaque ut differamus ea à scientia, & prudentia, & aliis animæ intellectualis accidentibus, talia ea dicimus.

Distemperiei absque materia orientis à causis forinsecis exempla alia exarat, putà, cùm membra à continente aqua, vel aëre, aut aliquo cælesti influxu plus justo humectantur, aut siccantur, calefiunt, aut refrigerantur. Harum affectionum quælibet simplex distemperies dicitur ad differentiam earundem conjunctarum cum altera ex seipsis. Si enim calidam intemperiem cum humida, seu sicca jungas (cum frigida enim non potes) jam compositam ex calore, & humiditate, vel ex calore, & siccitate illam vocabis, & si frigidam per eundem modum cum humiditate, vel siccitate coire facias, etiam compositæ distemperiei

nomen sortietur. Neque ullus putet, quòd calor, aut frigiditas, humiditas, aut siccitas, cum extrinsecus accedunt, sine corpore, cui insunt, sint: quia id impossibile esset naturaliter, accidentis enim esse est inesse. Et si enim, ut dixi, aëri, vel aquæ, aut alteri rei forinsecæ hæreant, quia illa intra nostra corpora inclusa non sunt, sed nobis liceat ea vitare, utendo aliis, relatis affectibus expertibus, ideò distemperies non habere illas, ut causas materiales testamur.

CONTEXTUS III.

Quòd autem ejusmodi intemperies ab æqualibus eo distent, quòd in omnibus intemperanter affecti corporis partibus æqualiter non sint, id clarè liquet, ergo quis sit omnis inæqualis intemperaturæ generandæ modus in proposito libello statutum est exequi? Admonendi autem sumus quo clarior nobis omnis disputatio sit, de omnibus corporis particulis: principio à maximis sumpto, quæ scilicet ne vulgo quidem sunt ignotæ. Siquidem manus, & pedes, & ventrem, & thoracem, & caput nemo est, qui ignorat. Dividamus autem earum rursus unamquamque in proximas sui, quæ profecti græcè dicuntur, particulas (verbi gratia) crus in femur, tibiam, & pedem, item manum in brachium, cubitum, & summam manum. Jam summæ manus ipsius propriæ particulæ sunt carpus metacarpion, & digiti. Digitorum verò particulæ sunt, ossa, cartilago, ligamentum, arteria, vena, membrana, caro, tendo, unguis, cutis, adeps. Has autem divisisse in aliam speciem non est: sed sunt similes, ac primæ: exceptis tamen arteriis, & venis, hæ namque ex fibris, & membranis sunt condi-

tæ,

tæ, veluti in tractandæ dissectionis ratione est traditum. Quin etiam complura esse spatia inter ipsas primas, & similes particulas, atque iis etiam plura majoraque inter ipsas instrumentales, & compositas: aliqua vero, & in una qualibet similari particula, veluti osse cuteque: hæc quoque omnia in iis, quæ de administrandis dissectionibus scripsimus, sunt prodita. Ac quæ mollia quidem sunt corpora, ea quoniam sibi invicem incumbunt, interposita spatia latere conspectum faciunt, quæ dura siccaque sunt, in iis cernere spatia licet, sicuti ossium cavernulas, continent hæc naturaliter multum in sese humoris, huiusque crassi, & albi, in id comparati, ut ossa nutriat. Quæ in cute foramina sunt, ea qua ratione fiant, in iis quæ de temperamentis præcepimus, est dictum, atque hæc monuisse necessarium erat claritatis causa eorum, quæ à nobis deinceps sunt dicenda.

COMMENTUM III.

In præsentī contextu Galenus jam unico verbo exprimit præcipuum, quo differunt inæquales intemperies ab æqualibus, ac postea fusius idem explicat. Differunt ergo relata, ut ipse retur, quod inæquales intemperies non omnes partes corporis æqualiter occupent, sed inæqualiter: æquales vero universas particulas corporis æqualiter afficiant: hoc est dictum, quod si os unico caloris gradu alteratur, caro, & nervus, & cæteræ corporis partes æquali gradu caloris afficiuntur: & si caro unico frigoris gradu afficitur, consimili aliæ partes alterantur. Unde has, quas æquales, seu factas distemperies vocat, dolorem nullum inferre testatur, quia dolor non fiat, nisi cum

partium temperies alteratur, & non cum jam in totum similes alteranti versæ partes sunt. Illæ verò, quæ inæquales sunt, quia dum tales dicuntur, semper alterant proximas partes, quod similes inter se non sint, dolorem inferre sunt natæ. De ea alteratione loquimur: non quæ naturaliter inter partes nostri corporis calidas, & frigidas, humidas, & siccas versatur, sed quæ inter partes diverso modo affectas calore febrili, vel alia præternaturali qualitate versari solet. Et ut partes omnes, quas similes nominaverat, explicet, organicas in primis statuit: hæc enim ex consimilibus sunt constitutæ. Quod illis verbis contextus adducti refertur, cum dicit: Admonendi enim sumus de omnibus corporis particulis, id est, docendi estis, quæ sint omnes corporis particule, ut scilicet postea sciatis, cum dixerimus, quod omnes corporis partes occupat distemperies facta, quæ sint universæ corporis partes. Hæc, quæ audistis, dictavi, ut planior Galeni mens evadat. Quorum nonnulla infra idem, ut videbitis, refert. Sed redeamus in præsens taxare illa, quæ minus vera sunt, ut promisi: deinde enim quæ culpa vacant, exprimentur.

Hucusque nihil, quod reprehensione dignum sit, me legisse memoror præter verba hæc: [Quod autem ejusmodi intemperies ab æqualibus eo distent, quod in omnibus intemperanter affecti corporis partibus æqualiter non sit.] Quæ maxima censura egent. Porro illa nisi à viro adeo multi scio essent prolata, delirium potius, quam ullius physici decretum essent censenda. Quæ enim dementia major, quam referre, hecéticas febres ob id non egere, ut perseverent, & durent, spiritu supercalefacto, ut

Improbatur Galen. sentent. de facta intemperie si-ve æquali a- gens.

ephe-

ephemeræ poscunt, sequendo ejus placita, neque humore putrescente, ut putridæ, quia in universis corporis partibus æqualiter inductæ sint. Et quod putridarum calor ob id delitescat, absente humore putrescente, quia non uniformiter sit inductus in partibus corporis humani. Quasi intersit aliquid, ut aliqua qualitas conservetur, ubi est inducta æqualiter, aut inæqualiter esse inductam: cum nos experiamur, quod sive aqua sit uniformiter calida in omnibus sui partibus, seu difformiter, quod absente calefaciente statim in nativam frigiditatem se restituat. Quod etiam terræ convenit. Ut aer absente influxu infrigidante in moderatum calorem se reducere. Etiam quibusvis corporis particulis consimile contingat. Si enim in balneum aquæ moderatè calidæ descendit aliquis, etsi tunc primum cum aqua calida perfunditur, ille inæqualiter alteretur: dum diu perseverat, uniformiter calidus evadit. Quod experimento Galeni deprehenditur ita esse, quia scilicet jam tunc calor à loto non sentitur, quin si à folio lotus celerrime redeat in aërem liberum, frigescere experiamur: eodem antequam intrasset balneum, in aëre illo frigiditatem nullam percipiente. Illud enim, putà esse æqualiter inductam quamvis qualitatem prodest tantum, ut non percipiatur ab ea parte, ubi uniformiter inducta est, indeque dolorem inferre non possit, non tamen ut valeat durare, absente productore, si in passo contrariam qualitatem poscente sit facta. Et cum immodicus calor febrilis sit, respectu ejus quem membra nostra poscunt, hunc necessariò extirpandum à naturali membrorum temperie, cum causa calefaciens abfuerit, nemo negare valebit.

Quippè si inter universa simplicia, & mista orbis hujus nullum sit, quod præternaturalem calorem inductum sibi, absente conservante, retineat, alienum ab omni ratione erit, credere in homine tantum, absente sole, aut putrido humore, quorum uterque uniformiter humanum corpus calefecerit, posse manere illum calorem adeò membris nostris infixum, ut à forma substantiali eorum corrumpi non valeat, experientibus nobis, aquæ, & terræ, & lignis calefactis, & lapidibus, ac arboribus, & plantis, & seminibus, omnibusque aliis rebus collatam esse vim corruptivam qualitatum primarum quantumvis uniformiter in se inductarum, remoto inductore. Quis enim non experitur, quod si in quovis relatorum simplicium, aut mistorum ab igne, aut sole inducit calor, ut duo, vel tria, qui uniformis sit in horum quolibet: si hic non naturalis misto, aut simplici est, quod statim, ut Sol, vel ignis abest, calor ille corrumpatur? Et si ab aqua, vel nive, vel aëre continente infrigidentur plus justo relata, quod etiam infrigidante deficiente, se restituant in nativam qualitatem primam sibi decentem? Et si immodicè ab aqua, vel aëre humectentur (dummodo non putreant nam jam tunc forma misti, quæ dissipatura erat humiditatem nocentem à parte putrescente aberit) etiam in naturalem siccitatem absente humectante, vi propriarum formarum sese restituant? Ac quod idem continget relatis, si qualitativè tantum exiccantur, & non substantificè. De quibus modis exiccationis agere in præsens non placet: nam cum demarismo infra egerimus, quæ illis attinent, exprimemus.

Reducendus in viam erat Galenus, si animadvertisset, quod si calor

Alia ratione improbab. Galen.

Alio etiam argumento convincitur Galenus.

lor hectici adeò infixus uniformiter foret, cuivis simplici particulæ corporis humani, ut conservatore extrinseco non indiguisset, ut ipse rebatur, quòd impossibile foret post hectici obitum, ejusdem corpus non calefcere. Nam calor hectici à forma humana non conservabatur, imò illum etsi incassum extirpare conabatur, ut Galenus credidit, etiam quòd ille in mortem duxisset ægrotantem, qui cadaveris formæ conveniens futurus erat, & ab ea asservari deberet post hominis interitum. Ut enim calor inductus in ligno si in tantum augetur, ut formam ligni corrumpat, manet in igne genito: sic calor febrilis hectici permanens erat in cadavere ejusdem, aliàs dispositiones corruptivæ alicujus formæ, non essent dispositivæ alterius inducendæ, quod eventibus, & omni physicorum scholæ adversatur.

Sed quòd aliquis putabit Galenum jam huic dubio fecisse satis verbis ab eodem recensitis 8. cap. libri primi de Febrium differentiis, ideò illa in medium propono, ut postea illorum veritate discussa, cunctis pateat, an nostræ rationes solutæ sint, vel ex confessis ab eodem Galeno in citato loco adhuc plus vigoris acquirat, quàm prius. Sententia Galeni hæc est: [Quæ igitur febres hecticæ appellantur, duplici via ortum habent, magna quidem ex parte ex ardentibus febribus, quæ tantum protrahuntur, ut longitudine temporis humorem in corpore cordis contentum consumant, vel fieri potest, ut ejus adhuc magna portio reservetur. Illæ vero non tantum hecticæ sunt, sed tabidæ etiam: quæ autem manente adhuc humiditate generantur, ubi cordis corpus occupaverint hinc maximè accenduntur, quemadmodum lucernæ flamma ex fo-

mite. Atque una quidem à nobis exposita est earum febrium generatio. Reliqua autem est, cum statim ab initio invaserint, similem primum sui ortum ephemeris facientes, aut ex tristitia, aut ira, aut lassitudine nimia una cum solis fervore contracta. Hæc igitur febres non est admodum difficile curare. At quæ ex ipsis ad talem pervenerint ex incitia medicorum, quibus earum cura fuit demandata, ubi jam exquisitè consistunt, & jam dudum inceperunt, non modò est easdem curare difficile, sed etiam impossibile. Earum siquidem natura calida est, & sicca, cum tale aliquid cor patitur, quale lucernæ fomes, cum fuit plurimum exustus. Nam qui ita torrefactus est frangitur, atque dissolvitur, atque ex ariditate continuitatem amittit, adeò, ut neque si magnam olei copiam superinfundas, flamma abundantior possit accendi. Semper enim parva, & debilis in ipsa palpitat, flamma, ac continuè fit minor, donec ex toto extinguitur. Talis quidem est febris, quæ omninò tabida existit, ut quæ ab ea passione non differat, quæ tabes appellatur. Nam & hæc absque febre in decrepitate ætate solet accidere, extincto nativo calore, quod nihil aliud existit, quàm mors. Quæ si sine sensu doloris, ac secundum naturam ex siccitate contingit, sicuti his, qui præter naturam tabescunt, altera advenit species, quæ à Philippo ex ægritudine senectus vocatur, in quam non solum senes, sed etiam pueros vidimus incidisse quamplurimos. Tabida verò febris non tantum sicca, sed etiam calida est passio. Extinguitur autem valdè in hac ægritudine calor animalis, totumque corpus tabescit instar arboris supra modum arefactæ, aut ob longitudinem temporis, aut

flammæ viciniam, aut vehementem, atque immoderatam siccitatem.]

*Alia ratione
improbatur
Galenî senten-
tia.*

Certè nullus, qui non lippis oculis intellectus hæc discusserit, absque ullo labore intelligere non valebit in foribus, ut inquit Galenum aberrasse, cum refert, in aliquibus speciebus hæcticæ febris ortum trahentibus à putridis ardentibus, humorem in corpore cordis contentum consumi. Nam si id verum est, ut est, absente humore putrido, à quo credidit ille oriri calorem febris ardentis, cor non erat mansurum præternaturaliter calidum, & si in hæcticam transisset febris illa, quod nec calor febrilis ab humore putrido penderet, quem finxit esse absumptum, neque à cordis substantia asservari valeret. Quomodo enim in cordis substantia poterit manere calor major, quàm si febris putrida non præcessisset, si verum est partes aëreas, & igneas, atque aqueas (quas omnes vocamus humorem corporis cordis) esse consumptas à febrili calore, ut Galenus fatetur, iis existentibus, à quo calor oriturus erat? Nullo certè modo. Nempè si possibile foret hoc, inconveniret nihil, homines, & animalia, & plantas, senescentia per consumptionem relatam partium aërearum, & ignearum, & aquæarum (eæ enim promptiores sunt resolvi, quàm terreæ, & ideo citius diffantur) calidiora evadere, quàm prius, cujus oppositum accidere eventus docent. Scimus enim senectam frigidam, & siccam temperaturam respectu antecedentium ætatum esse. Maximè, quod idem Galenus sibi adversatur exemplo adducto parum ante finem capituli citati, quo in loco, ut mox audistis, inquit: [Intabida febre contingit hominibus, quod arboribus supra modum

arefactis, aut ob longitudinem temporis, aut flammæ viciniam, & propinquitatem.] Ubi si verum est, idem nobis accidere, quod arboribus, ut verum est, cum arbores arefactæ propter flammæ viciniam cum diu est, quod flamma abest, frigidiores manent, quàm ante, quia partes terreæ plus vigent, consumptis ab igne aëreis, & igneis, & aqueis, homines absente calore putredinali, aut humore, à quo calor ille pendet, ut Galenus opinatur, & si tabidi redderentur, frigidiores evasuri erant, quàm si febris non præcessisset, ut contingere arboribus experimur, & per consequens febre calida, & sicca passione non essent dicendi, corripiti.

Neque minùs quàm præteritum à vero deviat, quod refert de alia specie hæcticæ, quæ nondum ad marasum pervenit, quia adhuc in cordis corpore non sunt consumptæ substantiæ ipsius humiditates, sed illinc accendatur febrilis hæcticus calor, quemadmodum lucernæ flamma ex fomite. Nam ut in præcedenti argumentatione proprio exemplo est Galenus à me iuste, & manifestè taxatus: sic hic fomitis lucernæ exemplo taxandus sese offert, explicando primùm, quod si ellychnium, aut fomes lucernæ ignem concipit: non hoc patiat per solam alterationem factam à flamma, quæ primum ardere facit fomitem, sed per realem generationem ignis, & corruptionem aliquarum partium aërearum, & ignearum fomitis, & sepi, aut olei succi per porositates ellychnii, & conversionem harum in flammam, unde post primam incensionem fomitis ignis depascendo, quas dixi partes se fovet, non egens extrinseco igne fotore. Ad quam normam (ut qualem similitudinem hæc cum hæctica habeant exponam) hec-

hectica calor, sequendo Galen. placita, sine extrinseco calore in membris ipsis asservaretur, quod impossibile esse sic ostendo.

Calor putridæ, aut ephemeræ ab ira, aut solis fervore, seu aliis causis, qui ex confessis à Galeno antecedit febrem hecticam, non corrumpit humani corporis partes, & in ignem eas convertit, ut flammæ calor incendens fomitem efficit, sed tantum cor, & cæteras hominis partes alterat: ergo non ob id, quod fomes semel incensus continuet calorem ellychnii aliam flammam gignendo sine extrinseco igne, inde inferre licebit, calorem inductum in nobis à relatis, seu aliis causis valere idem: cum, si ita esset, & fomitis calor (ut ab exemplo Galeni non discendam) prius in fomite inductus, quam flamma accenderetur, asservandus foret, absente igne, qui accendere conabatur fomitem, quod non experimur. Certè si quis admovet ellychnium perunctum sepo, aut oleo igni, & non tandiu expectat, donec ellychnium ardeat, sed cum calorem fomes concepit, ante inflammationem ab ignis præsentia fomitem subtrahit: invenit parum post ellychnium, aut fomitem amisisse calorem, quem ignis induxerat, quia non naturalis fomiti erat. Ergo ad hujus similitudinem putrido humore, & ira, & sole, & aliis causis absentibus, desiturus calor erat, & non in hecticam transiturus, ut Galenus asseverat, quod relatarum rerum calor naturalis nostris membris non sit, quem, re, quæ fovet, absente, statim membra ipsa corrumpent.

Jam quæ mox legetis manifestam contradictionem in sententiis Galeni ostendent (hoc enim falsa dogmata habent, quod cum de eisdem plurima referuntur, numquam

convenient) retulerat nempe hec-
ticas febres sine dolore esse, ut ve-
rum est, & incautè scribens, fate-
tur nonnulla de eis, quæ si talia es-
sent, qualia ab eo depinguntur, im-
possibile foret, ingentissimis dolo-
ribus hecticum non torqueri. Si-
mile enim constituit hecticici cor fo-
miti lucernæ plurimum exusto: quod
si verum esset, & inde calor hecticici
asservaretur sine extrinseco fotore,
quia cordis substantificæ humidita-
tes in ignem versæ sint (cum jam
putrida, aut ephemera in hecticam
transivit) qui continuo depascendo
easdem cordis humiditates, adeo
aridum ipsum reddiderit, ineptum-
que flammam fovere, ut fomes plu-
rimum exustus, impossibile, ut di-
xi, foret, toto tempore, quo humi-
ditates illæ cordis vi ignis in ipso
vigentis corrumperebantur, ut in
flammam transirent, cor similem
dolorem non pati, illi, quem tole-
rare solet quævis particula nostri
corporis causerio inusta. Etiam hec-
ticam febrem æqualem dici, reluc-
tat hujusmodi assertionibus, nam
inæqualis & diversa multò plu-
quam putrida esset nominanda,
cum hectica toto tempore, quo du-
raret, alias, & alias partes esset
semper corruptura, & in flammam
versura putrida mitiorem vim ha-
bente, alterandi scilicet diversas
partes humanas, & non cremandi
illas.

Neque evadi ratio hæc potest,
dicendo, quod Galenus numquam
intellexerit similitudinem cordis
hectici cum fomite lucernæ adeo
arctam esse, ut crediderit ille cor-
dis humiditates in hecticis in ignem
verti: sed quod voluerit exprimere
quadam similitudine perseveran-
tiam, & fixationem caloris febrilis
hectici consumentis corporis cor-
dis humiditates, per fomitem per-
ustum. Primò quia si ita foret, im-

possibile esset calorem hectici durare sine causa corporea, aut extrinseca fovente, ut ipse refert, cum statim à membris humanis esset expellendus, ut in antecedente ratione monstravimus.

Secundò, quia Galenus ipse de Differentiis febrium, lib. primo, cap. 7. dividens febres, quæ ephemeræ non sunt, sic retulit: [Sunt autem duæ primæ differentiæ, quæ non obscuram habent specierum discretionem. Nam quædam ex istis in putredine humorum accenduntur, quædam verò ipsas solidas occupant animalis partes, atque eas hecticas febres appellarunt, vel quoniam firmæ, ac fixæ sunt, quemadmodum habitus, aut quoniam ipsum corporis habitum comprehenderunt. Sic enim vocare consueverunt solidas partes humidis ex adverso distinguentes.] Etiam lib. prim. citato de Febrium differentiis, cap. 9. exprimens differentiam inter hecticam febrem, quæ in tabem incidit, & aliam, quæ nondum tabida nominatur, inquit: [Dico autem tabem incipere, quando nativus humor, qui in unoquoque dispergitur corpore in spatiis particularum consimilium intermediis, & jam cordis substantia aboleri periclitatur: donec enim pars hujus aliqua reservatur, solum febris hectica existit, nondum etiam tabida. Cum verò jam res eò periculi pervenerit, ut nihil jam ex tali humiditate supersit, tunc exquisita tabes existit.] Quod ipse quasi exponendo recensitam sententiam de febre marasmo de decimo libro Methodi medendi ultimo capit. scripsit, dicens: [Quippè cum extialis horum affectus sit, levissimum quidem errorem tolerat, ac si quis talium est servatus, hinc carnosam portionem marasmus occupaverat. Ipsi verò solidis ficcatis fieri

nequit, ut homo prorsus perfanetur, sed omninò, vel statim eum febris ipsa jugulaverit, vel postquam in eum affectum est translata, quem senium ex morbo vocamus. Nam primùm ejusmodi febris propriam partium humiditatem, ex qua nutriuntur, depascit. Hinc verò ad carnosum genus transit, quòd circa tum fibrosas, tum membranosas partes solidorum corporum hæret, ita deinde ipsas solidas populat. Siquidem in singulis simplicium, ac primarum, quas vocant, partium (ut in dissectionibus es contemplatus) alia portio substantiæ eorum est veluti fibrosa, alia membranosa, alia carnosæ. Sicut, exempli causa, cum vena unicam tunicam habeat, & eam tenuem, licet fibras in ea invenire multas, quæ sint araneosis quibusdam intersitis contextæ, quibus utrisque ipsa propria venæ substantia adnascitur. Hæc alia in aliis partibus, nec ullum commune nomen est nata. Cæterum docendi causa nihil vetat eam carnosam substantiam voces: vel certè hujus particulæ quandam carnem, quæ in ventriculo quidem sit alia, in jecinore alia. Similiter in arteria, & musculo. Vocatur autem caro tantum ea, quæ in musculo est, reliquarum nullam homines carnem vocant, præterquam admodum pauci. Sed quæ in visceribus, ceu jecinore, renibus, liene, & pulmone visuntur, eas paregchimata (quasi effusiones dixeris) Græci vocant. Quæ in intestinis ventriculo, stomacho, & utero sunt, sine nomine relinquunt. Tu tamen de nominibus non laborabis. Illud potius intelliges singularum particularum substantiæ molem ex tali maximè completam esse naturam, quæ utique, ut in sinuosis ulceribus videre licet, & perire, & regenerari potest. At

verò nec fibrosa, nec nervosa, membranosave natura eandem generationem habere cernimus. Nec fas est ejusmodi singularum partium fibras amaglinis febribus liquari, sicuti carnes: quando animal ipsum priusquam hæ prorsus sint siccatæ, interemerint.] Ubi quid per partes solidas, & quid per carnosas significetur, planè à Galeno est explicitum, attestans in relatis locis universas absumi à calore febris hæcticæ, quem nec ab ullo corporis humore putrido, neque ab ulla extrinseca causa asservari fatetur, sed ipsum infixum membris primitus humiditates roales depascere, ut Avicennæ est opinatum sen prima quarti, cap. primo, tract. tertii. Et à rasi trigesimo continentis, cap. primo, tractatus duodecimi. Et cum prædicta consumptio fieri nequeat à calore naturali membro, nisi ab extraneo si hic ab exteriori causa non conservetur, durare non valebit. Et hanc deesse in hæcticis deceptus Galen. protervit. Superest ergo aliter fieri non posse, sequendo sua placita, quàm ut ille explicuit per fomitis exemplum, in ignem scilicet versis prius ipsis humiditatibus roalibus, & post has aliis secundis cambio, & glutine, de quibus Avicenna primi doctri. 4. meminit, ac posterius partibus, quas carnosas vocant, quæ scilicet implent cavitates substantiæ membranosæ, & fibrosæ membrorum radicalium. Neque aliud Avicenna opinasse agens de hæctica febre in loco citato patet per ejusdem verba, cum hæcticam ellychnio inflammato parem efficit, ut Galenus. Et post parum ante finem illius primi capitis, ut apertius rem explicasset, dixit: [Et causa quidem eadem est quandoque causa febris hæcticæ, & quandoque est causa febris ephemeræ, secundum

vehementiam febris, & vehementiam mutationis suæ, & debilitatem susceptionis suæ. Sicut ignis, nam ipse obviat lignis secundum duos modos: quorum unus est secundum modum quod calefacit ea, & finiat in eis: & secundus est secundum semitam inflammationis.] In quibus verbis quantumvis incomptis, & barbaris Avicenna expressè assimilat calorem ephemerarum, & inde putridarum quoque calori inducto in ligno ab igne nondum adurente, sed tantum calefaciente ligna, & in calefactione paufante, & hæcticæ calorem calori ligni inflammati, quod nos indubie improbavimus, ut audistis.

Tertio Galenus lib. 1. de Februm differentiis, cap. 9. testatur hæcticæ febris calorem minorem esse, quàm synochorum, scribens: [In hæcticis autem febribus, neque multa occurrit caliditas, pulsusque tantò minores rariores, ac tardiores sunt his, qui febribus synochis appellatis existunt, quanto etiam caliditas minor existit.]

Sed hoc accidere febribus hæcticis incipientibus, si ipsæ fierent per modum à Galeno excogitatum, est impossibile, ut statim probabo, ergo Galeni commentum de essentia hæcticæ inane est. Consequentia & antecedens pro majore manifesta sunt. Minor probatur, supposito quodam fundamento omnibus physicis noto, quod si aliqua secunda, aut tertia qualitas indigens dispositionibus primarum qualitatum certi gradus, ut fiat, est inducenda in aliquod passum, quod cum fuerint præviæ dispositiones inductæ, ipsa necessario inducetur, exempli gratia. Si ut gignatur calor albus, ut duo, est necessum mistum habere certam portionem ignis, & æris, & aquæ, ac terræ cum certis proportionibus qualitatum primarum,

*Tertia ratio
contra Galen.*

*non magis est
infecta, et
infecta, et
infecta, et
infecta, et*

rum, impossibile erit, cum hæc adfuerint, colorem illum non induci. Quod etiam contingit formis substantialibus. Si enim, ut flammæ hujus ignis misti, qui à nobis tractatur, forma inducatur, necessarium est tres gradus caloris, & duos siccitatis, exempli gratia, induci, impossibile erit, his inductis in aliquo passo, flammam non gigni. Quo jacto cemento, sic colligo rationem adversus Galenum. Si hæctica calor febrilis est minor quam synocha, & aliarum febrium putridarum: ergo sive hæctica febris sit flamma incensa in humiditatibus membrorum humanorum, seu calor alius differens specie ab humano, indigens ad hoc, ut producat aliquibus dispositionibus inducendis à calore putredinali, seu à calore ephemeræ, sive à calore solari, aut alterius cujusvis rei, impossibile foret synochas febres intensiore calore afficientes ægrotautes, quam hæcticas affligunt, hæcticas non fore. Consequentiam probo. Ille intensior calor synochæ, quam hæcticæ, non potuit induci, nisi prius remissior æqualis hæcticæ induceretur: sed tunc cum hic inductus fuisset, necessario hæctica inducenda foret, ut ex suppositione patuit. Quod enim prærequireretur ad hæcticæ productionem, puta calor putredinalis tanti gradus jam aderat, ergo consequens, quod intuli, erat verum: sed res non ita habet, sequitur igitur antecedens unde eliciebatur, esse falsum.

Quadam evasio quam nostra rationi dari possit increpatur.

Evadi ratio hæc minimè potest, dicendo, quod desit calori synochi diutina duratio, indeque synochi calor cum erat æqualis hæcticæ, non potuerit producere hæcticam. Asseverabit enim, qui hæc dixerit, quod ut hæctica fieret, requirat hujus caloris durationem prolixam,

quod illi putrido synochi calori non acciderit, quin quod statim intensior factus sit, quam hæcticam deceat à quo abhorrebat hæctica. Ac etiam, quod parum post ablatus calor ille in totum fuerit, ægrum intra septimum, aut quartum decimum, aut vigesimum, exempli gratia, liberum linquendo, seu eundem interimendo.

Quod dictum nullius valoris esse, fundamentum jactum in præterita argumentatione manifestè docet. Ibi enim supposui, quod si dispositiones requisitæ ad aliquam formam accidentalem, seu substantialem essent inductæ, forma prærequirens erat necessario inducenda, aliàs possent induci in aquam dispositiones requisitæ ad ignem, & ignis non fieri: quia diceret proterviens, quod non durassent per mensem, aut per tot dies, quot ignis gignendus poscebat. Quam assertionem vanam esse, qui norunt impossibilia, quæ ad illam sequuntur, facillè intelligent. De quibus in nostra exacta physica si Deus concefferit, agemus.

At si dixisset adversus, ex hoc, quod non sit inducta tanta siccitas in synocha quanta in hæctica, idè hæcticam non esse, neque dici calorem febrilem synochi. Improbari consimili ratione præteritæ facillè poterit, vertendo argumentum ad hæcticam, quæ ex febre putrida transeunte in hæcticam genita fuerit, quærendo, an calor ille putridæ, qui suffecit facere hæcticam exiccando, erat major, quam synochæ, aut minor, aut æqualis. Si majorem dixisset, contrariam Galeno sententiam explicaret. Si minorem, statim objicerem ego, impossibile fuisse minorem calorem potuisse inducere majorem siccitatem, quam major, cum major prius fuerit æqualis minori, quam

Alia evasio improbat.

in ullum ulteriorem gradum ascenderit, & quod necessariò tunc cum æqualis erat, foret inducturus totam illam siccitatem, quam alius par induxit, & auctus aliquid plus. Si æqualis, notum est, quod æqualem siccitatem erat uterque geniturus. Unde nihil quod prodesset, dici potuisset, si evadere argumentum, ut diximus, adversus nitetur. Etiam alia ratione probatur. Non ex hoc, quod hæctica majorem siccitatem sibi adjunctam haberet, diceretur hæctica: quoniam Galenus in multis locis, præsertim in 2. de Febrium differentiis, cap. 9. asseverat hæcticam nonnumquam fieri, nulla alia febre antecedente, sed statim à principio hæctica existente, quæ multò humidiorum corpus sanum, in quem incidisset, inveniret, quam synocha per decem dies, aut plures afflixendo hominem.

Non minùs præteritis invalida foret alia responsio, quæ tribui posset nostris rationibus, proterviendo, quod ideò hæctica non fiat ex synocha, quæ intensior hæctica foret, quia non uniformiter calor synochæ illius sit inductus in omnibus partibus humani corporis, & hæcticæ sic. Primò, quia falsum supponit, qui ita solvit. Noscimus enim synochas, & synochos, & multas alias febres continuas, & intermittentes, adeò uniformem servare calorem in omnibus corporis partibus, ut impares in hoc hæcticis dici non possint. Sic enim accidere Galeni experimentoprehenditur, putà, quod sine dolore, & perceptione caloris febrilis tales ægrotantes sunt. De eorum numero me correptum febre tertiana quandoque fuisse memoror. Certè nisi aliis signis pulsus, & anhelitus, & imbecillitate crurum, cum exurgere conabar, minimè percipiebam, an febrerem, an non, cum fe-

bris jam vigeat. Nam in augmento, & principio facilè noscebam, continuò augeri calorem febrilem: sed jam calore in totum aucto, ab eodem non infestabar, ut dixi, sed aliis symptomatibus, quæ recensui, gravabar, neque aliter id fieri posset, nisi quod omnes partes corporis æqualem calorem, durante febre, acquisiverint. Et si enim proximas partes humori putrido (sequendo falsum Galeni dogma) calidiores reddi in principio calefactionis, quam distantiores dicere cogimur, quod omnes æqualiter calefaciat humor putridus cum perseverat calor, ratione, & experimento probatur. Ratione, quia calidiores nituntur sibi proximas in calore similes reddere: quod assequuntur durante febre. Omne enim agens naturale hunc scopum habet, assimilandi passum sibi. Experimento eorum, quæ contingunt intransitibus in balneas, comprobatur. Quia diutius detentis in illis, præsertim in anterioribus domibus, nullum calorem ipsos sentire noscimus, & hic adeò dependet ab aëre, aut aqua calida, ut febris putridæ calor ab humore putrido, ut Galenus credit. Sequendo quoque nostram veram, & insolubilibus argumentis comprobata opinionem, etiam cum diutinè arteriæ velociter, & frequenter concutuntur in relatis febribus putridis, æqualem calorem acquirere supra nativum præexistentem necessariò quoque est fatendum. Dixi supra præexistentem calorem: quia non omnes arteriæ, neque partes corporis æqualiter calidæ in benè habentibus, neque ægrotantibus sunt: quoniam cordi proximiores esse calidiores, omnibus notum est. Quod Galenus in hoc eodem libro docuit, non longè à principio ejus, & 2. technici, ubi de contra operantiis agit, & in mil-

mille aliis locis. Etiam quamquam hæc uniformitas caloris in putridis febribus non inveniretur (quod falsum est) cogentur adversi fateri, saltem illas partes humani corporis hecticis febribus infestari, quæ calore intensiore quàm hecticarum affectæ fuissent. Consequentia est nota rationibus antecedentibus. Si enim, ut dixi, remissione calore partes corporis hectici pati inceperunt hecticam: necessario partes corporis patientis synocham, cum æqualem calorem hecticæ habuerunt, etiam hecticam habituræ erant, quæ minimè amoveri valuisset per intensiorem calorem additum: cum medella hecticæ per infrigidantia, & non per calefacientia fiat, ut Galeni Methodi de Morbis curandis, libro decimo ostendunt. Deceptus quippè est Galenus in assignandis causis febrium: quia finxit esse calorem febrilem quasi similem substantiæ alicui calidæ, qui spiritus nonnumquam invadit, & humores quandoque, & rarius membra: non animadvertens calorem hunc grassantem in relatas corporis nostri partes necessario causam ullam, aut subjectum ullum, à quo conservetur, & cui naturalis sit, habiturum, & cum neque membra, neque humores, neque spiritus tam immodicum calorem, ut est febrilis, conservare cupiant: imò destruere illum satagant: superest aliam causam à Galen. & ejus sectatoribus indagandam, ut nos in præteritis fecimus, & deinceps in hecticis faciemus. Et quòd Galen. opinatus sit calorem febrilem esse, qualem ipsum finxisse dixi, innumeræ ejus sententiæ probant, inter quas unicam dumtaxat ex primo libro, & capit. prim. de Febrium differentiis, adducam, quæ hæc est: [Quæ verò à materia differentia sumuntur, in qua hic

calor præter naturam accenditur, maximè propriæ sunt: quia, vel idem calor ipsius cordis corpus occupavit, aut eos, qui in ejus ventriculis continentur humores. Tertia autem est differentia, cum sola aërea substantia sufficienter incaluit, humores autem, & solida corpora calescunt quidem adhuc, nondum autem sunt calefacta.]

Quibus rationibus sufficienter esse improbatam opinionem Galeni de essentia febris hecticæ existimo: verum quòd Hugo Senensis, ut superius dixi, alium modum excogitavit per quem durasset calor hecticæ absque extrinseca causa asservante illum, hunc exprimere, & improbare decet. Illos enim modos, quos Gentilis, Trusianus Monachus, Dynus, Mundinus, Bertutius, & alii opinati sunt, improbare fusè non placeat, sed tantum id, quod obiter improbare necessario cogimur, quòd illi hypothese jam à nobis improbatæ innitantur, putà, calorem naturalem, & febrilem differre specie. Qua suppositione falsa existente, superest cassam esse illorum assertionem.

CAPUT XVII.

In quo, quedam falsa Hugonis Senensis opinio, de febribus hecticis, increpatur.

Hugo quippè Senensis, vir satis Philosophus, & acris ingenii, ac inter omnes Neotericos physicos primas obtinens, in quadam quæstione extravagante admodum prolixè tria discutit dubia. Primum est, quæ à medicis nominetur mala, complexio diversa. Titulus enim quæstionis relatæ est: Utrum mala complexio diversa sit in qualibet parte ejus, cujus alteratur complexio. Secundum dubium est: Quæ dicatur à Medicis

mala complexio facta propriè, ad eorum morem loquendo. Tertium est, utrum ea, quæ à Medicis mala complexio fiens, aut diversa appellatur, efficiat sensationem, & dolorem in membro, in quo inducitur. Duo priora dubia prius quàm ullum alium contextum hujus libelli explicem, enodabo: sed ultimum in commenticulo 5. inferius scribendo super eo textu: [Esto igitur.] Et cætera dissolvetur. Et quamquam in explanatione primi dubii fateatur Hugo, Dylum de Garbo, & Mundinum mutuò dissentire, ac pugnare, nos ad longum ea, penès quæ dissentiant ista, non explanabimus, sed tantum, quod dignum scribi videtur exponemus. Eritque primò sciendum, quòd cum Medici loquantur hic de mala complexione facta, aut fiente, vel diversa, non de ea, quæ propriè complexio, seu temperatura dicitur, disputent, sed de complexione largo modo. Complexio enim, seu temperatura propriè, qualitas secunda est, evadens ex actione, & passione mutuò dimicantium qualitatum primarum, ut Avicenna prima primi cap. de Complexionibus scripsit. Ut enim calor, sapor, odor, & hujusmodi qualitates secundæ sunt, & dicuntur, quia ex diversis proportionibus qualitatum primarum conflantur: sic illa qualitas, quæ complexio dicitur, non est caliditas, aut frigiditas, humiditas, aut siccitas, sed quid distinctum ab his, natum ab his mutuò refractis fieri. Et de hac complexione propriè dicta loquendo, verè dicimus lactucam, & opium esse complexionis frigida. Hæc enim, & si actualibus, ac formalibus caloribus sint affecta, devorata tamen, aut extrinsecus apposita hominibus, non operantur (si diutius persistant) caloris effectus, sed

frigoris, ut piper, & euphorbium, & similia quantumvis gelu exponantur, mansa, aut nobis admota non producent frigiditatis effectus, sed caloris. Complexio verò, largè loquendo, non tantum relata nominatur, sed etiam quævis primarum qualitatum, complexio dicitur. Ac non rarò phisici sic loquentes dicunt, ignem esse calidæ complexionis, & simul sicca, & aquam esse frigida, ac simul humida, & febrem esse complexionem calidam, & si nulla horum sint complexio propriè dicta, sed tantum qualitates primæ actuales, seu formales.

De hac ergo complexione largo modo sumpta, quæritur in citata quæstione ab Hugone: An ipsa distemperies caloris, aut frigoris, humiditatis, aut siccitatis, quæ accidit corporibus humanis, sit in qualibet parte illius, cujus præexistens primarum qualitatum proportio corrumpitur: per novæ qualitatis qua substantia alterant inductionem? Cui in summa per hanc conclusionem responderetur, quòd necessario mala complexio, quæ inducitur, futura est uniformiter, vel difformiter subjectivè in parte, in qua inducitur, & si non in gradu ultimo, & æquali ei qualitati quæ ipsam inducit. Quippè si ab igne, aut sole, vel aliquo medicamento calido deglutito, aut aliquo corporis humore calido, ut duo, exempli gratia, totum corpus, aut ejus aliqua pars calefcit: necessario in illa parte quæ calefcit calor futurus est uniformiter, vel difformiter genitus, qui calor non æqualis, & tanti gradus erit: ut qui in humore, aut igne, aut alia re producente ipsum. Nam cum tantus fuisset, cessasset jam inductio caloris, & alterationis motus, & pars non diceretur calefieri, sed calefacta esse.

Habitibus enim praesentibus in materia, cessat motus, ut Aristot. primo de Generatione, text. com. 55. scripsit. Superest ergo veram esse nostram conclusionem. Porro cum ignis summè calidus producit unum caloris gradum in passum, in quod octo gradus producturus est, verè dicimus, octo gradus producuntur in hoc passum, ut qui iter agunt, mille passus verè transire dicuntur, cum partem aliquam miliaris transegerint, non dixi transigisse, de praeterito, nam ut Physici 3. physicorum referunt: Motus esse dicitur, non cum nondum sit, neque cum perfectus, & finitus est, sed in quovis instante continuativo ejus. Ad cuius normam calor induci dicitur, non cum jam inductus est, neque cum nedom inducitur, sed cum pars est inducta, & pars inducenda.

Et quamquam verum sit hoc, quod nuper scripsimus, Mundinus exponendo hunc eundem libellum de Inaequali intemperie, & Dynus de Garbo, testantur, quòd ille gradus caloris, aut frigoris, humiditatis, aut siccitatis, qui producitur ab aliquo agente in aliquod passum resistens, sive sit gradus ille omninò similis producenti, qui jam inductus, & non quòd inducatur, propriè dicetur, sive remissior, pendeat ipse in esse, & conservari à causa producente, aut conservante; & quòd dicendus sit fieri, & non factus. Exempli gratia. Si humor putrescens calidus, ut tria calefacit partem corporis humani, in qua ipse includitur, calore unius gradus, & duorum, & trium successivè per horæ spatium, credunt relati authores, quòd in toto horæ spatio quivis gradus illius caloris, qui inducitur, sic pendeat in esse, & conservari ab humore putrescente quòd si ipse humor abes-

set, calor statim, & subito corrumpetur. Atque etiam si tres caloris gradus essent producti in ulla parte corporis humani, quibus jam omninò assimilavisset in calore humor putridus partem hominis, quam alterabat: ille trium graduum calor adeò dependens ab humore esset, ut alii gradus inferiores. Si enim humor à corpore educeretur, calorem subito defuturum credidit.

Opinati non sunt isti, quòd qualitates, quæ ab extrinseco agente producuntur in passum resistens, ita dependeant inesse, & conservari à causa producente, ut species ab objecto, aut lumen à luce, & tandem, ut creatura à creatore. Et cum eis objicitur, quòd experiamur, aquam resistentem calefactioni, calorem suscipere ab igne: & quod absente igne, adhuc calor duret, & percipiatur in aqua, ut dicta defendant, consentunt, aliquid ignis inclusum in aqua manere, toto tempore, quo aqua calida percipitur: & quòd cum jam frigida sentitur, nihil ignis permaneat, & duret in aqua. Per quam normam respondent objectioni, quæ eis opponitur de calore manente post humorem corruptum expulsum à corpore, quem calorem frigidis medicamentis extirpamus, observantes methodum Galeni 3. technî. Unamquamque causam excernere prius oportere, ac deinde venire ad eam, quæ remansit, discrasiam. Inquit enim Dynus, quòd minimè posset calor permanere, nisi aliquid humoris inclusum in cor remansisset. Hoc ita esse quibusdam sententiis Galeni in hoc libello de Inaequali intemperie, cap. 4. roborat. Et Avicenæ 2. primi doctrina 2. cap. de Causis doloris, ubi loquendo de mala complexione facta, inquit autoritate Hippo-

Quid Dinus, & Mundinus crediderint esse inaequalem intemperiem.

cratis : [Ista enim dolorem non efficit, quoniam ipsa non sentitur, oportet enim, ut sentiens, ab illo quod sentitur, patiatur : res namque non patitur propter dispositionem mansivam, quæ ipsam non mutat, imò non patitur nisi propter contrarium adveniens, quod mutat ipsam ad illud, quod non erat.] Quibus autoritatibus innitens Dynus, ac Mundinus, ut non confiteantur notam veritatem, putà calorem febris putridæ in totum æqualem calori humoris putrescentis non sentiri à febriente, ut non sentitur : quia contrarium Galenus in hoc libro de Inæquali intemperie, & Avicena perperam loco supra citato dixere, negant illum calorem factum dici posse. Quia calorem factum, id est, independentem à causa extrinseca crediderint ipsi, solum non efficere dolorem, & quasvis alias qualitates sic.

Intrepantur in dubiis argumentis physici credentis aquam non diutius permanere calidam, quam ignis inclusus in ea durat.

Horum authorum decretum cum animadverto, mecum altè, ac profundè cogito, quàm intimè hæreat omnium addiscentium mentibus quicquid audierint, aut legerint, fuisse assertum ab aliquo gravi doctore. Nempè quia Dynus, & Mundinus legerant, quæ retuli ex Galeno, & Avicena, quàmquam frequentissimi eventus, quos ipsi necessariò quotidie experiebantur, ostenderent falsum esse placitum Galeni, & Avicenæ, malebant cum illis mentiri, quàm eam, quæ ab his exciperant falsam doctrinam, relinquere. Et quamquam adversus hos authores, qui sensum negant, non esset disputandum, ut Aristot. inquit, (Satis enim eventus arguunt ipsos mendaces esse) ut tamen veritas adhuc illustrior appareat, quibusdam rationibus probabo, impossibile esse, calorem, aut frigus, aut aliquam qualitatem primam sic

pendere inesse à causa extrinseca, cum in subjecto resistente inducta fuerit, ut subito necessariò illa esse definat, si causa inducens corrumpitur, aut absens fiat. Primò, quia sequeretur, quòd si aliquis ignis produxisset aliquem calorem in aquam, quòd si idem ignis auferretur ab aqua, & si alius ignis qualis prior successisset in eodem loco, in quo ille fuit, quòd impossibile esset, aquam illam non amittere subito calorem inductum à priore igne, & frigidam manere, donec noviter admotus ignis alium calorem produxisset. Consequentia est nota. Nam si calor aquæ penderet inesse, & conservari à primo igne, impossibile foret ab alio, quàm ab hoc asservari. Quia enim species coloris pendet inesse, & conservari à tali colore inhærente tali subjecto, ideò absente illo colore, statim corrumpitur. Si enim ego vidissem colorem album, quo affectus est paries per speciem inductam ab illo colore in meo oculo, nullo modo species illa coloris conservaretur in meo oculo, etsi simul cum abesset color albus, alius ejusdem gradus albedinis adesset eidem loco. Quia sequeretur, quòd notitia intuitiva esset fallax, & deceptoria, & sic nihil ut certum affirmari posset. Consequentia patet. Nam si eadem species mansisset absente colore albo productore, ut præsentem, sicut prius noscebam, colorem primum album, sic & nunc eundem novissem. Et ut prius verè affirmare poteram illum à me videri, sic & nunc idem testarer : sed hoc testando mentiebar, quia alius esset color, & non prior, ergo consequens illatum sequitur : sed illud est falsum, ergo antecedens ex quo sequitur, putà, pendere calorem in esse, & conservari à suo productore, & quòd possit conservari, &

durare, quia loco illius caloris ignis producentis calorem in aquam, succedat alius ignis immixtus aquæ, qui conservet calorem ejusdem.

Secundò sequeretur, quod si alicui parvo vasi fictili, aut æneo aquæ pleno, submitteretur ingens copia materiæ ignitæ, qua aqua calefacta præ nimio calore exureret: si aqua illa auferretur ab illo igne, statim in remissum valdè calorem esset reducenda. Cujus contrarium experimur, durare scilicet ardorem aquæ ablatae ab igne per satis diutinum tempus. Sed illationibus bonitas patet ex confectis ab adverso. Fatetur enim, quod aqua manens calida, absente igne calefaciente, talis perseveret, quia calor ejus conservatur ab igne latente in aqua, & quod successivè remittatur caliditas, prout successivè corrumpitur ignis ille inclusus. Ergo, servata illa norma, si esse caloris aquæ antequam abesset ab ea ignis ex materiis ardentibus conflatus, pendebat ab eodem, & ab aliis exiguis portionibus inclusis in parvo vase aquæ, cum jam abest totus ignis factus ex materiis, qui multò majorem proportionem habet ad exiguum inclusum in vase, quàm ipse incensus ad seipsum jam fermè extinctum. Sequeretur quod ut cum aqua parum calida, ipso fermè extincto, percipitur, ita necessario etiam aqua fermè frigida reddenda erat, statim ut ignis ex materiis factus abesset: quod, ut prædixi, non experimur. Item absurdum est dicere aquam calidam esse, ob paucillum flammeum ignem in ejus porositatibus latentem: & quod eadem aqua calens super irrorata ingenti flammæ. Valeat illam extinguere, nam aqua potens extinguere ingentem flammam simul aggregatam. Necessario potentior erit, ad extinguendum parvam

divisam, & in sui ipsius porositates distributam

Latebat enim Mundinum naturæ qualitatibus, quæ pendet in esse, & conservari à suis productoribus, idè tam enormiter aberravit. Si enim scivisset, quod omnibus peritis physicis notum est, qualitates omnes, quarum esse pendet à genitoribus particularibus, sine resistèntia, & subito induci in passiva suscipièntia, ut lux à luminoso, species coloris à colore, occulta qualitas producta à magnete in ferrum, & aliæ innumeræ, alias verò habentes esse proprium sine peculiari conservante, successivè produci: ut calor, frigiditas, humiditas, & siccitas, atque omnes secundæ qualitates ex his primis conflatae. Facile intelligeret, febrilem calorem, aut quemvis alium non dici dependentem in esse particulari à peculiari causa ulla, sed proprium esse habere. Calor enim si non asservatur absente causa producente, id contingit illi propter frigiditatem cum qua compatitur, adjutam ab aqua, vel à forma humana, aut alia forma, cui tam immodicus calor disconveniens est, & non quia indigeat conservatore peculiari: ipse enim si non corrumpere ab alia qualitate sibi contraria: perpetuò duraret, & si abesset ignis producens illum. Alias etiam rationes adducere possem adversus hunc auctorem, quærendo scilicet ab eo, an opinetur qualitates contrarias eidem subjecto adæquato simul inesse posse, aut non. Si primum confessus fuerit, iterum quærerem an in gradibus intensis simul contraria possint compati, an necesse sit (quod verum est) ex ambabus summam latitudinem esse completam. Si confiteatur simul in aqua esse summum calorem, & summam frigiditatem: sequeretur impossibi-

le aquam corrumpi per ignis calefactionem. Consequentia probatur. Quia nullum ens corrumpitur, nisi quia abjiciuntur ab eodem dispositiones, quibus conservatur. Et cum ipse fateatur non esse ejectam summam frigiditatem, qua aqua conservatur, superest minimè ipsam aquam corrumpendam fore. At si non intensam frigiditatem sed remissam cum calore illo eximio aquæ ferventis manere dicat Dynus, necessariò asserere debet, quòd ideò illi gradus frigiditatis summæ corrupti sint, quia alii caloris inducebantur ab igne: & non propter absentiam aquæ conservantis, cum ipsa adsit: undè etiam pari ratione sequeretur, quòd cum ignis abest ab aqua calefacta, non ob id calor corrumpatur, quia ignis absit, sed quia aqua cum pauxillo illo gradu frigiditatis valens erat corrumpere calorem quantumvis intensum: quia major esset activitas illius parvi gradus frigiditatis adjuti ab aqua, quàm caloris intensi non adjuti ab igne. Sed si dixisset calorem aquæ ferventis non compati cum ullo gradu frigiditatis, quia contrariæ qualitates in nullo gradu se admittant, sed quòd admoto igne aquæ statim aqua incipiat amittere frigiditatem, & omni abjecta, mox incipiat aqua calere ab igne, statim objiciam sibi aliud argumentum antecedenti simile, scilicèt, si aqua amisit frigiditatem propter actionem ignis, & non propter absentiam aquæ. Etiam calorem aquæ amitti propter actionem aquæ, & non propter absentiam ignis. Et quamquam, ut supra dixi, has, & multas alias rationes adducere possem ad improbandam falsam opinionem Dyni, ulterius progredi non placet, quia relata sufficere existimo, ac ut ad examinanda cætera, quæ supersunt, pergam.

Est ergo ut indubitatum rationibus adductis habendum, malæ complexionis fientis partem aliquam factam esse, & aliam futuram fore, illiusque factum habere proprium esse, minimeque pendens ab alterante, quod durasset, si à subjecto, cui inest, vel ab alia causa non corrumpere. Quippè si in aquam inducendi forent tres caloris gradus, cum unus est inductus, ille factus diceretur, suumque esse non penderet à calefaciente, ut lux dicitur pendere à luminoso, quin si gradus ille productus valeret resistere corruptioni, quam procurat aqua, hic solus gradus caloris sine calefaciente perpetuo durasset. Utrum autem hic gradus caloris inductus, qui pars fientis est, sentiat, an non sentiat à subjecto, cui inest, in tertio articulo hujus questionis examinabitur, Deo dante.

Ad discutiendum ergo secundum ex tribus dubiis accedendo, dico, quòd mala complexio facta Medicorum more loquendo duplici ratione talis esse asseritur. Una, quia nativa est subjecto, cui inest, quamquam ipsum subjectum asservare nititur, ut frigiditas aquæ, & caliditas ignis. Et hanc propriè factam vocant Medici. Alia quia, & si facta sit, & in esse producta, tamen disconveniens, est subjecto, cui inest, à quo corrumpere, dum non esset extrinsecum agens, quod simul cum ea resisteret corruptioni, ut caliditas in aqua, & siccitas in aère, quæ absente calefaciente, & exiccante, successivè remitterentur, & evanescerent: ut dixi, & hanc factam largo modo nominant.

Qua distinctione supposita, inquirunt præfacti Medici, hecticarum calorem factum propriè, & primo modo dici. Hunc enim adeò nativum membris viventium esse ren-

Sententia, & responso ad unum ex duobus quesitis in questione Hægonis de inæperie.

Dubium 2. explicatur, & solvitur secundum quædam opiniones aliquorum Neotericorum.

tur, ut ab eisdem corrumpi non procuretur. Putridarum autem, aut ephemerarum calorem membris humanis inductum, factum largo modo esse referunt, quod hominis membra ipsum corrumpere conantur. Sed cur hunc membra non admittant, illum sic, diversi diverso modo explicant. Ille de Garbo doctor super lib. primò de Febrium differentiis, putat causam fixationis febris hecticæ esse dispositionem subjecti nobis ignotam, quod Hugoni minimè placet. Nam in eventibus, ubi causa immediata non est proprietas aliqua naturalis, imperitiæ tribuendum est, ad eam recurrere, multis aliis mediis causis existentibus, quas explanare tenemur. Alios Hugo Senensis non explicat modos Gentilis, Trusiani, ac aliorum Medicorum, quos ego etiam omitto, ut opinionem Hugonis de hoc dubio exponam.

Hugonis decretum accipitur.

Opinatus quippè ipse est, quod cum complexio propriè dicta, sit qualitas secunda resultans ex actione, & passione qualitatum primarum, nata variari non ad quamcumque variationem primarum qualitatum elementorum, sed ad insignem, quod prout hæc diversa est ab alia, sic diversas qualitates primas poscit ad sui conservationem. Ferrum enim frigiditatem actualem poscere noscimus, inquit, quia nisi igni, aut ardenti soli exponitur, semper frigidum esse percipitur. Ut lanam, linum, poma odorata, & mille alia semper calida tangimus, nisi à rigente aëre, vel alia re infrigidante, frigida hæc redduntur. Ad quam normam temperatum hominem juvenem calorem trium graduum, exempli gratia, poscere dicit: & senem minorem, & decrepitum multò minorem, quod in discursu horum temporum insignitè varientur propor-

tionem qualitatum primarum elementorum, ac inde complexionem relata alia sunt. Etiam biliosum juvenem ob id poscere intensiorem calorem, quam pituitosum, aut melancholicum, quod diversæ temperaturæ, sive complexionem horum hominum sint, testatur. Hos ergo caloris, aut frigiditatis, humiditatis, aut siccitatis gradus, quos poscit qualibet complexio, factos propriè dicendos affirmat, quod ii non debeant ab extrinseca causa producente, sed subjecto, cui insunt, nativi sint.

Hecticam ergo ideo malam complexionem propriè factam esse affirmat Hugo Senensis: non quod intensior, quam putridæ calor ipsa sit, nam oppositum sæpè accidere ipse fatetur, & impertinens illi esse intensiorem, aut remissiorem calorem contendit: sed quia corrupta sit complexio nativa ægrotantis poscens, exempli gratia, ad sui optimam conservationem duos gradus caloris actualis, & non plures, & producta loco corruptæ, sit alia poscens quatuor caloris actualis gradus, qui hectica febris dicuntur, minimè indigens extrinseco conservatore, quod complexio illius febrientis illos quatuor caloris gradus conservet: qui si per admotionem rei frigida fortè remittuntur, absente infrigidante, statim frigiditas inducta à complexione illa corrumpitur, & calor febrilis in quatuor præ-existentbus gradus intenditur.

Atque ut expressius mens relati Authoris percipiat, portionem quandam literæ quæstionis hujus transcribere decerno. Nam antecedentia non ad literam sunt transcripta, sed sententiæ tantum sunt explicatæ. Dicit ergo sic: [In summa igitur dico, quod complexio, vel qualitas prima sit fixa in misto, quia acquiritur subjecto suo comple-

Hugonis verba transcribitur in presentiarum.

plexio, quæ est qualitas secunda, faciens ullam mensuram qualitatis primæ conservari, quia inclinat ad talem mensuram, & est fiens quamdiu est in subiecto, quod merito complexionis, quæ est qualitas secunda, inclinatur ad retinendum gradum illius qualitatis, & non ad majorem. Hoc verum esse probo, supponendo quod solum tunc est mala complexio mansiva, cum corrupta est complexio principalis membri: & illa complexio mansiva est facta sicut principalis. Ista suppositio est Avicenæ ad litteram secunda primi cap. de Causis doloris absolutè, sic dicentis: Malitia autem complexionis mansivæ nullo modo efficit dolorem, neque sentitur. Et assignando causam, subdit. Veluti si complexio mala: quia jam est in substantia membrorum mansiva corrumpit complexionem principalem: & facta est, ac si ipsa esset principalis, quia est mansiva. Ideo apud Avicenam sequitur, quod corrumpit complexionem principalem, & ipsa est facta sicut principalis. Et hoc quidem intendit Avicena prima quarti cap. de Signis hæcticæ, cum dixit: Et est habens ægritudinem non vehementer decernentem illud quod in eo est de calore: quandoque est facta complexio membro conveniens. Constat enim quod non est magis conveniens, quam putrida, vel ephemera respectu vitæ, vel perficiendarum operationum: sed dicitur membro conveniens, quia proportionata principali complexioni membri, quæ est qualitas secunda, acquisita illi membro, & requirens tantum actualem calorem cum proportionata mensura sanguinis, & spirituum. Nec video aliam expositionem illi loco convenientem. Et ad hunc sensum dicit Avicena sexto naturalium, cap. de Tactu, quod

complexiones malæ non sentiuntur, quando per eas corruptæ sunt naturales, & ipsæ factæ sunt quasi naturales. Ubi sic inquit: Complexiones enim malæ conquiescunt, postquam corrumpunt complexionem naturales: ita quod hæ manifestæ factæ sunt quasi naturales, non sentiuntur. Et propter hoc non sentitur calor hæcticorum, quamvis multò fortior sit, quam calor tertianorum. Sed si naturales habuerint adhuc esse, illæ extraneæ, quæ adversantur, sentiuntur. Et simile huic vult Averrois tertio colliget, cap. de Causis accidentium sensus tactus, cum vult, quod mala complexio diversa sentitur per remotionem bonæ complexionis, quæ est in membro. Sed mala complexio facta non sentitur, quia bona complexio in illo membro est corrupta.] Et ulterius procedendo Hugo, dixit: [Suppono secundò, quod solum tunc est mala complexio diversa, vel fiens, quando talis qualitas, quæ est mala complexio, est in subiecto, in quo est bona complexio fixa illi contraria. Hæc suppositio patet ex Avicena 2. primi cap. allegato sæpè, de Causis doloris, ubi sic dixit: Per malitiam autem complexionis diversæ intelligimus: ut membra in sui substantia complexionem habeant mansivam, deinde adveniat eis complexio extranea huic contraria, ita ut fiat plus calida, aut frigida quam erat. Et idem potest colligi ex auctoritatibus statim allegatis de differentia diversæ, & mansivæ complexionis. Ex his facile probatur conclusio. In mala complexione æquali est corrupta complexio principalis illius membri, & cum mala complexione diversa non est corrupta, immò remanet: & ista duo non possunt verificari, nisi loquendo de complexione, quæ est qualitas

tas secunda, quod sit corrupta, quando est mala complexio fixa, vel mansiva, & quod non est corrupta, quando est mala complexio fiens: igitur malam complexionem, ut caliditatem dicimus diversam fixam, quia corrupta est complexio, quæ est qualitas secunda, quæ inclinabat ad illius caliditatis corruptionem, & genita est complexio, quæ est qualitas secunda alia ab illa priori, quæ inclinat ad ejus conservationem. Et tunc dicimus esse malam complexionem fientem, quando talis qualitas secunda inclinans ad ejus fientis corruptionem, non est corrupta, imò est illi fienti effectivè, & virtualiter contraria, quod fuit probandum. Quod hoc non potest salvari nisi modo dicto probatur: quia si per talem complexionem, quæ corrupta dicitur, quando mala complexio est facta intelligeremus qualitatem primam, vel aggregatum primarum qualitatum: tunc cum utraque mala complexione oporteret dicere esse corruptam bonam complexionem aliquo istorum modorum. Aut dicimus corruptam, quia remissam in gradu, ita quod aliqua pars ejus est deperdita: & hoc modo est corrupta complexio in utraque: tam enim propter malam complexionem diversam, quam propter æqualem, vel fixam est gradus aliquis præcedentis qualitatis contrariæ remissus, aut corruptus, & sic totius aggregati ex omnibus primis. Aut dicimus tunc solum esse corruptam, quando formaliter complexio secundum suam quamlibet partem corrupta est. Et hoc modo neque in manifesta complexione facta, neque in fiente est corrupta complexio præexistens: sumendo complexionem pro qualitibus primis, vel aggregato ex eis. Constat enim, quod in hectico est aliquid pristi-

næ caliditatis, & pristinæ frigiditatis. Et similiter in tertianario, cum nullus istorum habeat in summo aliquam primam qualitatem. Aut tertio intelligimus aliquam bonam complexionem esse corruptam, quando desinit esse bona, & sufficiens ad operationes perficiendas, & tunc etiam in utraque mala complexione, esset corruptio, quia utraque non sufficit ad operationes sanorum perficiendas. Aut quarto dicitur corrupta complexio præexistens, quia facta inconveniens, & impossibilis vitæ. Et hoc modo non esset corrupta in mala complexione facta, neque in fiente: quia utraque stat cum vita. Cum igitur non videatur alius modus secundum quem debeamus intelligere complexionem præexistentem, remanere in mala complexione fiente, & eam esse corruptam in mala complexione facta, sequitur quod hæc nullo modo salvari possunt, nisi intelligendo de complexione, quæ est qualitas secunda, merito cujus conveniens est membro hæc, vel illa qualitatis primæ mensura. Et hoc intendebam probare. Et hoc modo responsum sit ad primam difficultatem.]

Hugo Senensis palam præfactis verbis docet idem, quod nos paucioribus expressimus. Placuit tamen ejus verba referre, ut omnes videant, quod non immerito ego conqueror hujus pessimi scriptorum moris, qui, ut quadrent cum aliquorum authorum verbis suam expositionem, mille commentantur figmenta, quæ vera an falsa sint, examini subicere despiciunt, cum id in primis agendum ab eisdem esset. Certè si vera faterentur Galenus, & Avicena non indocte ab Hugone per suam expositionem explicabantur, at cum falsum dogma ipsi protulerint, non erat, ut quid

quid conaretur id exponere: satius enim egisset, si quomodo confutaretur, explicuisset, quod nos exequimur.

Primitus supponendo quoddam axioma physicis omnibus notum, omnia mista citra ullius extrinseci agentis operationem ab ortu usque ad interitum semper tendere in corruptionem, propter mutuam elementorum pugnam: ut qui elementa manere formaliter in mistis opinantur, dicunt: aut propter diversitatem temperaturarum diversarum partium constituentium eadem, ut qui elementa virtualiter tantum concurrere ad misionem, & si falsum sit, credunt. Hoc nulla alia ratione in præsens probo, quam experimento, differens hoc ut alia, quousque nostra exacta, & clara philosophia excudatur. Qui enim aliquid de re physica sapiunt, & eventus observant, facile intelligunt, nulla mista quantumvis æterna à vulgò habeantur, ut aurum, & adamas, non fenescere, & à suo primo ortu in interitum tendere.

Secundò supponendo, cum mista in corruptionem vergunt per mutuam elementorum pugnam semper magis, ac magis terrestria fieri, hoc est dictu, minus, ac minus participia elementis calefacientibus, & humectantibus. Quod ultra experimentum ratio satis manifesta probat. Impossibile enim erat concurrentibus ad misionem, terra, & aqua, elementa adeò compacta, & solida, & aëre, ac igne elementa adeò rara, & passibilia, quæ omnia mutuò dimicant, hæc non prius vinci, quam illa, maximè quod in omnibus mistis præter flammam (non enim purus ignis ipsa est) superemineat portio terrea, & aquea aëream, & igneam, ut mistorum gravitas probat. Nam si aliqua magis aërea, & ignea fieri cernuntur,

Tom. II.

ut fructus immaturi, qui maturescētes multò se leviores, paritate in magnitudine servata, & molliores, & dulciores, quam prius gustantur. Quo manifestè deprehenditur eorundem aërearum, & ignearum portio magis aucta. Nobis hoc minimè adversatur. Nos enim dicere impresens possumus non loqui de mistis nondum perfectis, & coctis, qui ulterius concoquuntur, quibus nimirum quod accadat per ulteriorem suctum, quem ex arbore, aut planta sugunt, dulcescere, & leviora fieri: quia partes multò magis aëreas, & igneas cum dulcia vertuntur, sugunt, quam prius. Poma enim, & pyræ, & uvæ, & alii fructus proximi ortui, non nisi quoddam mistum simile foetui animalis, qui in utero fabricari incipit sunt: cum tantum cuti, & membranis, & nervis, ac ossibus foetus constat, vasis illius nullo, aut exiguo humore repletis. Natura enim prius partes solidiores, quæ terrestriores necessariò sunt, effingit in quovis misto animato, ac postea succis, sanguine scilicet in animalibus sanguineis, aut aliis humiditatibus huic proportionalibus in aliis animalibus, & plantis, vasa, & cavitates animalium, & plantarum replet. Quæ humiditates multò magis aëreæ, & igneæ sunt, quam prius formatae partes erant, ideòque succo copiosiore, & dulciore matura, quam immatura redundant, magisque aërea sunt. Verum, ut dixi, de his, quæ nondum sunt perfecta, sed imperfectionem acquirendam per novarum partium admotionem tendunt, non est nostra assertio. Sed de illis tantum mistis, quæ nequaquam possunt fieri majora, aut maturiora per ulteriorem partium aërearum ab extrinseco adjunctiōnem. De his sat dixisse reor, quod locus hic idoneus non est, ut

O

hæc

hæc ad unguem explicentur : & quod prædicta non omninò perspicua sint , nam ex dictis collegi posset , foetum trimestrem terrestriorem non esse , se bimestri , & bimestrem minùs aëreum non esse se unius mensis. Quod falsum esse aliqui crederent , etiam quia innumeros fructus maturescere , & dulces fieri : postquam ab arboribus excerpuntur , noscimus , & ipsos seniores tunc esse indubitatum est , quo nullius valoris esse ratio , quæ physici probant uvas magis aëreas esse , quàm omphacium , videtur. Sed perpetuum manere omnia mista ab initio sui ortus usque in finem terrestriora esse , non tantùm quæ in lucem prodita sunt , verum & quæ in utero gestantur , ut hæc secunda suppositio dicebat , apparet.

*Improbatur
Hugonis opi-
nio sufficien-
tibus argu-
mentis.*

His duobus fundamentis jactis , facillè Hugonis fictio confutatur. Si enim impossibile est ab ortu cujusvis misti jam perfecti , & consummati usque in interitum , ipsum terrestrius , ac terrestrius non fieri , ut secundum fundamentum asseruit , impossibile quoque erit , mistum frigidius , ac frigidius per discursum ætatis , quovis febrili calore invadente , aut non invadente , non reddi. Porro si complexio , quæ est qualitas secunda resultans ex actione , & passione primarum qualitatum elementorum variatur , ut ille testatur , prout elementorum proportio notabiliter mutatur , cum à generatione usque in interitum semper elementa calida evanescant , & à mitione exhalent , & frigida magis , ac magis vincant , & dominantur : necessariò complexio inde resultans poscere , ac appetere debet pro sui conservatione remissio-rem , ac remissio-rem caliditatis gradum , indeque impossibile erit , quod Hugo fingit , per præsentiam caloris febrilis , aut solaris corrup-

pi temperiem , seu complexionem poscentem ad sui conservationem caliditatem remissio-rem , & gigni aliam poscentem caliditatem febrilem hectici intensio-rem. Si enim illud factibile esset , etiam ex juvene infans fieri posset , & ex sene juvenis , & ætates retrocedere valerent , & tandem viventia , & non viventia perpetua fieri , esset possibile. Consequentia facillè deducitur. Si mista possunt per morbificam causam acquirere complexionem poscentem pro sui conservatione intensio-rem gradum caloris , quàm ante : à fortiori sine ea idem assequi poterunt. Ulteriusque si intensio-rem caloris gradum sibi naturalem adipisci valent mista , quàm cum proximiora ortui sunt , ergo aliquando post ortum elementa calidiora superare elementa frigidiora plusquàm ortui proxima possibile esset , quod est contra secundam hypothesim , & veritatem passim expertam : sed hoc , ut dixi , est notoriè falsum , ergo antecedens ex quo hæc impossibilia sequuntur , falsum erit , & illud est Hugonis assertio , restat ergo illam falsam esse.

Secundò argumentor. Si per calorem solarem , aut febrilem putridæ , aut ephemeræ , valet in homine proportio elementorum constituentium ipsum taliter variari , ut elementa ignea incipiant plus dominari elementis calidis , quàm prius , ergo membra humana , quæ per unctionem factam ab igne , adeò calent , ut contracta , ac convulsa manere cernantur , necessariò hectica febre laborare , deinde semper deberent. Consequentia patet. Quia si per intensio-rem caloris solaris , aut ephemeræ febrim hecticam gigni confitetur Hugo Senens. ut Galen. sectator , à fortiori ab igneo magis ardenti proportio elemento-

rum

rum illius membri uisti, ac sua complexio in calidiorem vertenda foret, & inde intensiorem caloris gradum ad sui conservationem poscere debebat, quàm prius, & hec tico calore vexanda esset pars illa, tandiu quòd vixisset, sed hoc consequens est absurdum, quòd membra uista exanguia, & fermè frigida cum sanescunt: conspiciuntur, ergo antecedens ex quo sequitur, falsum erit.

Evadi enim ratio hæc non potest, calumniando, quòd est adeò immodicus calor ignis, ut humani corporis elementa non tantum plus iusto calefaciat, ut hec ticus calor, verum ulterius adurens adeò exiccet, ac resolvat elementa calida, & humida, ut membrum contractum linquat, etsi vita illud non privet. Ac quòd inde non est aptus gignere hec tica, quòd ipsa non poscat adeò intensum calorem, ut febrilis est, quamquam marasum efficiat. Quòd enim his nihil vitetur, faciliè probatur ex hoc, quod ille immodicus calor ignis, qui membrum in marasum induxit, prius fuit remissior, & æqualis calori solari, aut ephemeræ hec tica producenti, ubi hec tica necessariò gignenda tunc erat, si ulterius non processisset ustio, quod nulli hominis membro igni admoto accidere observamus. Quis enim unquam expertus est per admotionem manus, aut cruris, aut digiti, seu cujusvis alterius membri igni, complexionem illius membri corrumpi, & gigni aliam poscentem deinde per totam vitam ad sui conservationem intensiorem gradum caloris actualis: quàm prius? Nullus certè. Qui enim aufugisset etiam hanc rationem, negando calorem illum dici posse hec ticum, quia non sit febrilis: cujus origo prima necessariò futura erat in corde, quod relato

Tom. II.

calori membri humani non accidit neque hoc vim rationis nostræ diluit, quia nos non de nominibus disputamus, sed de rebus. Quippè nihil aliud probare per relatum rationem volumus, quàm quòd per admotionem alicujus membri humani igni, non posset corrumpi complexio illius membri, quæ est qualitas secunda, & gigni alia poscens intensiorem caloris actualis gradum, quàm prior: sive ille calor sit hec tica nominandus, seu non: quod, ut dixi, nullus id experitur. Nempè membra particularia immodicè calefacta ab igne, vel sole, aut alia re, quamvis non urantur, & ulcus ex ustione patiantur, & quæ uruntur, post absentiam calefacientis, aut ulceris curationem, non calidiora, quàm prius percipiuntur, quod eisdem eventurum erat, si complexio mutaretur, ut hec tiorum. Et quia id fieri non posse, ratione probavimus: & relato experimento quoque, superest placitum Hugonis esse sufficienter improbatum.

Qui enim hanc penè ultimam rationem cavillaretur, asserendo ideò particularis membri calorem immodicum non percipi, & si corrupta sit præexistens complexio, & alia genita, quia cordis, & aliorum membrorum temperatus calor reprimere intensiorem membri potest, adeò futilia inquiet, ut antecedentes calumniatores. Nam cum experiamur continentis nos aëris brumalis frigiditatem, non posse remittere calorem febrilem hec tiorum, & ad temperamentum reducere (in bruma enim hec ticos tactos ardere sentimus, ut in vere) certi futuri sumus, multò minus à temperato hominis calore corrigendos fore, & quòd calor eorundem sit remittendus. Quod enim contrarium efficere non valet, re-

Alia evasiva diluitur.

missum minimè assequi poterit. Verum, ut hæc evasio quamvis satis confutata minoris adhuc mane, at vigoris, & apertius Hugonis decretum improbetur, rationem sequentem propono. Sequeretur scilicet, si vera Hugonis opinio foret, nullam partem corporis humani posse vi nostri caloris exhalare, & corrumpi, quin prius in hecticam illa pars incidisset, consequentia est nota, si enim calor ille noster valet corrumpere partem aliquam ex nostris: necessario intensior futurus erit, quàm hecticus calor cum quo vita adhuc perdurare experimur: unde manifestè elicitur: quòd cum erat æqualis hecticæ hecticam erat producturus. Sed hoc consequens est absurdum, quòd omnes nostri corporis partes paulatim, ac paulatim dissolventur, & ex alimentis restituantur, ergo antecedens ex quo sequitur.

Obiectio quædam contra 2. suppositum improbat.

Jam nobis ultimo objici potest contra secundum fundamentum cui nostræ rationes innituntur, quòd si illud verum esset, & mista jam perfecta non posset per præsentiam caloris, aut ætatis reddi magis calida, quàm proxima ortui, ut in relata secunda suppositione ego sum testatus, sequeretur calcem ustam non esse calidiorem seipsa cruda, & hominis ventriculum, aut cerebrum non posse in juventute calidius esse, quàm in pueritia, cujus contrarium innumeri experiuntur. Novi enim aliquos senes testantes se calidius caput habere, quàm in juventute.

Sed huic argumentationi, quæ diversa objicit, unum de calce usta collata sive non usta, & aliud de homine juvene collato sibi puero, & seni, diverso modo respondere cogor. Argumento primo quippè respondeo, negando, quòd calx usta seipsa calidior verè & propriè

dicatur: quia usta non ejusdem speciei cum non usta est, plusquàm carbo & lignum viride. Et ut improprie quis dixisset, carbo hic calidior est seipso ligno, cum jam ligni forma sit amissa, & prunæ forma sit inducta: sic neque rectè dicitur calx cruda, quæ lapideum mistum est, & diversam substantialem formam habet, quàm usta, quòd minus calida sit, quàm ipsa eadem usta, nam ipsa non eadem nec ejusdem speciei est. Nos enim non negamus, corrupto aliquo misto, sive per putrefactionem, seu per ustionem, aut alio quovis modo, ex eo posse aliud calidius gigni: sed quòd in nostra secunda suppositione testamur, est, idem mistum manens incorruptum, & servans eandem in speciei substantialem formam, non posse calidiorem temperaturam acquirere, quàm in antecedenti ætate habebat.

Aliud de peculiari re accidente nonnullis hominibus, qui per ætatis discursum ventrem, aut cerebrum calidius se habere, quàm prius percipiuntur faciliter dissolvitur, negando hoc illis accidere, quia complexio relatarum partium, quæ est qualitas secunda varietur, quòd poscat ad sui conservationem intensiorem caloris actualis gradum, quàm prius, sed quia aliqui pituitosi, aut melancholici succi frigidi inclusi in cavitatibus relatorum membrorum, qui ipsa infrigidare erant soliti, procedente ætate sint absumpti.

Tertiò, iis, qui exactè noverunt, quòd è corde tantum emanet auctio, & imminutio caloris actualis nostri corporis, de quibus in exacta philosophia non pauca dicemus: dilucidè constat: quàm parum prodesse solam variationem complexionis cordis, & jecoris, ac aliorum membrorum, ut ipsa spiritus cali-

Alia, contra Hugonem, ratio proponitur.

diores gignerent, qui expansi per universum corpus, ipsum calidiùs, quàm tempore sanitatis efficiant, nisi at sit apta materia, undè calidiores spiritus gignantur. Modò cum materia, sit sanguis hectici, qui ex frigidis rebus, & ex lacte frigido afinarum sæpè devorato ab hecticiis, fiat: non videtur qualiter quantumvis variaretur complexio hominis hectici possent calidiores actualiter spiritus hectici fieri, quacumque causa humoralis, & extrinseca ablata, ut in hectico aufertur.

Quarto. Si ad relatam variationem complexionis hectici sequitur, nativum hectico esse calorem febrilem, hectique complexionem eum poscere, ut Hugo testatur, inferre liceret, quòd hecticus interemptus ita calidus, aut calidior mansurus erat, ut vivus, cujus contrarium eventus monstrant. Consequentia patet. Quia ille febrilis calor naturalis erat complexionem febrilentis, ut Hugoni placet: sed cum jam extinctus hecticus non potuit acquirere complexionem poscentem remissionem calorem quàm præcedens erat, quòd hecticus extinctus diuturniorem calorem febrilem passus fuerit ægrotando, quàm in quovis antecedente tempore vitæ, undè complexionem poscentem adhuc intensiorem calorem, quàm cum vivebat, erat acquisiturus: necessariò sequitur hecticum functum vita calidiorem mansurum, quàm cum vivebat. Quod, ut dixi, non experimur, quin oppositum. Ex quo liquet antecedens ex quo falsum hoc elicitur, falsum quoque esse.

Putrefacta si calidiora esse se non putrefactis percipimus, non ob aliud hoc illis accidit, nisi quia priorem formam amiserunt, & jam mistio, quæ præcessit, dissolvatur: & aut alia fieri incipiat, ut cum ex pu-

tridis cadaveribus, seu stercoribus vermes, aut alia insecta fiunt, aut elementa, quæ constituebant mistum in propria loca tendunt, qui est frequentissimus mistorum exitus. Undè, quæ ex putrefactione supersunt, terrea esse percipimus. Aër enim in propriam regionem tendit: & ignis ab aëre circumspectus, corrumpitur, & in aërem transit. Satis per relata confutatam esse Hugonis Senensis opinionem existimo: ideò falso commento hoc, & aliorum Authorum de hecticiis febribus expulso, ad explicandum, quid Hectica febris verè dicenda sit accingor.

Cumque rationes adductæ satis clarè probaverint, minimè calorem febrilem hecticorum dici posse adeò independentem à causa humoralis, aut alio corporis humani incommodo, ut quibuscumque ex his causis remotis calor hectici auferatur. Primum quod deinceps ut indubitatum habendum est, sit. Quòd quicumque Medici crediderunt, febrem hecticam neque ab humore, neque ulcere interno, nec inflammatione calida, aut frigida, nec obstructione ortum ducere, sed esse calorem membræ humanis inhaerentem, ipsisque adeò infixum, ut quovis humore, aut obstructione, aut ulcere, seu quavis re aliena corpori ablata, ipse febrilis calor hecticus maneret, ac duraret: hos deceptos fuisse, ac enormiter in re tam seriatim aberrasse, causamque hos fuisse interitus, & mortis plurimorum ægrorum, indoctis methodis curationis ab eisdem præscriptis.

Secundum, quod pro certo habendum est, id sit, febrium hecticarum causas esse in genere easdem, quæ febrium, quæ putridæ, aut quæ ephemæræ à Medicis nobis prædecessoribus, hucusque nominabantur. Hoc est dictu, quòd sicut prius do-

*Quid verè
hectica febris
sit, deinceps
exponitur.*

*Explicatio
hecticæ febris
ulterius proce-
dit.*

docuimus, redundante, vel putrente aliquo ex quatuor humoribus adeo sensibilibiter, ut inde sanguis inficiatur, ex quo spiritus vitales forrent in corde conficiendi, cor velocius, ac frequentius quam solitum erat tempore sanitatis dilatatur, indeque calidiùs vertatur, undè spiritus vitales, qui in totum corpus deferuntur, calidiores reddantur, & universum corpus calefaciant. Sic aliquis humor noxius paucus, aut lentus, seu crassus pertinacitè hærens alicui particulæ proximæ cordi, aut jocinori, seu ventriculo, aut ipsis eisdem partibus, seu ille idem vas aliquod horum membrorum obstruendo, aut carnosam, seu membranofam substantiam occupando, tumorem attollendo, aut citra tumorem sese in alicujus membri porositatibus includendo, indeque sanguinem cordis inficiendo, cor in magnas, frequentes, & veloces dilationes, & constrictiones attolli cogit, undè febris assidua oboritur. Quæ si ob imbecillitatem facultatis expultricis membri malè affecti non sufficit in halitum discutere humorem, aut ipsum concoquere, ut sensibilibiter excerni valeat. Diu per annum, aut plus quandoque perseverans, hæctica febris nominatur. Neque aliter febres hæctica, quæ ex putridis, aut ephemericis transeunt, contingunt, quàm humore aliquo, qui prioris febris occasio erat, jam indurato, & in aliquo cordi loco proximo, aut in jocinore, vel ventriculo, aut septo transverso, aut aliis partibus his membris proximis, ut diximus, imbibito, nec tantùm ob relatorum noxiorum humorum membris cohærentiam febres hæctica contingunt, verùm, & propter unitatem alicujus particulæ cordi, aut jocinori propinquæ solutam, etiam oboriri febris hæctica solet. Cùm enim

aliquod internum vas dirumpitur, sed non adeo insigniter vulnus illud aperitur, ut intra mensem, aut duos, vel tres interire ægrotantem cogat, sed per anni fermè spatium febris hominem trahat, tunc hæctica nominatur. Solent enim hujusmodi unitates solutæ duplici via febres concitare. Aut particulis, quæ discissæ sunt, aëri nos continenti locum cedentibus, indeque sanguine, ex quo spiritus procreandi forrent, distemperato, aut virulento aliquo succo in ipsis vulneribus genito, undè vapores, qui sanguinem inficiunt, in cor elevantur, ad quorum utraque vitanda incommoda, aut ad alterum si unum tantum est, cor in magnas, veloces, ac frequentes dilationes, & constrictiones expansus, & depressus movetur, undè febris, quàm hæcticam nominamus, ut diximus, fit. Neque tantùm internæ occasiones harum unitatum solutarum causæ esse solent, sed externæ quoque. Accidit enim spicula nonnullorum telorum mucronatorum relicta in corpore per anni unius, aut duorum, vel trium spatium febrem hæcticam procreare.

Et priusquam ulterius procedam, ut apertè constet, Galenum, cæterosque Medicos ejusdem sectatores eventibus coactos idem quod nos sumus testati affirmare, nonnullas Galeni sententias adducere videtur, ubi relata referuntur, ut iis perlectis, pateat nequaquam febrim hæcticam posse esse illam, quam ipse primo de Febrium differentiis est testatus, sibi que enormiter contradixisse universi facile intelligant. Primaque sententia sit ex 9. cap. primi de Febrium differentiis, quæ hujusmodi est: [In eandem verò incidunt febrem tabidam ex ardentibus, atque acutis febribus plures, qui recti curati non sunt,

Propriis Galeni decretis suis de hæcticis febribus optime improbat.

sunt, ac præsertim qui cum aquæ frigidæ potu indigerent, præter id quod eam non biberint, nullum aliud refrigerans medicamen thoraci, ac præcordiis apposuerunt. Si verò cum omni hujusmodi auxilio caruerint, cataplasmata etiam ex melle, quorum nunc plurimus est usus, ultra modum adhibuerint, his expeditum est iter ab tabem. Si etiam diu febrem toleraverint, ex hepatis, aut ventriculi inflammatione: maximè enim horum viscerum inflammationes, si non recta cura adhibeatur, insequuntur hecticæ febres, adeò ut plerique existimaverint, eas nulla ex causâ alia generari, quos latet neutrum istorum, ac nullum præterea ex visceribus aliud, neque tabem, neque ullam omninò hecticam febrem efficere priusquam, ut dictum est, cor patiatur. Incipit autem ipsi cordi hæc passio, nonnumquam quidem ex seipso, sicut in excandescentiis, vehementibusque tristitiis, ac diuturnis, nonnumquam verò ex ardentibus febribus: aliquando autem ex pulmonis, ac thoracis affectibus, ac præsertim ex suppurationibus, & phthisi, sicuti autem ex his, ita ex hepate, ac ventriculo: atque ut simpliciter dicamus, ex omnibus diuturnis inflammationibus, quæ nobiliores partes occupaverunt, adjuncta totius animalis, ac præsertim cordis siccitate. Ego quidem vidi in laxioris intestini (Græci colon appellant) inflammatione diuturna tabidam febrem fuisse secutam. Itidem in similibus stomachi, vesicæ, ac renum affectibus, nec minùs à tali febre nonnulli sunt capti, qui dysenteriam patiebantur, cum scilicet intestina inflammatione laborarent. In levitate etiam intestinorum, & longo profluvio (alterum Græci lienteriam, alterum diarrhœam appel-

lant) cum scilicet, vel ab initio statim, vel progressu temporis febricula invaserit, tabidæ febres consequuntur. Et ut simpliciter dicam, quando præexiccatum cordis corpus febrilem caliditatem, quæ cum difficultate amoveretur, acceperit.] Quibus verbis nullus tam stupidus est, quàm palàm non videat causam corpoream ullam semper assignari à Galeno in singulis, quas retulit, hecticis febribus. Primæ enim febris hecticæ indoctè curatæ, ob prohibitam potionem aquæ frigidæ, & nullam admotionem thoraci, & præcordiis medicaminum refrigerantium. Causa materialis est humor immodicè ustus in vasis cordi proximis, aut aliis internis visceribus impactus. Alii autem, qui ex hepatis, aut ventriculi inflammatione hecticici sunt, causam materialem habere humorem inflammationem facientem, quis non intelligit? Nemo certè. Nam si fortè à natura, vel medicaminum vi inflammationes recensitæ medeantur, febrim hecticam auferri conspiciamus. Excandescantias vehementes, id est, iras, seu solares calores, & diuturnas tristitias, urendo humores, & terrestres efficiendo impactos vasis, quibus includuntur, easdem febres efficere, quis dubitabit? Pulmonis, & thoracis affectus, ulcera scilicet, aut tubercula, aut supporationes, aut venarum rupturæ materiam exhibere febri putridæ per modum à nobis explicum, planum est. Illud quoque genericum, & simpliciter dictum, omnes diuturnas inflammationes causas esse febrium hecticarum, nullo alio modo verè fieri, intelligi potest, quàm ut nos exposuimus, quòd materia harum sanguinem inficiat, inflammatio intestini magis lati, & renum, aut vesicæ, non nisi proximitate hepatis, cujus sangu-

guinem inficiunt, & ipse infectus cordis etiam sanguinem vitiet, in hecticam trahunt, ut lenteria, & diarrhæa.

Præcedentium Medicorū de febre hectica decreta quibusdam eventibus improbantur.

Si enim non, ut ego refero, hectica febres fierent, nec à prædictorum morborum humoribus penderent, sed ipsæ membris radicalibus nostris infixæ independentes forent: ut Medicorum Schola hucusque dixisse videtur: eventurum erat, quod relatis morbis curatis, febres manere conspicerentur. Quod non experimur, quin statim ipsas pausare. Si enim ego novissem, purè pulmonis, aut pectoris in totum expurgato, & ulcere harum partium consolidato, adhuc febrim perseverare, jam suspicionem hic eventus intulisset, quod membris hærebat febris. Verùm cum purulenti expuendo pus spirent, nisi cum parum ante mortem adeò imbecilla facultas expultrix eorundem versa est, quod etsi ipsum pus intra pectus includi ex pectoris sonitu noscamus, excernere illud non valet. Non est cur fingamus aliundè febrim pendere, quàm ab ulcère, & puræ cum ægro commoriente. Et quod de purulentis dixi, idem de obstructis, inflammatis, & aliis affectibus cum hectica conjunctis dici valet.

Quædam erroris Medicorum occasio proponitur.

Credere enim febrim hecticam ob hoc independentem esse, quia nonnullis hecticis fluxu ventris, & sanguinis missione sæpè expurgatis, febris perseveret, & in mortem ægrum pellat: non plus quod volunt probat, quàm alii impertinentes effectus. Noscimus enim intra septimum etiam in febre pestifera ægrotantes cum immodico alui fluxu, perseverante febre, interire, à quibus prius ab aliquo Medico non semel, sed bis, aut ter copia satis magna sanguinis fuerat extracta, aut è naribus sponte fluxerat, & non ab hectica obire hunc affirmamus,

sed aliundè ortum mortem ejus trahere, verè contendimus. Credendum ergo est non dissimiliter hecticis mori. Quod etsi ventris fluxu, & sanguinis missione sint expurgati, aliquid supersit, quod febrilis caloris occasio, per modum à nobis explicitum sit.

Miror quippè, quod nostræ tempestatis Medici adeò negligentèr observent, quæ passim in morbo gallico offeruntur, ut non intelligant. Millies videri ægrotantes relato Gallico morbo oppressos, ac in marasum à febre assidua jam delatos, per potionem coctionis ligni indi sudorem provocantis sanos evasisse, non aliter iis sanatis, quàm humore illo, qui pertinaciter hærebat, & febrilis caloris causa fuerat, evacuato, qui iidem ægri alias morituri forent, & ab hectica febre pereuntes dici possent, ubi sanitate per modum à me explicitum in his contingente, consonum rationi foret, Medicos conjectari, indè febrim hecticam oriri, undè nos diximus, & non quia membris radicalibus sit infixæ. Si enim illud verum esset, potius ipsa augenda potione relata, quàm auferenda esset. Porro vidi ego non paucos ex his, qui morbi gallici opprimebantur, purulentum è pectore expuentes per anni spatium, & febre continua oppressos, per relata decoctionem ligni indi à morbo illo, & febre liberatos, quod potens sit medela illa ulcus pectoris, & pulmonis oriens à morbi gallici humore sanare, ut cum de hoc morbo egerimus (Deo concedente) ostendemus: & nulla sit, quæ opitulari valeat ulceribus relatorum membrorum ab aliis humoribus genitis.

Protervire enim, quod febricula comitans morbum gallicum non sit hectica, & suppuratorum sic, quia

Alio eventu accidente in his, qui morbum gallicum patiuntur, communis opinio de hecticis febribus exprobatur.

quia post sumptum alimentum non majore, & intensiore febre, quam prius corripiantur, quod peculiare signum morbi hujus est, eorum, scilicet, qui vera hectica laborant: incassum videtur. Nam illud, quod Galenus de relato signo hecticorum refert in commentario 2. Prognosticorum, ubi de signis purulentorum Hippocrates agit, pauci est momenti adversus nos. Contextus Hippocratis qui sequitur, est: [Omnes agnoscere purulentos signis referendis convenit. Principio si febris non dimittit, sed interdum tenuior, noctu vehementior est. Si copia sudoris elicitur, ac tussendi cupiditas est, neque quicquam tamen dignum commentatione expuunt. Si oculi cavi redduntur, maxillæ verò ruborem trahunt, & ungues manuum curvantur, digiti verò potissimum summi calefcunt, atque in pedibus tumores consistunt, neque cibum appetunt, ac pustulæ circa corpus erumpunt.] Commentum Galeni super citata sententia in hunc modum etiam refert: [Quicumque pus obtinent intus in corpore universum, sive contentum ante in parte affecta inflammatione, sive etiam post eruptionem, nomines tales purulentos licebit. Sed Medici adsolent solos, aut potissimum eos, qui in thorace, ac pulmone talem habeant affectionem, purulentos nominare: id verò pus post eruptionem inter thoracem, pulmonemque continetur, & nisi citò excreetur, tabidi intereunt febricitantes tenuiter quidem, at calore jugiter quodammodo in noctem crescente. Id accidit omnibus febricitantibus hectica febre, non ratione affectionis nocte augente illis febrem, sed ex quodam accidente, quod inquam tale existit. Per febres heclicas nomine, partes ipsæ

corporis solidiores ignitiores evadunt. Ob id igitur assidua febris in seipsa similis manet, calorem obtinens perindè, ut calx debilem tangentibus ipsam. Itaque quoties esitent, aut bibant, simile quidem accidit, quod in calce evenit aqua perfusa: quo fit, ut contingentes exterius ægrum, multò calidiorem persentiant. Ego verò vovis eam rem persæpè ostendi in ægris alias alio tempore alendo ita febricitantes, ut crederetis id illis propter alimentum evenire, non ratione affectionis. Perspicuè non apparet incidere calorem febriculofum, una cum tempore alimenti: statimque adhibito augeri cibo, & quàm maximè vehementem per diductionem illius in universas corporis partes apparere.]

Primò, quia post cibum hi, qui morbum gallicum patiuntur, majore infestantur calore, quàm ante, ut qui heclici vocantur, ut mox probabo. Secundò, quòd si indè febres heclicæ nominandæ sunt, quia si diu perseverant, in tabem perducunt, ut Galenus primo de Febrium differentiis testatur, cum hoc febres morbi Gallici habeant, heclicæ dicendæ forent. Fingere enim has patientium morbum gallicum pendere ab humoribus, & alias infixas esse membris, videntes utrasque eundem effectum inducere, puta marasum: potius ad libitum, quàm ratione ulla assertum videtur. Non enim eorum, qui evadunt è morbo gallico jam in marasum incidentes, febris putrida dicenda est, quia methòdo hi curati sint: & aliorum, qui ex eodem morbo in consimilem præterito marasum ceciderunt, ac defectu periti Medici obierunt, heclica febris nominanda, nisi cavillo, & ut infamiam evitent Medici, id asseverent. Solent enim cum nescie-

rent indocti medere his consumptis ex gallico morbo, causari pertinaciam morbi ex hectica febre immedicabili ortum trahentis, ut infamiam evadant. Ignorantes, quod nulla sit hectica febris, quæ ab ulla humoralis causa, aut soluta unitate, sive purè, aut tandem ullo alio malo corporis affectu ortum non trahat, per modum, quem diximus, alias febres fieri, corde, scilicet, in magnas, & veloces, ac frequentes dilatationes, & constrictiones impulso, ut his calorem concitet, quo morbo illi, aut morbi ficæ causæ medeatur.

Cur hectici post cibū sūptum caleant, ostenditur, etiam vera causa caloris cōsumpti in calce aqua aspersa exaratur.

Verum quod promisi me probaturum; quod ii, qui à morbo gallico sunt oppressi, etiam calorem majorem habeant post alimentum sumptum, quàm ante, ut cæteri hectici, ideò id agere auspicor. In primis paucioribus verbis quàm possim exprimendo causam caloris actualis, qui in calce, aqua aspersa, percipitur ut inde noscamus, an eventus ille quadret cum febricitantibus hectica febre, ut Galen. dixisse videtur, an non. Quippè nonnulli Philosophi crediderunt, inde oriri lapidem calcis ustum cum aqua perfunditur, calorem urentem acquirere, quod ignis portio includitur in calcis partibus, qui, calce dissoluta, & disgregata per aquæ infusionem, exiens, & exhalans calorem urentem inferat tangentibus, & eidem approximantibus. Sed hoc verum esse non posse, faciliter ostenditur. Primò, quia vel illum ignem, quem includi in partibus calcis dicunt, credunt esse eum, qui in calcis compositione intravit, cum ipsa formata, ut cætera mista ex quatuor elementis fuit, aut gigni ab igne urente lapidem calcis suspicantur, vel partes aliquas ignis, quo lapis crematur, includi, & asservari in calce usta

rentur. Si hoc ultimum dixerint, facillimè increpabuntur, ideò, quod nullus ignis præter concavi orbis lunaris, aut ingredientem mistorum compositionem videatur asservatus sub hac infima lunari regione, nisi habeat materiam ullam, ex qua continuò foveatur. Et cum lapidis calcis materia non sit apta propter sui immodicam siccitatem fovere ignem, sequitur ibi asservari non posse: præsertim per tot dies, per quot videmus durare lapidem ustum nondum madefactum. Etiam quia si res sic se haberet, ut credunt adversi, sequeretur, quod calx contricta, & in pulverem ferro instrumento, aut alio quovis redacta, actualem calorem urentem esset acquisitura, quod minimè experimur. Consequentia est nota. Quia si verum esset ignem intercipi à porositatibus lapidis calcis usti, cum trituratione in adeò minutas partes redigatur calx, ut aquæ aspersione, non minorem calorem igneum esset productura trita in res approximatas, quam madefacta: sed hoc, ut dixi, fieri non videmus. Superest ergo falsam esse assertionem ultimam increpatam à nobis. Et quia non desunt protervi, qui audent fateri in calce usta esse unctuositatem sufficientem conservare ignem relictum inclusum in porositatibus lapidis calcis, necesse est id rationibus improbare. Primò, quod impossibile videtur, post tam diutinam moram, quanta cum calx uritur, durare solet, manere aliquam humiditatem, ex qua foveri ignis relictus possit. Secundò, quia jam quod ita esset: ignis ille, ut asservaretur, depasturus erat partes calcis non ustras, in quibus erat illa humiditas, & ex quibus fovendus erat post absentiam alterius ignis, quo lapis crematus fuerat, & ex relata depastione aliquid

cinericium relinquendum erat, quod non experimur. Lapis enim calcis satis ustus per viginti, aut triginta dies postquam à furno extractus est, talis manet, ut cum primum à furno subtrahitur. Tertiò, quia partes illæ calcis, quæ urendæ forent, postquam lapis ab igne subtrahitur: non ustæ, & duræ percipiendæ forent, cum lapis ab igne subtrahitur, & post aliquot dies in quibus signis subtrahitur à calce fuisset, ustæ erant videndæ, ut carbonum partes extimæ in prunam versæ, interiorem partem non ustam habentes, si relinquuntur, sublato igne extrinseco, ardere: semper, ac semper in intimiores partes carbonis, ignis earum partium, urendo procedit, exterioribus in cinerem versis, à quibus non ab similibus futura erat calx, quod, ut retuli, non videmus. Quartò, quia impossibile foret, si in porositatibus calcis ustæ tot particulæ ignis asservarentur, quot mansuræ forent, ut possint vincere tam ingentem quantitatem aquæ superirrigatæ, & eam in vaporem vertere, calorem illius non percipi à tangentibus calcem, antequam madeficeret, quod non accidit.

Miror quippè de his, qui opinantur ignem relinquam in porositatibus partium lapidum ustorum, quod non videant, per immodicæ aquæ asperisionem tam exiguas portiones ignis in totum extinguendas: cum ingens copia lignorum ardens extingueretur si tanta aqua irrigaretur, ut calx. Eisdem quoque mediis secunda causa, quæ reddebatur, increpata superest, de priore agere nunc differo, quod prius alia causa, quæ dari solet huius eventus increpanda est.

Alii opinati sunt inde oriri calcem ustam, & aqua superirrigatam calefcere, & urere, quod calor po-

tentialis ejusdem calcis in altum calcis refugiens per præsentiam aquæ frigida eidem contrariæ per antiperistasis, quod vocant, fortior, & vigorosior fiat, indeque actu calefaciat, ut urat. Sed ad hoc non minora, quàm præcedentia impossibilia sequuntur. Primò idem eventurum piperi, & euforbio, & aliis medicamentis calce æquè calidis, atque calidioribus, quod calcis. Consequentia bonitas clara est, eo quod non major ratio sit in uno, quàm in alio. Ut enim calcis calor potentialis per infusionem frigida aquæ redditur actualis, & adeò intensus, ut urat, piperi trito, aut integro aqua superirrorato idem erat eventurum, & cum hoc verum non sit, restat illud, ex quo sequitur, verum non esse. Etiam si calx vino, aut aqua, aut lotio calidis irrigaretur, sequeretur, quod non verenda esset calida, imò quod esset mansura talis, qualis ante irrorationem, aut non plus calida, quàm liquor ille, quo irroraretur, quod non experimur. Sed adeò ardere, ut cum frigida super aspergitur. Consequentia est nota. Quia si propter præsentiam frigiditatis aquæ proveniret in calce calida in potentia antiperistasis, ablata frigiditate ab aqua, vel superasperfa vino calido, non erat unde cogeretur caliditas calcis ire in partes intimas. Item si ita esset, ut credunt ii, calcis supremæ partes frigida percipiendæ forent, & tantum intimæ futuræ erant calidæ, hoc enim terræ tempore hyemis contingit, ejus enim superior pars tempore brumali frigida tangitur, interna autem calida, ut cellæ vinariæ, & putei docent. Sed hoc in calce non visitur, superest ergo falsum esse ab adversis assertum.

Tandem cum ex prædictis confitet per nullum ex relatis modis cal-

*Vera causa
cur calx a-
qua irrigata
cal-*

*Alia causa
caloris percep-
ti in calce ir-
rorata incre-
patur.*

caleat expri-
mitur.

cem aqua irroratam reddi calidior-
rem, investiganda est ratio, per
quam fiat. Quæ nulla alia esse po-
test, quam quod per lapidis calcis
ustionem, igneæ portiones intran-
tes compositionem calcis (elemen-
ta enim actu contineri in mistis
physica demonstratione probabile
est) calidiores vertantur, ac etiam
quod per eandem ustionem pluri-
ma humiditas partium lapidis ab-
sumatur, quibus facilis dissolutio,
ac disgregatio elementorum con-
currentium ad mitionem calcis of-
fertur, quæ exercetur, & in actum
exit, cum calx usta aqua superas-
pergitur. Partes non calcis univer-
sas subintrans aquam impellit: &
hiscere facit calcem, innumeras ri-
mas in quavis particula illius effi-
ciendo, unde connexio, quæ inter
elementa constituentia lapidem fie-
ri erat solita, dissolvitur: & aër, ac
ignis sursum repentes, & liberi à
mitione, qua à forma lapidis cal-
cis actu calefacere prohibebantur,
jam actu calefaciunt, & urunt. Si
enim illis ignis ille, cum à mitione
calcis per aquæ asperisionem eva-
dit, & sursum fertur ab oculis nos-
tris non conspicitur, ut lucernarum
flamma, non aliunde contingit,
quam quod flamma mistum sit por-
tionem terræ in se includens, ut in
Antoniana Margarita docuimus. Et
ignis ille, qui à mitione lapidis di-
lapsus sursum ascendit, sincerus, &
purus sit, qui cerni non valet. Nem-
pe si irrigata calce aqua, vaporem
ex ea ascendere conspiciamus, non
nisi quia ab aqua calefacta: & in
vaporem versa vapor exeat, cerni-
tur. Et in summa idem calci ustæ
accidit, cum aqua, vel alio liquo-
re illam dissolvente eadem irrorat-
ur, quod putridis rebus, post pu-
trefactionem calidis. Hæ enim ex
dissolutione mitionis tales perci-
piuntur, quod actio ignis tunc vi-

geat, & aliorum elementorum vin-
cat actionem. Putrefactio enim non
aliter fit, quam misti forma corrup-
ta, non per ustionem, neque senec-
tam, nec etiam per suffocationem,
sed alio peculiari modo per putre-
factionem scilicet, vitiata quippè
mitione ex superabundante humi-
ditate, indeque dissolutione ele-
mentorum facta, ubi quodlibet ele-
mentorum, quod mistum consti-
tuebat, in proprium locum tendit,
quo etiam ignis, & aër leviora ele-
menta tactui primitus obijciuntur,
caliditasque eorundem, donec illa
evanescent, durat, verum his ele-
mentis consumptis terra, & aqua,
quæ ut cinis putrefactæ rei super-
sunt, frigida permanent. Et quod
de putrefactione non pauca dicen-
da sunt à nobis, tam in nostra exac-
ta philosophia, quam in opere hoc,
ideò hæc de ea sufficiant.

Si quis objiceret, quod si verum
esset, quod nos de calce testamur,
sequi videatur, tria calce, & in mi-
nutissimas partes redacta, non mi-
nus calidam actuali calore sit sen-
tienda, prout cum aqua aspergi-
tur, quia non aliter disgregabun-
tur elementa, & à mitione sece-
dent per triturationem, quam per
aquæ affusionem, huic obijcienti
negarem ego similitudinem disso-
lutionis factæ trituratione (ubi cal-
cis partes quantumvis imminuan-
tur, connexa propria elementa ean-
dem formam misti servant, qua pro-
hibetur ignis, & aëris actio) cum
dissolutione, quæ fit per aquæ affu-
sionem, ubi elementorum calcis
quodlibet, ad minus leviorum in-
signior pars tendit in proprium lo-
cum, & diversa specie usta à se non
usta fit. Inde enim calx extincta
minus calida, quam viva est, quia
in extincta tantum portio quædam
calidiorum elementorum superest,
& in viva ingens permanebat.

Quædam fri-
vola objectio
solvitur.

Ex-

*Collatio inter
hecticum, &
calcem usam
refertur, &
quo disideant
ostenditur.*

Explicato modo, per quem calx usta & irrigata caleat, conferenda hæc est hominibus hecticam patientibus, ut videamus an similis sit calefactio horum post assumptum alimentum irrorationi calcis, aut non. Fortassis enim protervire non verebitur aliquis nonnullas hominis hectici partes interius per febrem adeo uri: & exiccari, ut similes calci ustæ reddantur, indeque ob alimentum assumptum mistio illarum dissolvatur, ut per aquam affusam calcis partes. Improbari tamen qui sic deliraret, hoc posset, quod sola aquæ potione calerent hectici citra alimentum assumptum. Ut enim calx sola aqua superasperfa, calet: ita hecticis eventurum erat, quod non accidit. Ideo cum falsum illud sit, & similitudinem nullam versari inter hecticum & calcem noscamus, superest, explanare modum, per quem hecticus post alimentum sumptum plus quam ante ardere percipiatur. Prius tamen cavendo lectoribus, quod ex citata sententia Hippocratis 2. Prognosticorum non eliciatur id omnibus hecticis convenire, sed tantum purulentis: neque in omnibus horis post assumptum cibum, sed dumtaxat in nocte.

*Causa cur he-
ctici post ali-
mentum sum-
ptum calent,
exprimitur.*

Modus ergo est, quod cum hectici à Medicis nulli alii indubiè esse credantur, quam qui consumpti, & extenuati valde per febrem diutinam, ac numquam deficientem sunt, ii multiplici causa post sumptum alimentum calidiores, quam prius sentiendi erunt: primo, quia alimentum quod in membra dispartitur (non enim statim, ut pransi hi fuerint, plus ardent, sed cum distribuitur alimentum in corpus per insigne spatium post assumptionem cibi) in sanguinem, & alios humores versum, majorem materiæ copiam exhibeat spiritibus

vitalibus, quam eorundem prius in corpore aderat, indeque plures facti spiritus magis calefaciant, quam pauciores, ante alimentum assumptum existentes. Neque hoc peculiare hecticis tantum est, sed quibusvis alimentum adecens prandentibus. Secundo, quia cum corpus hectici valde extenuatum, & macrum sit, ut dixi, quævis caliditas in vasis internis aucta facilius his externis partibus communicetur, quam cum membra carne, & adipe obesa erant. Concurrit quoque, ut plus in his, quam in aliis augmentum caloris sentiatur, quod hectici vocati, nativum calorem paucum habent, alimentoque eodem ab hectico, & sano devorato, & in sanguinem, & spiritus converso, sensibilius augeatur paucus hectici calor, quam multus sani, eadem enim quantitas addita majori, & minori sensibilius auget minus, quam majus, neque id quoque dumtaxat hecticis accidit, quin convalescentibus idem contingere, ego experior, verum hoc uno tantum hectici à convalescentibus differunt, quod his sæpius post alimentum devoratum statim extrema frigeant, retracto scilicet calore ad concoquendum alimentum, hecticis vero id rarius accadat, quod vis naturalis eorundem imbecillior multo sit, quam resurgentium à morbo, vel ad minus non adeo doctè gubernans, ut eorum qui pridem à morbis resurgerunt.

Si iterato aliquis nobis objecisset, quod si verum esset, quod ego attestor de febribus hecticis, quibus causam aliquam materialem, seu efficientem voces (ego enim nomina contemno) tribus methodis curativis medicorum minimè sanandas fore, quin multo pejus habere hos febrientes devorantes lac, & alia hujus farinæ, eramus exper-

*Quædam ob-
jectio, contra
nostra decreta
de hecticæ es-
sentia, propo-
nitur, ac sol-
vitur.*

turi, quoniam corruptioni parata illa sint, cujus oppositum eventus docent. Negarem ego consequentiam. Nam quamvis hectica non sit febris independens, ut hucusque erat opinatum, methodi curativæ antiquæ in quàm pluribus hecticis possunt morbum depellere, & sanitati aliquos eorum restituere. Experiendo enim Medici diversos modos curationis hecticorum in rectam methodum curativam inciderunt: quæ prodest non per modum, quem ante hac opinabantur ipsi, sed per referendum à nobis. At ut quam methodum præscribat Galenus hecticis febribus curandis monstrem, visum est quendam brevem ejusdem contextum ex cap. 7. decimi methodi medendi, huic loco inferre, cujus series hæc est: [Cum igitur (ceu diximus) citra putredinem squalenti corpori febricitare contigerit, caput totius curationis, in iis remediis, quæ refrigerent, & humectent, statuere oportet. Porro duplex genere est harum rerum prima materia. Una eorum quæ foris admoventur: altera, quæ initio in corpus sumuntur, extrinsecus corpori incidunt, tum aer ipse, qui nos curabit, tum pharmaca quæcumque humectandi refrigerandique vim obtinent: & tertium præter hæc, dulcis aquæ balneum. Intrò in corpus sumuntur, quæ eduntur, ac bibuntur, & inspiratus aer. Ab his generibus tentandum est propositis hoc loco febribus tum humiditatem, tum refrigerationem comparare. Verum refrigeratio quoniam per efficacissimam qualitatem inducitur, & parvi temporis est, & periculosa: contra, siccitatis curatio per ea, quæ humectent: ut longi temporis est opus, ita minus est, quàm refrigeratio, periculo exposita.] Ubi, ut legistis, totus scopus curationis hujus mor-

bi præscriptus à Galeno consistit in infrigidando, & humectando: qui etsi verus in universum non sit, ut fusè infra cum de medella febris hujus egerimus, ostendemus. Tamen per accidens curationem hanc prodesse, potius ut conferentem symptomati, putà carni consumptioni, quæ insequi hanc morbi speciem solet, ac ut membrum includens in se materiam febris, promptius excretioni ejusdem reddat, quàm ut quæ recta methodo perficiatur, certum iis, qui antecedentia exactè noverunt est. Nempe cum omnes febres comitari necessario ulcus aliquod, aut unitatis solutionem, seu materiam aliquam intra corpus inclusam, ostenderimus, sine ratione medebimur feбри, quam hecticam vocant, per infrigidantia, & humectantia tantum: causa intra corpus manere relicta. Vera enim, ac certa est methodus illa generica Galeni 3. Techni, quæ præcipitur, unamquamque causam abscindi prius, dein venire ad eam, quæ facta est, discrasiam. Aer enim frigidus, & humidus, qui summè laudatur à Galeno in medella hujus morbi prodest, ut qui reprimat calorem inductum ab spiritibus hectici calefactis immodicè à corde velocius, & frequentius, quàm solitum erat moto, quo caro, & membra radicalia arescebant. Ac etiam per aliam viam opitulatur, laxas scilicet reddendo arterias, & venas, ac cætera vasa, ubi impacta erat causa morbifica, à qua elevabantur vapores in cor, & flexioni, ac dilatationi prona eadem efficiendo. Quæ enim à calido exiccante adstringuntur, & incurtantur, per frigidum, & humidum habilia extensioni fiunt, quo educi, & dilabi humor, qui prius febris causa erat, facilius possit. Summè enim conducere hectico,

uti

uti tantum humectantibus particulam, ubi inclusus dicitur humor, qui causa caloris febrilis per modum à me explicitum est, si Medico constaret, quæ pars illa esset, & talis foret, quòd admoventi medicamenta illi sine noxa possent, nam non omnibus hectici partibus hoc auxilium sine ægrotantis damno approximari valet. Ventriculus enim ac jecur, quæ pro toto corpore alimenta concoquant, eo nocumentum recipiunt. Balneum dulcis aquæ per eundem modum prodesse etiam attestor, scilicet obviando carni, & membrorum radicalium consumptioni, & laxam reddendo particulam, continentem humorem nocentem. Ut & asinum lac, quod bibendum dari hecticis Galenus citato 10. de Morbis medendis libro, cap. 7. præcipit, non per alium modum, quàm per præfatum juvat. Peculiariter etiam prodest ulcus in pectore, aut pulmone patientibus, ut Dioscorides libro 2. cap. 62. docet. Et Galenus libro 3. de Facultatibus alimentorum, cap. de Lacte, refert, quòd serosis partibus ulcus abstergat, & butyrosi alat, ac cascosi carnis generationi in ulcere conducatur. Hecticisque aliis ventrem subducendo prodesse sæpè lac solet, vasis, quæ humorem febrim gignentem includebant, lenibus redditus, & humore ab eisdem expurgato. Vis enim expurgandi alvum lacti collata est, ut in citatis capitibus tam ex Dioscoride, quàm Galeno addisci potest. Tandem Medici, qui opinantur conferre lac, & alia infrigidantia, & humectantia tantum quia infrigidant, & humectant, ob idque eis uti, hecticis præcipiunt, subducendo morbi hujus causam curant ægros, minimè callentes modum, per quem sanitati hos restituant. Porro non ab hinc triginta

diebus retulit mihi quidam Illustris Præsul, quòd cum Pinciæ, ubi curia Hispaniæ tunc aderat, ægrotasset ipse ex dolore fatis acuto stomachi, quem jam bis, vel ter per intervalla passus fuerat. Medici nonnulli accersiti decreverunt, pillulas devorandas ei conferre, quas ipse libenter, ut à tam immani dolore evaderet, deglutivit. Et alvo per easdem non expurgata, eadem die singultu adeò pertinaci incepit vexari, ut nullam vitæ spem sævitia symptomatis exhiberet. Retulit enim mihi sæpè ex singultu esse anhelandi vim sibi sublatam, ita ut quasi strangulatus se perire putaret. Ac cum nullis medicamentis opitulari tanto malo Medici valerent, opinantes jam non ex materia singultum illum pendere, quòd calidis, & siccis medicaminibus per multos dies admotis, deterius æger haberet, sed ab inanitione, ut dicunt, originem trahere, decreverunt, pauxillum lactis eidem bibendum exhibere: ne si fortè aberrassent, noxia ingens sequeretur. At qui ægrotanti inserviebat, insignem quantitatem lactis hauriendam illi exhibuit, quòd ipse quàm maximè illud affectasset. Cessitque adeò prosperè, ut statim singultus auferri incepisset, alvo per lactis potionem septies, aut octies expurgata. Quo deinceps medici utentes præsidio, æger evasit, singulis diebus, in quibus lac bibebat, septies, octies, vel decies ventre expurgato. Retuli eventum hunc fatis recentem, ut noscatis, quòd sæpè Medici putantes mederi alicui morbo per nonnulla medicamenta, quamquàm à medendi scopo aberrarent, materia medicamenti exhibitum multiplicitate facultate dotata, per modum à Medico minimè opinatum conducatur, ut in recensito negotio. Ægrotabat Illustris ille Præsul

ful ex redundantia bilis tenuis in tunicis ventriculi imbibita, indeque medicamentis calidis morbus favior reddebatur. Cui lac calorem, ac siccitatem bilis reprimendo, & eandem ex tenui (& inde excerni inepta) crassam vertendo, medela fuit. Valuit enim bilis illa expurgari vi medicamenti relati, quæ primitus rebellis excretioni erat Medicis prius, cum lac permiserunt, opinantibus, caliditatem, & siccitatem citra materiam singultus causam esse: ubi an deceperentur an non, tam ingens copia bilis excreta, quo evasit ager, facile docet. A quo non distat illud de scopo curativo ignorato in medela hecticorum, quæ per lactis potionem perficitur, & non: ut Medici rentur, sed aliter, ut diximus. Sed de hoc satis dixisse videtur, ut sufficienter argumentum nobis objectum solutum sit.

Improbatur assertio antiquorum dictum esse distemperies calidas absque materia in aliquibus humanis membris jecore licet liene, & ventriculo, & aliis.

Et quia referendo historiam, quam audistis, dixi Medicos, cui commissa fuit medela morbi illustris illius opinasse ab intemperie calida, & sicca citra materiam singultum, quem patiebatur, oriri: in quo decipiebantur, dignum examine est, an id, quod illi existimabant, verum esse possit, an non. Si enim vera sunt, quæ de hectica febre retulimus, ut sunt, impossibile erit, distemperiem ullam calidam, & siccam in corpore humano sine materia inveniri. Cum enim sufficientibus argumentis probaverimus, membra nostra reddi non posse calidiora, quàm ea sint, nisi aut infrigidante causa abjecta, vel calefaciente præsentem, non erat undè illi suspicarentur, sine materia ventriculum esse adeò immodicè calidum, ut inde dolore, & singultu vexaretur. Ergo ut veritas in hoc negotio, ac generatim in omnibus distemperiebus calidis ci-

tra materiam, de quibus Galenus, & cæteri Medici non pauca tractarunt, illustris evadat. Dignum duxi paucis verbis enucleare, an scilicet verum sit, quod cerebri, jecoris, ventriculi, & renum, ac cæterorum membrorum possit esse distemperies calida sine materia, an non. Ac etiam dato, quod hæc afficere aliquas particulas nostri corporis posset, an dolorem valeat inferre parti, cui inest, an non. Primumque dubium mox discutiemus, secundi examen differendo in aliud commenticulum hujus libri de inæquali intemperie, ubi ad unguem examinabimus, an verum, aut falsum sit, quod Galenus retulit, hecticis tantum febribus convenire sine dolore afficere.

Ut ergo dilucidè veritas quæsitæ hujus pateat, sciendum, quod rationes omnes, quibus probavimus esse impossibile febrem citra materiam inveniri, eandem procedunt ad probandum, quod impossibile quoque sit esse distemperiem calidam, etiam sine materia. Nam in antecedentibus ostendimus necessariò membra nostra à prima sui generatione ut cætera viventia, terrestriora, indeque frigidiora perpetuò fieri, semper resolutis partibus passibilioribus, putà æreis, & igneis, & loco illarum restitutis partibus minùs æreis, ac minùs igneis: undè necessum est, quod si aliqua nostri corporis particula calidior quàm esset secundum naturam sentitur, hunc calorem ab aliquo extrinseco acquisitum, ac conservatum esse. Sine enim causa conservante, statim à vi membri corrumperetur ut experimur calorem genitum ab igne in aquam, absente igne, vel alio calefaciente, statim ab aquæ forma corrumpi.

Sed quod sint aliqui eventus, quibus probari videtur ventricu-

lum,

Quodam dubium proponitur, ac solvitur.

lum, aut cerebrum: aut jecur sentiri calidiora: quàm in antecedentibus ætatibus: & non ab aliquo humore calido semper illis membris præsentate conservari valere calorem relatum quòd multis evacuationibus factis: ut in horum nonnullis fiunt, educendus esset, inde dicere cogimur, ut supra cùm de hecticis agebamus, scripsimus, illud posse contingere: non quòd mistio elementorum constituentium illam particulam sit nunc plus ignea, & aërea, quàm in antecedentibus ætatibus, nam id impossibile est, sed quòd aliqua portio pituitæ frigida, & humida, seu melancholiæ frigida, & sicca, quæ in porositatibus membrorum illorum includebatur, & illa frigida reddebat, sit consumpta, & inde illa membra in nativam dispositionem restituta, ablato prohibente, sentiantur ejus temperiei, cujus erant. Aut aliter nonnulla ex nostris membris calidiora quàm prius erant sentiri posse attestamur, quòd ipsorum aliquæ particulæ ab aliqua morbifica causa putreant. Ut videmus aliquorum pecudum, & boum partes nonnullas jecorum putres, à quibus caliditas putridarum partium cæteris communicatur. Cur quæ putrescunt, calidiora fieri valeant, & quæ non putrent, frigidiora semper in ætatis discursu fiant, dum in nativa dispositione asservantur, jam non valde superius, cùm de calcis calore egimus, non nihil tractavimus, & infra cùm de putredine egerimus, reliqua discutiamus. De his satis, ut ad explicandum, quod superest, hujus Galeni libri deveniam.

CONTEXTUS IV.

De inæquali verò intemperie nunc agendum. Tum quænam ejus

Tom. II.

natura sit, tum quot ejus generandæ modi. Ergo quòd in omnibus particulis corporis, quod fluxione est affectum, unica temperies non sit, prius est dictum, verum id commune omnis intemperamenti inæqualis est. Differentiæ ejus ipsam corporum affectorum sequuntur naturam, cùm aliter simplex caro, aliter universus musculus, impari temperamento sit affectus. Quippè calida fluxio ubi in musculum procubuit: primum majores arteriæ, venæque opplentur, ac distenduntur, ab iis minores, atque ita res procedit, donec ad minimas sit perventum. In iis, ubi valenter impacta fluxio est, nec amplius contineri potest, partim ejus per ipsarum ora, partim per tunicas, colatum foras transmittitur: tum verò spatia ipsa vacua, quæ inter prima sunt corpora fluxione implentur. Sic omnia ab humore, omnique ex parte incalescunt, ac perfunduntur. Ea sunt nervi, ligamenta, membrana, caro ipsa. Antequam hæc arteriæ, & venæ, quæ scilicet, & primæ, & præter cætera vario dolore afficiuntur. Quippè interius à fluxione tùm excalfiunt, tùm distenduntur, ac divelluntur: exterius non modò excalfiunt, sed etiam præmuntur, ac degravantur: reliquæ particulæ aliæ comprimendo solum, vel incalescendo, alia utroque genere laborant: appellaturque morbus ipse Phlegmone. Est autem inæqualis intemperies musculi. Fervet enim jam qui in eo est sanguis. Is secum excalfacit primum quidem, ac maximè arteriarum, & venarum tunicas: mox verò omnia, quæ extra has sunt, quibus scilicet circumfunditur: ita duorum alterum necesse est sequi, ut si fluxio vicerit, corruptio sequatur victorum corporum sin fluxio sit victa, ut musculi ad naturalem statum redeant.

Q

COM:

COMMENTUM IV.

Generatim de inæquali intemperie loquendo Galenus, in exordio hujus libelli dixerat, quòd quædam inæqualis intemperies universum corpus occupet, exemplumque hujus posuit hydropem, quam Anasarcam vocant, & febres omnes, hectica excepta, alia tantum unicam corporis particulam afficiat. Et hujus innumera exempla scripsit, phlegmonem, cancrum, gangrenam, erysipelam, & alia: nunc vero, qualiter hæc peculiaris distemperies fiat, exprimit. Supponendo ut quasi notissimum, quòd omnes partes, quæ ægrotant, ex defluxu alicujus humoris in easdem irruentis unicam temperiem non habeant. Quæ verba multipliciter exponi valent. Aut enim dicere volunt, quòd nulla sit sensibilis pars nostri corporis, quæ ex diversis sensibilibus, aut insensibilibus partibus diverso modo naturaliter affectis non constet. Et hoc verum est, cum omnes mixtæ sint. Et jam quòd non alia diversitate, saltem hac elementorum constitutæ sunt. Vel dicunt verba illa, quòd omnia membra defluxum humoris patientia, unicam temperiem non habeant, quòd possideant appellatam complexionem nativam, quæ qualitas secunda est, de qua nonnihil loquuti sumus, cum opinionem Hugonis de essentia hecticæ scripsimus, & aliam, quæ qualitas prima dicitur. Et hoc non tantum patientibus inflammationes, & erysipelas, & quascumque fluxiones proprium est, sed etiam membris universis sanis. Omnes enim partes cujusvis animalis duplici complexionem dotantur: altera quæ qualitas secunda appellatur: alia, quæ qualitas prima dicitur: caliditas, frigiditas, humiditas, aut

siccitas, tanti, aut tanti gradus, quæ pars animalis necessariò est afficienda. Quis enim unquam tetigit, quòd calidum, aut frigidum, humidum, aut siccum non esset? Tertium sensum, quem verba relata efficere valerent, esset, quòd omnes partes illius membri, quòd fluxione laborat, sint inæqualiter affectæ distemperie calida, frigida, humida, aut sicca. Nonnulla parte altera plus calidiore, aut frigidior, humidior, aut siccior existente: in quo sensu prolata fuisse à Galeno verba recensita: manifestè docent, reliqua, quæ parum infra adducta leguntur. Hæc sunt: [Cum aliter simplex caro, aliter universus musculi impari intemperie sit affectus.] Sed hunc sensum, quem Galenus voluit, falsum esse, omnes qui antecedentia attentè legistis, facile noscetis. Quæ enim necessitas urget, ut cum calida fluxio in musculum procumbit, & primum majores arterias, & deinde minores implet, quas sui multitudine, aut acuitate aperiri, aut dirumpi cogit, & in membrorum porositates humor defluens transmittitur, quòd aliter caro, aliter nervus distemperie laboret? Quippè si humor defluens calidus duobus gradibus, exempli gratia, esset, non video, quid prohibeat, illum simul inducere duos illos caloris gradus in nervum, & carnem. Quamquam in nervum, qui frigidior, quam caro est, difficilius, quam in carne, quæ forsan, solo uno gradu caloris inducto supra alterum, quem ex propria natura habebat, duobus calida, evasisset, nervo non adeò faciliter, æquali gradu calefacto, quia frigidus esset, à quo primitus per fluxionem frigiditas esset abjicienda, & post caliditas duorum graduum inducenda. Cum enim aqua, & oleum in vase eodem in-

clusa, & igni exposita, valent eodem caloris gradu calefieri: quamquam cum majore vi aqua quam oleum calorem æqualem suscipiat, quid verabit à calida fluxione os, nervum, arteriam, & carnem, etiam eodem distemperiei gradu laborare? Quo jam sic accidente, particula illæ ægrotabunt ex defluxu humoris, & non inæquali intemperie, sed æquali: cujus contrarium, Galenus potius plurima, quam plurimum sciens, ut indubitatum superposuit.

Scio hujus tempestatis Medicos Galeno adeò deditissimos esse, quòd statim cavillari hanc nostram rationem, ut Galenum à tanto crimine vindicent, sunt conaturi, afirmando noluisse Galenum docere, non posse nervum, & muscolum, & carnem, æquali gradu caloris laborare, sed dumtaxat, quòd cum id acciderit, plus una particula quam alia à proprio temperamento distabit, indeque inæqualis intemperies dicatur illa. Et quamquam verum sit, quòd in hoc sensu verba citata ex Galeno salvari valerent, non tamen posse ad mentem Galeni sic explicari, faciliter dicendis ostenditur. Primò, quòd nulla esset æqualis distemperies in hæctico, neque in marasmo, nec in ullo alio ægrotante, cum febris illa, quæ hæcticum infestat, plus multò disconvenientior sit nervo febrientis, quam carni ejusdem. Quod sufficere cavillator putat, ut inæqualis distemperies dicatur, Galeno aliter sentiente, cum hæcticam æqualem distemperiem nominet. Secundò. Quia non plus ob id quòd sit hoc modo inæqualis intemperies, conservanda esset febris hæctica sine causa materiali, à qua penderet, quam putrida: utraque enim, aut æqualiter objici, aut equaliter conservari deberet, quòd ratio æqua in u-

traque procedat, cujus contrarium Gal. vult. Tertiò, quòd Gal. ipse infra contextus adductos expressè refert ex mente Hippocrat. verba sequentia: [Dum alterascit, ac corrumpitur natura, dolores fiunt, alteratur autem, ac corrumpitur cujusque natura cum vel calefit, vel frigefit, vel siccatur, vel humefit, vel ejus unitas dissolvitur.] Quæ malitiam inæqualis intemperiei patientibus in sensu, quem nos expressimus, & non in eo, quem cavillator explicuit, contingunt, & nullis aliis. Non enim si humoris fluentis calor gradum duorum, & siccitas unius, de quo in exemplo præterito agebamus, essent inducta uniformiter in muscolum, & in universas particulas ejus, putà nervorum villos, carnem, & tegentem membranam, ac tendinem, five chordam, ut cavillator dicebat, posset pars ulla calefieri, aut infrigidari, humectari, aut exiccari ab alia, cum inter similia non sit actio, & sic cessasset dolor, qui necessariò committatur universas distemperies à Galeno inæquales vocatas. Ex quo liquidò sequitur, eundem noluisse, aliud distemperiem inæqualem vocare, quam quod nos explicuimus: & cum in relato sensu Gal. ejus verba vera esse non possint, superest illum in hoc hallucinatum fuisse. Evadere enim, asserendo, quòd in altero duorum sensuum priorum intelligatur Galeni sententia, non potest, quòd rationes adductæ contra illas expositiones procedunt, ut contra evasionem cavillatoris improbatam.

Hoc jam missò, ad alia hujus contextus quarti explicandum accedendo (quamquam nonnulla satis clara sint) scitote quòd Galenus ibi refert modum, per quem inflammationes, & alii tumores, qui ex defluxu humoris oriuntur, fiant,

*Prosequitur
explanatio cõ-
textus.*

*Solvitur ratio
contra Gale-
num ducta, &
solutio impro-
batur.*

inquiens, quòd si calida sit fluxio (eadem enim de frigida dici valent, sed explicuit potius calidam, quòd frequentius invadat) id est humor aliquis calidus fluat in musculum aliquem, quòd hic non aliter tumorem gignat, quam primum repletis arteriis, & venis majoribus illius musculi, & indè minoribus, ac post osculis parvarum venarum, quæ capere tantam copiam non valent, apertis, aut per earundem tunicas humore in membrorum simplicium porositates transmissio, putà in carnis, nervi, & chordæ foramina, vel in ea spatia, quæ inter hæc membra mediant. Certum enim est, quòd adjutorii musculus, ut etiam alii omnes, aliquando contrahitur versus suam originem, aliquando dilatatur ad brachii naturales motus exercendum: quæ contractio, & distensio fieri non valerent, nisi versus os brachii, super quo situs est musculus aliquid cavum esset, quod cederet musculo contracto. In has ergo cavitates, inquit Galenus, quòd humor defluens etiam incidit, ut in membrorum simplicium porositates, indeque accidit, ut membra inflammata flecti non valeant, quòd flexio sine musculi contractione non fiat, cui humor impactus in cavitate non cedit. Nec tantum replendo, noxam infert humor calidus, sed quoque calefaciendo, & dolorem dupliciter inferendo, tum per calidam distemperiem, cum per unitatem solutam. Et quamquam in omnes partes, in quas fertur, id efficere possit fluxio, arteriæ, & venæ sunt, quæ potissimum dolore ex distemperie, ac continui solutione vexantur.

dam sententia Galeni ex decimo sexto libro de Usu partium, cap. 12. ab eisdem non intellecta. Verba ejus hæc sunt: [Arteriæ enim, & venæ partis cujusque sensus omnino sunt expertes, sive illas frangere velis, sive urere, sive incindere, sive laqueis excipere.] Ubi non privat arterias, & venas sensu proprio, sed tantum fatetur, per eas non deferri sensum in alias corporis particulas. Quod verum est. Quia per nervos vis motiva, & sensifica dilabitur, & per arterias, & venas vitalis, & nutriendi facultas deferuntur. Neque illud, quod ipsi falso dicebant, ex litera citata elici ullo modo potest. Verba enim literæ hæc erant: [Arteriæ enim, & venæ partis cujusque sensus omnino sunt expertes.] Quæ nihil aliud sonant, quàm quòd nullam partem sensus arteriæ, & venæ conferant particulis nostris. Quod experimento probat, inquiens, quòd si illas fregeris, sive usseris, sive incideris, seu laqueo exceperis, à nulla parte nostri corporis sensum auferes. Ut scilicet, si nervum incidisses, aut ussisses, privasses sensu partem, in qua erat distributus. Hoc enim modo probationis, tam in libris de Facultatibus naturalibus, quàm in de Placitis Hippocrat. & Platonis, quàm in multis aliis uti solet Galenus ad ostendendum originem cujusque facultatis, & viam, per quam facultas deferatur. Sed de hoc, quod obiter duximus, dictum sit satis.

Propè ultimam partem contextus, quem exponimus, inquit Galenus, quòd reliquæ particule à venis, & arteriis comprimendo solum, vel incalescendo, laborant, & nonnullæ utroque genere, vel utroque modo. Ubi indoctè esse interpretatam dictionem illam, comprimendo, cuius patet, quòd non pars dica-

xerunt cõtex-
tum Gal. ex
12. cap. 16.
libri de Usu
part. decepti
sunt.

Prosequitur
expositio, &
improbat
Galenus inter-
pres.

Arterias, &
venas sensu doc-
tari ostenditur,
mõstraturque
qualiter qui
malè intelle-

Quòd facile noscitur, numquam Galenum opinasse venis, & arteriis sensum collatum non esse, ut aliqui indocti crediderunt, seducti qua-

dicatur laborare, quia inflammata comprimat aliam, sed quia inflammata comprimitur. Legendum ergo erat, compressæ, ibi, ut dixi, comprimendo legebatur.

Tandem in finē relatæ sententiæ Galeni, inquit ipse, quod cū defluat humor sanguineus per modum, quem diximus, efficiat phlegmonem, quem definit per inæqualem intemperiem muscoli, ubi fervet sanguis, qui in musculo est, & is excalefacit primum, & maximè arteriarum tunicas, & mox omnia simplicia membra, quæ proxima his sunt, quibus circumfunditur, id est, in quæ inundat, in porositatibus eorundem sese imbibendo. Quo influxu jam perfectō, necessum est, quod si humor fluens vicerit membra, in quæ sparsus sit, corrumpantur: at si ipse sit victus, ipsa ad naturalem priorem statum redeant. Exemplumque utriusque hujus eventus, in contextu sequenti exprimit.

CONTEXTUS V.

Est igitur prius victa fluxio, rectius enim à melioribus incipitur. Duplex hic incidit curationis genus, quod vel digeretur quicquid humoris in particulam procubuit, vel concoquetur. Verū digestio optanda maximè curatio est. Concoctionem hæc duo necessariò sequuntur, puris generatio, & ejus in aliquod spatium abscessio. Abscedit aliquando in capacitatem, quæ propinquæ sunt, tum maximam, tum minimè momentaneam. Quod sanè abscessionis genus optimum est. Aliàs in momentaneam quidem, non tamen maximam. Interim in maximam, non tamen non momentaneam. Ac quæ in ventriculum incidunt abscessionum, optima est, quæ in sinum internum

ejus abiit, in quem etiam plerumque se aperiunt: mala verò, quæ sub peritoneon. Pari modo in his, quæ circa cerebrum existunt, bona est, quæ in priores ejus ventriculos abscedit, mala quæ sub involucra ejus: item quæ in posticum ejus ventrem se recipit. Qui verò circa costas abscessus colliguntur, hi in capacitates erumpunt thoracis. Ac musculorum quidem abscessus, sub cutem, viscerum verò, in arterias, & venas, quas in se continent, vel in membranam, qua operiuntur, quæ ipsis pro cute est. At si victæ à fluxione particulæ fuerint, in tantam deveniant intemperiem, unde tum earum pereat actio, tum ipsæ spatio corrumpantur. Porro desinent tum primum dolere, cum mutatrici qualitati fuerint adsimilatæ non enim cum mutata particularum temperies jam est, sive (ut sic loquar) in ipso mutatum esse, dolent, sed dum mutantur, sive in ipsa mutatione. Quemadmodum mirum dixit Hippoc. dum alterascit, ac corrumpitur natura dolores fiunt, alteratur autem, ac corrumpitur cujusque natura, cū vel calefit, vel frigesit, vel siccatur, vel humefit, vel ejus unitas dissolvitur, in iis quidem intemperamentis, quæ inæqualia sunt, excalefaciendo, vel exfrigesfaciendo potissimum. Quippe cū efficacissimæ qualitates eæ sint: secundo loco exiccando, vel humectando, ex esuriendo verò, vel sitiendo, deficiente hic humida, illic sicca substantia, ex vulnerrando, & erodendo, & tendendo, & premendo, & convellendo: unitate ipsa solvenda.

COMMENTUM V.

Exemplum primum, quod in præsentiarum à Galeno proponitur, ut explicet exitum, quem inflamm-

flammationes, sive sint phlegmones, aut erysipilæ, aut quævis aliæ habent, est, cum horum morborum materia à naturali vi vincitur. Secundum, cum contra contingit, quod naturalis vis à materia vincatur. Dicit ergo quod cum ipsa nostra vis vicerit, dupliciter mederi, & curare morbum relatum valet, vel difflando, & in vapores resolvendo inflammationis materiam defluxam, quod optimum, & vigentis naturæ opus est, vel eandem concoquendo, & in pus vertendo, materiam morbi in aliquo uno loco congerendo, & aggregando, quod non adeò salubre, ut antecedens foret. Atque hoc postremum medicationis genus à natura sive arte factum, dupliciter fieri dicit, aut materia morbi abscedente, & abeunte in aliquam grandem capacitatem propinquam loco inflammato, quæ quoque pauci momenti, & valoris sit. Et hoc optimum esse Galenus dicit. Vel in aliquam exiguam sitam in aliquo membro magni momenti, & valoris: quia opus necessarium ad vitæ conservationem exerceat. Ut si in venas epatis, aut pulmonis immodica quantitas puris partium vicinarum, & quam ipsæ capere non valerent, excerneretur, & hoc pessimum esse testatur, vel in capacitatem magnam membri insignis, aut è contrà in capacitatem parvam membri ignobilis, & harum prior exitus salubris esset ex magnitudine capacitatis, & pessimus ex nobilitate membri. Contrarium verò in ultimo accideret. Hæc hucusque nullam difficultatem habent, & satis vera sunt, ut à Galeno recensentur: ex his autem, quæ sequuntur, nonnulla difficultatem non exiguam præferunt.

triculo exprimit, cum refert, optimam earum abscessionum, quæ in ventriculum incidunt, esse, quæ versus partem internam ejusdem tendit, in cujus cavitatem magnam quandoque se aperire testatur. Nam nullus est, qui nesciat, multò plus convenire ægrotanti cuique, ventriculi partem externam inflammari, & ad cutim apertionem ire, ubi satis magna capacitas pateret, aer scilicet circumdans ventris cutim externam, quàm quod pars interior inflammata abscessum in se admittat, & per tunicam internam materia abscessus expurgetur. Quippe, & si conemur à crimine tanto Galenum liberare, dicendo non intelligi sententiam illam de ventriculo, quem stomachum etiam nominamus, sed de intestinis, quæ quoque venter dicuntur, ut ipsi Galeno lib. primo de Alimentorum facultatibus, placet, dicens: [Perspicuum autem est, quod etiam intestinorum substantiam nomine ventris complectimur.] Nihil proficiemus, quod etiam melius esset ventris inferioris inflammationes ad cutim abscedere, & in pus verti, quàm in intestina. Maxime quod nec hoc voluisse Galenum, sed propriè loquutum fuisse de ventriculo, quem stomachum nominamus, probant sententiæ sequentes de abscessibus ventriculorum anteriorum cerebri, quos præfert abscessibus involucrum ejusdem: quasi hæc, quæ retulit, de stomacho, & ventriculis cerebri posuerit, ut exempla earum suppurationum: quas laudabiles dixerat, eo quod in magnas concavitates, & exigui valoris inciderint, in quo deceptus, si id voluit, sanè est. Nam etsi magnæ sint illæ capacitates, insignis quoque valoris esse, negare non potest: cum in altera cibus, in aliis spiritus animales concoquantur: & re-

in antecedente
contextu ducta.

Increpatur
quædam sen-
tentia Galen.
in

la-

latis cerebri ventriculis purè in totum oppletis, necessariò sensus, & motus universarum corporis particularum cessasset. Porro nisi lethargum Galenus patiebatur, cum verba, quæ exponimus, scripsit, non video qualiter dictari ab eo potuerint in ullo ex sensibus dictis. Legebat enim ipse, & exposuerat Hippoc. contextum 44. & 45. primi Prognosticorum, ubi de inflammationibus, seu œdematis ventris agendo. Sic Hippocrates retulit: [Suppuratio inde proveniens ita consideranda est, quæ enim foras vertitur, optima est, si parva est, maximèque egreditur, & in sublimè resurgit. Si verò magna est, & lata, minimèque ad mucronem subducitur, pessima est. Quæcumque verò intrò rumpitur, optima est: si cum exteriori sede nihil communicat, sed adducta est, nec dolet, & omnis exterior locus uni color apparet.] Ibi exponendo 45. contextum in hunc modum scripsit: [Non simpliciter talis suppuratio optima est, sed earum, quæ intrò forasque rumpuntur, optima est. Siquidem hæc, scilicet, quæ interior tantum rumpitur, deterior est, quam quæ foras rumpitur, hæc enim eruptio in partes multò nobiliores fit, quam sit in cute illum. Et item non æquè medicamentum adhiberi curatorium potest, quoties intrò versus rumpantur, atque etiam secretum pus mordet, & concerpit ea, difficultatem committit intestinorum. Et si quando in jejunò, aut tenuioribus fiat intestinis, alimoniam vitiat diductionem, atque in ventriculo debilitat concoctionem. Itaque perspicuum est, ut pessima sit, quoties in utramque rumpitur sedem introrsum, atque extrorsum, ita enim geminatur malum. Nam nec sedem, nec velut initium refectionis ullum obtinet

natura reparandis ruptis, quo tamquam solo firmiora jaciatur fundamenta repletionis.] Id est, non habet ullam sedem natura (cum exterius, & interius rupta est inflammatio) in qua quiescens tamquam residens in firmissimo solo inde possit reparare rupta, jaciendo sanguinem, qui est fundamentum repletionis particulæ dissolutæ, & ruptæ. Ex quibus omnibus verbis palam elicitur, voluisse Galenum in citato loco oppositum ejus, quod in contextu, quem exponimus ex libro præsentis de inæquali intemperie. Et ne in solvendo relatam controversiam sententiarum adductarum immorer, videtur primò, asseverandum necessariò esse, suppurationem quamcumque ventris inflammati in partem internam inquam esse, ob causas recensitas à Galeno super sententia Hippoc. ex primo prognosticorum à nobis adducta. Etiam quòd Avicena velit idem fen. 13. tertii tractatu 4. cap. undecimo de Medela adubellati stomachi, cum inquit parum ante finem capitis: [Quandocumque erumpitur adubellati, da in potu incarnativa quamvis ille, qui evomit faniem ex stomacho suo, sit ad desperationem propinquior, quam ad spem] & quòd experimento comprobetur, quanta incommoda pariat puris generatio in interna parte stomachi. Secundò ut indubitatum referendum, inflammationes stomachi posse feliciter finiri, si ipsarum materia non suppurata refudando in capacitatem illam ventriculi, in qua alimenta deglutita concoquantur, incidat, ibique abscedat, & putreat, aut sine putredine per intestina, aut os excernant. Quod voluisse in præsentiarum Galenum crediderim ego: verba enim ejus illud significant, & aliud nihil. Nam cum dicit: [At quæ in ventri-

triculum incidunt abscessionum optima est, quæ in sinum internum ejus abiit, in quem etiam plerumque se aperiunt.] Nihil aliud profert, quàm quòd materia abscessionum ventriculi salubriter in sinum internum ventriculi suppuratur. Et ne aliquis opinaretur, illum laudasse suppurationem factam in substantia ipsius stomachi: sed tantum, quæ fit in sinu concavo ejus, addidit, in quem scilicet sinum plerumque se aperiunt, scilicet infelicitè, si priori conferantur, cum tunc materia inflammationis prius suppurata in substantia stomachi versus internam partem ruptam exeat, quod illaudabile est. Quapropter ut id apertius adhuc exponeret, iterum addidit: mala verò quæ sub peritoneon. Nam quæ in hoc loco fiunt, plerumque in concavitatem internam ventriculi aperiuntur. Est enim peritoneum (quod Avicena Siphac nominat) ut Galenus de Anatomicis administrationibus libro sexto inquit: Membrana quædam lata consistentiæ tenuis, & latæ araneorum telæ similis, quæ sita est sub musculis universis ventris, distenditurque super stomachum, & viscera, & universa intestina, ac vesicam, procedens à cartilaginibus, in quibus mendosæ costæ finiuntur, usque ad pubis ossa, inde nomen peritonei sumens, quòd prætendatur omnibus tum visceribus, tum intestinis. Quo existente tali, quale retulimus: cum supra se musculos ventriculi habeat, qui multò sunt crassiores, quàm duæ ventriculi tunicæ, ex quibus ipse constat, altera carnosa, putà exterior, præsertim in parte, quæ versus os tendit, alia per totum nervosa, exterior scilicet, ut Galenus lib. 3. de Facultatibus naturalibus, cap. 8. refert, necesse erit inflammationes, quæ sub peritoneum

fiunt, ad partem internam ventris rumpi, potius quàm ad externam, quod ut dixi, infelicitè accidit. In illo ergo à nobis supra explicito sensu, & non in alio veram esse Galen. sententiam, dilucidum est, ut in cæteris omnibus falsam. Per quem modum etiam intelligenda sequens sententia contextus Galen. erit, ubi ipse inquit, bonam esse suppurationem, quæ in priores ventriculos cerebri abscedit. Quippe salubriter humor, qui substantiam cerebri inflammando, noxam homini inferebat, in capacitatem laxam ventriculorum anteriorum ejusdem cerebri transfertur, ibique suppuratur, & postea per os, & nasum descendit. Quod non rarò in corriza defluxu per narium foramina descendente visitur, sudario-
lis, quibus nasus horum emungitur, sæpissimè conspectis, purè tali quali vulneris, immundis. De his non plus, quòd existimem, satis esse veritatem negotii hujus illustratam, ad cætera ergo contextus explanandum accedo.

Sciendum ex illo loco, ubi inquit Galenus. At si victæ à fluxione particulæ fuerint, illum agere de alio infelici exitu inflammationum, usque in finem hujus quinti contextus, & in universo hoc contextu tantum unicum, & singulare dubium explanandum offertur, alia enim plana sunt. Dubium est, qualiter intelligenda Galeni, & Hippocratis sententia, quæ hic tractatur, sit, quòd desinant tunc primum dolere nostri corporis particulæ, cum mutatrici qualitati fuerint assimilatæ. Quod per alia verba ab Hippocrate, & Galen. refertur: [Porro desinent tunc primum dolere cum mutatrici qualitati fuerint assimilatæ.] Quòd si fusè hic à me explicaretur, referendo diversorum authorum de hac

*Explicatio
hic, & in
sequente
sententia
quæ intem-
peries dolorem
inferat ubi in-
numera dubia
dissolvuntur.*

re opiniones, certè putassem de his tantum scriptis libellum justæ magnitudinis posse me conficere. Sed quòd hoc quæsitum potiùs à physicis, quàm à Medicis sit absolvendum, ideò tantum quæ vera sunt, & tenenda, ut indubitata, hic à me exarabuntur, differendo fufam explicationem in opus illud, quod de exacta physica inscribetur.

Consideratio
prima.

Est ergo pro quæsitum vera intelligentia primò sciendum, quòd nulla nostri corporis calida distemperies sit independens à causa conservante, propter impossibilia, quæ sequi ad hoc probavimus: quorum unum est, esse scilicèt aliquid mixtum in totum absolutum, & perfectum à natura magis aëreum, & igneum, aut solùm magis aëreum, seu dumtaxat magis igneum, à suo ortu distans, quàm cum proximior illi erat, & alia, quæ illic retulimus. Posse tamen esse aliquam distemperiem frigidam independentem ab extrinseca causa, non negamus, quòd non inconveniat propter immodicum calorem particulæ alicujus plus quàm aliarum aëreas partes, & igneas plus diffuari, quàm terreas, & aqueas, aut ob immodicam frigiditatem relatas calidas partes corrumpi plus in illa, quàm in aliis particulis. Ad quod nulla impossibilia ex recensitis sequi, palam est.

2. Consideratio.

Secundò sciendum est etiam, quòd ille qualitatis primæ gradus, qui à simplicibus mistum constituentibus poscitur, ut ipsa misti forma melius conservetur, nequaquam à propriis subjectis percipiatur, neque à particulis sibi proximis, quòd sint adeò intemperie hac similes, ea parte, qua se tangunt, ut insensibilis sit actio tam ex tarda actione, quàm ex insensibili intensioris, aut remissioris gradus inductione, unde contingit, nos non sentire

Tom. II.

actionem naturalem partium contrariarum, qua se mutuò corrumpunt. Quamquam si aliqua pars esset insigni distemperie frigida independente affecta, à proximis partibus sua frigiditas, dum in eas ageret, perciperetur, quòd non sit talis à natura genita, qualis vi morbi evasit.

3. Consideratio.

Tertiò animadvertendum, quòd cum homines verè dicimus, sentire manum nostram, aut pedem nostrum, seu caput nostrum, non aliter verum illud esse, quàm quia tunc percipiamus calorem actuale spirituum, & vaporum calidorum diffusorum à caliditate immodica eorundem spirituum, qui ceu quædam flammulæ sunt: porrò perpetuo spiritus à corde in cætera membra adveniunt, quia celerrimè, ut candelarum flammæ dissolvuntur, unde novam, & novam calfactionem in membra inducunt: hæc enim sensibilis alteratio est, & non insensibilis, ut præcedens, de qua egimus. Testatur id ita esse, quòd cum stupor, seu insensibilitas particulam ullam opprimit, quia laqueo, vel alia re interceptiatur meatus, per quem spiritus animalis sensibilis deferrebat, restituitur particulæ illi sensus, dilatato, vel abscisso laqueo per spirituum novam influxionem. Non ob id tantum, quòd ii restituant sensum, qui ab eis penderet, & eorundem defectus eo privassent, sed etiam quia calefaciens spumus deficiebat, quia jam cum primùm laqueo soluto, deferretur, velut acus pungens deorsum versus per particulam descendens ab eadem percipitur.

Quartò animadvertendum, impossibile esse ullam facultatem sensitricem sensu tactus, aut visus, seu quovis alio organo: sentire id, quo adæquatè afficitur proprium organum. Hac suppositione ad unguem

Quarta consideratio, in qua quid propriè sentiat à tactu, exprimitur.

R

per.

percepta, mille dubia, quæ de re hac insurgunt, tolluntur. Et ut palam quid dicere velim, omnes intelligant, exempla in universis organis sensuum exponam, & primò in visu. Dico ergo, quòd species, quæ ab objectis visibilibus in oculum inducuntur, minimè à visu videntur, quamquam ratio illæ sint, ut objectum, quod ea genuit, videatur. Etiam in organo olfactus minimè percipitur affectio, quæ inducitur à re odorata in ipsum organum, sed odor accidens rei odoratæ, qui affectionem induxit in organum sensus olfactus sentitur. In sensu quoque auditus minimè concipitur commotio incussa ab aëre percusso in organum auditivum, sed per ipsam commotionem sonus extrinsecus percipitur. In gustu etiam non dissimiliter evenit: nempe non sentitur qualitas illa, quæ à re sapida inducitur in linguam, sed illa est ratio, ut saporosæ rei qualitas percipiatur. Tandem in tactu, de quo præsens quæsitum agit, minimè sentitur qualitas, qua afficitur particula habens vim sentiendi, sed quæ illam inducit. Meritò dixi, quæ illam inducit de præsentis, & non induxit de præterito, quòd primum verum sit, secundum falsum: id exemplo explicare volo. Inducat nempe aliquod infrigidans ex duobus gradibus frigiditatis, quos tantum habere fingo, dimidium in manum hominis tangentis: ille dimidius minimè sentietur à partibus manus, quibus inest, sed qui inducit illum percipietur, habet enim se dimidius gradus, ut species, quo facultas tactiva noscit productorem, ut in visu dicebamus, quòd non species coloris inducta in oculum sentiatur, sed color inducens, & eam producens. Adeoque procedit hæc visus, & tactus, & aliorum sensuum mu-

tua similitudo, quòd ut visibile perfectius cognoscitur ab oculo juvenis, prout species visivæ intensiores inducuntur in ejusdem oculum ad debitam distantiam situm: sic illud frigidum, ut duo perfectius noscitur, esse gradus, cujus est, quanto intensior, & intensior frigiditas citra duo inducitur, quæ deservit inductoris loco speciei, dum, ut dixi, sit citra duo. Quia dum, ut duo producta est omninò similis inductoris, statim alteratio, & ulterioris frigiditatis productio cessat, quòd sit passum omninò assimilatum agenti, indeque sensatio, quæ sine alteratione non fit, pausat. Neque est immeritò sic provisum à natura, ut retuli, quin prudentissimè sic ab ea institutum, quia tactus non fit animalibus collatus, nisi ut prosequantur, quæ juvant, & vident, quæ nocent. Seu juvantia, aut nocentia sentiantur, ut hominibus evenit, aut talia non sentiantur, prout bestiis accidit. Et cum partes animalis habentes æqualem gradum qualitatum primarum, qualem habet extrinsecum, aut intrinsecum agens, quod eas alterabat, jam ab illo agente noxam nullam recipiant, sed tantum à qualitate inducta, non erat cur illius sensus foret eisdem conferendus, nec qualitatis inductæ sensus parti suscipienti dandus: cum quocumque aufugisset pars talis, inevitabiliter secum latura erat qualitatem illam, qua ipsa afficiebatur, unde incassum sentiret, quod vitare nequivisset. Quo dilucidè ostenditur, quòd quævis distemperies propriè, sive impropriè facta vocata, ut distinguere ipsa consuevit, sentienda non sit: & non tantum quæ propriè facta, ut hectica nominabatur, ut falsò hucusque fuit opinatum.

Sed hanc nostram assertionem labefactare fortassis aliquis tribus

Tres objectiones proponantur.

mo-

modis conabitur. Primò obji-
cundo, quòd & si agens inducens ali-
quam distemperiem, cum jam in
totum induxit illam, non valeat
plus nocere alterando, possit obef-
se inductam distemperiem conser-
vando, indeque si ille esset scopus
naturæ, quem nos finimus, man-
cam ipsam fuisse, non conferendo
sensum illius, qui conservat, ut e-
jus, qui alterat. Secundò, quòd
falsum videatur id, quod asserui-
mus, puta sensationem pausare per
omnimodam assimilationem partis
sentientis cum re alterante, quòd
experimenta oppositum doceant.
Nosscimus enim hominem super as-
persum aqua calida, & tanto calo-
ris gradu alteratum quanto ipsa e-
rat affecta, post aquæ absentiam
calorem interius sentire. Tertiò,
quòd non appareat verum esse,
quòd cessante alteratione, cesset
sensatio, cum, absente igne, qui
hominem calefaciebat, experiamur,
hominem sentire calorem induc-
tum, qui à nulla parte sentiri po-
tuit, quàm ab ea, cui inest, cujus
contrarium nos retulimus.

Sed iis omnibus breviter facie-
mus satis. Primò enim argumento
sufficienter respondemus, dicendo,
prudenter esse provisum à natura
auferendo, ut retuli, sensum illius
qualitatis, quæ omninò particulam
sentientem sibi assimilavit, quàm
illius sensum eidem particulæ tri-
buendo. Nam si indeceret mem-
brum affectum qualitas, quæ indu-
citur, satis consultum erat in colu-
mitati illius per sensationes, quæ
præcedunt omnimodam assimi-
lationem inter passum, & alterans, &
superflua foret ulterior sensatio, quæ
duraret, passo adhuc assimilato. In-
ter homines enim cordatos consi-
lium est, amicis suadere, quæ illis
expediant, & destituere illos quòd
consilia bis, aut ter respuant. At si

saluti particulæ conveniret tantus
qualitatis, quæ inducetur, gradus,
quantus est in alterante, grave, &
molestum esset, dolore illius vexa-
ri partem affectam, cujus ope me-
debatur. Ut secundum, ac tertium
objectum solvamus, sciendum in-
natum esse omnibus naturalibus
agentibus, fortius agere in propin-
qua, quam in distantia passa. Undè
effectus productus per alterationem
tanto intensior est, quanto agenti
propinquior fuerit, dum universus
gradus alterantis non est inductus
in patiente. Nempè calidum trium
graduum, exempli gratia, cum ca-
lescit tripedale quantum in proxi-
miorem sibi pedalitatem prius indu-
cit gradum unum, & duos, ac tres,
quàm in distantes: at cum tres
in illa sunt inducti, dein in alias tot
gignere curat. Hoc supposito intel-
lecto, utriusque dubii solutio pellu-
cida evadit, confitendo eventus,
quos argumenta in sui favorem du-
cunt, veros esse, & negando indè
aliquid adversus ea, quæ asserui-
mus, sequi. Nam tam calefactus ab
aqua sibi superirrigata, & æqua-
li gradu caloris ejusdem affectus,
quàm calefactus ab igne, de quo
tertium dubium tractabat, dissimi-
lem gradum caloris in intimioribus
suis partibus habent ei, quem exti-
mæ. Ob id, quòd proximiores sint
aquæ, & igni calefacientibus exti-
mæ, quàm intimæ partes. Indeque
calidiores ex præcedente supposi-
tione futuræ sunt: Undè accidit in-
timiores calorem sentire, quem ex-
teriores in eas inducunt, exempli
gratia, si ab igne, vel aqua calida,
aut alio quovis calido, cutis exte-
rior hominis ullius afficeretur tri-
bus caloris gradibus: & caro cuti
proximior duobus dumtaxat, & ca-
ro profundius quàm præcedens sita
unico tantum, absente igne, & a-
qua, cutis niteretur calorem immo-

*Solvuntur ob-
jecta.*

dicum, quem habebat, paulatim, & paulatim extirpare, & se in pristinam dispositionem reducere, at interea, quod carne sibi proxima calidior esset, eam calefacere non desisset, & carni illi idem eveniret, cum in timiore, quod curi secum accideret, quod universa agentia, ut supra dixi, nitantur sibi assimilare passa, in eo gradu qualitatis primæ, quo ipsa sunt affecta: & toto tempore, quod durasset actio, & sensatio quoque duratura erat. Ita quod in casu recensito caliditas trium graduum cutis sentiretur à carne proxima, quæ à cuti alterabatur, & caliditas duorum carnis cuti proximæ perciperetur à carne interiore, quæ à superiore carne calefiebat: & hæc sensatio durasset per totum id tempus, quod pugna partium diverso modo præternaturaliter affectarum permansisset, calefacientibus extrinsecis absentibus, ut argumenta adversorum objiciebant. Verum adversus nostra placita nihil ea probant: quia à nullo adæquato subjecto, cui relati gradus caloris inhærebant, ipsi percipientur, sed à diversis partibus. Iis sufficienter esse tribus objectionibus responsum, reor.

Quod ex prius dictis sequatur cassam quandam antiquorum distinctionem.

Ex antecedentibus notum evadit, Hippocrat. & Galen. sententias, attestantes. Quod cum in mutato esse fuerint partes sensitivæ, tunc sentire desinant, & cum notabiliter mutantur, tunc sentiant, veras perpetuò esse, quavis distemperie morbifica ægrotent partes. Et cassam esse illam distinctionem antiquam distemperierum calidarum in factas, & fientes propriè, & impropriè dictas.

Quid 2. sequatur.

Secundò clarè quoque liquet, factum de fiente sentiri, non à parte, cui adæquatè inest, sed ab alia, in quam illud qualitatis factæ intensius existens, quàm aliud partis re-

missius affectæ, suam qualitatem intensiorem inducit.

Quid 3. sequatur.

Iis clara linquitur contextus universa sententia, præter illa verba ultima, quæ sonant, post calorem, & frigus, siccitatem exiccando, & humiditatem humectando, dolorem inferre, esuriendo, vel sitiendo. Quæ in rigore vera non esse, certum est, ut dignoscitur ex appetentia contrariorum. Fames enim appetentia est sicci, & calidi, in ratione alimenti: ut sitis frigidi, & humidi in ratione potionis, ceu Aristotelis rectè dixit secundo de Anima, textu commenti vigesimi octavi.

CONTEXTUS VI.

Ergo si calor sanguinis in particula, quæ phlegmone laborat, mitis est, tum qui in toto animalis est corpore mediocriter attemperatus, non facile una cum afflicta particula calefit: sin vel ille fervet vehementius, vel qui per totum spargitur animal, biliosus est, illicò totus ad calorem vertitur. Multò verò magis sicubi ambo concurrunt, ut & qui in phlegmone habetur, admodum calidus sit: & qui in toto est animante, biliosus. Porro calefit primum, qui in arteriis est sanguis: quod scilicet is tum natura calidior, tum verò magis spirituosus sit: post hunc verò etiam qui in venis est. Quod si propinqua visceri, cui plurimus sit sanguis, obsessa phlegmone particula fuerit, jam celerius cum hoc universus, qui in animali est sanguis, calore afficitur. Unoque verbo, quicquid ex facili alterabile est, aut calidum natura, id à quovis calefiente primum exalfit. Non secus, & ab eo, quod frigefacit, quicquid facile alteratu est, vel natura frigidum, id primum refrigeratur. At promptus quidem

ad

ad alterandum spiritus est, utpotè ex tenuissimis constans partibus. Calidissima natura meritò est flava bilis, at frigidissima pituita est. Reliquorum humorum sanguis post flavam bilem maximè est calidus, sicut nigra bilis post pituitam est frigida. Quin etiam alteratur flava bilis levi momento, ex quovis in eam agente. Nigra ægrè alterescit. In summa quicquid tenuium est partium, id promptè alteratur: contra cui crassæ sunt partes, ægrè. Ita necesse est multifariam phlegmones alterationes incidant, propterea, quòd multifariam affecta sunt corpora. Principio namque succus, qui phlegmonem excitat, magis, minusvè calidus est: deinde succi putrefactio pro ipsius natura respondet: non minimum certè, prout magis, minusvè est impactus, quippè quæ per spiratu carent, celerius putrescunt, veluti, & in externis accidit omnibus, cæterùm cùm calida temperie sunt, & humida, tum utique potissimum. Jam ipsa phlegmone laborans particula, vel propè, vel longè sita est à multi sanguinis visceribus: totusque sanguis, vel biliosus est, vel melancholicus, vel pituitosus, vel spirituosus, atque hæc omnia magis, minusque. Quare necesse est multiformes fieri alterationes, sive alterum fieri sit collatum, sive idem sibi. Fiunt hæc omnes inæqualis corporis intemperies, maximè quidem inflammato eo, qui in phlegmone est sanguine: deindè eo, qui in visceribus habetur, & corde: atque hujus maximè eo, qui in sinistro ejus sinu est. In quem (sicut in opere de usurpandis manu dissectionibus, est dictum) si vivo etiam animante, nec adhuc febre tentato, dimittere digitum velis, vehementissimum deprehendis calorem. Quo magis verisimile est, ubi totum corpus præter naturam

incalescit, hunc maximè sinum ad summum pervenire caloris: quippè cùm tenuissimum, maximeque spirituosum sanguinem habeat, ac moveatur perpetuò.

COMMENTUM VI.

Tam prolixam seriem contextuum Galeni unico commenticulo clausi, quòd non adeò insignia dubia ex relatis sententiis insurgunt, ut ex duobus antecedentibus contextibus. In præsentī loco nihil aliud Galenus primitus conatur, quàm docere causam caloris immodici accidentis in phlegmonatis particulis, ultimoque, quòd ille calor difformis sit, & inæqualem intemperiem gignat. Inquit ergo in prioribus verbis, quòd cùm sanguis, qui materia phlegmonis est, non fuerit natura calidus, neque reliquus qui in toto est corpore, non faciliter calefit affecta particula, sed tunc cùm sanguis contentus in phlegmone fervet, aut totius corporis sanguis biliosus est, vel ambo coinciderint. Et cùm duplex sit vas sanguinem continens, alterum, quod vena nominatur, reliquum, quod arteria dicitur, calefieri primùm arteriarum sanguinem, & postea venarum refert Galenus, ideò, quòd arteriarum sanguis ex sua natura calidior, & magis spirituosus, quam venarum sit. Etiam tunc magis toti corpori communicari calorem, cùm jecori, vel cordi, vel aliæ particulæ ubi asservari consuevit plurimus sanguis phlegmonata pars propinqua fuerit. Et tandem in summa quadam inquit, quòd quicquid passibilis est, & natura calidius, id facilius excalefit: & quicquid passibilis fuerit, & natura frigidius, id celerius frigidum reddetur: & cùm spiritus substantia sit calidior: & passibilior multò quàm humorum,

rum, & biliosus humor cæteris calidior, ac passibilior, superest verum esse, quod ipse Galenus asseveraverat, arteriarum biliosum sanguinem in phlegmonatis partibus primitus calefieri.

*Increpantur
nonnulla sen-
tentie hujus
contextus.*

Et quamvis omnia, quæ in præsentiarum ex Galeno duxi, vera sint, nullius momenti esse dicendis, manifestum est. Conatur quippè Galenus reddere causam caloris immodici contingentis in phlegmone, & innumera verba impertinentia consumit, docendo, quod spiritus, & biliosa substantia promptior sit excalefieri, quam alia. Ac subticet, quod in primis dicere tenebatur, à quo scilicet hæc substantia spiritiosa, & biliosa in phlegmone caleat, & totum corpus calidum efficiat. Nempè etsi ipsa seipsa calida sit, ita calida erat, priusquam in phlegmone fuit acervatus humor, putà cum in venis, aut arteriis continebatur, & tunc totum corpus eo non calefcebat, neque spirituum immodicus calor sufficiens erat calefacere febrili calore hominis corpus. Non ergo ab his calorem phlegmonis ducere ortum, erat verosimile, sed ab alio, quod omissum est à Galeno: de quo primitus scripturus erat. At ipse culpandus non est, quia non dolo, & quod nobis invideret veritatem dicere, tacuerit, sed quod eum causa latuerit.

*Dilluitur in-
nanis solutio
inreparationis
præterite.*

Quod si quis ex nostris dicat petulanter adversus tantum authorem me blaterare, cum ipse in recensito contextu mox post verba exposita referat: [Principio namque succus qui phlegmonem excitat, magis, minusve calidus est, dindè succi putrefactio pro ipsius natura respondet.] Ex quibus verbis facile elici adversus dicet: causam caloris phlegmonatæ partis assignari à Galeno, putredinem scilicet illius

humoris, qui congestus est in inflammato loco, hoc minimè sufficere, paucioribus quam possim ostendam verbis.

Primò, quod si indè calor oriretur, quod sanguis biliosus putrens calefaciat partem phlegmone affectam, sequi videtur, sanguinem eundem putrentem extractum per venæ incisionem, etiam ardentem, ut phlegmonata pars, sentiendum esse, quod non experimur. Postquam enim in lance sanguis extractus calorem, quem è corpore humano traxit, amittit, statim frigidus percipitur: cujus contrarium eventus monstrare deberent. Nam si putredo caloris humoris causa foret, è corpore sanguis extractus, magis putridus cum minimè gubernari à natura valeat, futurus erat, indeque calidior.

Prima ratio.

Secundò, quod sanguinem è venis eductum quovis in loco arcto incluseris, & perspirari prohibeas, & si putreat, & calidius reddatur, non adeò calidum, ut phlegmonatam partem tanges, quin fermè nobis sanis non æquè calidum. Quod nec sic experiendum foret, sed multò nobis calidiorem sentiendum, ratione superius scripta, quia scilicet ille magis sit à natura distinctus, quam qui in corpore includebatur, undè majore putredine corripendus.

2. Ratio.

Tertiò, quod sanguis putridus, quantocumque gradu putredinis putreat, si ipsum putrere à corpore sejunctum tantum intelligas, multò minùs calidus, quam est sanguis arterialis, intelligitur, & sentitur: & cum quod remissè calidum respectu alterius est, illud potius infrigidaturum quam calefacturum erat, non video, quomodo posset sanguis phlegmonis putrens calefacere sanguinem arterialem.

3. Ratio.

Quartò, sanguis phlegmonis putrens,

4. Ratio.

trens, qui in pus vertitur, non illum putredinis modum acquirit, ut qui extra corpus. Nam nulli sanguini putrenti extra corpus contingit, album, & liquidum, & foetidum, & adeò calidum, ut est sanies phlegmonis, fieri: ergo ab alio quàm à putredine, illa accidentia acquisivit, quod principium Galenus (si respiciisset) investigaturus erat.

Porro sola hac ratione excussurus erat ipse ignorantiam adeò crassam, ut ea est, quæ Medicos sui æmulos, hucusque decepit, cum fingit calorem humoris putrentis tantum, esse causam februm, & ardorum erysipelatarum, & phlegmonatarum partium. Videns enim ipse multò aliter se habere sanguinem putrentem extra corpus, quàm qui in corpore putrescit, aliquid corpori collaturus erat, quod esset huius putredinis peculiaris causa, & cum hoc specularetur, nihil aliud quàm spiritus humanos invenisset: ii enim sunt velut flammulæ quædam, ut in antecedentibus docuimus. His ergo procurantibus in vapores diffilare sanguinem, aut bilem, aut alium humorem congestum in læsa parte, aut in pus illud vertere tributurus erat calorem, quem in phlegmonata parte sentimus, & non sanguini, aut bili putrentibus, eisdemque spiritibus per motus magnos frequentes, & veloces cordis, & arteriarum calidioribus, quàm tempore sanitatis versis, etiam tribuere debebat calorem febrilem quem etiam natura commentata est efficere in recensitos usus, absumentis scilicet superfluos, & inutiles succos, aut eosdem per secessum, aut vomitum, seu alias vias, quas calor febrilis patentiores, quàm ante erant, facit, educendi, seu cum ab his perfectioribus operibus desistit, in pus vertendi humores eosdem: unde

peculiaris illa putrefactio sanguinis, & aliorum humorum in animalibus contingit: quæ certè eisdem humoribus extra corpus eductis non accidit, neque accidere potest, quòd desit extra corpus principium illud, quo in pus viciati succi vertuntur. De quibus satis.

Quod in ultimis verbis contextus adducti legistis, putà inæquales intemperies resultare in phlegmonatis partibus, quia non adeò sint pituita, & melancholia apta calefieri, ut bilis, & spiritiosa substantia, etiam falsum esse, quicumque naturales observat eventus facillimè dignoscet. Nam quamquam aqua, & lapis, & paleæ, exempli gratia, diversam substantiam habent, & calefieri non æquè prompta sint, tamen in unico vase inclusa, & igni exposita, æqualitè calent, cum ignis actio durat, neque si hominem alterassent, inæquali, sed æquali distemperie affecissent. Quid ergo obest pituitam, bilem, & melancholicum succum alterata à calore spirituum nostrorum, & æqualitè calida effecta, æqualem distemperiem in phlegmonata parte inducere?

Reliquum, quod à Galeno dicitur de calore vehementissimo sinistri ventriculi cordis, manifestè docet, hunc esse causam caloris phlegmonatæ partis, & februm per modum à nobis explicitum, & non putredinem humorum, ut hucusque fuit opinatum. Etiam clarè probat, quòd non possit tam intensus calor augeri à remissione humoris putrentis, ut in quadam antecedente ratione meritò objecimus Galeno. Antecedentia quoque dilucidè demonstrant, insciè dictum ab eo. [Quin magis verisimile est, ubi totum corpus præter naturam incallescit, hunc maximè sinu ad summum pervenire caloris.] Nam non fe-

Prosequitur Auctor expositionem contextus, & alteram Gal. sententiam mendacè esse præbat.

Alia contextus pars explicatur, ex qua nonnulla contra eundem Galen.

Proponit Auctor rationem, qua Galenus respere debebat, ac intelligere, quod non ab humore putrido, sed aliud humor phlegmonatæ partis caleat.

sequitur, quod & si ignis calidissimus sit, ideò plus caleat, quia alia sibi proxima caleant quin nisi summum calorem alia, quæ sibi appropinquant, attigerint, necessario, ipsum remittere, & refrigerare, conatura sunt.

CONTEXTUS VII.

Cæterum in febribus id genus omnibus, calefit quidem sanguis aliquando universus, quicumque non naturalem illum calorem, qui ex humoris putrescentia est obortus, concepit: non tamen ad arteriarum, venarumve tunicæ, aut aliud ullum circumjacentium corporum prorsus jam temperamentum suum mutavit: sed adhuc mutatur, atque alteratur incalescens, sive ut sic loquar, calefiens. Quod longiore tempore hoc patitur, etiam vincitur aliquando, prorsusque mutabitur, ita ut non amplius calefiat, sed jam sit præter naturam calefactum. Porro terminus mutationis est, cujusque particulæ functionis læsio, ad quem usque terminum omnis alterationis latitudo via est in id, quod præter naturam est, veluti mistum, communeque, ac medium quiddam ex contrariis utrisque compositum, ipso naturali prorsus affectu, & eo qui jam planè est præter naturam. Ergo toto hoc tempore corpus incalescens pro modo alterationis etiam ad portionem sentit dolorem. Cum verò omnes corporis solidæ particulæ excalefactæ ad absolutionem jam sunt, ejusmodi febrem hecticam Græci vocant, ceu non amplius jam in humoribus, & spiritu, sed in corporibus iis, quæ habitus rationem habent comprehensam. Hæc doloris est expers, putantque qui ea febricitant, omnino se febre carere. Neque enim sentiunt ejus

calorem, omnibus scilicet eorum partibus æquè percalfactis. Sed & convenit de iis, inter naturalis scientiæ professores in iis, quæ de sensibus produnt, nec enim citra alterationem est sensus, nec in iis quæ jam ad perfectionem sunt alterata, dolor. Itaque etiam hecticæ febres omnes, tum sine dolore sunt, tum neque sensu ab iis, qui ipsis laborant, perceptæ, non enim ex eorum particulis hæc agit, hæc patitur, cum omnes inter se jam similes sint redditæ, ac unicam habeant consentientem temperiem. Quod si alia earum calidior est, alia frigidior: at certè eatenus est frigidior, ut vicinum nihil offendat: alioqui sic scilicet partes, quæ pro naturæ modo se habent, mutuo se offenderent: utpotè quæ sic quidam temperamentis dissideant: caro namque calida particula est, os frigidum. Cæterum tam harum partium, quàm reliquarum omnium indolens inæqualitas est, modi excessus meritò.

COMMENTUM VII.

In præsentī contextu Galenus explicare conatur differentiam inter febres, ac distemperies illas, quas ipse fientes nominat, & alias, quas factas dicit. Et ex hac dissimilitudine aliam quoque infert, cum omnis ex his putà fientibus, dolorem commutari affirmet, & aliis, factis scilicet, indolentem distemperiem adjungi. Refert ergo, quod primitus calefit in febribus putridis universus sanguis, qui afficitur ab humoris putredine, ac tunc non esse jam mutatam arteriarum, & venarum temperiem, sed mutari in verbis ulterioribus expressè affirmans humorum, & membrorum alterationes mutuo diversas esse, ubi si dicit humorem, qui actu

In hoc commento errat Galeni nulli ostenditur.

putret aliter in febrientibus alterari sive calefieri, quàm membra, vera Galenus fatetur : nam humor putrens amittit formam, quam habet, & aliam acquirit, cum in aliud mistum transit, ut contingit carnibus putrescentibus, ex quibus vermes gignuntur, aut eisdem cum in quatuor elementa, ex quibus constituebantur dissolvuntur quæ in quarto Meteororum libro palàm Aristot. docet, & nos in nostra exacta philosophia fusè ostendemus. Verum si alios humores, putrido excepto, diverso modo quàm membra alterari Galenus opinatur, ut ejusdem verba, quæ de universo sanguine calefacto loquuntur, dicere videntur, falsum manifestè decretum illud erit cùm non semper in omnibus febribus universus sanguis putreat, sed quandoque nihil ejus corruptum sit, sed tantùm ipse caleat: Ut enim manente tunicarum, arteriarum, & venarum nativa temperie, quæ qualitas secunda est, ut retro diximus, calescunt ipsæ: sic quoque manente temperie illa sanguinis, quæ qualitas secunda etiam ejusdem est, calefit ipse, & alteratur, & ut remota febre, arteriarum, & venarum tunicæ in pristinum calorem sibi decentem se restituunt: sic eadem remota, sanguis, qui non putruit, proprium calorem recuperat, & immodicum abjicit. Sed hic eloquentissimus, & satis crassæ minervæ vir non raro in hoc libello aberravit: quia temperiem qualitatem secundam, non distinguit à temperie qualitatum primarum, ut in hoc commenticulo inferius ostendam. Porro post taxatam sententiam aliam subiungit, non minore, quàm præterita censura dignam. Illa est, quòd cùm alteratur, & mutatur per febrem corpus, in termino calefactionis non amplius calefiens dicen-

dum sit, sed præter naturam calefactum, & temperamentum suum amissum habens, atque hunc calefactionis terminum cognosci per læsionem operationis particulæ, in qua inducta est intemperies. In quibus ambobus decretis manifestè aberrat Galenus: nam neque semper cùm præter naturam calefacta est particula, temperamentum, quod est qualitas secunda, amittitur: cùm experiamur uniformiter, inducto ab aëre calore intenso in aliquas ex nostris partibus, absente aëre, illum abjici, temperamento partis manente. Neque aliud verum est quòd per læsionem operationis dignoscatur, inductam jam esse intemperiem, & non induci, cum etiam ante, ac prius quàm inducta sit, putà cùm inducitur, officium particulæ, quæ alteratur, sæpè sensibiliter lædatur. Quis enim tam demens est, qui audeat affirmare, quòd cùm ignis induxit tres (verbi gratia) caloris gradus, qui quatuor erit etiam inducturus, quòd in hoc alterationis tempore, pars tribus gradibus caloris affecta, non sit læsa, quia necdum omnes quatuor sint inducti, cùm tunc dolere, & ardere, & rubescere, ac forsan intumescere conspiciatur? At ut dixi, hallucinatus est author hic, quia confundit alterationem contingentem per solam inductionem qualitatum primarum in aliquod passum, à quo complexio, quæ est qualitas secunda, non est abjecta, ut quæ sæpissimè accidit nobis calefcentibus à sole, vel igne, aut motu, vel febre, cùm ea, in qua non tantùm primæ qualitatis inducuntur, sed ad earum immodicam introductionem, etiam temperies, seu complexio, qua forma substantialis asservabatur, abjicitur, & ipsa forma simul cum complexione corrumpitur, ut cùm particula quævis putret, aut

in ignem vertitur, vel alio quovis modo propriam formam substantialem amittit, & aliam noviter acquirit. Certè de alteratione hac ultima (& si non propriè sic nominanda erat, ut Aristot. primo de Generatione docet) ad quam novæ formæ generatio sequitur, loquendo, verum est, quod dixit: [Quod cum longiore tempore incalescendo patiuntur particulæ, etiam vincentur aliquando, prorsusque mutabuntur.] Cùm quod longo tempore incalescit, hoc non nisi intensiorem, & intensiorem gradum caloris acquirendo patiatur: aliàs si novus gradus semper non adderetur, non verè diceremus, quod incalescit, sed quod jam incaluit, sed per immodicam inductionem caloris in humanas partes formam substantialem abjici, ut cui inconveniens calor ille sit, certum est. Unde quoque colligitur reliquum, quod Galen. dixit, certum esse, putà, quod mutantur tales partes, nam ex viventibus non viventes cum diffantur fiunt. Verum tamen de alteratione propriè dicta, ubi nullius substantialis formæ amissio, neque novæ generatio concurrat, loquendo, citata Galeni sententia falsa esset, ut probavimus.

*Prosequitur
expositionem
author.*

Reliquum, quod scripsit, putà omnem alterationis latitudinem finiri, cùm terminus præter naturalis parti patienti est adeptus, verum est, si terminum præter naturalem patienti parti formam substantialem noviter acquisitam nominare velit: nam cùm excalet ab igne aër, aërem alterari dicimus, at summo calore ab igne genito, & aëre ob id corrupto, locoque illius alio igne facto, alterationem tunc aëris finiri, nemo inficiatur. Verùm si terminum præter naturam dixisset Galen. calefactionem, aut infri-

gidationem, humectationem, aut exiccationem nomini disconvenientem, falsum esset opinari, tunc alterationem talem cessare, cùm terminus præter naturam sit acquisitus, quod experiamur inductis duobus gradibus ullius qualitatis primæ, qui desconveniant viventi, & præter naturales illi sint, posse adhuc illos intendi, alterationemque eis inductis non finiri, sed etiam prosequi. Quod deinde sequitur, alterationes scilicet hujusmodi esse velut mistum, communeque quoddam medium inter contraria, putà inter naturalem, & non naturalem affectionem, verissimum est. Cùm enim temperatus, exempli gratia, non plures caloris quàm frigiditatis gradus habens, ab aliqua re præter naturam calefit, aut infrigidatur, accidit, ut Galenus inquit, quod ille afficiatur à gradu caloris, aut frigoris sibi disconveniente, qui simul aliquo convenienti affectus est, ubi contingit esse simul affectum tunc, qui temperatus erat gradibus caloris, aut frigoris sibi convenientibus, & etiam eo gradu disconveniente, quem res præter naturam induxit.

*Prosequitur
inceptum
author.*

Aliud quoque quod refert: [In toto scilicet tempore alterationis pro modo, & quantitate ejus dolorem majorem, aut minorem fieri.] Perpetuò verum non est, quia contingat immodicè calefactam partem, minori dolore affligi, quàm cùm remissiorem calorem patiebatur, vi sensitiva à tam immodico objecto dissipata. Certè cum frigiditas immodica dolorem infert, manifestius, verum hoc esse, experimur. Quis enim non observat, quod opio medicamento frigido devorato, post exiguam moram frigus sentiamus: perseveranteque infrigidatione frigiditateque aucta, per ipsius opii infrigidantem facul-

tatem, quòd stupidi, & omni dolore privati reddamur? Nullus certè.

Illud ubi concludit modum: per quem hectica febris fiat, absurdissimum, ut in antecedentibus vidistis, est. Quæ enim major absurditas, quàm dicere: [Cum verò omnes corporis solidæ particulæ excalfactæ ad absolutionem jam sunt, ejusmodi febrem hecticam Græci vocant, ceu non amplius jam in humoribus, & spiritu, sed in corporibus iis, quæ habitus rationem habent, comprehensam.] Nam aut calefactas ad absolutionem partes vocat, partes, quæ summè calidæ, ut ignis sunt: & cum hæ vivæ esse non valerent, quia jam in ignem versæ, si ignis dispositiones habuissent, hectica febre laborantes tales partes non essent dicendæ. Neque illis conveniret, quòd pro signo peculiari hecticorum scribitur, scilicet in dolorosas fore, quin maximè dolentes futuræ fuissent, si forma membrorum esset corrumpenda, & in ignem vertenda. Aut calefactas ad absolutionem partes illas dicit, quæ æqualem calorem, cum humore putrido habent, aut tantum, quantum spiritus febrientis ephemera febre possident. Et in hoc etiam aberrare ipsum manifestissimum est, quòd in putridis, & ephemericis non inconveniat membra humana tanto caloris gradu affici, quanto humor, aut spiritus, & hunc, consumpto humore, aut diffatis spiritibus illis calidis amitti, & ad moderatum, & sibi decentem calorem membra restitui. Quod hecticis febribus minimè accidere credidit Galenus, quin quovis humore, aut spiritu consumpto, ipsam febrem hecticam membris humanis hæsuram protervit.

Esse solam febrem hecticam indolorosam, falsum esse, omnes sciunt, qui febribus tertianis, ma-

Tom. II.

ximè nothis ægrotarunt. Si enim vera fateri voluerint, ii dicent, quòd postquam in totum aucta est febris, ab eisdem non percipiatur, atque hoc per insigne temporis spatium perdurare, consitebuntur. Quòd & si peculiare etiam sit aliis febribus, non tamen adeò prolixum esse statum earum, ut harum certum est (quartanis exceptis) ideò de nothis tertianis exemplum scripsi: sed quia superius novistis, qualiter in febribus dolor percipiatur, ac in aliis distemperiebus, ideò fusius de his in præsens non ago.

Certè causam, quam assignat, cur in dolorosæ hecticæ febres dicantur, quia scilicet omnes corporis partes in eis æquè percalfactæ sint, sufficiens est. Nam si memores estis, diximus, quòd tunc cum est difformiter caliditas, aut frigiditas, seu alia qualitas ex primis inducta in nostrum corpus distemperies intensius affectæ partis percipiatur à remissione, in quam intensior agit: ex quo clarè eliciebamus, quòd cum omnes corporis partes æqualiter calidæ, aut frigidæ agere mutuo non valuissent, quia inter similia non sit actio, dolor sentiendus non esset, indeque etiam vera Galeni sententia sit, quòd omnibus partibus æquè percalfactis in hectica febre existentibus, minimè dolor percipi queat. Verum, ut diximus, non hoc peculiare signum est hecticarum, sed commune omnibus illis, in quibus uniformis calor in toto corpore extiterit. Cur potius hecticis hoc tributum sit, quàm aliis febribus, tam à Galeno, quàm à posteris Medicis, cum de quovis genere febris speciatim scripserim, Deo dante, docebitur.

Ignorasse Galenum distinctionem temperaturarum nostrorum membrorum in calida, & frigida actu talia, & ea sunt, quæ forma-

S 2

lem

perimento ad-
probatur.

Ex cuius-
dā distinctio-
nis ignorantia,
quàm maxi-
mè aberravit
Galenus in
præ-

Idem quod in
antecedenti-
bus agit au-
thor.

Non tantum
hecticam fe-
brem in dolo-
rosam esse ex-

præfenti libello.

lem calorem, aut frigiditatem habent, & calida, & frigida potentia talia, quæ scilicet qualitatem secundam natam producere calorem, aut frigiditatem habent, & si ipsa actu calida, aut frigida non sint, sibi quam maximè nocuit, & in negotio hoc hallucinari eundem fecit. Quamquam enim in libris de Medicamentorum facultatibus, & aliis innumeris locis, cum de medicamentis loquitur, hanc distinctionem innuit: in hoc libello de temperie nostrorum membrorum agendo, eadem non utitur, ideoque passim aberrat. Dixerat enim supra, partes corporis, distemperie facta ægrotantes, adeo æquè distemperatas fore, ut nulla in aliam agat, scribens: [Non enim ex eorum corporum particulis hæc agit, hæc patitur: cum omnes inter se jam similes sint redditæ, ac unicam habeant consentientem temperiem.] Et statim quasi aberravisset, addidit: [Quod si alia earum particularum calidior est, alia frigidior, at certe eatenus est frigidior: ut vicinum nihil offendat, &c.] Non videns Galenus, quod non indignisset exprimere, quæ expressit, cum ad priorem sententiam illa non attineant. In prima enim, ubi dixerat, quod illius, qui intemperiem factam habet, partes æquè malè affectæ sunt, & mutuò inter se agere, nequaquam possint manifestè vera profert, loquendo de formalibus, & actualibus intemperiebus. In secundo autem decreto ubi refert, quod non æquè calida, aut frigida nostra membra sint, etsi illam distemperiem, quam ipse factam nominat, patiantur, etiam non mentitur. Nam etsi æquo formali calore caro, & os sint alterata, diversas temperies vocatas qualitates potentiales, quæ qualitates quædam secundæ sunt, easdem habere du-

bium non est. Si enim præternaturalis ille calor ab utraque partium affectarum auferretur, & nulla extrinseca vi partes illæ alterarentur, caro in non tam remissum calorem se reduceret, ut os: & hoc minimè priori decreto contrarium erat, nam membra hæc non aliter se habent, quàm ferrum, & lapides: & plumæ: & lana: simul ab igne: vel sole æquè calfacta, quæ perseverante caloris productore, mutuò inter se non agerent, si tamen illæ abesset, ferrum, & lapis frigida fierent cætera calida manerent: ut caro calida mansisset, ablata febre, & os, ac nervus frigida, si suæ temperiei quæ qualitas secunda est, relinquerentur. Et ut aberrasset, qui dixisset, ferrum, & lapides, de quibus loquebamur, non infrigidant lanam, & plumas, cum æquè calida ab igne sunt, quia non tantum sunt frigida, ut infrigidare illa valeant: sic aberrat Galenus, cum dicit, quod cum intemperies æqualis nos afficit, caro, & nervus non se alterant, quod non adeo distent, ut eorum quodvis vicinum nihil offendat. Ratio enim, cur illa non se afficiunt, nulla alia est, quàm quod intemperie actuali, & formali æquè calida omnia sint. Hæc enim est à qua actio inter membra nostra oritur, undeque dolor, aut delicia resultat, & non intemperies qualitas secunda nominata, à qua inter nostra membra actio nulla versatur. De his etsi quàm plurima dicenda supersint, scribere alia non placet, quod negotium prolixius est, quàm ut in commenticulo sit redigendum. De eo, Deo concedente, agemus fusè tunc, cum modum, per quem medicamentariæ facultates agunt, explicuero, & interitus naturalis animatorum, & mistorum causam reddidero.

CONTEXTUS VIII.

Sic namque nec aër qui nos ambit, prius offendit, quam ad immodicum, calorem, frigulve est immutatus: cujus alioqui, quæ in medio sunt, differentias, tametsi numerosas, ac manifestum excessum inter se habentes citra noxam sentimus. Ex iis ergo fortasse, nec illud durius dici videatur, quod Hippocrates alicubi ait, omnem morbum ulcus esse. Quippè ulcus unitatis est divisio, immodicus verò calor, ac frigus proximè accedunt, ut unitatem solvant: plurimus quidem calor, dum segregat, ac incidit substantiæ continuitatem: summum verò frigus, tum stipando, tum introrsus pariter tendendo, quædam exprimit, quædam quassat. Atque hunc quispian immodici caloris, ac frigoris terminum statuens, fortasse non immodicè sentiat. Seu verò is, seu alius immodici excessus terminus est, certè consistere omnem immoderatum excessum in habitudine ad aliquid jam liquet. Non enim pariratione à calidis, frigidisque afficitur omne corpus. Indeque fit, ut aliqua animalium convenientes inter se succos habeant, aliqua non solum non convenientes, sed etiam qui se mutuò corrumpant: veluti homo, atque vipera, quorum utriusque saliva alteri est perniciēs, ita utique, & scorpiū necaveris, si jejūnus illi inspueris. At non homo hominem morfu interimit, nec vipera viperam, nec aspis aspidem. Siquidem quod simile est, id congruum, amicumque est: quod contrarium est, inimicum, ac noxium. Augetur enim quidque, ac nutritur à similibus: perimitur, ac corrumpitur à dissimilibus. Itaque etiam sanitatis tutela per similia perfici-

tur: morborum sublatio per contraria. Verum de iis alius est sermo.

COMMENTUM VIII.

Si præterita non suffecissent, ad ostendendum, confudisse Galenum intemperiem actualement cum intemperie potentiā, jam prima verba hujus contextus, quem expono, illud palam monstrarent. Dicebat quippè Galenus qualiter caro, & os, & si diversas temperaturas habeant non mutuo se dolore afficiant. Et in exordio contextus nostri confert hæc temperaturarum diversitatem, quæ qualitates secundæ sunt, diversis aëris nos ambientis intemperiebus, aëre formali, & actuali calore, aut frigore, humiditate, & siccitate tantum affecto, & non potentiā: quia elementis nullæ qualitates secundæ insunt: eæ enim ex actione diversorum elementorum mutuò pugnantium resultant, & ex unico confici non valent. Porro, ut dixi, non parum labitur Galenus relata non animadvertens.

Probat in presenti contextu aberrasse Gal. conferendo distemperies actuales potentialibus.

Reliquum de Hippocratica sententia, ubi omnem morbum ulcus esse testatur, alludere videtur Galeni sententiæ primi libri de Symptomatum causis, capite sexto. Ibi enim quoque testatur, cujusvis sensus immodica objecta non aliter dolorem inferre, quam unitatem solvendo. Quod fermè est asseverare dolorem non aliundè procedere, quam ab unitate soluta. Res profectò in totum contraria veritati, cum impossibile sit, unitatem solutam citra distemperiem dolorem efficere. Et quod negotium hoc sit satis difficile, prolixumque, si exactè esset explicandum, ideo brevius quam possim, ab eodem me extricabo, differendo usque in opus edendum exactum hujuscè rei examen.

Sunt

Sunt tot, ac tam diversæ sententiæ de essentia doloris, quòd easdem, & fundamenta, quibus inniuntur, referre, prolixum valdè foret. Ideò tantum compendium quoddam horum decretorum, rationibus, quæ eadem fulciunt, relictis, proponam, & statim ad causam doloris explicandum transeam.

*Quid diversi
Auctores opi-
nati sunt do-
lorem esse.*

Fuere nonnulli, qui dolorem per tristem sensationem definierunt, opinantes dolorem esse sensationem, & hanc actum distinctum realiter à facultate sentiente falsò fingeant. Alii actum appetitivæ, quæ nobis inservit, ut fugiamus, quæ disconveniunt, & prosequamur, quæ nobis proficua sunt, dolorem esse protervierunt. Quidam actum cujusdam facultatis, quam imaginativam coextensam cum tactu nominant, innitentes nescio quibus verbis satis confusis Aristotelis, in secundo de Anima, dolorem esse dixerunt. Reliqui non actum, sed objectum quoddam tractricis facultatis, distinctum à qualitatibus primis, quæ tactus objecta sunt, esse dolorem fatentur.

*Quæ dolo-
ris immedia-
ta causa sit
ostenditur.*

Et ut inter hos non convenit de entitate doloris, sic de immediata causa illius iis dissentiant. Quidam opinantur duplicem esse doloris causam, solutam scilicet unitatem, & distemperiem quoque. Et harum quilibet vim inferendi immediate dolorem concedunt. Alii rentur unitatem solutam immediate dolorem inferre. Et intemperiem tunc tantum dolorem efficere, cum ad unitatis solutionem immodicè constringendo, aut dilatando intemperies perduxerit. Cæteri è diverso sentiunt, dolorem scilicet à soluta unitate immediate effici, non posse. Et tunc tantum solutam unitatem dolore afficere, cum distemperiei causa fuerit. Quam sententiam veram esse, quibusdam jactis prius

fundamentis, indubitata ratione probo.

Primum, quod supponere oportet, est, qui notissimum physicis omnibus, qui libros de Anima novaverunt, esse scilicet impossibile, sensibile commune cognosci ab aliqua facultate sensitrice, non cognito prius sensibili proprio. Itaque cum in visu sensibilia propria sint lux, & color, impossibile est cognosci per visum rei lucidæ, aut coloratæ figuram, magnitudinem, numerum, motum, aut quietem, quæ sensibilia communia sunt, si prius naturæ prioritatem lux, aut color non percipiatur. Et cum in tactu sensibilia propria sint caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas, nullum tangibile quantum, aut figuratum, motum, aut quiescens, tanti, aut tanti numeri, cognosci valebit, nisi ulla ex primis qualitatibus noscatur. In aliis quoque sensibus idem necessariò accidere, omnes indubiè testantur.

*Solam intem-
periem doloris
causam im-
mediatam es-
se evidentissi-
mis argumen-
tis ostenditur,
suppositis pri-
us quibusdam
assertionibus.*

Secundò præscire oportet, solutam unitatem nihil aliud esse, quam aut illum partium solutarum numerum, aut indecentem earundem figuram, quorum quodvis à tactu percipi non poterit, nisi ulla primarum qualitatuum percipiatur, quòd figura, & numerus de communibus sensibilibus sint, quibus convenit, non sentiri, nisi propria prius percipiantur, ut antecedens suppositio docuit.

2. *Suppositio.*

Tertiò præsciendum est, nullam qualitatem inhærentem parti facultatem tactricem habenti sentiri à parte, cui inest, ut ex quarta animadversione commenti quinti hujus libri patuit.

3. *Suppositio.*

Quartum quoque est ut notissimum habendum, in sola tactiva facultatem dolorem versari. Si enim accidit oculum, aut aurem, seu linguam dolere, non quia videt ocu-

4. *Suppositio.*

oculus, dolet, sed quia tactu est par-
ticeps, & nec auris quia audiens,
sed quòd ejus tactus afficiatur, do-
let. Idemque aliarum facultatum
organis contingit.

*Ratio validis-
sima, qua in-
temperiem in-
tù doloris im-
mediatè cau-
sam esse, pos-
se, probatur.*

Quibus intellectis, ratio insolu-
bilis, qua probatur, solam distem-
periem posse immediatam causam
doloris esse, colligitur quæ hujus-
modi inest. Quicquid à sensu tac-
tus dolorosè percipiendum est, ca-
lidum, aut frigidum, humidum, aut
siccum est sentiendum: ergo si uni-
tatis solutio dolorosè est sentienda,
calida, aut frigida, humida, aut
sicca est percipienda. Consequen-
tia est nota, ex secunda supposi-
tione. Et antecedentis quoque ve-
ritas ex prima, & quarta. Ulterius
caliditas, & frigiditas, humiditas,
& siccitas partis solutam continui-
tatem patientis est sentienda, ut ip-
sa dolorosè percipiatur: ergo vel à
parte soluta, vel ab alia. A parte
soluta non, quòd illi quævis illarum
insit, indeque ab ea sentiri non
possit ex tertia suppositione, ergo
ab alia. Sed hoc est impossibile, &
contra experimentum, quod docet,
in partibus solutis sentiri dolorem
ex unitatis solutione, & non in aliis
illæsis, ergo antecedens, ex quo
sequitur, falsum erit. Cùmque hoc
non aliud sit, quàm assertio, quòd
unitatis solutio immediatè efficiat
dolorem, superest assertionem il-
lam falsam esse: & quòd sola dis-
temperies dolorem inferat verum
sit. Est tanti valoris ratio hæc, quòd
si verum est, quod ab omnibus ut
indubitatum supponitur, solutam
unitatem scilicèt esse sensibilem de
per se, & si de numero commu-
nium, & non propriorum, phy-
sica demonstratione, conclusio pro-
bata supersit.

*Quædam in-
manis obiectio
soluitur.*

Objicere enim nobis, si verum
esset, quod intulimus, necessariò
sequeuturum, quòd si secaretur ali-

cujus membri unitas ense, vel alia
re æquè ut membrum, quod inscin-
ditur, calida, & aër etiam æquè
calidus, ut membrum inscissum
fuisset, dolor non perciperetur, quia
distemperies nulla in membro solu-
to ex hypothese tunc adesset, ne-
quaquam nostrum decretum refrin-
get, quòd supponat impossibilem
eventum, & qui accidere naturali-
tè non possit. Non enim tantùm
membra nostram cùm solvuntur, in-
temperiem patiuntur ab extrinsecis
causis, aère, gladio, & aliis rebus,
verùm, & ab intemperie spiritus,
qui defertur in membrum solutum,
ipse enim detectus cute, & carne,
necessariò alteratur, & partem no-
xam patientem in quam defertur,
alterat, etiam nulla hominis pars
sensibilis magnitudinis uniformis
temperiei est, quin una altera cali-
dior, aut frigidior, humidior, aut
siccior. Undè impossibile est ab aë-
re, qui esse non potest æquè diffor-
mis, ut partes hominis sunt, mem-
brum non alterari. Nam si æqua-
lem gradum caloris aër haberet, ut
pars æquè, ut ipse calida, calidio-
ri, aut frigidiori hominis parti col-
latus, intemperatus erit, in illasque
intemperiem inducendo, dolorem
prorritabit. Defluxus quoque in-
ordinatus sanguinis, & bilis, ac a-
liorum humorum in partem dissec-
tam, non parùm intemperiem ea-
rumdem auget, & dolorem concit-
tat. Quibus verùm esse manifestum
est, eventum, quem ut possibilem
arguens supponit, impossibilem ef-
se, indè quoque rationem illam cas-
sam manere.

Quippè qui opinabantur, solu-
tam continuitatem doloris causam
immediatam posse esse, argumento
à nobis parùm supraducto respon-
dent, admittendo eventum, ut
possibilem, fatenturque non incon-
venire, cum decenti temperie pri-

*Proponitur
quædam futi-
lis solutio ra-
tionis illius,
qua probaba-
mus à soluta
unitate imme-
diatè dolorem
fieri, non pos-
se, & incre-
matur.*

marum qualitatum foedam figuram, aut numerum disconvenientem dolorosè immutare, idque satis ingeniosè exemplo quodam probare existimant. Accidit, inquiunt, hominem optimi coloris deformem videri, cum illius turpis figura deformius immutat, quam pulcher color elegantè. Ad cuius similitudinem posse contingere, credunt, optimam temperiem dolorem inferre, quando solutæ unitati, quæ deformis membri naturæ est, conjungitur. Non animadvertentes ii, quod non inconveniat, visu videri colorem ullius deformis hominis, simul cum turpi figura ejusdem, & impossibile sit, temperiem, seu distemperiem partis patientis solutam unitatem percipi à parte, in qua subjectivè ipsa fuerit, & quod absque sensatione illa dolor esse non valeat, quia soluta unitas, quæ ex sensibilibus communibus est, non possit percipi à tactu, si temperies, aut distemperies propriè sensibilis sibi conjuncta non percipiat, ut prima suppositio rationis superioris docuit.

Experimento probatur verè esse, quod tantum intemperies doloris sit causa.

Quin ex alio eventu nostri decreti veritatem comprobari, manifestè intelligitur. Si enim partis, quæ secatur, dolorem imminuere conamur, oleis, aut aqua tepida abjicientibus intemperiem insigniorem, dum inscissam partem foveamus à dolore relevamus: quod fieri non posset, si unitatis solutio doloris causa fuisset. Nam hæc minimè per folum relatum committitur.

Alia ratio, qua idem satis evidentè probatur.

Alia quoque ratione evidentissimè ostenditur, solutam unitatem immediatè dolorem inferre non posse. Nam si ab hac tantum oriri dolor valeret, sequeretur, quod si semel ex tali unitate soluta dolor, fieret, semper durante unitatis solutione, esset perseveraturus. Consequen-

quentia est nota. Quia si transacta hora post dissectionem durat dolor, non est, cur post annum perseverante dissectione, dolor non perseveret, cum adeò facta esse dicatur dissectio post horam, ut post annum. Sed eventus oppositum docent, medicamentis scilicet auferentibus intemperiem, aut dum ipsa uniformis, & æqualis versa est, dolorem auferri, solutione unitatis manente. Ergo ab intemperie, & non à soluta unitate dolor ortum trahebat.

Si proterviat aliquis, quod unitatis solutio cum sit, dolorem inferat, & statim cum facta est, nullum efficiat, sed quod qui post perseverat, à distemperie ortum trahat, insolubili ratione vincetur, quærendo ab illo, quæ unitatis solutæ pars sentiat, cum unitas solvitur, an, quæ jam soluta est, vel quæ solvenda restat. Quæ soluta est, cum jam facta sit, sentiri non poterit ex concessis ab adverso. Quæ solvenda restat, sensationem inferre est impossibile, cum non ens non sentiat: superest ergo nullo modo solutam continuitatem dolorem illaturam.

Solutio futiliter diluitur.

Neque ille, qui testatur, inæqualem intemperiem solam efficere dolorem consimili argumento torqueri poterit. Cum enim sibi obijceretur, quæ pars distemperiei sentiat, an facta, aut futura fieri, dicet ille, qui veram opinionem tuetur, quod facta distemperies efficiet dolorem, verum quod à parte, in qua ipsa facta est: non sentiat, ut verè arguens obijciebat, sed à parte, in quam facta agit. Quo perspicuè soluta relata obiectio evadit. Ut enim color, qui est in pariete distante ab oculo. Ab eodem videtur, sic facta distemperies, sive quæ est in parte vivente, seu in objecto extrinseco, dum alterat, sen-

Præter rationem nostris decretis minimè contrariam esse.

fentitur à parte vim sensitricem habente, cum ipsa alteratur. Non tamen solutio unitatis à parte non soluta sentiri valet. Neque pars nondum soluta, quia quod dissectum non est, doloris producti unum esse non possit.

*Improbatur
quedam, ra-
tionis nostrae,
evasio.*

Adversus certè nequaquam dicere poterit, factum solutæ continuitatis sentiri, & non à parte soluta, in qua subjectivè est, sed à parte sana. Primò, quia, ut superius dixi, oppositum experiamur. Secundò, quòd cum soluta continuitas sit, vel numerus, vel figura, ut patuit, & horum nullum ullius activitatis est, quodvis illorum soluta unitas sit, nullo modo afficere partem distantem poterit. Tertiò, quòd figura, & numerus, & alia sensibilia communia non percipiuntur à tactivo organo, nisi contactu mathematico tangantur. Non enim clausis oculis, & si caleam ab igne, vel alia re, quæ me non tangit, potero percipere figuram, aut numerum calefacientium. Nullo ergo modo dissectio partis solutæ à parte incolumi poterit, percipi, nisi tangatur: & cum tangens dissectum, dolorem nullum sentiat, ut Chirurgici tractantes vulnera, & omnes homines, verè testari possumus, sequitur solutam continuitatem dolorem nullum illaturam: nisi tunc cum distemperies, quæ est doloris immediata causa, suboritur. De his prout proposito attinet, satis dixisse videtur.

*Prosequitur
contextus ex-
positionem Au-
thor.*

Cæterum de termino, quem statuere immodico calori, & frigiditati Galenus videtur, quòd unitatem solvere, quæ immodica sunt, valeant, & prius quàm hoc assequantur, non possint immodica dici, nulli innititur sufficienti rationi. Difficultèr tamen divelletur ab hac opinione, qui protervire voluerit. Quapropter rectè Galenus dixit,

quòd qui sic de negotio illo physico senserit, non immodicè sentire, id est, non absurdè sentiens dicendus sit.

Notissimum est, verum esse illud decretum, quod præcedentem sententiam sequitur: excessum caloris, aut frigoris: seu aliarum qualitatum nullum simpliciter talem dici posse, nisi alteri conferatur. Calor enim qui osi est per excessum immodicus, carni collatus per defectum, & remissionem labitur. Ut siccitas multa, quæ carni est disconveniens, osi adhuc non sufficit. Tandem excessus, & defectus voces relativæ sunt, ut similitudo, & dissimilitudo, propinquitas, & distantia. Indè ergo verum quoque erit, quòd saliva unius animalis, quæ aliis ejusdem speciei est utilis, nonnullis sit perniciofa, ut saliva viperæ, aut scorpionis homini est pernicies, & humana relatis est valdè noxia. Quo deprehenditur esse manifestissimum mendacium decretum nonnullorum physicorum attestantium, solas qualitates primas mutuo agere, & pati. Quis enim negare potest Galeni eventum de saliva hominis jejuni scorpionis injecta, & eundem interimente, ac contrarium de saliva, aut morfu scorpionis, aut viperæ, hominem necante? Quorum nullum fieri posset, nisi qualitates ullæ ultra primas inducerentur à relatis venantis animalibus in hominem, quibus occultæ dispositiones humanæ formæ simul cum primis qualitativis convenientes, abjiciuntur. Nam minime potuisse frigus, & calorem venatorum dumtaxat vim necandi habere, apertissimè ex hoc intelligitur, quòd alia iis multò calidiora, & frigidiora sine noxa adeò insigni qualis est mors, non solum exterius admota necare non valeant, verum intra corpus devorata non noceant.

*Prosequitur
expositionem
Author.*

Neque dumtaxat relatis falsum esse dogma illud physicorum probatur: verum dolor, & stupor dentium obortus à rebus dulcibus, & ponticis, & à complurimis multò his calidioribus, aut frigidioribus minime procedens, manifestum exhibent testimonium, non solum inter qualitates primas actionem corruptivam, & productivam versari, sed inter nonnullas alias, quas in alio opere exprimemus.

CONTEXTUS IX.

Hecticam verò febrem, quæ jam habitum corporis occupavit, minime sentit, qui ea laborat. Reliquarum febrium nulla est, quæ non à laborante sentiatur: sed aliæ magis, aliæ minùs ægrotanti sunt graves. Sunt ex iis, & quæ rigorem ingerant: fit enim id quoque symptoma, veluti alia multa, ab inæquali intemperie. Rationem tamen generandi ejus in proposito libro tradere non est, priusquam de naturalibus facultatibus demonstratum fuerit, quot hæ, qualesque sint, tum quid agere quæque sit nata. Verum in libris de Symptomatum causis, de omnibus agetur. Sed revertor ad inæqualis intemperamenti differentias. Nam quemadmodum ex phlegmone febris nascatur, tum quòd phlegmone omnis, ac febris omnis præter hecticas, ex morbis sint, quibus inæqualis sit intemperies, dictum jam est. Porro accendi febrem, & citra phlegmonem ex solis humoribus putrescentibus licet. Neque enim ea solum, quæ inculcata sunt, & perspiratu prohibita putrescunt (verum celeriter ea, maximeque) cæterum putrescunt, & alia multa, quæ putredini sunt opportuna. Dicitur verò de horum opportunitate alio loco. Jam alio quoque genere inæqualis

oriri intemperies in toto corpore potest: modò fuliginoso vapore detento: modò exercitationibus, & plusculis laboribus calore adaucto: modò ab ira, cum sanguis immoderatus fervet: modò ex deustione quavis externa, incalescit.

COMMENTUM IX.

Quasi aliquid insigne, & indubitatum in antecedentibus docuerit, ut memoriæ commendet, hic iterum repetit, febrem scilicet hecticam non sentiri à possidente illam. Non prospiciens Galenus, quod idem putridis (à se vocatis) accidere sit necesse, quando uniformis calor in omnibus membris febrientium fuerit. Neque considerans necessum esse, quòd cum à prandio, vel coena calor hecticorum crescit, ab eisdem sentiatur, quia alteratio velox, & insignis, qualis est illa, à membris vim sensitricem habentibus necessario percipienda sit, ut in præcedentibus scripsimus.

Esse aliquos febrium modos, quos rigores in invasionum initiis semper comitentur, adeò notum est, ut probatione nulla egeat. A quibus autem causis rigores oriantur; non est adeò facile dictu, ut paucis exprimi possit verbis, sed quòd de his in prosecutione symptomatum, quæ febres comitantur, fusè docturi sumus, ideò superseendum ab hoc negotio nunc visum. Galenus in præsens differt rem eandem, donec de facultatibus naturalibus agat. Neque immeritò, quòd hoc expultricis facultatis eximium symptoma est.

Cum iterum tractat de inæquali intemperie Galenus, quandam interferit sententiam, quam non frequentem in suis commentariis leges, citra conculcationem scilicet,

Galenus fatetur sine prohibita transpiratione putredinem oboriri posse, & eadem sententia ipse confirmatur.

& prohibitam transpirationem putredinem posse oriri. Quam, si veram esse, ut est, credit: merito poterimus ab eo quærere, cur quando conatur ipse reddere causam caloris immodici contingentis in putridis febribus, semper recurrit ad fuligines putridas prohibitas exhalari. Quando enim obstructio nulla fuisset, & fuliginibus liberus pateret exitus, unde oriri calorem febrilem dicet, qui semper in has obstructas fuligines recurrit? A causis exterioribus oriri febres, quas ephemeris vocant, docuit hoc in loco Galen. Quod etiam primo de Februm differentiis, & aliis locis à nobis supra citatis scripserat. Et quamvis hoc verum sit, non tamen febres illæ fiunt, ut ipse putavit, sed multò aliter, ut nos ostendimus.

CONTEXTUS X.

Porro quòd etiam in his omnibus febribus, non secus quam in phlegmonis supra est dictum, tum pro viribus effectricis causæ, tum pro corporis ipsius affectu, alii magis febricitent, alii minùs, alii haud quaquam, apertum esse arbitror, æquè verò, & quòd intemperies ipsa nonnumquam spirituofam tantum invadit substantiam, nonnumquam etiam ipsos succos, clarum id quoque reor. Sed neque minùs illud quòd omnibus hujusmodi febribus si traxerint, hectica superveniet. Jamque sermo noster prope modum ostendit inæqualem hanc intemperiem, aliquando ex calida, frigidave substantia, quæ in particulam aliquam influat, accidere: veluti in his fiebat, quos phlegmone infestat: sæpè non ita, sed ipsa corporis temperie in qualitate mutata: tum quòd alterantium eam, quædam ortum habeant ab ipso corpore, quædam extrinsecus, uti-

que cùm ex putredine tantum aliqua, vel phlegmone excitatur febris, ab ipso corpore: cum adustione, vel exercitatione extrinsecus. Dicetur autem, & de his fufius in morborum causis. Tanquam autem ex deustione accenditur febris, alterato videlicet corporis temperamento. Itidem nonnulli sæpè ex frigore refrigerati toto corpore vehementer sunt. Aliqui verò etiam perierunt. Jam quòd ii omnes etiam doleant, ne id quidem latet, porro dolent, & qui ex rigore ingenti vehementer perfrigerati, celesiter sese excalfacere properarunt. Multique eorum cùm subito, ac simul manus igni admovent, ingentem circa unguium radicem sentiunt dolorem. Et quisquam cùm tam luculenter videat intemperiem inæqualem doloris esse causam, etiam de internis doloribus dubitet, aut miretur, quo pacto citra phlegmonem subinde, vel laxiore intestino, quod Colon Græci vocant, vel dentibus, vel alia quavis particula homines doleant. Nam neque talium ullum mirabile est.

COMMENTUM X.

Si sol, & motus, & ira solum calorem inducendo in spirituofam hominum substantiam febres ephemeris concitarent, ut Galenus absurdè docuit: cùm nullus sit, qui exerceatur, aut irascatur, seu soli exponatur, qui non immodicè, ac adeò intensè, ut febricitans caleat, non erat, cur in præsens diceret, quòd sint aliqui homines, qui haud quaquàm febribus corripiantur, & si iræ, & exercitio, & soli exponantur. Non enim ullius exercitati, aut irati, aut soli expositi spiritus eandem temperiem servant, quam cum relatis homo non incumbit, sed adeò immodicè quo-

Propriis verbis Galenus confutatur.

rumvis horum spiritus calent, ut si ille calor absentibus causis exterioribus, durasset, necessariò febrerent. Cùm ergo durare calorem immoderatum, absentibus ira, & sole, & exercitio, ac aliis procatarticis causis, non proveniat ex aptitudine, aut ineptitudine spirituosæ substantiæ (nam cujusvis hominis spiritus calorem illum immodicum, ut indecentem respuunt) aliunde febres illas, & perseverantiam caloris in aliquibus hominibus, & non in aliis, ortum trahere, opinandum est. De quo in antecedentibus scripsimus, ideò ne sæpiùs idem repetatur, fileo.

Sic loquitur de intemperie, quam invadere nonnumquam spiritus, alias humores, & cùm diu perseverat membra, dicit, ut si intemperies foret, substantia ulla, quæ naturaliter, vel liberè mota in utrumvis relatorum ferri valeret. Et quamquam in rigore impropria verba illa sint, quòd tamen tolerari possunt, ideò ab eisdem transeamus.

Non esse duplicem intemperiei differentiam, refertur.

Intemperiem nostrorum membrorum esse, secundum mentem Galeni duplicem, quandam, quam dicit oriri à materia eandem producente. Aliam, quam sine materia nominat. Sunt tot loci præter hunc ubi à Galeno refertur, ut difficile esset, omnes in unum congerere. Sed in universum veram non esse relatum assertionem, & quòd sit impossibile distemperiem calidam citra materiam inveniri, ut Galeno est opinatum, in retro scriptis ostendimus. Sufficiat ergo relatis verbis cavere lectori. Esse tantum duplices causas, quæ intemperiem producant, alteram internam, putà humores putrescentes, aut inflammationes, de quibus Galenus hic mentionem agit: alteram externam, solem, aut frigus, & alia.

Ex frigore etiam externo, & interno dolores fieri, satis clarè eventus, quos Galenus recenset, docent. Colicum enim dolorem ex ventositate, aut pituita gigni, & universum corpus ex frigore rigentis aëris dolere, omnes scimus. Sed cur unguium radices doleant, cùm subito manus frigidæ igni admovemus, pauci sciunt. Et quamquam non exigua de hoc referantur tam à nonnullis commentatoribus hujus libelli (exposuit enim hunc Arnaldus de Villanova, & nuper quidam Hieremias Thriverius, & Leonardus Phuschius) quàm à multis aliis, quòd verum esse reor, paucis explicabo. Prius nonnihil prædocendo, quorum primum sit, quòd experiamur homines ingentibus rigoribus expositos, delicia affici, cùm quamlibet particulam ex illis, quæ rigent (dum digiti non sint) igni admovent: & quòd iidem cùm extrema digitorum, ubi ungues sitæ sunt, igni approximant, quendam dolorem sentiant, quasi tunc ungues à carne divellerentur, etiam quòd nulli alibi relatum dolorem, quàm in unguibus percipiant.

Item quòd ungues tunc maximè doleant, cùm nive, aut aqua valde frigida, vel borea flante fuere prius refrigeratæ, & cùm post ab igne calent, secùs si per linteorum, aut stercoreum calidorum admotionem frigiditatem expellant.

Ex quibus causa eventus manifesta evadit, dolorem, de quo est quæsitum, ideò fieri, quòd aliquæ partes aquæ, aut nivis si ab iis provenit refrigeratio, aut aëris, si tantum à frigido continente riget homo, per ignis celerem calefactionem in vaporem elevata, & propter unguium densitatem extra corpus exire prohibitæ, partes, quæ subter ungues sunt, distendunt, & dilaniant, ac ipsas ungues à carne

Causa cur ungues coram, quòd infirmitati sunt, igni exposita dolent, ubi tantum ratio increpatur.

conjuncta segregare conantur, unde ille dolor confusus resultat, ubi non frigus, ut Galenus refert, sed potius quædam confusa divulsio, percipitur. Non enim sic dolent, ut si dumtaxat divellerentur. Quod etiam frigus dolorem inferat: neque sic dolent, ut si tantum rigerent, quod refrigerationi divulsio, adjungatur, sed simul ex unitatis solutione, & distemperie frigida illa tristis passio suboritur.

Credere enim per antiperistasin retrahi frigus, illudque dolorem inferre, vanum est. Primò, quod non potius in extremitatibus digitorum igni admotis, quam in cubito, aut humero, seu alia quavis corporis parte dolor esset percipiendus, cum primum partes illæ refrigeratæ igni admoventur: ibi enim antiperistasis eventura erat, ut in unguibus. Secundò, quod non potius per ignis admotionem dolor esset percipiendus, quam per lanarum calidarum, aut linteorum calidorum approximationem. Tertio, quod non plus postquam à nive, aut aqua valde frigida refrigerantur manus, quam aliter frigide versæ dolorem percepturi eramus, cum utrobique antiperistasis subsequutura erat. Cujus oppositum experimur, maximè quod frigus retrahi impossibile est, si de frigore accidente loquantur, hoc enim ut cætera accidentia, non mutat subiectum. Secus si corpus frigidum frigus vocent, nam sic vera loquerentur, & hoc habilis erat retrahi, & facere antiperistasin in aliis partibus corporis magis raris, quam in partibus proximis unguibus adeò densis. Solo ergo ibi dolor contingit: quia, ut nos diximus, propter unguium densitatem, & majorem compactionem per frigus factam, illæ partes prohibeant vapores velocius elevatos ab igne, quam à

linteis, vel lana, aut aliis rebus actu calidis expirare, & extra corpus exire. Indeque, ut dixi, ipsi dilacerant partes subter ungues fitas, & dolorem inferunt, quæ exarata sunt satis probant varias esse hujus loci commentationes à Neotericis fictas.

CONTEXTUS XI.

Neque quemadmodum simul rigeant, & febricitent, ægrotantium aliqui: quippè si pituitosus succus qui frigidus est, quemque Praxagoras vitreum appellat, & amara bilis, quæ calida est, simul abundant, ac per sensibilia membra moveantur, nihil miri est, utrumque à cubante pari modo sentiri. Neque enim si hominem sub sole fervido statuas, & aquam illi frigidam infundas, fieri potest, ut non simul, & à sole calorem, & ab aqua frigus sentiat, verum hoc casu ambo extrinsecus sunt, neque parvis portionibus incidunt. In febribus vero quas epialas vocant, tum ab interno, tum exiguis portionibus eoque universum corpus ambo sentire videtur. Cum enim tenuissimis portiunculis aspersum per corpus tum calidum sit, tum frigidum, nullam sensibilem alterius portiunculam ita parvam desumas, in qua non alterum sit comprehensum. In ipsa tamen accessionis invasione, aliqui febricitantium tum rigent, tum verò febricitant, tum ambo sentiunt, frigus immodicum, & calorem unà: verum non eodem loco, quippè cum possint, quæ excalfactæ sunt partes manifestè à refrigeratis discernere. Nam intus, & in ipsis visceribus calorem sentiunt: in extremis partibus universis, frigus. Tales perpetuæ febres sunt, & quæ Græcè lipyriæ vocantur: præterea quoddam ardentium febrium perniciosum

sum genus. Quòd igitur in his majoribus portionibus accidit, hoc Epialis contingit minutis. Inæqualis namque est, & harum febrium intemperies: sed neque minus reliquarum omnium, exceptis tamen hæticis.

COMMENTUM XI.

Dixerat Galenus in fine præteriti contextus, quòd non esset mirabile à causis frigidis internis dolores fieri: hic refert, quòd neque etiam est, cur miremur, quòd aliqui ægrotantes simul rigeant, & febricitent. Nam si vitreum phlegma, quod frigidum est, & amara bilis, quæ calida etiam est, simul in eodem corpore redundaverint, inquit, quod non inconveniet à partibus vim sensitricem habentibus, quibus relati humores incubuerint, simul sentiri. Ut si homo sub sole fervido statuatur, & frigida aqua infundatur, simul calorem & frigus percipiet. Interest tamen, ut inquit Galenus, quòd cum à sole, & aqua, quæ extrinsecæ causæ sunt, frigus, & calor sentiuntur, non in parvis portionibus utraque contraria percipiuntur, ut in febribus epialis, in quibus in exiguis diversis febrientium intrinsecis particulis, quandoque calor, quandoque frigus infestat. Et in principio invasionis quarundam febrium. Frigus enim, & calor sensatus in febribus vocatis lipyriis à Græcis, non ut in Epialis in exiguis portionibus, & quæ sensu discerni non valeant, sentiri refert, quin quòd in internis partibus calor, & in externis frigus molestat. Hæc sunt, quæ in contextu ducto Galenus retulit, quæ non exiguum expositoribus difficultatem pepererunt, quam explicare auspicor.

Quæsierunt enim nonnulli, utrum scilicet simul contrariæ qualitates

sentiri ab eadem facultate tactrice possint. Alii, ut indubitatum eventum hunc admittentes, modum per quem fieri contingat, explicare conati sunt. Quidam quandoque rem, ut possibilem statuentes aliàs, ut impossibilem confusa indistinctaque decreverunt. Nos autem utrum possibile sit simul calefieri, & infrigidari aliquam partem nostri corporis, prius exprimemus. Ac post, si eventus impossibilis sit, qualiter verum sit, quod multi referunt, se simul calefieri, & infrigidari sentire exponemus.

Quippè non quærimus, utrum sit possibile aliquam nostram particulam quantumvis exiguum calefieri, & aliam sibi proximam infrigidari, aut aliis duabus qualitatibus contrariis affici, nam hoc tam experimentum, quàm ratio verum esse testantur. Quis enim non videt, inconvenire nihil, quòd ulla sive magna, seu parva nostri corporis pars ab intrinseca, seu extrinseca causa caleat, & alia æqua, aut major, vel minor sibi proxima frigeat, experientibus sæpè nobis, nivem aquæ ferventi simul misceri, ubi partes nivis subito calorem aquæ suscipere non possunt, neque aqua fervens nivis frigiditatem, quòd omnis actio inter contraria cum mora fiat. Quod ergo examinare curamus, tantum est. An possit una eademque pars adæquatè secundum se totam simul calefieri, & infrigidari. Et quòd relatum dubium tangit quandam inter physicos triam quæstionem, utrum scilicet qualitates contrariæ simul se compati valeant, necessario id discutere brevioribus, quàm possim verbis compellor. Quamquam negotium hoc plus alium expetebat locum, quàm præsentem, verum illic fusissimè, hic brevissimè explicabitur. Fuerunt complures, qui nullo modo

simul induci possint, & ab eadem parte sentiri exponitur.

Utrum contrariæ qualitates primæ

do posse compati contraria in eodem subiecto sunt testati, inter quos Gregorius Ariminensis 17. dis. primi, quaestione 3. recensetur. Et quamvis triplex genus contrarietatis sit, altera, nempe contrarietas inter terminos motus à quo, & ad quem versatur: alia, inter propositiones contrarias, aut sub contrarias, five contradictorias: alia, inter qualitates, quæ mutuò inter se agunt, altera alteram corrumpendo. Nos hic tantum examinabimus: An qualitates primæ contrariæ possint simul in eodem subiecto esse, an necesse sit, quicquid frigiditatis est in aliquo subiecto, prius corrumpi, quam ullus caloris gradus inducatur, aut è contra. Et sic etiam de humiditate, & siccitate. Reliquorum contrariorum examen in aliud, ut dixi, tempus differendo.

Gregorius credidit, ut audistis, nequaquam posse frigiditatem, & calorem simul eidem subiecto adæquatè inesse, compulsus aliquibus rationibus, ex quibus potissimæ sunt definitio contrariorum ex Aristotelis prædicamentis, & ex 5. Metaphysicorum text. C. 15. elicitæ. Ea enim dicuntur, quæ sub eodem genere posita, maximè à se invicem distant, eidem susceptibili vicissim insunt, à quo mutuò se expellunt, nisi alterum illorum insit à natura. Etiam ratio hæc, quod si contraria se compaterentur in aliquibus gradibus, eadem ratione, & in omnibus, indeque sequeretur, quod esset possibile, aliquid esse simul summè calidum, & summè frigidum, quod naturalitèr implicat. Ratio hæc facillimè colligi potest. Nam data aqua summè frigida, si contraria in quibusvis gradibus se compaterentur, posset etiam summus calor ibi induci. Et per eandem rationem summa, & quæ-

vis siccitas etiam posset, in aqua relata gigni. Undè quoque ignis ibi producendus esset, quod dispositiones requisitæ ad suum esse, fuissent productæ, & indè verum foret, quod intulimus, esse illud summè calidum, ac summè frigidum. Maximèque eum impulit 3. ratio, quæ sequitur, maiorem esse contrarietatem terminorum, quam motuum antecedentium terminos, & cum calefieri, & infrigidari simul, sit impossibile, necessarium iudicavit, esse quoque impossibile, calorem, & frigiditatem, qui sunt termini calefactionis, & infrigidationis, simul eidem subiecto inesse.

Sed hic satis acris ingenii vir hallucinatus est, tam opinando, quod retulimus, quam decretum suum nullius valoris rationibus fulciendo. Et ut vera me dicere noscatis, placitum nostrum vobis proponere ordior, quo, & ejusdem fundamentis perlectis, nobiscum deinceps opinemini. Placitum id est. Qualitates primæ contrariæ cum summum gradum non attingunt, alterum contrarium tanti gradus, quantus deest, ut summa propria intensio impleatur. Secum necessario admittunt. Si enim, exempli gratia, summus calor ex octo gradibus constiterit, impossibile est, cum summus non fuerit, sed quatuor tantum graduum, quatuor frigiditatis in eodem subiecto simul non esse. Et si calor sex graduum fuisset, duos frigiditatis comites habuisset: & si septem, unum tantum frigiditatis habebit. Ut si unicus caloris gradus foret, septem frigiditatis gradibus comitteretur. Eundem servare ordinem reliquas duas qualitates, humiditatem, & siccitatem scilicet, etiam testamur, nam par ratio utrobique est. Neque nos sumus primi, qui relatum decretum docuerimus. Buridanus enim, & Marsilius, ac Jacobus For-

*omne contrarium
necesse est
aut in se
aut in se
aut in se*

*Alia etiam
fuit deceptus
ratione, quam
cum solvero
predictas re-
feram.*

*omne contrarium
necesse est
aut in se
aut in se
aut in se*

Forlivienſis, & multi alii idem priùs docuerunt.

Prima ratio, qua probatur contrarias qualitates ſimul in eodem ſubjecto eſſe.

Hoc verum eſſe, & ſi quamplurimis demonſtrativis rationibus probare poſſem, non tamen eas adducam, quòd medicinam tractemus, ſed tantùm illas, quæ experimentis (quibus Medicus maximam exhibet fidem) innituntur. Anteriorque ſit. Si verum eſſet, quòd nequaquam caliditas induci poſſet in ullum ſubjectum, niſi frigiditas, omnis priùs ex eodem fuerit expulſas, aut frigiditas niſi caliditas omnis ſit abjecta, ſequeretur, quòd cum expulſa frigiditate ab aëre, ipſe ab intrinſeco, ſeu extrinſeco incepiſſet caleſcere, neceſſariò ſubito in proprium deveniſſet calorem. Et cum aqua calida abjeciſſet calorem, ſubito corrupto aquæ calore, eſſet ſummè frigida reddenda, quorum neutrum experimur. Conſequentia probatur. Omnis actio, quæ ſit in ſubjectum non reſiſtens, ſubito ſit: ſed inductio caloris in aërem nullam frigiditatem habentem ſit in ſubjectum non reſiſtens, ergo ſubito fiet. Conſequentia eſt nota. Et antecedentis quoque major. Nam lux, & ſpecies objectorum, quæ nullum contrarium habent, & univerſa alia huiusmodi ſubito in medium inducuntur. Minor etiam notiſſima eſt. Nam ſi in aëre nulla fuerit frigiditas, cum ipſi calor naturalis ſit, non erit undè reſiſtentia proveniat. Benè ergo illatum eſt conſequens illud, quod falſum eſt, & antecedens, ex quo ſequitur.

Scoti evaſio nullius eſſe valoris oſtenditur.

Evadi enim non poteſt ratio hæc, ut Scotus ſolvit Ariſtotelis rationem quarti Phyſicorum, qua probabat, quòd ſi vacuum daretur, ſubito gravia, & levia per eum moverentur. Fingendo eſſe reſiſtentiam intrinſecam mobilium. Nam ſive ipſa ſit in mobilibus, quæ motu locali moventur, ſeu non, quòd in

motu locali neceſſariò acciſat ſueceſſio, ne ſimul eadem res corporea ſit in pluribus locis, nos fate-
mur. In motu tamen alterationis, de quo agimus: nullam intrinſecam reſiſtentiam eſſe, notiſſimum eſt: cum quicquid alterat paſſum non reſiſtens, ſubito inducat ſuam actionem in illum: ut eventus duo recensiti luminorum, & objectorum viſibilium producentium ſpecies probant, ac qualitates occultæ magnetis, & ſuccini, ac nonnullarum aliarum rerum oſtendunt. Simul enim ut præſentatur magneti, ferrum, fertur illud in magnetem, ſubito inducta qualitate occulta, à magnete in ferrum.

Item ſi verum eſſet, quòd in aqua quæ cum calida priùs erat, incipit frigiditas induci, nullus caliditatis gradus reſtaret, non eſſet, cur magna aquæ calidæ copia reducens ſe in frigiditatem, tardiùs infrigidaretur, quàm exigua aquæ portio: quæ etiam tunc primùm, amiſſo calore, incepiſſet frigeſcere. Illationis bonitas notiſſima eſt. Nam ſi neutra illarum aquarum haberet, quid prohibuiſſet ſuam infrigidationem. Si in continente frigiditas utraque eſſent ſitæ, ambæ in eodem tempore in nativam frigiditatem eſſent reſtituendæ: ſed eventus falſum hoc eſſe docent. Citius enim exigua aquæ portio, amiſſo calore, in ſummam frigiditatem devenit, quàm magna per relatam normam frigeſcens: ergo opinio Gregorii, ex quo id ſequitur, falſa erit.

Uterius, experimur ſæpè, cum valdè calidi ſumus, ſi rem noſtro temperamento calidiorem, verum nobis tunc minùs calidam, tangimus, per talem rem infrigidari. Sed hoc nullo modo fieri poſſet, niſi frigiditas in re remiſſiùs calida, quàm nos, ac etiam in nobis, ſecum calorem compaterentur: ergo relatæ
duæ

duæ qualitates contrariæ simul in eodem adæquato subjecto esse poterunt, quod probare nitimur. Majorem veram, esse omnes sciunt, qui manum intromittens in aquam calidam, ac post in calidiorem, iterum manum in priorem, ac minùs calidam intromittunt. Ac qui ingredienti triclinium calidum, ibique calefacti, in calidius se recipiunt, iterumque ad primum triclinium redeunt. Et qui de domo interiore balnei in anteriorem redeunt. Omnes enim isti eandem aquam, & ærem triclinii, quæ priùs calida sentiunt, post calidiores facti, frigida dijudicant. Minoris veritas per hoc patet. Quia cujusvis sensationis futurum est aliquod objectum movens facultatem sensitricem: aliàs si sine motore posset facultas percipere, non esset, cur potius uno tempore quàm alio sentiremus. Ergo si rem calidam tangendo, frigiditatem percipimus, cum calidiores re calida facti sumus, necessariò caliditas illa remissior quàm nostra, frigiditatem conjunctam nos immutantem habebat.

Fingi enim non potest, quòd remissa caliditas, nullam secum frigiditatem conjunctam habens, intensiorem corrumpat, indeque frigiditatis sensus oriatur, quòd duo impossibilia indè sequantur. Alterum, quòd caliditas caliditatem corrumpat. Aliud, quòd caliditas ipsa frigiditatis sensationem inferat. Res profectò in totum similis delirio huic: albedo objecta oculis, nigredinis visionem effecit. Fortè primum illud illatum non inconvenire aliquis putabit, quòd remissum collatum intenso, vim contrarii habet. Sed qui sic opinaretur, ideò hallucinabitur, quòd non intelligat, ideò remissas primas qualitates collatas intensioribus vim contrarii habere, quòd secum conjunctas contrarias

sibi habeant, à quibus provenit corruptio intensioris, & non à remissiori. Et quòd qualitates secundæ remissæ, ut rubedo, vel fuscado dicantur contrariæ respectu albedinis, aut ingredinis extremarum, non quòd se corrumpant, sed quòd diverso modo quàm extremæ facultatem visoriam immutent. Si enim caliditas remissa intensam corrumpere posset, definitio contrariorum de illis verificaretur, nam sub eodem genere remissum, & intensum constituuntur, & eidem susceptibili vicissim insunt, &c. Quæ in definitione contrariorum citata ex Aristotele diximus, illis competere: & definitione illis conveniente, necessariò definitum competere debebat. Undè impossibile illud sequeretur, quòd caliditas unius gradus, esset contraria caliditati duorum, aut trium, & sic frigiditas frigiditatis. Et ulterius quòd non posset caliditas unius gradus à caliditate duorum intendi, quòd contraria valeant se corrumpere, & minimè intensiora se reddere.

Item præcipuum propositum de compactibilitate contrariorum roboratur cum calidum agit in frigidum, & à frigido repatitur, calidum, quod agit, remissius redditur, quàm idem erat cum primum calefacere frigidum inciperat. Sed illa caloris remissio fieri non potuit, nisi à frigiditate reagente, ac nonnullum caloris gradum corrumpente, & in ejus locum frigiditatem producente: ergo simul, ac in eodem subjecto caliditas, & frigiditas stare poterunt, quod probare cupimus. Hoc argumentum, ac quamplura alia hujus farinae, potius ad opus physicum spectant, quàm ad præsens Medicum: ideoque illud minimè adduxissem, nisi quòd alii hanc rationem aliter colligant, quoddamque impossibile, ut verum

3. Ratio

Quædam inanis evasio improbat.

inferant, quod examinare necessariò in præsentì loco cogor. Inquiunt enim illi, quòd cùm calidum repatitur à frigido, quicquid inter calidum, & frigidum intercipitur, simul calefaciendum, & infrigidandum sit: nam si per medium illud transit actio calefacientis, ac reactio infrigidantis, censebant illi medium necessariò simul calefaciendum, & infrigidandum: quo convincere adversos, negantes compatibilitatem contrariarum qualitatum putabant. Sed quamquam verum probare nitebantur, indecenti medio usi sunt, ac impossibile, ut dixi, indocte inferebant, aliquod scilicet simul calefieri, & infrigidari, quod naturaliter fieri non posse, probare exordior, prius mentem horum Philosophorum, & aliorum exponendo.

Ultra physicos recensitos multi Medici opinati sunt, inconvenire nihil, qualitates contrarias simul in eodem subjecto posse introduci, inter quos Gentilis de fulgineo, de majoritate morbi, & super prima primi Avicenæ, & in aliis locis credidit, posse duos tantum caloris gradus cum duobus præcisè frigiditatis induci: & tres cum tribus, & summum calorem cum summa frigiditate, ac singulos calores cum singulis frigiditatis. Indeque inconvenire non putavit, quòd aliquis humor simul putreat, & concoquatur: quamquam putrefactionem contrariam concoctioni esse affirmet Galenus noster, etsi in præsentì loco ipse numquam explicuerit in eadem numero corporis parte simul calorem, & frigiditatem gigni, sed tantum quòd sensu decerni non possint partes calidæ à frigidis in febribus epialis, libro tamen secundo, de Februm differentiis, capite sexto, refert: [Ex hoc igitur genere est, & febris ea, quæ pro-

priè vocatur Epiala, quando simul febricitant, & rigent, atque eodem tempore in toto corpore utrumque sentiunt affectum.] Cujus sententiæ verba ultima, putà, quòd in toto corpore uterque sentiatur affectus, videntur testari, quòd Galenus opinatus sit, simul caliditatem, & frigiditatem in toto corpore potuisse induci. Sed quòd in præsentì libello de inæquali intemperie non retulerit esse easdem numero partes, quæ calent, & frigent, sed adeò conjunctas, ut sensu decerni non possint, etiam quòd verum in aliquo sensu sit, cùm aliquæ partes frigent, totum scilicet cathegorematicum frigere, & cùm aliæ partes calent, totum etiam cathegorematicum calere, ut dicere in hoc cathegorematico sensu solemus, percussisse nos totum parietem lapide, cum tantum ejusdem partem ferimus. Ideò ex relatis locis, neque ullis aliis, quos legisse meminerim, elici, secundum meam sententiam, potest, Galeno visum, simul aliquid per se totum, & per quamlibet sui partem, quod syncathegorematicum totum nominatur, calefieri, & infrigidari potuisse. Sed missis Authoribus: ad veritatem rei promissæ examinandam accingamur.

Pollicitus quippè fui me ostensurum impossibile esse, aliquid simul calefieri, & infrigidari, idque exquar. Necnon, quòd nullo alio modo qualitates contrariæ simul esse valeant, quàm summa latitudine ex utrisque impletis. Quibus dilucidatis, planissimum evadet, an simul ab aliqua una, & singulari nostra particula calor, & frigiditas sentiri valeant, an non.

Supponatur ergo primò, ut cum minori negotio veritas percipiatur, nullum ex entibus corporeis sub orbe lunari sitis inveniri, quod ca-

Quod impossibile sit aliquid simul calefieri, & infrigidari.

1. Suppositio.

lidum, frigidum, humidum, aut sic-
cum non sit, conjuncta semper in
illis caliditate, & frigiditate, humi-
ditate, aut siccitate. Hoc supposi-
tum verum, esse inductio probat.
Si enim ordiamur ab elementis,
nonnulla calida, & humida, alia ca-
lida, & sicca, quædam frigida, &
humida, reliqua frigida, & sicca
esse inveniæmus. Si per mista pro-
cedamus, nullus ullum mistum te-
tigit, quod relatis conjunctionibus
qualitatum primarum non inveniatur
affectum.

2. *Suppositio.*

Secundò suppono, neminem un-
quam vidisse aliquid admoveri rei
se calidiori, quod calidius de per
se non reddatur, aut cum immodi-
cum calorem inductum à re se ca-
lidiorè tolerare non potest, quod
non corrumpatur, & esse desinat
per immodicum calorem, sibi dis-
convenientem inductum, nihil-
que approximari rei se frigidiori,
quin frigiditatem majorem acqui-
rat, aut pereat, idemque rebus hu-
midis, & siccis contingere.

Prima ratio.

Quibus habitis, rationem sic col-
ligo: Quicquid calidum, aut frigi-
dum, humidum, aut siccum est, per
admotionem contrarii minus tale
redditur: sed omnia entia corpo-
rea sub orbe lunari sita, talia sunt,
ergo omnia entia corporea, per
inductionem contrarii minus talia
erunt, ulteriusque nulla entia simul
calefieri, & infrigidari, humectari,
& exiccati poterunt, quod erat pri-
mum probandum. Majoris veritas
ex secunda suppositione, minoris ex
prima, & bonitas consequentiæ ex
primo modo primæ figuræ patent.
Ulterius. Quod calidum est, per fri-
gidi approximationem minus cali-
dum redditur: ergo vel inducta fri-
gidity in subjecto calido, aut tan-
tùm caliditate corrupta, non ex hoc
solum, quod sit corrupta caliditas,
cùm antecedentes rationes suffi-

cienter probaverint, qualitates con-
trarias necessariò compati in eo-
dem subjecto: ergo inducta frigi-
ditate remittetur, & cùm eventus
probenet successivè, & partibiliter
tam calorem, quàm frigiditatem
gigni, & corrumpi, sequitur ergo,
quod si subjectum calidum foret
octo caloris gradibus, & infrigida-
retur per unius gradus frigiditatis
introductionem, quod tantùm al-
ter caloris gradus sit corruppen-
dus: & si per duorum graduum fri-
gidity introductionem, quod tan-
tùm duo caloris gradus sint cor-
rumpendi, & si consequenter. Quo
secundum, quod probare promisi,
verum superest.

2. *Ratio.*

Item si relatus ordo non servaretur
in corruptione qualitatum pri-
marum, & contrariarum generatio-
ne, sed esset possibile, quoscumque
caloris gradus cum quibuscumque
frigiditatis conjungi, impossibile
foret, entia sub lunari orbe sita, esse
corruptibilia. Consequentia proba-
tur, supposito quodam notissimo
principio, quod mistorum formæ
non desinant informare elementa
deservientia illis pro materia: nisi
quia dispositiones, quibus formæ
mistorum asservabantur, sint cor-
ruptæ, neque elementa ipsa esse
desinant, nisi quod qualitates sibi
convenientes abjiciantur. Ergo si
ignis summè calidus existens per
aquæ infrigidationem non amisisset
ullum caloris gradum: sed sum-
ma caliditas, & frigiditas etiam
summa in eo esse possent, ut fate-
ri coguntur, qui in quibusvis gra-
dibus contraria posse simul esse, tes-
tantur, non esset, cur ignis corrup-
peretur per infrigidationem factam
ab aqua: cùm calorem, quem ignis
cupiebat adesse, haberet. Eadem
ratione neque aqua corrupenda
foret, & si summè calida fieret,
quod summè frigida mansura erat.

Similiter aër, & terra per actionem aliorum elementorum, non essent peritura. Et neque mista habuissent causam corruptionis, & interitus, ut dixi, cum nullæ ex suis primis qualitatibus, quibus nata essent ipsa conservari, valerent, per contrariarum introductionem corrumpi, indeque secundæ, & tertiæ qualitates eorundem resultantes ex his primis etiam erant permanfuræ, unde & mista ipsa æterna futura forent, quorum oppositum experimur.

3. Ratio.

Item fingatur aliquod ens calidum tribus caloris gradibus, & frigidum totidem: supposito: quod summa caloris latitudo sit octo graduum, & frigiditatis summum totidem, & quæro ab adversis, an calidum octo graduum agens in huiusmodi ens, illud corrupisset? Et probatur necessariò quòd non. Nam si inductis quinque caloris gradibus supra præexistentes, tres frigiditatis non forent abjiciendi: ex confessis ab adverso, qualitates scilicet contrarias in quibusvis gradibus compati, nulla ratio dari posset corruptionis illius entis, quòd ipsum, inducto summo calore, non amisisset gradus qualitatum primarum, quibus conservabatur. Sed consequens illud est falsum, ut experimenta docent. Summo enim calore cum moderata siccitate inductis in quavis re, ignis gignitur, & antecedens ens corrumpitur. Ergo antecedens, ex quo illud sequitur falsum erit. Eadem norma inter arguendum servata, colligi posset, quòd cum aqua summè frigida in ignem verteretur: transeundo per omnes adjunctiones primarum qualitatum possibiles inter calidum & frigidum, humidum, & siccum, posset universis mistorum formis subjici, & sic ex sola ea universa mista fieri. Quòd non ita esse, aqua ipsa ex frigida versa adeò ca-

lida, ut adurat, probat.

Satis hæc in præsens sint ad probandum verum esse nostrum decretum: accingamur ergo dissolvere Gregorii, & suorum sequentium rationes, quibus decepti, opinati sunt, contrarias qualitates simul eodem subjecto inesse, non posse, ut post doceamus, qualiter in actione, & reactione non contingat, aliquid simul calefieri, & infrigidari, & argumentum Suisset calculatoris solvatur.

Solvuntur rationes quibus innixi sunt, qui contrarias qualitates eisdem subjectis in esse simul putaverunt esse impossibile.

Solutio prima rationis.

Prima ratio, quæ innititur definitioni illi elicite ex post prædicamentis convenienti positivè oppositis, facillimè dissolvitur: quia Aristoteles nequaquam voluit ibi, quòd positivè contraria sic se mutuò abjiciant, ut necesse sit, quidquid unius contrarii est in aliquo subjecto, abjiciendum prius sit, quàm alterius aliquid inducatur: sed tantum, quòd impossibile sit, denominationem unius contrarii manere in aliquo subjecto, alterius contrarii denominatione in eodem manente. Quod verum, & à nobis concessum est. Impossibile quidem existimamus, aliquid frigidum nominatum, quia plures frigiditatis, quàm caloris gradus habeat, etiam calidum dici, quòd implicet, si enim calidum vocaretur, plures caloris, quàm frigiditatis gradus habuisset, & si frigidum è contrà, & habere plures caloris gradus, quàm frigiditatis, & pauciores, est implicatio. Ergo verum diximus, impossibile esse ambas denominationes manere. Quippè hoc definitio contrariorum exprimebat per verba illa, à quo mutuò se expellunt. Idem quoque expressius Aristot. dixit in citato capite de oppositis, ubi retulit, quòd calidum, & frigidum non se habent, ut par, & impar, vel ut sanum, & ægrum, quibus nullum est medium. Omnia enim,

enim, aut paria, aut imparia, & viventium corpora, sana, aut ægra, necesse est vocari. Non tamen omnia nata calida, aut frigida esse, talia dicentur, sed nonnulla neque calida, neque frigida, quod nullis aliis subjectis contrariorum convenire potest, quàm iis, qui tantum gradum caloris quantum frigiditatis possident.

Existimare enim Aristotelem voluisse aliquid non calidum neque frigidum dici, non quòd tantum caloris quantum frigiditatis habeat, ut nos explicuimus, sed quòd transeundo de calore in frigiditatem, detur instans aliquod, in quo subjectum, neque calidum, neque frigidum nominetur, quòd fingamus, quòd in eo instanti omnis frigiditas tunc sit abjecta, & sit primum instans non esse ejusdem, & caliditas incipiat, per ultimum non esse, induci, quia tunc non sit producta, sed mox sit producenda, delirium talis existimatio foret: quòd eadem ratione medium inter sanum, & ægrum inveniri posset. Nam cùm quis de ægritudine ad sanitatem pervenit, aut è contrà de sanitate ad ægritudinem, aliquod instans intelligi valet, in quo neque sanum, neque ægrum corpus illud dicetur, ut de calido, & frigido. Ac ut illud instans inter calorem, & frigiditatem medium nominabat, qui nobis adversabatur, sic hoc inter sanitatem, & morbum medium vocaturus erat. Cujus oppositum Aristoteles, ut audistis, dixit, attestans neque inter par & impar, neque inter sanum, & ægrum medium inveniri. Quæ Aristotelis decreta sic nostris placitis conformia sunt, ut & Gregorii Ariminensis opinioni in totum adversa.

Secunda ratio soluta in antedictis est. Non enim etsi simul contra-

ria esse valeant, indistinctè, & in quibusvis gradibus conjungi possunt, sed ex utroque summam latitudinem implendam esse, probatum superest.

Tertia ratio, quæ majoris vigoris esse videtur, quàm antecedentes, ut prima solvitur. Tanta enim est contrarietas inter terminos, ut inter motus. Ut enim fieri non potest, quòd aliquid simul calefiat, & infrigidetur: sic impossibile quoque est, quòd aliquid simul calidum, & frigidum denominetur. Neque ex hoc sequitur, quòd calorem, & frigiditatem simul idem subjectum habere non possit. Aberrat enim Gregorius, & sui æmuli, opinantes quicquid calorem habet, calidum dicendum: & quicquid frigiditatem, frigidum: non animadvertentes, quòd aliunde calida, & frigida dicantur, putà quòd plus caloris, quàm frigoris, aut plus frigoris, quàm caloris habeant. Quam solutionem, & præteritas si Gregorius animadvertisset, vidisset, quàm futes sunt omnes suæ argumentationes: quibus non paucum papyrum absumpsit. Et quòd omnes invitantur cuidam falso fundamento, putà, quòd nihil intersit, cum tot caloris gradibus tantam frigiditatem conjungi, quàm cum pluribus, aut paucioribus: idèò rationem cur ita à natura sit institutum, & quid inconveniat, proponere auspico.

Illà est, impossibile esse cum calore illo, quem Gregorius a, quinque graduum nominat, majorem neque minorem frigiditatem, quàm illa quæ b, trium graduum ab eodem vocatur, conjungi. Quia, ut dixi, & probavi, ex ambobus contrariis summa latitudo utrorumque tantum sit implenda. Neque immeritò in primis qualitatibus id est commentata efficere natura, quin

Solutio tertie rationis.

Solutio secundæ rationis.

ab

ab acerrimo ingenio ejusdem præ oculis habente conservationem rerum relatus ordo institutus est. Si enim sine contrario qualitates primas in subjectis esse permisisset, entia innumera subito esse desissent. Omnia enim mista, & elementa, quæ qualitatem primam in summo non admitterent, ut caliditatem aër, aut humiditatem aqua, subito essent corrumpenda. Nam si esset caliditas, aut frigiditas, humiditas, aut siccitas citra summum, sine oppositis sibi, in aliquo subjecto misto, aut elemento simplici, ut altera relatarum qualitatum primarum perpetuo est in omnibus mistis, & simplicibus: & summa qualitas prima illius speciei admovebatur simplici illi, aut misto, necessario qualitas prima illud subito corripisset per inductionem summæ qualitatis, sibi disconvenientis, & quod subito summa qualitas induceretur, patet, quia non esset contraria qualitas in subjecto remisso, quæ resisteret inductioni summæ, indeque agens summa qualitate affectum, approximatum passo remissam poscente ad sui conservationem, statim ut passum intra spheram suæ activitatis habuisset: illud corripisset, ut dixi. Sed hoc naturam prudenter gubernantem minimè decebat, quod nihil prædiceret interitum, & finem rerum, quo scito, innumera incommoda vitantur. Scimus enim nunc ligna proxima esse converti in ignem, quod non statim, ut ignis eisdem admovebatur, summa caliditas in ea inducatur, sed sensim paulatimque, ut enim successivè expellitur frigiditas, & humiditas, sic inducitur caliditas, & siccitas, hujus inductionis fumo, qui è lignis elevatur, teste existente. Constat etiam nobis, bruta incommodum aliquod pati (quod ejulatus, & tristes voces edant na-

turaliter vitaliter, citra ullam sensationem, ut ligna fumum) cum disconveniens qualitas prima in eadem producitur. Quibus signis homines excitantur, & solliciti fiunt, ut opem ferant domui, quæ flagrare est parata, aut bestiis, quæ interire sunt proximæ. Homines quoque non aliter alios morti vicinos esse noscunt, quàm vocibus, & gemitibus, aut aliis nutibus editis ab ægrotantibus, dum qualitates vitæ illorum contrariæ in se gignuntur: quas qui actu, aut vi sæpissimè induci vetat, Deus à gentibus in adagione illa, homo homini Deus, nominabatur. Quorum omnium nulla fieri quivissent, si statim, ut ignis, aut aqua summè frigida, aut alia, quæ summum gradum obtinissent, approximarentur entibus poscentibus remissum, suam actionem produxissent. Hic ergo fuit scopus naturæ adjungentis contrarias qualitates in eodem subjecto. Quem si Gregorius attingisset, non adeò aberrasset, & à vero discessisset.

Prædixi superius, quod eram ostensurus, non esse necessarium, cum calidum agit in frigidum, & repatitur ab eodem, medium, per quod actio transit, simul calefieri, & infrigidari, ut aliqui, qui non animadverterunt, illud esse impossibile, falsò opinati sunt. Quod in præsens, ficto quodam possibili eventu, qualiter fiat explico. Sit ferrum aliquod calidum septem gradibus caloris, & unicum tantum frigiditatis habeat, quod per pedale spatium præcisè distet ab aqua, septem frigiditatis gradus, & unicum caloris habente, & ferri illius sit multò major quantitas, quàm aquæ: unde potentius sit ad calefaciendum aquam, quàm aqua ad infrigidandum illud. Transacta ergo hora actionis inter relata, fin-

Cum calidum patitur à frigido, & agit in illud, medium actionis non simul calefieri, & infrigidari.

gamus, quòd ferrum induxerit duos caloris gradus in aquam, & aqua reagendo unicum tantum frigiditatis in ferrum. Quo sic accidente, ferrum per medium recensitum calorem inducet in aquam, & aqua per idem reaget in ferrum, frigiditatem in ipsum inducet, nulla parte medii tunc data, quæ calidior, semper quòd durat actio ferri in aquam, non fiat: medii illius residuis frigiditatis gradibus, qui cum calore in ipso compatiuntur, deservientibus aquæ reagenti in ferrum, ut instrumento quo frigiditatem in ferrum producant, absque calefactione, & infrigidatione simultanea illius medii, ut indocti Philosophi opinabantur.

Video fufius hæc tractasse, quàm Medicos, ac Physicos hujus tempestatis deceat, quòd horum insigniores dumtaxat curent, methodos curativas antiquorum addiscere, & docere, negligentes examini subijcere earundem veritatem, & an prosperè, seu infauftè ex illarum observatione ægris contingat. Sed mea nihil interest, quòd nunc res medica imperitè tractetur, & quòd ab imperitioribus (cùm me intelligere non valeant) probris afficiar, quòd sciam, non post multos hos annos speculativas scientias in pretio habendas, & tunc plus mihi gratificaturos posteros, quàm nunc à præsentibus infamor. Neque peti volo, quod dicere solent illi, qui aut ignavia, seu ingenii tarditate logicam, & physicam exactè callere non valent: cum ob id contumeliosè à peritis tractantur, necessum non esse ad rem medicam, hæc sciri, hoc se excusantes, ac suam ignorantiam tegentes, ignari quantum intersit in scientia, cujus potissima pars in prudenti æstimatione consistit, assuevisse ingenium ad res difficillimas, ut postea promp-

tum sit, abditas in alto corporis morborum causas, minimè fallacibus conjecturis rimari, ac callere, indeque convenientem medelam illis admove. De his non plura, nam hæc cordatis, & qui sapere cupiunt, quorum misereor, ad resipiendum sufficient. Eorum nempe imperitorum, quibus sua ignorantia non tantum satisfacit, verum de eadem gloriantur, curam habere incassum esset.

Quicquid ad examinandum veritatem undecimi contextus hujus libelli, quem exponimus, necessarium erat, prout locum hunc decebat, scripsimus: præterquam illud, cujus gratia hæc de compatibilitate contrariarum qualitatuum tractata sunt, putà, utrum ab unica singulari parte nostra possit simul calor, & frigus percipi, quod & si ex expositis in præcedenti contextu clarum satis sit, parum plus, ut illustrius adhuc evadat, à nobis exponetur. Porro qui legistis in antecedentibus, impossibile esse, partem ullam simul secundum se totam calorem, & frigiditatem suscipere, facillimè colligeritis, etiam impossibile esse, calorem, & frigiditatem ab unica parte sentiri, si indubiè sciretis, tactivas sensationes non sine reali actione qualitatuum primarum, quæ tactus sensibilia propria sunt, fieri valere, ut verum est: nam sine illarum actione reali in tactum sensatio fieri non potest. Verum quia aliqui falsò opinati sunt, calorem, & frigiditatem, ac reliquas duas qualitates primas per species immutare tactum, ut colores visum, ne ullus his deceptus credat, per harum inductionem citra calorem, & frigiditatem, aut alias primas qualitates inductas, posse contraria, simul à tactu percipi, probare cogor, quòd relatis speciebus nullo modo tactus sentiat.

Quod impossibile sit ab unica, & singulari parte hominis contrarias qualitates simul sentiri.

Primò, quòd si quod diximus, verum non esset, tactiva facultas non plus esset vocanda materialis potentia, quàm visus. Cujus contrarium omnes testamur, quòd experiamur, colorem non inductum in oculum, ab oculo videri, & nullam primarum qualitatum percipi à tactu, nisi in organum facultatis tactricis inducta ipsa prima qualitas sit.

Secundò, quòd sæpissimè accideret, decipi sentientem ullam qualitatum primarum, credendo ipse, qui sentit, quòd frigeat, aut caleat, cum nihil tale patiatur. Nam si speciebus frigiditatis tantum quis affectus, frigiditatem se sentire fateretur, dixisset ille, se frigescere: cum frigescere nihil aliud sit, ut Ambrosius Calepinus, & omnes volunt, quàm frigidum fieri. Et cum etiam nullus aliter id de se testari possit, quàm frigiditatem per tactivam facultatem sentiendo: sed qui id tunc fateretur, mentiebatur, quòd frigidus non fiat, sed tantum frigiditatis species (ut isti volunt) suscipiat: ergo, ut dixi, decipere hic.

Tertiò, quòd numquam in recensito eventu contingere posset, aliquem hominem præter sentientem, idem iudicium edere de frigiditate illa sensata, quod sentiens: nam sentiens dixisset, se frigore affici, & qui eum tetigisset, oppositum testaretur, quòd solis frigoris speciebus afficiebatur sentiens ex supposito, & nullum frigus in eum inducebatur.

Quartò, quòd natura frustra dedisset nobis vim tactivam sentiendi primas qualitates per species. Nam si tactus tantum hominibus collatus est, ut fugiant, quæ sibi nocent, & persequantur, quæ conveniunt: cum species frigoris, & caloris, ac aliarum primarum qualitatum, nec

noceant, neque prosint, non erat, ut quòd talem vim sensitivam nobis natura donasset.

Si ut horum argumentorum vis dissolvatur, quis dixisset, non se confiteri, species caloris, aut frigoris posse sensationem efficere sine frigore, aut calore inductis in organum facultatis sensitricis, facillimè ratione dicenda impugnabitur: frustra genitas fuisse à natura species caloris, aut frigoris, si sine ipso calore, aut frigore nos immutare non erant valiturae. Ideò enim prudenter species coloris produxit, ut scilicet visus videre valeret colores, coloribus oculo non affecto. Si enim necessario coloribus esset afficiendus oculus, cum videret, species coloris minimè à natura fierent. Ad cuius normam, si primis qualitibus tactus esset afficiendus ad sensationis productionem, in casum species primarum qualitatum fierent à natura. Avicenam 6. Naturalium idem voluisse, qui eundem in citato loco legerit, palam intelliget. Tandem si pertinacibus concedatur, simul species primarum qualitatum cum ipsis primis induci, cum sensationes tactivæ fiunt, neque ii fateri poterunt, simul calorem, & frigiditatem ab ulla parte adæquatè sentiri, valere, cum calorem, & frigus simul posse induci in aliquam unam partem probatum, sit esse impossibile.

CONTEXTUS XII.

Quin etiam iis qui rigent, nec tamen febricitant, inæquale temperamentum est: rarum tamen est id symptoma. Cæterum incidit tum mulieribus, tum quibusdam aliquando viris. Debet autem omninò deses præcessisse vita: aut certè ciborum copiam longiore spatio homo sumpsisse: ex quibus tardus, fri-

frigidus, crudus, & pituitosus nascatur succus: qualem scilicet Praxagoras vitreum existimat. Porro antiquitus nemo, ut videtur, ita est affectus, ut qui nec adeo ociosi, neque in victus saturitate viverent, indeque factum est, ut scripserint antiqui Medici, rigori febrem necessario supervenire. Verum tamen tum nos ipsi, tum alii Juniorum Medicorum non pauci sæpè numero vidimus rigorem, quem nulla sequuta sit febris. Porro componitur ex hac intemperie, & ea, quæ febricitantium est, Hepialus. Apello ita febrem illam, cui ambo semper accidunt. At in qua rigor quidem præcedit, febris sequitur, veluti in tertianis, & quartanis: hanc hepialum non voco. Ita ex duplici inæquale intemperie Hepialus componitur. Etiam aliæ febres præter hecticas ferè omnes, simili genere, qui particulæ alicujus cum tumore morbi sunt. Hi quoque omnes perindè, ac phlegmone. Cum intemperamento inæquali consistunt, cancer, erysipelas, carbunculus, herpes, tumor, phagedena, gangrena: quippè commune iis omnibus est, ut ex fluxione humorum sint orta. Dissident in eo, quod alii ex pituitoso, alii ex bilioso, & melancholico succo, alii ex sanguine, vel calido, vel tenui, vel bullinte, vel frigido, vel crasso, vel alio quopiam genere affecto fiant. Declarabitur enim alio loco de horum membratim differentia diligentèr. Quod ad propositam disceptationem pertinet, hoc tantum dixisse abundè est, quod qualiscumque est fluxio, eadem ratione quemque prædictorum affectuum careat, qua prius ex calida, & sanguinea phlegmonem gigni monstravimus. Sed non minùs etiam similarium, ac simplicium, primorumque in iis corporum singula, sic

à fluxione affecta ad inæqualem intemperiem devenient. Cæterum extrinsecus pro rheumatis ratione calefacta, refrigerata, siccata, vel humectata: penitus, & in profundo nondum similiter affecta. Quod si tota per totam mutata, alterataque sint, fiunt quidem illicò à dolore libera, in difficili tamen sic constituta sunt statu. Hæc per novisse iis, quod opus de medicamentis sunt præcepturi, & post id medendi methodum, abundè mihi satis videtur.

COMMENTUM XII.

In hoc ultimo contextu Galenus inter inæquales intemperies rigorem recenset, quem dicit aliquando accidere, febre non subsequente, quamvis antiquiores Medici asseveraverint, semper rigorem subsequi febrem, rationemque illius discriminis satis insufficientem exprimit, inquiens ideò suis temporibus accidere rigores sine febribus, qui præsertim in mulieribus, & viris otiosis proveniunt, quod procreassent propter otium succos incoctos, ac erudos, quos vitreos Praxagoras vocabat, in superioribus ætatibus homines pluribus laboribus assuetos hos minimè acervantes. Sed ratio hæc, secundum meam sententiam, satis imbecilla, atque, ut verius dicam, inepta est. Nam si superiora tempora animo Galenus voluisset, & Sardanapalum Lydorum Regem, & Darium victum ab Alexandro, & Medorum, ac Persarum Principes, aliosque complures tyrannos, & convivia opipara Atheniensium in memoriam revocasset, invenisset luxum, ac superfluitatem ciborum non tunc cum ipse vivebat, initium sumpsisse, sed voracissimos, & desidiosos homines omni in tempore abundasse.

fe. Ut ergo antiquorum Medicorum decretum verum esse attestaretur, suffecisset dicere, illos noluisse necessitatem, quam referebant, esse naturalem, ita ut dixissent, impossibile fore rigorem non comitari à febre, sed esse necessitatem casualem, ut ita dixerim, quasi rarissimus sit casus, in quo id contingat, ut referre solemus: impossibile est per totam unam ætatem sine intermissione pluere. Quod cum accidisset, miraculosum non foret: quia impossibilitas, de qua loquebamur, non erat naturalis, sed casualis. Vel fortè ideò illud in codicibus antiquorum scriptum reperit Galenus, quòd cum numquam fuissent Medici vocati mederi rigoribus, quibus febres non subsequantur, quòd illis transactis, ægri benè valeant, ideò necessariò sequi febrem dixerunt, quòd nusquam invisserant ullum ægrum, cui id non acciderit. A me horum non pauci visi sunt in propria uxore præsertim, postquam parere juvenis desivit, & in aliis complurimis quoque.

Uterius dicit, quòd ex hac morbosa valetudine, puta rigore simul invadente cum febre, non quòd ipse præcedat febrem, & febris subsequatur, ut in tertianis, & quartanis accidit, sed quòd ambo simul infestent, oritur genus illud febris, quæ hepialus nominatur. Quam sententiam esse contrariam in totum innumeris ejusdem Galeni, tam in libro secundo de Symptomatum causis, cap. 6. quàm in libro 2. de Februm differentiis, cap. 4. quàm in libro de Rigore, & Trimore, & Palpitatione, ac Convulsione, quàm in multis aliis locis videtur, quòd rigor potiùs oriatur ab humore acri, quàm à pituitoso, ut inter citatos locos verba Galeni ex cap. 5. secundi de Symptomatum causis affir-

mant, cum inquit: [Deindè rigor ipse solus qui demoveat, concutiatque particulas, hic rigor à frigidis fuccis numquam creatur. Omnino enim ejusmodi fucci præ crassitudine concitato motu non moventur. Quòd si aliquando attenuantur, rigorem quidem excitant, non tamen vehementem.] Quòd si verum est, hepialus non à pituita, & bile ortum erat habiturus, ut ipse in hoc eodem libro, contextu undecimo dixit, cum retulit: [Quippè si pituitosus qui frigidus est, quemque Praxagoras vitreum appellat, & amara bilis, quæ calida est, simul abundant, ac per sensibilia membra moveantur, nihil miri est, utrumque à cubante pari modo sentiri.] Quin potius sola bilis rigorem, & febrem erat simul concitatura, rigorem per sensibilia membra mota, febrim, fuliginem putridam in cor jaciendo, ut ipse credit. Verùm et si Galenus non sibi constare videatur in exponendo causas hepiali, quòd in hoc libello, ut vidistis, à pituita, & bile oriri referat. Et in fine cap. 5. libri secundi de Februm differentiis, à pituita putrefacta mota. Parcendus est, ut qui non dolo, sed ignorantia aberraverit. Hæc dixisse in præsentiarum sufficit, nam postea cum de signis februm tractaverimus, manifestè docebimus, non minùs hallucinatum fuisse Galenum reddendo causas rigorum, quàm februm.

Post relata recenset tumorum præter naturam multa genera, quæ omnia dicit cum inæquali intemperie consistere, puta phlegmonem, cancrum, erysipelam, & alia. Ac post in fine fermè libri hujus inquit, quòd cum ulla particula patiens nonnullum ex tumoribus recensitis mutata, alterataque fuerit, fiet illico à dolore libera. Quæ verba duplicem sensum habere valent: alterum,

rum, ut per illud significare Galenus velit, quod tunc erunt à dolore partes relatæ liberæ, cùm omnino mutatae, id est, in totum extinctæ, & sine anima fuerint. Quod certè verum est. Nam ex anima sensu carentia dolorem habere non possunt. Aliud quòd tunc cùm distemperies humoris omnino est inducta in particulam tumentem, & nulla pars tumorem patiens signari valet, quæ alteram in distemperie excedat, sed omnes uniformiter labuntur, dolor pauset. Et hoc quoque verum est, ut in antecedentibus probatum supereft. Reliquum, quod subjungit, quæ ex illis non dolent. In difficili sint statu constituta. Omnino verum non est. Quæ enim dolere desinunt, quòd vitam amiserint, in teterrimo esse statu nemo negare poterit, cùm ultimum terribilium sit mors, ut Aristot. 3. Ethicorum referebat. Quæ autem distemperiem jam factam, & omnino assimilatam humori inducenti habent, esse in difficili statu mendacium est, cùm sæpè experiamur, dolores molares cessare per tumorem genarum, ubi humor dolorem inferens in totum similem sibi partem, in qua includebatur, efficit. Et articulorum doloribus idem accidere. Hæ tamen ægritudines non post multos dies discedunt, & ægrum benè valere permittunt, solo humore, qui dolorem faciebat, discusso. Quod si Galenus perpenderet, non adeò enormiter in reddenda causa hæcticarum aberrasset, existimans ideò quòd in dolorosa hæcticæ febres sint, à nulla extrinseca humoralis neque spirituosæ causa pendere. Nam si eadem methodo processisset, neque dolores illi, de quibus nunc loquebamur, neque alii con- similes à causa humoralis provenirent, oppositum cujus eventus pro-

bant. Tumores quippè articulorum, aut genarum, etsi sine dolore sint, per discutientia, & in halitum vertentia humorem inclusum delitescent, & ægrum liberum linquunt. Ac ut in totum hallucinatum fuisse Galenum, cùm hæcticam opinatus est in membris fixam esse, & aliundè originem calorem febris illius trahere ostenderem, etiam librum de Marasmo Galeni explicare videbatur, ibique quot vitia invenissem notare, & rationibus evidentibus talia esse probare. A proposito tamen retrahere duo potissimum in causa fuere. Primum, quòd ibi explanare modum generationis animalium, & necessitatem mortis senectute illis advenientis expediebat. Quod ad exactam physicam à nobis (Deo concedente) condendam attinet. Alterum, quòd immorari, & retardare me. Non parùm coge- bat commentatio illa, ne adeò citò, ut opto, opus hoc in lucem ederem: Quapropter de signis febrium generatim, ac speciatim tractandum nunc primùm esse decernimus, ac post cujusvis febris signa, & ejusdem antiquas methodos curativas, ac novas ponere. Nam cùm hæc discutientur, non pauca rationes excerpi poterunt, quo illustrior adhuc doctrina nostra evadat.

CAPUT XVIII.

In quo febrium diatarum signa exarantur.

Investigaturus febrium signa, primò (ne ab ordine, quem nostri prædecessores, agentes de febribus observarunt, discedam) de ephemerarum febrium signis scribam, non eas ratus ab spiritibus inflammatis, à causis extrinsecis ortum trahere, ut Galeno est opinatum, sed ab aliqua fuliginosa, vel flatuosa, vel humoralis exigua causa putres-

trescente, aut non putrescente, ut superius probavimus, originem ipsas ducere. Fuit enim antiquum dogma, ut Galenus cap. quinto, primi de Februm differentiis libri inquit, omne febris genus ex putredine fieri, opinantibus, ut reor, antiquis, calorem illum immodicum februm non aliundè posse provenire, quàm à putredine humorum, non callentes ipsi, neque Galenus, qui eosdem est secutus, modum, per quem tam insigni calore, qualis est febricitantium, corripiamur, quem jam nos exposuimus. Et quamquam huiusmodi de signis ephemerarum investigatio, non adeò necessaria Medico sit, ut ejusdem ignorantia plures ægotantes in vitæ discrimen pellicere valeat, cum ipsa febris sine ope Medici sæpè delitescat: & ægotantem deferat, quòd tamen contendunt Medici, nonnullas ex his ignaviter curatas, in eas, quas putridas, aut hæcticas vocant, quandoque transire, quòd à verò non abhorret, ideo signa generica earum, usurpata ex 7. cap. primi de Februm differentiis libri scribere imprimis videtur: dein si quid taxandum appareat, exprimere. Dixit quippè in citato loco Galen. [Unum verò hoc est præcipuum februm ephemerarum indicium, ab aliqua incipere causa recenti, ac manifesta, quæ ante præcesserit, quàm omnes Medici Juniores usitato vocabulo procatarcticam, sive præincipientem appellant. Sed etsi hoc inseparabile sit talium februm indicium, tamen earum proprium non est: nam & aliarum quædam ex causa manifesta fiunt, quæ ante præcessit: inseparabile verò, ac proprium est coctio in urina statim die prima.] Quæ sententia perpetuò vera esse non videtur. Nam si ephemera febris non aliter fit, quàm corde in

velociore, frequentiore, ac majores diastoles, & systoles moto, ut indè calidiùs se reddat, & spiritus ab eo in totum corpus profluentes, calidiores quoque procedant, ut humor ille, qui à sole, vel ira, aut immodico exercitio, seu alia causa ustus, aut putrefactus, seu quoquo alio modo malè affectus, seu in fuliginem, aut flatuum versus, sanguini puro cordis, ex quo spiritus fiunt, mistus, ab eodem corde secernatur, & in halitum versus ab universo corpore extirpetur, ut syncerus sanguis cordis, & totius corporis linquatur, hoc munere per viginti & quatuor horarum spatio à corde exequuto, ut superius docuimus. Non video ego, quomodo citra exteriorem causam humores adeò exigui, ac tenues vitari ab interna causa non valeant, ac sanguini cordis misceri, ut ipsum cogant velocitè, & frequentèr tunc moveri, ut cum à sole, vel alia causa exteriore febris diaria oritur. Non enim mihi semel, sed pluries contingit, invisere ægros per unam tantum diem febrientes, à quibus cum sciscitor, an aliquid passi sint in antecedentibus diebus, undè suspicari possint, febrem quam patiuntur, originem traxisse, respondent, nihil præter rationem ab eisdem effectum, febre illa, quam necessario ephemeram vocaturi sumus, non aliundè ortum valente trahere, quàm ab aliqua interna causa. Cum extrinsecas deesse, relatio ægotantis testatur. Quo manifestè dignoscitur, non esse hoc inseparabile signum ephemerarum. Putare enim relativam febrem unius diei, non esse ephemeram, sed putridam, illi tantum dicerent, qui non caluerunt nostras rationes, quibus confutavimus Galeni decreta, attestantia spiritus inflammatos in ephemeris,

& humores in putridis, & membra in heclicis, causam esse trium specierum febrium.

Aliud quoque, quod in contextu sequitur, inseparabile, scilicet, & proprium esse ephemeris coctionem urinas in die prima habere, si de proprio Porphyrii loquatur Galen. notissimum mendacium est. Nam & si omnibus huiusmodi febribus contingat, non solis illis accidit, cum sæpè videamus eas, quas putridas dicunt ab humore cocto incipientes, in prima die urinas coctas habere. Sed de his non plus, ut ad alia signa recensita à Galeno transeamus. Inquit enim ipse ulterius: [Ac præterea pulsus ad magnitudinem, ac celeritatem effatu dignam accedentes, ita ut frequentia à proportionem deficiat secundum exteriorem quietem. Est autem, & magis inseparabile, ac proprium, quod nullo modo ad celeritatem ea pars pulsus, quæ systole dicitur, tendit: & si aliquando contingat hoc, minimum, ac vix perceptibile existit, parumque à naturali tenore mutatum.] Quippè si uspiam Galen. ingenii sui vires non exiguas esse ostendit, in negotio maximè de pulsibus id fecit. Dum tamen super veris hypotesibus fuerit inixus. Quod verum esse, tam libri de Pulsuum differentiis, & dignoscendis pulsibus, & causis eorundem, ac signis ab eisdem sumptis quàm innumera loca suorum codicum, ubi agere de pulsibus res postulat, ostendunt. Hic nempe quandam veram sententiam profert, ea est, in ephemeris pulsus esse sensibilitè majores, ac velociores, quàm in aliis speciebus febrium, quod meritò accidit. Nam cum causa febris huius sit adeò exigua, ut intra diem discutienda, extirpandaque sit, multò minùs agrotantis vires deicere poterit, quàm

materia illa, quæ unica non finitur accessione, ut putridarum, virtuteque agrotantis validiore existente, pulsus esse majores, ac velociores, quàm cum imbecillior est, si cætera de obedientia instrumenti, & necessitate refrigerationis paria sint, Galen. satis manifestè in 1. lib. de Causis pulsuum docuit. Merito ergo, ut Galen. dixit, pulsus magni, & celeres in diariis contingunt. Horum quoque, qui relatum febrem patiuntur, pulsus, non adeò per frequentiam in exteriore quiete distare à seipsis sanis, ut per celeritatem, & magnitudinem, notissimam quoque causam habet. Quia cum in motu arteriarum quem pulsus nominamus, quatuor contingant. Diastole, quæ est quædam sursum arteriæ compressæ latio, quam nos arteriam tangentes percipimus: quòd tunc cum sursum arteria fertur, nostros digitos feriat, ac percutiat: & post relatum diastolem quies succedens, tam quòd finis naturalis motus est quies, quàm quòd statim arteria deprimenda sit, & inter quoscumque motus naturales contrarios quies intercipiatur, & post hanc quietem systole, id est, depressio proveniat, & depressionem quies alia sequatur, quæ quatuor, ut retuli, sunt, puta duo motus, unus centrum arteriæ versus, alius è contra, & duæ quietes, altera post sursum lationem, & alia post deorsum. Et penes has quietes frequentia pulsuum notetur. Illum enim dicimus frequentior, qui minùs quiescendo tardat: & è diverso rariorem, qui magis in quiete immoratur. Ideò in ephemeris, quies, quæ accidit postquam arteria sursum lata est (quàm Galenus vocavit exteriorem quietem, ut distinguat eam à quiete alia, quæ fit post arteriam compressam) prolixior multò est, quàm in aliis febribus,

bus, ubi ingens humoralis causa duratura per multos dies viget, quòd systole, quæ successura est relatum quietem, non est adeò necessaria in febribus ephemeris, ut in aliis à multo humore ortum trahentibus. Ideò quod systole in nullo alium usum serviat, quàm ut per eam fumi vi caloris elevati, extra corpus per porositates arteriarum pellantur. Et cùm hi multò pauciores sint in ephemeris, quàm in eis, quas putridas vocat, inde provenit, in ephemeris esse pulsus majores, & velociores, quàm in aliis: non tamen in eadem proportionem frequentiores secundum quietem exteriorum, quin secundum hanc rariores, quòd liceat arteriæ ob redditam rationem, diutius sursum quiescere in ephemeris: quàm in putridis vocatis. Neque idem licet arteriæ post interiorum quietem, quam sequutura est diastole, quæ ad aërem trahendum, & refrigerandum facta à natura fuit. Nam cùm caliditas ephemeræ non parùm vigeat, diastolen celerem poscens, cogit quietem relatum breviorum esse. Plus de his dixisse existimo, quàm huic loco conveniret. Coactus tamen explanare veram Galeni sententiam, id feci: nempè ut carpando ejusdem lapsus: non parùm quandoque tardor, sic explanando, quæ verè, ac acriter ab eodem exarata sunt, immorari tenor.

*Argumentum
adversus as-
serta à nobis
solvitur.*

Ex dictis à nobis inter exponendum Galeni sententiam hanc, aliquis fortassis eliciet unum non contemnendum argumentum, adversus asserta à me, explicante in antecedentibus causam durationis viginti quatuor horarum ephemerarum, quòd ibi retuleram, pauciorum multò esse materiam ephemeræ, quàm tertianæ, aut quartanæ, seu continentis, aut alterius cujuscvis febris. Quod verum non esse,

qui nobis adversaretur, inde suspicabitur, quod sequi videatur, nullam accessionem febrium intermittentium minoris durationis, quàm viginti quatuor horarum futuram, cum nos scripserimus, quòd materiam tantam habeant intermittentes febres, quæ sufficiat ante sui resolutionem per relatum tempus durare, & redire. Hujus contrarium eventibus monstrantibus. Cui objectioni facillimè respondemus, asseverantes verum esse, febrium, quas putridas vocant, materiam tantam quandoque esse, ut multas viginti & quatuor horarum accessiones efficere posset: sed id non contingere, quia natura sagax nisi coacta, numquam tale aggredietur. Innixè procurans in quavis accessione non adeò perdurare, cor, & arterias velocitèr, & frequentèr se movendo, quousque in valdè sensibilem imbecillitatem vis vitalis deveniat, sed multò ante citra hanc consistere, ut pro futuris, & usque ad extirpandam causam morbificam sufficiat. Sat sibi (ut finem febri imponat) sufficere rata, portionem illam humoris, quæ proximior cordi erat, in sudorem versam, aut insensibilitèr resolutam extra corpus pellere, vel cùm hæc assequi non valet à corde se cernere.

Aliud proprium ephemerarum signum, quòd post recensita sequitur, verum quoque est, earum febrium calorem suavem esse, quòd exigua sit materia difflanda, ex qua fuligines multæ elevari non queunt: iisque deficientibus, solo calore, quem spumus calidiores à corde velocius moto versi habent, objecto manui tangentis, febrem necessariò suave fore, cuivis patet. Sequentia contextus Galeni verba, etsi vera, ut præcedentia, sint: parùm difficilia intellectui apparent, quæ, ut jacent, transcribo, ut ea

*Quidam Galeni
contextus
exponitur.*

explicem: [Inseparabile quoque æqualis, atque incompressus acensus in caliditate, ac pulsibus simul, non tamen proprium, cum, & aliis quibusdam adsit: sicuti etiam consistente febre mediocritas: neque enim hoc etiam ex proprium quamquam his maximè inest. Et melius sanè hæc quæ communia existunt in crescente febre, ac consistente, quoniam magis ephemeris insunt, inter propria reponere, sic enim fieret, & si non rei ipsius species, ad pulcherrimum, atque exquisitissimum huiusmodi febrium proprium simul, atque inseparabile signum.] Nempè per hæc nihil aliud vult Galen. quàm quòd augmentum febris huius sit insensibile, tam si calor febrientis perpenditur, quàm si pulsus considerantur. Etiam quòd status, seu consistentia sit mediocris, hoc est dictu, non adeò adurens, ut calor aliarum febrium consistentium, hæc tamen duo signa aliis quoque febribus quandoque convenire refert, ideòque apparere non inter propria diariarum recensenda. Verum tamen quòd in aliis febribus augmentum non est adeò insensibile, ut in ephemeris, neque consistentia est adeò æqualis, inquit, quòd melius sanè hæc duo signa inter propria ephemerarum ponenda sunt, quàm inter communia illis, & putridis. Quia etsi augmentum esse minus sensibile, & consistentiam fore mitiorem species subalterna sit, conveniens tam ephemeris, quàm putridis, exquisitum, ac pulchrum hoc est exactissimum solis ephemeris convenire indubiè videatur.

Ultimum signum ephemerarum exaractum à Galeno, est, finiri febrem cum sudore, aut rore, aut cum aliquo optimo vapore, & febrem in totum cessare. Quæ verba moderanda esse existimo, alias ca-

pere nequeo cur inter propria ephemerarum Galen. recensuerit hæc, cum omnibus intermittentibus febribus perpetuo fermè accidat, cum sudore, vel rore finiri, & in febricitationem desinere. Primumque ex his duobus Avicena fen. pri. quarti tractatu primo, cap. 6. Satis calidè moderatus est, dicens: [Et plurimum quidem eradicationis ephemeræ fit per sudorem, & humiditatem similem sudori naturali, non humoroso, & non fit vehemens, & valdè superfluous etiam in quantitate, imò similis in hoc est sudori naturali, & est proximus ei in qualitate. Si enim videris sudorem plurimum, tunc febris non erit ephemera.] Quam sententiam usurpavit Avicena ex trigesimo continentis Rasis, & Rasis ex Galeno parum infra citando. Ex qua quoque hominum vulgus elicit præfagium illud. Si cum sudore febris desinit, altera reversura est. Quod falsum, ut vidistis, est. Dicturi enim erant, si cum immodico sudore febris finita est, altera accessio redibit. Paulus, & Aëtius de hoc signo non meminerunt: de altero vero, putà omnimoda cessatione febris, relati authores veram expositionem scripsere, eodem Galeno suppeditante illis modum, per quem explicari velit. Scripserat enim in de Arte curativa ad Glauconem lib. i. cap. 2. de Febrib. ephemer. sequentem sententiam: [Nam arteriarum motus in patiente hanc, in totum assimilantur huic, qui in sanis deprehenditur, cum in nulla alia febre ad naturalem habitum revertatur, neque si multum temporis inter primæ accessionis finem, & secundæ principium intercitat: quemadmodum in tertianis, atque quartanis: in illis enim febris remanet signum. In ephemeris autem in totum aboletur accessione cessan-

fante. Plurimis verò earum, & humidi quidem vapores, & quibusdam etiam sudores optimi apparent, aut omninò quidam plurimus veluti vapores ex intimo corporis exit.] In ultimis his verbis non aliud docens, quàm quod ex Avicena transcripsimus, ut in prioribus vult, quòd quamquam tam ephemera, quàm nonnullæ putridæ intermittentes ad infabricitationem deveniant, non pares in hoc sint, sed quòd in intermittentibus pulsus ad naturalem habitum, & omninò sibi sanis similem revertantur, & quòd hoc putridæ priventur, in ipsis manente semper propria inæqualitate febrili, ut idem Galen. in fine quinti capitis de Arte curativa ad Glauconem dixit. Neque aliam esse propriam inæqualitatem febrium putridarum, quàm sistolem (quæ ad expurgandas fuligines in vasis contentas à natura inventa fuit) esse velociorem, & majorem, ac frequentiore, quàm diastole, quòd in putridis immodica fumorum copia, ad id impellat, ac cogat, refrigerationem minorem, quàm ephemera poscentibus ipsis: quia calore febrili diffiante causam morbificam juventur.

*Prosequitur
auctor signa
diariorum.*

Præter hæc, quæ recensuimus signa ex primo libro de Febrium differentiis, supersunt nonnulla alia ex citato cap. 2. primi de Arte curativa ad Glauconem, ea sunt: si simul cùm febris ægrotantem corripit, ullus etiam dolor capitis, aut alterius partis corporis molestat, & febre ablata in totum dolor ille delitescit, febrem non reversuram testatur. Id enim, ut plurimum in aliis febribus non contingit, quòd earum materia tanta sit, ut unica accessione diffilari vi febrilis caloris, non valeat, indeque quod superest ad futuram febrem faciendam, dolorem ullum ægrotanti infert. Ca-

vere quidem oportet, ne cùm dico materiam, aut causam febris, lector credat, me velle, humorem, quem materiam, aut causam nomen, producere calorem febrilem, nam hoc impossibile esse, satis evidenter in antecedentibus ostendi, sed humorem, causam, aut materiam improprie à nobis dici, nam proprie occasio dicendus humor foret, nisi enim ille adesset, cor in magnas, veloces, & frequentes diastoles, ac systoles, quales sunt febriles, non insurgeret.

Supereft, & aliud ephemera febris indicium referre, facillimè ægrotantes tolerare ipsam. Quia causa, à qua pendet, adeò est exigua, ut intra viginti quatuor horarum spatium discutienda sit. Etiam quòd dum finita febre in balneum descendunt, horrore nullo capiantur, qui febrierunt, neque aliud triste immutet, quia cùm universa morbi causa ablata per antecedentem febrem sit, nihil supersit, quod commotum, aut eliquatum vi balnei, rigorem, aut tristitiam loto inferat. Hæc sunt ephemerarum potissima signa, quæ scire curationi ægri conducunt: nam certi facti ephemeram febrem præcessisse, audacter cibum, & vinum ægrotanti concedimus, & consueta munia eundem obire, permittimus.

Febrium ephemerarum universa generica signa recensuimus, superest de eisdem specifica scribere, ac curationem peculiarem cuique apponere. Neque cum hæc fecerimus, modum, quem Galenus 8. Methodi medendi præscripsit, fervabimus: quin potius eundem in 2. cap. de Arte curativa ad Glauconem æmulabimur: & si quid exponendum, aut addendum, vel carpendum invenerimus, id omne exprimemus.

CAPUT XIX.

In quo indicia ephemeræ febris, provenientis ex tristitia, immodicis curis, vigiliis, & ira, ex 2. cap. pri. de Arte curativa ad Glauconem exarantur.

ADjungitur verò his qui propter tristitiam febricitant, acritudo potius, quàm abundantia caloris. Quemadmodum è diverso his: qui propter furorem, sed & extenuatio corporis in his, quos tristitia, quàm in his, quos cura vexavit, conspectior existit, oculorum prætereà cavitas, ac quædam inconsuetà decoloratio. Hæc quidem sunt, & in aliis, qui quovis modo diu cogitarunt communia: maximè autem, & ex oculis distinguere oportet. Nam ex his etiam in sanis animæ mores possumus conjectare. At in ægrotis si quis diligenter inspicere queat, sunt indicia certiora. Sic quidem eos, qui propter disciplinas, aut contemplationem aliquam diu cogitarunt, ab his, quos tristitia corripuit, discernere oportet. At qui vigilarint, distinguere oportet ex forma palloris. Nam in ipsis facies subtumens, & oculorum motus manifestus, vix enim palpebras attollunt, inest etiam palpebris humiditas. Nam qui tristantur, aut cogitationibus detinentur, his exiccantur. Cavitas verò est commune accidens omnibus, mœrori, vigiliis, cogitationibus, non tamen furori: in hoc enim neque oculorum cavitas, neque pallor manifestus, & plus caloris, atque celerius ex imò prorumpit, neque pulsuum magnitudo destruitur, quemadmodum in vigiliis, tristitia, & cogitationibus. Quare hæc à furore aperitissimè distinguuntur: ab invicem verò quemadmodum diximus antea.

Tom. II.

Sunt adeò connexa signa febrium ephemerarum à tristitia, ira, curis, & vigiliis provenientium, ut tam Galenus in præsentī loco, quàm Aëtius sermone primo Tetrabibli 2. cap. sexagesimo, simul unico capite ea distinguant. Quod Avicenna non observavit: quin in plures (quàm nullus alius author) causas, & capita diariarum febrium partitus est. Cujus rei occasionem parum infra exprimemus. Signumque primum febris à tristitia orientis, putà esse calorem plus acrem in hac quàm intensum, vel quàm in ea, quæ à furore, sive ira ortum trahit, rationi conforme est. Tristes enim dum jam diutinam, aut immodicam tristitiam passi sunt, tunc febre corripiuntur, indeque ficiores multò, quàm irati fiunt, qui parum ante iram benè valebant, & suæ spontis erant. Majorem autem siccitatem mordatorem efficere æquum calorem, nemo est, qui ignoret. Meritò ergo id signum relatum est à Galeno. Quod tamen etiam minus acris, ac minus mordax sit calor febrium provenientium à curis, & vigiliis, quàm febrium orientium à tristitia, ego crediderim, quamvis Galenus id non expressit. Nam curæ, ac vigiliæ pariter exiccare, ut tristitia non valent, ob rationem infra dicendam. Copiosorem, & magis conspicuum quoque esse calorem febrientium ob iram, quàm eorum, qui ob tristitiam, aut curam, seu vigilias, manifestam causam habet. Nempè, quia in furentibus, sive iratis, calor ad corporis extima deferatur, ut in recensitis animi affectibus ad intima. In vigiliis enim, & si ad exteriora calor, ut in ira deferatur, non adeò affatim, ac celeriter, ut in ira, quare in ipsa conspectior, majorque percipitur, quàm in aliis febribus recensitis. Esten-

Y

nua.

nuationem tristium esse patientiorum: quàm eorum, qui cura vexantur, in causa est, quòd tristes curis assiduis, quæ displicent, premuntur, & qui curam habere dicuntur, tantum curis citra displicentiam laborant, sed duplici malo affectum, nocumentum sensibilius, quàm simplici passurum, notissimum est: meritò ergo corpus magis extenuatum in tristibus erit, quapropter parum supra factus sum, sensibilibus sicciorem esse calorem tristium, quàm aliter affectorum. Oculorum cavitas, quam signum esse huius speciei febris Galenus inquit, ob id contingit in febrientibus ob tristitiam, quòd qui tristes sunt, semper tristitia meditentur, & quandoque etiam lugeant: indeque tam ex continua meditatione rerum, quæ displicent, quàm ex lacrymatione assidua, eorum oculi (quorum præcipua pars ex liquidis quibusdam humiditatibus constant) exiccantur, minoresque reduntur, cerebro ipso exiccato, etiam eodem cerebro spiritibus animalibus exinanito, quibus deficientibus oculus (qui plusquam ullum aliud membrum de expositis nostro visui redundat) minor vertitur, quòd fons, ex qua in oculum spiritus emanabant, exausta sit. Ipsi tandem oculis minoribus factis, necessum est genas, quibus teguntur, eosdem sequi, cerebrumque versus ipsas ire, ex quo cavitas illa, de qua agimus (quæ inter os cili, & genam superiorem, ac inter os maxillæ, & genam inferiorem interjacet) visitur, Hispani, ojeræ, vocamus. Decolorationem inconsuetam non intelligas, in oculis ipsis accidere, nam neque oculi veris coloribus afficiuntur. Neque glaucus, & niger, & alii improprie colores oculorum, propter tristitiam variantur, sed ad cavitatem referen-

da decoloratio est. Fiunt enim quibusdam genarum illæ partes cavæ, coloris cerulei, aliis nigricantes, quibusdam sub pallidæ, prout diversæ temperaturæ sunt. Verba, quæ sequuntur, scilicet esse cavitatem oculorum, & decolorationem, communia tam tristibus, quàm cogitabundis, & vigilibus, manifestè vera sunt propter superiorem rationem; ut etiam quòd ex oculis possimus in his ægris, de quibus agimus, distinguere causas morificas: cum & ex eisdem soliti, simus in sanis conjectare animæ mores.

Reliqua, quæ ibi leguntur, perperam esse scripta, seu vitio librarii, seu interpretis, manifestum est. Nam illic ex oculorum affectibus distinguere procurat Galenus febrem provenientem ab immodica meditatione scientifica, aut alia quavis cogitatione, & à tristitia ex una parte, cum febre trahente ortum à vigilia ex alia, quod litera contextus minimè exprimit, ut cuivis illam legenti patet. Ideoque sententiam, quàm Galenus volebat, exarabo, ac simul causam ejus reddam, ut ea lecta, & cum contextu ducto collata, cuivis liceat intelligere, quòd merito est à nobis librarius, aut interpretis increpatus. Indicium ergo febrium à vigilia orientium ex modo palloris diverso qui multo aliter, quàm in aliis duabus causis, visitur, sumitur. In vigilibus, enim facies est subtu mens, ob imminutam alimenti coctionem defectu somni, & complures vapores ad faciem elevatos, & minimè difflatos: tam quòd crassiores multò sint, quàm si ab alimento decenter cocto emanassent, quàm quòd spiritus pauciores ex superflua vigilia reducti, non valuerint, vapores elevatos discutere, qui faciei inclusi, ac ibi detenti, in tumorem elevari ipsam co-

*Increpatur
quædam con-
textus senten-
tia.*

gunt.

gant. Quod neque tristibus neque meditabundis accidit: quia coctio in his non adeò vitiatur, sicut in vigilibus: neque ad eorum cutim tanta copia vaporum defertur (quia quandoque dormiant) ut ad cutim vigilantium, quæ pronior ad recipiendum, quam in aliis est: eo quòd spiritus ejusdem non sint ad intima retracti, ut aliorum dormientium. Ex alio quoque signo differentia inter recensitas causas febrium cognoscitur, quòd scilicet vigilantes pigrum habeant motum oculorum, & palpebrarum, nam vix easdem elevare queunt, ob immodicam humiditatem, in aliis febrientibus hoc non accidente, quin quòd eorum oculi exiccantur. Quæ omnia, si ut ego recensui, elicere ex contextu Galeni quis vellet, nequaquam, ut dixi, poterit.

Cavitatem oculorum esse commune accidens tristibus, vigilibus, ac cogitabundis certum esse, quæ prædicta sunt, probant. In iratis, seu furentibus tamen hanc non conspici, manifestam causam habet. Ob iram scilicet (ad extrema corporis, sanguine, & spiritibus derivatis) oculum potius eminentem, quam depressum necessario fieri. Etiam pallore genas irati carere, recensita spirituum, & sanguinis in faciem delatio in causa est. Quamquam inficiari Galenus non poterit, biliosos, parumque sanguinis habentes, cum irascuntur, pallidos fieri, & si diversus sit horum pallor, à pallore vigilantium, & tristicium, & cura oppressorum. Quòd iratorum color cuidam rubori admixtus sit, ut reliquorum potius in fuscetudinem vergens. Pulsum magnitudinem, & exteriorum calorem in furentibus non imminui, ut in reliquis tribus affectibus, omnes, qui furiosos plurimum

calorem ad exteriora membra expansum habere, sciunt, novere. Per quæ signa febrientibus per alium ex dictis affectibus distinguuntur, ut per superius etiam recensita, ipsi ab invicem distant.

CAPUT XX.

De medella febrium diariarum ortum trahentium à tristitia, immodicis curis, vigiliis, & ira.

Quamvis Avicena distincta capita condiderit pro quovis horum affectuum, & cuivis eorum medellam propriam adaptaverit, nos Galenum sequuti in 3. cap. primi de Arte curativa ad Glauconem, in unico capite universa signa, exarabimus, & in alio medellam omnium scribemus. Nempe Avicenæ visum, non tantum per novum scribendi ordinem ab aliorum authorum serie discedere, verum, & per multiplices ephemerarum febrium species à se exaratas. Addidit enim capita febrium diariarum, quas vocat ex angustia, ex gaudio, ex timore, ex evacuatione, ex dolore, ex syncopi, ex siti, & ex aliis causis, quarum (quòd sciam) Græcorum nullus meminit. Neque immeritò Græci illas transegerunt, quòd sufficiebat ex tristitia, & ira, qui quoquo modo gaudio contrarii affectus sunt, medellam scribere: unde quantumvis parum peritus medias mediis remediis, ut alias curare valebit. Præsertim, quòd nonnullæ ex recensitis ab Avicena causis nihilò fermè ab aliis distent, quo enim differat angustia à timore, aut à tristitia, difficulter exprimes: & cum jam expresseris, medella eadem utroque hos tres affectus necessario es medicaturus. Ac ut Galenus de

secundi, loquendo de signis doloris coli, inquit, Medicos aberrantes quandoque putare non ex colo, sed ex renibus illum provenire, & è contra renum cruciatum coli dolori attinere, & tamen in initio parum interesse salutis ægri, qui horum affectuum sit, qui vexet. Dецernit, quia hoc tempore non ita magnam præsidiorum differentiam ipsi requirunt. Ita in relatis diariis febribus an hinc vel illinc febris pendeat, ad medellam paucissimum interest. Quam, ut auspicemur, verba Galeni ex citato cap. primi de Arte curativa ad Glauconem transcribo, ea sunt.

[Curare autem oportet omnes quidem balneis, At qui ex densitate cutis, aut inguinum inflammatione febricitant, si in aëre balnei immorari iusseris, haud quaquam nocebis. Reliquos omnes quàm citissimè oportet ab aëre se movere. Si verò diutius in aqua immorari voluerint, permittere. Oleo autem tepido, & multo, & manibus molliibus perfricare quàm plurimum, atque hos præsertim, qui ex labore febricitant: secundo autem loco, qui meatus habent astrictos: & tertio, qui inflammationem inguinum patiuntur. Sæpius autem istos lavare inquantum contingerit, cibum autem assumere, qui ex labore febricitant, possunt multoties: non æquè tamen, qui ex densitate cutis, aut inguinis inflammatione laborant. At his utrisque tenuis victus est optimus. Qui verò ex laboribus febricent, præcipiendum est, ut cibos assumant, concoqui faciles, ac cruditatem præcipuè devitent. Sed & vinum potare quantum possunt convincere, sunt permittendi. Mensuræ autem ratio quemadmodum in aliis omnibus ex viribus, & ætate sumitur ægrotantibus. Necnon & ex naturali tempe-

ratura, & prætereà ex consuetudine, & anni tempore, & regione, atque aliis huiusmodi. Qui verò ex inguinum inflammatione febricitant, arcendi sunt à vini potu, donec inflammationes solvantur. At qui cutis foramina habent astricta, vel refrigerati sunt, si non multum hoc affectu laborent, neque plenum corpus habeant, non sunt à vini potu prohibendi. At qui pleniore corpore sunt, vel multum refrigerati, prohibere utile est. Qui verò ex vigiliis, aut aliquo animæ affectu febricitant, postquam balneaveris, cibo humido, ac boni succi reficere expedit. Vinum verò omnibus, sed præcipuè his, qui vigiliam passi sunt, intrepidè offerre, nisi capitis dolore premantur, aut pulsus venarum in temporibus sentiant. Liquet autem, quòd etiam in aliis eadem cavenda sunt, sed & iis, qui ira, aut moerore aliquo, aut cogitatione febricitant, unum est exhibendum, & qui furore perciti fuerunt, quando omnino ab affectu quieverunt. Prius verò periculosum uti vino. Tentare autem oportet, & contrarium semper afferre ei quòd molestat: labori quidem quietem: vigiliis verò somnum: iræ autem, & furori, atque tristitiæ sermonibus, actionibus, spectaculis, enarrationibus, animi jucunditatem. Sic qui cogitatione laborat, omnino ratiocinationes omittat. Et qui ex inguinum inflammatione febricitat, prius hujus curationi intendat. Ac multò prius viceris undè originem habuit.]

Promissi parum ante, si memores estis, taxare quæcumque minùs benè asserta ex Galeno perduxerim. Et cum methodus relatus mendendi febres diarias manifestè doceat, non à solis spiritibus inflammatis ortum febres has trahere, sed ab aliqua humoralis, seu vaporosa

Ratio contra Galenum, ex propriis sententiis elicitur.

cau-

causa universas oriri, indè manifestè intelligitur, Galenum aberrasse, cùm testatus est primo artis curativæ ad Glauconem. Et primo de Febrium differentiis, & 8. Methodi medendi, & in aliis innumeris locis, à solis spiritibus superacensis ephemeræ febres oriri. Si enim ab his superassatis, & in quibus calor febrilis jam factus esset, ut Galenus dicere videtur. Febris diaria oriretur, aut balneis utendum non esset pro earundem medella, aut à principio eisdem uti deberet febriens. Quippè spiritibus ardentibus, ut ita dixerim, aër balnei calidus, & ejusdem aqua etiam calens in nullum usum deservire ad horum extinctionem posse, patet, cùm potius frigidus aër, & aqua nive refrigerata ad extinguendum ardorem spirituum propriè utilia futura forent. Porro si per accidens difflando & in vaporem spiritus vertendo, prodesse balneas dixisses, primò objicere tibi meritò possem, quòd esset præferenda medella per se, curationi per accidens: at cùm refrigerare calefacta sit per se curatio, potius per refrigerantia, quàm per calefacientia præscribenda esset ephemerarum medella, quòd Galenus nunquam præcepit. Secundò inconvenire, quod intuli videtur, scilicèt, tunc cùm primùm febres ephemeræ invadunt, in balneum ducendos esse febrientes, non expectata febris inclinatione. Quia cùm ad dissolvendum spiritus inflammatos non esset expectanda concoctio, ut in humoralibus febribus, quantò citius discutere, & in halitum vertere spiritus possemus, tantò meliùs consultum fuisse ægrorum saluti, certum esset. Sed à principio balneas intrando, posset tota, aut potior pars spirituum inflammatorum diffilari, & æger à febre liber manere, vel saltem mi-

nore febre affligi: ergo indoctè præceptum fuit à Galeno 8. de Morbis curandis, cap. 3. inclinante febre in balneas febrientes hac febre duci. Aut si rectè, & methodicè præceptum ab eo est, ut est, non erat causa febrium ephemerarum spirituum inflammatio, ut ipse credidit, sed aliqua vaporosa materia, aut humoralis pauca inficiens sanguinem, ex quo spiritus vitales, aut animales procreandi erant, quam discutere natura procurat per calorem magnis, & velocibus, & frequentibus elevationibus, & depressionibus cordis, in se genitum, ut superiùs ostendimus. Cui obesset aër, aut aqua frigida, prohibendo dissolutionem. Et balneæ in principio quoque nocerent miscendo illum paucum humorem, aut fuligines, quas natura discutere febre procurat, cùm bonis succis. In fine febris cùm jam ad cutim excreta causa relata est, hoc incommodo vitato, & utilitate nonnulla si indubiè Medico constaret, febrem esse ephemeram, ex lavatione sequuta, breviorē scilicèt febris declinationem fore, & securum ægrum facere, ne unius diei febris in plurium duratione commutetur, infectis humoribus à vaporibus non discussis.

Et quòd prædixerim, Galenum 8. de Morbis curandis præcepisse, non ante declinationem febris ephemeræ lavandum esse ægrotantem, ideò verba ejusdem citato 3. cap. referre placet, illa sunt: [Quippè in prima accessione inclinante ducendi in balneum omnes sunt.] Quam sententiam non incassum duco, sed ut videatis, quòd ejusdem oblitus Galenus fuerit in contextu suprà à me citato ex 3. cap. primi de Arte curativa ad Glauconem. Etiam ut noscatis, quòd etsi, ut dixi, quando Medicus certus est, febrem esse diariam, balneum sit pro-

*Improbatur
medela febri-
um diariorum
præscripta à
Galeno, quàm
exerceat
author exaratur.*

proficuum ob rationes à me exaratas. Quòd tamen ego securius existimo, in balneum non ducere ægrum, quàm consilium Galeni sequi. Primò, quòd signa diariarum, quæ propria nominat, sint adeò difficilia cognitu, præcipuè quæ ex pulsu sumuntur, ut Medicos quantumvis doctos, & expertos decipere valeant, & si in aliis febriculis eis uteretur Medicus, non exigua incommoda ægrotanti inferret. Secundò quòd si balneis uti non oportet ante inclinationem febris ex Galeni præcepto, & Medicus adeò peritus, ut Galenus, jam indubiè noscerit febrem diariam esse, illam cui medetur, & ipsam inclinare. Jam incassum balneis uti præciperet ad removendum febrem, quæ sponte sua desitura erat. Ob enim tam exiguum commodum, ut foret parum celerius febrem desinire, non erat ausurus in discrimen adeò ingens impellere ægrum, si fortè deceptus fuisset, & febris diaria non esset. Ego quippè per totam vitam id observavi, numquam curare, intra viginti quatuor horas, febres, quæ ab inflammationibus exterioribus, aut interioribus non originantur: neque ab ictu aliquo, sed dubius an ephemeræ futuræ sint, an non, minimè balneis, aut olei infusionibus curasse, sed naturæ, servando tantum optimam victus rationem, commississe. Quamquam enim Hispani balneo uti velimus, non sine magno negotio possemus, quòd apud potiores Hispaniarum partem usus eorundem exoleverit, præsertim in regione hac nostra, quæ Vetus Castella appellatur.

CAPUT XXI.

Dieta communis omnibus diariis febribus.

AC quoniam Aëtius sermone 1. Tetrabibli 2. cap. 66. die-

tam communem omnibus diariis febribus usurpatam ex Galeno descripsit, illam transcribere visum. Ut enim ex Galeno usurpavi genericam curationem earundem, sic opportunum apparuit ex Aëtio rationem victus exarare. Verba capitulis illius, quæ sequuntur, sunt: [Dieta in febribus diariis omnibus communem scopum habet, ut sit ex eduliis boni succi, & quæ omnino concoquantur, & nusquam circa meatus detinentur. His quidem qui ex ardore, aut ira februnt, quæ simul frigefaciunt, ac humectant. Frigefactis verò, minus alentia, & moderatè calefacientia. His autem qui vigilarunt, aut tristes fuerunt, aut curis vexati, humidus, & somniferus cibus congruus est. Fatigatis autem, plurimus, & maxime nutriens. At in quibus temperatura corporis calidior, ac siccior facta est, eos oportet aliquando circa primum exacerbationis impetum nutrire. Vinum autem dandum est omnibus, qui ex diaria febre laborant, aquosum, tenue, ac album, quod & concoctionem adjuvat, & urinas, ac sudores propellit. His verò qui vigilarunt, aut tristes fuerunt, aut curis vexati, magis intrepidè vinum datur. Sed & fatigatis nimium dandum est, quantum superare possunt. Iratis autem priusquam ab affectu omnino liberati fuerint, minimè tutum est vinum dare.]

CAPUT XXII.

De medella diariarum febrium orientium à cutis densitate.

PLacuit de hoc genere febri speciatim primitus tractare, quòd inter alios affectus hic mederi neglectus, non exigua incommoda parere possit. Quamvis enim, ut parum ante dixi, si Medicus

cus indubitanter, ac verè scire, potuisset, febrem hanc intra viginti & quatuor horas desitutam, & si mederi illi neglegisset, parum, aut nihil noceret, tamen quòd exitus febris hujus, & aliarum multò incertior quàm Galenus blatterat, sit: idè inter alias, si cui statim ut invadit, opem ferre licet, hæc est. Peculiaria signa, ac causas ultrà superius recensita, & si illic fermè dicta sint, ex Galeno primo de Arte curativa ad Glauconem, cap. 2. atque ex Aëtio sermone primo Tetrabibli secundæ, cap. 64. usurpatæ, & in hoc loco referre placet. Inquit enim uterque, quòd densatur cutis, aut ex frigore, aut ex aliqua immodica adstringente vi, qualem aquæ aluminosæ in eos, qui eis lavantur, inferunt. Etiam, quòd tacta cuti, febrientis statim dignoscatur, quòd arctissima, hoc est, adstricta, corrugataque cutis valdè sit. Et quòd horum calor tunc cùm primum tanguntur, mitis judicetur, qui multum acris si plusculum retardetur tangens, percipitur. Cujus causa est, quòd densata cuti, prohibetur in his vaporum exitus, qui in poros patentes habentibus, occurrentes primiter tangentibus, inferre immodicum calorem solent, indeque mitis horum calor sentitur. Moram verò facientibus, acris judicatur, quòd densiora majorem formæ caloris copiam habentia, plus urere, quàm rariora, & vaporosa valeant. Ferrum enim ignitum potentius, quàm stupæ, aut paleæ ad urendum est. In his etiam oculi cavi non fiunt, ut in aliis diximus, neque corpus extenuatur: quin ob vapores detentos prominentiores oculi quandoque redduntur. Ac ob eandem rationem corpus non gracilescit, neque pulsus parvi ut in tristitia, aut cura, aut vigilia sunt. Et quamquam ego censeam

febrem hanc à principio medendam, non tamen auderem, in solum præcipere hujusmodi ægro- tantes descendere, metu ne si fortè constipata cutis infici causam antecedentem occasio fuisset, & febris humoralis excitaretur per commisionem fuliginum detentarum, ex obstructa cuti, illud damnum febrienti, proveniat, quòd iis, qui lavantur, ante concoctam materiam contingere solet. Consularem quippè mollibus frictionibus cutim horum perviam efficere, quòd sciam, præsidium hoc citra incommodum prodesse. Etiam oleo dulci, & tepido corpus horum inungere, neque non vinum album tenuis substantiæ bibendum dare, quòd obstructam cutim vinum adaperiat, dum corpus plenum non fuerit. Si enim multis redundaverit succis, usus vini interdicendus duplici causa est. Primò, quòd optimum sit alimentum, ex quo quamplurimi succi fiunt. Secundò, quòd multos succos commovendo, ad corruptionem ipsos disponat, etiam versus cutim propellendo eosdem, obstructionem cutis augere valeat.

CAPUT XXIII.

De signis februm orientium ab inguinum inflammatione, & ejusdem medella.

SCitote hic nos non agere de febribus provenientibus ab inguinibus inflammatis ex aliquo bubone pestifero, quem Hispani, secam, vocamus. Nam illæ ephemeræ non sunt, quin febres indè orientes, pestilentes nominantur: non quòd calor pestiferus, aut salubris dici possit, cùm accidens simplex sit: sed humor, quem natura febre dissolvere conatur, tali proprietate pestilenti affectus, febrem pestiferam denominet, ut suprà, cùm calorem

naturalem, & contrarium naturæ esse ejusdem speciei probavimus, ostendi, & fusiùs in exacta physica, Deo concedente, monstrabo. Sed sermo noster in præsentiarum de illis febribus tractabit, quas diarias nominamus. His memor me olim vidisse quendam quotannis per intervalla quandoque trium, alias sex, nonnumquam decem mensium vexari: bubone inguinis, & febre intra viginti quatuor horas parum plus, aut minus finita, per quandam simplicem citra tumorem inflammationem in femore, ac crure inferiore, præsertim qua venæ insignes patientiores erant expansam. Ac alios post etiam non paucos eodem modo vexatos per intervalla novi: nonnullis inguem, ut præcedens æger, inflammatum habentibus, aliis sub aliis bubonem, & diariam febrem patientibus, per brachii inflammationem sanitati restitutis. Quorum plurimos passos jam pridem fuisse morbum, quem gallicum nominamus, mihi compertum erat. Quibus ego nullam medellam unquam, quòd recorder, exhibui, præterquam præcipere illis optimam victus rationem servarent: & alimenta crassa, & vini portionem per totam diem vitarent, solo jure lentium, aut pomis, asis, vel amygdalato, & diacucurbita febrientem alendo. Et crurum frictione in his, qui inguina inflammata, & non crura patiebantur, fieri jussa. Et brachium alæ inflammatione patientis etiam versus infimam manum molliter fricare percipiendo. Quos eventus, qui prudenter prospexerit, palàm intelliget, non ab inflammatis spiritibus febres illas oriri, sed ab exiguo humore illo, quo crus, vel brachium, cum desinit febris, inflammatur, & ardet. Nam si nullo alio evidentiore argumento Galen. Erasistratios

Medicos non audentes mederi febrientibus per sanguinis missionem redarguit, quàm quòd natura sæpè febres finiat per sanguinem ex naribus fluentem, quod inquit esse evidens testimonium causam febris sanguinem excretum esse, cur eadem methodo procedendo Galen. non intulit, febrem diariam recensitam ab illo humore originem traxisse (per modum à me expositum) à quo crus, aut brachium inflammatur, cum eo inflammato, febris pauset? Præsertim, quòd plures relatarum cum rigore insigni ægros invadant.

Galen. in initio tertiis cap. primi de Arte curativa ad Glauconem signum harum febrium esse dixit: pulsus magnos, veloces, atque frequentes eisdem inesse, plurimumque caloris, cum quadam humiditate ex corporis alto emergente. Faciemque rubicundam, & tumorem, ac urinas subalbidas eosdem habere fatetur. Quæ signa in febrientibus ob inflammationem inguinis citra manifestam causam in plurimum certa sunt. Nam rarò inguem inflammatur, nisi sanguine pituitoso redundante: quòd biliosus sanguis potius faciem, & caput, aut cutim petat, ibique heresipelam procreet, quàm ad inferiores corporis partes descendat. Relato pituitoso sanguine abundante, signa recensita febrem hanc diariam comitari manifestum cuivis est. At cum à procatarctica causa, qualis est digitorum pedis insignis offensio, aut ictus inguinis equum ascendendo, seu aliud quodvis tale, inguem inflammatur, non necessum est, relata signa videri. Talis enim materia in bubone congeritur, qualis in percusso redundat: & cum diversæ temperaturæ percussorum sint, sic & diversi succi inflammationem constituent. Quod

Aëtius loco superius citato, cap. 67. distinguit. Medetur huic feбри Aëtius per venæ sectionem. Veretur enim ipse, ut inquit, nisi celerimè vena secetur, putridam febrem accendendam. Quo remedio ego urer in his, qui consuetam non habuissent excretionem humoris ad crus, aut brachium, ut illi de quibus supra memini, & in illis, qui ab exteriori levi causa, sed gravi percussi fuissent. Secus si ictus insignis non foret, nam hos ego non phlebotomarem. Galen. de Sanguine mittendo mentionem nullam fecit in primo de Arte curativa ad Glauconem, contentus solum vini potionem interdicere.

CAPUT XXIII.

De Signis, & medella diariarum febrium orientium à cruditate ventriculi, & sibi contradicens Galenus concors fit.

Signa hujus febris à Galeno, & Aëtio non traduntur, cum quòd ex ægri relatione facillè intelligi, genus hoc febris queat, tum, quòd cruditates, sive nidorosæ (quas fumidas, ac fuliginosas alio nomine dixeris) seu acidæ sint, per ructus deteguntur, noscunturque & ut relatos æmulemur authores, subtrahere quoque ejusdem signa decernimus: contentique tantum erimus, quo hæ duæ cruditates differant, explanare. Etiam quandam levem Galeni contradictionem exprimere. Fumosæ ergo cruditates fiunt in ventriculis illis, qui calidi, ac sicci sunt, quibusque cibus paucus, aut biliosus, aut levis concoc-tionis, qualis est lac, aut ova tenera devorandus affertur. Pauco enim, aut levi alimento immodicum ventriculi calorem sustinere minimè nequeunte, in fumum necessariò ejus pars, quæ tenuior, & ma-

gis ærea, ac ignea est, convertitur, residuo in carbonis, seu cineris formam in ventre relicto. Acidæ autem ab oppositis causis sæpè numero proveniunt, putà à multis, & crassis eduliis intempestivè comestis: quæ cum vincere, ac in totum superare natura minimè valeat, succus ex eodem alimento in jecur per mesenterium transmittendus, penetrare sui crassitie, ac impuritate partium terrestrium non potens, in ventre (loco sibi præternaturali) detentus, accescit, & corrumpitur. Non aliter, quàm musta extra dolia, & cellas vinarias libero aëri exposita, verti in acetum conspiciamus. Hæc, & si pauca sint, sufficienter, ut reor, distinctionem cruditarum duarum explicant, ac declarant. De his ergo diversis, ac quo quomodo contrariis ventris affectibus, prout febres diarias concitant, tractaturi, primò cavere lectori videtur, ne perpetuum esse putet, acidos ructus à frigiditate ventriculi semper provenire, quòd quandoque immodicus calor causa est, ut alimentum in ventre ace-scat, ut cum de affectibus ventriculi, & omnium singulatim membrorum, Deo concedente, egerimus, ostendam. Secundò, quòd in totum contrariæ Galeni duæ sententia videantur esse prior quæ in octavo libro Methodi medendi, in principio fermè quinti capitis legitur, alia, quæ in fine ejusdem reperitur. Initium enim quinti capitis hanc formam servat: [Quoniam igitur diariæ febres in propositis corporum temperamentis putà calidis, & siccis sæpè numero etiam ciborum cruditatibus succedunt, proximum fuerit de ipsis discerere. Ergo pessima quidem in hujusmodi temperaturis cruditas est, citissimèque febrem accendit, in qua cibus in nidorulentam, & fumosam

qualitatem corrumpitur, quando ea quæ in acidam vertit, ut rarò talibus naturis contingit, ita minus nocet.] Unde & aliquis eliceret ex acidâ cruditate nonnumquam febres, & si rarò, oboriri posse. In fine capitis contrarium eodem affirmante, refert enim: [Quoniam igitur diaria febris cruditates, quæ cum acido ructu sunt: non consequitur.] Quas si quis concordēs facere studeat, non aliter melius, ut puto, quàm ultimam sententiam non sumendo in materia naturali, ubi indefinita, ut Logici inquirunt, æquivalet universali. Sic enim tantum valeret ultimus contextus, ut hæc. Nulla diaria febris à cruditatibus acidis provenit. Quæ sic intellecta, falsa esset, eventibus sæpè probantibus, multas febres diarias ab his oriri, & Galenus sibi contrarius maneret. Sed ut veritati, & Galeni decreto conformis sit, hic adductus contextus in rigore Logices sumendus erit, ut indefinita illa non in materia naturali sumatur, sed in contingenti prout dicere solemus, homo non est albus, quæ non quemlibet hominem non esse album, affirmat, sed aliquem tantum, cum qua simul vera opposita sub contraria stat, putà, homo est albus. Itaque sententia orationis ductæ hoc tantum significaret, quod aliqua acidâ cruditas non procreet febres diarias. Quod nullus inficiari poterit. Neque pigeat lectores me negotia Logices tractare, coactus nempe vindicare Galenum à tanto crimine contradicendi sibi intra unum caput, id feci.

Et priusquàm de medella harum distinctarum cruditatum nonnihil referam, etiam distinctionem aliam earundem exprimere cogor: quàm Galenus parum à principio quinti capitis octavi methodi medendi exaravit, illa est, quòd harum cru-

ditatum quælibet duplex esse valeat, cum adstricta scilicet albo, quæ magis noxia est, & cum lubrica, quæ minus gravis judicatur: de quibus curationem hic scribere superfluum videtur. Quamquam Galenus satis prolixè loco citato, & Aëtius libro superius dicto cap. 68. & cæteri Græci, & Arabes, ac Latini eandem ad longum scripserint. Nam si qui de ventriculi affectibus pertractant, de universis cruditatibus agere coguntur, necessariò de his, ad quas diariæ febres sequuntur, tractaturi sunt. Et cum nos, ut superius diximus, speciatim de omnibus morbis singula nostra membra infestantia sumus scripturi, superfluum visum est, de illis hic referre. Tantumque quemdam frequentem eventum referam, quo finem huic capiti imponam.

Non rarò contingit post pharmacum subducens devoratum, albo sufficienter ex purgato, in nocte, aut die sequente febrem cum insigni rigore invadere expurgatum, qui prius non febriebat: præsertim si largius venter cum ullis torminibus, & tenesmo, fuit solutus. Quod symptoma parum expertis Medicis terrorem ingentem incutit, & anxios de salute ægrorum reddit. Quòd sæpius in iis contingat, qui, ut vitent aliquod futurum malum, pharmacum sumperint: verenturque inexperti Medici, ne sibi mors illorum imputetur, quòd alias ante sumptam potionem benè valere à vulgo credebantur. Quibus his nostris scriptis certos facio, malum hoc levissimum esse, & quod sæpè sine medella intra viginti quatuor horas fanescat, finiaturque. Nisi in homine debili valde, & pessimorum humorum contingat, nam tunc fluxus ventris rarò ante mortem ægrum deserit.

Soleo ego in illis, quibus albus

in recensito eventu remanet post pharmacum adstricta, quod rarissimum est, usque ad viginti quatuor horas expectare, solo jure pulli galinacei, aut pullo ipso, si debiliores hujusmodi febrientes esse, censeo, ad mandandum concessio, & aqua, in qua panis mica paululum tosta, macerata est, ad bibendum permixta: transactoque die febris, quod superest morbi medeor prout decet morbum, & ægri illius temperiem, alios verò, quibus tenesmus, & tormina infestant, aut eorum alterum quod frequentissimum est, clisteri ex hordei, & violarum decocto, & oleo rosato tantumdem curo. Quod si sufficit, pharmacum intestinis hærens abstergere, & vim ejusdem reprimere, quia tamen jam intestina ex antecedente fluxu excoriata relicta imbecillaque versat fluxum suscipiunt, ex oriza, & hordeo tosto, ac capitibus rosarum decoctum fieri jubeo, illique sepum renis capræ eliquatum in sartagine igni exposita misceo. Et si valde immodicum fluxum esse nosco, acatiæ uncia dimidium dissolvo. Et hoc tantum ægros nonnullos à morbo libero. Alios mivam, quàm vocant citoniorum, ex succo mali citonii confectam ad bibendum summo mane exhibeo. In nonnullis, utroque remedio utor. Et plurimis, quibus robur virtutis inesse intelligo, solam decentem victus rationem præscribendo sine ullo medicamento quousque dies naturalis pertranseat, destituo, existimans febrem sua sponte desitutam, & ventris fluxum illis conducere. Et semper relato ordine servato, ad votum res hæc celsit, pro quo Deo ingentes ago gratias.

Et quia nostri moris est, elicere undecumque possimus, quicquid ad illustrandum veritatem nostrorum

decretorum conducit, ideò in memoriam legentium hæc, revocare placet, quod eventus horum febrientium, rigore præcedente satis pellucidè doceat, ab spiritibus inflammatis impossibile esse has febres originari, ii enim cum inflammantur, minimè rigorem inferre valent, quin insignem ardorem, ut & rustici adhuc homines de hoc consulti verè testarentur. De quibus plura dicere non placet, quod cum de febribus putridis egerimus, quæ rigori, & tremori, & palpitationi attinent fusè scribemus.

CAPUT XXIV.

Signorum, & medella diariarum febrium ex lassitudine orientium.

AGitari inter Medicos non exigam litem, cum inquirunt esse affectus hujus, quem lassitudinem nominamus, docuit Galenus cap. 10. secundi libri de Simplicium medicamentorum facultatibus. Aliquos enim putasse articulo- rum esse siccitatem, originantem ex motionibus immodicis refert. Alios contra quam hi, humiditatem multam, & tensionem, & caliditatem fluxione nimirum partibus vehementer agitatæ effusa. Alios non humorum multitudinem, sed qualitatem solam causari. Quorum quid verum sit, præsens locus explicare non postulat: sicut neque inquirere, an tres tantum lassitudinum differentia sint, ulcerosa scilicet, & extensiva, ac inflammatoria: aut quarta his sit addenda, ut aliquos opinatos fuisse refert Galenus lib. 3. de Sanitate tuenda. Quod enim hic discutere nitimur, tantum est, signa, quæ comitantur febrem diariam, orientem à lassitudinum quavis, ac febris hujus medellam. Primum ergo signum morbi istius, ut Aëtius cap. 59. libri ci-

tari scribit, est, habere hos febrientes cutim sicciorē, quā, qui ex alia quadam diaria febre laborant. Quod verum in plurimum esse, existimo. Nam etsi qui lugent, tristesque sunt, & qui inedia, ac vigiliis diu perseverantes patiuntur, & soli expositi, & alii ab exiccantibus causis febrientes sicca cuti sint: non tamen si cætera sint paria, relati affectus æquē tam in duratione, quā in intensiōe, ut lassitudo ab immodico exercitio oriens exiccare valebunt, quod motus exercitatorum non tantum partes exteriores hominis calefacit, ut sol, verum, & intimas. Etiam diutius durare valebit, qui exercetur, si quietem aliquam intermittat, quā tristis, & famem patiens. Qui enim tristes immodicē sunt, & si intermissione ullam efficiant, intra non plures dies intereunt, ut quoque famescerent. Exercitati tamen immoderatē, dum ab exercitio pauxillum pausent, diutius multo, quā tristes, & omnes alios affectus tolerantes, vivere valent. Ut Tabellarii, equis subinde positis, in distantiſſimas regiones sine insigni damno inter currendo agentes, ostendunt. Neque immeritō dixi superius, in plurimum hos sicciores reliquis fore, quod sciam, nonnullos pituita redundantes inconsuetosque exerceri, cum primum exercentur, ac lassantur, febris diaria statim corripitur: qui potius cutim humidam ex eliquatis per calorem excitatum ab exercitio habituri sunt, quā siccā. Cujus rei Aëtius in præſenti loco meminit, dum dixit: [Qui verō non nimium fatigati sunt, his humiditates quædam, aut vapor calidus ex profundo effertur.] Pulsus horum esse magnos, notissimā causam habet, quod labor unde lassitudo orta est, calorem auget, qui, viribus non defi-

cientibus, poscens refrigerari, ut Galenus inquit, in magnas veloces, & frequentes diastoles, & systoles se attollit, & deprimat.

Mederi his febrientibus consulit Aëtius per injunctionem totius corporis cum dulci oleo, & postea aquarum dulcium lotionē. At ego, qui ob superius dicta non audeam, in balneum jubere hujusmodi febrientes descendere, inunctione ex oleo facta urerem, quia hæc prodesse citra incommodum valeat. A balneis tamen ægrum abstinere, & diu quiescere eundem non præciperem: quin, si res postularēt, ablata febre, iterum eodem exercitii genere uti juberem. Salubre enim hoc nostrum consilium esse, soli illi ignorare possunt, qui id agere non consueverunt: reliqui nempe omnes experiuntur, cum primum ē domo propria proficiscuntur, cum jam diu est, quod iter non egerint, in illa priori die quam maximē lassari, aliquosque febrere: in sequentibus itineris diebus verō, aut parum, aut nihil defatigari, quod humor eliquatus ex motu, qui ad articulos deferebatur, & lassitudinem inferebat, perseverante motu, in vapores discussus delitescat, & absumatur. Mihi enim ipsi proficiscenti Madritum, ubi tunc Imperator, ac filius ejusdem aderant, accidit, in ea die, qua profectus celeri cursu vesperi ē Methyna duelli fui, corripitur in Arevalo oppido distanti leucas sex à Methyna, quodam in signi rigore, statim, ut thorum sum ingressus, quem febris secuta est. Et cum viderer morbum futurum periculosum, recumbens agebam mecum de redditu in propriam domum. At per duas horas ante diluculum excitatus, melius me habere sentiens, comiti dixi, ut equos ad prosequendum iter ornaret. Miratusque

que ipse tam celeris mutationis ejus, quod priusquam dormirem, decreveram, jussis obtemperans, equos disposuit. Ac meum equum conscendens, dixi. Iter cursim, ut die præterita agamus: nam multò me leviolem sentio, quàm cùm profectus à Methyna sum. Calcaribusque ventribus equorum adactis, Madritum ingressus, benè valui: & nulla suspicio reditus febris unquam me vexavit, quòd conscius mihi forem, valetudinem meam non fallacem, sed hominis benè in totum valentis esse. Quem eventum duxi, ut per eum noscatis, febrem, qua tunc sum correptus cum rigore invalisse, & parum plus, quàm per quatuor, aut quinque horas in vigore durasse, & putridam neque ephemeram à Galeno, & suis sequacibus vocari non potuisse, quòd rigor ille ab humore commoto, & non putri, ut post dicemus, ortum traxerit. Quo convincendus Galenus foret pro hujusmodi febribus aliam novam speciem confingere ultra diarias, putridas, heclicasque, aut fateri febres diarias non fieri, ut docuit. Sat hæc pro nunc sint, & ad aliud genus ephemerarum medendum transeamus.

CAPUT XXV.

Signorum febrium provenientium ex immodico solis ardore.

Qui sic febricitant, nullis signis peculiari capite ab Aëtio distinguuntur. Sufficere enim existimavit scivisse ex ægri assertionem, quòd pridie, aut eadem die, qua febre corripitur, soli, fuerit expositus. Verum cùm sæpè contingat multis, qui iter sub viginti sole egerunt, febribus ex distillatione, aut inflammatione, seu tertianis, sive continentibus corri-

pi, utile existimavi aliqua peculiaris signa, quibus à prædictis hæc diaria febris distinguatur, scribere. Quorum primum est, cum vehementi capitis dolore hanc in plurimum invadere, ideò quòd solis ingens calor humores omnes calefaciendo, leviores efficiat, & caput petere cogat, ipsumque pronum ad eodem suscipiendum calor solaris redegerit. Secundum sit, quòd sæpè distillatio simul & febris invadant. Namque eliquati humores vi solis deorsum versus ruunt: quandoque in Thoracis regionem: nonnumquam per cervicem, & dorsum, rigoribus nonnullis tunc cùm per dorsi partes humor defertur, vexatis febrientibus. Tertium erit tunc signa inflammationum deesse: nam si hæc adsunt, jam certiores facti erimus, quòd febris diaria non sit. Quartum. Nonnullis horum oculos siccos reddi, aliis rubentes fieri, prout caput plurimis, aut paucioribus redundat succis, ubi enim pauci sunt, oculi siccescunt: verum ubi multi, oculi rubentes fiunt, ingens sitis plurimos horum vexat, quòd pulmo ex aëre calido inspirato, calidus redditus ventriculi os calefecerit, & exiccaverit: nisi cùm pituita aliqua ex capite defluens, ipsum in frigidaverit, & humidum reddiderit. Neque verum est, quod Avicena fen. prima quarti, tract. 2. cap. 38. inter hujus febris signa scripsit, hoc est: [Et est hujus febris habitudo contraria ei, quæ est ex cutis densitate.] Per hæc verba, ut ex antecedentibus elicitur, volens innuere, quòd in hac febre non sit adeò ingens sitis, ut in his, qui propter obstructionem cutis februnt: quia calor in habentibus oclusos meatus cutis, interius vigorosior sit, quàm in febrientibus vi solis. Quod, ut dixi, à vero alienum est. Tum, quod solaris calor mul-

multò plus possit calefacere exteriora, & interiora, quàm fuligines in corpus inclusæ, cum fuligo terreæ substantiæ sit, ut in principio hujus libri ostendimus, quàm etiam, quòd solaris calor aërem, qui devoratur, calefaciendo, & exiccando multò plus cor, & pulmonem calefaciet, quàm fumi exire per cutim prohibiti. Propè enim cutim detenti, & non in alto corporis delati, multò minus calefacient, quàm Avicena existimavit. Porro crediderim ego, quòd etsi cordi proximi fierent, cordis calorem potius extinguerent, quàm augerent, ut fumi obruentes exteriores flammæ probant.

Medellam febris hujus fieri per res infrigidantes, & humectantes tam Aëtius quàm Avicena præcipiunt: Præsertim oleum omphacium rosatum, quod capiti admovendum est. Aëtius infrigidari jubet in saliente frigida aqua, quod idem est cum scaturigine aquæ frigida, idest, cum aqua frigida, quæ sponte sursum versus ex fonte oritur, ut in Hispania prope portum balnei in origine fluminis, cui nomen, Corpus hominis, est, contingit. Et adhuc cum nive reddi oleum prædictum capiti apponendum, frigidum, relatus auctor, & Galenus consulunt. Avicena ulterius progressus, non tantum capiti, verum, & pectori oleum, ut dixi, infrigidatum admoveere audet, deceptus, quòd putaverit, diariam febrem fieri, ut Galenus docuerat. Cujus consilium, ut perniciosum vitare consulo. Nam si febris hæc originem ab ustis paucillis humoribus, aut vaporibus, & fuliginibus trahit, per modum, quem nos sæpius supra explicuimus, & natura hanc morbificam causam febre extirpare conatur, pectus relato oleo inunctum, insigne impedimentum

resolutioni humoris, aut ustæ fuliginis necessariò erit, unde durationis, & perseverantiæ febris admotio illa etiam causa erit. Et nedum hujus incommodi præceptum Avicenæ occasionem esse, suspicarer ergo verum quòd relati vapores, aut humores exire prohibiti, propter cutis pectoris densitatem, in magna vasa, & cor repulsi inficere sanguinem valeant, & febrem, quæ aliàs unius diei futura erat, continentem, & per multos dies perseverantem efficiant: & ubi vires imbecillæ sunt, interficiant. Nempè quamvis contingat multis curatis recensito oleo pectori admoto sanescere, quòd virtus fortis sufficiat superare adeò levem morbum, & errores ab indoctis Medicis commissos corrigere, non ob id audere peritus, & rationalis Medicus debet, uti præsidio adverso naturæ prudenter operanti. Ipsa enim febris fuligines per sudorem, aut rorem, ut cum de signis ejus fuimus loquuti, diximus, finit, & in totum à corpore eliminat. Quo ergo modo noscere prudens Medicus non debet, quòd quæ hanc distillationem prohibent, noceant, maxime quòd Galenus in medella illa, quam ex primo artis curativæ ad Glauconem duxi, balneis uti hos febrientes præcipit, æmulatus, ut prudens Medicus naturam sudoribus hanc febrem finientem. Neque etsi prohibuerim olei frigidi inunctionem pectori fieri, ideò inferendum est, perfundi caput ex alto relato oleo, ut Aëtius jubebat, à me vituperari. Est enim adeò verenda cerebri inflammatio ex delatione humorum caput versum petentium, propter levitatem, quam ex calefactione solari acquisiverunt, ut cautè provisum sit oleo repellente ipsum perfundere. Cæterum de aqua dulci temperata, qua

lavari universum corpus febrientium hac febre Aëtius, & Avicena imperant, fulti autoritate Galen. 8. Methodi medendi, cap. 7. rationi consonum est. Nam ibi sic inquit: [Ustio verò protinus ab initio refrigerationem desiderat, tum crebriorem lavationem.] In verbis his nihil aliud exprimere cupiens Galenus, quàm quòd hi ægri laventur aqua ipsos refrigerante: quod per aquam temperatam, aut temperamento per calorem pauxillum distantem commodè fiet, cum quæ remissè calida sunt, admota ardentibus ex sole, ipsos temperent, excretionem vaporum, aut humorum ustorum, potius lotionem huiusmodi aquæ adjuta, quàm cohibita. Nempè tenuis valdè succus, aut humor in exiguis corporis foraminibus imbibitus, per halitum, aut sudorem expelli minimè valet, qui crassior per temperatam, aut parum calidam aquam redditus, faciliter in utrumque verti est aptus. Neque inde ausurus aliquis est, actu frigidis uti, propter incommodum, quod inde sequi diximus, cum Avicenam parum supra increpavimus.

Si memores estis, in his, quæ antecedunt, diximus, quòd quàm parum ægrotanti intersit Medicum curationem febris diariæ omittere, si indubiè sciret, ultra diem ipsam non transgressuram, verùm quòd incerta signa, quibus dignoscitur, sint, ideò conducere medellam talem adhibere huic febrienti, quòd si fortè erratum à Medico in cognitione sit, ex medicatione error nullus committi valeat. Quam methodum quomodo servare oporteat, non paucis curationibus febrium diariarum à diversis causis orientium expressimus. Et quamquam tam ab Aëtio, quàm Avicenna complura alia harum febrium

genera scribantur, atque medicentur, non tamen eos sequi visum, tam, quòd plures earum, ut quæ à distillatione, & ventriculi cruditate, ac aliis causis in morbis particularium membrorum medicanda sunt, quàm quòd methodis à nobis in præteritis traditis quantumvis rudis Medicus omnibus aliis opem ferre facillimè valebit. De negotio ergo hoc plura quàm quæ sequuntur, scribere foret superfluum.

CAPUT XXVI.

An transitus febris diariæ in putridam, ut hucusque opinabatur, fiat, examen, etiam qualiter deinceps febres, quæ putridæ dicebantur, vocandæ erunt, neque non quod nomen hæctica sortientur.

Solent Medici in codicibus agentibus de ephemeris febribus, peculiaria capita scribere de signis febrium diariarum transeuntium in putridas, quòd putent febres ephemeræ ab spiritibus, putridas ab humoribus, hæcticas à membris inflammatis oriri. At cum nos palàm ostenderimus, vana hæc omnia figmenta esse, incassum de his caput ullum scribere visum. Solum enim sufficere existimavimus cautum facere lectorem, quòd possibile, ac perquam facilè sit, febrem, quæ unius diei futura erat, in multos dies per indecentem ægri custodiam quandoque protrahi. Non aliter, quàm paucò humore, aut vaporibus, qui valerent per calorem febrilem vigintiquatuor horarum discuti, si quæ decebat victus ratio observaretur, inficientibus sic reliquos humores, ut ex eis tam ingens copia vitiata evadat, quòd absumi per relatum calorem non nisi in multis diebus possit, cum facultas expultrix valida fuerit: nem-

nempe si imbecilla fuisset, nimirum quod in interitum ægrum vitium illud impulisset. Qua de re diarias febres per spatium 72. & adhuc plurium horarum nonnullos ægros vexare, ut Galenus in primo & secundo, cap. 9. Methodi medendi dixit, vanum existimo. Si enim diaria febris à putrida per alia distinguatur, quàm per maiorem, aut minorem copiam humorum vitiatorum, aut fuliginum non valet, ut cum non multum post hujus operis exordium Galenum in reddenda causa ephemerarum increpantes ostendimus, nominare ephemeram, quæ materiam tantam discutendam habet, ut minus, quàm intratrium dierum spatium absumi non valeat, error manifestus est, in quem ipse, & cæteri, quàm ipsum sunt secuti, inciderunt, quod finxerint, ut diximus, ab spiritibus inflammatis recensitam febrem vocatam diariam oriri, & putridas ab humoribus, nescientes post prædictas falsas hypothèses se à mille inconvenientibus, quæ sequuntur, extricare, ut, qui citata duo Galeni capita legerit, intelliget. Nam si rationes nostræ, quibus essentia ephemerarum opinatam à Galeno explosimus, menti ejusdem, aut ullius ex his, qui ipsum sunt secuti, occurrissent, in tam enormes errores, quales dictatos relinquerunt non incidissent, ac me à præsentibus, & præterito labore, atque sequenti vindicassent. Compellor enim de febribus plurium dierum, quas in putridas, & hæcticas quibusdam minimè sibi convenientibus differentiis prædecessores nostri distinguunt, tractare, & medellam earum præscribendo, imprimis esse horrores, & rigores, ac ejusdem causas exponere, quod symptomata hæc sæpè invadere correptos febribus plurium dierum soleant. Deinceps

enim eas, quas putridas antiqui nominare consueverant, febres plurium dierum nominabo. Et hæcticas vocari solitas, habituales appellabo: ut prudens Lector audita diversa nomenclatura, excitetur, & scire cupiat, cur mutata antiqua nomina sint. Et ut hoc discat, expositionem nostram super Codice Galeni de Inæquali intemperie, & antecedentia illam legat, indeque resipiat, & veteres errores exuat.

CAPUT XXVII.

Horroris, & rigoris esse, & cause, in his, quæ in hoc capite scribuntur, exprimentur. Unde tremoris quoque essentia nota evadet, & Galeni errata in hoc negotio explicabuntur.

HORRORIS, & rigoris esse, & causas explicaturus, ut æquivocatio disputationem præsentem confundere non valeat, nominum horum significatum in primis exprimere videtur, ne si quis nobiscum consentire nolit, occasionem sibi arripere inde valeat, quod dicat, non vocare illud symptoma, quod nos rigorem, aut horrorem dicimus sic, sed aliter, ac tali astu vim nostrarum argumentationum fugiat. Et cum præsens ætas à nullo authore interpretationem harum vocum libentius suscipiet, quàm à Galeno ipsarum finitionem, relictis innumeris aliis locis, in quibus esse horum affectuum explicare, est conatus, ex cap. sexto, libri de Palpitatione, tremore, & rigore ducere visum, & quæ de his illic dixit, in hunc modum habent: [Num verò rigorem frigus cum dolore finientes, rem totam assecuti sumus, aut quicquam desit? Non enim quicumque hoc pacto rigor fortè finiendus est. In valetudinariis profecto non idem rigere, hor-

horre, frigefierique dicas. Accessum exacerbationis namque sæpe dicimus, cum rigore huic, horrore alii cum frigore solum accessisse. Nominumque ejusmodi usum passim per volumina Medicorum omnia reperias, ut nisi quis quassatione, atque agitatione frigeat, rigere non appelles. Sed ubi rigor nominandus sit, difforem, & involuntariam motionem adesse sit opere pretium: quod hac vacat, nisi superficiem etiam impariter commoveat, dicunt frigefactionem. Quod si hanc per aliquas accessiones turbet, & concutiat, reliquo non moto corpore, horrorem nominant: ut solius cutis horror ejusmodi affectio existat, sicut rigor universi corporis, in valentibus autem aliter rigorem appellamus dolorosam omnem infrigidationem. Si autem more morbi accadat, rigoris nomine censere non est satis, sed corporis totius agitationem addere est operæ pretium. Quo ducti aliqui, rigorem cum infrigidatione tremorem appellarunt, & quidem minimè sunt interpretati. Non enim dicendus tremor est, sed agitatio involuntaria, pugnave, aut quassatio, vel aliud id genus nomen investigandum. Tremoris quippè nomen proprio est affectui adscriptum.] Quibus verbis non unicam definitionem Galenum rigori dedisse constat, sed duplicem, alteram rigori invadenti valetudinarios, aliam ei, qui infestat sanos. In priori quassationem, atque agitationem, id est, difforem, & involuntariam motionem frigenti advenientem, rigorem vocitat. In posteriori dolorosam omnem infrigidationem, rigorem dicit. Cujus ultima verba si in sensu logico sumerentur, notoriè falsa essent. Nam manus, aut pedis tantum dolorosam infrigidationem, rigorem nul-

lus unquam nominavit, nisi membra hæc concutiantur. Sed ego has nenias minimè curo, sed tantum, quæ magni momenti sunt, reprehendere satago, ut falsum esse aliorum dogma, ostendendo, nostrum verum esse, manifestè dignoscatur, & incommoda quæ ex fide collata veteri errori sequi assueverant, vitari queant. Ut ergo hoc, quod referimus in præsentī negotio exactè assequamur, necessum est causas rigoris, quas putat Galenus, & quotquot eum sunt sequuti, ex eodem referre, ac postea evidentibus rationibus monstrare, quæ ex illis (si ullæ inventæ hucusque sunt) causæ dici verè possint, ac quæ falsò tales nominentur. Et quòd innumera loca sint, in quibus de hujus symptomatis causis Galenus scripsit, & fermè tot variæ sententiæ de illis ab eodem exaratae reperiuntur. Ideò potiores explicabo, illis enim, futes esse, ostensis, faciliter ex nostris rationibus aliæ, quibus reliquæ confutentur, elici poterunt. In primis omnibus notum faciendo, verum esse, quòd Galenus in contextu citato de horrore, quem interpretes Arabum horripilationem vocant, dixit, ipsum scilicet à rigore non differre, nisi quòd mitius symptoma, quàm rigor sit. Prioremque sententiam, quam scribere placuit ex secundo lib. de Symptomatum causis, cap. 5. elici: ibi enim de tertia specie lassitudinum loquendo Galenus quæ sequuntur scripsit: [Tertia lassitudo, sub qua se ostocopo, id est, ossium dolore laborare loquuntur, ne minimum quidem motum sustinet, sentiunt tamen quos ea malè habet, manifestum calorem, unà cum demorsu, & tensione: vitioso humore in totam animalis molem ampliter transfuso: eorum verò qui hac laborant, nemo pandiculari tentat:

ut qui omnem motum formident. In reliquis duabus lassitudinibus, quarum alteram ulcerosam, alteram tensivam nominare solent, fit etiam talis aliquando motus: cum videlicet, vel exiguae omnino sunt, vel ex flatuosis, & halituosis excrementis proveniunt. Quippe si ulcerosa lassitudo major evasit, nec qui ea laborant, motum ullum sustinent: sed dolorem veluti ulceris per corpus sentiunt, horrentque. Quod si augetur symptoma, ad horro- ris affectum propè proveniunt: quippe sub hoc horrent priusquam etiam moveantur. Tamquam autem cum ulcerosus fit sensus, quoties moventur horrent, magisque si vehementius: sic horro- ris affectus cum in motum agitur, concutientem rigorem efficit. Hæc namque omnia ex mordacibus oriuntur excrementis. Differunt inter se, tum excrementorum multitudine, tum motu. Præterea quod excrementorum, alia magis sint morden- tia, alia minus, & quod corpus laborantis, vel non facile afficiatur, vel imbecillum sit, vel acuti natu- ra hebetisve sensus. Nam quod acuti sensus est, & imbellum, etiam ex levissima causa dolet: contra quod valentissimum, nec facilis sen- sus est, magnam causam ad talis symptomatis generationem requirit. Utrum ne igitur in iis solis: an etiam in movendo, aut non mo- vendo: præterea quod movetur, in eo quod vel celerius, vel tardius movetur, plurima est in symptoma- tis differentia. Ac mihi quidem sic videtur: eundemque hominem si- cuti quiescentem quidem solam in- æqualitatem sentire, ita motum horrere, & exercitatum rigore concutiente urgeri. Ideoque, & Me- dici iis qui ita laborant, experien- tia docti, consulunt, ab omni mo- tu abstineant. Jam aliquos qui cru-

ditate laborant, scimus cum quie- vissent nullo affectos dolore, cum balneum fuissent ingressi, aut in so- le stetissent horruisse: atque hoc magis, si se exercitassent. Nam & sol, & balneum, & exercitatio, ex- crementa, quæ prius quieverant, calefaciendo, attenuando, ac in spi- ritum vertendo, ad motum exci- tant, quemadmodum, & ex animi affectibus ira: ex quibus, & admo- dum excitantur excrementa, quæ prius quieverant calefaciendo, at- tenuando, ac in spiritum vertendo. Nec mirum corpus cum excremen- ta quiescunt, minus dolere: cum movetur, & magnopere angi, & vi- brari, & concuti, horrens scilicet, ac rigens, & febricitans. Quando etiam dura corpora quæ oculis in- cidunt, conniventibus nobis pal- pebras, & particulam sub quiete habentibus, vel parum omnino, vel nihil contristant, moventibus vix tolerabilem afferunt cruciatum. Sed & citra exemplum ex ipsamet re invenias licet, motam causam, quief- cente magis esse infestam: quoties videlicet agitur per corpora sensi- bilia, veluti in oculis est propo- situm. Neque enim de succis, qui in venis, & arteriis fluunt, est dis- putatio, sed de his qui in carnibus sunt, & toto corporis habitu. Quo- ties igitur aliud per hæc violenter agitur, ac ad cutim defertur, ne- cesse est dum carnem cutimque permeat, omnia in quæ incidit, pungat, stimulet, dividat, ac vulne- ret. Quod autem omnis mordax, & dimota causa, sive ea calida, si- ve frigida sit, animal in horrorem, ac rigorem ducit, primum quidem ex talibus intellexisse licet. Si sano corpore ferventem aquam subito infundas, aut ignis scintillas incu- tias, statim horrore vexabitur. Jam cum ulceratæ particulæ causticum medicamentum imponitur, primum qui-

quidem horrent, deinde rigent, mox etiam febricitant nonnulli. Quid quòd tertianæ febres, quæ omnium febrium maximè biliosæ calidæque sunt, omninò maximè horrore infestantur? Quantoque sinceriores tertianæ sunt, tanto etiam rigor in eis incidit vehementior. Quin etiam cum qui ardente febre laborat rigor superveniens à morbo liberet Hippoc. ait, quoniam scilicet bilis, quæ prius in venis errabat, à natura decretoriè per carnem ad cutim traditur: ergo motus ejus delationisque, quæ per sensibilia corpora agitur, simul & symptoma, & signum, rigor est. Quin etiam sudant deinde, qui ita ob riguerint, vacuatque iis bili, febre liberantur. Interim verò, ubi non ad cutim, sed ad interiora loca bilis impetum capessit, per vomitiones simul & alvum vacuatur. Non rarò autem simul intro forasque eodem die est delata, ita ut & sudata sit, & vomita, & dejecta.] In quibus verbis satis palam causam, quam Galenus opinatus est, rigoris esse, expressit. Quæ in compendium redacta, nullam aliam nisi frigiditatem, & delationem humoris acris, & mordentis supra carnem cutimque esse perhibet. Credit quippè ipse, quòd ut aqua ferventi subito superaspersum sanum corpus horret, ac concutitur, ad excernendum quod molestat, sic caro musculosa, & cutis cum humoris supra se delati vim mordacem percipiunt, concutiantur. In quem errorem quomodo Galenus inciderit tantò magis admirari subit, quantò plus ejusdem sententias sufficere eundem excitare nosco. Quis enim nisi lethargo oppressus, eventu (quem ipse recensuit) caustici medicamenti rigorem cum vulnere imponitur inferentis, & mox febrem, non resistat, ut aliunde quàm ex delatione

humoris mordentis supra carnem, quæ concutitur, rigorem fieri intelligat? Nempè si verum esset, quòd humores acres delati supra cutim & carnem rigoris causæ sint, quòd membra illa, supra quæ incidunt, contentur per concussionem eos à se excernere: imposito vulnere cruris, aut pedis, aut alterius membri particularis caustico medicamento, brachia, & totum corpus rigere non debuissent: suffecisset quippè partem ulceratam rigere, ut mordax medicamen à se propelleret, reliquo corpore quiescente, immobilique manente. Sed hoc non accidere Galenus fatetur: quin quòd totum corpus imposito caustico vulnere, concutiat, pandiculetur, & vibretur. In aliud ergo principium hic inordinatus motus rejiciendus ab eo erat. Etiam novit ipse libro, & capite citato, & in lib. de Palpitatione, tremore, & rigore, cap. 7. cum dixerit: [Auscultatio etiam horrenda, & spectacula horrorem fecerunt, quandoque & rigorem.] Timentes & agonizantes tremere, & quod nequaquam ab acris succis provenire tremor, vel rigor ille quivit, nec quòd imbecilla facultas motrix eorundem non valeat membra hominis, qui stat, & timet, ac tremit, gubernare, cum experiamur jacentes in toro, vel in solo ubi membra reclinata nulla vi motrice indigent, vis inimicis timere & tremere, aliam ergo causam hujus rigoris investigaturus erat, quàm cum invenisset, exactè novisset, rigoris veram causam, & quam fingit explosisset. Credidit quoque ipse humorum mordacium motum supra membra musculosa cogere ea rigere, quæ alas immota mansissent. Et hujus oblitus, statim dicit, naturam motu concussivo musculorum conari propellere, ac excernere à carne succos

erodentes : non advertens , quòd concussivo motu musculorum potius natura rigorem auget , plus agitando humores , quàm rigori mederetur . Non enim extra cutim siti sunt , ut propulsu , & vibratione decidere queant : neque qui rigent , calent , ut calore succi infestantes in halitum discutiantur ; quin in membra ipsa per talem concussionem magis , ac magis imbiberentur , & rigor rigorem semper auget : neque esset dabilis rigendi finis , quòd in alias , & alias partes humor permeando , semperque inæqualem temperiem gignendo , doloris , & rigoris causa perpetua futurus erat .

Hipp. decretum quo Galen. increpatur.

Certè quod ex § 8. 4. libri Aphorism. Hippoc. citatur , & Galen. in expositione illius recensuit , non exiguum lumen collaturum ipsi erat , ut videre minimè lipientibus oculis valeret , veram rigoris causam , non eam esse , quam fingit . Sententia Hippoc. hæc est : [A febre ardente habito , rigore superveniente , solutio .] Et commenti contextus qui sequitur : [Ostensum enim est in sermone de rigore , ob flavam bilem , quæ per membra sentientia veloci motu defertur , fieri rigorem : post quem videlicet , & alvi absolvuntur , & sudores , & vomitus biliosi superveniunt . Bilis igitur ex qua febris ardens habuit ortum , expurgata , solvitur febris .] Nam si ideò quòd bilis , quæ expurganda per sudorem erat , in carnem musculorum prius excreta mordendo rigorem efficeret , non solum in ardenti febre cùm sudor supervenit , rigor oriturus erat , verum in quovis alio morbo pendente ab humore bilioso finiendò criticè per sudorem , etiam rigor visendus esset , quod nullus experitur . Consequentia est nota : quòd etiam bilis tunc ad cutim delata priusquam in sudoris formam redigeretur , mus-

culosam carnem mordendo , rigoris causa velociter mota futura erat , quòd Cris. ut Galen. 13. Aphorism. secundæ refert : [Judicatio est subita in morbo , vel ad sanitatem , vel ad mortem mutatio .] Porro si ideò quòd sudorem sequi rigorem hujusmodi Galen. novit , intulit à bile mordente musculos rigorem fieri , cur etiam non est suspicatus à bile rodente intestina , aut ventriculum , rigorem provenisse , cùm etiam ventris fluxus , & vomitus , ut idem Galenus fatetur , rigorem relatam subsequantur ?

Etiam morsus ille , qui in carne musculorum à bile fit , potius duplicem convulsionem (quam tetanum Galen. commento 7. quarti lib. Aphorismorum nominat) producturus erat , quàm rigorem . Nam membra hæc nostra , quibus voluntarios motus exequimur , duplici genere musculorum moventur , altero interiore , alio exteriori . Brachium enim , ut se ad corpus flectat , musculis , qui sunt versus corpus siti , in suam originem retractis , corpori se applicant : è contrà verò cùm hic situs displicet , oppositis musculis , putà extrinsecis humerum versus compressis dilatatur , & porrigitur , ut Galen. in prim. lib. de Motu musculorum retulit , ubi nonnulla taxari digna , ab eodem sunt asserta . Modò humore mordente delato , non plus in extrinsecos , quàm in intrinsecos musculos , sed pariter in utrosque , compellendi utrique æquè erant versus sua principia retrahi , pariterque ambobus tensionem procurantibus , necessum erat , membrum rectum evadere . Sed rigentibus hoc minimè convenit : quin membra incessanter nunc versus internas corporis partes , nunc versus externas vibrari , ergo rigor non inde fit : unde Galenus dixerat .

Sat hæc sunt ad improbandum hanc, quam adduxeramus, ex Galen. sententiam. Verum quod, ut retuleram, non tantum rigoris unicam causam fore ipse est opinatus, quod de rigore consono præteritæ causæ Galen. dixit, referre nolo ne chartas consumam, adducendo innumeras ejusdem sententias tam ex lib. de Symptom. caus. quam ex commentariis Aphorism. & primi de morbis vulgaribus, & sexti ejusdem, maximè super contextu illo: [Rigor à superiore ventre, ignis autem ab inferiore magis.] Et aliis locis, hæc enim omnia eisdem rationibus diluuntur quibus præterita, sed quod in 7. cap. lib. de Palpit. tremore, & rigore scripsit (ubi frigidam causam rigores gignere retulerat) exarare placet, idest: [Quod autem nunc interfit, rectè omnes rigorem in frigidam causam referant, est examinandum.] Et quod ulterius in fine capitis citati scripsit: [Affirmant namque quartanæ rigorem ei similem esse, qui ex itinere per loca admodum frigida contingit.] In ambobus locis testando à causa frigida etiam rigores oriri, ut nudi expositi vehementibus frigoribus monstrant. Etiam quod 10. lib. de Morbis curandis, cap. 4. ubi morsum oris ventriculi in imbecillis causam rigoris quandoque esse affirmat, asserre videtur. Verba Galen. hæc sunt: [Equidem ita febricitantes aliquos ostendi tibi maximè ex iis, qui è longo morbo convaluerant, quorum cum uni fortè fortuna occurrisset, qui mox ante horrescere cœpisset, ut rem exposuisset, dato ex vino diluto pane, continuò horrorem inhibui. Verum hunc, ut scis, per viam in officinam quandam perductum febricitare prohibui. Alios verò, qui prius se domum suam receperant, in ipso principio horro-

ris, vel paulò posterioribus cibavimus. Atque ut semel dicam, quibus incipientis adhuc accessione aderant symptomata, iis omnibus panem ex vino diluto, ac calente maturè exhibens, & horrorem statim inhibui, & febrem prohibui. Quanto verò his citius cibaveris, tantò scilicet magis febrem prohibueris.] In prioribus ex his adductis sententiis manifestè docendo à frigore rigores validos provenire: cum quartanæ rigorem, quem ingentem esse, eam patientes testantur, similem dixerit esse ei, quo afficiuntur, qui in ambiente frigidissimo siti sunt, quòd verum, ut dixi, est. Tamen in totum contrarium assertioni ejusdem lib. 2. de Februm differentiis, cap. 4. ubi de febribus à pituita frigidior humore omnibus, qui in corpore sunt, loquendo, sic dixit: [Est autem & altera exquisitæ simplicitatis febris, quæ ex pituitæ putredine ortum habet, per sentientes corporis partes à natura detrusa. Incipit autem ab extremorum refrigeratione, atque horrore potius, quàm rigore.] Si enim frigus extrinsecum adeò rigere omnia membra nostra cogit, ut inviti sic rigentes dentes vehementer concutiant, ob pituitam frigidissimam delatam interius supra membra sensitiva, multò magis rigere debuissent patientes hoc genus febris. Non enim adeò potens cohibere rigorem tarditas delationis pituitæ supra membra sententia futura erat, ut non plus prævaleret ad rigorem gignendum interius ad motus humor in pituitosis febribus, & exterius versari aërem frigidum nos ambientem maximè quòd aër frigidus in motus rigorem efficit. Nempè cum uterque horum eventuum, quos retulit Galenus verus sit, in continente scilicet frigidissimo homines rigere, & febres à pituita-

tuita orientes parum, aut nihil rigoris comitari, impossibile superest rigorem inde oriri, unde Galenus existimavit.

Neque simul stant, quod rigor ex delatione humoris supra carnem, & cutim sentientem fiat, & quod morsus oris ventriculi tempore famis rigorem gignat, ut ipse Galenus in ultimo adducto à nobis contextu testatus est. Nam sive melancholicus succus, seu alius qui vis os ventriculi mordeat, cum fame scimus: non video ego quomodo ob illam stomachi tristem sensationem brachia, & crura sint vibranda, eis tunc nullo erodente humore infestatis. Aliunde ergo rigor, quam unde Galenus suspicatus est, originem habet.

Quæ ut dilucidius qualis sit, ostendatur, etiam alium locum ex Galeno in libro de Palpitatione, tremore, & rigore, cap. 6. adducere visum est: ibi enim fortassis, aut causam rigoris verisimiliorem inveniemus, aut inde ansa ulla: qua vera causa assequi valeat, nobis fortassis offeretur. Exordium ergo sumamus, unde ferme alius contextus ex hoc eodem libro, & capite adductus in principio hujus examinis desivit, series cujus hæc est: [Ubi igitur quid rigor sit, agnovimus, causam efficientem mox examinemus, causis quibus præcedentibus contingat, quibusque superveneat affectibus, & ad hæc generationem integram ipsius. Omnibus ferè confessum est, rigorem calidi naturalis esse affectum. Solerti totus hic sermo auditore eget, qui quæ valeat multum intelligentia. Dixi utique affectum innati calidi rigorem esse, ne quis de externo intelligens, in Erasistratum, Praxagoram, Philotimum, Asclepiadem, & mille alios, qui non innatum calorem, sed acquisitum esse credi-

derunt, me mentiri dicat. Quonam enim illi pacto innati caloris effectum esse dicant, qui ne principio quidem, innatum calidum agnoscunt? Sed non esse, illorum aliqui affirmant, acquisitum verò illi ortum alius alium differenter machinati, unanimiter fatentur, quod ex natura in animali quovis congrua mensura calor reperitur aliquis, quem circa, rigorem, horrorem, & quamcumque frigefactionem fieri affirmant. Asclepiades profectò non modò calidum, sed aliam nullam vim innatam ponens, febres omnes meatuum obstructionem à corpusculis perpetuo fieri affirmat, easque magnitudine horum differre asseverat: id artis satagit, quibusque, aut non, rigor debeat adjungi liquidò demonstrat. Ego nisi debito sermonem fore longiorem crederem, cæterisque missis in unum Asclepiadem iniquum impetere censerem, vel omnium meror, in longam, & penè infinitam sermonis seriem perlabi, placita ritè omnium, & suadentes rationes, erroresque, & erratorum causas repetendo, ad opinionem meam devenissem, sed differri hoc ad tempus aliud libet. Neque enim Atheneum, qui in Asclepiadem, in Heraclidem Ponticum, in physicum Stratonem, cæteris omisis invehat, non culpem, cum alia plura non minùs digna, & verisimilia de rigore placita posset recensere. Nos igitur confessum principium sumentes, quod in animali quocumque caloris innati affectus rigor est, quomodo fiat, perpendamus. Præcedet rem hanc sermo, quod ex Hippocratis placitis, non vacua, & corpuscula esse nostrorum corporum principia credentes, aut à motu calorem, frictioneve ortum, aut ab alia causa trahere recipimus, sed universum corpus confluxile, & conspirabile cen-

fendo. Calidum minimè acquiritum, aut animalis generatione secundum, sed primum innatum esse, & generis principium, & quod natura, atque anima nihil præter ipsum est, ut essentiam seipsam moventem, semperque mobilem existimans non erres. Privatim hæc omnia sunt examinata, & alibi disci possunt. At quantum nunc intersit propter sermonis seriem, quæruntur. Qua non semper mobilis est innatus calor, non intra tantum extrave movetur, sed alius alium motum semper excipitur, nam intra firmus, immobilis ocyus evadat: extrorsum dissiparetur, & periret: modicè autem succensus, ac modicè adauctus, ut Heraclito placuit perpetuò movetur. Succenditur quidem ad ima lapsus, quo alatur appetens, at auctus, & expansus affatim fermè extinguitur. Quod autem extrorsum exeat, & efferratur, & ut sic dicat aliquis, explicetur, à principio proprio, quia calidum natura est, obtinuit. Interioriorem autem, & infernum statum possidet, quod frigoris alicujus sit particeps, quandoquidem mistum ex calido, & frigido existit. Prima utique caliditatis ratione est sibi met motor, eaque si agere debeat, ei est operæ pretium. Magnum verò usum ei frigiditas adjungit, quia fursum ferri natus calor est, & sibi simul alimenta ferre, nisi frigus obstat, summa petat. Hunc igitur caloris motum impedit frigiditas, ne longius protensus pereat. Dubium namque, ne levitate, & ad superna impetu corpora defereret. Detinet verò frigiditas, & impedit, & vehementis elationis impetum moratur. Sed ad ea quæ antea supposuimus, revertamur, quàm nam innati caloris affectus sit rigor declarantes. Non opus quippè recensere est, quòd calore naturaliter

habente animal sit sanum, quòd Hippocrates de caloris, ac frigoris congrua invicem mistura asserbat. Nam aliam alia si superest, affici animal, affectus genere: superantis causæ conformi est operæ pretium. Inflammationes enim, & erysipelata, herpes, anthraces, ardentia, & flammea, igneique omnes affectus sunt, dum vis caloris superat. Convulsiones è contrariò, tetani, palpitationes, torpores, resolutiones, comitiales, attoniti, frigiditatis vincentis sunt affectus, quorum id genus rigor unus est, non frigefactio simpliciter existens, sed frigoris sensus, ut addere necessum sit illi, copiosum, etiam num vehementem, ac violentam opus est frigiditatem esse, ut vera dicat, qui definiens, frigefactionem simultaneam, violentamque caloris innati rigorem esse asseveret. Insensibile rursus est, ut Plato dicit, quòd sensim subeat, & modicè. Quòd si sentiri debet, vehementer moveat, & subito tremat necessarium est, ut quæ longo tempore: & sensim frigefactio fiat, sit insensibilis: velox, & admodum aucta, penitus cum sensu: numquam omnium affectus ejusmodi percipi non potest. Nec est talis affectus cum frigiditatis sensu omnis dolorosus, cum aliquando sit, vel jocundissimus. Dicebat quoque ultra ista Plato, quòd res præter naturam violentæ, atque repentinæ nobis cum dolore accidunt: naturales verò quamvis confertim ingruentes, sunt jocundæ, ut confertum jocundo, & ingrato sit commune, ne nos affectus lateat necessariò adjunctum. Accedit quòd quæ quid ad naturam revocant, sunt grata, è contrariò cum dolore quæ his adversa sint: adeò, ut quantitate par frigiditas, grata modò admodum sit, nunc dolorem inferat: exusto enim admodum

cor-

corpori adhibita, libentissimè penitus recipitur, caliditate enim immodica affectus, qua caret adventu frigiditatis demulcetur, ut propria temperie potitos, si affatim repentèque refrigeres, quòd crassim intemperatam inducas, dolore utique afficies naturam enim mutantibus, corrumpentibusve, dolores suboriri asserit Hippocrates. Propterea quo fiat rigor, frigiditatem non modo repentem adesse, aut vehementem, est operæ pretium, sed violentiam copiae adjungi, quæ res præter naturam est, ut repentina frigiditas ad præternaturale ducens sit rigor. Ego enim vero loco hoc, si verum dici debeat, ut affectus is fiat, cum primis observandum istud arbitror, quòd repentina violentaque innati caloris frigefactio sit rigor. Friget à continenti robore relictus qui evaporatur. Friget qui alimentis calorem detinentibus nunc caret. Rigorem autem neutrum horum emolitur, aliter morientes omnes utique rigerent: cum extingui caliditatem sit, morientibus omnibus commune, non verò rigentibus. Caliditatem namque frigeri non tantum opus est, sed violentè, & repentè, robore, inquam cum calore stante, à nulla causarum externarum læso. Adverte rogo aliquam ab extra flammam defectu aliquando materiei, cui erat applicita, corrumpi, à sole etiam quandoque lucidissimo consumi, aliàs ab aquæ copia extingui, aut appositis multis lignis suffocari. Quatuor causæ non itidem, flammæ quadrupliciter officiunt. Quæ enim ab ardenti sole flamma evanescit, ambientis vi tonum jam evaporatum perdit, cum validior radiorum solis vis existat, atque igne firmior. Si igitur quibus inhæreat, vacet alimentis, pereunte substantia deperditur. Quæ namque ad-

huc inhærent, ad extra mota continuè transpirant: ad intus autem, ut alantur tracta, si unde alantur absit invalida rursus extrorsum referuntur. Quæ autem copia materiei onerata sunt, egentia respirationis suffocantur. Quomodo autem flammæ aqua lædat, dicere neutiquàm est opus. Flammæ enim cum quavis sincera humiditate, contrarietas est summa, ut vel oleo confertim appposito, sonitus necessariò, & concussio accadat, strepitu solo ignis violentia deprehensa. Similem calori innato affectum rigorem censeas afferre. Neque enim quando alimenti defectu caliditas consumitur, aut cum ejus copia gravatur, nec quando effecta impotens claudicat, rigorem fieri reperias: sed quando valida, & expansa impeditur. Unde duplici motu, & composito effecto, pugna accidit, ut in trementibus contingit, verum aliter. In trementibus enim motus mistus sit, quòd vires corpus moventes sint invalidæ, dum membra elevare adnituntur, quæ ruunt in contrarium renixis: hic verò motu naturali caloris violenter impedito, rigor accidit. Ut enim neque substantia læsum, neque tono, per universum extendi, & ferri corpus nititur, impeditum, & vi ad intrusum ad principia redit: ubi persistere impotens (substantiæ enim semper mobili, mors est quies) acervatus, & quasi in sese coactus, unitus non ad intra in invetitum extenditur: sed impetu vehementiori usus, quasi solutus vinculis, interim progressum vetantibus obfistit, ea propellere, & apertos meatus facere festinans, sic illis ob hujus tenetur, & à veloci motu remoratur: quo corpus occursum totum quatitur. Quicquidque præ occursum, ultra tenuatum est, rursus intra impellitur, ceu aliquid in occursum

passum fuerit, & iteratò ad principium revertitur: unde commotus iterum fortius concurret, quo rursus occursum etiam repulsum, usque occurrit, & repellitur, quo adsint quæ noxia adfuerint. Cum dolore sic utique hic affectus est, quasi cæso corpore verberibus, & impariter motibus utrisque fatigato. Enim vero innatus nostri calor naturaliter habens, æquis discursibus, & expeditis usus, tempore & metro motus in se rediens, opportunè explicatur: in rigore verò neque coactionis motus sunt, nec expansionis, sed verius ipsum intra redire affirmabis. Utar autem nominibus veterum, non meis, resiliere, intrudi, reprimi, confugere ad extra motum, effringi, trahi, exilire, emergere. Veterum inquam virorum nomina hæc sunt, rectè adducta omnia, affectumque, ut potissimum est, apertè declarantia. Concuti autem quæ sunt corporis omnia, & agitari, fervere, & quemcumque in rigore imparem, sine ordine, involuntarium motum, in inæqualibus, vehementibus, & violentis incursum, & subsultationibus, vaporeo facto naturali calido perfici affirmo. Unde rigoribus, magis, quàm naturaliter habens, incalescit corpus, & effunduntur sudores. Quod quando multis occursum jam absque obice, quæ aberant fuerint extrusa, exactèque transpirent, tribus causis calefieri corpus est necesse. Quòdque conclusus pluries, ne respirare posset, multiplicatus in profundo est: & quia vehementer ad extra est expansus: tertio quòd in ictibus, concursibusque, & violentis motibus accrescere nata est caliditas. Lignum namque, lapidesque si contriveris, ignem incendas. Innatus etiam spiritus natura calidus, si vehementius moveatur, excandescet magis. Rem hanc

in naturalibus motibus liquidò cognoscas. Currentes namque homines qui luctantur, frictionibus usi, aut aliter quomodocumque moti, nil minùs, quàm si sub æstivo sole, aut propè ignem calefacti essent, incalescunt. Multoties etiam dum calor è profundo exit, quasi fervens, copiosam humiditatem, quam sudorem dicimus, effundit. Quam ob rem qui ex rigore friget, ni rursus calefiat, malum, quòd victa in duello sit caliditas, quæ & vi causæ lædentis superatur, & quòd nonnumquam imbecilla sit. Quo exemplo dictum illud est: A rigore obmutescere, nec rursus calefieri, est malum. Ad hæc nos utrosque affectus, in quibus perniciosi sint rigores, docens dicit. In perversione oculorum à laboriosa febre rigor, malum. Unus profectò à potenti causa efficitur, perniciosus: ab invalida virtute alius. Rigor in non intermittente febre, virtute jam invalida, læthalis. Sed alibi de his fufius tractatur.] Hæc quantumvis prolixa fuit Galeni sententia de rigore in præsentì loco, cujus singulas partes examini subicere cogor (quamquam profectò vehementer cupiebam non immorari, ut inceptis finem imponerem). Nisi enim id fecissem, & solùm quæ attinent rigori, si vera esse crederem, laudarem, si falsa esse opinarer, reprehenderem, & rationibus falsitatem ostenderem, putarem quicumque hæc legissent, me cum Galeno in cæteris consensisse, quòd à meo nativo instinctu perquam alienum est. Nam quòd vis in physicis mendacium statim, ut à me legitur, nescio, quam displicentiam mihi infert, anxiumque, & vigilem reddit, donec rationibus ejusdem falsitatem detego, & omnibus talem esse, quæ hucusque credebatur, ut veritas, ostendo. Utque id expeditius,

ac dilucidius in hoc negotio exequar, non aliter melius visum, quàm in compendia quædam contextum relatum redigendo, & singulas partes examinando.

Primum compendium.

Primum ergo sit, quòd omnes confiteantur, rigorem esse affectum calidi naturalis, quem Galen. dicit, talem à se vocari, ut fugiat falsas opiniones Erasistrati, Praxagoræ, Philotimi, Asclepiadis, & multorum aliorum, qui credebant, calidum inventum in animalibus acquisitum post eorundem constitutionem esse. Asclepiades ex atomis & vacuo omnia corpora constare arbitratus, hæc obstruentia locos, qui ex natura vacui futuri erant, febres procreare, affirmabat, motuque, ac collisione eorundem calorem in animalibus postquam sunt formata, facere opinatus. Alii ex motu frictioneque calorem animalium resultare rati sunt. Nempe nulli horum credebant animalis formam in prædispositum per calorem corpusculum induci, indeque innatum calorem hos ignorare palam erat. Qui omnes rigoris diversas causas esse proterviebant. In quorum aliquos Atheneum inductum esse, Galen. inquit, putà in Asclepiadem, in Heraclidem Ponticum, in physicum Stratonem. Quod non sine labe Athenæi factum dicit, cum plures alios reprehendere potuisset, quos oscitanter transgressus est. Excusatque se Galenus ab examine, & reprehensione horum mendacium dogmatum, in aliud tempus hanc disputationem (quam nullibi ab eo scriptam legi) differendo. Hæc sunt, quæ in hac priori parte à Galen. tractantur in Paraphrasin, & compendium redacta. De quibus parum habeo, quid dicere valeam: tam quòd illorum physicorum, & priscorum Medicorum placita, & quibus ful-

ciantur rationibus nobis hujus tempestatis Medicis ignota sint, quàm quòd quæ ex Platonis, & Aristotelis lectione in physicis libris disci à nobis de aliquorum illorum decretis valent: Falsa esse, multò evidentioribus argumentis, quàm Aristoteles Deo concedente, cum physicam exactam docuerimus, ostendimus. Ad aliud ergo compendium transeamus.

Sitque secundum Compendium supponendum, quòd in quovis animali fiat rigor, affectus caloris innati ille sit, qui qualiter fiat, oportet à nobis perpendi. Quæ sententia explicatione ulla indiget. Dicimus enim aliquid esse affectum alicujus, cum affectus sequitur lesionem illius. Luxationem quippè affectum membrorum concatenatorum esse affirmamus, & eorundem numerum additum, aut sublatum, putà sex digitos, aut quatuor tantum habere, affectum numeri dicimus: & deformi facie esse, affectum figuræ appellamus. Quòd si hæc secundum naturam constarent, non talibus morbis homo affectus dici valeret. Ad cujus normam Galenus rigorem innati caloris affectum esse dixit. Quòd si innatus calor talis esset, qualis animalium natura poscit, animalia non riguissent. In quo sensu compendium hoc verum esse fateor, ideò ad tertium ire expedit.

2. Compendium.

Tertium compendium hoc refert, quòd recensitorum physicorum falsis dogmatibus explosis, sequendo Hippoc. placita, fatendum sit universum corpus animalium confluxile, & conspirabile fore, ac quòd calidum illis antequam fiant, innatum sit, & generationis principium ipsum etiam esse: & quòd natura, atque anima nihil nisi hoc calidum nativum verè dici valeat, ut si ipsum essentiam se-

3. Compendium.

ip-

ipsam moventem, semperque mobilem dixeris, non erres.

Cujus ultimæ sententiæ verba, sensumque cum ad amussim considero, non possum priscorum physicorum vicem miseram non dolere, qui cum in rebus innumeris, quæ mundi negotiis attinent, adeo acrem vim intellectus possederint, ut potius divini, quam humani censeretur nonnumquam possint, in re tam seria, tantique momenti, & unde veræ pietatis origo investigari ab iisdem valeret, noscendo scilicet quid anima sit, adeo cæcutierint, & torpuerint: ut nisi delirica, quæ ipsi vera esse putabant, minime pro veris habuissent. Quæ enim stultitia major, quam animam sentientem corpoream fingere? Relictis enim impossibilibus, quæ ad hanc assertionem sequi, insolubilibus rationibus in priori parte nostræ Antonianæ Margaritæ ostendimus: nescio quomodo non videbant isti, quod si animæ essentia esset aliquod corpus calidum, in animali includi hoc necessario falsum erant. Et quod non posset hujusmodi corpus, corpus animalis informare, ne duo corpora se penetrarent. Unde indubiè inferendum esset, quodvis animal unum per aggregationem dicendum, & non unum unitate compositionis physicæ. Itaque abesse animam à corpore, quod mori vocamus, non foret aliud, quam abesse nautam à navi. Ut enim nihil navis amittitur tunc primum cum nauta abest, etsi exposita ventorum, & maris procellis maneat, ac mille aliis incommodis dissipari parata sit, ita anima corpus calidum credita esse, cum in corpore esse desineret, si vè quod ipsa corrumpetur, seu quod perpetua sit, & locum mutasset, ipsum corruptioni paratum relinquere diceremus, non tamen

mortuum, cum numquam ex ipso, ut ex materia, & anima, ut forma, unum fatum fuerit, sed, ut dixi, unum aggregatione dictum sit. Etiam quod magis urget, si ipsa anima corpus illud calidum inclusum in nobis foret, quem spiritum dicimus, seu aliter, & ut nobis placeat, vocemus: cum ipsa corrumpitur, animali moriente, aut in nihilum vertenda esset, & nihil post ejus corruptionem gignendum: & hoc aniquilari illam diceremus, quod impossibile esse omnes illi antiqui physici novere, aut si cum ipsa corrumpebatur, aliquid ex ea genitum sit affirmant, dicant nobis quæ res in mortuis, animæ cadaver dici possit. Nam hoc, quod post hominis mortem nostris oculis subiacet, animæ pars non erat, sed animæ vagina, & theca, qua ipsa asserabatur. Si perpetuum illud corpus calidum, & ex natura stellarum esse diceretur, ut in de decretis Hippoc. & Platonis libris referre Galenus videtur, cogi ne unquam corpus defereret talis anima posset, tota hominis cute adeo lentis densisque rebus illita, ut nullum quantumvis tenue corpusculum exire extra cutis permetteret. Etiam si homo moriens hominibus vivis sepietur, cum anima à moriente exiret, in alterum illorum necessario ingressura erat, tuncque unus homo duas animas habuisset. Et si mortuis hominibus esset circumseptus moriens, in alterum cadaverum necessario ingressura erat. Innumera alia impossibilia elici ex Galeni assertionem valerent, si immorari eadem eliciendo vellem. Ea tamen omnia subticere decerno, quod in physico opere rationibus probando impossibile esse illud à Platone assertum, animam fore numerum scilicet seipsum moventem. Cujus opinionis Aristot. 6. Topi-

corum, cap. 2. & primo de Anima, text. comment. 67. meminit. Fusè omnia hæc, Deo permittente, discutientur: ubi quàm enormiter aberrarint Heraclitus, Epicurus, & Lucretius, ac Horatius, & Plinius, quotque hos sunt sequuti, opinantes tam deum, quàm cæteras omnes substantias corporeas esse, nullamque indivisibilem, incorporeamque substantiam esse, demonstrabimus. Tandem, ut explicationi hujus tertii compendii finem imponam, animadvertendum, quòd calidum, de quo hìc Galenus loquitur, nihil aliud, quàm spiritus vitalis animalis, & naturalis, ac genitivus, si distinctus ab his creditur, sit.

4. Compendium.

Quartum compendium sit, quòd hoc calidum semper intra, ac extra corpus nostrum moveatur, & vaguetur, ac adeò mobile sit, ut unus ejus motus alium incessanter sequatur, & excipiat, nulla temporali quiete intermedia. Cujus tam assiduæ mobilitatis causam esse Galenus dicit, quòd si intra permaneret, otiosus persisteret. Si extra quiesceret, à frigido continente corrumperetur. At moderatè in interioribus adauctus, ac succensus, perpetuò moveatur. Habet hoc autem petendi scilicèt interius, ut idem Galen. putat à frigiditate aliqua, qua participat, & ex qua, & calore mistum est, ut expandi, explicari, ac exterius ferri, quòd calidum natura sit, illi convenit. Eademque causa, & ratione quòd motor sibi existat, credit etiam quòd gratum ipsi foret per hanc operando sursum ferri, & hæc inferna deferere: nisi, ut dixi, frigiditate cohiberetur.

Notatio in quartum compendium.

Non minus enormes errores in hoc quarto compendio, quàm in præcedente à Galenò referuntur. Sat quippè magnus error est, cre-

dere calidum hoc nostrum, quem nativum nominamus: ac similem flammæ Galen. esse, ut est; fingit, adeò mobilem versus extimas, ac intimas corporis partes credere, ut si quiesceret, statim corrumpetur, & moreretur, ut infra dicit, non intelligens expansionem hujus nostri caloris in universum corpus, non ab ipsis spiritibus calidis sponte, & natura motis fieri, sed impulsu cordis, & arteriarum ipsos in corpus distribui. Nempè si illis per cor, & arterias liceret, numquam versus crura, & infimas corporis partes, neque in sinistras: aut dextras ejusdem procederent, sed ut flammæ sursum versus pergerent, moverenturque. Docet hoc ita fieri, quòd in syncopi ubi cordis, & arteriarum motus pausat, extrema totius corporis frigere experiamur, tunc tantum versus cordis regionem spiritibus retractis, & in superna ire procurantibus, prohibitis.

Neque nativum est corporibus calidis semper moveri, quin hoc illis, qui aëri, aut ignei sunt, sitis extra nativa loca convenit, quæ in propria delata quiescerent. Porro nulli in dubium venit, ignem in aëre situm sursum versus moveri, qui tamen si concavum lunæ, ubi germanus inhabitat, ascenderet, quietus permaneret, nec in flammæ figuram, ut pingitur, versus nos vibratus scintillaret. Igneam enim spheram concavam superficiem etiam æqualem, & lenem, ut aër, & aqua possidere indubitatum est, alias enim si, ut pingitur versus nos in linguarum formam vibraretur, sponte descendere dicendus esset. Nempè si ideò quòd lapis sursum existens incessanter conatur deorsum descendere, nisi à re supposita prohiberetur, ideò dicendus esset semper mobilis, tam

ter-

terræ, quàm igni mobilitas à Gale-
no tribuenda esset.

Fingit Galen. calidum hoc spiri-
tuosum, quem animam dixit, unum,
& idem numero per totam vitam
durare, non animadvertens, quòd
ceu flamma incessanter alia, & alia
est, nec aquæ fluminis ex fonte sca-
turientis dissimilis: ita & hæc spi-
rituosa substantia ab extrinseco fri-
gido corrupta, vel immodico calo-
re evaporata, perpetuò nova, ac
nova ex purissima parte sanguinis
in corde fiat. Nisi enim quidam spi-
ritus corrumperentur, non possent
universa corporis vasa, alios de no-
vo semper à corde factos capere.
Quo quoque convincendus Gale-
nus foret intelligere hos animam
esse non valere. Quis enim recor-
daretur præteritorum, si quòd nunc
sentit, & memoratur, non est, quod
olim novit ea, quorum nunc recor-
datur. Etiam quid conduceret pun-
gere carnem, aut nervum, ut ani-
ma corporea ibi inclusa, & alio in
loco, quàm caro, aut nervus exis-
tens, rem pungentem sentiret? Ni-
hil quippè. Nempè, ut si ego pun-
gerer, nequaquam tu quantumvis
mihi continguus, novisses meam
punctionem: sic anima nullo mo-
do sensatura erat substantiæ carnis,
aut nervi dilacerationem, nisi ipsa
dilaceraretur ideò enim anima nos-
tra sentit, quia in eodem loco cum
corpore est.

Verum est calidum spirituosum
nostrum mistum esse, in cujus com-
positione elementa frigida ingredi
necessarium erat, ut in priore par-
te Antonianæ Margaritæ, loquen-
do de igne, quem versamus, osten-
di: falsum tamen ob hæc indigere
pabulo, & ad inferna descendere.
Non enim flamma deorsum tendit,
ut alatur, quin ex infima materia
prædisposita à flamma sursum re-
pente, incessanter alia, & alia flam-

ma gignitur, & à continente cor-
rumpitur. Ad cujus normam ex pu-
riore sanguinis parte semper alius,
& alius spiritus fit, qui numquam
in infimam corporis regionem des-
cenderet, nisi cor, & arteriæ con-
stricta ipsum propellerent. Hæc suf-
ficere de hoc quarto compendio
existimo, ad quintum ergo trans-
grediamur.

Quintum compendium hoc con-
tineat, calorem concretum hunc,
de quo agimus, malè affectum, ani-
malis corpus malè affici. Hippoc.
asserente, quòd humoribus calidis,
& frigidis congruè, & in debitis
mensuris in corpore contentis, ani-
mal benè habeat, aliàs ægrotet.
Prout enim alii plus justo redun-
dant, morbis calidis, aut frigidis
animal ægrescit, rigore inter frigi-
dos recensito. Verè enim rigorem
definit, qui illum frige factionem si-
multaneam, violentamque caloris
innati esse dicit. Necessarium enim
est simul, celeriterque frigiditatem
induci, & non sensim, & paulatim,
ut rigor fiat. Quòd Plato dixerit,
ea, quæ sensim, & modicè in nos
inducuntur, sentiri non posse, ita,
ut neque dolorosa, neque jocunda
talìa esse possint, nisi, ut dixi, con-
fertum, hoc est crebrum, & mo-
mentarium alacri, & tristi adjun-
gatur. Porro accidit eandem rem
jocundam, & ingratham esse, aliter
cùm jocunda res erat, corpore se
habente, quàm cùm tristis judica-
batur. Si enim immodicè calidum
corpus foret, nive, & frigidis appli-
citis, demulceretur: quod intem-
peramentum proprium restitutum,
eisdem tristatur.

Impropriè dicit Galenus calo-
rem nativum, de spiritu loquendo,
esse benè, aut malè affectum. Nam
jecur, ac alia membra suppeditan-
tia materiam, ex qua spiritus gign-
endi sunt, & cor producens ipsos,
sunt,

5. Compen-
dium.

Disimulatur
quadam Ga-
len. sententia.

sunt, quibus benè, aut malè affici convenit. Is enim benè habentibus, quales corpus decet spiritus fiunt. At si relata membra agrotant, vitiosi gignuntur. Sed has vocum proprietates contemnamus, Galenoque donemus hæc, & alia ibi asserta, quæ non multum intersunt, ut negotium præcipuum assequamur.

6. Compendium.

Sextum compendium sit, exteriorem flammam quadrupliciter corrumpi, defectu scilicet pabuli, seu materiæ, ex qua una corrupta, alia gignatur: à sole quoque splendidissimo, ab aqua illi superasperfa, ex appositione etiam multorum lignorum, iis quatuor causis non eodem modo officientibus flammæ. Nam flamma evanescit ab ardenti sole, quod amittat ipsa tonum, hoc est debitam densitatem, & moderantiam caloris requisitam ad flammæ esse, validiore, quam ignem deceret, radiorum solis vi existente. Defectu materiæ perit, quod desit ex quo alia substantia, similis corruptæ à continente, gignatur: A copia materiæ etiam defectu respirationis eadem suffocatur. Quo autem modo aqua flammæ lædat adeò notum est, ut dicere non sit opus. Id tamen exequar dicit Galen. Flammæ cum quavis sincera humiditate, est summa contrarietas, ut & oleo immodico flammæ admoto, sonitus, & concussio accidat: strepitu, ignis violentia deprehensa. Cui rei similis est caloris innati affectus accidens cum rigemus. Neque enim quando alimenti defectu caliditas consumitur, aut ejusdem copia gravatur, nec quando effecta impotens vi alterius caloris validioris discutientis eandem, evanescit, & claudicat, rigorem fieri reperias: sed quando caliditas valida est, & expandi impeditur, unde duplici mo-

tu, & composito effecto, pugna accidit, & rigor fit. Nam motu naturalis caloris violenter detento, retrahitur ipse: & mox vehementiori impetu usus, quasi vinculis solutus, propellit vetantia ejusdem progressum in totum corpus: ac iterum alia obstruentia, & meatus apertos fieri prohibentia, eundemque remorari cogentia, vincere procurat: quibus adversorum occursibus, & in principia caloris recursibus, totum corpus sic quatitur, qualiter rigentes vibrari conspiciamus. Porro satis dissimilis causa hæc à Galeno recensita de rigore prius increpatis est, quo manifestè deprehenditur, præcedentes occasiones rigoris minimè illi satisfecisse.

In hoc sexto compendio Galenus mentem suam aperuit, ut quid causam rigoris esse existimaverit, palam detegeret. Cujus singulas partes non percurram, quod jam in operis hujus exordio nonnihil de prioribus egerimus, cum esse ejusdem speciei universos calores actuales probavimus, & etiam in prior parte Antonianæ Margaritæ non pauca de his scripserimus: sed tantum hoc ultimum de impulsu, & repulso spirituum, cui motum concussivum contingentem in rigore Galenus tribuit, discutiam. Quod postquam falsum esse hæc legentibus ostendero, quæ vera rigoris causa sit, docebimus. Quippè Galenus, ut vidistis, putat non dissimilem esse rigorem, terræ motui, provenienti ex abundantia vaporum, & exhalationum inclausorum in terræ cavitatibus, & hinc inde motorum, exitum procurantibus his. De quibus Aristot. 2. Meteorologicorum, cap. 2. summæ tertiæ meminit. Mihi autem videtur, quod & si Galenus reddendo hanc causam in totum scopum non attingerit, parum tamen abfuerit ab attingen-

Notationes
quædam in
sexto compendium.

gen:

gendo illum. Certè decipi Gale-
num, vel ex hoc patet, quòd cum
arteriæ sint vasa, per quæ hic,
quem calidum naturalem nominat,
defertur, ex illius per arterias di-
versa interius, & exterius delatione
musculi hic inde non movendi in
rigore erant, sed potius palpitatio
quædam conspicienda. Ex adven-
tu enim spirituum calidorum ad
partes exteriores, elevationes par-
tium superpositarum arteriæ videri
erat necessum, & ex retrocessu
eorundem ad sua principia depres-
siones earundem partium contin-
gere debuissent. Ex quibus moti-
bus palpitatio constituenda erat,
ut idem Galenus, cap. 5. libri citati
inquit. Etiam quòd palpitantes
hæ potius infestaturæ erant partes
corporis interiores, in quibus arte-
riæ magnæ multum de calido in-
cludentes sitæ sunt, quàm has exte-
riores, de quo minimè qui rigent,
conqueruntur. Tertiò, quòd non
erat, cur oculi non rigerent, cum
ad eos quàm magna spirituum co-
pia deferatur, sed illis nequaquam
rigor accedit, ut Aristot. 31. sectio-
ne Problematum, problemate 23.
inquit. Eventibus etiam docenti-
bus, quòd qui rigent, non cogantur
semel claudere oculos, ac statim
aperire eosdem, ut experimur pa-
tientes hoc symptoma invitè clau-
dere os: & ipsum hiare, adeò ut
dentibus fremant. Quartò, qui ti-
mentes tremunt, seu concutiuntur,
minimè habent causam morificam
impedientem delationem calidi na-
turalis ad membra. Ut ergo in istis
aliunde tremor, sive rigor, aut
concussio (nihil enim interest, an
sic: vel aliter nomines) accidit: sic
in rigentibus alia investiganda erit.
Quam ut inveniam, methodo ejus-
dem Galeni utar. Ut enim quando
aberrat, à nobis carpitur, & repre-
henditur: sic quando à vero non

deviat, dignus est à me, & omni-
bus, ut magister venerari, & inge-
nuè in rebus sapienter dictatis, quæ
innumera sunt, talis confiteri.

Sitque prior methodus, quæ in
exordio capitis quinti, quarti libri
de locis affectis refertur, in hunc
modum habens: [Sed jam tempus
est, ut spinalis medullæ affectus
persequamur. Igitur spinalis me-
dullæ affectus, quantum ad præ-
sentem inquisitionem pertinet, com-
pendiosam habent doctrinam. Ea
verò, quæ ex actionibus habetur
cognitio, non item. Etenim nisi
quis nervorum ab ipsa proceden-
tium conjugationes ita memoria
teneat, ut ad quam corporis partem
singulæ proveniant, cognoscat, dis-
cernere non poterit, secundum
quam vertebram ipsa sit affecta:
veluti è contrario si illarum memi-
nerit, facilis erit affectæ sedis noti-
tia: quin etiam si reliquarum quo-
que partium omnium, notitiam
quæris, ut nervorum, qui à spinali
medulla oriuntur, memineris ne-
cesse est.]

Ex qua methodo facilè elicitur,
quòd qui functiones universas o-
rientes ab universis spinæ vertebra-
læsis habet, ut qui resolutione, seu
convulsione omnium corporis par-
tium affligitur, sive invitus motu
aliquo earundem molestat, hunc
spinam totam læsam necessariò ha-
bere. At qui singularis membri
functionem læsam habuerit, huic
singularis vertebræ læsionem con-
tingere.

Atque ex eadem palàm nosci-
tur, quòd cum experiamur in re-
gentibus, nervos moventes maxil-
lam inferiorem, & etiam brachia,
ac cæteras partes hominis, quæ sub
collo sitæ sunt, læsionem in functio-
ne motrice pati, inde necessariò in-
ferri, originem eorum, quæ ad spi-
næ vertebrae attinet, læsam etiam
esse,

*Authoris de
rigoris causa
sententia pro-
ponitur qui-
busdam sup-
positis.*

*Primum cor-
relativum.*

*2. Correla-
tium.*

esse, illæsis existentibus nervis illis, qui oculos, & palpebras movent, cum has partes quiescere cum rigemus, noscamus.

Qua methodo, & suis correlariis suppositis, necessum quoque est, ut apertius causa hujus symptomatis dignoscatur, scire musculos moventes oculos à secunda conjugatione nervorum orientium à cerebro nervos habere, & nequaquam à vertebra spina illos oriri, ut ex libello Galeni de dissectione nervorum colligitur. Præsciendum etiam quod arteria magna à sinistro cordis ventre oriens, de qua Aristot. sub nomine venæ aortæ meminit primo de Historia Animalium, cap. 16. Et eodem libro cap. 18. Et tertio de Historia, cap. 3. & 4. & aliis in locis horum librorum: ad quintam vertebra spina tunc primum cum è corde oritur, feratur: indeque per reliquas medias spinæ vertebra deorsum versus sitas usque ad os ejusdem portionem majorem, quam latam nominamus, ubi spina finitur, descendere, ut Galenus, cap. 14. tertii libri, de Naturalibus facultatibus, & cap. 7. sexti libri, de Usu partium docuit.

His fundamentis jactis, etiam addere oportet, quod superius docuimus, cum modum, per quem febres fiunt, ostendimus, humorem scilicet, & vaporem, & distemperiem ab extrinsecis causis, sive intrinsecis sanguini advenientia, & ipsum insufficientia, ut spiritus vitalis materia esse, nequeat, causam esse, ut cor in magnas, veloces, & frequentes diastoles, & systoles attollatur: & ex hoc insueto magno motu calidius, & febriens reddatur, & spiritus distribuendos per totum corpus, calidiores reddat, ad relatas causas morificas extirpandum. Quibus omnibus exactè præcognitis, rigoris causam nullam aliam

arbitror esse, quam pugnam, & litem inter vitales spiritus, & relatas causas morborum in cor per arteriam illam magnam, de qua diximus, aut per venam cavam sibi proximam repentes, & diffundi procurantes, ut in exterioribus commissis suavibus loqueribus cum putridis, aut non putridis experimur, alterum per alium perfundi, conari. Natura enim, quæ nos gubernat, & regit, mox ut ullus sensibilis vapor, aut humor nocuus in relata vasa ex aliorum membrorum vasis, vel ex seipsis oriens repente defertur, spiritus vitales ad illum dissipandum, & in vaporem vertendum è corde mittit, cui humor, aut vapor noxius, aut humor à continente distemperatus, renituntur, & resistunt, quod omne ens appetat asservari, & esse. Indeque in arteria, aut vena relatis, aut in ambabus simul, ubi morifica causa includitur, concussio insignis, ac tanta accidit, ut necessum sit, spinæ nervos his vasis subjacentes concuti, & simul nervos omnes ab eisdem profluentes. Qui cum in musculos omnium partium, quæ in rigentibus vibrantur, distribuuntur, etiam partes illas vibrari contingit: non aliter, quam si truncum arboris vehementer concussisses, ramos universos moveri videres. Hæc ergo est exacta, ac vera rigoris causa, cui nihil eorum, quæ aliis recensitis à Galeno objiciuntur, obstant, ut infra patebit, cum prius duo quæ infurgunt dubia dissolvam.

Alterum est, quod non videtur ubi ex bubone, aut alia inflammatione, seu humore vitiato in aliquo membro particulari contento, qualiter rigor fieri queat, cum nec vapor, nec humor putridus ille ad venam, seu arteriam relatum in dorso sitam deferatur, sine qua delatione ex meis assertis rigor non contingit.

Aliud

Alia præscit-
da.

Rigoris cau-
sa exprimi-
tur.

Proponuntur,
& solvuntur
duo dubia.

2. Dubium
proponitur.

Aliud sit, quod appareat si sic, ut ego fateor, rigores fierent, maxillam inferiorem non passuram rigorem, cum sita sit supra quintam vertebrae spinæ, cui primum arteria aorta procedens è corde conjungitur. Cujus oppositum diximus, & experientia ipsa verum esse monstrat. Adeo enim aliqui rigentes dentes concutiunt, ut parum absit, quod eos non frangant.

Solvitur pri-
mum dubi-
um.

Priori objectioni sententia Galeni in libro, an sanguis in arteriis natura contineatur, satisfacit, cum in medio ferme libro dixit: [Arteriam, quæ spinæ hæret, perinde, ac truncum arboris vinus esse, alias verò ex ea ortas, veluti ramos, & rursus alias, quæ à se invicem divisæ æquales protenduntur, sicuti in ramis germina, & folia. Quemadmodum igitur folia recurvatis ramis, plerumque sibi intervallo propinqua sunt, quamvis longo sint exortus progressu separata (nam ramis & trunco inter se folia junguntur) sic & arteriæ, quæ in imo ventre dispurguntur, etiam si propinquæ spatio sint arteriis mesenterii, longo tamen originis intervallo sese contangunt.] In his nempe verbis Galenus asseverat arterias omnes, & de venis, & nervis idem intelligendum est, habere commercium cum truncis unde oriuntur. Per quod facile est intelligere, potuisse ex quibusvis vasis humoris vitiatum vaporem, aut ejusdem propriam substantiam in truncum transmitti, ac deferri: quo accidente, cum truncus, ut diximus spinæ super infideat, provenire rigorem, ut retulimus, ex inflammatione inguinis, aut alterius partis inconvenit nihil.

Eventibus
authoris sen-
tentia com-
probatur.

Commentitia, relata à nobis non esse, eventus ipsi docent. Parum certè prius, quam rigor invadat, conqueruntur ferme omnes, qui ri-

gorem passuri sunt, sentire se per dorsum ascensum cujusdam frigoris aliqui, alii, & si rari, caloris. Quæ tristes sensationes non aliunde proveniunt, quam unde nos diximus, quod scilicet cum frigiditas percipitur, humor pituitosus, aut melancholicus, seu vapor eorundem diffundatur ex aliis vasis in recensita magna vasa in dorso sita, vel in alterum illorum. Aut si sanguineus, aut biliosus est humor, seu vapor, & magno cum impetu ascendat, adeo velociter retrahi spiritus cogat, ut partes dorsi frigeant, deficiente calore spirituum deferendorum à corde: à quibus quivis actualis calor in animalibus pendet, nullis corporis partibus sine his calidis actu existere valentibus. At cum caliditatis sensu gravamur: contingit, quia cum minori velocitate sanguis, aut bilis, seu eorundem vapor sursum repit, liceat tunc iis calidis humoribus calorem ab spiritibus illatum asservare, & in dorsi partes inferre. Porro illi, qui febribus continuis, seu intermittentibus sine rigore ægrotant, ex hoc habent, quod morbifica causa tardè, ac pigrè, per venam, aut arteriam dorsi repat. Quæ enim velociter agitur, necessario rigorem est illatura. Ne dumtaxat eventus cum nostra doctrina quadrant, verum etiam ex ea methodus elici potest, qua noscatur, an in vasis supernis, aut infernis succi facientis morbum includantur. Cum enim in cruribus, aut partibus sedi proximis morbi causa sita est, ab infimis dorsi partibus commercium habentibus cum relatis, morbi causa ascendere per dorsum, ab ægrotante percipitur. At si in partibus umbilico vicinis humor, seu quævis alia causa febrem illatura existit, à renum regione oriri, id quod ascendit sursum, sentitur. Verum si à thorace

ortum traxerit febris causa à proximis partibus scapulis frigus ascendere disjudicatur. Quæ dignotio non parum conducit ad morbi medellam, remedia nempe topica, scita sede humoris, melius admove-ri poterunt, quàm ipsa ignorata.

2. Dubii so-
lutio.

Secundum dubium sententia Galeni non longè à principio libri quarti, de Anatomicis administrationibus sufficienter dissolvit. Ibi nempe refert, musculos, quibus maxilla inferior movetur, nervos recipere ab universis colli vertebra: & cùm arteria illa magna, quam oriri à sinistro cordis ventre diximus, quintæ vertebræ colli adjuncta in duas partes dividatur, infimam scilicet descendente per dorsum usque ad latum os, & supremam ascendente ad caput per superiores colli vertebra, ut Galenus 5. cap. sexti de Usu partium dixit, necessarium erit, nervos orientes à relatis vertebra concuti, moverique cùm spiritus delati per relata partem arteriæ inordinatè moventur, nitentes rem inficientem sanguinem ab arteriis, aut venis illis subditis excernere. Esse enim subjectas venas arteriis dorsi dixit Galenus in libro de Dissectione arteriarum, inquiens: [Ostensum enim nobis est, super vertebra venam, super hanc autem ferri arteriam] Illisque colli nervis agitatæ, mandibulam quoque agitandam indubiè eventurum erat. Nimirum ergo aliquos rigentes frendere dentibus ob causam recensitam: aliisque id non accidere, quòd pugna, & concussio non adeò sursum in arteria illa magna in talibus contingat, ut ad portionem illam supremam arteriæ pertingat.

lis jam discussis, & solutis dubiis, superest recensere argumenta, quæ causis rigoris relatis à Galeno objecta sunt, ac ostendere, quòd

nostris decretis minimè illa adversentur.

Primum illud fuit, quòd si rigor oriretur à mordacibus succis delatis supra partes musculosas, à caustico medicamento vulnere imposito rigor oriri nequiret, quia jam quòd pars vulnerata vibraretur, cæteræ corporis partes non essent concutiendæ, cùm supra illas nihil erodens spargatur. Eventibus, & Galeno ipso docentibus per relata asperisionem medicamenti universum corpus rigere. Nos enim faciliter hoc diluimus, confitentes meritò recensitos ægros rigere, quòd medicamenti venenosi tenuis pars inficiat sanguinem venarum, & arteriarum vulnere proximarum, qua infectione diffusa in venam, & arteriam dorsi, cùm cor per illas expandat potiore spirituum portionem distribuendam in universum corpus, pugna, & lis oritur, consimilis illi, quàm in principiis febrium invadentium cum rigore accidere, diximus. Non enim minus sanguinem inficit vapor, aut pars tenuis caustici medicamenti, quàm humor putridus, ob quem absumentum febris à natura concitatur. Neque mirum tam exiguum portionem caustici exterius amoti posse in altum corporis per vasa exigua, & deinde majora, ac majora usque ad dorsi venam, & arteriam permeare, cùm Galenus fateatur sanguinem inflammatum in bobone calefacere venæ proximæ sanguinem alterum, & ipsum alium, donec per relata dorsi venam, & arteriam cordi communicari calorem febrilem opinetur. Nam quamvis falsum sit calorem putridi succi calorem cordis intendere, verum est, malam illam affectionem, quæ sanguinem inficit per modum relatum serpendo procedere usque ad cor, vel cordi proximas arterias, &

Argumenta
objecta Gale-
no nobis non
adversari os-
tenditur.

ve-

venas, indeque compelli ipsum in magnas, veloces, & frequentes diafoles, & systoles attolli. Quod si velis opinari per venas, & arterias vulneris infectionem relata communem non fieri arteriæ, & venæ magnis sitis supra spinam, sed per nervos vulnere sparsos rependo procedere usque ad dorsi nervos subiectos relatis venis, & arteriis, indeque communem infectionem toti spinali medullæ fieri, non inficiabor. Sive enim hac, seu illac infectio pergat, origo nervorum omnium membrorum, qui concutuntur, necessariò afficienda in rigentibus est.

*Solvitur alia
objectio.*

Etiam objectio alia de rigentibus, seu tremantibus ob timorem, nobis minimè obest, quod in promptu responsum habeamus. Tremunt quippè nonnulli, qui timent, & si in lectis, vel solo recumbant, quia hi irati quandoque meditentur adversus hostes se insurrecturos, & tunc spiritus eorum expandi per arteriam magnam dorsi incipiant: cum statim præ metu immodico ab hac meditatione desistentes, putant satius esse fuga, aut humillimis precibus hostem placare, tunc spiritus in cor retrahi cogantur. Ex quibus innumeris, & inconstantibus contrariis meditationibus innumeri, & imperfecti, ac contrarii motus spirituum oriuntur, & illius arteriæ magnæ agitatio, ac ex agitatione medullæ spinalis, aut nervorum immediatè ab eadem procedentium contractio, & expansio, & ex his totius corporis, ut dixi, rigor, & vibratio, in iis autem qui hæc non cogitant rigor provenit ob id, quod vehementer retrahantur ob metum spiritus vitales ad cor, & diu ibi detenti sanguis à continente malè afficiatur. Cogaturque cor spiritus ad arteriam dorsi pellere, ut cum

Tom. II.

ex aliis causis sanguis inficitur.

Rigor ille quoque, qui in febre ardente finienda per sudorem, & alui dejectionem contingit, de quo Hippoc. quarto Aphorismorum, aphorism. 58. meminit, provenire propter pugnam versantem inter spiritus delatos à corde in arteriam & venam magnas, & humorem biliosum, vel ejus vaporem ibidem existentem, consonum rationi est, & non per bilis expansionem in membra exteriora, cum alii fluxui, & sudore medeatur.

Argumentum quoque, quo improbat causa rigoris à Galen. recensita, hujusmodi seriem servans. Si rigor proveniret ab expansione humoris mordacis supra universos corporis musculos, potius tetanus, quam rigor tunc vixendus esset, idè quod pariter musculis internis, & externis, qui movent membra, punctis, membrum rectum stare cogendum erat, & non flectendum, & extendendum, ut cum riget, flectitur, & expanditur. Contra nos minimè procedit. Nos enim illam causam, quam Galen. falsè fingit, rigori non assignamus, sed aliam, quam audistis, ad quam inconveniens illud non sequitur.

*Solvitur alia
ratio.*

Alia quoque causa rigoris assignata à Galen. frigiditas scilicet humoris à quo febris pendet, quamvis vera sit, cum frigiditas tenui substantiæ admiscetur, perpetuò vera non est. Nam cum crassæ, aut lentæ adjungitur, minimè rigorem est nata producere. Quartanam nempe febrem patientes, in principio universalis morbi non rigent, sed cum in augmento, aut statu, seu declinatione siti sunt, quod in principio crassities succi melancholici non sic infestet naturam, ut compellat cor mittere velociter, & frequenter spiritus, qui pugnant contra morbosam causam repen-

*Solvitur alia
objectio.*

Cc 2

tem

tem per venam, aut arteriam dor-
si, motum inordinatum in spinæ
medullam, aut in nervos immedia-
tè orientes efficiat, ex quo quassa-
tio, & vibratio in toto corpore
proveniat. In augmento, & statu
autem quia attenuatus per febriles
calores humor, agilior efficitur, &
velociter versus cor repere valet,
naturam cogit, spiritus frequentes,
& veloces mittere, ad seipsum dis-
cutiendum, & in halitum verten-
dum, aut à vasis tam præcipuis se-
movendum, à quorum motu, &
humoris renixu, sequitur rigor, ut
diximus. Parique ratione patientes
febrem quotidianam propter pi-
tuitæ redundantiam, sive putredi-
nem, rigoribus non corripiuntur:
quòd pituita viscidus humor sit,
qui terrorem incutere naturæ mi-
nimè valet, indeque ipsa sensim
adversus pituitam commota, pug-
nam, ex qua concussio medullæ spi-
næ, aut nervorum sequatur, non
aggreditur. Aër tamen immodicè
frigidus, quòd tenuem substantiam
habet, rigorem infert, naturæ co-
nante, per magnam spirituum co-
piam, sanguinis distemperiei frigi-
dæ, usque ad magna vasa penetran-
ti velociter mederi. Frigiditas e-
tiam aëris quia extrinseca est, si
universos nervos cutis malè affice-
ret, posset etiam rigoris causa per
aliud modum esse, quòd natura
putet, frigus illud per concussio-
nem expellere posse. In omnibus
nempè rigentibus frigus in exte-
rioribus partibus percipi, ut inde
coactus sit Galen. rigorem per fri-
gus definire, non aliunde accidit,
quàm ex veloci retractione spiri-
tuum ad cor, & magna illa vasa su-
pra partem interiorem spinæ sita.
Deficientibus nempè his, à quibus
calor actualis nostrorum membro-
rum oritur, necessum est, membra
frigida manere. Tandem ratio, quæ

ex frigidityte pituitæ non efficien-
tis rigorem adversus Galenum col-
ligebatur, minimè contra me colli-
gi valet.

Ut etiam alia adducta contra
Galenum, quæ ex rigore prove-
niente à bili delata supra os ven-
triculi aliquorum famem patien-
tium, non solum mihi adversa non
est, quin in totum meæ sententiæ
favet. Ego enim fateor, ob rela-
tam tristem sensationem. Cum cor
adeò stomacho consentiat, ut anti-
qui os ventris cor nominaverint,
ut Galenus 2. lib. de Decretis Hip-
pocr. & Platonis refert, & 8. de
Compositione pharmacorum se-
cundum locum, & Aphorism. 65.
quarti libri Aphorismorum, ipsum
mittere velociter, & frequenter
spiritus per arteriam dorfi, de qua
sæpè diximus, ad extirpandum hu-
morem, aut vaporem inficientem
sanguinem prædictorum vasorum
ex commertio oris ventris cum ar-
teria, & vena relatis, & corde ipso,
ut diximus, indeque rigorem oriri.

Non est, ut quid immorer, sol-
vendo rationes objectas causæ à
Galen. exhibitæ, cap. illo 6. à me
citato ex libro de Palpitatione, tre-
more, & rigore, quòd aliquæ ex
illis jam solutæ sunt, ac alias facil-
limè solvet quicumque causam ri-
goris à nobis recensitam exactè in-
tellegit. Ideòque ad exarandum
horroris causam transgredior, quòd
id facere promissam. Horror, ut
Galen. sexto cap. libri de Palpita-
tione, tremore, & rigore. Et se-
cundo de Symptomatum causis,
cap. 5. Solius cutis affectus est, dif-
ferens à rigore, quòd remissius
symptoma, quàm rigor sit, & à mi-
nori causa oriatur: qui secundum
meam sententiam aliunde non pro-
venit, quàm à mitiore motu nervo-
rum dorfi, quàm sit ille, qui rigo-
ris causa est. Ut enim insignis agi-
ta-

*Alia solvitur
ratio.*

*Horroris cau-
sa exprimitur.*

ratio, & lis inter spiritus, & humorem nocuum contingens in vena, & arteria magnis dorfi, causa est rigoris, ut audistis, sic mitior commotio causa est horrois. Sicut enim qui truncum arboris vehementer concutit, ac quatit, necessarium ramos omnes vibrabit: & si pauxillum, ac sensim truncum concusserit, solum folia commovebit: sic insignis lis in relatis spinæ vasis causa est rigoris, exigua verò horrois: nervi enim, qui per cutim sparsi sunt, foliis arborum non dissimiles censeriqueunt. Ita enim venas extremas cutis Galenus vocat, conferendo easdem venæ cavæ ascendenti per spinam, à qua cæteræ ortum trahunt. Quod docet, me non aberrasse, cum retim nervorum cutis, conferendo spinali medullæ, folia nuncupo.

In quo cum Galeno conveniat authoris sententia, & quo differat.

Itaque cum Galeno consentio, dum refero, quod à mitiore causa horrois quàm rigor proveniat. Ab eo verò quàm maximè dissentio, quod non putem in principio febrium supra membra extrinseca sensitiva deferri horrois causam, ut Galen. opinatus est. Nam huiusmodi Galeni decretum eisdem argumentis improbari valet, quibus causa rigoris ab eodem allata, explosa est. Ad tremoris ergo causam breviter explicandum accedamus.

Tremorem in libro citato de Palpitatione, rigore, & tremore Galenus credit oriri à gravante, & ponderosa causa, & facultate motrice aliquando succumbente, aliàs vincente. Cum enim fessa crura bajulorum ob nimium pondus humeris eorundem impositum tremunt: non aliunde tremorem illum patiuntur, quàm quod immoderatum pondus crura flecti compellat, & virtus motrix nitatur flexa crura iterum recta stare, sicque tremu-

lus motus proveniat. Per quam normam cæteros tremores fieri credit. Et quamquàm verum sit, relatum tremorem inde oriri, undè Galenus dixit: non tamen omnes illam causam habere fassuri sumus, ut statim ostendam, dum prius solvam quandam rationem Gentilis expositoris Avicennæ, qua opinatus est increpare Galenum redentem recensitam tremoris causam. Ratio Gentilis huic hypothese innitebatur. Quod major, aut minor resistentia mobilium potens sit plus, aut minùs motum motoris retardare: non tamen motum taliter in contrarium vertere, ut quod deorsum ferebatur, sursum repat, & quod sursum, deorsum descendat. Ideoque tremorem, in quo membrum sæpè deorsum latum, sursum fertur, & è contra. Non posse fieri per modum à Galeno dictum opinatur. Verùm Gentilis hic, & mille aliis in locis hallucinatus est, non videns, quod hypothesis illa vera sit in motibus merè naturalibus, qualia sunt gravium, & levium. Secùs ubi agens vitale animale concurrat. Quippè gravia sic gravia nunc sunt, ut nisi ab extrinseco gravitas eorundem addatur, graviora numquam erunt. Et levia consimiliter. Quod tamen animalibus minimè contingit. Pars enim corporis, manus, aut pes, aut brachium, quæ sui gravitate, & imbecilla facultate motrice deorsum decidit, insurgente virtute vitali, & animali ultimo conatu naturaliter vitaliter sursum repit: iterumque absumptis spiritibus, quibusvis illa augebatur, deorsum fertur, ac statim, restitutis viribus, ascendit: & sic tremulus motus in recensito eventu fieri valet, ut Galenus docuerat, & nullius valoris Gentilis ratio superest. De quo satis, ut tempus supersit Galeni causam, quam

quam cuivis tremori convenire putat, explodendi.

Porro ego non video, quo nomine apelletur affectus ille, qui senibus perpetuò quatientibus caput, ac aliis moventibus tremulè brachia, & crura, & nonnullis totum corpus vibrantibus contingit. Nam si tremorem nominaverint, cùm huiusmodi membrorum tremor contingat, etiam membris in toro recumbentibus, ut ægris stantibus, nullo modo impugnam illam gravitatis membri dejicientis, & facultatem motricem membri sursum attollentis reduci motus tremulus ille valebit. Et cùm in aliam causam necessariò concussio talium ægrorum reducenda sit, & solum motum tremulum orientem à recensita, tremorem Galenus vocet, cogit ipse legentem suam sententiam, aut inquirere aliud nomen, quo relatum senum affectum denotet, aut vocare illum tremorem, ortum trahentem ab alia occasione, quàm quæ à se recensetur. Quippe cùm neque palpitationem, neque rigorem, neque convulsionem nominare illum valeat, restat, ut tremorem, vitiatum illum motum nominare compellatur, ut dixi. Qui, ut ego reor, in iis, qui membra, quæ tremunt, suspensa non habent, sed super aliqua re immobili reclinata, non aliundè provenit, quàm ab aliquo fluido humore descendente in villos nervorum membri tremorem patientis: quòd villi nonnulli membri illius laxi verfi permittant oppositis versus contrarium situm membrum trahere: & illi, qui sicci erant, statim per alterius humoris defluxum laxi facti, membrum in priorem situm reducant. Ac cùm continuus sit hic defluxus ex imbecillitate membri recipientis, & fortitudine membri, quod mittit diu affectus durat. Aut si hæc

causa non placet pro tremoribus peculiarium membrorum, de quibus agimus, oriatur hic tremor à flatuosa materia, ut sit quædam perpetua palpitatio. Cùm autem totum hominem occupat relatus affectus diu perseverans, ut qui à me visus est in mercatore quodam, cujus omnia membra, tam dormienti, quàm excitato semper quatiebantur, aliter quàm peculiaris membri provenit. Crederem enim ego ideò accidere prædictum tremorem, quòd in spinæ medullam illius, semper deflueret inæqualitèr humor aliquis, qui convulsionum aliquorum villorum fuerit causa, & resolutionis aliorum, simulque unius, & ejusdem musculi villis quibusdam resolutionem patientibus, & aliis convulsionem, & mox opposito modo fluxu accidente, necessum erat, perpetuò membra quati, vibrarique: quòd origo nervorum quatiatur, ac vibretur: vel si id non quadrat, inflatuosam materiam inæqualitèr semper per dorsum delatam, affectus hic rejiciendus est. Audistis veras rigoris, horroris, & tremoris causas, de quibus agere in præsens statueramus. Superest medellam horum symptomatum exarare. At quòd à diversis, & quandoque contrariis succis oriri ipsa queunt, ideò differre horum curationem usque ad febrium medellam visum. Dum tamen priùs quandam Aetii methodum ex sermone primo Tetrabibli secundæ, cap. 130. ducam, quæ loquendo de tremore in febribus ex sententia Herodoti sic referam: [Necesse est autem omninò affectam esse in omnibus spinalem medullam, quapropter tota spina contegenda est, & affectæ partes, lanis sicyonio, aut potius gleucino imbutis, aut cerato liquidiorè ex aliquo talium parato, aut ex oleo rutaceo, &c.] Ubi quis-

quisquis attentè relatum sententiam legerit, manifestè noscet, Herodoto idem visum de tremorum, & rigorum causis, quod nobis.

Etiam Paulus lib. 2. & Aetius sermone primo Tetrabibli secundæ, & Avicena fen. prima quarti, ac alii Authores symptomatibus aliis, putà animi deliquio, vigiliis, capitis dolori, siti, gravi sopori, complurimisque accidentibus in febribus evenientibus, certis, & continuis capitibus medellam præscriperunt, recensiti Græci post febrium curationem: Arabs Avicena prius. Mihi autem visum neutros æmulari, sed cujusvis febris medellam exactam scribere. Et quòd attinet ad curationem relatorum symptomatum differre, quousque de membrorum particularium morbis tractemus, ubi omnibus symptomatis prædictis necessariò curationem sumus exaraturi, Deo concedente, quis enim cordis, aut oris ventriculi morbos recenset, qui animi deliquium oblivioni tradat? Et quis capitis ægitudines scribet, qui dolorem capitis vigiliam, & gravem soporem transgrediatur? Ac quis aurium morbos annumerabit, qui dolorem earum sub silentio prætereat? Horum ergo omnium tractationem in sua loca differendo, medellam febrium plurium dierum aggredi accingor. Prius coctionis, & putrefactionis naturam, & causas exprimendo, quòd de his sæpè in medicatione febrilium morborum necessariò sumus tractaturi, ubi quatuor tempora febrium distinguuntur. Prout expedit ad Hippocrat. sententias rectè callendum.

CAPUT XXVIII.

De coctione, ac putrefactione.

Dicturus coctionis, ac putrefactionis essentiam, si omnia

quæ de rebus his ab antiquis, ac junioribus dicta sunt explicare conarer, ac quantum inter se horum sententiæ dissideant, & quæ earum veritati proximior sit, exprimerem, non exiguæ molis librum de hocce tantum negotio me conditurum putarem. At cum physicis exactum hoc pertinere sciam, nobis, qui exactam Philosophiam, Deo concedente, sumus composituri, vel alteri, si superstites nos fore minime fata permiserint, recensita relinquo. Ac in præsens tantum unius Aristotelis ex 4. libro Metheorologiæ sententiam in medium proponam, & insigniores lapsus ejusdem digito, ut inquit, monstrabo, Hippocratis, Empedoclis, Platonis, Erasistrati, Asclepiadis placitis sub silentio prætergressis. Verum enim verò, cum errores quicumque illustriores quibusvis pateant, qui veritatem negotii circa quod aberratur, sciunt, quid verè coctio, ac putrefactio secundum nostram sententiam sit, in primis exponam, nam eæ scopus, quo nunc tendimus, sunt. Posteaque aliquos Aristolis contextus ex citato loco adducam, & quibus in sententiis hic, qui meritò hucusque Philosophus nominabatur, fuerit hallucinatus, evidentibus rationibus probabo.

Nempè cum physica demonstratione ostendi valeat, elementa observantia suas proprias substantias universa mista constituere: omniaque quanta sub lunari orbe sita, elementa, aut mista esse: quod ne omnia in omnibus afferam, probandum in citatum tempus differo. Coctio nihil aliud erit, quàm quatuor elementorum, aut quatuor partium mistarum ab eisdem denominationem trahentium in debitis ponderibus, ac primarum qualitatum proportionibus concurrentium, à natura intenta pro alicujus for-

Quid verè coctio sit.

formæ misti generatione commissio. Dixi quippè egere misionem elementorum, quæ coctio dicenda sit, ut in constituendo perfectum mistum versetur, ut nivis, & grandinis, & aliorum imperfectorum mistorum aggregationem elementorum, ex quibus constituuntur, coctionem non vocitem. Addidi etiam requiri ad coctionem, quòd in debitis ponderibus, ac primarum qualitatibus proportionibus elementa, quæ per coctionem mistum perfectum sunt constitutura, coeant: ut sciant, qui hæc ignorant, non sufficere certam terræ, & aquæ, aëris, & ignis quantitatem, quam pondus elementorum vocamus, simul convenire, ut mistum perfectum evadat, sed ultra id requiri, taliter refractas esse elementorum primas qualitates, prout formam misti gignendi decet. In ultimo loco hujus finitionis posui, quòd necessum sit à natura coctionem intendi, ut eam (quæ à casu fit) elementorum commissionem (ex qua nonnulla animalia, ut vermes, & insectorum non pauca ex putridis cadaveribus quandoque constituuntur) coctionem nemo nominet. Namque, & si verum sit, quòd juveni, exempli gratia, cadavere putrefacto, apes fieri contingat, ut Virgilius 4. Georgicorum docuit, non tamen has per coctionem factas esse dicemus, ut illas, quæ in alvearibus gignuntur, nam priores à casu (nullo particulare agente procurante commissionem elementorum requisitam pro forma earundem gignenda) factas esse dicimus: sed quòd acciderit cum carnes juveni mortui putrerent, & elementa carnem juveni constituentia segregari à misione, & in nativa loca tendere conarentur, taliter commista fuisse, prout formæ apes conveniebat. Et si aliter

elementa commiscuntur, vermes gignerentur: & aliter admista, nihil, quod vitam habeat, fieri. In alvearibus tamen ex apum semine apes perpetuo fieri asseveramus, quòd seminis earum spirituosæ pars commiscere elementa, ex quibus reliquæ partes seminis constant, eo modo procuret, prout forma apis poscit. Distuli usque in hunc ultimum locum explicare quædam verba in principio finitionis apposita, quia lectis prioribus facilius percipientur. Ea erant, misionem intentam à natura in coctione circa elementa, vel circa partes mistas denominationes ducentes ab elementis versari. Ut omnes sciant, dupliciter mista fieri, nonnulla ex mistis partibus, alia ex elementis. Quippè cum ex feminibus plantæ, aut animalia gignuntur, non aliter hæc noviter fiunt, quàm ex partibus mistis denominationem fumentibus ab elementis, putà aëreis, igneis, aqueis, & terreis, commissis à genitivo spiritu, vel alia quavis universali causa, prout expedit plantæ, aut animali formando, alia misti forma superaddita. At plantæ jam adultæ cum nutriuntur, ex elementis foventur, putà ex aqua, & terra à radicibus plantarum succis, & ab aëre per porositates earundem ingrediente, & igne vi caloris solis, & partium ignearum constituentium plantam, quæ nutritur, genito. Non enim qui cavillaretur, dicendo aquam, terram, & aërem, quæ præ manibus habemus, pura elementa non esse, indeque nos mentitos fuisse, asseverantes in plantarum relata nutritione elementa convenire, quid dixisse putet. Namque, & si verum sit, quòd terra hæc sincera terra non est, sed quòd aliquid aquæ, & aëris, & etiam ignis geniti tempore æstatis ab immodico solari calo-

re habeat, & aqua aliquibus exigu-
is portionibus aliorum elemen-
torum participet, & aer quoque,
ut minutissima corpora in radiis
solis visa testantur: non tamen ita
hæc mista sunt, ut unam superaddi-
tam sibi formam misti, ut quæ vera
mista sunt, habeant: sed in unam
congeriem aggregata esse putamus.
Si enim misti formam relatam ha-
buissent, etiam operationes aliquas,
ac proprietates ullas ex his, quæ
perfectè mista comitari solent, pos-
siderent, quod non experimur.
Cum ergo, ut dixi, simul congesta
elementa cum elementis, quæ nu-
triuunt plantas, sint, cogitur rebellis
fateri, in nutritione plantarum ip-
sa elementa nuda à quavis forma
misti ingredi, atque ex his aliquam
partem plantæ loco resolutæ gigni.
Metalla omnia in visceribus terræ
genita, ab elementis quoque sta-
tim fieri testamur, ut & lapidum in-
numeræ species. Sat hæc de diffi-
nitione coctionis dixisse existimo
ad alia ergo, quæ negotio huic at-
tinent illustrandum transgredia-
mur.

Que ex dic-
tu eliciuntur.

Ex dictis primò elicitur, nullum
simplex elementum posse verè con-
coctum dici. Nam, ut audistis, coc-
tio mistis tantum convenire potest,
elementa gigni, & corrumpi dum-
taxat dicuntur. Quod satis doctè
Aristoteles 4. Meteorologicorum,
text. comm. primi, loquendo de pri-
mis qualitatibus sub his verbis re-
ferebat: [Primò igitur universali-
ter simplex generatio, & naturalis
transmutatio harum virtutum, sci-
licet primarum qualitatum est o-
pus. Et opposita corruptio secun-
dum naturam.] Qua si dixisset: Ge-
neratio ex simplicibus facta, putà
cum forma misti in elementis indu-
citur, & putrefactio, quæ est cor-
ruptio opposita coctioni, ut statim
docebitur, ab operatione prima-

Tom. II.

rum qualitatum provenit. Vocat
misti generationem in præsentī lo-
co simplicem generationem, id est,
ex simplicibus generationem. Et
fortassis, non ut adductus textus
habet, legendus erat, sed ita: [Pri-
mò igitur universaliter ex simplici-
bus generatio, &c.] In contextu se-
quenti etiam nihilo à nobis dissen-
tiebat, cum quæ sequuntur scrip-
sit: [Hæ igitur plantis insunt, &
animalibus, & partibus ipsorum.
Est autem simplex, & naturalis ge-
neratio transmutatio ab his virtu-
tibus facta, cum habeant rationem
ex subjecta materia unicuique na-
turæ, hæ autem sunt dictæ virtutes
passivæ. Generant autem calidum,
& frigidum dominantia materiæ,
cum autem non dominantur, se-
cundum partem quidem inquinatio,
& incoctio fit.] In quibus om-
nibus verbis nihil est, quod, ut di-
xi, cum finitione à nobis data non
quadret. Nam transmutationem, id
est, mutuam actionem, & reactio-
nem ab illis virtutibus factam, pu-
tā à primis qualitatibus necessum
esse præcedere, ut ex simplicibus,
per coctionem mistum fiat, nos re-
tulimus. Etiam solis mistis coctio-
nem competere notabimus, quod
Aristoteles in verbis illis explicuit:
[Hæ igitur plantis insunt, & ani-
malibus, & partibus ipsorum.] Et
non dixit, elementis, & eorum por-
tionibus. Quasi per hoc innuere
vellet, elementa per coctionem
non gigni, nec per oppositum af-
fectum, putà putrefactionem, seu
inquinatorem, & incoctionem
corrumpi, sed aliter.

Secundò sequitur non tantum
dici coctionem missionem partium
alicujus seminis, ex quibus aliquod
mstum perfectum evadit, verum,
nutrimenti commixtio quæ intus
animalia, & plantas se alentia con-
tingit, coctio nominetur. Ut enim

2. Correla-
rium

Dd ali

aliquæ partes seminis, ex quibus, ut ex materia planta, aut animal est gignendum, vim habent agendi in alias, quas non tantum commiscunt, prout formæ plantæ, aut animalis opportunum est: sed ita eas teretibus, aut sphericis, seu angularibus figuris effingunt, quasi intellectu præditæ forent, quod à natura (cujus essentiam hic non expremimus) edoctæ partes relatæ seminis vim effectricem habentes sint. Sic quoque ventriculus animalium alimenti partes prima coctione miscet, & intestina feculentum earundem, ineptum sanguis fieri, trahunt, ac sugunt, ut succus qui superest promptus reddatur per aliam etiam coctionem verti in sanguinem, jecinore venulis quibusdam trahente illud ad sese, & tandem singula corporis membra sanguinis illius diversas partes, sibi admotas commiscunt, prout convenit, ut sanguis ille formam specie eandem cum sua suscipiat: quas tres ventriculi, jecinoris, & membrorum elaborationes, coctiones merito nominamus, quod in quavis earum nova misti forma, priore corrupta, gignatur. Neque dissimilis huic coctioni est plantarum nutritio, radices enim ventriculi vim habent, in quibus pro tota planta alimentum earundem elaboratur, & à radicibus sursum versus per occultas canales venis animalium proportionales trahitur, & in singulas partes distribuitur, à quo ipsæ aluntur.

3. Correlatium.

Tertiò sequitur sententiam Aristotelis libro citato commento 13. in qua referebat: [Est itaque calidi quidem concoctio.] Veram in hoc sensu esse, quod in coctione, quæ fit à partibus seminis vim effectricem habentibus in reliquas, quæ ut materia deserviunt. Et in coctione à ventriculo, jecinore, &

membris animalium, vel à partibus plantarum iis consimilibus facta, elementa calida inventa in his partibus: quas efficere coctionem dicimus, plus efficiant, quàm frigida, quod frigoris sit potius motum coercere quàm ipsum incitare. Et cum, ut audistis, sine missione coctio non fiat, neque missio sine motu, inde rectè dictum ab Aristotele est calidi quidem coctio, & à Medicis frigiditatem non ingredi operationes naturales, quod concoctrices has vocarent, ubi necessario caliditas, cui movere tribuimus, concurrit. Quamquam enim frigiditas sit necessaria in concoctione, ut partes calidas miscendas temperet, & ad gradum talem, qualem forma inducenda poscit, ducat, non ei tribui vis miscendi valet: quia, ut diximus, potius ipsa motum arceret, quàm proritaret. Si tamen relatæ Aristot. sententia dicat formam misti partem per coctionem à calido gigni, enormiter aberrat. Nam neque semen animalium, aut plantarum, animas vexatrices, neque quas per synonymiam quandam sensitricas vocant, gignere valet, neque calor cum accidens sit, id assequi poterit, ut sufficienter in priore parte nostræ Antonianæ Margaritæ docuimus.

Quartò sequitur vocatam à Medicis coctionem, versantem circa succos putridos, à quibus morbi fiunt, dissimilem multò esse à definita nobis coctione. Nam Medicorum coctio, quam alii digestionem vocant, nihil aliud curat, quàm quod noxii succi inepti propter nimiam tenuitatem, aut crassitiam, seu lentorem, aut alia vitia excerni per ventrem, aut urinam, aut alios meatus, redacti ad quandam mediocritatem, apti ad excretionem fiant, itaque crassorum attenuatio, & lentorum incisio, & tenuium

4. Correlatium.

nuium increassatio, digestio à Medicis dicitur, siue evadat post has actiones, quod coctum est, mistum non putridum, seu plus adhuc quàm ante putreat. Quam coctionem Avicennæ expositores digestionem in nocivo vocant.

5. Correlatium.

Quinto sequitur improprie: & per metaphoram elixationem, & assationem vocari coctionem ab Aristotele decimo tertio commento citato, cum dixit: [Est itaque calidi quidem concoctio, concoctionis autem maturatio, elixatio, assatio.] Nam neque aqua ubi elixanda elixantur, neque ignis à quo assantur assanda, pro scopo habent aliquam formam misti in elixandis, aut assandis inducendam, quod quam maximè propria coctio poscit. Nisi enim coquus elixationem, & assationem moderaretur, elixatorum, & assatorum mistio dissolveretur, & unius aqua, aut aqueum alterius uita terra, aut terreum tantum restaret, itaque elixantis aquæ, & assantis ignis hic esset finis, satis diversus ab eo, quem pascere veram definitam à nobis coctionem diximus. Verum tamen quod, coquo moderante, quæ apta, ut manderentur non erant, mandi habilia per coctionem, aut assationem fiunt: ut quæ debite disposita ad suscipiendam aliquam misti formam non erant, per coctionem habilia redduntur. Ideò ob hanc similitudinem, ut dixi, elixatio, & assatio coctio nominantur.

6. Correlatium.

Sextò sequitur definitam ab Aristotele 4. Meteorologicorum, commento citato coctionem per sequentia verba: [Concoctio igitur est perfectio à naturali, & proprio calido, ex oppositis passivis, hæc autem sunt propria unicuique materia.] Intellectam, ut nostra coctionis definitio est explicita bonam esse. Credendum enim est Aristot.

Tom. II.

vocasse illic, proprium calidum, naturam partium seminis, seu eorum, quæ vegetantur, intendentem coctionem, & elementa, aut mista, quæ ab eis nomina sortiuntur, dixisse oppositas passivas, puta elementa, aut relata mista prout terminabilia humiditate, & terminata siccitate sunt, hæc, ut dixi, oppositas passivas vocasse. En quod hucusque parum in sententia ab Arist. discessimus, sed tantum phrasi. Nam ille obscure, & confusè: nos autem dilucidè negotium explicuimus.

Verum quis audebit, quæ post recensitas Aristotelis sententias verba falsa leguntur, fucò ullo, & extortis, & cum hoc mendacibus expositionibus veras esse contendere? Quippè contextus ille 18. quarti citati libri: [Necesse est autem quæ concoquuntur, crassiora, & calidiora esse, calidum enim efficit tale melioris molis, & crassius, & siccius, concoctio igitur hæc est.] Quantumvis exponi velit, ut veritatem priorem non offendant minimè poterit: noscentibus omnibus, omphacium, malum, ficus, & multos alios fructus succos immaturos, per maturationem, quæ definita coctio est, tenuiora reddi, quàm præfuerunt. Nullus enim adeò petulans erit, qui audeat dicere, uvas maturas tenuioris consistentiæ non esse, quàm omphax sit, & quod de aliis complurimis immaturis fructibus eadem ratio non observetur. Nam evadere referendo, quod semen acini uvæ, quod nucleum, aut vinaceum nominamus, & semen inclusum in malo, & pini nuclei, ac alia consimilia semina crassiora sint post fructuum perfectam maturationem, quàm prius erant. Et quod de illis fuerit locutus Aristot. parum prodest: quia caro illa pomorum, & aliorum fructuum, & liquor acinorum maturorum, quæ semen

Taxatur Aristot. in negotio coctionis.

Substantia T. 1. 1. 1.

Taxatur 2. 1. 1.

intus se inclusum protegent, & sapiunt, per coctionem, sive maturationem ex crassi consistentia in tenuem sunt redactæ. In quibus à vero deviasse Aristot. cum universaliter est testatus, concocta crassiora seipsis crudis esse, nemo inficias ire valebit. Devorata quoque crassa alimenta per coctionem ventriculi in succum tenuem verti, & ex sanguine lacte crassiore, à mammillis lac tenue fieri, omnibus manifestum est. Et ne immorer multa ex his afferendo, plurima quorum tradita sunt à junioribus, inquirentibus, utrum verum sit, quod digestio (ita enim coctionem appellant) semper procedat crassum reddendo, an non, ideò de his in præfens tacere decerno, donec tempus recensitum concedatur. Et ad alios Aristot. magis apertos lapsus innuendum accedo.

Taxatur Aristot. iterum.

Qui enim apertior error, quam ille, qui commento 21. relati quarti Meteorologiæ libro legitur? [Nul- lum autem humidum ipsum secundum se maturatur sine sicco: aqua enim non incrassatur, sola humidorum, accidit autem, aut eo quod calidum sit paucum, aut quod terminatur humidum multum.] Ubi volens Aristot. reddere causam, cur aqua per coctionem crassior non vertitur, ut alia concocta, inquit: hoc provenire à paucò calore respectu multæ humiditatis aquæ. Immemor ejus, quod parum antè definiendo coctionem, scripserat, quod scilicet coctio in solis mistis fieri valeat. Quo quæsitum de aqua uno verbo dissolvere poterat. Ideò nempè ipsa crassior à quovis calefaciente verri non potest (ut quæ concoquantur valent) quia simplex elementum sit, maturari, seu concoqui inepta. Nam solutio Aristotelis nullius momenti est, quod potest adeò pauca aqua

exponi tam multo igni, ut nequaquam verè dici possit, calidum paucum esse, respectu, tam exiguæ aquæ molis. At jam quòd cum aqua in terram vertenda paulatim siccior, & minus frigida per terræ operationem fiat, priusquam in terram vertatur, necessariò crassior reddenda est. Et coctio non dicitur talis incrassatio, quia simplex ut dixi, ipsa sit: ergo à nobis vera causa, & ab Aristotele falsa exhibitæ est.

Commento etiam decimoseptimo dixerat Aristoteles: [Tunc enim utile est, & concoctum esse dicimus, sicut mustum, & quæ in tuberculis constant, cum factum fuerit pus, & lacryma, cum facta fuerit sordes, similiter autem, & alia. Accidit autem omnibus hoc pati, cum victa fuerit materia, & humiditas. Hæc enim est, quæ terminatur ab ea, quæ in natura caliditate, quandiu enim insit in ipsa ratio, natura hoc est. Quapropter, & sanitatis signa, quæ talia, & urinæ, & egestionis, & omnino superfluitates. Et dicuntur cocta esse, quia indicent caliditatem propriam dominari humido.] Quorum contextum sententiæ in compendium redactæ hoc tantum significant, quòd mustum, & tubercula, & sordes, & urinæ, ac reliquæ superfluitates tunc cum crassescunt concocta dicantur, minimè considerans, quod tubercula ante coctionem dura sæpè sint, cocta verò mollia, quòd intus inclusum tenuioris consistentiæ factum, quàm præerat, sit. Etiam quòd urinæ eorum, qui ob pituitæ crassæ redundantiam ægrotant, tunc concocta dicantur, cum ex crassis tenuiores vertuntur. Ubi oppositum ejus, quod prædixerat, accidit. Fiunt enim per coctionem relata ex crassis tenuia, & non è contrà. Quod docet falsum esse decre-

Iterum Aristot. taxatur.

tum

tum illud. Per coctionem omnia crassiora verti. Quin hoc indifferens, & ambiguum esse. Natura enim, cui coctio alicujus rei committitur, concoctum efficit crassum, auferendo ejus quod coquitur partes tenues, vel partes crassas addendo, & concoctum tenue reddit, amovendo crassas, aut nonnullas tenuis consistentiæ addendo, prout formæ inducendæ convenit: non perpetuò procedendo increassando materiam, quæ coquitur, ut Aristot. (nonnulla concocta, & non omnia animo voluendo) putavit. De coctione satis. De putrefactione ergo opposita coctioni deinceps loquamur, relictis contrariis elixationis, & assationis modis, quos inquinacionem, & tostionem vocavit. Quia, ut bis jam dixi, tantum quæ Medicis disputari conveniunt, hic explicamus, alia in alium locum explananda linquimus.

Quid putrefactio sit.

Non adeò difficilis erit putrefactionis definitio, cognita contraria coctionis essentia, ut multis verbis exponi egeat, ut Aristot. sexto Topiorum, & primo de Cælo, comment. 44. & mille aliis in locis sub his verbis dicebat: [Contrarii unius definitio manifestativa debet esse sui contrarii.] Si enim coctio nihil aliud, ut ostendimus, est, quam quatuor elementorum, aut quatuor partium mistarum ab eisdem denominationem trahentium, in debitis ponderibus, ac primarum qualitatum proportionibus concurrentium, à natura intenta pro alicujus formæ misti generatione commissio, opposita putrefactio, erit quatuor elementorum, aut quatuor partium mistarum ab eisdem denominationem trahentium à violenta causa intenta dissolutio, ac segregatio. Nempè cum aliquid putredine corripitur, laxius, & humidius quam præerat conver-

sum, ab aqua, aut aqueo proprio statim irrorari videmus, quòd aqua, & aer, quæ in illius misti putrefacti compositione ingrediebantur, corrupta temperatura, & misti forma, diffundi (quod proprium humidorum est) ipsa incipiunt quæ duo, partes quoque igneæ (quæ etiam mistum perficiebant) veluti à carcere evadentes, comitantur, solis terreis subsidere relictis. Quo humidiora, & calidiora tunc primum cum putrescunt, omnia cernuntur, ut in progressu exhalatis aqueis, aëreis, & igneis partibus, multò frigidiora, & sicciora visuntur, quam ipsa cum incolumia ante putrefactionem, & primum putrefacta erant. Quòd satis dilucidè Aristot. 4. citato lib. comment. 3. & 4. sic referebat: [Simplici autem generationi contraria maximè commune putrefactio. Omnis enim secundum naturam corruptio, ad hæc via est, ut senectus, & ariditas, finis enim omnium horum marcedo: nisi aliquid violentia corruptum fuerit natura constantium. Est enim, & carnem, & os, & quodcumque combussisse, quorum finis secundum naturam corruptionis putrefactio est. Quapropter humida primò, deinde sicca tandem fiunt putrescentia.] Quibus sententiis quicquid eorum, quæ diximus, minimè adversatur. In putrefactionem nempè tendere omnia, quæ senectute corrumpuntur, & nisi violentia ignis inanimata combusta perirent, aut sic, vel aliter animalia consumerentur, quòd omnia putredine finirentur vitata per annorum discursum, temperatura elementorum, & eorundem missione requisita ad formæ conservacionem, nullus est, qui nesciat.

Sed iis veris decretis, Aristoteles quasi stupidus statim versus, comment. 5. quandam falsam sententiam

Taxatur Aristoteles.

tiam conecit, quæ præsentem ferriem servat. [Quapropter, & putrescunt omnia alia, excepto igne: etenim terra, & aqua, & aer putrescunt. Omnia enim hæc sunt materia igni.] Nam vel ibi de puro igne Aristot. loquitur, vel de hoc, quem præ manibus habemus, quo illuminamur, calefacimur, & comburimur, aut (si nobis placet) coquimus, vel assamus. Si de syncero, & puro igne loquitur, primò non est: cur plus dicatur terra, & aqua, & aer materia ignis, quam ignis vice versa materia recensitorum trium elementorum. Ut enim ipse fingit (& si falsè) esse quandam materiam primam, quæ in omnium elementorum compositionem ingreditur, & cum alterum in alterum transit, eandem esse subjectum prioris, & posterioris formæ testatur. Par ratio erit, quòd ignis dicatur materia aeris, si ex eo immediatè aer fieret, ut ipse inquit quòd aer est materia ignis, cum utriusque materia in alterum, quod fit, transitura erat.

Secundò si ipse ad amussim putrefactionis definitionem caleret, erat visurus, quòd tantum mista, & non syncera elementa putrefactione erant corripienda, quòd putrefactio certa missionis elementorum dissolutio sit, ut parum ante docuimus. Si de secundo igne impuro Aristoteles ibi tractat, nec causam, quam exhibuit, cur non putreret: erat redditurus: quod impurus ignis mistum perfectum minimè sit: sed imperfectum: ut nix, & grando. Ac ut non quærimus rationem, cur nix, aut grando non putreant, quòd sciamus aquam, & aeris nonnihil, & pauxillum terræ componere nivem, & grandinem, nulla misti forma iis addita: sic de impuro igne consimilem rationem erat redditurus,

non putrere scilicet ipsum, quòd perfectum mistum non sit. Porro admiror ego, qui nobis cavet Aristoteles, ne ad pauca respicientes deciperemur, sic obsecratum fuisse, attestando putrescere omnia excepto igne, nivem, & grandinem, & adamantos, & alia innumera lapidum genera minimè considerando, quibus etiam non putrescere convenit, quòd potius aqua fermè, ut crySTALLUS congelata, adamas sit, quam perfectum mistum: & carbunculus aqua aëri, & igni plurimo commistus, quam etiam exactum mistum. Etiam qualiter ausus fuerit fateri aquam, terram, & aërem putrescere: cum impossibile sit, si vera forent, quæ de putrefactione prædixerat (ut sunt) aquam, & aërem in fine putrefactionis sicca relinqui. Nisi ipsis corruptis, & in ignem, aut terram versis, modo unius simplicis elementi in aliud transitio, putrefactio vocanda non erat, sed unius corruptionis, & ejus quod fit generatio. Certè si altè negotium hoc Aristot. fuisset rimatus, videret aërem non esse, qui putret, sed in aëre contenta (quæ innumera sunt) quandoque putrescere. Ramenta quippè rerum perfectè mistarum, quæ volitare in solaribus radiis cernimus, sunt, quæ putrent, & non ipse aer. Et ex hujusmodi ramentis non pauca in aqua contenta putrent, & non aqua. Non enim video, cur non liceat suspicari ex gravibus rerum ramentis, & deorsum tendentibus in aquam complura immergi, ipsaque fore, quæ putrefactionem patiuntur: cum ipse Aristoteles secundo de Generatione, & corruptione, text. comment. 50. veritate compulsus affirmaverit, plantas quatuor elementis nutriri, & si aqua solum nutriri judicentur. Cur etiam terram putrescere putemus, quæ

quæ diximus facile declarant: namque super, satisque ostensum supra est, putrefactionem mistorum affectum, & non simplicium esse: quo certi sumus, terram putrescere minimè posse. Innumeræ ergo rerum sordes, tam avium, quam quadrupedum, & radicum, & foliorum plantarum, & aliarum rerum eidem commistarum putrescentia, discipiunt eos, qui credunt terram putrescere: cum tamen certum sit, impossibile esse, ipsam putrefactione corripere, quod, ut sæpius dixi, non elementorum, sed mistorum sit passio. Hæc de putrefactione in præsentiarum dixisse satis puto, aliud ergo à nobis promissum de temporibus febrilium morborum exprimere, auspico.

CAPUT XXIX.

In quo tempora febrilium explicantur.

QUAMQUAM morborum omnium tempora sub eisdem fermè verbis exprimi valent, febrilium temporum dumtaxat differentias, paucioribus quam possem verbis explanabo. Hæc ergo dupliciter considerari valent. Aut enim penes cruditatem, aut coctionem humoris, qui febris occasio est. Aut penes sævitatem symptomatum, quæ in febribus visuntur. Priora ergo tempora tria tantum ab omnibus recensenda sunt. Primum tempus principium vocandum, cum in morbi materia coctionis nulla signa adsunt, quod ipsa incocta sit coctione, quæ noxiis succis (de qua supra loquuti fuimus) convenit, puta cum in totum excerni à corpore inepta est. Secundum augmentum dicemus, cum jam ipsius coctionis, quæ ut expellatur prompta sit, signa nonnulla visuntur, quæ successivè augentur. Tertium tempus statum vo-

cant: quando optimæ, ac perfectæ coctionis signa adsunt, noxiis succo, & tenui, exempli gratia, crasso verso, & ex distante à viis, per quas est expurgandus, proximus illis factus. Neque post coctionis statum inclinatio coctionis ejusdem materiæ sequi valet. Quæ enim semel ex tenui, aut crassa, optimæ consistentiæ versa est, incrudari nescit, ut qui illud Averrois dictum, coctum non posse incrudari, ad linguam callent, scient. In statu ergo coctionis materiæ febrilis febris symptomata in plurimum declinant, & paulant. De hujusmodi ergo temporibus jam loquamur.

Tempora quippè, quæ penes sævitatem symptomatum distinguuntur, etiam dupliciter dividi posse omnes credunt: prout symptomata, quæ febres comitantur à duplici causa originem trahere valent. Aut enim symptomata tantum originantur à febrili calore immodicè spiritus vitales, ac cæteros diffilante, multosque fumos in caput pellente, & operationibus confuetis sensibilibiter lædente. Aut non tantum à febrili calore, sed à pugna naturæ contra materiam, quæ febris occasio est. Et prout relata symptoma duplia, ut dixi, sunt, sic tempora penes sævitatem symptomatum duplicia necessariò erunt. Omnia tamen in principium, augmentum, statum, & declinationem divisa quatuor recensentur. Principium vocatur, symptomatum initium, augmentum, quando sensibilibiter majora sunt: status, cum culmen obtinent: declinatio, cum mitiora sensibilibiter symptomata fiunt. Neque in omnibus morbis, hæc quatuor tempora contingunt. Complures enim in initio finiuntur. Alii quandoque cum crescunt. Innumeri quando declinant. Et in statu

statu omnes qui interimunt. Nulla enim ægrotanti pereunti majora symptomata, durante vita, possunt accidere, quàm quæ illum fungi vita, cogunt. Et si enim in alio homine, qui validiores vires, quàm moriens haberet, morbus plus crescere, quàm in debiliore mortuo, posset: non tamen ob id fatendum in statu morbi ægrotantem illum non obiisse, cum, ut dixi, in moriente illo augeri plus morbus ille, eo vivente, non valet. Itaque improprie secundum meam sententiam Galenus, 3. de Crisibus, cap. 9. & posteriores Medici inquirunt, posse contingere: quod in principio, augmento, & inclinante morbo æger pereat. Nam si morbus tunc interficit, sævisissimus tunc illis imbecillis viribus est. Ipse enim sæviorem vivendo tollerare non possent. Sed quod hæc quæstio de nomine, & non de re esse videtur, ideò facile in alterutram partem ego, qui meris veritatibus rerum incumbo, trahar. Nihil enim interest ad ægrorum salutem, an tempus recensitum, declinatio, an status, nominetur. Dixi nempe in principio symptomatum, aut augmento aliquos evadere, non tamen, ut retuli, mori, quod nisi à valida virtute Medico adjuvante, aut eo non interveniente, morbus esset expulsus, ipse augeretur, si talis esset, quod in initio non interimeret, aut consisteret si talis foret, quod ante statum fungi vita ægrotantem non cogeret.

CAPUT XXX.

De medella febrium generica.

Loquuturus de medella febrium in genere, omnibus notifico, quod ego non ut ignavus, & piger desierim scribere ulla capita, quæ ab aliis Authoribus exarantur: sed

quia cassa, & nullius valoris ea, quæ de signis, & medella putidarum febrium prout à diariis, aut hecticis distinguuntur, ab antiquis Medicis scribuntur, esse scio. Nam cum in iis, quæ antecedunt, sufficienter ostensum sit, omnes febres immediate occasionem trahere à fuliginibus, seu vaporibus, vel à redundantia, vel putredine succorum, aut ulla citra putredinem mala affectione eorundem, qua sanguis taliter inficitur, quod ineptus redditur, ut ex eo spiritus vitales fieri queant, vel mediate ab ulla unitatis solutione, sive in compositione læsione, non erat, ut quid illis antiquorum fictis febrium differentiis innitentes, in diversos scopos Medici ipsas curantes, tenerentur remedia earundem dirigere, ut antiqui fecerunt, sed unica indicatione curativa in omnibus supposita, puta causæ ablatione, diversis remediis (prout causa minor, & non nisi per diem nata durare, aut major, & per complures persistere potens) uti oportere præcipiendo, methodos curationum febrium distinguerent, ut nos in his, quæ dicentur, faciemus. Nullam enim aliam indicationem curativam sui febres omnes exhibent quàm, quod peritus Medicus conetur occasionem febris, ut dixi, auferre. Levibus quidem præfidiis ejus, quam diariam vocamus, gravioribus illius, quæ plurium dierum appellatur. Habitualium occasionem etiam non dissimilibus remediis præteritarum amovere procurantes. Ubi restaurationi carnis consumptæ, & membrorum radicalium, non exigua cura est habenda. Atque hæc, quæ relata est sententia, sit prior generica methodus curativa febrium.

Secunda sit. Cum scopus naturæ cum febrem per magnas, veloces,

2. Methodus.

ces, & frequentes cordis diastoles, ac systoles producit, sit, ut diximus, ad expurgandum sanguinem ab ineptis succis, seu vaporibus sibi comistis, referando occlusos meatus, & cutis poros, ut diffili succi vitiosi queant, aut manifestè per alios corporis locos excerni. Non est, cur ullus scopus curativus à febre sumi possit, prout à re præternaturali, quæ de sui ablatione indicat: sed eatenus arcenda, ac reprimenda, quatenus immodica est, & vel spiritus, & membra nostra plus justo dissolvens, aut materiam, quæ febris occasio est, per accidens magis ineptam, quàm erat, reddit. Ut enim vomitio, & alui excretio contingentes in ægris, nequaquam indicant cohibendas esse, nisi cum vires labefactantur, & morborum medellæ nihil profunt, aut nocent, sic, & febres.

3. Methodus.

Tertia sit. In febribus exigua, aut nulla cura habenda est, ut ipsa mitior, & minùs ardens fiat, per infrigidantia exterius admota, seu interius sumpta: cum succus, à quo febris pendet, crassus, aut lentus est. Nisi verearis præ nimio febris ardore humorem illum adeò indurandum, ut ineptus reddatur evacuationi per halitum, aut per venæ sectionem, sive ventris solutionem, aut aliam quamlibet à corpore excretionem.

4. Methodus.

Quarta sit. Non adeò verendam esse hanc humoris lenti, aut crassi rebellionem in febribus, prout in exterioribus tumoribus à prædictis succis ortum trahentibus. Namque tumores præternaturales succos in porositate membrorum radicalium, aut carniformium impactos habent, febres verò intra vasa majorem multò capacitatem habentia: quapropter meritò minus in his verenda est humorum induratio, & rebellio, ut dixi, quàm

Tom. II,

in tumoribus ægritudinalibus.

5. Methodus.

Quinta sit. Synceris biliosis succis, & sanguine redundantibus, aut putrescentibus, cura major habenda est, ut febris remittatur, & moderetur, quàm pituita, & melancholico succo putrescentibus, aut plus quàm corpori conveniat superabundantibus: tam quòd calidi succi consistentiam tenuiorem, & resolutioni paratiorem habent, quàm frigidi. Ideoque mitiore calore, ut discutiantur egeant, quàm quòd per maximam attenuationem: si à corpore per halitum, aut sudorem, vel aliam evacuationem non expellantur, phrenitim, & alios morbos perniciosos facere parati sint. Ac etiam, quòd præ immodica tenuitate impingi, & membris adeò includi valebunt, ut postea per pharmaca educi minimè queant. Semper ergo iis, quos dixi, humoribus occasione febris existentibus, quæ corpori admoventur, talia futura sunt, quòd bilem, & sanguinem potius temperent, quàm excalfaciant.

6. Methodus.

Sexta sit. Febris remissio, quæ in relatis febrientibus procuranda est, non per medicamenta adstringentia interius sumpta, aut exterius admota exequenda ullo in tempore morbi erit, maximè in initio, aut augmento: ne discussione in vaporem humorum vitiatorum, aut eorundem sensibili per ventrem, aut alias vias excretioni, quæ adstringunt, impedimento sint. Nisi cum aliquod membrum internum adeò laxum fuerit, ut nisi quæ roborant; admoventur, periculum vitæ immineret. Quapropter aberrant insigniter: qui trochiscis, quos pastillos Latini vocant, confectis ex medicamentis adstringentibus in principiis febrium utuntur.

Septima methodus sit. Neque
Ee quàm

7. Methodus.

quàm maxima cura habenda est generis febris, ut ei medearis, si febrium genera per circuitus eandem distingeris. Cum sæpè accidat febres per tertias dies redeuntes à crassioribus succis ortum trahere, quàm quæ per quartas procedunt, & continuas, quàm quæ quotidie affligunt, à plus lentis succis oriri. Reditus enim febriles in tertiis, aut quartis, aut quotidianis diebus, & si nonnihil conducant ad notionem causæ morbificæ, compluries tamen si iis tantum Medicus innitatur, non sine vitæ ægri periculo aberrabit. Dum enim præsentia condimus, quidam quartanam patiens febrem, in tertianam transisse, vidi: ac post per quartos dies iterum invasisse.

8. Methodus.

Octava. Cum præcipuus scopus in curatione febrium sit ablatio materiæ, quæ febris occasio est, quæ absente, natura cessaret in magnas, frequentes, & veloces systoles, ac diastoles cor atollere, ac deprimere, undè febrilis calor paufaret: totis viribus conaturus est Medicus per quævis signa investigare succi, quæ occasio febris est, naturam, non tantum genericam, verum, & specificam. Non enim sufficit Medico, qui rectè febribus medellam exhibere procurat, noscere, quòd pituitosi succi sunt, qui in ægrotante redundant, sed specialius indagare, an pituita hæc sit tenuis, & aquosa, an lenta, & viscida, & an sit insipida, aut acida, seu falfuginosa: quòd harum quævis distinctis præfidiis concoquitur, & expurgatur. Crassos enim, & lentos succos attenuare, & dissecare oportet, & tenues inspissare, acidam pituitam excalescere, falfuginosam quandoque infrigidare. Neque minores differentia in melancholico succo contingunt, ac etiam in bilioso humore,

& sanguine, quàm quæ in pituita relatæ sunt. Sanguis quippè non uniformis in omnibus, qui febriunt, ob ipsius redundantiam, aut putredinem reperitur. In nonnullis enim crassus, attenuatione indigens: in aliis subtilis, inspissationem poscens. Atque alias differentias habens passim invenitur. Specialique indagazione naturæ humoris, qui febris occasio est, inventa. Et per hanc febris speciem distinguendo, quandam pituitosam à tali specie pituitæ orientem vocabis: aliam atrabiliariam, reliquam biliosam, & alteram sanguineam. Et has potissimas febriles differentias esse dicces. Continuas autem, & intermittentes in talibus, aut talibus diebus esse, differentias etiam febrium fore, non negabis, sed à quibus non adeò insignes methodi curativæ elici valent, ut à prioribus.

9. Methodus.

Nona methodus sit. Delinquant ergo, qui innixè procurant, genus febris per invasiones distinctum noscere: inquirentes scilicet, an tertiana simplex, aut duplex, an continua, quæ sibi proponitur sit. Et an quartana semper infestans, aut intermittens febris medenda dicatur. Vel si emitriteus, aut quotidiana morbus ille nominetur. Sufficit enim exactè noscere eum humorem, qui caloris febrilis occasio est, reditu febris non neglecto, non tamen adeò diligentèr, ut occasio febrilis sciri procurato. Sive enim quotidie semel, aut bis febris augeatur, & imminuatur: sive per tertias, aut quartas dies hoc illi contingat, seu aliter eveniat, parum ad curationem conducit, si humoris, qui febris occasio est, natura ignoretur. Prodest enim tantum circuituum febrilium dignotio, ad eligendum horas decentes exhibitioni alimenti ægri, atque reliqua victus rationi: neque non ad

ad tempus aptum evacuationibus, & decretorium tempus expectandum, non tamen ad eligenda præfidia, quæ expédiunt, ut humor concoquatur, & educatur, in quibus ægri salus præcipuè consistit.

10. Methodus,
ubi præceden-
tiam Medico-
rum fittio que-
dam improba-
tur.

Decima methodus sit. Vana est fittio Medicorum, affirmantium i-
deò febres continuas esse, quòd humor, qui occasio febris est, intra venas contineatur, & intermittentes inde ortum trahere, quòd humor, à quo ut ab occasione pendet, extra venas situs sit. Nam cum includi humorem intra venas, aut extra, indifferens sit febrium perseverantiæ, & continuitati: quòd sæpe contingat, humorem inflammationis inguinis, aut alarum in carne extrinseca impactum occasionem febris continuæ esse, & humorem modicum, aut facultati expultrici obedientem intra venas inclusum febris intermittens, & è diverso humorem aliquem intra venas occasionem febris continuæ esse, & alium extra ipsas situm intermittens: non est, ut quid ex perseverantia, aut intermissione febrium locum humoris variari putemus. Undè minimè quoque à prædictis affectibus indicationes curativæ diversæ sumi ex diversitate locali valebunt, ut ante hac credebatur. Existimantibus Medicis, continuitatem febris indicare, quòd sanguis à venis mittendus sit, quia humor intra easdem includatur, & intermissionem, non item. Potius enim continentes esse febres procedit, quòd facultas vitalis (quæ humorem, ob quem febris concitata à natura fuit) non valuerit illum in totum discutere, ut non amplius rediens, febris diariæ tantum fuerit occasio, aut adeò distanter à sanguine vassorum proximorum cordi sejungere, ut non nisi in secunda, aut tertia, aut quarta die re-

Tom. II.

dire ad inficiendum sanguinem fuerit aptus, quàm eo, quòd intra venas sit inclusus humor, qui febris continentis occasio antecedens, secus conjuncta fuit, ut jam superius exposuimus, & infra explicabimus.

11. Methodus

Undecima methodus sit. Si adeò difficilis fuerit dignotio humoris, quem putas redundare, aut putrere in febriente, ut nullo modo certus esse valeas, an pituitosus, an biliosus, seu ex aliis quivis fuerit, quòd signa ex pulsu, & urina, & reliquis symptomatis ambigua, & non plus unum, quàm alterum testantia sint, nequaquam materiam morbi illius educere coneris, donec tibi constet humoris species. Quæ dignotio non diu differri potest, si mediam victus rationem non plus calidis succis, quam frigidis convenientem febriens observaverit. Nam si facultas ægotantis morbum vincere incœperit, ipsa nonnullis accidentibus speciem humoris victi ostendet, at si è contra cesserit, humor ipse vincens palàm symptomatibus indicabit, qualis speciei sit.

12. Methodus

Duodecima methodus. Minimè aberrabis ante morbificæ causæ cognitionem, si sirapum acetosum tempore veris, & æstatis, febrientibus bibendum exhibueris, & oximellem simplicem autumno, & hyeme, temporibus servantibus propriam naturam. Nam uterque, tam succis calidis, quàm frigidis adæcens est.

13. Methodus

Decimatertia methodus. Falluntur, qui opinantur succos tenues concoctione non egere, ut habiliores ad excretionem fiant, sed solis crassis, aut lentis hoc convenire. Non tantum ideò, quòd vitalis vis tenues humores ante concoctionem in principio non excernat, sed ad diem criticam eosdem post coctionem urinarum reservet:

Ee 2

ut

ut Galenus, & Avicena in plurimis locis scripsere verum, quod Hippocrates. Aphorismo vigesimo secundo, primi libri, id fultus ratione præceperit. Et Galenus de Symptomatum causis, libro secundo, cap. quarto, idem docuerit, cum scripsit: [Aquosa namque propter tenuitatem, potius à spiritu thoracis cum vi emisso dissecantur, quam ultra deferuntur. Glutinosa pertinaciter arteriæ adhærent.] Etiam in libello, quem de totius morbi temporibus composuit, idem explicaverit, cum dixit: [Quin etiam humorum, qui è cerebro per palatum, & nares defluunt, initium quidem est, cum aquei, tenuesque, item copiosi, & acres apparent, extremam etiam hæc cruditatem indicant. Concoctionis notæ jam sunt, crassior, & minus acris, & modicus humor descendens.]

Non semper observanda nature normæ in evacuationibus.

Nec immeritò hæc, quæ statim leges, superius scripsi verba: [Non tantum quod natura ante coctionem tenues humores non excernat. Id enim scripsi: quia si solius nature operam æmulari in coctione humorum vitiatorum, & evacuatione eorundem observare teneremur, numquam nisi in statu coctionis humores per alium, aut venæ sectionem, aut aliam viam educeremus, cum ipsa dum viget, & non vi symptomatum aliud facere cogitur, ante id tempus non educat à corpore nocuos succos: ubi manifestè aberraremus. Etiam quod Medicorum omnium inculpatis methodis contrarii id exequendo essemus. Quod ipsa ad sanguinem per nares, aut vulvam, seu alium quemvis locum criticè educendum, criticam diem expectet. Nos tamen ex Galeni, & Avicenæ: ac aliorum Græcorum, & Arabum sententia antequam sanguinis concocti in urinis aliquod indicium sit, per ve-

næ sectionem ipsum extrahimus.

Nec ab re, quæ relata sunt, à Medicis naturam non æmulantibus in morborum medella exequuntur. Sanguinem enim vena incisa in morborum principiis educere, nullis coctionis signis præcedentibus jubemus. Et biliosos, & valde tenues succos donec crassiores fiant, non expurgamus. Quod timeamus, ne in membrorum porositatibus inclusi, expultrici humanæ facultati, & attractrici pharmaci non obtemperent. Ut quoque viscidos, crassosque humores membris hærentes, tam nostræ facultati expultrici, quam attractrici pharmaci rebelles quoque futuros suspicantes prius attenuamus, ac dissecamus, quam expurgemus. At in sanguine, qui humor mediocris consistentiæ est, neque adeò tenuis, ut bilis, neque adeò crassus, ut pituita, aut melancholicus succus, non est, ut quid ejus educationem immoremur, expectantes ipsius mediocrem consistentiam, quæ in prima die morbi in ipso adest, & prostrat. Si enim natura differt ejusdem expulsionem, & non in principio morbi sanguinem hunc excernit, non quia in intermedio tempore ipsum promptiorem expulsionem efficere conetur, retardat. Sed quod tam ducendo illum, qui vitiatus est, ad osculum vasis, per quod expurgandus erit, & ipsum à puriore sejungendo, immoretur, quam quod in referendo osculum, per quod defluxurus sanguis est, nonnullum tempus absumat. Neque inficiari volo, quod quandoque dilatio contingat: quia facultas expultrix nostra proritanda à morbifica causa est, priusquam expulsionem molliatur: & cum nedum in principio valde à morbis lacefsiri soleat, donec aliqui dies dilabuntur, in quibus humores pertinacius infestantes,

tes, molestiam grandem inferunt, & absumi vitales, & cæteros hominis spiritus deservientes vitæ operationibus cogunt: idè in initiis nimirum, quod adversus morbificas causas non insurgat, & in processu sic. Putare enim in augmenti duratione, & usque ad succorum coctionem acquiri quandam occultam qualitatem in humore, quæ obedire naturæ expultrici, promptus fit, (ut Ugo Senensis est opinatus) vanum est, cum causam manifestam à nobis relata habeamus. Tunc enim ad ignotum principium effectuum devenire compellimur, cum quæ nobis nota sunt, minimè sufficiunt, & non aliter. Negotium ita geri, ut à me dictum est, eventus ipsi monstrant. Sæpè quippè contingit, cum sanguis, aut alius humor mediocrem consistentiam habens, & viis, per quas educendus est, adest, in principiis morborum excerni ipsum, ac morbum statim pausare. Quod minimè eventurum erat, si illa occulta Ugonis obedientia acquirenda à principio morbi usque ad statum necessario præcessura evacuationem erat.

14. Methodus.

Decimaquarta methodus. Neque quod redundante sanguine mediocris consistentiæ licet in principio morbi eundem: vena secta extrahere, idè licere opineris, quovis sanguine exuberante, convenire ipsum in initio morbi per venæ sectionem à febriente elicere. Nam contingit sæpius, febres occasionem à multo, vel putrefacto sanguine plus iusto crasso, aut tenui trahere, quàm à mediocris consistentiæ. Quod in plurimum ex urinis dignoscitur: ubi si in priori, aut secunda die febris continentis huiusmodi sanguinem eduxisses, manifestè aberrasses, quod præ nimia tenuitate, aut crassitie rebellis extractioni esset, qui post modum in

tertia, ut plurimum die si educeretur, experimento noscimus, prodesse. Suntque, ut dixi, multo plures continentes febres, quæ ab huiusmodi sanguine occasionem trahunt, quàm quæ à mediocris consistentiæ originantur. Indeque contingit salubrius in vulneribus, præcipi sanguinem in secunda, aut tertia die vulneris illati mitti, quàm mox ut vulnus infligitur, quod non omnes, qui unitatis solutionem patiuntur, sanguinem mediocris consistentiæ habent, sed complures, aut valde tenuem, seu immodicè crassum, quorum uterque ineptus evacuationi erit, paucos, & optimo mediocris consistentiæ per venæ sectionem extracto.

Quippè, vena secta, non educitur sanguinis ab homine, ut puncto utre, vinum ab eodem. Nam in utre immodicè distento, vinum exire compellitur, quod partes utris distenti cupiant distensionem vitare, & sui gravitate deorsum petere, indeque cum ruptio in utre fit, quæ exitus vino patet, utris partes compressæ, vinum exire compellunt. At in nobis viventibus, & non immodicè repletis, venæ distinctæ non sunt, quapropter vena secta, sanguis resilire non deberet, ut in vulneratis contingit: præsertim si ut à vena exiret, sursum versus sanguis movendus esset. Ut cum vulneratur capitis calvaria, aut humerus accidit. Profilit ergo sanguis, seu inimico vulnerante, seu Chirurgo venam secante, quod cum natura viget, comprimat venæ partes, ut vitiosum resilire cogat, & optimum in corpore detineat. Undè accidit brachio dextro inflammato, & vena sinistri (quod sanguinem inculpato habeat) secta, vitiatum sanguinem educi, optimo contento in venis sinistri brachii, exire à natura, non permissio.

Quid sit in causa, quod calvaria secta sanguis sursum resiliat.

Scio

Scio quòque citra relatam compressionem, quæ à natura in venis ægrorum sectis fit, sanguinem ob alias causas in sanis vulneratis resistere posse: tam quòd vena secta, ipse refrigeretur: & inspissetur, & minorem locum occupet, unde vena coerceri ne vacuum detur, cogatur, & inde resultus sanguinis fiat: quàm quòd rarò fieri valeant vulnera, quin aliquis ex angulis ejus deorsum versus tendat, per quem sanguis, quia gravis, necessario fluxurus est. Ob alias etiam causas exire sanguis à venis in alto corporis sitis, & per quas necessario sursum deferendus potest, quas in præsentiarum examinare non est decens. Sed his misis, ad ordinem methodorum redeamus.

25. Methodus.

Decimaquinta methodus fit. Cum varia, imò contraria Hippoc. & Galen. ac Avicennæ præcepta scripta reperiantur, nonnullis quorum cavetur, ne ante concoctam materiam eandem subducamus, quo differre subductionem humorum usque ad statum coctionis eorundem præcipere videntur, & alia in statu quicquam movere interdiciant, cogimur: ut sensus verus utrorumque decretorum concipiatur, tempora morborum, ut prius legistis, distinguere, in ea, quæ per sævitatem symptomatum computantur, & alia, quæ ob materiæ coctionem, aut cruditatem considerantur. Cum ergo Authores præcipiunt, decens esse in statu nihil movere, de statu, quem per sævitatem accidentium distinguimus, intelligendum esse, manifestè ratio ipsa docet. Tunc nempe cum vitalis vis, quàm maximè innititur morbi causam vincere, & ipsa morbifica causa, ut cætera omnia entia suum esse asservare cupiens resistit, adversusque naturam vincere ipsam procurantem insurgit, symp-

tomata sæviora, quàm in ullo alio morbi tempore in ægris hujusmodi conspiciuntur. Statusque hic symptomatum vocatur. In quo aberrasset, qui ullam humoris evacuationem moliretur, & aggredi auderet, quòd naturam perturbaret, & à pugna illa vitæ tam maximè necessaria cohiberet. Et sic omnes sententiæ, quibus succorum vitatorum extractio à corpore in statu inhibetur, interpretandæ sunt. Ut illæ, quæ jubent crudam, incotamque materiam non educendam esse, prohibent in principio, & augmento coctionis humoris nocui, ipsum expurgandum non esse, sed in statu coctionis ipsius id est, cum perfectè coctus est, fore evacuum jubent.

Atque ii, quos retuli, diversi status, quandoque simul, ac in eadem die, & hora contingunt: nonnunquam in diversis morbi diebus. Non rarò quippè antecedit status symptomatum statum coctionis materiæ morbi, ut sæpè quoque ediverfo contingit. Neque hæ varietates fortuito eveniunt, sed propriam causam habent. Cum enim morbi salubris causa à principio usque ad ipsius statum (animadversum penes concoctam materiam) rebellis non coctioni, sed expulsionì durat, ejusque nihil sensibile præterquam sedimentum, aut exiguum exputum excernitur, & proximior tunc cordi, quam in ullo alio tempore morbi noxius succus ac putridior reperitur, tunc uterque status necessariò coibit. Nam simul materia morbi illius erit ad mediocre consistentiam redacta, indeque excerni prona, cum jam victa fiet, ut urinæ monstrabunt, quem statum coctionis appellamus: ac tunc etiam sæviora symptomata necessariò aderunt, quòd visceri tam præcipuo, ut est cor, proximior cau-

causa morbi tunc erit, ex qua magis sanguis vitalis inficietur, quod corruptiorem fore, quam in principio morbi supposuimus, & virtus expultrix cum majore conamento, quam unquam excernere succum nocuum lacefsita procurabit, quæ pugna status symptomatum nominatur, ut relatum est. Porro concoctio humoris excernendi, nequaquam adversatur putrefactioni: simul enim augeri coctionem hanc, & putrefactionem accidit. Quia coctio hæc non aliud est, quam prædispositio quædam acquisita in noxio humore, ut facilius excerni valeat, ut audistis, cum qua summè putrefactum esse id, quod promptum excretioni est, stare potest. Aliud enim coctionis genus, quod circa alimenta versatur, ubi id, quod coque dicitur, aptum fit in nostram substantiam converti, in totum putredini contrarium est, quod putredo per se, & primò non tendat in ullius entis generationem, sed tantum in corruptionem misti, quod putret. Et si quando per accidens contingat ex putrefactione aliquorum cadaverum, aut stercoreum animalia gigni, à putrefactione fieri non intenta, quæ fusè superiùs scripsi. Neque credat ullus Galenum 3. techn. cum dixit, coctionem efficere cessare putredinem intellexisse, quod quæ concocta, id est, apta excerni sunt, putredine careant. Nam id falsum esse probatum superest, & experimenta vera esse, quæ prædiximus, monstrant. In diebus nempe decretoriis contingit per aluum, aut os vel sudorem excerni morbi causam cum eximio foetore, quo ejusdem putrefactio deprehenditur, & agrum statim à morbo liberari. Quo etiam in statu coctionis expulsam esse morbi materiam intelligimus, præsertim cum coctionis sig-

na præcessere. Quod ergo Galenus exprimere voluit, tantum erat, coctione humoris noxii effici, ut putrefactio, quæ serpebat, & exedebat humorem, sublato, sejunctoque ipso in aliquo loco, quod illius vitiatum, & aptum expulsioni erat, in mediocrem consistentiam versum: pauset, cessetque in ultiores partes progredi. Quod Aëtius sermone primo Tetrabibili secundæ cap. 74. explicuit, cum retulit.

[Quemadmodum igitur dum inanimata corpora putrescunt, primum abjicimus ex ipsis, quæ jam putruerunt: deinde reliquum in aëre frigido suspendimus, & perspirationes perfrigerantes molimur. Eodem modo sanabimus in humanis corporibus putrefactionem: quod quidem jam corruptum est, omnimodo evacuant: reliquum verò gestationibus moderatis, & transpirationibus perfrigerantibus, ad exactam, ac naturalem proportionem reducentes.]

Utque causam explicemus, unde oriatur, quod status concoctionis noxii succi antecedere statum symptomatum contingat, & diverso, ut supra diximus sciendum non in omnibus morbis asseruari materiam universam ad unam criticam evacuationem, sed paucissimis hoc convenire. Quis enim in scientia medica exercitatus, non observavit innumeris febrientibus contingere, in imparibus diebus sudores semper invadere, aliis quotidie, quibusdam in diebus indicativis, nonnullis indiversis ab his: in quibus omnibus portio insignior noxiorum succorum per relatos sudores excernetur, ut in aliis per tertianas, aut quotidianas alui subductiones, aut sanguineos defluxus, vel à pectore, vel capite excretiones sive per narium mucum, ubi

Quid sit in causa, quod status concoctionis humoris aliquem antecedit statum symptomatum & è contra, exprimitur.

ubi humoris, qui occasio est morbi quandoque potior pars in declinatione computata per sævitatem symptomatum absumetur, pauciore relicto ad ullam, vel ullas periodicas sensibiles, vel insensibiles evacuationes, tunc quia declinatio illa cum statu concocti humoris jungetur, si morbus salubris est: in quo eventu status symptomatum statum coctionis humoris præcedet, quòd in tempore, in quo humor concoquebatur, & paulatim excernebatur, sæviora accidentia, quam unquam aparitura erant.

Quomodo diversi status febrium contingat.

Præcedet tamen status concocti humoris statum penes sævitatem symptomatum: cum humor, qui morbi occasio est congestus, & ejusdem usque ad diem decretorium tantum insensibilis pars absumpta, longe à corde concoquitur, & expelli extra corpus nequaquam valet, nisi proximior cordi fiat, ut inde ab eximio ejusdem calore in sudorem, vel halitum versus, excerni possit: qui ante propter defectum tanti caloris, quantum cor habet, minimè poterat. Proximum enim esse cordi humorem noxium, sævitatem symptomatum concitare, nemo est, qui ignoret. Cum quòd magis sanguinem cordis ibi inficiet, quàm alibi: tum quòd facultatem vitalem plus proritare valebit, unde sæviora symptomata provenientia ex pugna naturæ adversus humorem, qui morbi occasio est, resultabunt. Poterit etiam, distante à corde humore concocto, sævitas symptomatum perfectam coctionem subsequi, quando ex commoto humore excernendo fuligines elevatae cor, & cerebrum petentes membra hæc laceffunt. Immorari exponendo tot diversos eventus, quot contingere his diversis statibus valent, incassum est. Ideò ad methodorum ordinem pro-

sequendum redeo: dum prius dicam, quæ sint à quibus sævitas symptomatum augeatur. Ex parte ergo causæ morbificæ, ab ipsius multitudine, & ab ejus malitia, & cordi proximitate, & ab harum causarum qualibet. Ut ex parte facultatis ægri, ab ipsius imbecillitate, & ejusdem conatu ad expellendum morbi materiam, nempe hæc omnia esse solent, ut symptomata, quæ ortum trahunt à pugna naturæ contra causam morbi, majora sint.

Et ne quandam veterum questionem attinentem huic negotio inter Trusianum Monachum Expositorem Artis Parvæ Galeni, & Gentilem Avicennæ Commentatorem, qua inquirunt, in quo morbi tempore ægritudo sit vehementior, an in statu, vel in principio, indiscussam linquam, etiam ipsam prius exponam, quàm ad methodorum ordinem redeam. Hi ergo non quærunt, utrum status, quo ad sævitatem symptomatum, orientem à pugna naturæ contra morbi causam, sit major in morbi salubris initio, an post, cum morbus perseverat, cum uterque fateatur, relatum sævitatem symptomatum in plurimum post initium morbi contingere, si initium vocent primum morbi insultum, ut Galen. comment. 12. Aphorif. primi libri. Sed duntaxat interrogant: Quando morbi ipsius malitia proveniens tantum à causa morbifica plus vigeat? sive id ex symptomatibus noscatur, seu non. Visumque Trusiano est, in prima die morbi salubris, qui per aliquot duraturus est, graviolem morbum, quàm per reliquum aliud tempus necessario futurum. Fulciebatque sententiam hanc ipse, sequente quàm maximè ratione, quòd in omni motu locali, res, quæ movetur, plus distet à termino, ad quem

Exprimitur veritas cujusdam antiqui quesiti.

quem in principio, quàm in motus prosecutione. Ac cum æger in principio morbi salubris sit, sit velut in principio termini, à quo procedit, & in omnibus aliis morbis temporibus proximior salutis acquirendæ, quæ terminus ad quem dicitur, inde necessario sequi credebatur ille, quod in prima die morbi salubris ipse sit vigoroſior, & ingentior, & in aliis diebus mitior. Sævitatēque symptomaticam visam in prosecutione morbi non credebatur ipse oriri à majore morbi vehementia, sed à natura proritatem, & movente causam morbi plus tunc quam unquam, & à materia morbi naturæ resistente, & in ipsam reagere nitente, & si minus nocua tunc esset quàm prius, quod jam ab ipsa natura paululum correpta foret. Quorum plurima de morbo dicta vera sunt, si morbus ipsa morbi causa nominaretur, & in principio tanta, ac adeò pernicioſa foret, ut in temporibus principium sequentibus. At cum res aliter habeat, quod morbus accidens sit, qui ægris inest, ac ille major, aut minor nuncupetur, prout plus, aut minus operationes hominis lædit, & morbi causa, quæ substantia est major sæpè fiat post initium, eo quod portio alia primæ causæ adjungatur, & ideo quod corruptior, quamquam expulsionis promptior. Non est, quid hujus authoris falso decreto fidem adhibeamus, experientibus nobis, multò plus operationes lædi in morbi prosecutione, quàm in initio. Præsertim quod falsæ hypothese innititur. Non enim, quæ ab aliquo loco proficiuntur, plus distant à termino ad quem in principio motus, quàm in motus prosecutione, si motus est circularis. Musca enim, quæ ab aliquo globi puncto proficiscere-

tur, ut ad eundem peragrato globo, rediret, proximior esset termino ad quem, putà puncto, unde immediatè progredieretur, statim quod progredi incoepisset, quam post cum in opposito puncto globi stetisset. Ad cujus similitudinem æger, qui à salute per morbum salubrem discedit, & in eandem est regressurus, non magis à salute in principio distat, quam post: immò proximior salutis in principio morbi est, quam in statu ejusdem. Ex quo liquet Gentilis sententiam veram esse. De quibus satis dixisse videor.

Decimasexta methodus sit. Quamquam in plurimum oporteat humores noxios à corpore post eorundem coctionem educere, nonnumquam tamen licet incoctos eosdem, vel eorundem portionem ullam etiam extrahere: cum adeò sæva est humoris morbifici malitia, aut tanta ejusdem multitudo, quod si Medicus expectaret ejus coctionem, verosimile esset, vitam ægri prius defuturam, quam humor noxius in totum conqueretur. At quamvis vera hæc methodus sit, labefactari ratione dicenda à quocumque posse, videtur. Nempe si quando multa, aut valde pernicioſa materia morbi est, licet ante concoctam materiam eandem totam, vel ejus ullam partem expurgare, inde sperantes majus ægri emolumentum, quam incommodum (nam aliàs delirium esset evacuationem moliri) cur in omnibus ægris id non exequimur. Cum in iis qui à pauca, aut benigna causa ægritudine laborant, majus salutis commodum proveniret ob majorem materiæ promptitudinem, quam in illis, in quibus licere dicunt. Porro huic objectioni responderi non poterit. Ideò sic præceptum, quod ubi morbi causa, nec multa,

nec valdè noxia est, & si insignior salutis ægri utilitas ab evacuatione sequatur, quàm in reliquo morbo pendente à turgente materia, tamen idè evacuationem interdici, quod adhuc magis proficua evacuatio, expectata perfecta humoris coctione, esse poterat, quam ante: indeque cum sine ægri noxa differri evacuationis tempus valeat, differre salubrius putent, præcocemque, ac immaturam materiam extrahere vetent. Certè hanc evasione parum prodesse, vel ex hoc intelligitur, quòd ad incocti humoris noxii vacationem mille incommoda subsequi scripserit Galenus, cæterique Authores, qui Aphorismum Hippocrat. primæ sectionis, præcipientis concocta medicari oportere, & movere, non cruda, exponunt. Inquiunt enim primo ad incoctorum succorum è vasis educationem, sequi ipsorum cum inculpatis commistionem, quòd coctione à bonis succis juncti non sint. Etiam secundò sanorum succorum educationem necessario commitari, immaturam evacuationem referunt, undè vires labefactantur. Certè cum vi pharmaci præ nimia crassitie, aut glutinositate frigidorum humorum, aut immodica tenuitate calidorum educi neutri valeant, qui utiles sunt, & quibus vires foventur, extrahuntur: indeque ipse deijciuntur. Ac tertio eorundem vitiatorum majorem malitiam ob incocti extractionem acquiri referunt: quia ab eo quod lentore, & crassitie rebelles educationi erat, si immaturè portio ulla vacuatur, tenuior pars extrahitur. Undè residuum magis rebelles educationi restat: & ab illo, quod immodica tenuitate attractrici facultati medicamenti non obtemperat. Si aliquid extrahitur, crassior pars, quæ promptior evacuationi

erat, educitur. Reliquumque magis rebelles ob exiguam tenuitatem superest. Et plura alia incommoda referunt, quæ si vera esse ut scribunt, putant, nescio qua ratione fulti, incoctum humorem educi permittant, quamvis ipse turgat, & turgere humorem, ut exponit Galen. in supradicti Aphorismi expositione sit, per corpus discurre, & transfluere, & de una parte in aliam transgredi. Nam hæc omnia incoctis existentibus relatis succis, qui turgent, plus per pharmacum auferentur, quàm reprimerentur, ut incommoda, quæ supra nunc legistis docent. Et quamquam verum sit, quòd responsio superius collata sufficienter probet minus nocivam futuram vacationem, quæ fit in morbis salubribus, incoctis existentibus ejusdem humoribus, quàm in illis, qui à materia turgente pendunt. Non tamen per illam sufficienter objectio solvitur, sed solum, ut nos scribimus.

Ego certè non contemnendam objectionem hanc existimo, sed tantum apud me valere fateor, ut numquam audeam in principio morbi incoctos succos vi pharmaci fortis extrahere: nisi tunc, cum omnis spes vitæ aliter quàm per vasorum evacuationem adempta sit. Ac cum Galen. sequente Thucydidis consilium decimo medendi methodi, cap. x. consentio. Inquit enim Thucydides, ut Galen. refert: [Agentes aliquid, vel periclitari expedire. Quibus enim alia salutis ratio non est, & quæ unica videtur, ea dubia est, necessum arbitratur esse, adversos periculis ire.] Argumentisque, quibus oppositum probari ex incommodis, quæ naturæ ex relata evacuatione inferuntur, credunt, respondeo, naturam nostram non adeo merè naturaliter operari, ut lapis deorsum tendens,

aut

aut ignis sursum ascendens, sed ipsam vitaliter agere: & cum vitali facultati quandoque contingat efficere oppositum ejus, quod frequentissime operatur, ob ignotas nobis causas, consultius agere eum puto, qui de salute ægri nullam spem si vacuationem non exerceat, habens, eam molitur, quàm illum, qui ægrum nulla evacuatione experta deserit. Nempe accidere, etsi raro potest, quod ægri expultrix facultas adeò imbecilla sit, ut nihil concoctum humoris morbifici excernere valeat, quæ tamen adjuncta à vi fortis pharmaci illum à bono sejungere, & partes crassas cum tenuibus, & tenues cum crassis, ut decet, comiscere possit. Porro eventum hunc non vulgarem esse, sed paucis, ut dixi, contingere, ideò existimamus, quod facultas, quæ adeò ad noxia excernendum imbecilla est, ut nullum sedimentum in urinis expellat, neque earundem colorem in meliorem, & consistentiam in mediocrem mutat, sed tam perniciofa omnia excrementa, ut in initio erant, durare patitur, quo incoctum esse succum deprehendimus, non videtur à pharmaco devorato adjumentum aliquod susceptura. Quod etsi ad canales, per quos expurgandus est humor noxius, medicamentum illum trahat, id non sine noxa illata vitali facultati efficiat, undè infirma, debilitateque ægrotantis facultas, adeò infirmior, debiliorque sæpissime redditur, ut non multum post deglutitum medicamentum succumbat, Medicumque ab omnibus vituperari, & infamari, ut qui pharmaco ægrum interemerit, efficiat. Quapropter qui cautus est Medicus, numquam medicamentum ea die exhibebit, qua, vel sequente veretur ægrum moriturum, nisi, ut dixi, cum nulla alia sit via, qua mors

vitari possit. Ac tunc prædicendo palam omnibus, qui ægri curam habent, & in domibus ægrorum, quos inuisit, obiter colocationem interferendo se velle medicamentum exhibere, aut venam inscindi jubere, ut quod certò sciat, ægrum aliter non posse, sine miraculo evadere, cavendo propinquis, quod non credant, si mors vacuationem occupaverit, à pharmaco, vel venæ inscissione mortem provenisse: sed à vi morbi à se præcognita. Neque ob id quis putet, per me licere, eos ægrotantes vacuare, qui diu est, quod ægrotaverint, & morti proximos esse conjectare possumus. Nam hos, quod in die, qua morituri sunt, vacuat, indignus est Medicus vocari, ego enim tantum de illis sum loquutus, qui à vehementibus, & acutissimis morbis corripuntur.

Superfunt tamen de negotio hoc duo dubia non contemnenda, quæ solvere oportet. Alterum est, si sufficienter coctos noxios succos salubrius sit facultati expultrici ægri, ut eos excernat, comittere, an a Medico pharmaco educi. Aliud, si cum in die decretoria natura concoctum humorem non eduxerit, liceat Medico in eadem die eundem pharmaco expurgare. Nam hoc præceptum ab Avicena prima quarti, capite de Medella febrium in genere. Videtur, cum dixit: [Si natura non moverit, move tu hora motus ejus.]

Primum quæsitum, Galenum absolvisse, putabit quispiam, relictis plurimis locis, in quibus idem quod in præsens adducemus, expressè retulit in commento Aphorism. duodecimi, primi libri, cum scripsit, quod signa concoctionis semper sunt bona, ut quæ morbi solutionem haud ita multò post futuram ostendant. Et infra in eodem

*Proponuntur
duo dubia.*

*Solvitur du-
bia.*

commento cum non solum ex sua sententia. Sed Hippocrat. in primo libro Epidemiarum referat : [Coc-tiones judicationis celeritatem, salutisque securitatem significare.] In quibus ambobus locis expresse inquit, quod si cocta sit morbi materia, non multò post sit ex corpore à facultate expultrici excernenda, aliter enim solutio morbi, & ægri salus contingere nequibunt. Quo suadere videtur, ne Medici audeant eandem à corpore medicamentis, aut aliter educere. Delirium enim videtur, si certus sit Medicus post coctam materiam à natura excernendam, conari medicamentis illam educere. Rationeque ejusdem in de Crisibus libro idem decretum comprobatur. Si enim natura morbi causam incoctam vincere, & ejus nonnullam portionem per urinas, aut sputa, vel alui dejectiones, cum coquere incipit, educere valet, quo intelligetur concoctionem inceptam esse, rationi conforme erit, materiam hanc jam in totum coctam, expulsionique promptam à natura sine pharmaci adjumento vincendam, & à corpore educendam. Si enim difficilis sit, ergo facilius, per locum illum, si id, quod minùs videtur inesse, inest : ergo id, quod magis. At his dictis primo Hippocr. ipse adversatur in Aphorism. illo 22. primi libri, cum præcepit concocta medicari oportere, id est, pharmaco purgare. Ut idem Galenus in primis verbis expositionis Aphorismi illius refert. Etiam expositor Galenus sententiam eandem, tam in commento relato, quàm in aliis innumeris locis extollit, atque eximie laudat. Rationeque suaderi hoc placitum valet. Nempe cum agentia quando agunt, quasi perpetuò repatiantur, contingere sæpe poterit, adeò imbecillam reddi vitalem vim con-

coctricem noxiorum succorum ex resistentia, & reactione eorundem, & tantam copiam spirituum consumi, ut pro exercendo opere expultrici facultatis adeò exigui resistent, quòd ad excernendum humorem noxium minimè valeant, ac tunc egere pharmacum à Medico exhiberi, quo juvari ipsa possit, quis ambigere potest? Hanc ergo sententiam sequi Medicis consulo: nisi tunc cum morbus valdè salubris sit, & vacationem futuram signis sufficientibus nuntiatam speraverint. Nam, & si tunc Medicus decipiatur, & humor à natura ut suspicabatur, non vacuetur, nullum periculum ægotanti ex mora proveniet, poteritque transacta die decretoria Medicus pharmacum exhibere, & ægri corpus expurgare. Et si ut speravit cesserit, ægotanti non parum contulerit, eo quòd perfectiores esse soleant vacationes naturales, ac eum minori ægotantium noxa, quàm artificiosæ: Medicusque ipse honoratior prædicendo crism, quæ post succedet, evadet, quàm pharmacum devorandam exhibendo. Verum si æger in vitæ discrimine situs sit, multò consultius secum (prout est mea sententia) agetur, non differendo vacationem, quàm si eam differimus. Fortassis enim noxii succi, qui expurgari ob virium debilitatem nequeunt, ægrum interficient, qui à pharmaco, aut venæ sectione, & expultrici facultate simul educi possent. Ac hoc ego semper exerceo. Sententiasque Hippocrat. & Galen. quæ oppositum præcipere apparent, exponimus, non negando quòd qui forent pares antiquis, & adeò peritissimi in prænoscendo ut illi, qui ex nonnullis ægrorum signis indubiè sciverunt genus crisis, ac horam, ut docent scripta codicum Galeni, si vera sunt omnia, quæ

refert: quod mihi si non falsum, satis suspectum est. Consultius egissent, si crism prædicendo vacuationem sperarent, quàm coctam materiam medicamentis, aut aliter vacuando. At quòd nostris temporibus nullus adeò exactus Medicus invenitur, qualem se Galenus prædicat: ideò securius, quod Hippocrates præcepit, de vacuandis concoctis, exequi jubemus, quàm primum. Neque credat aliquis sententias Galeni, & Hippocrat. sibi contrarias esse, cùm solvendum morbum in tali die decretoria si talia signa præcesserint, referant. ut. 71. quarti Aphorismorum. [Quibus septima judicatur, iis nubeculam habet quarta die urina rubeam, & alia ex ratione.] Et in locis aliis: & cùm concocta medicari convenire præcipiant. Nam primum decretum cùm indubitatis signis linquendum naturæ vacuationem consulit: secundum, cùm ambigua signa sunt, & Medicus incertus de futura bona crisi fuerit loquatur.

Et quia ex sententiis Galeni in Commento duodecimo Aphorismi primi libri, quod notatum dignum erat, adduximus, ac explicuimus, æquum erit ex eodem commento si quid, quod taxari ab aliquo possit, inveniatur, etiam in medium proponere, ac qualiter explicari melius valeat, exprimere, ut Galenum ab injusta labe vindicemus, ut eundem, cùm dignum est reprehensione, carpimus. Dixit quippe ipse in relato commento. [Urina autem optima est, quando sedimentum album, lene, & æquale fuerit per omne tempus, donec morbus terminetur. Significat enim salutis securitatem.] Ubi irrideri à nonnullis posset, quod dixerit, si duraverit sedimen per omne tempus, donec morbus terminetur, significare salutis securitatem. Nam-

que nullum signum adeò perniciosum est, quod salubre vocari non valeat, si addideris recensita verba. [Si perseverat donec morbus finiatur.] Finge enim in aliquo ægro coire signa illa omnia, quæ perniciofa esse in prognosticis retulit Hippocrates: nonnè verè de illis dici non poterit, ipsa salubria esse, si verbum illud addimus, si perseveraverint donec morbus terminetur, ac finiatur? Certè sic. Iis enim continget salubria esse, si perseverant donec morbus absit. Quare quamvis multa sint, quæ responderi huic objectioni valent. Unum, quòd non semper cùm morbus finitur æger evadit, tam quòd morte infirmi finiri ægritudinem dicimus, quia mortui ægri minimè dicuntur, quàm quòd sapissimè morbi transeundo in alios deteriores pausent, ideòque addiderit cum illis conditionibus morbum in salutem terminari, ut sine illis in mortem finiri prænuntiet, aut morbum priorem in alium transire. Aliud, quòd addita sint verba recensita ad experimentum morbi illius, in quo contingunt, certam, ac indubitatam, & sine timore recidivæ salutem. Ut si semel apparuisset album sedimentum, & postea minimè, posse morbum finiri, sed cum spe redeundi, præsertim si in die pari crasis facta fuisset. Iis tamen responsionibus, ac aliis, quæ exhiberi in præsentiarum possent non contemptis, sed missis, ut quæ Authoris mentem non adeò fortassis explicent, prout referenda, inquit, quòd illa verba non addita sint à Galeno, ut conditionalia, quæ tantùm valeant, ut si dixisset, urina optima est, quando sedimentum album, lene, & quale fuerit, dummodò illud duret per omne tempus, donec morbus ad salutem terminetur. Nam tunc meritò exhibendus foret

Galenus, quòd etiam per hunc modum laudari possent alba oculorum apparentia in ægris dormientibus, & suspiria eorundem, & villorum evulsio, & deliria, quin omnis sensus privatio: nam si hæc perdurassent, donec æger evaderet, laudanda, & non vituperanda, ut ab Hippocrate in prognosticis vituperantur, forent. Sed quòd apposita sint verba, quæ explicamus, ut quædam magis exprimentia naturam optimæ urinæ, quàm semper necessariò comitantur. Ut si quis dixisset, optimus excreatus in pleuritide est, qui faciliter, & cum levi tussi à principio cum flavitie albedini valde commista excernitur, albus, lenis, æqualis post apprensus: talis usque ad pleuritidis expurgationem perdurans, id est, qui natus est perdurare usque ad pleuritidis mundificationem. Namque ad hanc normam relata Galeni verba, puta, donec morbus terminetur, intelliguntur. Eritque sensus illorum verborum Galeni. Si perseverat, donec morbus finitur urina, quæ durare semper assuevit cum præcedentibus salubribus signis, donec æger in totum à morbo evadit, saluberrima est. Satis hæc pro primo dubio sunt, aliàs enim, si Deus concesserit, fortassis plus de hoc scribemus.

Solvitur dubium secundum.

Secundum dubium, quod examinandum suscepimus, erat, an cum natura in die decretoria morbi causam à corpore non eduxerit, oporteat in eadem die illam extrahere. Efficit enim in præsentī negotio difficultatem maximam. Primò, quòd si tota dies decretoria speranda est, ut Medico constet, crīsim ab ægri natura in illa die non aggrediendam, quòd optimæ crīses potius in fine diei criticæ, quàm in principio accidant, non videtur, qualiter in die judicatoria licere

possit vacuatio: expectatis enim vigintiquatuor horis diei judicatorii, quod superest, decretorium non est, usque ad alteram diem judiciale: ac si illa quoque tota expectanda est, donec certi simus, quòd natura non movet, & excernit morbificam causam: neque educere noxium succum in ea, neque in alia sequenti propter eandem rationem Medicus poterit. Etiam secundo difficile hoc quæsitum reddit, quia jam quòd ex signis præcedentibus certior Medicus fiat crīsis non venturæ, si fortassis deciperetur, & in die judicatoria vacuasset, incommodum ingens ægrotanti inferret, ut Galenus de decretoriis diebus libro secundo cap. 11. referebat, distinguens ea, quæ crīsim futuram impedire possunt, in errores ab ægrotante commissos, & alios, qui à Medicis patrari queunt. De his ultimis sic loquendo. [Nisi quis Medicus introgressus ad ægrum, deinde succingens se vel cataplasma imposuerit, vel perfuderit, vel clisterion indiderit, vel venam inciderit, vel cucurbitulas adjungerit, vel confricuerit, vel nutriverit, aut hujusmodi aliud factitaverit, & alias nihil ab ipso gestum esse artificiosum putaverit.]

Quo scilicet crīsim alias venturam prohibuerit. Et infra de hoc ipso Medico loquendo retulit. [Tantum enim hic à justa naturæ ministri appellatione abest, ut etiam maxime contrarium nomen ipsi magis conveniat: inimico videlicet & naturæ ipsius, & ægrotantium hosti jure appellato.] Sit ergo quæsitū hujus solutio Galeni decretum in commento vigesimo primi libri Aphorismorum, ubi sic retulit. [Neque enim si quid paulò antea sit judicatum, hoc novari non debet: sed si perfectè, si integrè, si plenè, tunc verum est, quod dicitur. Si quid

quid verò deficiat, id quod deficit, oportet adjungere, nam quæ post judicationem relinquuntur, faciunt recidivas.] Quo in loco manifestè docet, quando oporteat in die decretoria, ac post vacuare: tunc scilicet, cum natura incipit in illa die morbi occasionem à corpore pellere, & id prosequi non valet. Ac ut expressius, & pro opere exercendo hæc Galeni sententia fufius explanetur, sciendum nos, ut mox dicemus, eam fuisse exequutos. Quippè cùm in die quarta, aut septima, vel undecima, seu decimaquarta, aut alia judicatoria defluxum sanguinis è naribus, aut alio loco, vel sudorem incipere noscimus, & minimè à natura prosequi, & non à sanguinis tenuitate, aut effervescentia, seu plurima aquositate, sed à multitudine, aut malitia effluxisse sanguinem, aut manasse sudorem suspicamur, & vires ægri validas esse coniectamus, naturamque impotentem ad ulteriorem sanguinis excretionem intelligimus: & si semel, aut bis sanguinem ab illo ægro miserimus, si imminere periculum vitæ sentimus statim venam in decretoria illa die iterum secari, jubemus. Et tantum sanguinis extrahimus, quantum tolerare posse ægrum coniecimus, maximè si urinas rubras esse videmus. Namque in sanguinis è naribus defluxibus albæ in plurimum apparere solent, quòd sanguis ad superna sit raptus, undè cum rubras adhuc persistere nosco, pro comperto habeo sanguinem mitti expedire. Nec timeo, quòd si expultrix facultas prosequi defluxum sanguinis, aut sudorem velit, per nostrum opus impediatur, aut immodicè alterum illorum augeatur. Quia sanguinis missio ab arte facta, opus naturæ refarcit, eamque à sanguine illo, quem vena secta extraximus, le-

vat. Quo natura minimè impedita dici potest, immò quòd idem sit assequuta, quod pro scopo habebat. Augerique immodicè defluxum sanguinis è naribus per venæ sectionem, impossibile quoque, ut diximus, est: nam hoc præsidio immodicum sanguinis cursum auferre præcipimus. Verumtamen si per alium humorem noxium à natura insufficientè vacuari in die decretoria video, ventremque bis, aut ter pauxillum humoris rejicere, nequaquam pharmacum in illa die exhibeo. Veritus ne fortè natura ipsa in fine diei sit rejectura per alium, quòd superest causæ morbificæ, ac vi pharmaci illud, & etiam quod asservari, quia utile expediebat, expurgetur. Transacta tamen decretoria die, nisi virium imbecillitas, aut quid aliud impediat, alium subduco, Hippocratem vigesimo primo primi libri Aphorismorum sequendo, qui sic dixit: [Quæ ducere oportet, quo maximè natura vergit, per loca conferentia eo ducere convenit.] Sufficientè de his pro præsentì loco dixisse existimo, dum Avicennæ sententiam superius ductam moderer, quæ movere humorem in illa die, in qua à natura esset movendus præcipit, exponendo illam de sanguine mittendo, non tamen de ventre solvendo. Ad ordinem ergo methodorum prosequendum redeundo, decimamseptimam methodum exaremus.

Sitque 17. methodus. Prohibemus in morborum initiis morbi materiam forti pharmaco vacuari, at illam per præsentem methodum medicamento, quod leniat, subducere non prohibemus. Quin in omni acuto febrili morbo ab humore bilioso, aut sanguine occasionem trahente alium expurgare in secunda, aut tertia morbi die (si alius

alius lubrica non fit) jubemus. Per Casiam, quam fistularem vocare juniores solent, aut per prunorum Damascenorum decoctum, seu tamarindorum macerationem, sive per hæc omnia simul in debitis ponderibus commista: dummodo morbus non à materia pestilente, qualis est bubonum pestiferorum, aut variolarum, & morbillorum ortum trahat, nam tunc quamlibet citra clisteria ventris vacationem veremur. Diximus in acutis morbis febrilibus ortum trahentibus ab biliosis, vel sanguineis succis methodum observandam, ut vitemus Apoplexiam, & Catochum, ac resolutionem nervorum orientia à pituita, & intra triduum, aut quadriduum interficientia, ubi Casiae fistularis, prunorum, & tamarindorum usus præ nimia sua humiditate non conveniret. Etiam explicuimus, quod ubi materia morbi pestifera, ut diximus, est, non sit Casia, neque medicamentis lenientibus vacuanda, quod experti sumus in illis pestiferis morbis innumeros ægros sæpè cum ventris fluxu mori, quod in aliis pestilentibus febribus non contingit. Clisteribus etiam frequentè in iis pestiferis morbis uti non audemus, nisi in tertiis diebus, in aliis tamen febrientibus quàm maximè quotidie conferre testamur.

18. Methodus.

Decima octava methodus sit. Quod oporteat interpretari sententiam Hippocratis, 24. Aphorismo, primi libri præcedentem. [In acutis passionibus rarè, & in principiis purgantibus uti, & cum præmeditatione faciendum.] Ut principium ibi nominasse totum tempus, quod est ad statum usque exclusivè intelligatur. Alias enim si ab augmento principium distinguere vellet, expressisset dicendo, in principio vacuare oportere, in

augmento tamen, & in statu minimè. Quod non fecit, immò oppositum, 29. Aphorism. secundi libri retulit, sic scribendo: [Cum morbi inchoant, si quid movendum videtur, move: cum verò consistunt, ac vigent, melius est quiescere.] Etiam principium, de quo Hippocratis illic loquitur, illud, quod penes accidentium sævitatem recensetur, nominasse intelligendum est. Nam de principio quoad coctionem materiae loqui non valuit, cum in illo cohibuerit materiam vacuari, præcipiendo concocta medicari oportere, & movere non cruda, id est, quæ in principio coctionis sunt. Qua de re fini Aphorismi addidit, cum præmeditatione vacuandum humorem in principio scilicet, cum sævitas, & status symptomatum non adsint, & concocta materia, aut turgens infestaverit.

19. Methodus.

Decimanona methodus. Adeò observandum est præceptum illud Hippocratis vigesimo Aphorismo primi libri, jubens fore ducenda, quæ nocent per loca conferentia, quo maximè natura vergit, quod si nauseantem febrientem viderit Medicus, statim potionem ex oximellite, & oleo amygdalarum dulcium, & fœniculi, & anesi decocto, ubi melancholicus succus, aut pituita tantum redundat, aut bilis est admista, bibendam parum calidam ægro est daturus. At si bilis dumtaxat exuperat, multo exuberante etiam sanguine, aut non. Ex hordei, & violarum coctione, & syrupo acetoso potionem tepidam exhibebit. Verumtamen si rigore, aut frigore corriperetur qui nauseam pateretur febriens, aut in initio febris esset constitutus, & vereretur Medicus potionem non esse ab ægro movendam, aut ejus insignem partem in ventriculo mansuram, nequaquam priorem potionem

tionem pituitosis, aut iis, qui notham bilem habent, dabit, ne obstructio in aliquo viscere ex intempestiva potione illis oboriatur, quamquam enim aperiendi vim illa potio habeat, in principio febris nocet. At si rigor, & frigus præcessissent, & febris jam consisteret, appetitusque vomendi perdurasset, potionem relata non interdicendam moneo. Alteram vero, quæ exquisitam tertianam patientibus danda est, tam cum frigent, & rigent, quam cum febre incipiunt, & postea cum valenter febriunt: exhibere salubriter, præsertim vere, & æstate hortor, quod illis temporibus, & bile sincera exuberante, non est cur obstructiones jecoris, aut lienis timere possimus. Et de cætero certi sumus, quod siue Medicus potione assequatur, quod optat, vomitionem scilicet, seu non, potio deglutita prodesse, citra ullam offensam valebit. Ex quo facile elicitur, vomitionem à natura patientium continentes febres tentatam, & non perfectam in quovis morbi tempore sine timore per secundam ex recensitis potionibus esse adjuvandam. In præsens continentes nomen eas febres, quæ incessanter sine ullo frigore, aut rigore affligunt. Omnia quæ retuli, faciendâ præcipio, dum vires tolerare vacationem conjecto, & ex vomitione non dirumpendum aliquod internum, sanguinis vas, aut in caput pellendum biliosum, aut sanguineum humorem securus sum: nam aliter vomitio violenta, & non expontè facta per quàm nociva est, ideò in febribus vitanda. Ex hac methodo etiam elicitur, prudenter agere Medicos, qui ægotantes febribus intermittentibus, & siti per quàm molesta cum frigent, & rigent vexatos, jam quod coac-

ti, bibere febrientes permittere debent; alteram ex recensitis potionibus concedunt: quoniam si in ventre potio permanferit, & non vomatur, mitiorem noxam febrienti inferat, quàm aqua quantumvis decocta: etiam quod ingratus potionis sapor ab aqua abhorreere febrientem faciet.

Vigesima methodus. Non pa- *20. Methodus*
rum somnus nocet, cum rigor, aut horror, seu frigus corripit ægotantem, aut febris principium adest, quin parum minus, quàm aquæ frigida intempestivus potus obstructiones, & febris durationem auget. In me ipso porrò sum expertus, cum in vigesimotertio meæ ætatis anno febre tertiana notha corripere, nullis medicamentis post quadragesimum diem potuisse à febre liber evadere (quod statim cum frigore corripiebar, vehementi opprimebar somno) quàm somnum satis ægrè, & molestè deambulatione, & confabulationibus vitando. Non enim nisi tribus sum correptus postea tertianis, quod memoria consequar. Neque faciliter decerni poterit, an plus, seu minus inclinante febre, & in statu somnus juvet, quàm in principio noceat. Quippè adeò insignis utilitas, ex somno, cum febris inclinare incipit, & fermè par cum ipsa viget febrientibus conciliatur, ut difficilè, ut dixi, sit, distinguere inter hujus commodum, & initii incommodum. Neque contrarios hos effectus à somno in diversis horis febris invadente provenire absque ratione existimetis. Nocet certè in principio somnus quod cum tunc, ut superius de rigoris causis scribentes diximus, succus multus, aut vitatus, inficiat venæ, & arteriæ magnæ per dorsum repentium sanguinem, ex quo spiritus vitales erant procreandi, & hunc succum

natura nostra ab extremis corporis partibus spiritus, ac spirituosum sanguinem ad cor, ut vigorosius fiat, retrahendo, conatur discutere, & in vaporem vertere, vel à relatis vasis magnis, & cordi proximis per alium, vel alios meatus patulos, aut occultos excernere, vel in alias venas per ambitum corporis sparsas, & minùs cordi proximas segregare, somnus immodicè retrahendo calorem spirituosum, & sanguinem optimum, & constipando interna vasa multis succis, & innumeros spiritus suffocatione extinguendo, malum auget. Ac cum ad relatam expansionem quam maximè vigilia conducat, quòd ipsa humores, & spiritus ad corporis exteriora propellat. Cum jam consistente, aut inclinante febre in totum est humor noxius propè cutim expansus, & ab immodico calore febrili spirituum insignior pars discussa, prodest. Quòd per somnum viribus restitutis, multisque novis spiritibus genitis, atque in eas exteriores partes, ubi humoris tenuior pars rejecta est, expansis, ipse succus noxius per cutis poros in formam sudoris, aut vaporis à corpore pellitur.

CAPUT XXXI.

De medella minùs quàm præcedens generica febrium plurium dierum.

PRima methodus. Quàm maximè prodesse febrientibus clisterium frequens usus, nemo ratione particeps ignorare potest. Si enim calorem febrilem natura commentata est efficere, tantum ut humor morbosus per intestina, aut urinarios meatus, aut alias vias sensibiles, vel insensibiles apertiores vi caloris factas expurgaretur, fæcum à ventre eductionem in hunc usum conferre, notissimum erit:

tam quòd intestina pervia ipsis clisteri, vel aliter extra corpus pulsus redduntur, quàm quòd minor vaporum copia in ambitum totius diffundetur, quo facilior exitus reliquis à succis noxiis elevatis, patebit. Cum etiam quòd ventriculus ad cibi appetitionem, quæ in febrientibus dejici sæpè solet, facibus extractis concitabitur. Caput quoque à dolore hoc præsidio liberari solet, causis, quæ ipsum offendeant, inferius revulsis. Porro pro prima die invasionis febris, in qua ex alimentis tempore sanitatis devoratis multæ fæces in ventre redundare solent, uti soleo clisteri communi confecto ex betæ, & malvæ, & furfurum uncias vi. decocto, olei communis, ac minoris adstrictionis quàm reperiri queat uncias iii. mellis apum uncias ii. hieræ picræ Galen. uncia semisse salis communis gra. x. At in sequentibus diebus si sanguinem, aut bilem præcipuè supercrescere existimo, decoc-tum ex hordeo, & violis, & malvis, ac prunis, quas damascenas nominant, conficio. Cui adjungo olei violati uncias ii. & rosati unciam i. Casiæ, quam fistularem nominamus uncias ii. sachari non valdè expurgati, unciam i. ovorum lutea duo in decocto parum calido ne coquantur, & instrumenti fistulam obturent dissoluta. Huncque manè sub-mittere jubeo. Et per duas, aut tres horas ante prandendi tempus, si æger tolerare valet, detineri consulo, ac parum ante prandium excerni. Quandoque etiam noctu injici præcipio, & dormire, eo in ventre detento consulo. Solet enim somnum conciliare hujusmodi clister, vaporibus ejus humoris noxii mordacibus commissis, indeque suavioribus versis. Neque ullam in valdè acutis febribus diem intermitto, in qua id fieri non jubeam,

beam, nisi in his, qui molestè id ferunt, aut quibus alius satis lubrica, quotidie semel, aut bis faciem fluidam, & minimè induratum expurgantibus, est. Veruntamen si opinor pituitam, aut melancholiam esse, quæ plus supercrevit, & febre continua, sive tertiana spuria, aut quartana, seu quotidiana infestat, clismum primæ diei non vario, at in reliquis diebus ex malva, & glycyrriza, & cartami (quem cnicum dicimus) semine decoctum conficere præcipio. Et succi cauliculorum, & foliorum betæ uncias ii. olei ex semine lini, & irini singulorum uncia i. ac mellis communis uncias ii. & salis gran. xii. decocto misceo. Neque hoc sumpto dormire, neque tandiu in ventre detineri, sicut qui relatus est, consulo: quin post horæ spatium statim excerni, salubre esse iudico. Minimè quoque quotidie hic submittendus est clister, sed in intermittentibus febribus in die, in qua non infestat febris: in continuis in hora ubi febris plus inclinata est.

2. *Methodus.*

Secunda methodus. Neque apertio urinarii meatus: postquam alius est soluta, contemnenda est, imò levibus præidiis in principio procuranda, ne si validis uti tunc velimus, crassos succos ad meatum adeò arctos, prout qua defertur urina, sunt, pelleremus, quo cupientes referare, obstrueremus. Supercrecente ergo bile, aut sanguine, quatuor semina frigida maiora per noctem in aqua fontana macerabis, manèque lento igni, in eadem aqua semel bullire eadem facies, sachari sufficiente quantitate apposita, ex qua collata uncias iiii. ad bibendum sine ullo syrupo dabis: aut si ullum bibi iusseris, ex eo uncias ii. & ex hac aqua tantundem manè propinabis. Verùm si pituita, aut alius crassus, aut lentus suc-

Tom. II.

cus redundat, syrupum acetosum duarum radicum, vel oximelitem ex eisdem radicibus cum decocto feminis apii, & fœniculi deglutenda in relatum usum conferes.

3. *Methodus.*

Tertia methodus. Post recensitas faciem, & urinæ expurgationes, nonnulli Medici credidere, quàm maximè porodesse prorum cutis cum oleo camemellino, & vino albo apertionem, quam procurari totis viribus. Citra tamen oleum, & vinum, suadeo, ubi bilis syncera, aut tenuis sanguis exuperat, ne oleum, & vinum inflammari apta, ipsam tenuem bilem, aut sanguinem, tenuiora reddant, & sensibili excretioni plus rebellia efficiant. At tunc frictione molli matutinis horis relatum laxitatem prorum studiosè procurari, summè laudo: hoc enim facilius vaporum noxiarum exitus redditur, qui naturæ scopus gignendo febrem est. Cùm tamen crassi succi abundarent, inconvenire nihil crediderim, relatis liquoribus madido linteo corpus confricare: dum tamen illis aquæ nihil sit admistum, quòd hæc statim ad nativam frigiditatem se reducat, qua occludi cutis meatus poterunt.

4. *Methodus.*

Quarta methodus. Quàm maximè febrientibus conducit, quascumque vacuationes Medicus molliatur, easdem in horis intermissionis febris (si febris intermiserit) aut si continens, & semper infestans fuerit, tunc cùm minus ipsa viget, exercere. Cumque in plurimum febris in matutinis diei horis mitiores, quàm in reliquo tempore diei esse soleant, in illa hora sanguinis missionem, aut expurgans per aluum, aut vesicam pharmacum propinare consulo. At verò si fortè accidisset, quòd febris intermissio post solis ortum usque ad meridiem, vel duas, aut tres horas an-

Gg 2

te

te durasset: & quòd tunc febris invasisset, minimè in tali die pharmacum subducens exhibere cum diescit jubeo, & si sanguinem parum post solis ortum educi in hoc eventu permitto. Si enim medicamentum tunc devoraretur, cum in plurimum vis excernendæ alui usque ad meridiem perduraret, rigor, & frigus febris, quæ in relata hora ex supposito invasura erant, necessariò purgantem occuparent, & prandendi congruum tempus nullum concederent, quòd diluculi priores horæ indecentes ad prandendum forent, quia naturam à purgatione cohiberent, & posteriores proximiores meridiei plus multo inutiliores, quòd non liceat, cum rigor, aut frigus corripit, & per tres horas ante comedere ægrotantem, ob incommoda, quæ sequi, supra retulimus: inque hujusmodi eventu, nullum aliud tempus magis promptum ad devorandum expurgans aluum medicamentum esse reor, quàm quòd conticinium vocant: ab illo enim usque ad meridiem decem ferme horæ intercapedinis restant, in quibusolvere aluum, & prandere tribus horis ante meridiem licebit.

5. Methodus.

Quinta methodus. In febribus per tertias noctes, aut per consimiles vespertinas horas invadentibus, & ante diluculum discedentibus, expurgans pharmacum in mane sequente noctem, in qua febris fuerit correptus æger, bibendum non est, quòd ex febre vires imbecillæ relictæ, purgationem non adeò concinnè moderabuntur, ut ægro convenit. In die tamen sequenti aptè propinari, summo mane poterit, quòd tempus congruum purgandi, & prandendi usque ad dici novissimum (cum ex hypothesi febris invasura est) supererit. Parem huic observantes methodum in quarta-

nis febribus, aluum in secunda die intermissionis expurgamus.

6. Methodus.

Sexta methodus. Cum medicamentum duplici ratione validum appellari queat, vel quòd in magno pondere devoratum plurimum aluum purget, in mediocri tamen minimè neque crassos, ac lentos succos expurgare valeat, aut quòd etiam in mediocri sumptum immodicè ventrem subducatur, & crassos, ac lentos succos expurget: debile dupliciter opposito modo etiam nominabitur. Quandoque ergo forte ex natura, & debile ob paucum pondus febrientibus exhibere expedit, aliàs contra. Cum enim qui febrit, continere devoratum medicamentum nequit, sed statim ut sumit, ipsum vomitione dejicit, debile forte medicamentum bibendum non est, sed forte debile exhibendum, ne ob immodicam quantitatem à ventriculo rejiciatur. Voco debile forte medicamentum illud, quod ex natura sua debile est, in magna tamen quantitate exhibetur: ut quod ex natura forte est, in pauca tamen propinatur quantitate, forte debile nomino. Ob aliam quoque rationem fortem debilem medicinam exhibemus, cum scilicet adeò abhorret infirmus à medicamentis, quòd nisi eorum exigua quantitas propinetur, aliter sumere recusat. Exhibemus tamen debile forte pharmacum ægris promptis medicamenta deglutire.

Neque parum interest dignoscere differentiam, quæ inter primum, & postremum pharmacum versatur. Anterius enim non sine suspitione ne forte à ventre non soluto detentum, sui immodica caliditate (talìa enim sunt omnia, quæ in mediocri quantitate vim expurgandi magnam habent) & venenosa qualitate malè afficiat febrientem, devoratur: at secundum hac cura

Me-

Medicos vendicat. Et si enim quantumvis plurimum Casiæ fistularis, aut mannæ, seu violarum, aut prunorum, vel Rhabarbari, quis summat, & intra ventrem non expurgatum contineat, nullum, aut insensibile incommodum ab his suscipiet. Cum ergo forti debili medicina deglutita aluus non solvitur, clisterem, quo educatur, injicies. Aut si vomendi appetitus adest, potionem proritante vomitum, excerni curabis. Verum si debilem fortem medicinam æger sumpserit, etiam & si aluus non redatur, & clisteris curam nullam Medicus habeat, nihil est, quod vereri possit.

7. *Methodus.*

Septima methodus. Adeo prudens futurus est Medicus, quod et si conjiciat, plurimum noxium humorem quantumvis concoctum in febrientem redundare, nequaquam singula vacuatione id educere est aggressurus: quod eventus docuerint, naturam nostram nunquam sine vitæ discrimine celerem multorum succorum vacuationem exercuisse, indeque cæcæ arti minus permittendum doctè suadetur. Idque præsertim in alui expurgationibus, ubi non est in Medici potestate, cum animi deliquio corripitur æger, ventrem solutum confestim detinere. Moderaturus est ergo artificiosus Medicus medicamento expurgantis vim, & collaturus quantitati noxii succi, quem in una die educere licet, atque tantum & non majorem vim duntaxat bibendam exhibiturus est. Neque ignoro non parum difficile hoc esse, cum sciam satis verè Galenum dixisse de curandi ratione per sanguinis missionem libro. [Nihil æquè artem medicam in agendo conjecturalem effecisse, uti cujusque remedii quantitas.]

8. *Methodus.*

Octava methodus. Humorum noxiorum concoctorum per aluum,

aut vomitum educio, à Medico fieri oblita, in quovis posteriore tempore morbi aptè, si ægrotantis vires tolerare queunt, exequi valet, dum aluus immodicè lubrica jam non sit, & in horis, quas decentes esse suprà diximus, exerceatur. At sanguinis missio, quæ in principio morbi sæpè conduceret, cum differtur, & si vires ægrotantis vigeant, quandoque postea obesse experimur: quod post longam sanguinis putredinem, non est adeo aptum per venæ incisionem vacuari, quod ex diuturna illa putredine superest, ut prius: extrahiturque sanguis innoxius, quo vires fovebantur, imbecillæque febrientis facultas concoctrix, & expultrix redunduntur: undè cum sæpè æger expurgatione illius humoris, qui ex sanguine putrido restavit, indigeat, Medicus pharmacum exhibere non audet. Neque semper ita accidere novimus. Contingit nempe non raro sanguinis putrefactionem adeo pigrè repere, ut etiam post multos dies ab initio febris liceat ipsum cum ingenti ægri commodo, vena secta, educere. Neque ad cognoscendum utrum expediat sanguinem in febriente mitti, an non, exiguum testimonium ab urina sumitur. Quippè cum ipsa rubea, & spissa, aut duntaxat rubea perseverat, cum ægrotantis virtute valida, & ætate non infanti, sed quæ jam est æquata sextum, aut ulteriorem annum, neque senili, sed quæ citra sexagesimum quintum sita est, decere sanguinis missionem fieri, nullus cordatus Medicus ambigit. Avicenna enim capite de flebotomia 4. primi dicebat licere mittere sanguinem post quadragesimam diem ab initio morbi, vel saltem intra relatum tempus: quod ego sæpissimè sum expertus est: in intermittentibus febribus à notha bile origi-

ginantibus utilissimam quandoque esse sanguinis missionem factam post viginti, ac triginta, & quandoque post quadraginta dies à morbi initio, in continuis non adeò utilem esse, tam feram venæ incisionem, causamque non obscuram eventus hi habent: nam in continuis diu assatus propter febris assiduitatem sanguis plus crassitie, quàm putredine malè affectus, parum jam habilis educi phlegbotomia est: aptiorque pharmaco à feculentia illa expurgari superest: vires quoque imbecilliores in huiusmodi aëgris, quàm in aliis febribus sunt, quæ tollerare venæ incisionem nequeunt: his incommodis in vexatis intermittentibus febribus cessantibus, quin sæpissimè plus in iis iuvante serotina sanguinis missione, quàm quæ in initio fit, quòd tunc bilis notha, plus cocta sit, & ad mediocrem consistentiam, quàm in principio jam reducta, unde abiliior vacuari per venæ incisionem, quàm in morbi initio evadit. Porro Galenus 19. cap. lib. de curandi ratione per sanguinis missionem solum vigesimam diem præscripsisse videtur, cùm dixit. [Quocumque enim die mittendi sanguinis scopos in laborante inveneris, in eo auxilium illud adhibito, etiam si vel vigesimus is ab initio extiterit.] At, ut dixi, eventus jam me, quæ prædixi, docuerunt.

9. Methodus.

Nona methodus. Verùm quòd etiam contingat redundante sanguine vitiato, urinas minimè rubras, sed parum à naturali colore dissimiles conspici, quòd fortassis in arctis vasis ipse putreat, à quibus nihil, quòd urinæ commisceatur, refudat, aut quia versus cutim (in morbillis, & variolis) vel in caput in aliis morbis repat, indeque in inferiorem regionem, & in alto corporis renum, & vesicæ sitam

non descendat, non semper pro sanguine mittendo urinas rubras expertus Medicus poscere debet. Ex aliis enim signis, puta, magno pulsu, invenili ætate, verno tempore, aut initio æstatis, corporis gravitate, dorsi dolore, Thoracis constrictione, tussi sicca, syncipitis gravitate, amborum temporum dolore pulsatili, ac aliis signis colligi nonnunquam potest, convenire sanguinem à febriente mitti.

10. Methodus.

Decima methodus. Adversa Galeni decreto in de curandi ratione per sanguinis missionem, & 11. lib. methodi medendi cap. 14. qui lactantur infantuli, cùm febriunt, ante quartum decimum mensem ut plurimum scarificandi non sunt, post autem sic: imò transacto quarto anno phlegbotomari queunt. In ætate enim antecedente quartum decimum mensem carnem adeò laxam, & veluti muscosam habent, ut potius pituitosum quid ex crurum, aut brachiorum scarificatorum carnibus cuti proximis extrahatur, quàm humor immodicè lentus, qui occasio est febris, in alto corporis situm habens, & qui per exigua, & parum ampla vasa, ut infantulorum sunt, minimè ad cutim deferri poterit. Quippè audiendus in hoc negotio Galenus non est, qui locis citatis vetuerit sanguinem ante quartum decimum annum mittendum non esse: nam rationem, cui innititur, nullius momenti esse, quicumque eam legerit, facile intelliget, dicebat enim ipse 14. methodi medendi lib. [At si in puerum incidat, qui 14. annum hætenus non attigit, mitti illi sanguis, non debebit, propterea quòd tantillis, cum præsertim calidi, ac humidi sint: plurimum corporis substantiæ quotidie defluat, ac digeratur. Ita quòd ex inciden-

11. Methodus.

id ultro nobis excurati corporis natura præstatur.] Opinatus ut verba citata dicere videntur. Ideò ante 14. annum sanguinem non esse mittendum à pueris, quòd calidi, & humidi sint, & facilius quàm cæteri homines in halitum discuti queant, qua diffatione sufficienter sanguinem redundantem, aut viciatum vacuari existimat: non animadvertens. Primo quod eadem ratione, neque eorundem alui subducendæ pharmacis erant. Non minùs enim bilis utraque, & pituita discutiuntur plus in his, quàm in aliis ætatibus, quàm sanguis. Ergo ut quia sanguis multus in relata ætate liberalius, quàm in aliis exhalat, quamvis abundet, sive quo ad vasa, seu quo ad vires, non est extrahendus, consimili ratione neque pituita, aut ulla bilis. Quod numquam ipse, neque ullus experitis, aut imperitis Medicis prohibuit, neque eventibus comprobatur. Quin oppositum. Delirium nempè esset credere solum sanguinem quartum humorem distinctum ab aliis tribus plus discuti in puerili ætate ante 14. annum, quàm in aliis, & alios humores eandem normam non servare. Scientibus Medicis, in venis omnes simul vagari, quia omnibus membra nutriuntur, caloremque humanum æqualitèr in omnes necessario agere, quòd simul commisti sint. Undè necessario quoque omnes simul absumentur, alia etiam ratione immò per asserta à seipso convinci Galenus ipse valet. Testatur quippè pueros ante quartumdecimum annum calidæ, & humidæ temperaturæ esse, ut verum est, modo cum sanguis ejusdem temperiei sit, calidus enim, & humidus ab eodem, & cæteris Physicis, & Medicis esse creditur. Potius indicatione à sola ætate sumpta, nullis aliis incom-

modis consideratis, liberalius ipsa in relata ætate educendus esset, quàm in aliis, quòd plus respectu molis corporis illius ætatis redundare in eisdem deberet, quàm in sequentibus. Quia proportionalis illi, calidus scilicèt, & humidus fuisset. Tertiò quòd inconveniat nihil, quod ipse quàm maxime inconvenire putat, resolvi plus hos quàm aliorum ætatum homines. Nam si dumtaxat resolverentur plus aliis, & plus eisdem non restaurarentur. Verosimilia dixisse appareret, verum cum oppositum accidat. Multo plus restituit in his, quàm dissolutum sit, aliter enim non crescerent. Nihil obstare deberet, ut sanguis non mitteretur ab his, hos aptiores ut discuterentur aliis esse. Facultas certè concoctrix horum ex pituita crudo succo plus sanguinis conficere, quàm discussum sit, valet. Quando in morbis ab extra alimentum non exhibetur. Quibus, & complurimis aliis rationibus manifestè Galeni error comprehenditur.

Neque ex relatis eliciat ullus, per me licere, tot, ac adeò copiosas sanguinis missiones fieri posse post quartum annum, ut post decimumquartum nam id numquam asserui, neque rationi consonum mihi visum fuit. Tam quòd venæ eorum, qui in quarto anno sunt constituti, graciles sunt paucum sanguinem continentes, à quibus pautior sanguis extrahi debet, quàm ab aliis 14. annum transeuntibus, qui plurimum habent. Quàm quòd facilius spiritus vitales, & animales, ac naturales parvulorum ab aëre continente infrigidaione extinguui, aut calefactione discuti poterunt, quàm pubescentium. Certè flamma majore ex plurimis lignis uftis conflata. Melius in aëre frigido, aut calido conservari poterit, quàm exigua,

*Moderatur
decretum de
sanguine mit-
tendo à pue-
ris.*

gua, & ex lignis paucis facta. Quam normam quatuor annorum infantes, cum quatuordecim annorum servant. Ex paucis nempe sanguine parvulorum pauci spiritus fiunt, ut ex multo majorum multi, ex utrisque tamen sanguis viciatus, aut quantitate exuperans, cum morbum ginit, extrahendus à nostra præcepta servantibus est. Quippè, & si nos confitemur aptiores esse spiritus parvulorum extingui frigidityte, aut discuti calore, quam pubescentium. Non ob id idem quod Galenus in citatis locis scripsit, referimus. Nam ipse veruit sanguinem mitti ante quatuordecimum annum, quod crediderit, non minus in his sufficere resolutionem sanguinis, quæ fit à natura, quam in majoribus sanguinis missionem præceptam ab arte. In quo, ut probavimus, deceptus fuit. Nos autem non id confitemur, sed spirituosam substantiam esse promptam discuti. At quod ex Abinzohare passim à Medicis fertur sentia quædam, qua se jactat à proprio filio tertium agente annum sanguinem suo jussu missum fuisse, & puerum evasisse, quo adeo audaces redati sunt nonnulli Medici, & venarum sectores, ut dum hæc condimus, quidam venarum sector, jubente quodam Medico scarificare crura pueri, ausus sit, venam illius scindere, matre reclamante, ac dicente: quod id Medicus non præcepisset, & postridiè puer fuerit mortuus, & ipse venæ sector à Prætoris in carcere detentus, & nescio qua pena multatus: ob hæc ergo explicare placuit, non à me approbari Abenzoharis sententiam citatam, si in omnibus esse exercendam eum intellegisse putarem. At quod manifestè noscam. Illum voluisse in puero carnosio, amplarum venarum. Rubusto, exequendam,

idè cum ipso consentiens, fateor nonnumquam, & si raro, illud licere: & à me præceptum quando fuisse, foeliciterque celsisse.

Undecima methodus. Si scarificare oportuerit, priusquam scarificationem aggrediatur Medicus, si fieri potest, nutrix commutanda erit, fortassis enim à vitiatò lacte morbus originem traxit: quod si fieri nequeat. Quia nullius alterius mamillas sugere infans velit, aut ob aliam rationem, & febris perseveraverit, lac primæ nutricis, si commutata non fuit, vel secundæ (si scarificatione egens infans, scarificatus sanus non evasit) alterandum medicinis aluum lenientibus est, præmissa syruporum concoquentium exhibitione, & decenti victus ratione, afficitur quidem, & alteratur nutricis lac, si casiam fistularem, aut mannam, aut syrupum rosarum alexandrinarum septem infusionum manè nutrix summat, & parum post devoratum pharmacum infans lactatur.

Duodecima methodus. Cum relato lacte succo, neque spontè infantis aluus sufficienter solvitur, potio, quam referam cocleari bibenda infanti per intervalla, si febris continua, aut exquisita tertiana fuerit, datur. Potio hujusmodi est. Syrupi violacei, & duarum radicum, singulorum unciam unam, & semis: misce cum uncis duabus mucilaginum feminis psillii, extractarum in aqua foeniculi. Venter quoque, tam horum, quam illorum, qui à nothabili febriunt, lubricus reddendus est unguentis compositis ex aperientibus, qualia sunt, apii, & foeniculi succus, & consimilia, & mollientibus, ut Casiæ fistularis pulpa: & butyro, umbilico, & inferiori ventre his omnibus appositis, ac aluus eorum qui proximi vigesimo mensi sunt, solven-

11. Methodus.

12. Methodus.

venda potione ex uncia semissis agaricito chiscati, & tantumdem rhabbari macerati, erit, quæ vigorosior, & mitior fieri poterit, prout Medico videatur.

13. Methodus. Decimatertia methodus. Maxime cavendum est, ne infantes febribus intermittentibus laborantes, per duas horas antequam frigus corripiat, lactentur, aut dormiant. Neque dum frigent, aut febris initium adest, quamquam intra quinque horarum intervallum jejuni fletibus nutrices infestent: fletus enim plus calefaciendo juvat, quam noceat. Est enim adeo insigne incommodum, quod ex lacte intempestive sucto infantibus infertur, ut nullum majus. Ii enim paratissimi incidere obstructions jecoris, & lienis sunt, tam ob hoc, quod arcta vasa habeant, quam ob lentitudinem succorum propriorum, & lac, quo præcipue aluntur, à quibus, cum in eas incidunt, difficulter resurgunt, quia voracissimi, & somnulosi sint, neque aliter exerceri, quam gestationibus queant, indigentibus qui obstructionibus laborant, parce lacte, & somno uti, deambulationibusque multis easdem dissolvere. Quamobrem sæpe observavi frequentius in vitæ discrimen incidisse infantes, qui ab intermittentibus febribus capiuntur, quam qui à continentibus, quod hæc ob continuum febrilem calorem obstructions fieri, referendo quoscunque meatus vetant, aliis propter intermissiones, hac vi non concessa.

14. Methodus. Decimaquarta methodus. Solet quandoque febris adungi regius morbus, qui ex obstructione illorum vasorum, per quæ bilis in folliculo felleo contenta, ad intestina defertur, contingit, ut in suo loco docebitur. Atque cum obstructio hujusmodi à pituita lenta, vel alio

crasso succo in plurimum fiat, temere verentur nonnulli antiquorum, quæ referant, (cum calida sæpe sint) his febrientibus exhibere. Nam quæ talia sunt, ut apii, & feniculi radix, aut semen, & alia consimilis facultatis, sine noxa iis conferuntur. Non enim relata adeo immodica caliditate sunt prædita, ut suspicari queat Medicus febrem per horum deglutionem immoderate augendam. Quin & si lenta febris foret, ipsam paululum augmentando, non parum ad referendam obstructionem, & etiam ad cæteros succos, qui febris occasio sunt, discutendum, quæ diximus, devorata prodesse. Eadem methodus observanda est, si febriens colico dolore oriente à pituita, vel flatuoso succo infestaretur, aut ipse alio morbo frigido ægrotaret.

Decimaquinta methodus. Neque & si valde calida medicamenta, quæ vim subductricem haberent, bibenda exhibuisses, in relatis eventibus aberrasses. Qui enim calor conciliari febrienti ex horum potione posset, non diu durare valeret, quod pharmacum simul cum humore, quem sua vi trahit, ab ægrotante per vomitum, aut alium excernitur. Et quamquam calor auctus diutius perdurasset, minime verendus esset: rarissime enim accidit febrientes putridis, quas vocabant, febribus ob spiritus à calore immodico febrili difflos perire, nisi ab infecto sanguine ab humoribus immodicis, aut corruptis, ineptoque reddito spirituum vitalium materia esse. Nempè non aliter in his spiritus vitales à sanguine infecto gigni prohibentur, quam flamma lucernæ, cujus oleo plurimum terræ, aut aquæ, aut alicujus rei ineptæ inflammari commisceretur, gigni cohibetur.

Decimasexta methodus. Con-

Hh

tem-

temnenda tamen minimè erunt non nulla symptomata, quæ febrientem in interitum perducere possint: qualia, dolor capitis, aut ventriculi, aut animi deliquium, vel alia sunt. Sed medella febris neglecta, si horum & febris curatio simul fieri nequeunt, curanda sunt. Parum enim inconvenit, febrim per horum curationem augeri, dummodo sanguis, ex quo vitales spiritus gignendi sunt, per symptomatum medellam potius expurgatur, quàm vitiatur.

17. *Methodus.*

Decima septima methodus. Non parum à vera methodo curativa discedunt, qui aloë tantum pro solvenda aluo in febribus pituitosis utuntur. Nam cum huic vis expurgandi bilem, & adstrictoria insita sit, ut Dioscorides lib. 3. cap. 22. docuit, impingendo aloës parietibus vasorum continentium crassos succos eosdem, & ventrem post purgationem adstrictam linquendo: reliquum noxium humorem ulteriori vacuationi inhabilem reddet, & bilem tantum ducendo, pituita vacuationi magis rebellis permanebit. Quapropter merito Galenus sexto de tuenda valetudine dicebat. [Nam si pituitosus succus à capite infrigidum à natura ventrem decurrat, facile his succurritur, si manè aliquid simplicis medicamenti sumpserit, quod diatrion pipereon dicitur. Sed & piper solum ad exactum contritum levorem aquæ mistum bibere his licet. Ad quem usum melius, stomachoque aptius album piper est. Porro absinthii potio his est adversissima, ut quæ pituitosum succum ipsorum ventri affigat, cum detergendi vim non habeat, quæ adeò sit æstimanda. Sed neque aloë valde his conducit, cum ei biliosi trahendi humoris facultas sit.] Neque audiendus est in hoc Avicena, qui

fortè errore interpretis cap. septimo tractatus secundi de medella febrium putridarum in genere dixit. [Et fortassis est necessarium administrare ea, quæ sunt, sicut aloës quando materia est crassa, & melius quidem est, ut abluatur, & nutriatur cum aqua endiviæ.] Quibus verbis, tam Galeni decreto, quàm nostro inepte contrariatur, nisi, ut dixi, desit negatio ibi, ubi legitur, materia est crassa, & legendum esset, quando materia non est crassa. Neque aliena hæc correptio à mente Avicenæ esse videtur, quòd statim consulat cum aqua intibi aloëm lavari, quàm minimè convenire crassis, sed biliosis succis Avicena sciebat.

CAPUT XXXII.

De ratione victus observanda à febrientibus.

Prima methodus. Inter omnes, qui nos præcesserunt Medicos, nullum naturam febris exactius intellegisse, per ea, quæ in monumentis suis ipsi scripta reliquerunt, conjecto, quam venerandus senex Hippocrates, qui aphorismo decimosexto primi libri retulit, humidam dietam omnibus febrientibus convenire, & præsertim pueris, his verbis indubiè exprimendo, ea, quæ humectant & laxos, ac dilatatos canales corporis humani efficiunt, convenire febrientibus: humidi enim est cedere, & dilationem libenter pati: quod idem per febrem à natura fieri procuratur, ut nos retrò docuimus. Nam si ipse opinatus: ea, quæ Galenus, ac cæteri fuisset, febrilem calorem, rem præternaturalem productum à putridis succis esse, quæ de sui ablatione indicet, potius dicturus erat, frigidum victum omnibus febrientibus competere, quàm humidum. Quia

Quia in omnium humorum putridorum febribus calor redundet, & in paucis siccitas supercrescat. Qui enim à sanguinis, vel pituitæ putredine febre ægrotant, potius humiditate immodica laborant, quàm siccitate. Non ergo ex ætatibus puerilem expressit, nisi quòd in his magis arctæ viæ sint, quàm in aliis, & caro eorum diffilari promptior, quibus incommodis salubriter per victum humidum occurritur, humiditate laxioribus viis versis, & eadem naturali temperie discuti à febrili calore prohibita. Hippocrati enim semper cordi fuit, naturalem temperiem custodire, & consuetudinem non despiciere. Ideòque in fine aphorismi apposuit. [Et aliis, qui tali victu uti consueverunt.] Sit ergo hujus primæ methodi curativæ compendium hoc, quòd puerorum, & eorum, qui victu humido ali consueverunt, cùm febriunt, victus etiam humidus plusquàm aliorum sit. Non enim audeo ego absolutè hanc sententiam, ut universaliter veram exponere, ceu Galenus fecit, asserendo per eam præcipi ab Hippocrate simpliciter humidis alimentis utendum esse in pueris febrientibus, & aliis ægris assuetis humido victu refici, quòd innumera, quæ inconvenienti passim occurrere video: in pueris scilicet obstructionem patientibus, vel ex lentorum, & crassorum succorum redundantia, aut putredine febrientibus, & in aliis victu humido utentibus, & non dissimili, genere febris, quàm pueri laborantibus, sic cùm victum exaperientibus, & dissecantibus confectum competere, & hoc ipsos benè habere, & humido in interitum ire. Sed prudenter moderando Hippocratis sententiam dicere in relatis febrientibus perpetuò convenire, non simpliciter humi-

da, sed minus sicca, quàm in aliis, quæ non indecenter humida nominantur.

Secunda methodus. Nisi insigne aliquod incommodum excerni facies à ventre vetuerit, semper procuranda est alui expurgatio ante accessionem febrilem in febribus intermittentibus, aut febrile augmentum continuarum. Vapor enim exhalans à facibus, vi immodici caloris, febris in stomachum thoracem, & caput delatus, non contemnendum nocumentum infert, appetitusque dejectionem efficit, quod febrientibus non parum nocet. Neque in relato initio, aut augmento febris, & tribus horis antecedentibus cibus, aut potus concedendus ægrotanti est, quin quoad fieri possit procurandum, ut tunc nihil alimenti crudi in stomacho contineatur: alimentum enim, quod in tempore per hanc methodum vetito conceditur, cùm febris supervenit, vitatur, sanguinemque suis vaporibus inficit, quocor compellitur velociter, & frequenter se ipsum diutius dilatare, ac constringere, undè calor febrilis, ut supra dictum est, cordi, & spiritibus, ac toti corpori asciscitur, & febris protrahitur.

Tertia methodus. Opportuna hora cibandi febrientem, qui ab intermittente febre corripitur, cùm jam febrile desinit, est. At cùm sæpè contingat, febrem adeò protrahi, ut ægrotantes si per omne illud tempus jejuni perdurassent, in animi deliquium, aut aliud magnum incommodum incidissent, consultè agit, qui cum febris viget (si principium, & augmentum quinque horas supergressa sunt) cucurbitam cum sacharo conditam, ut his temporibus in officinis vendi solet, & damascenos prunos, & mali punici dulcis, & acidi grana in

aqua macerata anisi semine super asperfo, ne suo flatu noceant, ac confimilia devoranda febrienti confert: quo febrientis vires restituantur, & expectare horam intermissionis ipse potest, in qua jusculum aliquod, ex pullacea, aut gallinacea carne, & caro ipsa elixata exhiberi, si liceat, valeant. Verum si per tam prolixum tempus febris intermittens perdurasset, ut viginti & quatuor horas attingeret, aut has supergrederetur, vel si febris ex semper infestantibus fuisset, cibus erit offerendus febrienti, cum febris inclinat. Tunc nempè magis opportunè alimentum omnibus conceditur, cum concoctrix facultas expeditior ad coquendum illud fuerit, & natura ipsa minus occupata excernendo causam morificam est, at cum in intermissione, & febris inclinatione hæc utraque contingant, meritò in horis relatis Medici præcipimus febrientes alere.

4. Methodus.

Quarta methodus. Et si vera sint, quæ retulimus, quandoque cogimur. Victum ægrotantibus in febrium initiis exhibere, si cum rigere, vel frigescere incipiunt, syncope corripuntur. At cum ex antecedentibus eventibus certè scivissemus animi deliquium in febris initio superventurum, parum antequam rigor, aut frigus corripuisset febrientem, salubriter alimentum aliquod concederemus illi, quod bilem deferri in stomachum ad proritandam syncopim prohiberemus. Eo enim adeò sævum symptoma, quale illud est, adventare sæpè prohibetur. Non urgente tamen ulla necessitate, si in initio accessionis intermittens febris, aut principio exacerbationis continuæ alimentum febrienti concedimus, plusquam in ullo alio morbi tempore aberramus. Quamquam op-

positum, puta plus in statu obesse docuisse Avicenam capite supra citato sciamus. Nam ut somnus non rarò consistente febre juvat, quia per eum vires labefactatæ restituantur, & in initio sæpissimè nocet: sic quoque alimento contingit. Et si enim vereamur (quod an verum, an falsum sit in medella febrium ortum trahentium à notha bili discutietur) quòd à pugna adversus morbificum humorem natura per cibum sumptum tunc distrahetur, non adeò insigne damnum hoc esse existimamus quale illud, quod ex assumptione cibi in initio rigoris, aut frigoris, seu febris contingit. Obstructiones scilicet ingentes, tam jecoris, quam lienis à relata refectione incocto alimento in viscera illa tracto, sæpissimè fieri, facultate concoctrice tunc noxium humorem coquere non potente, neque diffilare idem immodico febrili calore, ut in statu valente: quia cutis pori adstricti eo tempore sint, febre adhuc non aucta, nempè, & si in commoda paria essent: commodum illud de restituendis ægrotantis viribus impar existet, quòd in initio dejectæ vires non sint, velut in statu, quapropter rectè præceptum, ut diximus, est.

Quinta methodus. Artificiosa divisio victus in omnino vetitum alimentum, quòd est, jejunum febrientem per omne febris tempus durare, & in victum sibi sano similem, & in medium inter hos, certè est. Neque minùs etiam docta à me judicatur gradatio alimenti, referens post primum tenuissimum victum, cum nihil propinatur, sequentia esse, lentium, aut alterius confimilis leguminis, vel hordei jusculum, vel olus aliquod, quale lactuca, aut beta cocta, ac post hos pullacæ carnis jus, & hæc inter ea,

quæ

5. Methodus.

quæ pauxillum nutriunt recensere. Crassiusque alimentum his fore ptisanam sic conditam, ut Galenus primo libro de Alimentorum facultatibus, cap. de Hordeo: & in libro de Ptisana scripsit, etiam in dubitatum habeo. Conficitur enim, ut prædictus Author in locis citatis retulit in hunc modum: [Primum hordeum crudum in aqua macerato, deinde manibus ad eum terito, ut tenuis membrana conspiciatur. Post hæc iterum manibus eatenus scilicet valenter conterito, ut quodque glutinosum excutiat. Atqui si cui est animo hanc plus absterisivam efficere, satius fuerit eam cum membrana decoquere. Fit autem elixatio hoc modo, ut scilicet hordeum primo diu coquatur: mox ad mollem quoque ignem: donec multum succulentum reddatur. Sic sane elixata quicquid inerat flatuum deponit, atque cuncta nanciscitur commoda, quæ attestatus est Hippocrat.] Sed jam carnem gallinæ, & perdicis juvenis, & alia avium genera his similia, proxima alimentis sanorum esse, nemo inficari potest: verum his divisionibus alimentorum in alium locum missis, quod in præsentiarum docere cupio, est, nostra tempestate victum febrientibus absque inflammatione, minimè adeo tenuem exhibendum prout antiquorum methodi docuerunt. Quis enim nunc relatis febrientibus concedet pro præcipuo alimento ptisanæ tantum succum, & aquam mulsam, acetumque mulsam simplicissimum, & apomeli Græcis vocatum, ex aqua tantum, & melle compositum, ut Galenus de Sanitate tuenda, libro quarto, docuit, & alia non majorem nutriendi vim relatis habentia: veluti omnes ferme Græci in febribus conferunt? Nullus quippe in arte Medica mediocriter doctus. Porro

in prima die febris omnes concedimus triticeum panem cum prædictis leguminum jusculis, aut oleribus coctis, aut crudis. Græcis, tantum alimentum quantum solus panis tritici exhibet: nullis, nisi his, quibus morbus inclinat, concedentibus. Neque hæc varietas fortuito, & à casu, sed consulto provenit. Non ob majorem voracitatem hominum hujus temporis, quam præteriti: cum omnibus, qui Romanorum Imperatorum historias legunt, manifestum sit, apparatu opiparo eccellente immodicè hunc, quo nos utimur, Romanos temporis Galeni usos fuisse. Neque inde, quod vires humanæ ab illo usque ad istud tempus imbecilliores reddatæ fuerint, provenire potuit: cum non diutius vivere illis quam nobis concedi Sacra Litera à Davide multo Romanis Imperatoribus anteriore scriptum Psalmo 89. legamus, vitam hominum sui sæculi septuaginta annorum esse, & in potentatibus octoginta. Ortum ergo traxit varietas hæc, inde, quod experti sunt nostri Medici, panem triticeum, & pullaceam carnem concedendo ægris in secunda, aut tertia die ab initio febris continuæ, ac post septimam gallinaceam, ipsos minus periclitari, quam antiquo tenuissimo: & parcissimo victu utendo, quo usus hic, ut eorum inventum nobis posteris, & hominum vulgo introductus est, ut missio sanguinis in prægnantibus, ut Cornelius libro secundo docuit, & ante decimum quartum annum in pueris venam secare. Quam victus rationem in omnibus febrientibus observare consulo: præterquam in illis, qui plurimis crudis succis redundant, aut in his, qui validos pulsus habentes fastidiunt relatos cibos, & alii parcissimè cupiunt, quia sic aliti, melius se habere
sen-

sentiant ; quàm aliter.

4. *Methodus.*

Sexta methodus. Quamquam præposteram victus rationem, & Hippocratis decretis contrariam, tam plusquàm ipse præceperit alendo febrientes, quàm præter ab eodem præscriptum ordinem victitandò ægros, exercere videntur nostri Medici, qui in prima, & secunda, ac aliquando in tertia die jusculis leguminum, aut coctis oleribus, & pane tritici febrientes alunt, & posteris diebus victum plus alentem concedunt, ut nos in antecedente methodo scripsimus: ego tamen existimo nihil adversum unius Hippocratis Græci placita (observando præscriptum à nobis ordinem, conferendi cibum febrientibus) juniores introduxisse. Nam Hippocrates ipse 4. Aphorismo, primi libri, primum quod Medicis cavet, fuit, ne victu exquisitè tenui in morbis longis, aut ulis acutis uterentur, minitans sequenti Aphorismo quinto exitiale periculum transgressoribus imminere, dicens: [In tenui victu ægri delinquant, quo fit, ut magis lædantur. Quicumque enim error committitur, major in hoc fit, quam in paulo plenior victu.] At cùm febres citra inflammationem vexantes, sæpissimè quartamdecimam diem acutorum morborum terminum transgrediantur, jam hinc indicatio sumi poterit, fermè pleno cibo, quale est pullo- rum gallinarum caro, uti, licere parum post morbi initium: neque ob id à præceptis Hippocratis discessisse. Sed neque in ordine conferendi victum deliquisse nostros Medicos innumeræ sententiæ Aphorismorum sequentium citatos probant. Damus enim nos tenuiorem victum febrientibus in primis tribus diebus, quàm in sequentibus, quòd tunc majorem repletionem patiantur, quàm in quovis alio morbi

tempore: ab initio enim usque ad morbi finem incessanter febrientes attenuantur, modò majori repletioni majorem inediam convenire, quis inficiari poterit? Scientibus omnibus medicinalem facultatem pro principio suscepisse axioma hoc, contrariis remediis affectibus curandis affectus mederi. Post verò cùm stomachi, & ventris inferioris cruda, & superflua cocta excreta esse suspicamur, plenior alimento, putà pulli, gallinæ, aut juvenis perdicis carne, seu piscibus parvulis uti jubere, rectæ curandi methodo consonum est. Dum tamen tunc morbus in vigore, aut proximus vigori non consistat: nam quamvis cum viget morbus minor repletio indicans plenius alimentum concedi posse, adsit. Majus incommodum ex avulsione naturæ à gravi pugna adversus occasionem morbificam, quam tunc à corpore pellere conatur, sequitur, quàm utilitas ob cibi exhibitionem. Opinari enim Hippocratem præcipisse tantò tenuiorem victum ægris offerendum, quantò proximior morbus statui fuerit, ideòque in prima die plus febrientem alendum, quàm in secunda, & hunc ordinem usque ad morbi consistentiam servandum, ab Hippocratis decretis quam maximè alienum est. Ipse enim tantum docet, quòd in statu, & parum ante morbi statum, & in accessionibus per circuitus invadentibus, ac parum etiam ante, abstinere à cibo conveniat. Sed de præcedente tempore methodum, quam fingunt, nullam exhibuit, adversaretur enim ipse sibi, qui Aphorismo 22. secundi libri scripsit, ex repletionem factas ægritudines vacatione mederi. Ex quo elicitur, quòd ubi major repletio adfuerit, majore vacatione sumus usuri: sed major inedia, plus quàm minor, de reple-

pletionem imminuit, ergo in principio ubi omnimoda repletio est: majore inedia uti debemus. Merito ergo Hippocrat. nulla alia quàm nostra sexta methodus adscribenda est. Totum enim tempus, quod est ante vigorem morbi, principium ab Hippocrate nominari in præcedente capite monstravimus. In toto ergo illo principio crassiore victu utendum, nos non negamus, dum tamen ordo relatus à nobis, fervetur. Neque immerito supra dixi, in statu post cibum sumptum distrahi naturam à gravi pugna, quia, & si in quovis morbi tempore non nihil distrahatur à pugna contra morbi causam, multo periculosior est distractio, quæ in statu fit, quàm quæ in alio tempore morbi. Neque hinc inferre licet convenire, tunc cum viget morbus nullum alimentum offerre febrienti. Confert enim sæpissimè, cum diu sævitas symptomatum status durat, & vires labefactari noscimus, non solum cucurbitam conditam, & alia bellaria febrienti ad prandendum dare, verum, & juscula pullorum, gallinarum, & etiam ex eisdem gallinis jus, & quandoque carnem pullorum earundem concedere. Et si enim conjectemur facultatem concoctricem tunc distrahendam à pugna, indeque morbificam causam clanculum subrepturam, & ad inficiendum sanguinem cordis promptiorem futuram, etiam experimur ex alimento sumpto, sanguine non vitiato genito, & in venis transmissio, spiritus vitales fieri, quibus auctis concoctrix, & expultrix vis humana valet propellere, & à corde sejungere infectos succos, qui vitiando seipsis, aut suis fuliginibus, cordis sanguinem, ineptum eundem efficiebant; ut materia spirituum vitalium esset: indeque mortis ægri causa erant. Por-

ro opinor ego non dissimilem esse pugnam, quæ versatur inter naturam, & morbi causam in diversis temporibus febris acutæ, in quibus crises propriè dictæ contingere solent. Pugnae accidenti inter inimicos homines, qui primitus verbis injuriis se mutuo offendunt, post vero injuria in contumeliam commutata, pugnis se cædunt, ut veteres ante usum ferri, & armorum pugnare solebant, ut Donatus inquit, at ulterius rixa flagrante, jam ensibus, & pugionibus dimicant. In initiis certè morborum, & si universa morbi causa tunc in corpore adsit, quod ab eadem in cor effumat. Velut verba injuriosa est, non enim illis fuliginibus adeò laeßitur vis vitalis (quòd eo in tempore valida sit) ut in processu: neque etiam morbi causa adeò sensibilibiter imminuitur (quia fermè tota simul adhuc duret) ut post. Aucto vero morbo, jam imbecillioribus facultatibus humanis versis, morbificaque causa per accidens deterior facta, quia cum natura conatur eam à corpore vi caloris humani in halitum, aut sensibilibiter excernere, necessario eandem commovet, & ab ipsa fuligines in cor, & cerebrum, ac alia nobilia membra elevat, pugnis dimicare naturam, & morbi causam dicemus. Quo dimicationis genere sæpissimè finiri morbos, sensim materia eorundem finita, cum salubres sunt, accidit. Verum quando adeò crescit morbificus succus, ut parum absit, quòd vita ægrum privet plurimis spiritibus vitalibus consumptis, & sanguine, ex quo restituendi alii erant, vitiato. Jam tunc pugionibus, & ensibus pugnare naturam, & morbi occasionem, attestamur. Quibus sic habentibus, ceu quandoque prodest à verbis injuriis paululum abstinere se rigentem, & pa-

patienter adversi blateratoris verba dissimulare, ut liceat sibi eo in tempore prandere, ut cum ad contumelias, & pugiones deventum sit, viribus polleat, sic febrientibus sæpè confert ante statum ali, ut in statu vires vigeant: exiguum enim est incommodum, quod tunc à morbo inferri valet, & grandis utilitas, quæ ex alimento sumpto sequi nonnumquam potest, verum ut cum pugnis dimicans, & si quando prandere velit, ferire adversum tunc pugno non poterit, quod manu alimentum in os laturus est: indeque nonnullum damnum sibi inferendum speret, quia tamen tale, quod mortem pugno percussus illaturum non est, à comedendo desistere non debet, ut post cum ad arma devenerit, valeat superior inimico esse: sic quoque in augmento morborum, & in statu prolixo eorundem, ubi crisses propriè non sperantur, prandere permissum omnibus est, quod multo utilius sit, paululum desistere à pugna contra morbi causam, quamvis timeamus tunc ipsam augendam, quàm interdicto alimento febrienti, ægri vires adeò imbecillas fieri, deficiente sanguine, quem spiritus pro eorundem materia poscunt (qui in sanis, & in complurimis ægris ex alimentis nuper devoratis in plurimum fieri solet) ut in die crisis succumbere cogantur: tandem ceu cum pugionibus certatur, periclitaretur, qui arma desereret, ut manu cibum capefferet, quod tunc hostis ab adversi armis securus audacior quàm ante reditus, inimicum pugione transfiget, quem forte confodere non auderet, si armatum pugione, aut ense vidisset, sic in statu morbi cum crisis propria sit, nullum alimentum febrienti dandum erit, ne distractis à pugna spiritibus, (ut alimentum conco-

quant) qui naturæ præcipuum instrumentum erant, morbi causa in cor repens adeò cordis sanguinem inficiat, ut nullius spiritus vitalis materia esse valeat. Quo accidente æger vita privaretur dixi in his, quæ propriè crisses sunt, nullo egere alimento febrientes, quia hæ brevissimæ esse solent, & per quinque aut sex horas in plurimum durantes, nam aut natura vincet, & reliquum temporis, quod restat ad sanitatem usque: declinationem morbi sudando, aut ventrem expurgando, seu sanguinem per nares mittendo nominabimus, aut natura vincetur, & status mortiferus dicetur, ubi sive alas, aut non, ægrum non liberabis, tuncque prudenter agit; qui alimentum conveniens per intervala ægrotanti confert, fortassis enim deceptus Medicus putat statum esse mortiferum, qui in salutem finiendus est. Dixi superius, quod in morborum statu conveniat alimentum concedere ægrotanti, ut ex eo talis sanguis fiat, qualem pro materia propria, spiritus poscunt, ut sciatis, non quemvis sanguinem non putrefactum id sufficere. Alias enim si quivis sanguis aptus ad hoc esset, non video, cur moreretur ob alimenti defectum sanus, nullum cibum decem diebus sumens: qui, exempli gratia, quinquaginta libras sanguinis hodie habet, quoniam laute in præfenti anno pransus est, & in anno præterito etiam benè valebat, solum triginta libras sanguinis in venis continens, quod in antecedente tempore frugaliter vigisset. Ex viginti enim libris superadditis ex immodicis alimentis, verosimile est, sufficienter potuisse membra resoluta refici, & spirituum vitalium tanta quantitas gigni, quanta pro vivendo requiritur, & ut in antecedente tempore cum triginta san-

gui-

guinis libris sanus vivebat, etiam nunc alimentum nullum decem diebus sumens, & plus sanguinis adhuc quam in præterito tempore habens, incolumis futurus erat, nisi, ut dixi, non qui vis sanguis spirituum vitalium materia esse sufficiat, sed purus unguinosusque. Quippè quòd sanguis in plurimum intra decem dierum spatium quicquid unguinosum habet, vi caloris spirituum hominis sani amittere solet, & melancholiæ fumis impurus verti; ideò sine alimento recenti ulterius vivere in plurimum naturaliter hominibus sanis non conceditur, secus ægris, quod miraculosum videtur (ii enim qui à febribus plusquam sani inedia decem dierum tolerantes, magis attenuantur, & quorum sanguinis unguem vi febrilis caloris dissolvi promptius est, diutius sine alimentis recenter sumptis vivunt, ut eventus docent) verum hoc peculiarem, & propriam causam habet, nempe & si in ægris febrientibus plus sanguinis absumatur, quam in sanis tolerantibus famem decem dierum, in eisdem non æquè vitiatum sanguis cordi proximus, ut infamescentibus est, cum enim benè habentes homines sunt, facultates eorundem adeò ordine disponuntur, ut cuique liceat, proprium obire munus: indeque accidit, ut expultrix vis lienis melancholicum succum in os ventriculi jaciat (cum ventriculus alimento caret) ut perpetuo in his, qui famescunt, efficere solet, qui mordendo, ac vellicando partes illas, in quas diffusus est, ac fumum frigidum, & siccum in venas, & arterias cordi proximas, cum quibus maximum consortium habet, ex se se jaciendo, sanguinem cordi proximum adeò inficit, ut sæpè contingat, ob unius diei tantum toleratam famem, in syncopem inci-

dere sanum, aqua cum sine alimento devorato resurgit, non aliter evadit, quàm corde impellente fuliginosum illum melancholiæ fumum in partes à se distantes, ubi in quibus sensibilibus, vel insensibilibus expellitur, aut diffilatur post alimenti sumptionem. At si hoc non propinatur, sed fames per decem dies perseverat, fumis melancholiæ, quæ in dies, deficiente cibo magis usta, deterior fit, in cor, & sanguinem cordi proximum jactis, ipsum adeò inficiunt, ut ex eo nullatenus spiritus vitales, qui calidi, & humidi sunt, fieri queant, unde mors provenit: ægris tamen non ita contingit, horum enim naturalibus facultatibus à morbo dissipatis, cum deficit in ventriculo alimentum, non sic melancholicum succum in os stomachi hi jaciunt, ut sani, indeque non ea incommoda eisdem per decem dies alimentum respuentibus contingunt, quæ sanis, & si perniciosum signum tale fastidium sit, ut Hippocrat. 32. aphorism. libri secundi dicebat. [In quovis morbo mente constare, & benè se habere ad ea, quæ offeruntur, optimum est, contrarium malum.] Ex quibus omnibus sequitur per accidens morbum, quandoque prodesse, puta illi, quàm obsesus inimicis, aut maris tempestate in aliquam insulam sterilem jactatus, à nona careret, hic enim diutius febriens, & fastidium patiens vivere posset, quàm sine febre existens, neque fortuito, & exempli gratia in superioribus præscripsi decem dierum spatium sano homini ob inedia pereunti, sed consulto, quòd Plinius capite ultimo, undecimi libri scripserat sequentia verba. [Homini non utique septimo letalis inedia, durasse & ultra undecimum plerosque certum est.] Ex quibus & assertionem plurimorum,

li quod

quod frequentius contingit, puta ultra decimum in ediam tollerantes non vivere, numerum illum dierum exaravi. Satis hæc pro sexta methodo sint.

Quid ex præcedente methodo sequatur.

Ex hac methodo elicitur, victu tenuissimo in statu, & vigore symptomatum morbi tantum utendum, morbi temporibus divisus per lenitatem, aut sævitiam symptomatum, & non per coctionem humoris efficientis morbum. Nam in plurimum status coctionis humoris cum initio, & augmento symptomatum coincidit, ut status symptomatum posterior statu coctionis sæpè, ut supra dixi, sit hoc enim sic Hippocrati opinatum fuisse, innumeræ ejusdem sententiæ docent. Sed inter omnes illa, quam aphorif. 71. quarti libri scripsit, quæ hanc feriem servat. [Quibus septima judicatur, iis nebulam habet quarta die urina rubeam, & alia ex ratione.] Ubi expressè profert, quod si urina se dimen rubrum in quarta die habuerit, aut album, quo esse adhuc humorem perfectius coctum indicat, ut Galenus in expositione hujus aphorismi scripsit, in septima die morbus finietur. In qua die, & in antecedente nocte sæviora symptomata, & majora, quàm in toto morbi tempore conspicienda ab ægro sunt, ut idem Hippocr. in decimotertio aphorismo secundæ sectionis docuit, dicens: [Quibuscumque crisis, id est, judicatio fit, iis nox gravis ante accessionem, quæ verò subsequitur, magna ex parte levior existit.] Itaque statum symptomatum posteriorem statu coctionis tunc futurum, ut nos diximus, necessariò fatendum est. Nempè cum in quarta die perfectè cocta materia existens, usque in septimam expelli differtur, inde accidit, quod in intermedio illo tempore natura vires, quas in coc-

tione absumpsit, restituit, ut expulsionem noxiorum succorum, cui est annexus casus virtutis in septima sine vitæ discrimine exercent. Hoc idem Hippocr. 2. prognosticorum, cap. 5. de signis sumptis ab urinis sensit, scribens. [Urina optima est, si candidum sedimentum fuerit, leveque, & æquale per omne tempus dum morbus judicetur, securitatem enim, ac morbum fore brevem significat.] Ubi perfectæ coctionis humoris notam manifestam ex urinis exprimens, quod coctionem in statu consistere ego nomen morbum adhuc manere, & graviores futurum innuit: quamvis breviores futurum explicet, quàm si urinæ, & humor noxius perfectè cocta non extitissent.

Quibus sententiis adamusim intellectis, quis Galenum excusare ab ignorantia crimine poterit, cum legat ipsum in commento octavi aphorismi primæ sectionis dicentem. [Docet autem nos, utcumque scribatur, unam, & eandem speculationem, antiquo Magistro præcipiente: ut cum morbus in suo vigore consistit, victu tenuissimo utamur, tum propter casuum magnitudinem, tum propter morbi coctionem. Neque enim distrahere oportet naturam ad alteram novam coctionem, cum eo tempore humorum noxiorum coctioni fortiter vacet, & aut ita multo post ipsos sit evictura.] Ubi expressè refert in die decretoria naturam occupari in coctione humoris noxii, indeque sæva symptomata provenire, non animadvertens illud perpetuum non esse, cum in relatorum aphorismorum sententiis coctionem perfectam per tres dies antecessisse expulsionem Hippocr. docuerit, & quod sævitas symptomatum contingens in septima non aliundè procedat, quàm ex sejunctione humo-

Galeni error quidam notatur.

ris

ris noxii ab innoxio, & approximatione meatibus, per quos sensibilibus, aut insensibilibus excernendus est. In hac enim commotione non pauci spiritus absumuntur, neque exigua portio vaporum in cor, & caput, & alia membra principalia defertur, ad quæ sequi gravia symptomata accidit. Porro error Galeni recensitus non aliundè ortum traxit, quàm ex hoc, quòd non distinguit dupliciter morborum tempora per sævitatem scilicet symptomatum, & per coctionem materiæ, ut nos in antecedentibus fecimus.

7. *Methodus.*

Septima methodus. Enormiter aberrant scrupulosi Medici, qui fame oppressis ægrotantibus febre ab exacta bili ortum trahente, & in accessionis principio, aut augmento ipsis non existentibus, neque in die decretoria, alimenta, quæ facilis coctionis sint, & mediocriter alunt, non concedunt, maxime si biliosi natura febrientes sunt, & in æstatis tempore consistunt. Nam si sola alimenti cupiditas solet sæpè bilem ad ventriculum trahere: & convulsiones totius corporis proritare, vel in animi deliquium pel-
lere, febre superaddita fami, quis mentis compos non conjectabit, quòd uri ipsam bilem fames efficiet, à qua enormia symptomata oriri, omnes scimus, indeque in vitæ discrimen impellere ægrum poterit.

8. *Methodus.*

Octava methodus. Vana est assertio Medicorum affirmantium, alimentum febrientibus collatum inimicum esse naturæ, eo quòd sit amicum inimico ejus, volentes per hæc verba dicere, ex quovis alimento, vel saltim ex plurimis febrientibus exhibitis, aliquid in naturam noxii succi converti, aut naturam ægri distrahi à pugna contra causam morbificam, cui vacat,

dum venter alimento caret. Nam alimenta plurima, quæ cibus, & medicina sunt, ut ptisana, & alia hujusmodi, coctionem adjuvare, manifestum his est, qui Hippocratem de Victu acutorum morborum, & Galenum in libello de Ptisana legerunt, horumque nihil in noxium succum verti. Etiam alia, quæ alere tantum vim habent, ut avium, & parvorum piscium carnes, & triticeus panis, & consimilia debito tempore febrientibus collata, prodesse quamplurimum, augendo vires ægri, & acuitatem, exuberantiamque caloris biliosi, aut sanguinei humoris reprimendo, suoque temperato calore hebetando, notum est. Illud ergo Medicorum decretum tantum verum est, cum alimenta in initio accessionis, aut in statu symptomatum exhibentur, aut his, qui crudis succis, vel multis sanguineis redundant. Non enim febrienti ob putridam, aut immodicam exquisitam bilem, proficuum est, ventriculum sine alimento diu continere, hoc commento, ne natura distrahatur à pugna, quam adversus bilem exercet, cum ipsa distractio proficua valde, ac maxime utilis febrientibus relatis sit. Natura enim spiritibus immodicè calidis, ob febrem accitam à motrice facultate cordis, vacans coctioni tenuis humoris, multò perfectius, atque exactius bilem ad mediocrem consistentiam reducet, si ipsam sanguine ex novis alimentis genito, minus quàm ipsa calido superirrorrat. Et temperat, quàm ventrem jejunum diu servando. Febrisque commoditas, putà vias patentes humori excernendo fieri, calorisque immodici bilis remissio simul tunc sequentur, res profectò à docto Medico non parum optanda. De qua non pauca in 6. methodo scripsimus.

9. Methodus.

Nona methodus. Cum morbum longum futurum suspicamur, ab initio multò plenior alimentò febrientem nutrire, tenemur, quàm cum acuto morbo ipse laborat: non quòd speremus in morbis longis statum fævorum symptomatum, ut in acutis. Nobis scientibus, rarò hos crisi finiri, & eorundem materiam in pluribus paulatim absumi, sed ut vires sufficiant pro tota morbi duratione, quæ status nominari valet. Ut hominis statum quandoque vocamus, quicquid vivere ab infantia, usque ad senectutem concessum eidem est, ab stando, id est, durando derivatione sumpta. In quo sensu exponenda est sententia libri primi Aphorismi 9. Hippocrat. præcipientis. [Conjectari oportere, an æger cum victu sufficiat perdurare, donec morbus consistat, & numquid prius ille deficiat, nec possit cum victu perdurare, vel morbus antea deficiat, atque hebetescat.] Nam cum inquit quòd oporteat perpendere an morbus deficiat, vel non, de statu exquisito fævorum symptomatum non loquutum fuisse, notum est, sed de eo, quem nos diximus. Probat hanc nostram expositionem sequentis Aphorismi sententia: quæ in hunc modum habet. [Quibus igitur statim morbus consistit, iis statim tenuis victus adhibendus est: quibus verò posterius debet consistere, iis, & in ipso consistendi tempore, & parum ante illud, cibibus, subtrahendus, prius verò uberior agendum, ut æger sufficiat.] Ubi in priore Aphorismi parte loquitur de statu propriè sumpto, in quo sævitas symptomatum conspicitur. Et in ultima parte, in qua dixit: [Ut æger sufficiat.] Supple ad statum, usque statum nominavit totam morbi durationem. Nempè si de hoc non loqueretur, sed de

exacto statu, putà cum vehementi, & veloci motu natura contra morbi causam movetur, cum innumera sint morborum genera, quæ sine statu, id est, crisi finiuntur, culpa ri meritò poterat Hippocrates, qui tantum victum laborantibus morbis acutis præscripsisset, & alios ægros neglexisset. Ut ergo utrosque comprehenderet, verba ultima Aphorismi à nobis annotata addidit.

Decima methodus. Sententia illa Hippocratis Aphorismi noni secundi libri, quæ refert: [Non pura corpora quantò plus nutriuntur, tantò magis læduntur.] Minimè interpretanda est de impuris ob exactam bilem corporibus, maxime in ætate constitutis, & febre laborantibus. Nam si ab his victum subtraxerimus, & inediam pati compulerimus, bilem augebimus, & præexistentem aduremus, ac in sæva symptomata febrientem impellemus. Tantum ergo intelligendus est aphorismus de his, qui pituitosis succis in venis redundant, aut de illis, qui vitiata alimenta, aut succos corruptos in stomacho habent. Hoc enim ultimum satis sufficienter Galenus in commento relati Aphorismi notavit, scribens: [Hoc præcipuè fit, quando ventriculus quibusdam humoribus vitiosis plenus existit.]

Undecima methodus. Jam quòd doctum superest, convenire alere non adeò parcè febrientes à bili, vel sanguine vitiato, ut sententiæ Galeni, & plurimorum Græcorum, ac omnium Arabum præcepere. Solidiorem victum, quem nos iis concedimus, prodesse quàm maxime in plures vices, & pauca quantitate exhibitum, quàm semel, aut bis in die pransum indubiè asseveramus. Facilius est enim omni in tempore ventriculum coquere alimentum paucum, quàm multum. Etiam fe-

10. Methodus.

11. Methodus.

brien-

brientes non adeò validam coquendi facultatem, ut sani obtinere, omnibus notum est. Expediet ergo patientibus continuas ex bili exquisita, aut vitiatò sanguine febres, post secundam diem pulli parvi iusculum sorbere, & carnis ipsius ferè dimidium per tres horas ante meridiem comedere, & in vespertina hora coctas, aut crudas lactucas, aut assa poma cenare: ac inter utrumque tempus si bibere velit ager, conditam cucurbitam, aut mali punici grana, sive damascena pruna in aqua macerata, aut lactucarum cauliculos ex sacharo confectos, vel alia hujusmodi bellaria non ex melle sed sacharo condita, ante potionem febrienti conferre, eisdemque bellaria per intervalla concedendo totam noctem transigere. Quòd si gratum febrienti amygdalatum ex amygdalis, & melonum, ac cucurbitarum feminibus, & sacharo confectum fuerit, id post tres horas à lactucarum, vel pomorum coena sumat. Verum si hujusmodi febriens pro coena plus pullaceam carnem, quàm lactucas, aut bellaria cupiat, inconvenire non puto, illi concedere pulli majusculi quartam ex anterioribus partem, ac simul ejusdem jecur assum.

12. Methodus.

Duodecima methodus. Quamvis in antecedentibus methodis semper explicuerim victum plus solidiorem concedendum biliosis, & à sanguine vitiatò febrientibus, quàm antiqui præcepere, & de febribus à sanguine multò ortum trahentibus, & pituitosis, ac melancholicis nihil dixerim, non id feci, quòd has à methodicas manere decreverim, sed quòd noscam, non adeò aberratum in ratione victus harum ab antiquis Medicis fuisse, ut in victu febrium relatarum superius. Nam cum pituitosæ, & melancholicæ fe-

bres inter prolixos morbos recensentur, in quibus tenui victu uti, non præcepere, non erat, ut quid lectoribus de hocce negotio cave-rem, etiam cum qui à plurimo sanguine febriunt, fatis magnam alimenticopiam contineant, & minus sine noxa quàm alii famem tolerare queant (nisi de illis sint, de quibus Hippocrat. 3. Aphorismo, primi libri mentionem egit, quos exercitatos ad summum vocavit.) Non erat, ut quid hos pleniore cibo alendos, quàm esset præceptum, curarem. Et quamvis res ita habeat, Medicos hortor, quòd si hi voraces ex natura, vel consuetudine fuerint, & famem impatienter toleraverint, victu beliosorum eos alant.

13. Methodus.

Decimatertia methodus. Jam bis, vel ter de temporis constitutione pro nutriendis febrientibus in antecedentibus memini, quòd Hippocrates, & qui post eum de re Medica aliquid notatu dignum scripsere, nonnihil dixerunt. Verum nunc expressius, & in compendio quodam quæ sequuntur explico. Febrientibus constitutis in æstate, ubi major corporis, & succorum dissolutio fit, pluries alimentum concedemus, autumno, diverso non tantum in eisdem diei horis, verum in differentibus diebus. Parem ferè æstati rationem victus præscribemus, & quamvis contraria Hippocrat. decreto, 18. Aphorism. primi libri dicenti: [Æstate, & autumno cibos difficillimè ferunt, hyeme facillimè, secundum locum ver habet.] Hæc nostra methodus videatur. Verè non est, nam non de numero sumendorum ciborum locutus est Aphorismus, quòd sic falsus esset, cum dies multo majores in æstate quàm hyeme sint, in quibus solet major hominum pars jantare, & prandere, necnon merendare, & cenare. Qui hyeme bis comedendo con-

contenti sunt. Sed potissimè de alimentis difficilis coctionis fuit illius decretum, ut sit sensus, quòd æstate, & autumnò cibos crassæ consistentiæ difficillimè ferant homines, hyeme autem facillimè, & post ipsum vere, quòd nos quotannis experimur. Nam alti in hyeme carnibus porcinis, & vacinis salitis, & castaneis melius habeamus, quàm æstate arietinis, & pullaceis. Sed quantumvis verum hoc sit, ego omnibus Medicis suadeo, non adeò attentè hanc temporum variationem observent. Quòd si febriens ab exquisita bile in hyeme constituitur, & cupiditate alimenti pluries vexetur, alimento decenti febrientem Medicus privet. Quin ut carnis, & aliarum rerum à me permissarum, nonnihil indebitis temporibus, & majorem adhuc earumdem molem semel concedat, præcipio. Quòd tunc venter ad coquendum validior est.

24. Methodus.

Decimaquarta methodus. Non aliter victus moderandus ob hominum ætates, quàm ob anni tempora est. Infantibus, & pueris nempè, qui discuti promptissimi sunt, cibibus multò minùs subtrahendus, quàm aliis. Post hos verò à decrepitis pauxillum, & fermè tam exiguum, ut à præcedentibus auferendum. A consistentibus verò, & iis, qui adolescunt, quid plus amobus recensitis auferre licebit. Sed ab illis, qui in prima senectute consistunt, plurimum, quòd subtrahere licet, subtrahendum erit.

25. Methodus.

Decimaquinta methodus. Quamquam non esse cogendos tolerare famem biliosos, & ab exquisita bili febrientes, nisi in certis temporibus suaserim, per hanc tamen methodum consulo, quòd si fames à bile acri os ventriculi mordente originaretur, & hæc vomis prompta esset, salubriter potionem syrupi ace-

tosi aquæ tepidæ commisti, hanc per os sine magna vi excernere, prudens Medicus fatagat, qua excreta, si fames pausaret, non adeò frequentèr alere ægrum, prout ante, cogemur. Verendum enim prius erat, ne fortè syncope, aut convulsione ob stomachi vellicationem corriperetur febriens, à quibus incommodis vomitio vendicaret.

CAPUT XXXIII.

De potu febrientibus exhibendo.

Prima methodus. Est adeò celebris in omnium Medicorum de victu febrientium agentium libris, potus aquæ, in qua hordeum coctum fuit, ut peculiare libellos nonnulli, alii singularia capita de hujusmodi potione laudibus referenda conderint: variasque hujus descriptiones prout magis, vel minùs hordeum coquendum erat, exaraverint ptisanam, hordeum ulterius decoctum, quæ potius alimentum, quàm potus dicenda est, nominando: quam medicamentis nonnullis additis conficere, Galenus permisisit, ac docuit. Verùm quòd in febrientibus citra alicujus interioris membri inflammationem hanc aquæ hordei potionem, & ptisanam ipsam non adeò proficuum experior, prout ab antiquis Medicis celebratur, quòd in omnibus, qui ob pituitæ redundantiam, aut putredinem, vel melancholicum succum febriunt, hunc potum plus obesse sui frigiditate, quàm prodesse, experiar, & tam iis, quàm aliis febrientibus ingratus sit, sintque nonnulli potus multò gustui magis amæni, & curationi magis prompti quàm recensitis: ideò, & si in febrientibus ab exacta bile hunc laudem, & in aliis parum prodesse attestor. Traxit quippè originem encomium, atque laus, qua adeò exalta-

1. Methodus.

tata

tata relata potio est, ab errore Medicorum opinantium febrem ab humore per putredinem calido acciri, quam ut accidens genitum ab humore noxio extirpare, quoquo modo possent, conabantur, ideoque frigidis, ut hordeum est, rebus, etiam in febribus pituitosis utebantur, moderantes hæc secantibus, aut attenuantibus calidis medicamentis, ignari originis febris, quam augere sæpissimè conaturus est Medicus, ut in antecedentibus docuimus, & in sequentibus peculiarium febrium methodis curativis etiam ostendemus.

Secunda methodus. Aqua cocta, quam febrientibus à sanguine multo, & crasso conferre existimo, ea est, quæ ex hordeo cum suo cortice cocto, ac semine fœniculi exhibetur. Hordeum enim vim exiccandi, & infrigidandi habere, docuit Galenus, primo libro de Alimentorum facultatibus, cap. de Hordeo, & in libello de Priscana. Cum ergo ambabus qualitatibus adversetur immodico sanguinis fervori, ac supercrescenti humiditati ejusdem, abstergendi quoque facultate participet, hordei cortex, ut in prædicto loco ostensum à Galeno est, per hunc modum prodesse infrigidando sanguinem, & eundem siccitate imminuendo, nemo ambigere poterit. Fœniculi quoque semen expurgandi aquositatem sanguinis per urinarios meatus vim habens, & ad alia febrientibus utile, ut Dioscorides cap. 65. tertii libri, sub his verbis scripsit: [Comæ decoctum in renum doloribus subditum proficit, quippè quòd urinam excitet, contra serpentium ictus in vino convenienter bibitur, menses ciet; in febribus nauseam, & stomachi fervorem, ex aqua frigida potum sedat.] Prodesse relatis febrientibus indubitatum erit. Non

enim est, ut reor, audiendus Galenus, quem Paulus, & Aëtius sunt sequuti, qui de simplicium medicamentorum, libro tertio, cap. de Marathro ipsum in tertio ordine calefacientium locavit. Impossibile enim existimo, si gustui fides adhibenda est, piper longum, & fœniculum æquè calida esse. Modo Avicena Canone secundo, cap. 558. de Pipere longo in tertio gradu caloris id esse testatus est: sed hujus calor multò superior quàm marathri est, ergo in secundo gradu, ut Avicena fecit, locandum erit, qui caloris gradus ab hordei, & aquæ frigiditate vincetur, & quæ prodest vis expurgandi, & conferendi stomacho sine caloris noxa manebit.

Neque miror, quòd sit allucinatus Galenus in gradu caloris relatæ plantæ, cum legam in eodem cap. de Marathro: alium notiozem, & apertiozem errorem, quàm præcedens, ipsum commisisse. Inquit enim ipse. [Fœniculum tam valentè excalfacit, ut ex tertio ordine excalfacientium censere promereatur, desiccet verò non æquè, sed ipsum quispiam in hoc primi esse ordinis posuerit: proinde lac procreat. Quod si admodum desiccaret, non sanè efficeret.] Quæ enim fragilior ratio, & ut verius loquar, magis inepta illatio, quàm inferre parum siccum fœniculum esse, ideo quòd lac procreet? Quasi nulla planta hanc procreandi lac vim habens, sicca esse valeat, omnibus, qui de re medica aliquid novere, scientibus. Avicenam secundo Canone, cap. 429. septem species plantarum afferentium lac acre, & expurgandi vim habentes descripsisse, & quòd universas has plantas, & lac earundem calida, & sicca in quarto gradu ipse constituerit. Cujus sententiæ Serapio, capite de Mezereone fuit, quamquam

Leo-

2. Methodus, in qua quidam Galeni errores notantur.

Alius Galeni error exprimitur.

Leonardus Fuschius cum Leonice-
no consentiens perperam credide-
rit hanc plantam non recenferi à
Serapione inter eas, quæ lac pro-
ducunt. Joannes Mesue capite de
Mezereone, etiam inter species
lacticiniorum (ita enim, vocat plan-
tas, quæ lac acre producunt) illam
recensuit, & ipsam, ac lac pro-
prium calida, & sicca in quarto or-
dine fuisse, affirmat. Quorum om-
nium authorum sententiæ confor-
mes sunt decreto Dioscoridis, capi-
te de Thymelea. Hæc enim est A-
rabum Mezereon, ut nonnulli ju-
niores suspicati sunt, vel chamæ-
lea, ut alii. Fuere enim adeò ig-
nari Arabes descriptionis planta-
rum, ut frequenter alteras cum a-
liis confundant, ut Avicena, &
Serapio, & Mesue capitibus citatis
fecere. Neque inde quòd Diosco-
rides capite de Thymelea, non ex-
pressit, lac ipsam exhibere, ideò
inferendum est, lac non ferre, cum
eventus ipsi probent, plantam re-
latam in caule non exiguam lactis
copiam dare.

3. Methodus.

Tertia methodus. Non immeri-
tò in exordio antecedentis metho-
di dixi, aqua cocta, quam febrien-
tibus à sanguine multo, & crasso
conferre existimo, &c. Nam id
scripsi, quòd sciam, non omnibus,
qui feбриunt à sanguine multo, a-
quam decoctam convenire, iis e-
nim, qui sanguine plurimo, & te-
nui feбриunt, aqua frigida potus
convenientissimus est, ut rectè Ga-
len. sexto capite, libri noni de Mor-
bis curandis, dicebat: [Maxima verò
continentium febrium remedia hæc
duo sunt, detractio sanguinis, &
potio frigida.] Hac enim frigida
potione sanguis crassior fit, quo
ipse concoctus evadit. Tantum er-
go febrientibus à sanguine pluri-
mo, & crasso convenire relatum a-
quam decoctam, prout dixi, cen-

seo: maximè si in hyemis tempore
agrotaverint, & ab ea non abhor-
reant: quibus aqua frigida, prout
mea sententia est, noceret.

4. Methodus.

Quarta methodus. Quamvis po-
tus aqua frigida iis, quos retuli,
conveniet febrientibus, animad-
versione dignum est, cur adeò in-
distingtè hunc frigida potum sum-
mè laudaverint Galenus libro nono
Methodi medendi, capite quinto:
& Aëtius cap. 72. Tetrabibli secun-
da, sermone primo, ut unicum fer-
mè remedium illis, qui febriebant,
& sanguinem à sese mitti posce-
bant, vel Medici incuria, aut ti-
miditate ægri, vel aliis de causis non
fuit ab eisdem missus. Nam si ratio-
ne, & eventibus medicationem re-
censitam roborare ipsi velint, utrif-
que potius improbandi, quàm æmu-
landi erunt. Quomodo enim pro-
desse febrienti à sanguine multo, &
crasso poterit aqua frigida potus,
vim inspissandi, & increassandi san-
guinem habens, quo rebellior edu-
ctioni evadet? Aut quis id expertus
est, quòd aqua frigida potione,
sanguis sudore, aut alui expurga-
tione excerni soleat. Cum ipse Ga-
lenus experimentis compulsus, tan-
tum sit ausus scribere in citato loco
sequentem sententiam. [Cum ergo
coctionis humorum in iis (à quibus
sanguis opportunè missus non est)
notas videris, de quibus dictum
abundè in libris de Crisi est, au-
dacter frigidam dabis, quippè so-
lida animalis partium natura robo-
rata præ tenuatos jam humores ag-
greditur, ita ut qui utiles sint, atque
ad nutriendum habiles, hos qui-
dem ad se trahat, inutiles, vel per
ventrem, vel per cutim ejiciat.] Ex
quo dumtaxat elici valet, quòd
cum jam vincens natura morbi cau-
sam, ejusdem consistentiam ad me-
diocritatem perduxit, tunc frigida
potione soleat per ventrem, aut
su-

sudorem morbi materiam excernere. Qui eventus, & si perpetuus esset, ambiguus potius, quam certus judicandus à Galeno erat. Dubitare nempè liceret. An illa humorum expulsio, etiam sine aquæ potione exequenda à natura esset, an sola vi aquæ potæ acciderit. In libris enim de Crisi, quos idem Galenus citat, ac in commentis Prognosticorum, & Aphorismorum sæpissimè scripsit, tunc indubiè judicationem venturam, cum talia, vel talia signa concoctæ materiæ adfuerint: modo si post perfectam humoris coctionem morbus per alui excretionem, aut sudorem, bibita aqua, judicatur. Verosimilius erit: potius à natura jam dominante judicationem, provenire, quàm ob aquæ frigida potum, quin sine ipsius potione venturam credibile esset. Verùm si mihi, qui artem Medicam parum minus, quam per quadraginta annos exercui, fidem adhibere lector velit, verè fatebor, numquam ulli ex multis, quibus abundè permisi frigidam aquam, & quantam possent biberunt, quòd memoria consequar, acciderit, quòd Galenus testatur de sudore, & alui excretionem. Quod ego sæpissimè sum expertus, id tantum est, in intermittentibus febribus, præsertim tertianis simplicibus, aut duplicibus, aquæ frigida, aut decoctæ potum, consistente jam febre, aut inclinare incipiente, solere sudores ingentes concitare. Neque ego video, si vera sunt decreta Galeni, attestantia sanguinem putrefactum in bilem, & melancholicam transire, qualiter medeantur febres, in quibus sanguinis extrahendus erat, & jam diu detentus, & putrefactus fuit, per frigidæ potum, & biliosæ, ac melancholicæ febres aliæ, quæ sunt ejusdem naturæ cum prædictis, per eundem modum

Tom. II.

non curentur. De quibus fusè in medella febrium à sanguine ortum trahentium, Deo dante, agemus. Et quod ad præsens negotium attinet, tantum sit, abrogandam deinceps fidem increpato Galeni decreto, ut mendaci, ex cujus observatione innumera incommoda sequi ægrotantibus poterant.

Quinta methodus. Aquæ frigida gelida potum non omnibus à febre continente laborantibus convenire, sed dumtaxat quibusdam, satis expresse Galenus in relato capite quinto, noni de Morbis curandis, & Aëtius loco recensito scripsere, & quòd Aëtius à Galeno fusius exarata, in compendium quoddam redegit. Ejusdem verba transcribere visum, quæ sequentia, sunt: [Tunc autem danda est frigida, cum in urinis videris concoctionis signa. Neque autem in principio, neque in augmento danda est frigida, sed in ipso vigore totius morbi, ac particularis exacerbationis, opportuno enim tempore data frigida, corroborat solidarum partium naturam, corroborata verò natura, præ attenuatos humores aggreditur, ut bonos quidem detineat, inutiles verò ejiciat, aut per ventrem, aut per vomitus, aut sudores. Si verò frigida potus fuerit æger tempore sanitatis, valdè confidenter frigidam dato, ipsa experientia doctus, omnia viscera frigida familiaritatem sustinere. Si enim omninò aliqua pars adeò frigida esset, ut ab ipsa læderetur, sanitatis tempore evidens testimonius ostendisset. Cum autem nulla pars in sanitate læsa sit, ne in febre quidem lædi poterit, quin maximum propugnaculum habeat, in profundo ardentis caloris multitudinem. Quapropter his, qui modicum sanguinem, & minimum carnis habent, frigida potus periculosior est citò enim ad

Methodus.

Kk

foli.

solidas animalis partes penetrat carnibus nudatas.] Et non multum post hæc verba, retulit incommoda quæ potio relata aquæ frigidaë intempestivè sumptæ febrientibus infert in hunc modum. [At verò detrimenta ex intempestivo frigidaë potu orientia hæc sunt. Viscosos, ac crassos humores attenuari, ac transpirare frigida impedit. Quare si inflammatio fuerit in aliquo viscere, si ignis facer, si indurata, si mollis, ac laxa affectio, frigidaë potus ad hujus sanationem nihil confert: sed evestigio quidem non modicam affert lenitatem, eo quod febrem jam factam extinguit, manente autem intus causa, quum ex frigida densatum fuerit corpus, aliam febrem accendit priore graviolem. Atque hæc quidem detrimenti species contemni poterat. Verum plerisque debilia habentes viscera, citius, ac facilius à frigidaë exhibitione læduntur. Quibusdam enim stomachus singula aquæ frigidaë potione adeò fortiter affectus est, ut perdiderit actionem, ut vix potuerit deglutire. Aliis venter læsus est, ut vix concoquere potuerit, aliis hepar, ut ex hoc in aquam inter cutim inciderint. Aliis colume, aut pulmo, aut rhenes, & vesica, aut aliud quid à frigida læsum, debile ad propriam actionem factum est. Quidam ipsorum statim erectæ cervicis spiratione, aut alto sopore, aut lethargo, aut aurium abscessu, aut convulsionibus, aut tremoribus, aut syderationibus corripiuntur: & ut in summa dicam, omne nervorum genus, & caput ipsis affligitur.] Quarum omnium sententiarum quid verum sit, parum supra explicuimus. At pro præsentis loco tantum sufficiat, quædam verba notatione digna in medium proponere. Ea sunt quod dixit ineptè Aëtius in priore contextu ex

duobus adductis. [Corroborata verò natura præ attenuatos humores aggreditur.] Non considerans potius aquæ frigidaë potum convenire illis, quorum humores immodica tenuitate incocti forent, & concoctione in crassiolem substantiam vertendi erant, quàm aliis, qui ex crassa consistentia in tenuem per coctionem erant redigendi.

Sexta methodus. Syrupum, quem acetosum vocant juniores, confectum ex aqua, & aceto, & sacharo in certis ponderibus, prodesse in quovis anni tempore iis, qui sitim ingentem patiuntur: & ab ardenti febre molestantur, eventus ipsi docuere. Quem non in permistum concedimus, sed vel aquæ ex hordeo coctæ, cum febris à bili, aut sanguine occasionem trahit, vel aquæ fontanæ non gelidæ, sed mediocriter frigidaë commistum. In æstate tamen illis, qui febrem continuam acutam patiuntur, si ex bili notha, aut alia quavis causa præter dictas bibere relatum syrupum, permittimus. Aquam semine fœniculi, aut ejusdem radice coctam ei permiscendo. Verum in omnibus febrientibus duo quam maximè post hujus syrupi potum cavemus. Primum, ne in ventre aqua bibita acefcat. Secundum, ne intestinorum abrasionem aceti acutas inferat. Priori incommodo occurrimus, commiscentes anesum aquæ, quæ cum syrupo bibitur. Aut si pituitosi succi redundant, etiam piper addimus. Non enim nos timemus id, quod, qui nos præcessere, verebantur. Febris scilicet intensiolem: hanc enim prodesse cum succi frigidi redundant, in antecedentibus docuimus. Secundum malum interdicendo statim syrupi bibitionem vitamus, & de cætero si tormina intestinorum abraforum duraverint, medellam inscriptam pro-

6. Methodus.

tor-

torminidus adhibendo, curamus.

CAPUT XXXIV.

De biliosis febribus.

NON eis, quibus nostri prædecessores nominavere, vocibus febrium differentias speciales, me inscripturum capita singularia de earundem medella arbitremini. Illi enim medellam tertianis, continuis, ac intermittentibus, exarantes. Omnes à bili exquisita, seu notha febres simplices dixisse opinati sunt. Et quotidianas intermittentes, & numquam desinentes cum aliis signis, omnes à pituita ortum trahere valentes, dixisse credidere. Ut quartanas, tam simplices, quam duplices, seu triplices, & continuas cum melancholiæ nothis universas, quæ à melancholico succo originantur, retulisse indubiè rati sunt: perpetuum esse arbitantes talem humorem talem invadendi modum per certos dierum reditus observaturum, quos cum in nullius humoris proprium accessionis tempus reducere valebant, febres illas unius tantum accessionis, aut compositas ex diversis humoribus, nominabant. Eas enim, quæ incessanter infestantes simul per tertias quoque dies rigoribus corripiebant, à pituitosa febre continua, & biliosa febre intermittente componi Galen. 2. de Febrium different. cap. 8. arbitrabatur, quas hemitriteos, seu semitertianas vocabat. Non sic Aëthius, ut idem Galen. in libello de Typis dixit, innumerasque alias invadendi formas in diversas febrium compositarum species Galenus, & ipso recentiores partiti sunt. Jam jam Galeni decretis à Paulo, & Aëtio, reliquisque Græcis Authoribus, & Serapione, Rasi, & Avicenna, cæterisque Arabibus, & Latinis junioribus Medicis, ut Apollinis

Tom. II.

Delphici responsa, receptis, neque quamvis per totum suæ vitæ discursum relati Authores sapissimè observaverint, multas febres eisdem occurrisse, quas inter simplices, aut compositas recensere ex modis invadendi minimè possent, neque cum illis à Galeno, & aliis Authoribus descriptis convenire. Mutare sententiam, & resipere, indagantes causam effectuum illorum conati sunt. Quod certè undè provenerit, nisi ex secordia, aut ruditate prædecessorum, intelligere nequeo. Ordiamur ergo, Christo Jesu Salvatore favente, caliginem hanc adeò hominum saluti noxiam eliminare, & radicitus evellere, ac iis, qui tantum veri amore capiuntur, negotium hoc adamussim aperire. Reliquis enim, qui malunt cum veteribus Magistris aberrare, quam me cum juniore vera addiscere, Anticyram navigare suadeo. Tandem deinceps nullus credat, bilem solum per tertias dies invasuram: ita quòd si quavis in die febris juvenem æstatis, aut veris tempore cum aliis signis bilem nunciantibus infestet, quo bilem occasionem illius morbi esse indubiè suspicetur Medicus, ideò etiam necessariò eventurum arbitretur, quòd prioris diei febris cum tertiæ diei febrili circuitu normam certam sit servatura, & secundæ diei cum quarta die, ut per quos dixi tertianos circuitus bilis febrem afferat, & quòd duplex tertiana illa vocetur. Ac quòd si etiam quotidie autumno febris affligat juvenem, aut senem, cum notis certis melancholici succi, ideò primæ diei febris cum quartæ diei circuitu, & secundæ cum quintæ diei, & tertiæ cum sextæ diei reditu, sit observatura, triplexque quartana sit febris illa vocanda. Nam & si quandoque febres relatum normam in redeundo servant, etiam

Kk 2

alias

alias accessiones biliosos, & melancholicos succos observare, non raro experimur. Contingit enim sæpè in eadem die febrientem bis rigore, & febre corripì, & aliquando ter, bile redundante, aut putrente, aut etiam pituita, & in sequenti die, aut tertia non nisi semel accessionem febrilem redire. Etiam aliud febris genus quàm à bili orientium per tertianos circuitus invadere. Indubiè quandoque noscente Medico ex nonnullis notis, melancholicum humorem tunc causam febris esse, ejusdem suspitione, post per quartos dies redeunte febre, confirmata. Ego nempe dum hæc condo, observavi, quendam quartana in æstatis fine correptum, parum post hyemis solstitium in tertianam incidisse, ac iterum quartanam rediisse. Minimè enim licet semper opinari ideò tertianas, aut inordinate invadentes febres in quartanas finire, quòd credamus bilem tertianæ, & alios succos, qui febrium sine ordine occasio erant, adusta, & in atram bilem conversa esse. Quia, & si quandoque illud sic accadat. Poteft, & melancholicus succus in principio per tertias dies, aut inordinate, ac postea per quartas invadere, ut febres illæ quas me vidisse, dixi à melancholico humore occasionem trahentes, per quartos dies prius accedentes redire, & post per tertios. De quibus in præfenti loco non plura, quòd cum de febribus melancholicis scripserimus, fufius hæc explicabimus. Tandem tandem febres plurium dierum (sic enim nomino illas, quas nostri prædeceffores putridas vocavere) per diversos succos distinguendo, in biliosas, sanguineas, pituitofas, & melancholicas, & in nonnullas ex aliquibus ex relatis humoribus mistas sejungo. Differtque nostra divisio ab an-

tiquorum divisione febrium, quòd illi capita de febribus inscribendo, in quotidianas, & tertianas quartanas, ac continentes distinguebant: opinantes, ut suprà dixi, neceffum esse quemvis humorem propriam redeundi normam servaturum, quòd crederent à bilis fuligine putrida cor supercalescere, & bilem natam esse per tertios dies putrere, & melancholiam per quartos, & alia impossibilia, quæ superius improbata restant. Si enim post capita singularia de tertianis ab exquisita bile, ac de aliis generibus febrium inscripsero, non erit, nisi ut rationem victus, & medicamentorum exhibitionem, in distinctas horas partiar.

CAPUT XXXV.

De signis febrium occasionem ab exacta bili trahentium.

EAS febres, quæ à bili exacta occasionem trahunt, per modum, quem in antecedentibus ostendi, horum plurima comitantur signa: febris ipsa est multò alius acrior, quòd fumosæ exhalationes, quæ à bili diffantur, vi caloris febrilis à corde per magnas, veloces, & frequentes constrictiones, & dilatationes geniti, multò sicciores sint, quàm quæ à sanguine, & pituita putrente vi febris assurgunt, æquusque calor in sicca materia existens acrior judicatur, quàm qui in materia humida sedit. Pulsus quoque velociores, & frequentiores in his contingunt, quàm in reliquis: cum quòd biliosus humor, aut ejus fuligo cordis sanguini, & arteriarum commista, minimè constrictioni, & dilatationi relatorum vasorum suæ consistentiæ tenuitate resistat: tum quòd vasa ipsa sicciora existentia, quàm in aliis febribus plurium dierum, agilia, & magis ad

ad motum prona, quàm aliorum febrientium sint. Non tamen æquè magni pulsus harum, ut febrium à sanguine occasionem trahentium sunt, quòd vasa sanguinis humiditate, ac calore plus dilatari, quàm in reliquis, valent. Urinæ in his flavæ, & tenuis consistentiæ conspiciuntur. Cùm enim valdè exquisita bilis redundat, igneam flammam urina refert: estque adeò tenuis, quòd manu sumpto fundo vasis urinarii, in quo lotium continetur, non minus apertè manus Medici sustinentis vas conspicitur, quàm si nihil corpulentum in vase inclusum esset. Etiam naturalis habitus biliosus suspicionem inducit, febrem biliosam esse, ut quoque consistendi ætas, & æstivum tempus, & locus, in quo febriens ægrotat, si calidus, ac siccus fuerit. Vita non otio atque quieti dedita, sed in laboribus, curis, vigiliis, solis incendiis, & ciborum paritate assueta, præsertim si calida, & sicca, quæ mandantur, fuerint. Præterea medicaminum calfacientium, atque exiccantium immodicus usus. Biliosa spontè, tam per aluum, quàm per stomachum rejecta idem testantur. Promptiores ii ad sudandum sunt, quàm qui à pituita, & melancholia occasionem febrium trahunt. Ingens sitis hos infestat, & vigiliæ, ac insomnietates. Dolor temporis dextri urget, sine tamen capitis gravidine, quòd fellis folliculus, in quo bilis asservatur, à jecore appendet, à quo vapor levis elatus, gravare caput minimè potest. Has biliosas febres in plurimum breves præsertim vere, & æstatis initio esse, tam in universali duratione, quàm in particularium accessionum mora, experimur. Quòd humor biliosus tenuis substantiæ, ut diximus, sit, paratusque per ventrem, aut vomitum, sive urinam sensibilibè citò

excerni, aut insensibilibè per hali-
tum, aut medio, inter hæc, modo per sudorem. Cumque natura horum alterum assequi præimbecillitate, aut nimia humoris multitudine, sive malitia nequit, succumbens æger celeriter moritur. Neque perpetuum est, quod Galenus secundo de Febrium differentiis, cap. 3. dixit: [Nam quæ ex flava bile per sensibiles corporis partes delata, oritur febris, cum rigore invadit, atque ardentis febris similitudinem gerit.] Sæpè enim cum horrore tantum febris ab hoc humore proveniens incipit. Ac nonnumquam sine utroque symptomate, horrore, scilicet, & rigore. Neque illud quod per duas lineas infra scribitur: [Hujus febris accessio duodecim ad summum horarum æquinoctialium spatio finitur, eandemque tertianam exquisitam appellamus.] Semper verum est. Ego enim sæpè observavi, & quisquis velit, idem observare poterit: quamplures febres exactè biliosas æstatis tempore, præsertim post duos menses post solis ingressum in initium cancri, atque in vere quoque. Plus quàm per quindecim horas æquinoctialis, & ulterius durare. Quòd ingens copia exactæ bilis redundaret, ac tanta, quod intra duodecim horas per febrem absumi, aut à vasis cordis seungi vi spirituum, ut diximus, calidarum dilatantium vasa, in quæ propellenda ipsa bilis est, non potuerit. Innumeras quoque indubiè nothas in æstatis fine, & in autumno conspici, quæ duodecim horas non transgrediuntur. De quibus non paucae in præsentī anno 1556. visæ à me sunt: ultra viginti accessiones perdurantes. Neque mihi objici potest, priores febres à bili exquisita ortum non traxisse, cum ex signis exactæ bilis, quæ retuli, Galeno non adversante,

te, immò ipso idem, quod ego, testante, capite 1. libri secundi de Febrium differentiis, facillè intelligitur, exactam bilem occasionem febris illius esse. Etiam quòd contingat non rarò prædictam, & consimiles febres tres, aut quinque. Et in plurimum septem accessiones non pertransire. Quo bilem exquisitam, occasionem illius febris esse, conjectare valemus, decreto Hippocrat. in 59. Aphorism. quartæ sectionis. [Exquisita tertiana septem circuitibus, quod longissimum est judicatur.] Etiam arguere adversi non poterunt, exquisitas tertianas non ideò vocari, quòd ab exquisita bile oriantur, ut ego dixi. Sed quòd non ultra duodecim horas perdurent, ut Galen. in commento secundo, libri sexti de Morbis vulgaribus dixisse super contextu illo Hippocrat. [Quæcumque tertianæ naturam habent his nox ante accessionem molesta.] Videtur: & expressius in commento 59. Aphorismi citati. Nam secundo libro de Febrium differentiis, cap. 3. id dixisse verba parum supra ducta probant. Neque in locis contra nos ductis, Galenus negat à flava bile, quæ bilis exquisitissima est, tertianas exquisitas oriri. Sed simul alia commitari flavam bilem refert. Puta æstivum tempus juvenilem ætatem biliosam temperiem. Et alia, quæ ibi referuntur. Quæ simul cum exquisita bile junta, ipsam copiosorem esse in febriente, potius efficiunt, quàm eandem imminuant, indeque diuturnioris durationis quàm horarum duodecim esse poterit, ob rationem supra exaratam.

Neque contemnendum signum tertianæ in die sequenti venturæ esse. Noctem antecedentem molestam esse, quin adeo certum, ut rarissimè oppositum contingat. Quod non solum in intermittentibus ter-

tianis evenit, verum in continuis per tertias dies gravius infestantes. Hoc intellegisse Hippocratem, verba citata, ex lib. de Morbis vulgaribus: [Quæcumque tertianæ naturam habent, his nox ante accessionem molesta est.] docent. Dixit enim, quæcumque tertianæ naturam habent, ut includeret intermittentes, & continuas certè mihi dum hæc compono, sæpissimè contingit. Cum complures intermittentes febres tertianæ, ac continuæ vagentur. Et prædicerem ægris noctem, in qua inquieti, & vigiles futuri erant, ac quòd in sequenti soporem placidum, & minimè molestum erant dormituri. Minus gravem visam ab ægris illis noctem, quàm esset, quòd prævisa jacula minus feriant, & in reliquis à me iussis fieri libentius obtemperasse eosdem.

Neque sub silentio præterire licet signum aliud de sudore finiente has febres cujus superius meminimus. Esse in exitalibus febribus quandoque frigidum, ut Hippocrat. 37. Aphorism. 4. referebat. [Frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem: cum mitiore autem longitudinem morbi significant.] Quòd Galenus in exordio commenti causam hujus eventus explorare suadens (nam plurimam sibi videtur habere dubitationem) innumeras nugas scripsit, quoniam causam febrilis caloris ignoravit, quas ne lectorem tedio afficiam. Non transcribo, nec sigillatim reprehendo. Sat enim est. Quòd si febriles calores à putridis humoribus orirentur, cum febris est acuta, potuissent illi aut calefacere materiam, ex qua sudores illi frigidi fiunt, aut si tam multi succi frigidi forent, quòd vinci à calore putridorum succorum non possent, ut Galenus dixisse videtur, impossibile esset, quòd illo-

*Aliud signum
in cujus causa
taxatur Ga-
lenus.*

*Signum ter-
tiane ventu-
ræ.*

illorum frigiditas non vinceret calorem febrium, aqua enim, & igne juxta positis, & utrumque intra spheram activitatis alterius existens, impossibile est. Si debilius in potentius, agere non potest, quod potentius in illud non agat, modo cum multo ante quam febris incœpisset, succi frigidi in corporis vasis inclusi erant (post enim gini non potuerunt, quod febris hos gini, potius prohibuisset, quam proritasset) febriens vivus non futurus erat, sed multo ante quam febreretur, moriturus: aut frigiditatem tam ingentem illorum succorum prohibitorum, caloris febrilis in corpus inductionem, necessario futurum erat. Aliàs non potentior frigiditas illa esset. Cujus oppositum Galen. ipse testatur. Contingit ergo illud quod Hippocrat. in Aphorismo citato inquit: Tunc cum imbecilla facultas humana est, exiguis spiritibus, & immodicè calidis ob velocissimum, & frequentissimum cordis motum existentibus, immoderatus nempe spirituum calor febrem ardentem efficit, quæ beliosorum succorum consistentiam insensibiliter discutit, & pituitosorum redundantiam insensibiles vapores resolvit. Quàm incuti ad propriam frigidam naturam conversi, densatque sudoris consistentiam sumunt.

Alia prædictio.

Prædicere quoque sæpissimè prudens Medicus potest, post 24. horas à prima invasione febris transactas an diaria illa, an tertiana, an quartana, an continua: futura sit. Nam diariam esse nosces, ideò quod fermè horas 24. parum plus, aut minùs perduraverit, maximè si alia signa diariarum adjunguntur. Continuum, si relatis horis transatis, adhuc viget. Tertianam simplicem, aut duplicem, si æger in quovis anni tempore constitutus dummodo

à quindecima die Julii usque in Octobris mensis finem, non constitutur, quindecim non transgrediatur horas febricitando. Numquam enim primam tertianam relatas transgressisse me vidisse, memoror. Sicut neque quartanam in ullo alio anni tempore incœpisse, quàm in prædicta intercapedine Augusti, Septembris, & Octobris, & quindecim ultimis Julii diebus. Maximè in illis qui numquam ante, idem febris genus passi sunt. Quartanæ æquivoca sunt signa, ea tamen præcipua ejusdem tunc primum incipientis sunt, in præscriptis superius mensibus invadere, & ultra horas octo in plurimum priorem febrem non perdurare. Est enim tam gravis melancholicus succus, ut ejusdem portio, quæ primum inficere adeò cor valet, ut ipsum in magnas, veloces, & frequentes diastoles, & systoles atolli, & deprimi cogit, quod indè febris evadat. Non nisi exigua sit, & adeò pauca, ut discuti in relatis horis vi caloris spirituum possit, aut à corde, tam longè sejungi, quod cor in relatos insurgere motus ulterius non cogatur. Reliqua signa in capite proprio de quartana exarabuntur. Aliud non minùs præteritis certum signum generis febris est, nosse grassantium morborum naturam, tales enim in plurium futuri sunt, qui incipiunt, quales vulgares ea tempestate corripientes, quapropter aberrant quam maximè Regum, & Magnatum Medici, qui nolunt alios in visere ægros, quàm proprios dominos, quod si accidit, dominum vulgari genere morbi ægrota- re, inexperti nequeunt prædicere morbi exitum, neque quo præsidio melius medeantur morbi illi decernere neque lector putet hæc adeò perpetua esse, ut aliter quàm dictum est invadere febres non contin-
gat,

gat, nam ego non raro variari hæc expertus sum.

Hæc, quæ narravi, signa exquisitæ bilis esse, super satilque explicitum est. Verum cum exquisita bilis febrium intermittentium occasio quandoque sit, alias continuarum, & harum nonnullæ causus à nostris prædecessoribus nominentur, consentaneum erit, medellam partiri in tria capita unum intermittentium, aliud continuarum, tertium causerum. Nam & si præcipuus scopus in his omnibus observandus unus sit, puta biliosæ materiæ educatio, & si simul sanguis redundaverit, ejusdem per venæ sectionem extractio, nonnulla remedia potius uni, quàm alteri profunt. Ac victus ratio jam quòd in maximis par sit, in hora exhibendi alimentum, & potiones, diversa necessario futura est.

CAPUT XXXVI.

De medella febris intermittens ab exacta bile ortum trahentis.

CApit hoc non est à nobis inscriptum de medella exquisitarum tertianarum, ut in codicibus Græcorum, & Arabum reperitur, quòd, ut superius docui, possit exquisita bilis quotidie ob sui multitudinem, aut propter virtutis fortitudinem properantis in materiæ extirpationem infestare (quamquam frequentius ob imbecillitatem ejusdem, assiduitas febris contingat) verum cotidie ex bili exquisita febrem provenire, non adeò frequens est, ut quòd febris intermittens ab exquisita bili oriens, per tertios dies infestet. Per quartos nempe numquam exquisitam bilem redire novi, & si bilem notha per hos accedere posse, non dubito. Methodis ergo nonnullis medellam relatam exponamus.

Nam sic lector magis distinctè curationem comprehendet, & memoriæ facilius eandem commendabit. Sitque prior quæ sequitur.

Quamquam omnes ferme febres quæ ab aliis humoribus, excepta exacta bili, occasionem trahunt, aliquando vi medicaminum augeri, & intensiores fieri possunt, ut calor ingentior factus, valeat dilatare meatus, per quos humor noxius excerni possit, & idem in halitum discuti. Quæ tamen à relata bili febres originantur, id minimè desiderant: tam quòd synceri puri biliosi succi præ nimia tenuitate nocentes, egeant inspissari, ut coquantur, quòd frigiditate potius, quàm calore assequendum est: quàm quòd ratione superius dicta satis ardens febris ab exacta bili oritur.

Secunda methodus. Neque ob hoc infrigidantibus exterius admotis, procuranda refrigeratio est, nisi tunc cum adeò immodicè dissolvi corpus ob vim febris Medicus suspicetur, ut in syncopem casurum ægrum conjectet. Alias enim prohibi difflationem malorum succorum per relatorum medicamentorum frigidorum corpori approximationem, quis non videt? Undè patet id, quòd quam maximè ex junioribus aliqui convenire febrientibus credunt, puta admoveere epithemata ex aquis, & pulveribus frigidis vim confortandi cor habentibus mediis thoracis partibus, aut parum declivibus ad sinistras, etiam ante concoctam materiam, perniciosum esse. Nam ii credebant hoc salubriter permittendum in relatis corporis partibus, ut in quibus nullius obstructionis gignendæ timor suspicari valeret. Non animadvertentes, quòd quamquam illud ita sit, aliud insigne incommodum ex illa admotione sequebatur, fuliginum scilicet, quæ per cutim pectoris

1. Methodus.

2. Methodus.

ris

ris discutiuntur, detentionem intra thoracem, & cor fieri. Et quamvis relata vera sint, licebit, & quam maximè conducet his, succum pomorum acidorum, & malorum puniceorum dulcium, & acetosorum, & pruna, quæ damascena vocant, & ex malis Medicis arantia nominata mandere, & aquam hordeo coctam bibere, & holera, ac fructus refrigerantes, ut lactucas, & intybum, quam nostri scariolam dicunt, & acetosam, & cerasa acria in principio prandii comedere. Iis enim mansis, incommodum relatum minimè sequi poterit, & refrigerationis utilitas assequetur. Neque expectandus septimæ diei transitus erit, ut uti prædictis fructibus æger permittatur, ceu non paucæ authoritatis Medici præceperunt, sed à principio concedendi erunt. Si enim hæc concoquunt bilem exactam, quæ immodicè tenuis est, & ad mediocrem consistentiam eam reducunt, cur tunc plus de his alimentis dandum non erit illis, qui tenuiorem bilem habent, quam aliis? Et cum in universali febris initio bilis minus cocta sit, indeque tenuior, liquidò sequitur tunc plus quàm unquam prodesse relatos fructus, & holera. Secus illi, qui acidi non sunt, prout persica, & melones, quos melopepones Galenus dicit, & cocumeres, & cæteri fructus corrumpi parati, nam hos nisi concocta materia, & potiore parte vacuata, comedere non consulo, ne fortè in aliorum corruptorum succorum naturam transeant.

3. Methodus.

Tertia methodus. Alimenta conferentia his sunt, quæ frigida, & humida qualitate dotantur, facilisque concoctionis fuerint. Omnes enim, qui febriunt, facilia concoctu poscunt, ne concoctrix facultas alimenta difficilia coquen-

Tom. II.

do, à pugna contra morbificam causam distrahatur, & ipsa obstructions ginant. Expediit ergo pisciculos parvos fluviatiles prandere, & pullaceam carnem cum lactucis decoctam. Cerebra etiam hoedorum non indecentia sunt; quia pituitosum, & crassum succum contrarium tenuitati, & calori bilis reddant, ut Galenus 3. de Alimentorum facultatibus, cap. de Cerebro, dicebat. Quod admirari cogit, cur enim libro primo de Arte curativa ad Glauconem, cap. 9. suum cerebrum patientibus tertianam exquisitam concesserit, immemor propriæ sententiæ in citato loco de Alimentorum facultatibus, ubi sic de Cerebro scripserat. [Cerebrum omne, cibus est pituitosior, crassiusque succi, & tardè permeans, ac ad coquendum difficilis. Non minimum etiam cerebrum omne stomacho nocet. Quidam autem ipsius mollitiæ decepti, ipsum agrotis exhibent, cum præter alia nauseam etiam concitet.] Nempè si commune omni cerebro est, tardè permeare, & ad coquendum difficile esse, & stomacho nocere, hæc incommoda quam maximè cerebra suum inter pedestria ferme humilissima obtinebunt, quo indecentia febrientibus à bili exquisita erunt. Si enim sapius fastidium ingens ob bilem ad stomachum delatam patiuntur. Consultius ergo secum ageretur, si hoedorum cerebra illis darentur, ut nos fecimus, quod hæc animalium natura siccorum cum sint, multò magis correpta vitia, quàm suum habebunt. Quapropter non indoctè Avicenna prima quarti, cap. de Medella exquisitæ tertianæ dixit. [Cerebella hoedorum, à quibus non provenit nausea, convenire illis febrientibus.] Suum etiam pedes Galenus in relato loco his dare jubet.

LI

At

At ego à tam lento alimento fugere jubeo, ne fortè si immodicis frigidæ portionibus cum exquisita bilituita adjungatur, & in notham bilem transeat, lentore, glutinositateque pedum suis, febris diuturnior reddatur. Etiam si arcta jecoris, aut lienis vasa fuerint, obstructio ulla difficilis medellæ fiat. Pedes enim consistentiæ, quam diximus esse, docuerat Galenus, 3. lib. de Alimentorum facultatibus, cap. de Animalium pedestrium partibus ex carnibus. Quæ ergo sine timore ultra recensita concedi queunt, testiculi pullorum gallinarum sunt. Hi enim multò utiliores, quàm Gallorum juvenum, aut veterum à me censentur: & si Galenus, & Avicenna gallorum testiculos, his febrientibus, concesserint: multò enim teneriores, & facilioris coctionis, & temperationis alimenti pullorum gallinarum, quàm gallorum provectorum esse, omnibus notum est. Si enim testes arietum veterum, qui minus sicci, quàm galli sunt, alimentum difficile concoctureddunt, quantò magis gallorum adeò frequenter coeuntium dabunt. Eademque ratione, qua relatorum pullorum testes utiles sunt juvenum arietum testiculi conducent. Perdicum, pullorum caro aptissima his quoque erit, & juvenum gallinarum. Alæ volucrum, quæ carnem mollem non habent, minimè his convenient, prout mea sententia est: quamquàm oppositum dixerit Galenus. Nam accipitrum omnium alæ ex his avibus sunt, quæ carnem mollem minimè habent, horum tamen alas immodicè siccas esse: plusque quam aliarum avium quis dubitare poterit? Modò sicca alimentum febris, cui medemur, inutilia fore, omnes scimus, inde ergo restabit, meritò à nobis Galenum taxatum. Ovorum quoque recentium

lutea forberi, præsertim ab illis, qui assueti vesci eis sunt, Galenus præcepit. Alba eorumdem meritò vetuit, quia non adeò facilia ad coquendum sint in his, qui imbecilem ventriculum habent, secus ubi concoctrix facultas valida est. Ibi enim frigiditate, & lentore conferrunt, & minimè nocent. Sed & lactucas ipsas crudas cum aqua, & aceto, & sacharo in principio cænæ fumere laudatissimum est, ut acetarium ex lactucis, borragine, acetosa, portulaca cum paucio oleo, & aceto copiosiore, & aqua, ac sacharo. Cucurbitam viridem prius aqua elixatam, ac post sacharo, & oleo, & omphacio, ac aqua iterum in fictili vase in coctam etiam prodesse, certum est. Et ex relatis alimentis cum aceto, vel omphacio absonia grata febrienti parare valde proficuum esse judico. Melones lutei coloris, quos hyemales Hispani vocant, etiam in principio conducunt.

Quarta methodus. Exprimere omnia alimenta, quæ vitanda his febrientibus sunt, incassum foret, tam quòd ex notitia eorum, quæ profunt, intelligi valent, quàm quòd prolixum foret, singulatim omnia percurrere, ideò tantum, quæ mandari ab omnibus ferè solent, & relatis febrientibus insigniter nocent, hic explicabuntur. Sinapi ergo, & mel, acria, & salita omnia, vinum quoque præsertim ante concoctum vacuatum humorem, fugienda erunt.

Quinta methodus. Frigidæ potus, consistente febre, aut inclinantis confert, noxiùs verò, cum rigore febriens corripitur, & per tres horas ante, vel post rigoris invasionem est. Cum tamen febris abest, & ipsa præsentè, aqua damascenis prunis, & hordeo, vel horum altero cocta, prodest. Utrum

4. Methodus.

5. Methodus.

autem liceat patienti febrem tertianam intermittentem ab exquisita bili, aquam nive infrigidatam copiose cum viget bibere, paucis hic perstringam. Nempe animadversione facta ad humorem, qui febris occasio est, nulla in febre sic aquam relatum bibere convenit, prout hic, quod tenuior, & calidior humor ex acta bilis cæteris sit. Secus si ad vires ægrotantis, & vaporum amplitudinem consideratio fiat. Nam tunc plus in continentibus febribus à sanguine plurimo, ortum trahentibus concedi gelidæ potio valebit, quàm in aliis febribus. Solent enim in plurimum carnosissimi hoc febris genere ægrotare.

6. Methodus.

Sexta methodus. Utrum venâ secanda sit in his, qui intermittentem tertianam ab exquisita bili patiuntur, an non aliqui dubitaverint. Cum enim Galenus medens tertianæ huic 9. cap. citato libri primi de Arte curativa ad Glauconem de alui expurgatione, & aliis præsidiiis meminerit, de venæ autem sectione mentionem nullam fecerit, & in sequenti cap. de Cura Tertianæ non puræ hujus non fuerit oblitus, quin mitti ab illis febrientibus sanguinem jusserit, videbatur nonnullis voluisse sanguinis missionem huic febre minimè competere. Atque adeò processit aliquorum opinio vetantium ob hanc, vel aliam causam secari venam in tertianis, quod non defuerit ex junioribus, qui dixerit, venæ sectionem tertianam simplicem efficere duplicem, & duplicem continuam. At eventus docent, non solum timorem relatum vanum esse, verum mendacem, & omni rationi contrarium. Quippe cum bilis in venis contenta, & si cum valdè tenuis, vel immodicè crassa est, vena secta, educi non possit, ad mediocrem consisten-

Tom. II,

tiam redacta, vitare quis poterit, quod sanguini mista non educatur? Etiam posse infici sanguinem ex ejus commercio, præsertim si non multitudine, sed putredine bilis peccet, nemo mentis compos inficiari valebit. Sanguinem quoque multum, & plusquàm corpori patienti tertianam convenit, simul cum redundante, vel putrente bili posse conjungi, nemo negabit. Merito ergo cum hæc acciderint, sanguinem mitti decebit. Quod satis doctè, & si parum eleganter Avicena, cap. proprio de Medella exquisitæ tertianæ dicebat. [Et quando possibile est, ut phlebotomes, usque ad tres periodos fac.] Quod decretum explicare, ut referam, experimenta quam plurima docuerunt: & me senioris Medici cujusdam plus experti, quàm docti sententia, & innumeri prosperi eventus compulerunt. Dicebat enim ille, Avicenam voluisse sanguinem extrahendum non esse à tertianam patientibus, donec tres febriles accessiones transferint. Neque etiam diutius immorandum, sed dumtaxat venam secandam tunc cum prædictæ tres accessiones essent transfactæ, & prius quàm quarta occurreret: has tres periodos Avicenæ Interpreter nominavit. Itaque in die quietis intermedia inter tertiam, & quartam febrilem invasionem, si tertiana foret simplex, aut in die minoris afflictionis, si fuisset duplex, quod rarò ab exquisita bili orientibus accidit, dum insigne aliquod inconueniens, id non vetuisset, venæ sectionem fieri jubebat. Quapropter Avicena cautè dixerat, si possibile est, sanguinem mitti, &c. Differre certè sanguinis missionem usque ad relatum trium accessionum transitum, qui quinque diebus perficitur, prima, scilicet, die morbi, & tertia, ac quinta ne-

Ll 2

cess

cessarium judicabat ille, ut bilis concoqueretur, seu præ nimia tenuitate, sive immodica crassitie, ipsa vitata foret, ut sanguini mista, & vena secta educi cum sanguine valeret. Si enim prius vena secaretur, vereri posset Medicus, sanguinem minimè vitatum educendum, & bilem corruptam intra corpus mansuram. A cujus sententia, ut dixi, minimè discedendo, prosperè cessit.

7. Methodus.

Septima methodus. Quamvis omnia nuper scripta vera sint, minimè proterviendum est, omnibus patientibus tertianam, venæ sectionem convenire, neque semper in signata à nobis die sanguinem mittendum. Nempè excipiuntur ab antecedente sexta methodo, tam decrepiti, quam infantes decimum-quartum mensem non affecuti: prægnantes quoque in ultimis mensibus constitutæ. Etiam illi, qui simul cum febre, corripuntur aliquo alio morbo, in quo sanguinis missio nocere soleat. Et valde debiles homines. Excipiuntur quoque à præcepto alio, quo jubetur in die sexta sanguinem mitti, illi, qui nimia sanguinis multitudine simul cum bili redundante, aut putrente, tertiana febre ægrotant, à quibus sanguis mittendus in secunda die. Cum febris abest, si simplex tertiana fuerit, erit. Noscitur autem relata sanguinis immodica redundantia ex lotii rubeo colore simul cum ejusdem lotii crassitie, etiam ex magnis pulsibus. Neque hujus septimæ, & præcedentis sextæ methodi decretum alienum est à correptione Belunensis. Dicebat enim ille legendam esse Avicennæ literam sic. [Et quando possibile est, ut non phlebotomes usque ad tres periodos, fac.]

8. Methodus.

Octava methodus. Non sunt oblivioni tradenda cætera præcep-

ta in capite generico de medella febrium adducta, in quibus cautum est, ne in die accessionis febrilis vacuaremus, neque alimentum febrienti in principio accessionis, aut per tres horas ante concederemus. Etiam nondum cocta materia propria morbi, licere pharmaca lenientia, qualia sunt pruni damasceni, & tamarindi, & cassia fistularis, bibenda febrientibus dare, & vomitionem à natura tentatam levibus præfidiis adjuvare, atque non esse adeò intrepidè audendum sudorem, & urinam proritare, cum bilis, quæ est occasio morbi, incocta sit, ut vomitio levis, & ventris lenitio relata. Nam hæ ultimæ vacuationes fieri queunt, nullis humoribus, præterquam educendis, commotis. Sudoris autem, & urinae proritatio non nisi etiam iis, qui morbi causa propria fuerint, concussis, fieri nequit.

9. Methodus.

Nona methodus. Concoctio exquisitæ bilis, quæ pharmacis facienda est, ut ipsa educationi vi medicamenti sit prompta, rectè syrupo violaceo, & oxyzacra, ac syrupo acetoso, vel horum altero cum intibi, aut acetosæ, vel plataginis aqua sublimata exequitur, dum syrporum relatorum uncias duas, & ex quavis aliarum aquarum uncias quoque duas febrienti summo manè des, & dormire jubeas, nisi eventus accessionis prohibeat. Plurimis quoque aliis syrupsis, puta illo, qui ex acido mali Medici fit, & eo, qui ex omphacio conficitur, ac reliquis infrigidandi vim habentibus, concoctio relata fieri valet, quorum qui potior sit, Medici arbitrio committitur. Nempè dum venter est plus justo laxior, syrupus, qui omphacium recipit, confert, ac etiam tunc vomitioni promptissimus fuerit æger. At verò si immodicè adstricta alvus fiet, ex violis factus

syrupus prodest. Si animi deliquium præsertim per oris ventriculi confortium æger patiat, qui ex acido mali Medici fit syrupus, eligendus est. Et per relata normam cætera sunt moderanda.

10. Methodus.

Decima methodus. Coctio his, quos diximus syrupis, tribus diebus in plurimum perficitur, quibus transactis, medicamento vim evacuandi bilem habente, febrientem purgare convenit. Dum hoc, quod providè caveo, observetur, ne scilicet priusquam accessio quinta transeat, purgatio fiat. Itaque in decima die à morbi initio erit exequenda. Neque id temere præcipimus, sed quia existimemus omnibus, aut plurimis eorum, qui relata febrem patiuntur convenire sanguinis missionem, quæ ante vacationem humoris proprii morbi (secus ejus, qui in ventriculo, & ventre inferiore continetur) facienda est, & non nisi in sexta die, ut in sexta methodo diximus. Superest ergo ante quartam accessionem, quæ in septima die fit, vacationem proprii febrilis humoris effici non posse. At si in octava sequenti purgatio fieret, cum in nona die quinta accessio corripiat, & hæc, ac quarta antecedens sint in plurimum validiores cæteris accessionibus, ut quæ morbi statum constituent, prudenter, secundum meam sententiam in relata octava die ægrum vacuare cohibemus, ne à pugna contra morbi causam distrahatur natura. Et quamquam in his intermittentibus tertianis pugna, quæ in continuis contingit, ubi propriè crises accidunt, non eveniat, neque sævitas symptomatum, qualis in illis visatur, neque etiam in octava, quam dixi, die, ulla corripiat febris, cum hoc tamen octava inter dies status improprii necessarii computanda erit, quod septima,

& nona constituent statum tertianæ exquisitæ, ut prædiximus, & ipsa octava inter utrasque comprehendatur. Ultra relata quoque rationem eventibus, & veritati in totum conformem. Etiam Medicis curantibus nonnihil conducit, in die, quam dixi, pharmaco febrientem purgare. Nam cum tantum duæ accessiones in plurimum supersint post decimum diem, in qua alui subductio facienda erit, si nostris præceptis fides adhibetur, honor quidam Medico asciscitur, utpotè cui tribuitur salus, & morbi inclinatio ob pharmacum purgans collatum ægrotanti, quod exquisita tertiana septem accessionibus tantum in plurimum finiatur, ut Hippocrat. 4. Aphorismorum dicebat: & ambæ multo debiliores præcedentibus sint.

11. Methodus.

Undecima methodus. Quamvis multa sint simplicia medicamenta habentia vim expurgandi bilem exquisitam, non tamen his solis uti consulo, tam quod potio ex his composita non adeò gustui suavis conficitur, ut ex medicamentis compositis, quæ simplicia bilem purgantia, ac simul alia corrigentia eadem, recipiunt, quàm quod simplicia ex mitibus, & debilem vim habentibus, non nisi in magnis ponderibus sumpta, quod fastidium ægrotantibus infert, insigne aliquod operantur. Etiam quia in plurimum talia vomuntur. Et si fortia simplicia fuerint, ultra hoc, quod venenosam vim habent, immodicè calida esse consueverint, quibus quam maximè hi febrientes nocumentum insigne recipient.

12. Methodus.

Duodecima methodus. Conveniet ergo his potio, quæ ex unciiis ii. casæ fistularis, & uncie semisse lectuarii rosati Mesue conficitur, dissolutis iis, in decocto prunorum, & violarum, & infusione tamarindo-

dorum: & alia quoque, quæ recipit manna Calabre uncias ii. electuarii rosati Mesue, & confectio- nis medicaminis amech. ana. drach- mas iii. in superius dicta coctione dissoluta. Prodesse reor confectio- ne medicaminis istis febrientibus, quod suspicer, bilis exactæ nonnul- lam portionem jam tunc, cum ven- ter medicamento solvitur, in me- lancholiam præ nimia caliditate transisse, cujus evacuationi quam maximè opitulatur relata confectio. Alia etiam quam multum prodest illis, qui debile jecur habere cre- duntur, quæ conficitur ex macera- tione duarum drachmarum Rha- barbari in aqua intibi, & ex pulpæ Casiæ fistularis drachmis quinque, & electuarii rosati Mesue drachmis tribus, dissolutis his, in maceratio- ne seminum co. frigidorum, & decocto floris borraginis, & viola- rum. Electuarium de succo rosa- rum Nicolai existimo multum mi- nus valere febrientibus à bili exqui- sita, quàm electuarium rosatum Mesue, quo utor in antecedentibus compositionibus, ob id, quod mul- ta, quæ vim exiccandi habent, san- dalos scilicet, & Arabum spodium, illud Nicolai electuarium recipiat, quo minimè indigent febrientes, quibus medemur, quin, quæ hu- mectant, poscunt. Indèque ultra relatas potiones illa, quæ confici- tur ex diaprano laxante, quod dia- mascenum etiam alio nomine à Ni- colao nuncupatur, utilissima à me censetur: quia casiam fistularem, violas purpureas, & pruna humec- tantia recipiat, quibus scamonii, & aliorum siccorum medicamento- rum vires siccandi hebetantur. Por- rò si objiciat quis nobis, pruna Da- masci sicca esse, fultus autoritate Dioscoridis libro primo, cap. 137. in quo vi adstringendi aluum, hæc dotari, fatetur. Illi respondebimus:

Confitendo, nobis, qui Damal- cum Syriæ minimè novimus, igno- tum esse. An illud Dioscoridis ve- rum, an falsum sit: hoc tamen nos certo scire, his, quibus utimur, prunis, loco damascenorum, fa- cultatem solutivam ventris colla- tam à natura esse, ut Arabes omnes scripsere: quin, & Martialis Romæ degens, lib. 13. idem asseveravit in- quiens: [Pruna peregrinæ carie ru- gosa senectæ fume, solent duri solvere ventris onus.] In his versibus non de aliis, quàm Damacenis, ut videtur locutus. Peregrina enim Romanis damascena erant, obse- nectam nempe potius adstringentia quàm ventrem solventiam vertenda erant, quod suspicionem infert, Dioscoridis citatum locum vitiatum esse. Galeno 7. simplicium medi- camentorum idem quod nobis vi- sum.

Decimatertia methodus. A ca- tapotiis, quas pillulas vocare sole- mus, in his morbis, qui ab exquisi- ta bili occasionem trahunt, quam maximè abhorreo, multis de causis. Primò, quod vulgares pillularum compositiones medicamenta immo- dicè calida recipiant: quia in paucò pondere, quale est pillularum quin- que, aut septem, quæ communiter devorantur, possibile non est, vim purgatricem validam inesse, nisi ex medicamentis sufficienter sol- ventibus catapotia componeren- tur. Iisque pharmacis acrem facul- tatem inditam esse, omnes novere. Secundò, quod pillulæ diutius in ventre continentur, quàm potiones, quæ citò dilabuntur, & per aluum expurgantur. Cumque, ut dixi, ca- lidæ facultatis pillulæ sint: nocere plus valent, quàm potiones, paucò tempore in ventre detentæ, exi- guum calorem inferre valentes. Tertiò, quia pillulæ plus exiccando, quàm potiones, quæ ex aqua

13. Methodus

con-

conficiuntur, febrientibus nocent: quòd his, quæ humectant, expediant. Sed si coactus Medicus catapotia dare febrienti cogatur, vel ob id, quòd potiones bibere æger non valet, aut potatas stomachus continere non potest, devoret febriens pillulas Joannis Mesue, quæ inscribuntur, conferentes ad febres cholericas, & ad ægitudines cholerae citrinæ, & sanguinis. Inter enim universas, quas relatus Author composuit, nullas alias magis aptas huic febri, cui medeor, esse puto, quàm prædictæ parum ante finem distinctionum pillularum scriptæ. A Nicolao enim nullas conferentes huic morbo compositas reperire valebit ullus, quantumvis ejusdem antidota ad unguem examinet. Verùm, & si res ita habeat: ad manum sunt pillulæ, quæ ex scamonio in malo Cydonio asso, quod diagridium vocare solent, conficiuntur, ex quo cum succo rosarum, & mastichis parum confici possunt innumeræ, variatis ponderibus relatorum trium simplicium. Ex rhabarbaro quoque admisto scamonio, ut minori ponderi major vis insit, confici pillulæ huic febri utiles valent. Scamonium nempe ultra assationem, satis adfrictione corporis rhabarbari corrigitur. Ex pulpa casia fistularis etiam fieri pillulæ valent, admisto scamonii correpti pondere sufficienti, ipsi pulpæ, aliis quoque, quæ conferre roborando ventriculum, & cor valent, admistis. Ex aloë pillulas factas non adeò utiles huic febri esse censeo, ut quas dixi: quia adstrictoriam vim aloë habet, quam post aluum solutam in intestinis relinquit. Ex manna, & scamonio confici etiam pillulæ queunt, atque ex aliis innumeris medicamentis, quæ brevitatis causa omitto.

Decimatertia methodus. Inter

potiones ex aqua, & medicinis solventibus compositas, quas supra retuli, & catapotia nuper scripta, quasi mediam consistentiam mel rosaceum ex persicis rosis septies, vel novies infusis obtinet: quod utile huic febri esse opinor, maximè si ex sacharo, & non ex melle conficiatur syrupus, & rosarum rubearum vulgarium succus eidem in portione addatur, quo aliarum rosarum calor ingentior, mitior fiat. Opinari nempe succum rosarum nostrarum calidum in primo gradu esse, ut Mesue, capite de Rosis dixit, neque verum, neque falsum esse nunc attestor: rationem tamen, qua fultus Mesue, id asseruit, nullius esse valoris fateor. Refert enim sequentia verba: [Est autem succus ejus calidus ferè usque ad primum gradum propter exclusionem ejus à re terrestri, & frigida.] Quæ ratione, & succus papaveris, & lactuca minus frigida ipso paupere, & lactuca essent, cujus oppositum experimenta docent. Succus nempe, vel lacryma, seu lac papaverinum, opium dicitur, vel alterum meconium alui opium, puta succus ex papaveris foliis, & capitibus expressus, meconium nominatur. Opium autem, quod defluit ex scarificatis capitibus.

Decimaquarta methodus. Post diem, in qua aluus soluta est, sequenti summo manè æger ex foliis rosarum, & sacharo conditum summat, & aquæ intibi sublimati uncias ii. bibat, eisdemque in sequentibus diebus utatur, dum febrem in declinationem universi morbi tendere Medicus noverit. At si ipsam persistere, & diu duraturam conjectaverit, statim à relatis abstinere jubebit. Verendum quippè est, bili exactæ nonnihil pituitæ, aut melancholici succi admistum esse, obstructionisque suspicionem non-

nul-

nullam imminere, cui potius, quæ aperiunt, ut ex radicibus syrapi, & ex seminibus fœniculi, anesi, apii, hyssopi decoctum conducent, quàm rhodofacaram vim adstrictoriam habens.

15. Methodus.

Decimaquinta methodus. Uti in universi morbi inclinatione unguentis, cerotis, & emplastris infrigidantibus minimè probo, tam quòd si morbi occasio sufficienter vacuata est, natura quod superest caloris febrilis citissimè sine extrinseco adjutorio vincet, non aliter quàm ablato igne, aqua caliditatem sibi præternaturalem corrumpit, quàm quòd indubitatum est, ubi adhuc febris durat, aliquid noxii succi in corpore manere, cujus diffilationi relata frigida obsunt. Neque audiendus est in hoc proposito Galen. tertio Techni præcipiens. [Unamquamque causam abscondi prius, deindè venire ad eam, quæ facta est, distemperiem.] Seductus quippè est hic multivagus author, opinatus intemperiem calidam sine causa extrinseca ægrotanti inesse posse, cujus oppositum verum esse satis clarè retro in commento libri de Inæquali intemperie probavimus.

16. Methodus.

Decimasexta methodus. Balneis usus est Galenus in medella hujus febris, quem Græci, & Arabes sequuti sunt. At apud Hispanos usus horum diu est, quòd exolevit, indeque rarissimè eisdem pro medendis his febribus utimur. Si enim Lentæ sulphureis thermis uti jubemus, non febrientibus id præcipimus, sed resolutis podagricis, & ex frigida materia morbos patientibus. Verùm cum non immodico, sed satis levi labore balnea aquæ dulcis fabricari valeant, si illa valde utilia forent, facienda pro quovis febriente fuissent, quòd contemnimus, ut qui ratione, & expe-

rimentis docti, haud multum conferre, noscimus. Nam, aut humoris, qui febris occasio est, majorem portionem à natura, vel medicamentis eductam à corpore esse existimamus, vel non. Si excretam esse putamus, residuum ipsa accessione febrili, & sudore quo in plurimum finitur hujusmodi febris, sine balnei usu finietur. Si major pars adhuc in corpore contenta est, balnea insigne damnum febrienti inferent, miscendo scilicet, sui calore si ex calidis aquis fiat, inculpatos succos cum noxiis: si ex frigidis, eorundem dissolutionem prohibendo. Et quamquam in his, quæ ab exquisita bili febribus proveniunt, parum prodesse balnea dixerim, in aliis à crassis ortum trahentibus conferre existimo, ut post cum de pituitosis, & melancholicis febribus egerimus, Deo concedente, dicemus.

17. Methodus.

His omnibus peractis, vinum album prodesse his febrientibus dico, non tantum quòd tenue, parumque calidum est, verum in senibus antiquum odoratum, ac calidum: quòd vinum vim educendi per urinam bilem, & pituitam attenuatam habeat. Etiam quòd ad discutendum per halitum humorem biliosum, naturam adjuvet. Id tamen non meracum sed limphatum bibendum est, hujusque cum aqua commistio Medico committenda est. Utrum autem aqua vino commista plus infrigidet, & humectet, quàm ipsa sola, aut non. Si Avicena verba cap. 38. primæ quarti de Medella tertianæ puræ perpendantur, quòd plus humectet, & infrigidet dicere videntur, & oppositum quoque. Series enim eorum hæc est: [Et non timeas post declinationem potare eos vinum plurimum commistum. Vinum enim fractum per commissionem confert quantitati

residui ejus in resolvendo illud, cuius necessaria est resolutio, & succurrit aquæ penetranti cum fortitudine sua, & permissione ejus, quod est in eo de calefactione pauca, quare infrigidat vehementer, & humectat. [Quippè cum dicit, & succurrit aquæ penetranti cum fortitudine sua, & permissione ejus, quod est in eo de calefactione pauca. Non aliud exprimere videtur, quàm quod ex permissione vini cum aqua, vis infrigidandi aquæ penetrantis in intima corporis, quam fortitudinem nominat, refringatur permissione vini reddentis aquam parum calidam. Verùm cum inferius refert. Quare infrigidat vehementer, & humectat, contrarium sensisse judicandum est. Sed hujus contextus contrarietate in verbis dimissa, facillimè quæsitum decenter absolvitur, dicendo aquam vino permistam in plures partes corporis deferri posse, quam sola, idè, quod in plurimum hominum vis attractiva alimentorum, plus concupiscat, quæ plus alunt, quàm quæ minus: & cum aqua sola alere minimè valeat, & vinum nutrimentum celere dare natum sit, inde contingit, quod à pluribus corporis partibus hæc duo commista, & attracta, plures infrigidare, & humectare, quàm aqua possint. Non tamen intensius infrigidare sola aqua, quàm ipsa vino commista per relatum rationem colligitur, quin oppositum. Scilicet eas partes, in quas sola aqua dilabitur, frigidiores, & humidiores reddi, quàm commista vino. Neque perpetuum est, aquam vino commistam in distantiores corporis partes permeare, cum ubi alimenti indigentia nulla esset, & refrigerationem membra poscerent. Propter vini consortium, ab eisdem aqua respueretur. Porro indocti com-

Tom. II.

plures duo, quæ mutuo contradicunt: nisi ut nos exposuimus, distinguantur, confitentur. Alterum, quod vinum aqua commistum plus inebriare valeat, quàm solum, quod aqua sui tenui consistentia ipsum plus penetrare faciat, quam se solo posset. Et aliud in totum adversum, quod aqua vino commista plus infrigidet, quàm sola: quia aqua per vini commistionem ingredi in eas partes posset, in quas sola non valeret. De medela intermittens tertianæ sat dixisse existimo, transeamus ergo ad medendum continuis febribus ab exquisita bili orientibus. Ac priusquam de continuis febribus loquar, prognosticum quoddam rarum, minimè verò fallax exarare placet, hoc est. Cum in hora, in qua speratur febris, seu rigor, aut frigus, sudor copiosus supervenit, febrem finiri, & non ampliùs redituram sperabis. Aliud quoque satis frequens, & parum minus, quàm præteritum certum est. Si febrienti tertiana intermittente, sive continua in labiis, ac simul in narium pinnis erisipela oriatur, febris, citò finietur. Cujus prædictionis Avicena secunda parte, secundæ partis Canticorum, Cantico 447. meminit, dicens. [Et pustulæ narium, aut labiorum in tertiana est signum salutis prognosticum.]

CAPUT XXXVII.

De febribus continuis ab exquisita bili ortum trabentibus.

NOmen febris, cui in præsentiarum medeor, signum proprium, quo ab intermittente distinguitur, præsefert. Nam harum utraque signis exquisitæ bilis superius relatis dignoscitur. Verum præcedens intermittens nuncupata non semper infestare ægrum nata est, ut

Mm

con-

continua, de qua agimus. Hanc enim nullo in tempore morbi abesse, nomen ipsius proclamat. Et quamvis tam hæc, quam multæ aliæ febrium species etiam febrientes incessanter infestent, fortita est præsens febris nomen tertianæ continuæ, quod hæc ægrum nunquam deferendo, tertiis diebus ingentior in plurimum fieri soleat. Sed quod complures ignari Medici putant, hanc nunquam rigore, aut horrore, vel frigore infestare posse, quin incessanter ab initio usque in finem ipsam durare, & quando alterum relatorum symptomatum in febribus his continuis conspicitur, statim credunt, febrem compositam ex hemitriteorum genere esse, ideò hos increpare: & veritatem in hoc negotio ostendere compellor, ut quod quandoque hoc genus febris quotidie certis diei, aut noctis horis, & non tantum per tertias dies affligat, docere conabor.

Unde error
quidam Me-
dicorum or-
tum duxit.

Porro inde relatorum Medicorum error ortum duxit, quia opinabantur febriles rigores principium trahere ab expansione humoris biliosi supra carnem musculosam sentientem, quod dicunt illi contingere solum his febribus, quorum humor extra venas expansus, intermittentes febres facit. At cum rigoris causa, & origo hinc non oriatur, ut sufficienter in superioribus ostensum est: sed quia humoris noxii, qui febris occasio est, aliqua portio per cavam venam, aut arteriam in dorso sitam ascendens inficiat cordis sanguinem, ex quo spiritus vitales faciendi erant: cui malo succurrere natura volens, in magnas, veloces, & frequentes diastoles, & systoles cor attollit, & deprimit, ut ipsum calidius his immodicis motibus versum, spiritus calidiores solito reddat, quibus totum corpus febrientibus calidius,

ac plus transmeabile, quam erat, quoque vertatur, habilioresque corporis meatus fiant, ut per eos excerni, & diffilari noxius humor facilius possit, quam si febris non adesset, & ab eisdem spiritibus cum magna vi à corde febrientis in arteriam magnam protrusis, illa humoris noxii portio, quæ in relatum arteriam serpebat, à loco illo divellatur, unde concussio insignis in arteria ipsa, & in subditis nervis à dorso medulla orientibus fit, & inde rigor omnium membrorum ortum trahentium à relatis nervis contingit, ut fusiùs ubi de rigore egimus, explicuimus. Præcedentibus sic se habentibus, ut nunc relatum à me est, non video eo, quomodo possibile non sit, quod febre incessanter affligente, rigor in tertiis diebus non contingat. Cum possit tanta noxii humoris quantitas per cavam venam celeriter ascendere, ac tanta spirituum congeries à corde velociter in occursum relati humoris vitiati protrudi, ut ille motus concussivus, qui rigoris causa est, in nervis dorso contingat. Cui rei non tantum præfata ratio fidem exhibet, verum eventus innumeri idem roborant. Mihi enim persæpè contigit, vidisse febrientes incessanter, ab exquisita bili occasionem trahentes, ut humoris signa testabantur, & eosdem rigoribus in tertiis diebus vexatos, aliosque frigoribus, nonnullos horroribus, quorum omnium febres intra decimum quartum diem finiebantur, quo compositas febres relatas non fuisse, manifestè deprehendebatur. Porro quidam Medicus satis nobis familiaris causum bis, vel tèn in diversis suæ ætatis temporibus passus est, ut ex plurimis propriis causis signis noscebatur. Semperque cum febrem hanc patiebatur, in tertiis diebus frigoribus, aut horroribus

in-

inestabatur. Hinc ergo restat, quod deinceps nullius in errore veteri persistere debet, sed nostris veris decretis assentiens, à falsa doctrina discedere tenetur. Sed de hoc satis dixisse existimo.

Ad aliud ergo, quod me docturum promisi deveniendo, dico, rarer, & si quandoque contingere, febres continuas à bili exquisita orientes quotidie in certis diei, aut noctis horis insigniter augeri: at cum id acidit in plurimum in pomeridiana hora exacerbationem fieri, experimenta docent. A bili autem notha has sapissimè à me visas attestor, quibus nomen deesse Galenus 2. de Febrium differentiis, cap. secundo dixit, has dividens in eas, quæ cum in omnibus diebus invalescunt, primæ diei accessio simillima est tertiæ diei accessioni, & secundæ diei quartæ, in aliis diebus eadem invadendi norma servata. Ac in reliquis ubi pariter, & æquè in prima, & secunda die invalescit febris, & in aliis consequenter. Quod contingere quandoque, ut Galenus refert, inficiari non valeo, & si non rarò accidat, accessiones has minimè hunc neque alium servare ordinem. Quia, ut superius ostensum à me est febres non à natura tantum humoris putrefacti accessiones varient, sed ab hac, & simul à facultate ipsius cordis ægrotantis. Nam quamvis magna portio humoris noxii in cor repat, si vires imbecillæ valdè sint, cor minimè attolli in magnas, veloces, & frequentes diastoles, & systoles poterit, ut superius auctoritate Hippocrati dixi, indeque febris accessio cessabit. Etiam & si paucus humor vitiatum corrumpere cordis sanguinem nitatur, quem sine febrili calore cordis facultas discutere non potest, ipsum velociter, & frequen-

Tom. II.

ter expandendo, & constringendo febris causa esse valebit. Tandem tandem varietates in relatis accessionibus non compositioni febrium à diversis humoribus, vel mineris, ut barbari dicebant,tribuendæ sunt, quin causis in præsentiarum, & superius dictis, ac inferius dicendus, cum fusè negotium febrium compositarum tractabimus. Ambobus ergo iis dubiis solutis, ad harum febrium medelam accedere visum.

CAPUT XXXVIII.

De medela febrium continuarum ab exquisita bili ortum trahentium.

Prima methodus. Avicena fen-
prim. quarti, cap. 39. de Medela tertianæ puræ intermittentis dixit. [Et scias, quod cura tertianæ continuæ est cura tertianæ interpolatæ, sed est declivior ad observationem dispositionum digestionis, & ad infrigidandum cum syrupo acetoso, facto cum seminibus, ut semine citruli, & semine endiviæ propriæ contritis, & post ipsum post duas horas datur in potu aqua hordei, & ad subtiliationem cibi, & ad administrandum clisteria lenia in principio, & ad provocationem. Et oportet cum facilitate procedant, aut subtilient, & non sumant in potu de solutivis in principio, neque approximent alicui eorum, nisi ex his, quæ sunt sicut syrupus violatus, & aqua fructuum, & non utantur nisi clisteribus lenibus.] In quibus verbis satis barbaris ob vitium Interpretis dicere videtur Avicena, quod humor febris humor pronior est, ut concoqui possit cum syrupo acetoso recipiente semina citrulli, & intibi, quam endiviam vocavit, & cum aqua ordeï post syrupum bibenda, quàm tertianæ intermittenti-

1. Methodus

Mm 2

ti-

tibus humor. Atque etiam, quod in hac febre liceat uti tenuiore victu, quam in præcedente. Primum decretum laudo, ut secundum usurpatum à Galeno, cap. 13. lib. 1. de Arte curativa ad Glauconem vitupero. Nempè in febribus continuis orientibus ab exquisita bili post vacuatas alui fæces, & si quid incotum in ventriculo continebatur excretum, non video ego, quomodo tenuissimus victus, quo bilis tenuior, & calidior, quam erat, reddenda est, conducere huic febrienti valeat.

Taxatur ratio victus à Græcis, & Arabibus inflat.

Certè si præcipuus scopus in febribus, quæ ortum à relato bilioso humore trahunt, est infrigidatio, & humectatio, ut Galenus, 9. cap. lib. 1. citati de Arte curativa ad Glauconem dicebat, proficiet magis relatis febrientibus alimentum, quod refrigerat, & humectat, prout lactuca, & cucurbitu, & caro etiam ex gallinis, vel perdicibus pullacea his, vel aliis holeribus ejusdem facultatis cum prædictis cocta, quam inedia. Et si enim non omnia alimenta refrigerantia, & humectantia conducant, quod aliqua difficilis coctionis sint, alia corruptioni parata, quæ tamen recensui, & pisciculi parvi fluviatiles, his utilissima habentur. Vitatur enim per relatum victus rationem vigilia perniciosum symptoma, & ad phrenitin perducens, in quam incidere hi febrientes paratissimi ob humoris hujus calorem, & siccitatem sunt. Holeribus enim, & carnibus prædictis mansis, caput humescit, & à phreniti liberatur, quia somnus allicitur, ut inedia eliminatur. Cum enim status adest, si per veram crism finendus morbus est, quod æger nihil, aut tantum cucurbitam conditam, & mala punica, ac alia consimilia intra viginti & quatuor horas, in quibus tota

ejus vis transire consuevit, febrientes mandant, proficuum censeo. At ante, aut post quod adeo tenui victu utantur, qualis à Galeno, & cæteris Græcis, ac Arabibus præscribitur, à vera methodo curativa alienissimum dijudico.

Secunda methodus. Magis verenda est alui subductio cum scamonio, aut aliis immodicè calidis, & siccis medicamentis in hac febre, quam in præcedente. Nam & si utraque ab eadem humoris specie ortum trahat, continuam, cui medemur, plus bilis habere, quam intermittens, certi sumus. Etiam bilem continuæ tenuiorem persæpè quam intermittens fore ratio ipsa suadet. Ubi enim incessanter calor febrilis infestat, tenuiorem reddendam bilem, quam ubi intermissio contingit, nulli indubium venire poterit. Ambabus ergo de causis salubre consilium est, quod nostra methodus docet, in his, scilicet, plus per Casiam fistularem violas, pruna, tamarindos, ac alia consimilia ventrem expurgare, quam per scamonium, aut alia medicamenta acria vim purgandi bilem habentia. Neque contemnenda eadem methodus in clisteribus erit, quin illa ex malvæ foliis, hordeo, violis, ac consimilibus medicamentis decoctis, & diapruno simplici, ac oleo rosaceo, & violaceo, & sacharo rubeo conficienda erunt.

Tertia methodus. Neque hinc inferat ullus, nos interdiceri in hac febre usum medicamentorum recipientium scamonium, & alia calida pharmaca, sed tantum, quod hæc vitanda sint, si mitioribus bilis excerni sufficienter possit. Ego enim non prohibeo uti pharmacis purgantibus, quorum in capite generico de medela febrium, & in antecedente peculiari de curatione febris tertianæ intermittens me-

2. Methodus.

3. Methodus.

moriam egi, sed quòd post usum mitiorum medicamentorum: relatis Medicus vtatur. Aut iis non præcedentibus: si rationabili conjectura quis existimet: mitia non profectura. Caveantque juniores Medici: ne his nostris verbis fisci: audacter concedant in primis potionibus medicamina scamonium recipientia, afferentes (seducti juvenili fiducia) sibi constare, mitioribus bilem educibilem non esse. Sed vel periculum agant, lenia prius conferendo, quod securius esse reor, vel alios se seniores, & prudentiores Medicos accersiri ad invisendum febrientem procurent, quos indubia re consulant.

4. Methodus.

Quarta methodus. Sanguinis missio largior in hac, quàm in intermittente febre exercenda erit, quòd assiduitate febris sanguis magis in hac quàm in intermittente inficitur. Prius etiam quàm in alia erit extrahendus, quòd citius huiusmodi humor frequentius ægrum infestando ad mediocrem consistentiam reducit, quo promptior redditur, ut sanguinis missione extrahi valeat. Concoctrix nempe vis plus lacepsita, majore conatu adversus noxium humorem insurgendo, citius huius febris humorem coquere procurat, quàm eum, qui tertianæ intermittentis occasio est. Unde elicitur sextam diem ad mittendum sanguinem non esse in hac febre expectandam, ut in intermittente tertiana, sed in secunda die posse sanguinem mitti. Neque ob id putet aliquis à me probari has immodicas sanguinis extractions, quas septies, & octies secando venam huius mei temporis Medici exercere audent. Tam quòd hi febrientes paratissimi sint virium dissolutionem pati propter bilis tenuitatem, & immoderantiam, ac assitudinem febrilis caloris, quàm quòd, ut dixi, citò in vi-

galias, & phrenitides incidant. Quibus malis plurimus sanguis missus, haud exiguam occasionem exhibet. Ego bis, aut ter sanguinem mittendo, contentus esse soleo in relatis febribus citra inflammationem contingentibus: neque ultra uncias decem semel extrahi permitto, nisi in juvenibus carnis plurimum habentibus, & natura sanguineis, & non biliosis. In illis nempe jam quantitatem sedecim unciarum semel eduxisse contigit. Quamquàm, quòd memoria consequar, à nullo ex his pluries quàm ter sanguis meo iussu unquam missus fuit.

5. Methodus.

Quinta methodus. Dixit Galenus cap. 13. libri primi, de Arte curativa ad Glaucnem, in cura febrium continuarum huiusmodi verba: [Sed neque si fuerit febris, cum profluvio ventris alia est opus evacuatione, verum hæc sola sufficit, quamvis non sit pro multitudinis ratione. Quicumque enim his plus adimere fore necessarium putantes, aut sanguinem mittere, aut ventrem movere tentaverunt, in graviora pericula duxerunt.] Quam servando sententiam quidam Medicus mihi satis notus, juvenem quemdam perire fecit. Cum enim accersitus esset, ut illum inviseret, & simul febre continua, & ventris fluxu infestari ægrum novisset. Minimè ausus est, ullum medicamentum ægro exhibere, neque venam secari jubere. At cum perseverante febre uxor ægrotantis per famulum rogaret, ut conjugem suum viderem: & carpo febrientis sumpto, magnum pulsum eum habere intellegissem, ac juvenem triginta annorum esse, vinum plurimum bibere assuetum, existimavi plurimum in eo sanguinem redundare, indeque quòd venarum narium oscula à natura occlusa plusquàm in aliis essent, sanguis à naribus non proflue-

fluere, sed exonerare se aliis humoribus per aluum missis tentaret. Vocari ergo feci Medicum illum, cujus curæ erat salus ægrotantis commissa: meamque mentem de sanguine mittendo illi aperui, qui protervè obstitit, & renixus est, ne sanguis mitteretur, fultus, ut dixi, Galeni hoc decreto. Cui ego hortabar, ne adeò mordicus eam sententiam teneret, & tueretur, sed illam moderaretur, asserendo in plurimum veram esse, puta cum vires ob alui immodicam vacuationem insigniter labefactarentur, aut valdè senes ægrotantes forent, aut frugali victu usi, sed quòd æger, cui medebamur, juvenis esset, & assuetus splendide comedere, & bibere, & vires validas haberet: quæ omnia licere sanguinem ab eo mitti, non tantum permittebant, sed hortabantur. Verùm neque his omnibus movere eum à proposito potui. Decrevimus ergo uxori, & ægro decreta utriusque dicere, ac illorum arbitrio negotium committere, eligeremque ipsi quam, mallem sequi sententiam. Et postquàm nostrum uterque suam protulit, nostri focii decretum nostro prætulerunt quòd omnes fermè, præsertim foeminæ plus ament. Venam non scindi, quàm ipsam secari. Difficisque ego statim ab ægrotantis domo, neque etsi post per famulos febrientis vocarer, redire volui. Sed en, quòd post decem, vel undecim dies humillimis precibus rogatus sum, ut opem, quo ad possem, ægro ferrem, qui per aluum quotidie libram unam, & quandoque duas sanguinis rejiciebat, rupta, ut ego credidi, vena aliqua intestinorum, aut mesenterii, seu aliuscujus alterius visceris: à venis nempe pudendi non effluebat. Viribus per tam immodicas, ac tot dierum sanguinis rejectiones jam adeò im-

becillis redditis, ut venam secare minimè permitterent. Omnibusque præfidiis à socio Medico, & à me tentatis, per aliquod dies mortem distulimus, sed tandem interii æger. Quam attuli historiam, ut cautos Medicos deinceps reddam. Moderandum, ut dixi, placitum Galeni à me in hac methodo transcriptum, aliter enim innumeros febrientes, qui illud ad unguem observaverint, jugulabunt. Neque dumtaxat venam secari in consimilibus huic, de quo memini, ægris præcipio, sed, & fluxu perseverante, & viribus validis existentibus. Rhabbarbari corpus ponderis duarum, aut trium drachmarum in aqua in tibi dare consulo. Cumque vires dejectæ sunt, & sisti aluum cupio, rhabbarbarum tostum, & mirbolanos assos in aqua plantaginis, si ulla intestinorum excoariatio adsit, exhibeo, aliisque præfidiis, de quibus in medela fluxus ventris in sequenti opere, Deo concedente, agemus, utor.

Sexta methodus. Consueverunt exanthemata quædam in accessionis initio oriri, tam in continuis tertianis, quàm intermittentibus à bili exacta, vel notha ortum trahentibus, quæ velut papulæ quædam quandoque rubræ, nonnumquam albæ sunt. Ab Avicena lib. 4. fen 3. cap. 13. tractatus primi essere vocantur hujusmodi cutanei tumores, citò apparentes, & delitescentes. Cumque hi infestant in febrium principiis, solet febrientes comitari oris ventriculi morsus adeò ægris noxius, ut ipsi credant, nullam de vita spem superesse sibi, in quibus pulsus intantum occultari tunc solet, ut nisi maximè compressis digitis percipi valet. Verum cum febris augeri incipit, & post cum in totum crevit, relati cutis tumores delitescunt, fiuntque pulsus magni,

6. Methodus

veloces, & frequentes. Ex his paucos à me curatos oppetiisse mortem memoror, à quibus cum sanguinem extrahere jubeo, exanthematum illorum ablationem, & febris remissionem prius fieri spero. Indoctè quidem, & præposterè agere Medicos hujusmodi morbi curationi destinatos existimans, qui statim cum tumores prædicti apparent, sanguinem mittere præcipiunt. Non advertentes, quòd non multò post febris in totum auferenda, aut remittenda erit, ubi vires ægrotantis promptiores ad tolerandam sanguinis missionem, quàm cum tumores adsunt, erunt. Neque minùs oblivioni tradenda hæc quàm præcedens methodus erit. Vidi enim non paucos per territos ob effere præsentiam, præcepisse sanguinis missionem statim fieri, non expectata morbi particulari inclinatione, quæ frequentissimè intra quindecim horas accidere consuevit.

7. Methodus.

Septima methodus. Etiam per tertios dies accessionum simul cum exanthematis prædictis, & quandoque sine illis, accidere relatis febrientibus solet ventris fluxus, & quandoque vomitus biliosus, quæ si cum effere, sive exanthematis contingunt, minimè à sanguinis missione in præscripto à nobis tempore coercere Medicum debent, dum ægri vires non adeò dejectæ sint, ut tolerare relatum præsidium non possint. Neque alui subductio erit interdicens in die intermissionis febris præsertim potionibus, quæ simul vim laxantem, & adstrictoriam habeant, qualia fieri possunt ex electuario rosato Mesue, & simul rhabbari infusione, aut ejusdem corpore. Ac si plus adstringere desideras, ex mirabolanis citrinis, innumerisque aliis compositis, & simplicibus pharmacis, inter quæ in relatum usum confectio me-

dicaminis amech satis utilis esse solet, quòd ingens pondus mirobolanorum recipiat.

8. Methodus.

Octava methodus. Plus hi, qui assidua tertiana ab exacta bili occasionem trahente vexantur, aquæ frigida potum desiderant, quàm illi, qui à sanguine multo, aut putrefacto febriunt, quòd horum humor sui humiditate sitis vim reprimat, ut illorum sui calore, & siccitate crescere facit. Et quamvis ita res habeat, securius aquæ nive infrigidatæ potus his, qui patiuntur febrem à sanguine orientem conceditur, quòd robustiores esse solent, quàm illis, qui febre, cui medemur, infestantur: de quibus plura in antecedentibus scripsimus. Nempè si abominationem, & nauseam oleum rosaceum aquæ synceræ nive infrigidatæ ammistum non induceret febrienti, laudarem cyathum unum illius olei, aut quid plus, aut minus, prout gratius, aut ingratus ægrotanti foret bibendum cum aquæ nive infrigidatæ ingenti copia, & ad febrientis libitum patientibus continuas febres quibus nunc medemur dare. Hoc enim Philumenus præcipiebat, vel aquæ simul decoctæ cum fœniculi semine, & hordeo, quo temperata evadat, partem quintam commistam cum quatuor partibus frigidissimæ bibere. Ego quippè aquam fontanam, consistente febre affatim bibere iis permitto, non tamen nive, neque nitro infrigidari concedo, quòd sciam, plus nocere maximam coarctationem meatuum partem ab immodica frigiditate aquæ, quàm prodesse febrilis caloris, & bilis ardentis remissionem. Nempè si natura humana febres commentata est efficere, ut corporis vasa, & omnes ejusdem meatus calore patentissima faciat, per quæ diffilari noxius humor, aut sen-

sensibilitèr excerni valeat, quæ huic naturæ scopo in totum adversantur, nonne noxia non erunt? Concedere quippè, quæ infrigidando vias corporis parum arctiores iis, quæ diximus, quàm cum vehementèr corpus febriebat, redant, non solum utile esse, sed necessarium in his febribus existimo, cum valdè corpus dissolvi ob immodicum calorem febrilem conjecto, maximè si coarctationum meatuum tantam non spero, ut via succis excernendis occludatur. Quæ autem eximiè refrigerant, ratione relata obesse censeo, & si sciam fortuito à methodis Medicis quandoque, & si rarò foeliciter errata cedere.

9. Methodus.

Nona methodus. Medicamentis exterius admotis infrigidari horum febrientium corpora omnes concedunt, non tantum in universali inclinatione morbi, verùm in statu ejusdem. At mihi non placet unguentorum infrigidantium usus, cum morbus in occasum tendit, quòd, ut in superioribus dixi, morbus ipse sine his delitescet. Vigente febre, si timeatur insignis, ac verenda dissolutio corporis, & virium ob immodicum ardorem febrilem. Præsidia infrigidantia, ac simul roborantia naturalem, & vitalem facultatem ægri prodesse æstatis tempore: & si rarissimè fateor. In quem usum epithemata ex aqua rosacea, & buglossæ, ac pulveribus odoratis, quales sunt diarhodonis, aut diamargaritonis utilia erunt, tenui linteo tepido in his madefacto, & ventriculo admoto. Quæ censeo præferenda esse aquæ fontanæ, & oleo rosato ab Aëtio eximiè laudata, cap. 78. sermone primo, tetrabibli secundæ, quòd desit his vis roborandi, qua nostrum præsidium abundat. Neque quæ admoventur ventri refrigerandi gratia made-

facienda in serico nondum texto, sed tantum purpureo colore infecto sunt. Ut hujus temporis Medici facere solent. Quòd hoc ineptum valdè sit ad imbibendum, & asserendum aquæ, & pulverum vires, ut sæpius expertus sum. Nolim juvenes decipi, & putare per à me hinc scripta licere uti relatis infrigidantibus, in quavis tertiana continua ab exquisita bili oriente. Nam ego tantum permitto his uti, ubi proxima est virium, & corporis dissolutio. In aliis enim utilius esse reor, febrem vigere, ut patentiores corporis febrientis meatus fiant, ut in medela generica, ubi usum horum interdixi scripsimus. Tandem unguentum rosatum ex adipe portiono, & rosis confectum jecori admoveere tantum permitto cum indubiè præscit Medicus, nisi illo infrigidante occurratur, periculum relatum de viribus dissolvendis imminere, aliter enim timeo, ne jecur obstruatur, & febris vigorosior, & periculosior, aut prolixior fiat. Cerotum sandalinum vitupero, quòd promptissimum sit constipare jecur. Verum si vigiliis hi febrientes vexarentur, ad alliciendum somnum securius cerato sandalino, & rosaceo unguento uterer. Temporibus, & fronte, ac dorsi spondilibus relatis unguentis perunctis, quàm populeo. Unguento Nicolai, quò universi Medici uti solent. Quòd hoc recipiat papaver, mandragoram, hyoscyamum omnia venatam vim habentia, quæ nocent plus venefica facultate, quàm infrigidando profint. Ceroto sandalino, & rosaceo unguento, nihil addèd noxium, qualia præcedentia, recipientibus. Neque hæc ratione relata tantum fultus scribo, sed rerum eventibus cautior factus moneo. Si cui enim aliquando accidit, unguento populeo febrilem ardorem

rem repressisse, & somnum induxisse, vel parum hæc auxilia durasse, observavi, vel alia majora incommoda recepisse ægrum expertus sum: in totum enim feliciter cessasse ex relati populei unguenti admotione rarer mihi contigisse fateor. Ex aliis tamen ambobus commistis in usum conciliandi somnum persæpè prosperè evenisse attestor.

10. *Methodus.*

Decima methodus. Calidus ær triclinii, in quo æger cubat, si æstas fuerit, herbis infrigidantibus, & humectantibus reprimatur. Utile ergo erit per pavementum spargere folia vitis viridia, etiam myrti, & rosarum, & falicum, & ejus herbæ, quam Hispani romanam vocant, herbarii nonnulli inter mente species recensent. Quamvis enim hæc calida sit, non adeò calida, quòd ammixta cæteris infrigidantibus nocere valeat, & sui jucundo odore plus prodest, quàm qualitate noceat. Sandali, violæ, cotyledon, quam umbilicum veneris alio nomine appellant humi, strata ut præcedentia profunt: diversaque domus loca mutare. Ficti fonticuli ex stanno fabricati, & per cantari aquam semper foti, mulcebre sonum ex delapsu aquæ in pelvim æreum edentes, etiam sunt propè torum febrientis apponendi, dum febrienti grati sint, & somnum concilient, aliàs vitandi his, qui molestè somnum illum ferunt, quibus delapsus aquæ à proximo loco alto super re minimè sonora fieri potest, quo ær infrigidetur, & sonus, qui nocebat, vitetur. Balnea parum secuta his esse in antecedentibus docui, ideò de his hîc agere minimè curo.

11. *Methodus.*

Undecima methodus. Quia in iis, quæ antecedunt methodis, de febrientibus illis egimus, quorum vires insigniter labefactari per fe-

bris vigorem timemus, & cùm huic malo unicum præsidium mirabiliter subvenire solet, puta lactis recter multum primum mediocris sorbitio. post etiam copiosior methodum singularem de hoc alimento exarare placuit, quæ hujusmodi sit. Dum febris ardentissima quis capitur, maximamque cibi abominationem simul patitur, & immodicè attenuatus conspicitur, vigitque per nonnullos dies persistit, asinæ lactis, aut capræ, aut ovium uncias octo bibendas dare manè, aut noctu, ventriculo ab alimento vacuo præcipio. Hoc enim somnus conciliatur, vires foventur, venter, bilis fervore, & tenuitate repressis, lubricus redditur. Complurima quoque alia commoda sequuntur. Verum non in morbi initio, neque ante vacuationem humoris biliosi lac dandum erit, sed post septimam diem offerendum, ubi febris vehemens valdè fuerit. At in aliis post nonam, aut undecimam. Nempè si lacte bibito, æger deterius habere noscatur, quòd vel in stomacho ace scat, aut fumosum nidorem reddat, aut febrienti ingratum sit, vitare ejusdem potionem jubeo. Tamen si nihil horum adfuerit, aut parvam quandam de relatis noxam æger senserit, avidusque bibendi lac sit, augere lactis potionem usque ad libram unam permitto, quam vel bibere, vel micis panis in eo maceratis comedere concedo. Accidit quippè mihi medenti quendam amicum Medicum alienigenam in nostro Methymnensi Oppido tunc degentem, qui assiduis vigiliis, & ardentissima febre corripiebatur, & omnibus præsidiis factis deterius habebat, adeò ut in syncopen magnam inciderit, & semimortuus, ac à patre Medico, qui tunc aderat, deploratus revixerit: cùm nihil prandere vellet, sed tan-

tum aquam synceram bibere cuperet, & coram me dixisset, gratissimum fore sibi lac, si per patrem, & me bibere liceret, quod utriusque jussu lac collatum illi statim fuerit: ac cum id noctu bibisset (illa enim hora, & non ante inveniri lac potuit) per totam noctem securus dormierit. Quo à patre, & me cognito, liberalius lac concessimus. Accidebatque illi in quovis die plus quam libras quatuor lactis forbere, quo febris depulsa, & somnus allectus, sitisque ablata, & alius lubrica versa fuit, concupiscereque alimenta coepit, adeo ut præter spem paucis in tempore convalesceret. Neque aliena est hujus methodi sententia ab ea, quæ ex Hippocr. aphor. 64. quintæ particulæ elicitur, ubi exprimens Hippocrat. quibus noceat lac, ac quibus proficit, in fine aphorismi dixit. Et præter rationem consumptis prodesse. Quasi per hoc dicere velit, quod conveniat febrientibus adeo consumptis, quod rationabile non esset, in tam paucis tempore adeo consumi corpus, nisi febris valde ardens foret, aut cibi appetentia in tantum dejecta, ut inde macies illa immodica sit sequuta. Scio aliter exponi hanc sententiam posse, sed verum, & eventibus consonum à nobis scriptum est, quicquid Hippocrat. & Galenus velint. Quippe si alia Hippocrat. sententia, 4. de Victus ratione in morbis acutis. Non longè à principio scripta perpendatur, medens causo febris, in totum cum nostro decreto convenire palam intelligitur. Dicebat enim ibi. [Verum si ad hæc non aperiatur, lacte asinæ cocto purgabis.]

CAPUT XXXIX.

De esse, & signis causæ febris.

HANC febrem Aëtius cap. 78. superius à me citato arden-

tem vocavit, vertens causum Græcum, in ardentem Latinum. Nam causi nullum aliud caput præteritatum reperire in suo opere poteris. Avicena peculiare caput eidem perscripsit, cui nomen causi indidit. Galenus in de Arte curativa ad Glauconem, & de morbis curandis libris sub hoc nomine de ipsa caput nullum fecit. Verum commentario 4. super librum Hippocrat. de Victus ratione in morbis acutis, tam Hippocrat. in primis ejusdem contextus verbis, quam Galenus in commento hoc, & sequenti contextu per sex columnas, qui hunc tenorem servat. [Causi genus aliud, aliud soluta, sitis magna, lingua aspera, sicca, falsa.] Duo genera causi scripsit, quendam legitimum alium spurium, sive nothum, quamvis Valestius de Taranta opinatus sit. Galenum à sola bili credidisse, febrem hanc potuisse gigni, deceptus sententiis ipsius in de Crisibus libris, & 3. aphor. co. 30. nam in locis citatis non negat à pituita falsa oriri potuisse, sed quod à bili flava ortum trahat. Et quoniam antecedens sententia Hippocratis, ducta, ut dixi, ex principio libri quarti de Victus ratione. Quid à veritate alienum affert, eam examini subicere priusquam de aliis rebus attinentibus ad medelam causi scribam, videtur. Sententia hujusmodi est. [Causus, id est, febris ardens, fit, cum venulæ tempore æstivo exiccatæ, acres, & biliosas, quæ tenues sint, trahunt ad se humiditates, quas ichoras vocant.] Ubi manifestè putasse Hippocrates videtur, venulas proximas carni musculosæ, resiccatas ob calorem ingentem æstatis traxisse ad se acres, & biliosas membrorum proximorum humiditates. Etiam quod has excernere procurans vitalis cordis vis, ne sanguinem, ex quo spumæ gignendi sunt,

sunt, inficiant, per morum cordis magnum, frequentem, & velocem, febrem efficiat. In primis verbis (nam ultima nostris placitis conformia sunt) palam aberrans: non animadvertens, quod causus sapissimè tempore hyemis contingat: quando venulæ non resiccantur ob immodicum æstivum ardorem. Cuius aliam causam redditurus Hippocrates est, quia non in ardorem illum æstatis recurrere potest. Quæ ergo conjuncta causa huius causi fuerit, & alterius æstatis esse poterit. Item quod naturalis ordo attrahendi venarum, & aliorum membrorum nostrorum non tendit in carnem, sed si Galeno in primo de Symptomatum causis lib. cap. 7. credimus: membra fame, aut siti oppressa, fugunt venarum sibi conjunctarum, aut calidum, & siccum, si famescunt: aut frigidum, & humidum si sitiunt, & venæ suctæ jectoris, & jecur Mesenterii venulas, & ipsæ stomachum, undè illæ tristes sensationes fames, & sitis appellatæ oriuntur. Iis ergo sic se habentibus, resiccata venulæ à venis majoribus, & inde à jecore humiditatem erant petituræ, & attracturæ, & non à membris vicinis ichoras, ut Hippocrat. scripsit. Itaque si Galenus memor fuisset propriæ sententiæ in loco citato, non dixisset in commento contextus adducti. [Cum igitur ob aliquam rerum, quarum exempla dixit Hippocrates, circumstantiam, venulas aliquas qualibet in parte corporis exiccati contigerit, à vicinis partibus trahunt hæ humiditates.] Sed mecum erat Galenus asseveraturus, quod prudentissimus Hippocrat. quandoque in causis morborum investigandis defecerit, ut complurima ejusdem scripta, præsertim ea, quæ in quarto libro citato de Victus ratione in morbis acutis leguntur,

ostendunt. Suis enim temporibus physica scientia adhuc rudis, & ignava erat, prout Aristotelis multò Hippocrate posterioris scripta ostendunt. Refert enim passim Aristoteles antiquorum Physicorum ad eò frivolas eventuum naturalium causas, ut legere tam inepta, nunc doctos pudeat. Causi ergo exquisiti causa biliosus succus est ob inediam maximam, vel acrium alimentorum, aut medicamentorum usum genitus, aut propter frequentem, & velocem motum, aut æstivi temporis ardorem, vel alias causas, à quibus gigni sincera bilis consuevit: dum tamen adeò immodica quantitas huius humoris genita sit, ut in totius corporis vasa sit distributa, aut in venis proximis cordi, aut ori ventriculi hic humor sit coacervatus. Notho autem causo, de quo Hippocrates mentionem in loco superius relato sub his verbis fecit. [Causi genus aliud, alius soluta, sitis magna, lingua aspera, sicca, falsa.] Aliam assignat Galenus occasionem, puta falsuginosum humorem. Non longè enim à fine commenti super context. ultimè citato ducto, hæc verba scripsit. [Nempè ut cum lingua amarulenta redditur, flavam redundare bilem ostendit. Ita cum falsa, salum, falsuginosumque appellatum humorem, qui ex pituitæ generibus, quæ tria sunt, unum existit, ut tibi innotuit, acido, scilicet, dulci, & falso.] Tandem causi exquisitæ sincera bilis occasio est, nothi falsuginosa pituita, in toto corpore, aut relatis vasis inclusa.

Verùm quod Galeni verba de pituitæ speciebus ducta, imponere junioribus Medicis possent (putabunt enim nonnulli tres tantum pituitæ species esse, acidam, dulcem, & falsam, cum Galenum audiant de nulla alia mentionem egisse)

ideò quartam, & præcipuam speciem quam subticuit exprimere videor. Hæc est insipida, quam inter omnes magis generosam esse reor. Quippè cum pituita aquæ insipidæ consimilis sit illa, quæ plus exquisita fuerit, minus saporis particeps erit. Hanc ergo in nobis sæpè esse, negare nemo, qui ratione particeps sit, poterit. Millies enim vomitionibus, & tussibus excerni quid aquosum fluidum, aut lentum glutinosum, insipidum, sani, ac ægri experimur.

Signa causæ.

Signa quibus causus à febre continua, de qua in præcedenti capite egimus, distinguitur, quæ sequuntur sunt: exquisitæ bilis superius scriptæ notæ cum linguæ insigniore, quàm in ullis febribus ariditate, & procedente febre intra quintum diem nigredine sitis vehementissima, vigiliæ, & quandoque deliria, vigoris febrilis assidue, & uniformis perseverantia. Quòd bilis flavæ ingentem copiam non valeat cordis facultas à venis, & arteriis sibi proximis sejungere, ut in intermittentibus, & continuis accessiones habentibus. Cumque febris hæc remissior in aliquibus horis fieri contingit: non cum rigore tepores illi tertiani, aut quotidiani infestant, sed cum frigore sensato in corporis extremis partibus fiunt: non enim valet cordis expultrix facultas adeò distanter, ac velociter propellere à se bilem, si quando id ante crism in hac febre conatur, ut concussio, & agitatio tanta in venis, & arteriis dorsi fiat, quanta pro gignendo rigore requeritur, sat enim efficit, si calorem ad interna retrahit, cum majore conatu discutere bilem procurat, unde extremorum frigiditas provenit: cibi appetentia plus in hac, quam in aliis morbis dejectur: quamvis nonnullos novi benè se habentes, ad

ea, quæ illis offerebantur, arteriarum temporum sensata, & molesta pulsatio ob febris ingentem ardorem adest. Facies macilentior, & oculi magis cavi pari tempore hæc, & alia febre infestante, in ea visuntur. Urinæ in plurimum tenues, ac ruffæ sunt: & si quandoque in juvene carnosio, aut alio multo sanguine abundante, nonnunquam rubræ, & spissæ cernantur: venter his sæpè adstringitur, propter immodicum internum calorem feces exicantem, nisi cum bilis ad imum ventrem à natura propellitur: quòd rarissimè in principio accidit, sed in aliqua die decretoria: neque alienum à veritate est Hippocratis decretum, 6. Aphorism. vigesimo sexto aphorismo. [Quibus in febribus ardentibus tremores fiunt delirio solvuntur.] Expositum, ut Avicenna capite de causo explicuit. Fingendo scilicet, possibile esse tremorem ab humore flatuoso, aut pituita, vel alia causa, orientem ab ingenti febrili calore concitante delirium discuti. Ambobus malis, diffuso noxio humore, simul finitis.

CAPUT XL.

De medela causi febris.

Prima methodus. Possem in duo dividere capita medelam causi, in spiritu scilicet, & exquisiti curationem. At cum nihilo in plurimum differam, quàm in pharmacis, quibus humor expurgandus est: exquisitus enim, quæ bilem exactam purgant, poscit: Spurius quæ pituitam salsuginosam subducunt: in præsentī loco compendio quodam utriusque medelam exarabo, ne in duo capita dividendo, proluxior quàm esse cupio evadam. Si ergo indicationem sumeremus à symptomate, quod magis in hoc morbo urget, puta ab immoder-

1. Methodus.

derato febrili calore, quem reprimere nulla alia febris adeò ut hæc poscit, tam quod humor hic biliosus calidior reliquis sit, quàm quod minùs vereamur propter infrigida- tionem obstructions in his gigni, in nulla alia tantum febre epithe- matibus ventrem, & thoracem re- frigerare, oporteret quantum in hac, cum à flava bili penderet, secus à fœluginosa pituita, at cum ego adeò verear obstructionem pororum cutis ex horum infrigida- tionum ad- motione, numquam iis uti consulo, nisi tunc cum in syncopin incidere ægrum ob maximam spirituum re- solutionem timeo, quod rarissi- mum est, ac tunc thoracis, & stoma- chi regionem ex alto fovere frigidis roborantibus liquoribus, de quibus suprà meminimus, aceto rosato commistis jubeo. Neque & si frigi- da hæc, quibus fovere thoracem, & stomachum præcipio, thoraci tepida admoverentur, nocere ei- dem existimo. Ut Aëtius loco cita- to de Cura febris ardentis Philume- ni putavit. Quin plus prodesse, quàm actu frigida admota reor. Tempore enim, & aceti vi melius in alto corporis facultas medica- mentorum migrabit, quàm si frigi- da medicamenta admoverentur. Neque vereri valebit Medicus, ne tepore laxa fiant ossa, & musculo- sa caro, ac reliqua membra quibus thorax constat. Ut nervosæ stoma- chi membranæ tepore redduntur. Illud enim Aëtii: [Oportet autem abundè calidam esse aquam, & oleum, aut aquam, & rosaceum, quibus irrigari pectus, & stoma- chum jubeo. Tepida enim partium firmitatem exolvunt.] Verum tan- tum est in stomachi regione, & non in pectore, propter rationem rela- tam.

2. Methodus.

Potionem aquæ frigidaë nive in frigidaë non tantum convenire his

febrientibus, ut illis, qui à sangui- ne ægrotant, suadet diversa tem- peraturarum natura. Si enim bi- liosa patientium causum à bili fue- rit, & hæc perpendatur, & sangui- nea temperies eorum, qui febre sanguinis infestantur, certum erit quod sanguineis, & febrem à san- guine patientibus, qui robustiores sunt, securius potio frigida usque ad saturitatem danda erit, quàm biliosis, & à causo ægrotantibus, ut in medela generica febrium di- ximus. Verum cum qui causo labo- rant, ingentissimam febrem patian- tur. Quia id quod à bili diffatur vi caloris febrilis, multo ardentius sit, quàm quod à sanguine, aut pituita, sive melancholia discutitur. Ideò liberalius dum virtus valida fuerit, & nulla obstructio in visceribus ad- sit, in causis quàm in omnibus aliis febribus, copiosa potio frigida con- cedetur, etenim etsi adeò carnosa horum febrientium corpora non sint. Ut aliquorum, qui febrem à sanguine patiuntur, & indè refrige- rationem tantam, ut carnosissimi mi- nime possint. Non ideò prohibenda est in hujusmodi biliosis potio frigi- da. Quin, ut dixi, liberalius quàm in aliis concedenda. Quòd majus sit commodum ex remissione febris, & infrigida- tionem, ac densationem bilis, quàm incommodum inde, quòd parum plus in his quàm in aliis vires dejiciantur.

Cum hoc genus febris in pluri- mum in æstatis tempore infestet, in- de posset quis opinari, in eo sangui- nem non esse mittendum, quòd Ga- lenus undecimo Methodi medendi, cap. 14. dixerat: [Et omnino qui- dem non mittes sanguinem in tem- pore æstatis, & regione æstuosa, & coeli statu calido, ac sicco.] Verum qui ob id sanguinem mittere, ab his, aut aliis febribus vexatis ve- tuit, perperam agit, & enormiter aber-

3. Methodus

aberrat, ut qui literam Galeni non intelligit. Nam ibi non prohibet, venam seccari in omnibus febrientibus constitutis in relato tempore, regione, & coelesti statu. Sed in quibusdam tantum puta laxis, simul, & mollibus, pinguibus, albis, ac cum hoc etiam graciles venas habentibus. Ut verba ejus, quæ antecedunt, & sequuntur contextum relatum probant. Inquit enim Galenus parum supra citatum contextum: [Si enim cui sanguis mittitur triginta annos natus sit, sed laxus, & mollis, & pinguis, & albus, ac gracilibus venis. Huic, aut planè sanguinem non mittes, aut parum detrahes.] Statimque sequitur contextus ductus. [Et omninò quidem non mittes.] Post quem consequitur, parum detrahes in reliquis, tùm anni temporibus, tùm regione, tùm cœli statu. Ergo cum febris hæc causus dictæ æstatis tempore invaserit, minùs quam in alio anni tempore mittere sanguinem audebis indicationem à tempore sumendo. Secùs si alia sanguinem mitti plus suadeant, quàm temporis status prohibeat: utque omnis timor auferatur, & nullus crassæ Minervæ Medicus vereatur sanguinem à febriente mittere in relato eventu. Aliud Galeni decretum non dissimile præterito adduco, illud est ex primo de Arte curativa ad Glauconem, capite decimotertio, quod in hunc modum habet. [Ipsa præterea ambientis aëris temperatura, loco accidentis cujusdam habenda, quando exquisitè calida, ac sicca fuerit, qualis est tempore medio inter canis ortum, & arcturi: atque ideo omnes quibus Medici nihil omninò de temporum statu cogitantes, sanguinem abstulerunt, interierunt.] In quo minimè prohibet in statu aëris, quem recenset, sanguinem auferri, ut indocti non-

nulli opinantur, sed non esse sanguinem tunc auferendum, nulla animadversione de tempore habita, qua si dicat Medici, qui adeò copiosè in quovis homine cujusvis ætatis sanguinem educebant, inter ortum caniculæ, aut procyon, sive anticanis, omnia namque hæc nomina sydus illud sortitur, & arcturum, quæ stella quædam est in signo Bootæ oriens à canicula ferè post diem quinquagesimum, canicula oriente septimo calendæ Augusti, & occidente post quadraginta dies, interimunt ægros. Docti nempe Medici cum in horum syderum ortu phlebotomant, tantum minùs sanguinis extrahunt, quantum sydus mitti vetat.

An mittendus sit sanguis in causo, seu non, aliqui dubitare merito poterunt. Eo, scilicet, quod humor bilem exquisitam (si exquisitus est) pro occasione habeat, modo hanc potius purgatione, quàm venæ sectione educendam esse, ratio suadet, etiam quod vigilia, & mentis delirium commitari febrem hanc soleant, quæ symptomata, absente sanguine, qui bilem ipso calidiorem, & à qua plurimum oriri solent, temperat, augenda esse, suspicari meritò possumus: quod Avicena cap. de Phlebotomia, quarta sen primitus veritus est, cum dixit: [Cave ne ægrum per sanguinis missionem ad unam duarum rerum perducas, aut cholicorum ebullitionem, aut frigidorum cruditatem.] Etiam quia idem Author, cap. de Cura causi, prima quarti, cap. 42. superius citato dixit: [Et non phlebotometur, fortasse enim inflammavit eos.] Aëtius etiam cap. 78. sermonis primi, terrabilis secundæ, ubi causo medetur: de sanguine mittendo mentionem nullam egit. Paulus quoque, libro 2. cap. 30. ita de harum febrium cu-

4. Methodus

ratione scripsit: [Horum alterum fieri necessarium est, si perfecte morbus solvi debet: aut biliosos excerni humores: aut eosdem extinguere, excernuntur itaque per sudores, vomitiones, imum ventrem. Extinguntur autem frigida potu, quo nos urentes febres, caustos appellant, ex toto curavimus.] In quibus, ut audistis, verbis sanguinem mittere Paulus non præcipit, ventrem autem expurgari jubet. Porro dubium hoc nulla rationali conjectura adeo absolvi verè potest, ut eventibus valet. Sæpè enim multa, quæ in morbis prodesse nonnulla ratione fulti opinamur, cum eis utimur, noxam inferre experimur, ac cum millies expertus sim in hoc morbo, sanguinis missionem non valde copiosam in tertia, aut quarta die à morbi initio exercitam prodesse, maximè cum urinæ rubræ, & spissæ, aut tantum, rubræ fuerint, vel ex flavitie, & magna tenuitate in ruborem vergunt. Hanc fieri præcipio, neque alienum à ratione est, conferre in hac febre sanguinem missum, quia à bili per febrem effervescente sanguis ipse immodicè calfiat, multosque vapores in cor, & caput pellat. Quibus & purus sanguis cordis inficitur, & dolore caput infestatur, ac vigiliæ, & delirium augentur, à sanguine enim immodicè calido, præsertim vi caloris sicciore verso, delirium, & vigiliæ concitari, nullus in Medicina peritus dubitat, quæ omnia eo missio paufant, ac cessant, ut eo præsentè augentur, & crescunt, quo solvitur objectio illa, qua prohiberi sanguinis missionem suadebamus: nam, & si sæpius à bili quam à sanguine delirium, & vigiliæ ortum trahant, à sanguine tali qualis dictus est. Posse hæc symptomata fieri, asseveramus. Ac tunc venæ incisionem conferre, maximè

cum expulsiis magnis, auctum esse sanguinem conjectamus, notissimum est, neque hujus decreti Avicena oblitus est in cap. citato de Cura causi ibi enim sic retulit: [Et non plebotometur fortasse enim inflammabit eos, & fortasse jubabit eos, si fuerit illic turbiditas, & rubedo in urina.] Avicena nempe quarta fen primi vetuit, ne cum sincera bilis redundat, & nullus sanguis impurus, neque purus abundat, vena secetur, nos autem impurum illum sanguinem jam quod non ob aliud vitium, quia immodicè inflammatus, & semivivus propter superfluum calorem causi sit extrahere jubemus. Nempè Paulus Aegineta de Sanguine mittendo mentionem trigesimo cap. lib. 2. non egit, quod in cap. 18. relati libri de Curatione febrium putridarum hujus præcepti meminerat, dixerat quippè in exordio capitis: [Si vires sunt validæ ei, qui ex putredine febricitat, sanguinem dimittes protinus. Modo cruditas in ventre non existat.] Et cum inter putridas causas recensetur, inde visum est illi, superfluum esse, iterum de sanguine mittendo præceptum scribere. Aëtius per eundem modum exponendus est, nam sermone primo, tetrabibli secundæ, cap. 75. de Febribus putridis scripserat: [Cum igitur vires fuerint fortes, vena, & his secanda est, nisi cruditas ventris, aut alterius cujusdam partis prohibeat.] Horum uterque relatas sententias ab Hippocrate inde victus ratione in morbis acutis lib. 4. usurpavit: retulerat enim illic Hippocrates: [In acutis morbis sanguinem detrahes, si vehemens morbus videatur, florueritque ægrotantis ætas, & virium adfuerit robur.] Qui quoque contextus nostrum præceptum de sanguine detrahendo à patientibus causum

roborat, nam satis acutus, & vehementis morbus febris hæc est, & etiam velut Hippocrates præceperat, ubi vires validæ sunt, sanguinem mittere nos jubemus, & non in aliis.

5. *Methodus.*

Si horum febrientium venter lubricus non fuerit, clisteria post feces clisteribus communibus, aut sponte extractas injicies, quæ consent ex decocto malvarum, & hordei, ac violarum, & prunorum, oleique violacei uncias duabus, olei rosati uncia una, & duobus ovi luteis, quibus sacchari uncia duæ addendæ sunt, quæ cum dormitum iverit, recipiat febriens, verum cum venter immodicè lubricus fuerit, & si adhuc per quinque dies lubricitas perseveraverit, coercere ejusdem lubricitatem, non tentabis, nisi adeò immodicus sit fluxus, ut vires ægri insignitèr labefactari noveris, vel in tantum acrem esse humorem, qui fluit, ut excoriari intestina, palam intelligas, sive ex intestinorum corio cum fecibus excreto, aut ex sanguine misto fecibus, præcedente molesto dolore in superioribus, aut inferioribus intestinis ex pulso, tunc enim medicamentis adstringentibus uti jubeo, ut vires restaurentur, & intestinorum vulnus ulterius non procedat.

6. *Methodus.*

Aluum solvendam esse in hac, ac aliis plurium dierum febribus, si quoque vires ægri id tolerant: nemo ambigere valet, quòd nos eas vocamus febres plurium dierum, quas antiqui putridas dixere, modo putridum, seu immodicè redundantem succum poscere sui vacationem, cui indubium venire potest? Hoc tamen quod statim subjungam peculiare huic febre esse, omnes intelligant, in nullis biliosis febribus adeò noxium esse usum scamoniæ, & aliorum purgan-

tium medicaminum calidorum; ac pharmacorum id recipientium velut in causo, quod hic poscat refrigerantia, multo plus quàm aliud genus febris, & scamonio, ac aliis medicinis ejusdem facultatis caloricæ, bilis efferbescit, & turget, effrenisque versa sæva symptomata infert, quapropter in his convenire subductionem fieri per cassiam fistularem, manna, pruna, violas purpureas, & thamaros indos, & id genus alia consulo, ejusdem sententiæ fuisse Aëtium cap. 78. retrabibli secundæ, sermonis primi, verba ejusdem ostendunt, inquit enim: [Primum itaque leniter, ac blandè hanc febrem aggredi oportet.] Quasi his vetuerit, ne acribus medicamentis vim subductricem habentibus utamur.

7. *Methodus.*

Quamvis satis brevis hic morbus esse soleat, & intra septimum cum sævis accidentibus hunc finire, in plurimum accidat, non ideò post cruditates stomachi, & feces ventris expurgatas, audebis in hac febre tenuissimo victu uti, ne deficiente alimento; quod vim humectandi habeat, bilis acrior reddatur, & sæva symptomata vigiliarum, & delirii (ut supra cavimus) contingant: vescatur ergo febriens piscibus parvis, & pullis gallinaceis, aut perdicum coctis, cum lactucis, aut asis cum aranciorum succo, aut omphatio, neque tantum iis avibus, transfatis tribus diebus, utatur in prandio, verum, & in cœna, ovis quoque recentibus cum prædicto omphatio, quo securiores redduntur, ne comburi, aut vitari in stomacho possint, vesci valebit æger, lactucæ, intibum, melopepones, præsertim hyemales, cerasa acria, & alia hujusmodi, de quibus in capite de Medela generica febrium meminimus, immoderata quantitate: cum prædictis avium

car-

carnibus mandenda sunt, nec audiendus in præfenti proposito Paulus, cap. 30. libri 2. erit: qui ita dicebat. [Nam qui ardentibus febribus conflantur, sola potione sustentandi sunt.] Quòd hoc decretum à nobis in præfenti methodo, & antecedentibus in generica medela febrium fit increpatum.

8. *Methodus.*

Post sumpta pharmaca, quibus purgare hos febrientes præcipio, vigiles eosdem ægros manere, minimè consulo, ut in plurimis morbis Medici jubere solent: quin non tantum permittendi dormire hi sunt, verum invitandi, ac alliciendi, ut somnum capiant, priusquam venter vi pharmaci exolvi incipiat: non enim veremur, sumptis lenientibus, posse somno purgationem cohiberi, & sæva symptomata à detento medicamento emanare: quòd ea, quæ in præcedenti methodo ad exolvendum ventrem concessimus, nullam venenatam qualitatem habeant: immò eorum plurima alendi facultate prædita sint: etiam quia etsi accidisset, quod veretur adversus, majus emolumentum ex somno conciliato ægris his, qui vigiliis solent molestari, sequitur, quàm incommodum ex pharmaca detentione. Præsertim quòd clismo parum acutiori excitari alvus poterit, & sæpissimè facultatibus naturalibus somno validioribus versis, & medicamenti vi in distantes partes distributa, largiùs venter solvetur, quàm si vigil post sumptionem pharmaci perdurasset. Idque suadet Avicena de medela causi, cum dixit, dormiant super aquam thamarorum indorum.

9. *Methodus.*

Si ventre soluto, iisque prædiximus, post adstrictus mansisset, consentaneum foret decretum Hippocratis, vel illius, qui contextus Commentarii, 4. de Victus ratione in morbis acutis composuit, sequi.

Tom. II.

Præcipiebat enim parum post libri principium, patientes exquisitos caufos, aquam mulsam, aquosam, & coctam quantum voluerint bibere, & ulterius addebat. [Verum si ad hæc non aperiantur lacte asinæ cocto purgabis.] Nos autem loco aquæ mulsæ medicamenta lenientia concessimus, cassiam, scilicet, pruna, mannam, & thamaros indos, ac alia plurima quorum ignotus erat usus, temporibus Hippocratis. Post quæ in præsentiarum lacte asinæ cocto purgare, sequentes Hippocratem, ut diximus, jubemus. At si ingratum febrienti per coctionem lac fuerit, eo recenter mulcto uti consulo, non enim adeò est verendus flatus, qui ex lacte crudo fit in febribus his ardentibus, ut metu ejus potionem adeò necessariam his ægris interdiciamus. Porro expono ego verba illa. [Verum si ad hæc non aperiantur.] Ut id significant, quòd si post mulsam alvus lubrica non perduret, sed etsi in aliquo die solvatur adstricta post perseveret. Lacte utendum sit, & sequendo hanc nostram præsentem methodum, si sumpta cassia, aut manna, aut prunis, seu thamarindis, vel alio ex prius relatis medicamentis, alvus in sequentibus diebus lubrica non duret. Quòd etiam lac asinæ bibat febriens consulimus, maximè in matutinis horis, dumque æger se gravari eo non sentiat, neque fumosum, aut quàm maximè acidum, ægrum eructare, Medicus noscat. Certè si parum lac acceperet, vitare usum ejus non jubeo, maximè si ægrotanti gratum sit: namque si lac acidum à rebus externis versum, conferre his febrientibus fatentur Medici, proficiet magis quod intra ventriculum acidum vertitur, quia priusquam acescat, suis frigidis, & humidis vaporibus bilis fervorem reprimet, & somnum

Oo

num

num alliciet, neque non ejusdem aliquid in sanguinem laudatum vertetur.

10. *Methodus.*

Non rarò his febrientibus delirio correptis contingit, neque cibum, neque potum petere, etsi utroque, quam maximè egant: non ergo qui his inserviunt, & Medicus, qui eos invisit, debent negligere alimenta eisdem exhibere, saltem jusecula, si solida, & masticabilia respuant, & adversentur, & potione frigida invitare. Videmus nempe sæpissimè horum plurimos linguas aridas, nigrasque habentes, & aquam præ delirio obliti non petentes. Si aqua invitamus, & ad os calicem ea plenum admovemus, ingente quantitate ejusdem nonnunquam se ingurgitare.

11. *Methodus.*

Si aliquorum febrientium capitibus admoventi, quæ refrigerant, sine noxa possunt, horum præcipuè sunt: quod enim in reliquis id fieri vetat, in his invitat: timemus nempe cum humores sanguinei, melancholici, aut pituitosi, occasio febris sint, ne frigidis capiti admotis discuti prohibeantur. Detentique deliria, aut graves sopores concitent: at cum tenuis bilis infestat, infrigidantibus sæpè crassior, & ad mediocrem consistentiam versa, promptior excretioni facta, per narium, aut palati meatus, quod rarum est, aut per alvum descendens extra corpus pellitur: neque parum conducit, ad noscendum genus humoris, quo caput gravatur ex relatione ægri scire: an capiti admoto oleo rosaceo, & quarta aceti parte, melius, vel deterius se habere sentiat æger. Si enim vigil dormiens fiat, & qui pulsationem temporum patiebatur, eandem amittat, & cui caput dolebat, sine dolore reddatur, certum erit à tenui vexari bile: at si oppositum contingat, sanguinem crassum, aut

pituitam, sive melancholiam, redundare, meritò suspicabimur.

Quamquam proficuum esse, refrigerantium, quam dixi, capiti admotionem, multò securiorem judico: paucò aceto rosato, & aquæ rosatæ sextuplo, linteum tenue madefacere, & naribus febrientis sæpè approximare, ut vapor horum in cerebrum delatus ipsum roborret, & infrigidet, fumique à toto corpore ascendentes inferius pellantur. Ex horum enim indecenti usu ob Medici errorem non timeatur pororum cutis capitis obstructio, ut ex præcedentibus exterius applicitis, neque inutilem esse reor commissionem feminis papaveris albi levigati, aquæ rosatæ, & aceto prædictis, vel aquæ, in qua violæ purpureæ maceratæ sint, maximè si vigiliis febriens infestetur. Commiscere quoque his omnibus nonnihil camphoræ, si ingratus odor ejus febrienti non sit, prodesse existimo, dum tamen hæc omnia non nisi, ut quæ repellunt, in principio delirii, aut vigiliarum applicentur, diu namque admota spiritus extinguunt.

Qui post medicamenta purgantia à nobis recensita, febre adhuc valida vexantur, & neque lacte, neque frigidorum admotione, quorum in præcedenti methodo meminimus, somnus allicitur, quin vigiles noctu, & interdium persistant, quod sævissimum symptoma in his est: quia super venturam phrenitidem minatur, ii noctu post duas horas, à cœna syrupi papaveris uncias duas, vel tres cum tantundem aquæ ubi violæ maceratæ sint, bibant, statimque lucernis omnibus à triclinio, in quo æger cubat, extinctis, & mollibus frictionibus crurum factis, somnus conciliari procuretur. Sandalis, rosas, violas, foliis vitis, & canarum, nimphæa,

12. *Methodus.*

13. *Methodus.*

phæa, falicum foliis, & aliis refrigerantibus supra pavementum triclinii à morbi prima die aspersis: nam hæc ad somnum alliciendum, atque ad bilem tenuem ad mediocrem consistentiam ducendum, non parum conducunt. Inquem usum, quàm maximè prodest crurum lotio, ex decocto herbarum superius dictarum, papaverum corticibus, & chamæmello, atque aneto additis, ut horum duorum attrahendi vi, humor qui in caput repebat, deorsum feratur, lactucas crudas, vel coctas in ultima cœna comedere, etiam in relatum usum confert, & etiam vesci in meridie cucurbitis teneribus, cum pullis gallinarum decoctis.

14. *Methodus.*

Conficere pastillos ex rebus in-frigidantibus qualia sunt, rosæ, semina portulacæ, & intibi, ac melopeponis, necnon citruli, ac alia ejusdem facultatis, & camphora, docuerunt Avicena, cæterique Arabes, & Latini practici omnes, ut iis dissolutis in aliquo succo pomorum acidorum, vel malorum puniceorum, vel aqua ex herbis frigidis sublimata uteretur in potionibus matutinis æger, à quo jam sanguis missus, si mittere eum liceret esset, & alius medicamentis expurgata: at ego lac asinæ his omnibus præstantiorem esse disjudico: ideò abstinere à recensitis consulo, dum non sit, quid lacte vesci prohibeat, verum cum lac ob rationem aliquam interdicator. Et febriens libenter potiones relatasumat, uti eis non veto, dum tamen trochiscis adstringentibus, quales sunt, qui spodium recipiunt, & si venter lubricus sit, non utatur, qui febricit. Raro enim causum cum immodico alui fluore interfecisse ullum febrientem memoror. Et ut vera fatear nullum ex his febrientibus à me curatum, quod memoria con-

Tom. II.

sequar: cum prædicto symptomate vita functum fuisse, vidi. Si tamen Medico alicui nonnullus æger paratus periclitari propter ventris fluorem, & simul hanc febrem offeratur, uti relatis ex camphora trochiscis, & aliis adstringentibus medicamentis, non prohibeo.

Cum saluberrima, & frequens 15. *Methodus.* hujus febris cum sudore (quem præcedere rigor consuevit) finitio fit. Quamvis non raro cum alui fluxu tantum, vel simul etiam cum ambabus excretionibus contingat, quod pluriès, me vidisse, recordor. Utile his ægris esse disjudico, quavis in die sudor incipiat: eum sine magna molestia stragulis super injectis, & copiosa aquæ buglosæ potione augere. Verum ne aliquis putet, quàm maximè convenire his incipientibus sudare, non permittere in lectis movere: neque tantillum manum, aut caput detegere, sciant omnes sudorem illum, quem præcessit rigor, non tanta cautione egere, postquam enim rigor causum patientem corripit, certum est morbum jam tunc finiri, non ergo inepta cautione æger in vitæ discrimen ducendus est, accidere enim potest syncope, à qua non releveretur, corripitur febricitans, liceat ergo his (cum sudore maximè anguntur) in aliam, & aliam toti partem cubantes, transire, dum tamen non statim, ut uni parti se applicent in aliam vergant, sed in quavis per unius quartam ad minus perdurent, hac enim licentia foventur ægri restituuntur vires, & quod potissimum est, somnus allucitur (qui aliàs angore auferretur) & sudor augetur.

Solent sæpissimè, qui rigore, & sudore ab hoc morbo in 7. vel in aliquo ex antecedentibus diebus evadunt, post paucos dies in alias ejusdem naturæ recidere febres, at-

16. *Methodus.*

Oo 2

que

que adeò frequenter hoc in aliquorum annorum tempestatibus fieri vidimus, ut pauci, aut nulli ex prædictis causis, anno 1528. & præsentis 1556. visi sint, qui recidivi semel, ac bis non fuerint, quod me ambigere, ac hæsitare in priore tempestate anni 1528. fecit. Utrùm conveniret mederi redivivis febribus illis, sanguinis missionibus, & medicamentis aluum purgantibus, ut cum primum invadebant, facere eram solitus, vel solæ naturæ committendæ forent, etiam an in intercapedine illa decem, vel duodecim dierum (non enim prolixius esse recidendi tempus illud consuevit) in qua in totum benè habere ægros experiebamur, conveniret pharmacum subducens conferre, vel venam secare, ut recidere in febres, vetaremus, vel non, & ut paucis, quod tunc decrevi absolvam: scitote me primum neglegisse, mederi, scilicet, febribus redeuntibus: quòd conscius mihi eram, feliciter omnes, quæ in hominibus nedum sexagesimum annum attingentibus contingebant, intra quatrimum cum sudore quem non præcedebat rigor, ut cum primum eidem invadebant, solitus antecedere erat, finiendas, atque etiam, quia semel, & bis experimento comprobavi, in intercapedine relata, soluta per pharmacum aluo, nihil profecisse: nec recidere ægros vetuisse, curam habere præservandi reliquos, qui recidere parati erant destitisse, & ne quis nostris verbis fidem adhibens decipiat: quòd opinetur me asseverasse, omnes causos recidivos, & salubres fuisse, animadvertite me ante non dixisse, reviviscere alios, quàm eos, qui in septimo, vel antecedentibus diebus finiebantur, quod perpetuum fuit anno relato 1528. & præsentis frequentissimum,

sive cum rigore, & sudore, aut cum alui fluxu finirentur, qui enim septimam transibant diem, non ante decimamquartam in plurimum pausabant, quorum nullius iterum redibat, & quod admirationem inducebat, id erat: quòd illi, qui intra septimum sani evadebant, bis postea recidebant, & alios septem dies in utrisque febribus redivivis absolvebant, ut tandem omnes febres æqualiter perdurarent, nullæque decimumquartum pertransirent diem: etiam considerate, quòd ideo relatarum febrium dixerim plurimas feliciter finitas, ut noscatis, omnes illas, quæ homines proximò septuagesimo anno invaserunt, mortales fuisse, sive continuæ forent, & durantes ad decimumquartum diem, sive in septima finirentur, & post reciderent, universæ tamen antecedentes ætates invadentes salubres, ut dixi fuerunt, post millesimum quingentesimum vigesimum octavum annum paucas relata naturæ me vidisse, febres memoror, nisi eas, quæ in præsentis anno vagantur. Porro dolendum est, quòd nullus Medicorum, quos ego nosco, fuerit, qui in priore constitutione invadendi, & redeundi modos, quos dixi causarum, observaverint, quorum ignorantia redivivis medendo nonnullos interfecisse audivi: isti enim causi, qui cum rigore, in septima finiuntur, postquam recidunt nullo medicamento egent, præter quam decenti victus ratione uti, & spectare quartam, vel quintam diem, in qua indubiè sudor frequentissimum est, vel alui fluxus superveniet, quibus morbus finitur, quando enim recidivis indocti medentur, & aluum eorum subducunt, qui prompti sudare erant, vel venam secant his, qui ventrem copiosè exoneraturi in die decretoria erant,

erant, in vitæ discrimen ducunt ægros, & aliquos, ut retuli, vitando, vel augendo crises interimunt, & quod scio non paucos quæsituros à me quomodo verum esse, valeat, quod prædixi, expertum scilicet, me fuisse, vitari non posse, pharmacis, aut sanguinis missionibus, aut aliis remediis redivivas causerum, nam videtur hoc adversari rationi, quia si quæ reliquantur in morbis post iudicium recidivas facere, consueverunt, ut dixerat Hippocrates 12. Aphorismo 2. particulæ, & id concoqui, & educi possit: quid obesse poterit, alio per pharmacum expurgata, aut vena secta, quod ille humor à corpore educatur, qui alias recidivam facturum erat, ideò his unico verbo respondebo, esse scilicet, humorem febrium in illa tempestate grassantium in aliquibus vasis corporis adeò arctis inclusum, ut nisi febrili calore vasa illa dilatentur, pharmaco, nec sanguinis missione educi valeat, quod ita esse eventus ipsi docent, aut si ratio hæc non placet, tu aliam quære dummodo non neges, id quod si observare tempore præterito voluisses, verum esse experireris.

17. Methodus. Balneum utile esse his qui causum patiuntur dixit Aëtius cap. 79. sermonis primi, tetrabibli 2. & Rasis trigesimo continentis, cap. 2. tractatu 6. & Avicena cap. 42. tractatus secundi de Medela causi, & Paulus, his omnibus antiquior, cap. 30. libri secundi, differunt tamen Paulus, & Avicena: quod Avicena in ultimis verbis, capitis citati scripsit: [Illi in quibus magis diligitur balneum ex eis sunt, quorum febris est ex phlegmate falso.] Paulus autem dixit: [Porro balneum illis solum usui est, qui citra tumorem inflammatorium, aut erysipelati-

vum ardente febre laborant. Quod si vero concoctionis notæ percipiantur, multo magis ipsis conducet. Qui ex falso humore febrem ardentem conceperunt, his est inutile.] Quorum sententiæ ex contextus serie viciatæ non apparent, sed exprofesso adversæ. Ego qui numquam hoc præsidio in huiusmodi febribus usus sum, experimento minimè decernere potero, quid horum felicius Medicis, & febrientibus cesserit. Verum si ratione ducar Avicenæ decretum præferendum Pauli decernam, nempe cum illud dicatur magis alicui prodesse quàm alteri, quod ad excernendum morbosicam causam illius plus confert, quàm alterius, & falsa pituita rebelior ex natura propria per sudorem, aut aliter per cutim discuti sit, quàm bilis ipsa multo tenuior: superest verum esse, balneum hanc educens multo huic utilius dicendum quàm bili: quæ sine balneo diffilari sæpissimè solet, indeque etiam recte Avicenam, quæ audistis dixisse, & Paulum perperam, certè si balneum frigida aquæ inutile esse febrientibus à pituita falsa fateretur Paulus, ut qui timeret ne consistentia pituitæ aquæ frigiditate crassior, quàm deceret fieret, audiendus merito esset, at cum id non expresserit, sed in universum, & confuse loquendo, illud reproba-verit: merito à nobis taxatur, & tandem præsentī methodo decernimus, nullum balneum calidum, scilicet, aut frigidum causum à bili patientibus competere: quod frigidum cutis meatus obstruendo, febris causam discuti prohibebit, calidum tenuiorem, & calidiorem vertendo bilem, ipsam furere efficere poterit. Si qui enim ex his balneis frigidis, aut calidis curati

eva-

evaferunt, non præsidio, quo ufi sunt, tribuenda falus erit, fed virtuti forti errata Medici corrigenti.

CAPUT XLI.

De effe signis febrium provenientium à bili notha, in quo nonnulli errores de bilis coloribus deteguntur.

UT earum, quæ ab exquisita bili pendent, febrium essentiam, & signa, ac medelam in diversa capita sumus partiti: sic harum, quæ à notha originem trahunt in tot distinguemus, utque per planissima procedamus, consentaneum est exprimere, quid notha bilis sit: ut hujus natura exactè cognita, apertissimum sit: quas febres ab ea suboriri dicamus, quamquam enim speramus librum peculiarem de humorum speciebus, & modo generationis eorundem condere (quod innumera confusa, & perperam scripta de illis sint) quod nescimus an hoc Dei clementia nobis permittendum sit in præfenti loco breviter, & in compendio de notabili, quæ sequuntur, exaramus. Primum quod si Galeno fidem adhibemus in commentario primi libri de Natura humana bilem simpliciter, & sine adjectione solam palidam, aut flavam nominari: dicebat enim in loco citato ipse: [Primum faciendum mihi est, ut commune non tantum Medicorum, sed omnium Græcorum institutum aperiā, qui bilem sine adjuncto cum palidam significare, aut flavam nominant, nam hæc ambo nomina de una specie humoris usurpari humiditate, & siccitate differente, dudum diximus, reliquas quasvis biles non sine adjuncto proferunt, æruginosam appellant, aut atram, aut rubram, aut prasnam.] Non tan-

tum quod prædixi asseruit, verum quas biles cum adjuncto vocandæ biles sint, expressit, æruginosam, scilicet, atram, rubram, & prasnam: & in ejusdem libri commentario primo citato, prius quàm quæ ducta sunt, scriberet prædictis addidit complures alias, nam loquendo de speciebus expuriæ bilis dixit: [Nam æruginosa apparet, & fuscabilis, quam cæruleam appellant. Item rubens quædam, & prasina, nec non aliæ, quas nominatim exprimere nequeas.] Ubi in ultimis verbis innumeras descripsisse palam patet: harum compositionem parum expressius secundo libro de Naturalibus facultatibus, cap. ultimo docuit dicens: [Sanè in atræ bilis sic ustæ speciem etiam vitellina illa subindè vertitur: quoties ipsa quoque igneo percocta est calore: reliqua bilis genera partim ex jam dictorum mixtura constant universa: partim tamquàm viæ quædam sunt, ad harum, tum generationem, tum inter se mutationem, distant inter se, quod aliæ meracæ sint, ac solæ, aliæ veluti sero quodam imbutæ. Verum feri genera quæ in succis habentur, omnia sunt excrementa: purumque ab iis esse postulat animalis corpus.] In quibus sententiis dicere videtur Galenus, quod ex his speciebus bilis, quæ simpliciter, & sine adjuncto biles nominandæ sunt, aliæ meracæ sint, ac solæ ex quibus tertianam exquisitam gigni, diceret aliquis, & quod aliæ, quæ sero sunt imbutæ, materia notharum tertianarum sint, at quod prædixit ex superius à se scriptis humoribus, commistis speciebus bilis, posse meracas biles fieri, & ex melancholia (de qua prius egerat) & bile commistis, non fiat exacta tertiana, ut infra docebimus, indè patet, quod hæ,

hæ, quas hic meracas biles appellat, non sint, à quibus exquisita tertiana pendet, & ne singula Galeni debili decreta, ut id absolvam, in præsentī loco afferam, sed breviter ab his me expediam: sententiam tantum ejusdem ex nono capite, libri primi de Arte curativa ad Glauconem, in quo de exquisita tertiana agit, proponam: ut cognita natura humoris, qui illam efficere assuevit, ut ipse inibi putavit: manifestum supersit: quas nothas biles appellet, & cum parum post principium capitis citati dicat, flavam bilem esse, à qua exquisita tertiana pendet, quia flava bilis humor inter omnes, qui in corpore sunt, ardior, calidiorque existit, quod etiam commento 59. Aphorismo 4. libri confirmavit, inde sequitur: reliquas omnes expurias vocari, quæ nothas tertianas efficere natæ sint: nam verbis prioribus capite 9. de Arte curativa ad Glauconem, quæ hunc tenorem servant: [Exquisitam ergo tertianam, ut quæ ex flava bili commota invalescat, quanto magis fieri potest refrigerare oportet, atque humectare.] Consideratis, non pallidæ bili, quam in commentario primo, libri de Humana natura simpliciter bilem vocari dixerat, tribuit Galenus, posse efficere exquisitam tertianam, quanto magis aliis, quas sic sine adito nominari vetuit, nec aliud in commento citato quinquagesimo nono Aphorismo, Galenus sensit, cum dixit: [Exquisita igitur tertiana erit, quæ sui ipsius naturam puram, synceramque servat, servat autem, ubi flavam bilem habet, ut dixi dilatam, & motam.] A palida ergo, & vitellina, & æruginosa, & præsina, & rubra, ac reliquis omnibus, excepta flava, febres biliosæ spurix vocandæ erunt: si quæ audistis Ga-

leni decreta, sequi velitis, at quod ea nonnullas pariant difficultates, & redargutiones, has primum discutiamus: ac postea, quod verum esse, putamus, palam proponemus.

Primum ergo quod scrupulum infert, est: an verum illud parum supra à Galeno assertum sit, flavam bilem humorem esse inter omnes, qui in corpore sunt calidiorem, hæsitare nempe facit ejusdem Galeni in libello de atra bile sententia, quæ in hunc modum habet. [Bilis autem flava, ut tenui mista humiditati, & colore palidior, & consistentia humidior redditur: ita cum diffusa ipsa admodum fuerit crudorum ovorum vitello similis apparet, atque ob id vitellina vocatur.] Modo si ex flava per diffusionem, quæ à calido necessario fit, vitellina gignitur, hæc calidior, ac siccior flava bile erit: & per consequens falsum utrumque Galeni assertum flavam, scilicet, bilem, humorem esse, inter omnes, qui in corpore sunt, calidiorem. Aliud etiam quod augit est à flava tantum provenire exquisitam tertianam, exquisitior enim videretur febris illa, quæ à vitellina calidior, & siccior oriretur.

Neque præterita inferior dubitatio hæc est: utrum ab æruginosa, aut præsina bile febris tertiana, dicenda sit, nam si inde Galenus credidit, solam flavam bilem exquisitam tertianam cito finibilem efficere, quod calidior, & siccior reliquis corporis humoribus bilis flava sit, cum ex ejusdem assertis probare valeamus, præsina, sive porracea, & æruginosa multo calidiores, & sicciores flava bile esse, inde sequi videtur, à relatis exquisitam tertianam exoriri valere. Sed quod æruginosa, & porracea tales quales à me sunt asserite, à Galeno ip-

Quædam dubia proponuntur, ac solvuntur.

ipso prædicentur, inter plurimos locos sententia libri decimi de Simplicium medicamentorum facultatibus, capite de Felle expressit: [Nam feroso recremento flavæ bili commisto pallidam constitui contingit, sicut, & pallidam plusculum exalfectam, consistentia reddi crassam, colore autem flavam, quin, & in animalibus apparet flavæ quidem iis, quæ magis sunt calida, quæ vero minùs, pallida, & ubi calida animalia, aut famæ, aut siti torquentur, ad atrum colorem vergit, interim illum habens æruginosum, interim cæruleum, interim isatidis qui quidem magis est, calore brasicæ fuscus.] Si enim cum calida animalia famescunt, vel sitiunt. Tunc plus humores urunt, quàm cum alimento abundant, æruginosa, & prasina, quæ tunc fiunt ex Galeni assertis, calidiores erunt, quàm flavæ bilis.

Par relatis dubiis erit: utrum prasina, sive porracea bilis (idem enim esse ex Galeni assertis patet) in ventriculo gigni, quandoque soleat, & cæteræ in jecore, vel ejusdem vasis, nam hoc non parum interest ad medelam febrium ab his provenientium rectè exercendum. Videtur enim Galenus propè finem libri secundi de Temperamentis, id velut indubitatum asseruisse: cum signa, quibus hanc in ventre noscamus gigni, illic exponendo scripserit: [Quæ verò bilis refert porrum iis solis gignitur in ventre, qui utique concoxerunt malè, quin etiam sollicitudo, ira, dolor, labor, exercitatio, vigilia, abstinentia, & inedia, succi flavæ bilis plus acerbant: propterea quòd plus ejus succi in jecinore gignitur.] Et parum antea dixerat: [Præterea quibus in ventriculo bilis illa gignitur, quæ porri colorem imittatur, debet omninò iis cibis fuisse, non pa-

nis, non suilla caro, similevè aliquid: sed necessario aliquid, quod iis calidius sit, nec id boni succi: quibus autem ex jecinore in ventrem defluxit, iis flavæ ea, pallidavè vomitur, etiam si boni in primis succi fuit, quòd sumpserunt, etiam si ad summum fuit concoctum. Imò verò magis ipsis qui ad unguem concoxerunt, flavæ vomitur.] Parum dissimilem huic sententiæ commento secundo Prognosticorum scripserat, cum dixit: [At verò gignitur in corpore quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus, ita porracea altera præter naturam, constatque ut hæc sæpè numero in ventriculo gignatur propter quorundam cruditatem esculentorum, aut olerum, qualia beta, cæpa, brasica sunt, atque ut etiam interdum talibus nequaquam in gestis, ratione ægrotationis in venis gignatur, ac decumbat, aut in ventrem superiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atque excrementi proprietatem talis temperamento qualis prædictorum olerum succus est.] In libro vero de atra bili recensita omnia confirmavit scribens: [Ipsa ergo bilis, seu pallida, seu flavæ, seu vitellina visatur generationem in vasis obtinet, in ventriculo autem alia quædam porracea gignitur (sic enim eam à porrorum colore denominantes vocant, sicut æruginosam quoque quòd ærugini similis conferatur) est & quædam isatodes bilis dicta ab isatide cæsiu colore referente.]

Ut primum ergo dubium paucis absolvamus, sciendum, quòd ex assertis ab Hippocrate, & Galeno, cæterisque Medicis dilucidè elicitur, humores in corpore humano dupliciter gigni, aut enim tunc cum homo in totum benè valet, ac optimis utitur alimentis, & reli-

quam

quam vivendi rationem attinentem aëri, exercitiis, alio expurgandæ, & cæteris quæ non naturales res vocantur, sine labe exercet, humores fiunt, & hi naturales à Medicis vocantur, quod vitari non possit, homine vivente, eorundem generatio, etiam quia ejusdem hominis natura his conservatur, & durat, ipsisque deficientibus, aut vitiatis ab eisdem destituta pereat. Ex omnibus nempe salubribus alimentis devoratis sanguis, pituita, flava bilis, & melancholicus succus fiunt. Vel aliter humores generari queunt, homine, scilicet, vetitis, & noxiis utente cibus, vel quamquam sine labe alimenta sint, immodicè calido, aut frigido ipso existente, aut aliter malè affecto, quæ sine noxa sunt alimenta, vitiatur, & corrumpit, aut utrisque concurrentibus causis humores inficit. Porro fieri in hujusmodi statu constituto homine, bilem, quam propriè atram Galenus vocat, vitellinam, & porraceam, atque æruginosam, cæterosque succos, quos morbosos, & præternaturales appellamus, qui antecedentia ex Galeno citata legunt, facillè intelligent. Exponendus ergo Galenus est, quoties dixerit, flavam bilem calidiorem, atque sicciorē reliquis succis esse, calidiorem nempe, reliquis naturalibus, & non vitiatis humoribus: secus his, quos morbosos, sive præternaturales dicimus: objicienti ergo, calidiorem esse vitellinam, quàm flavam, concedimus: negamus tamen, flavam vitellinæ esse collatam à Galeno, quod vitellina inter viatos succos recenseatur, sed sanguini, pituitæ melancholiæ naturalibus humoribus, quibus omnibus calidiorem esse, palam est. Secundum majore difficultate, quam præteritum absolvendum certè est. Nam si soli calori, & siccitati bilis

flavæ tribuimus brevem exquisitarum tertianarum durationem, verè censendum est, oppugnatorem, rectè rationem Galeno adversam collegisse: sin verò alteri affectioni humoris biliosi id tribuimus: jam quod Galenus illud tacuit, nos explicare, quod sit, tenemur. Ego quippè omnes Galeni sententias agentes de humoribus, & de causâ tertianæ exquisitæ mentevolvendo, ac mutuo conferendo, nihil quod verè mihi satisfaciatur invenio, quam quod si sententia illas senis Hippocratis quinquagesimi noni aphorismi quartæ sectionis, in qua longissimam exquisitarum tertianarum non pertransire septem accessiones asseverat, intelligenda sic sit, quod in septem diebus illis præscriptis ab Hippocrate, morbus feliciter finiatur, meritò solæ flavæ bili tribuatur, materiam esse exquisitarum tertianarum, quia sola hæc inter humores naturales, multitudine, aut putredine noxia facta sui tenui consistentia, & calore, ac siccitate, non ultra septem accessiones durare in plurimum possit: verum si non tantum exquisitæ tertianæ ab Hippocrate vocentur illæ, quæ salubriter ante decimum quartum finientæ sunt. Sed etiam, quæ in spatio relato interficere venenosa qualitate humoris ægrum valent exquisitiores posse provenire à prasina, vel æruginosa, quam à flavâ, nisi mentis inops negare non potest, nec tantum in hanc sententiam descendimus, quia ratio adversi id facere cogat: verum quod, quandoque, & si rarò visæ sint tertianæ ante quintam accessionem necantes. Certè Medicus quidam quadraginta annorum, & validarum viruum focer alterius, qui lacte bibito à causo evasit, de quo in præcedenti capite de medela causi meminimus: correptus simplici tertiana ante ac-

cessione sextam mortuus est, nec hic solus tam celeriter à tertiana functus est vita, sed aliis, idem accidisse, quandoque audiui, quod enim memoria consequar, nulli à me curato præter uni septuagenario seni id contigisse recordor, tandem, ut expressius relata exponam, dico, quòd aut tertiana exquisita vocatur tantum illa, quæ ratione naturæ succi à quo pendet: non ultra septem accessiones nata est durare, sed in his salubriter finire, ut Hippocrates, & Galenus sensisse videntur, & sic verum est, à sola flava bile ipsam fieri, aut non solum hæc, verum etiam quæcumque intra relatum tempus apta est terminari, & non ultra progredi, quoniam succi facientis tertianam venenosa qualitas prius interficiat, exquisita tertiana nominatur, ac sic non solum à flava, sed à reliquis speciebus bilis, ipsa calidioribus, & ficcioribus gigni potest.

Utrum porracea bilis in ventriculo fiat.

Ultimum quæsitum non à me decernendum esse putent, qui hæc legerint eo more, quo Scriptores hujus tempestatis in absolvendis dubiis uti solent, ducta enim aliqujus classici Authoris sententia, qua dubium, quod præ manibus habent, expressè dicitur, sufficienter à se absolutum putant, dignosque se honoribus tunc judicant, quòd tale facinus patraverint, transfuisse scilicet veteri Authoris sententiam, & suis Codicibus inservisse, idem in Physicis efficientes: quod in his, quæ pietati, & Imperatorum legibus attinent sanæ mentis Authores exercere solent, non advertentes in Medica, aut Physica professione perniciosum esse antiquis fidem dare, rationem qua fulti illi sunt, examinare negligentes. Si enim id Aristoteles in Physicis, & Galenus in re Medica efficerent, innumeris erroribus (ul-

tra eos, quos habent) foedate relata facultates torpescerent, ac forderent, neque relata immerito à me præsentì loco adducta sunt, quin ut fatear Galenum in locis superius dictis palàm dixisse, bilem porraceam, sive prasinam voces, in ventriculo quorundam hominum, quandoque gigni porris, capis, alliis, beta, atque calidis aliquibus eduliis comestis, aut in modico colore stomacho aliquorum affecto, quod tamen verum esse, ego non credo quòd rationem nullam Galen. attulerit, qua decretum suum corroboret, & de negotio agat, quod experimento probari non possit. Namque si Galenus testaretur, sibi sæpè, aut aliquandò videre, accidisse, supra memoratis alimentis pransis, & priusquam rationabili conjectura credi posset, ea in jecur potuisse transferri, vomitione facta, bilem porraceam ejectam, quandoque à se visam, verò similia dixisse videretur, & si non, quæ in totum suum placitum roborarent, quòd potuisset bilis illa in vasis jecoris, aut aliis existens prorritata ab immodico calore eduliorum calidorum in ventriculo ingestorum, in tantum naturam vasis se ipsam continentis lacerare, ut vomitu illam cogeretur excernere, tuncque deciperetur, qui crederet, à ventre excretam bilem illam fuisse: at quia id, quod prædixi, non asseveravit: nec mihi unquam plusquam à triginta annis rem medicam exercenti, quæ retuli, acciderunt, nec ulli Medicorum, quos novi, id contigisse audiui, credere non valeo, bilem adeò calidam, ut est prasina, gigni in ventriculo quantumvis calido posse, non quòd ego negem, oleribus viridibus aliquibus comestis, & spontè, vel vi vomitione facta: succum viridem semicoctum, quem à jecino-

re transmissum non esse, fateor, nonnumquam à ventriculo rejici, sed hanc prasinam, sive porraceam bilem vocandam non esse, attestor: nam hujusmodi succus mea sententia indignus nominari humor naturalis, aut vitiatum est, quamquam enim fluidus, & ex alimentis in gestis ortum trahat, non humoris nomine, Medicorum more, uti valet, sic non quæcumque alimenta semicocta liquida vomerentur humores dicenda erant, quem loquendi usum Medici non exercuerunt, alia etiam ratione idem, quod prædixi, affirmare cogor, nempe cum ventriculus humanus quæcumque devorat, prius in sui naturam convertere conatur, quam à se in jecur, aut aliud membrum transmittat. Unde accidit, quæcumque in totum cocta à ventre rejiciuntur: alba non dissimilia lacti in colore, quamvis crassioris consistentiæ ipso lacte sint, cerni, quod nervis plurimis, quibus venter redundat, similia fieri incipiant, alienum à ratione videtur, posse albam nervorum substantiam ventriculi, adeo calidam, esse ut chili album, in colorem viridem tendentem in nigredinem præ immodico calore, vertere valeat, & quod nervi ipsi convulsi non sint, & qui tanto calore esset affectus, mortuus non foret. Avicena 1. 1. cap. 54. de Humoribus, quamquam non putet Galeni sententiam de generatione prasinæ bilis in ventriculo, veram non esse, cum hoc tamen testatur, à vitellina ulterius ex calfacta porraceam fieri, cumque vitellina ex confectis à Galeno ipso, in jecore, & corporis vasis, & non in ventriculo fiat, superest, prasinam inibi minimè gigni, nam potissimam ejusdem materiam alibi factam esse, omnes sine controversia testantur: hæc de his humoribus

in præsentiarum tractasse sufficiat, utque in totum ab his me expediam Coronidem de colore bilium tractantem adjungam.

Nempe cum differentibus latinis nominibus, Interpretes Codicum Arabum agentes de coloribus succorum, qui in humano corpore reperiuntur, & qui ex Græcis vertunt, eos nominarint, necessarium visum est, ne diversitas hæc confusionem, & errorem aliquem indoctis pariat, præcipua nomina bilium in Codicibus Galeni passim occurrentia, cum ejusdem humoris nominibus in Codice Avicenæ repertis conferre, quod hi duo Authores alter inter Græcos, alius inter Arabes, ut antesignani hactenus non immerito habiti sunt, ac quo differant exprimere. Bilis ergo illa, quæ naturalis, & syncera à Galeno vocatur, flava est, ejusdem, scilicet, coloris cum melle, aut auro, colorem hunc ex viridi, & ruffo, & albo concretum esse, pictores testantur, à quo mel, & aristæ tempore messis maturæ, atque ipsa ceres, quæ his præest, flava dicuntur. Unde Virgilius primo Georgicorum. [Neque illum flava ceres alto, nec quicquam spectat olimpo.] Hispani colorem hunc amarillo claro nominant, ut cognomine illo flavus ab aliis differat ejusdem naturæ coloribus, sed qui plus flavicie habent, ut ovorum lutea, unde bilis flava, de qua egimus, vi caloris ulterius cocta densior, ac plus flava versa, vitellina à Galeno nominatur, à calore vitelli ovorum, quod idem cum luteo ovorum est, nec dissimiliter flavæ bilis color, humiditatis alicujus ferossæ de colorisque (ut urina incocta esse solet) commistione, dilucior, remissiorque in colore vertitur, quam vi caloris, ut diximus, plus flava: hanc post relati feri admistionem

pallidam Galen. dicit, Hispani amarilla descolorida, vocamus: quo mortui afficiuntur colore, huiusmodi quod his tribus propriis colorum vocabulis flavo, scilicet, & pallido, ac luteo in libris Græcorum repertis: in Avicennæ Codice aliæ tres satis dissimiles respondent: nam bilem, quam Galenus flavam dicit, Avicenna rubeam nominat, scribens enim fen 1. primi, capite de Humoribus dixit. [Cholera autem rubea alia est naturalis, alia est superfluitas non naturalis: naturalis est spuma sanguinis, cuius color est rubeus clarus, & est levis acuta, & quanto magis fuerit calida erit ejus rubedo major, quæ cum in corpore generatur, in duas dividitur partes, quarum una cum sanguine vadit: & altera ad cistim transmittitur fellis.] Quæ Avicennæ sententia non de alia bili, quam de naturali intelligi potest: sed hanc flavam vocari dilucidius à Galeno ex adductis restat, quam probari egeat. Superest ergo Avicennæ Interpretem perperam vertisse vocem Arabicam flavam significantem, in eam, quæ rubram significat. Si enim, ut Interpretem ab hoc crimine defendas, dixeris rubeum, aut proprius rubens, ut exquisiti Latini volunt, generale nomen esse, ad omnia, quæ rubent, indeque non improprie sanguinem, crorum, aurum, & alia multa aliorum ab his colorum rubere dicantur, quod nos Hispani relucir dicimus, atque quod hac proprietate significati usus Avicennæ Interpreter, flavum bilis colorem rubentem vocaverit. Si flavam rubentem choleram esset interpretatus satisfecisse existimarem. At cum eam rubeam claram vocet, non est, quo sufficienter defendi queat: sed illi, & omnibus, qui eundem patrocinantur, hæc condonemus, dum non negent, bilem naturalem esse co-

loris flavi, quem Avicenna rubeum vocat, tandem hoc misso colore, ad palidum accedendo dico colorem hunc in Avicennæ Codice citrinum dici, quod bilis hæc colorem corticis mali Medici, quod Hispani cidra vocant, nondum maturi referat, dum enim in totum maturascit, jam flavum colorem adipiscitur mali Medici cortex, & quod eadem sit pallida bilis in libris Galeni, quæ citrina in Codice Avicennæ, facile probant. Avicennæ verba in supra citato capite, quæ in hunc modum habent. [Non naturalis verò cholera, alia est, quæ à natura egreditur propter causam extraneam, quæ ei admiscetur, alia est, quæ à natura egressa est, propter causam in se: quia ejus substantia est non naturalis: partis primæ est alia, quæ est scita, & famosa: & ex illa cui extraneum illud, quod est admixtum, est phlegma, cuius generatio magis est in epate, & alia est, quæ est minoris famæ: & est illa cui extraneum, quod est admixtum, est melancholia, notha autem, & famosa, aut est cholera citrina, aut est cholera vitellina, phlegma, namque cui admiscetur cholera, quandoque est tenue, & generatur inde prima, quandoque est grossum, & generatur inde secunda: scilicet, cholera, quæ ovorum vitellis similis existit, quæ autem minoris est famæ, est illa, quæ cholera vocatur adusta, quæ aliquo duorum generatur modorum: unus est, ut cholera in se aduratur, & accidat in ea cineritas, sed ejus subtile non separetur ab ipsius cineritate, immò cineritas in ea contineatur: & hæc quidam est peior, & alius est, ut cholera nigra extrinsecus ad eam veniat: & cum ea misceatur: & hæc quidem est melior.] In quibus, ut audistis bilem citrinam nominavit eam, quæ

fit ex commiffione cholerae, fcilicet, flavæ cum tenui pituita, nam quod Galenus ferum vocavit, Avicena phlegma tenue dicit, ultimus color luteus, fcilicet, tam in Codicibus Græcorum, quàm Arabum vitellinus vocatur: verum bilem vitellinam multò aliter fieri, opinatus est Galenus, quàm Avicena. Galenus nempe flavam plus affatam, vitellinam vocari putavit. Avicena verò bilem flavam, commiftam crassæ pituitæ in vitellinam verti, falsò ut ego reor credidi: nam si flavo bilis colori, alba pituita commisceatur, impossibile est, quòd dilucior, & pallida non fiat, ut quicumque flavam rem albæ quantumvis crassæ commisceat, experiri poterit, deceptus nempe Avicena est existimans, quòd crassior consistentia bilis vitellinae, quàm flavæ, non aliundè ortum ducere possit, quàm ex adjunctione crassæ pituitæ cum flava bili, minimè considerans, quòd ut alba ovorum cruda, assa magis densa, ac plus alba fiant, sic flava bilis assa intensiorem flaviciem, simulque crassiorrem consistentiam acquirat, & quam quàm reddendo causam hujus coloris, aberraverit Avicena, ut dixi, asserendo tamen non rarò fieri in humano corpore bilem pallidam ex pituita crassa, & bili flava commistis, & non solum ex adjunctione ferossæ aquositate bilis flavæ, ut prædixerat Galenus, rem notissimam testatum eum esse, nullus fanæ mentis negare poterit, ut etiam quandoque bilem commisceri melancholiæ, & aliam nothæ bilis speciem fieri, quam minus famosam vocavit.

Et quia fortassis sciscitabitur aliquis à me, quæ bilis species sit, quam rubeam vocavit Galenus, cum ut prædixi, illa flava Galeni, rubea ab Avicena nominetur, paucis perf-

tingam, certè bilis rubra à Galeno serosa rubea superfluitas sanguini innatans dicitur, Hispani sanguaza, vel lavadura de carne nominamus, quod non dissimilis, tam colore, quàm consistentia loturæ carnis nuper mactatæ sit, distinguitur certè à sanguine tenui, quod sanguis refrigeratus concrefcit, ac coit, rubra verò bilis nequaquam: sed fluida semper manet, hoc sic putatum esse à Galeno sententiæ ejusdem in libello de atra bili, quæ hunc tenorem servat, probant. [Sic igitur, & rubram nonnulli bilem nominaverunt, quæ ad tenuem sanguinem consistentia proximè accedit, sed quoniam non coit idcirco bilem eam appellat.]

CAPUT XLII.

De signis febrium orientium à notha bili.

PRædictis prout præsentis loco expediebat discussis, scire convenit, febres à notha bili ortum trahentes, dupliciter distingui posse, aut enim per modos invadendi diversos (aliquæ enim per tertios dies accedunt, aliæ quotidie nonnullæ incessanter infestant) vel propter materiam, quæ causa earundem febrium est, nam quædam à notha bili genita ex commiffione pituitæ cum bili, aliæ ex commiffione bilis cum melancholico succo, nonnullæ ex vitellina bili oriente à flava plus affata originem trahunt, ac prout hæ species diversæ febrium dici possunt, sic & medela diversa necessariò futura erit. Tractemus ergo primum de febribus à notha bili orientibus, & per tertios dies invadentibus, signaque quibus illæ distinguuntur à tertiana ab exquisita bili oriente afferamus, neque non ea, quibus quæ à notha bili

bili ex commiffione pituitæ difcernitur ab illa, quæ ex adjunctione melancholiæ provenit, fcribamus, & quoniam gravior difputationem ullam de cujuscumque rei nomine agentem dilatare, ideò paucioribus, quàm poffim verbis exponam, qualis fit, quæ à me vocatur febris tertiana notha, non quippè illa, quæ unica acceffione duodecim tranfgreditur horas, aut quæ plusquàm fepties accedendo, & difcedendo perdurat, ut Galenus, cæterique Medici, qui illum hucusque funt fequuti, falfo opinantur, credentes ab exquisita bili febrem nullam ultra relatas duodecim horas, & feptenos circuitus perfeverantem oriri poffe, fed illud tantum convenire eis, quæ à bili notha oriuntur, neque immeritò circuitus feptenos, & acceffiones breves, ut maximè fallacia figna contemno, quod fciam, quandoque à notha bili provenire febres non ultra tres, aut quatuor acceffiones infeftantes, & ab exquisita plusquàm decies invadentes, etiam à bili exquisita aliquas febres quindecim horas tranfgredientes, & à notha nonnullas, quæ intra feptem finiuntur. Porro bilis nothæ figna potiffimum funt inquirenda, ut tertiana notha dignofcatur: inter quæ dilatari ultra duodecim horas acceffionem, & totius morbi confidentiam ultra feptem circuitus differri, non exiguum inditium funt, cum parum infra dicendis fignis ea adjunguntur, verum, ut dixi, fola ipfa fufficienter oftendere illud, non valent.

Tandem indicant notham bilem autumnali tempore febrem incepiffe, fenem, aut decrepitem, vel infantem effe febrientem, diu frigus, aut rigorem durare, rigorem non valdè febrientis membra, ut plurimum quaterere, febrilem acceffionem poft rigoris, aut frigoris amo-

tionem non brevi fpatio in totum augeri, quin augmentum diu differri, accidit enim non rarò Medicis putare in declinationem nonnullam tendere febrem, & iterum priorem vigorem ejufdem redire, nec hoc tantum in unica acceffione confpici, verum & in totius morbi duratione contingere, experiuntur. Opinatur enim, quandoque Medicus concoctum humorem febris effe, ipfumque morbum in univerfalem declinationem ire, quia aliqua acceffio minor præcedentibus fuerit, & feditum in urinis confpiciatur: frequentiffimèque in his tertianis decipitur, quando portio aliqua bilis nothæ, quæ parum pituitæ, aut melancholici fucci admiferat, concocta à venis proximis cordi fine magno negotio amoveri, & ejufdem ramentum lotio commifceri potuit, & in altera acceffione pars alia nothæ bilis, quæ multum pituitæ crasse, aut melancholiæ recipit, venam, aut arteriam dorsi ascendendo difficulter, inde à natura dimota diutius, quàm præterita perduraverit: & cruditis urinæ caufa exiftit, fitis non parum infeftat, nam quamvis fuccus, ex quo febris hæc pendet, minus calidus, quàm exquisita bilis fit, quia tamen jecinoris, vel fplenis obftructiones sæpè febrem hanc committantur ob lentorem pituitæ, vel crafsitiem melancholiæ: inde provenit linguæ, & oris infignis ariditas, ac ftomachi fitis, illifque, qui fiti nimis indulgent, frequenter contingit genarum tumor, ac totius faciei fub albidus color, qualis fermè in malo corporis habitu confpici folet, fomnus in principiis acceffionum hos maximè præmit: adeò ut nonnullis obeundi mortem caufa fuerit, fed de hoc fymptomate in fequenti capite de febre continua notha fufè tractabimus.

Affo-

Assolet nonnumquam in his notis tertianis quædam accessionum ordinata: quandoque celerior nonnumquam tardior aggressio, ut non raro contingat, primam febrem tertianam in tertia diei hora corripere, & secundam in quarta, & tertiam in quinta, & sic per hunc ordinem tardius semper accedendo, infestare, etiam primam febrem in sexta diei hora ægrum opprimere, & secundam in quinta, & tertiam in quarta, quod exquisitis numquam contingit, sicut neque illud trigesimi Aphorismi 4. libri Hippocrat. [Quibuscumque accessiones fiunt: quacumque hora febris dimisserit, si eadem cras occupaverit, iudicium habent difficile.] Illud quoque Pauli libro 2. cap. 20. non exiguum testimonium nothæ bilis est: [Cæterum nihil miri est si in hominibus primum exercitis, inediaque expertis, nunc autem ordine converso ociosis, ciboque usis plenior, bilis maxima ex parte mista pituitæ reperiatur.] Inter signa quibus distingui tertianam notham à pura scripsit Avicena cap. 37. unum est, abundantiorē esse sudorem in exquisita tertiana, quam in nothæ: & quoniam hoc non semper verum est, immò non raro oppositum contingat, vidi enim tertianam per menses sex perseverantem post universale principium semper cum copioso sudore finiri, ideò ne tyrones decepti fidem illi signo dent sequentia subiungi, ex sudore contingente nothæ, aut exquisitæ tertianæ nullum aliud certius inditium sumi posse, quàm quod in universali principio exquisitarum tertianarum semper aliquantulus sudor proveniat, in nothis non item.

Et quòd dixerim me vidisse notham tertianam per sex mensium spatium perdurantem, quod etiam

Galenus, & Avicena retulerant. Dignum videtur, paucis examinare, qualiter id verum esse possit, si enim febris, quæ à sola pituita ortum trahit, non ultra sexaginta dies durare consuevit, ut Avicena sen prima quarti, capite 46. & 47. dixisse videtur, & verum esset, quod Galenus secundo de Febrium differentiis, capite 8. & commento Aphorismi duodecimi, primi libri retulerat, commissa bili pituitæ celerior fieri statum febris pituitosæ, quàm foret, si syncera pituita esset, impossibile videtur, à nothæ bili tertianam prolixiorē oriri, quàm à sola pituita, & quamquam non pauci ex junioribus dubium hoc tractantes plurimas, ac mutuo pugnantes sententias de eodem scripserunt, nos paucissimis verbis id absolvemus, confitendo verum esse, quod Galenus, & Avicena de perseverantia nothæ tertianæ in tam longum tempus dixere, quoniam occulta experientia id verum esse doceat, id tamen minimè adversari Galeni decretis, quòd tertiana illa tam diu durans, non ex commistione pituitæ, & bilis oriatur, sed ex commistione melancholicæ cum bili fiat. Galenus autem 8. cap. citato conferebat emitriteum febri pituitosæ, & non quartanæ melancholicæ, quæ per annum durare solet, nec hoc Avicenam latuit, cum cap. 35. primæ sen 4. dixerit: [Et hæc quidem non pura quandoque prolongatur tempore longo, & circiter medietatem anni, & quandoque perducit ad malum habitum, & magnificationem splenis.] Et capite de rebus, in quibus differunt febres putredinis, scripsit: [Phlegmatica quanto minùs pura, est minoris, & brevioris paroxismi, nisi declinet cum parvitate suæ puritatis ad melancholiam.] In utroque loco mani-

nifestè exprimendo febres nothas adeò prolixas, ob adjunctionem melancholiæ bili provenire, magnitudo enim splenis, non nisi à succo melancholico fit.

Neque hinc existimetis, quòd ego impossibile esse rear, ex commistione bilis, & pituitæ febrem satis prolixam, & fermè spatium mensium sex perdurantem posse oriri, multa bili, & pituita redundantibus, quod raro accidere credo, aut pituita à bilis calore adeò affata, & crassæ consistentiæ versa, ut parum à melancholia differat: quod frequentius, & si utrumque rarissimum fieri existimo. Porro adjuncta bili pituitoso succo, ex ambobus redundans paratius dissolvi à natura esse, quàm æqua pituitæ quantitas, nulli indubium venire potest, nisi fortè affari pituitam illam, ut dixi, contingat, hæc suffecisse existimo, ad absolvendum illam prolixam vigesimam secundam Gentilis quæstionem, in qua, tam multa, tam absurda, tam à veritate aliena scripsit, fingendo proprietates específicas in humoribus, ut eventuum accessionum febrilium causam reddat, quia februm essentiam ignoravit, verum quia superest, scribere notas, quibus discerni tertianæ intermittentes à notha bili majoris famæ provenientes, ab aliis, quæ fiunt à bili notha minoris famæ, id unico absolvam verbo, nempe in prioribus numquam splenis obstructions contingunt, sed ventriculi cruditas, & pituitæ per os frequens exputio, ac tarda cibi cupiditas, & color potius ad albedinem declivis, quàm ad nigredinem, accessiones breviores quoque esse, in reliquis tertianis oppositum.

CAPUT XLIII.

De medela tertianæ nothæ intermittentis.

CUM hoc genus febris à duplici materia oriri, ut audistis, possit, à notha, scilicet, bili ex commistione bilis cum pituita, atque ab alia, quæ fit adjuncta bili melancholico succo, in primis, quæ utrique conveniunt, exprimemus, post vero, quæ singulis conducunt peculiaribus methodis declarabimus, fit ergo methodus prima.

Inter multas febres, quæ à Medico augendæ, ac validiores faciendæ, ut brevius, ac facilius vi caloris, earundem occasio discutiatur, omnes nothæ tertianæ sunt, in universis enim non parum humoris frigidi, crassi, vel lenti, aut simul lenti, & crassi redundat, qui calore aucto, in vaporem disenti magis paratus quàm eo remisso est, eodemque patentiores fiunt canales per quos manifestè excernendus erit, quàm ipso absente, prudenter ergo agit, qui in harum februm medela refrigerantibus exterius admotis, aut interius sumptis, minime utitur.

Cum crassus, seu lentus harum februm succus, semper esse, soleat, quàm maximè, quæ attenuant, & incidunt, his conducunt, in quem usum alimenta facilis coctionis, & optimi nutrimenti exhibenda ipsis erunt: crassa, & viscosa, ut vaccina, ac porcina caro, & maxima piscium pars fugienda, ac vitanda, corporis frictiones attenuantes, vel in his, qui validiores habentes vires, ingredi valent, ingressus ipse quàm maximè in intermissionis oris, concocato humore, conducunt, alui excretio quotidiana similiter, somnus à prandio, vel cæna, tantò

1. Methodus.

2. Methodus.

no-

nocencior, quantò vigilia in eodem tempore utilior, vinum album, ac tenue post pharmaca subducentia post concoctam bilem, exhibita, ut quod attenuat, & obstructions apperit: ac corpus calfacit: & vires refovet: inter alimenta cæteris præferendum est.

3. *Methodus.*

Præcipiebat Galenus capite decimo, libri primi de Arte curativa ad Glauconem, quem etiam Paulus, & Aëtius, atque Avicena, & reliqui Medici omnes sunt sequuti, alternis diebus hos febrientes alendos esse, quam methodum minimè observare consulo, quòd morbus hic prolixior esse consuevit, quàm ut alternis diebus altus febriens sufficiat, usque in finem morbi perdurare, etiam quòd minimè verum semper esse reor, decretum Galeni in exordio capitis citati, cuius series hæc est: [In his vero, quæ non adeò exquisitæ sunt tertianæ, providendum est pro viribus, ne morbus augeatur, neve ægrotantis vires prosterantur, quæ longiori tempore debent laborare, difficile verò est, servare utrumque: quoniam inedia quantum prossunt ad morbi coctionem: tantum, vel amplius officiunt viribus, cibi vero quantum ægroti robur adaugent, tantum coctiones impediunt.] Nam & si vera sit præfata sententia, quando in statu symptomatum morbus consistit, ut in capite de generica medela febrium diximus, aut cum humores crudi redundant, qui ulterius cocti in sanguinem bonum converti valent, in aliis temporibus, & bile, vel sanguine, aut pituita viciata redundante, vera esse non potest, quòd inedia bilem, & sanguinem putridum exacuat, & frustra in sanguinem vertere vitiatam pituitam satagit, & alimenta facilis coctionis sumpta: postquam, quæ prius devorata fuerint, à ven-

triculo in jecur sint transmissa, & ante accessionis principium per horas tres: potius relatos vitiosos humores corrigant, ac reprimant, & concoqui paratos faciant, viribus robustioribus versis, quam ipsos augeant, ut deceptus Galen. dixit. Etiam si observare conveniret methodum Galeni, quid esset agendum, cum duplex esset notha tertiana, & æqualiter in quavis die utraque infestasset, non præcepit ipse, quia etsi cum simplex foret, in die in qua accessio vexatura erat, nihil comedere jubeat, quia in altera tantum die, in qua à febre liber æger futurus erit, prandendum esse, jubere videatur, paritate in accessionibus duplicis tertianæ servata, aut in nulla, aut in ambabus diebus sumenda esse alimenta, consulturus erat. Rationi ergo convenientius nostrum sequens præceptum erit, quo consulimus. In die febrilis accessionis, per horas tres ante accessionis invasionem, si per tertianos circuitus, & non quotidie febris infestat, pulli gallinæ carnis dimidium coctum ciceribus, & petroselino, & mentha, ac croco ad prandendum febrienti dare, jure horum prius deglutito, aut si febris matutinis horis corripiat, idem jus tantum imbecillis bibendum priusquam diefcacat exhibere, ut æger sufficere valeat, donec in totum febris ablata sit, ac tunc carnibus pulli cum prædictis rebus coctæ febrientem alere: & condimentum ex petroselino, & sacharo tuis aqua, ac pauco aceto dissolutis, coram ægro præsentare, ut eo intingat pulli gallinæ carnem coctam, conveniet, neque bis in die carne vesci, nisi cum æger debilis fuerit, licebit, sed in cæna olera vim aperienti habentia, qualia radiculæ folliæ sunt, & alia ejusdem facultatis prandeat,

deat, ac cum duplex fuerit tertia eadem methodus servanda erit, cappar aqua fontana prius maceratum, & post coctum cui aceti, & olei, ac facheri nonnihil aspergatur in primis mensis his febrientibus exhibendum est, amygdalæ, & caricæ in relatum usum conducunt, mentha, fœniculum, apium, folia raphani, & radícula ipsa, uvæ appensæ, ficus, melopepones, hæc omnia exhibere ægris his conveniet, aquam coquere semine anesi, aut fœniculi, vel radicibus horum præcipio, hordei decoctum, quia frigidum, vitare jubeo, præsertim si in autumno, aut hyeme febris corripuerit, quo in tempore post pharmacum notham bilem subducens exhibitum, cinamomo aquam coquere, & hac febrientem uti, laudo, dum tamen amaritudine insigni ægrotantis os non infestetur, hæc enim inditium est bilis parum ab exquisita distantis nonnihil in ventriculo contineri, quæ cinamomi decocto augetur, nempè eligenda sunt præsidia quibus februi huic medeamur, non plus differentia ab illis, quæ exquisitis conveniunt, quam notha bilis à syncera differre creditur.

4. Methodus.

Vomitiones post cibum sumptum adeò conferre his ægris existimavit Galenus primo de Arte curativa ad Glauconem, capite citato, ut in fine ejusdem verba sequentia scribat: [Vomitiones autem post cibum adeò his quibus hæc febris perduraverit, utiles sunt, ut multos sciam solis vomitibus statim fuisse curatos.] Quod verum esse fateor, eventus enim rem sic se habere probant.

5. Methodus.

Clisteria, quæ in febribus ab exquisita bili orientibus conducunt, in his proluxioribus factis, minime proficua sunt, quòd harum materia acrioribus egeat pharmacis,

quàm exquisita bilis, confert ergo iis clismus factus ex decocto cnici, blitis, mercurialis, ciceris, hyssopi, foliorum malvarum, ut quæ vim molliendi aluum habeant, & aliis ejusdem facultatis, in quo cassiæ fistularis uncia duæ dissolvantur, olei irini tantumdem, olei violati uncia una, benedictæ, & hieræ pichræ Galeni singulorum drachmæ duæ, salis gemmæ grana quinque, mellis communis uncia duæ: quòd si febris diuturnior mensem unum transgrediatur, decoctum ex feminibus calidis aperientibus, qualia sunt, cuminum, carui, anesi semen, & ex rebus lenientibus, & prædicta moderantibus, puta bliti, malvis, & prunis, ac ubi succus valdè crassus fuerit, ex decocto quoque turbit, agarici, & cnici, in quo benedictæ Nicolai drachmæ sex, olei de lilio uncia duæ, mellis communis uncia duæ, salis grana septem dissolvenda erunt, verum si non pluries, quàm septies, aut octies, febris accesserit, hoc ultimo clisteri, nec priori, utaris, sed mitiora medicamenta prædictis adjunge, ut ex utrisque non adeò acris clismus evadat. Præsertim si æstivum tempus, & juvenis, qui februit, fuerit, in autumno enim, & hyeme post quartam accessionem priori uti, non veto, innumera alia hujus facultatis clisteria confici ex rebus prædictam vim habentibus, valent.

6. Methodus.

Si æstivum tempus fuerit, quando febris hæc ægrum juvenem infestaverit, transatis duabus accessionibus, & primo clisteri præcedente, non aberrabis, si pulpæ cassiæ fistularis unciam unam, cum drachma una pulveris aromatici rosati in catapotiorum formam, tectam pane tenui, quem Hispani oblea vocamus, ut stomachum ad vomendum non proriret, eidem devorandam matutinis horis dede-

ris,

ris, aut quibus sic deglutire eam, non valuerint, in jus gallinæ dissolveris.

7. *Methodus.*

In die accessionis tertiæ, quæ est quanta à morbi initio, utiliter febrienti porriges syrupum capillorum veneris, & duarum radicum in æstivo tempore, aut syrupum de cicorea simplicem, & acetosum etiam simplicem in eodem tempore, juvene bilioso ægotante, & notha bili, quæ parum ab exquisita distet, redundante, duosque priores syropos cum fœniculi, & hyssopi aqua commiscebis, ultimos cum intibi aqua adjunges. Cum verò in autumno, aut hyeme febris hæc fenem corripuerit, oximellitem, in quo hyssopus, & apium, ac fœniculum incocta sint, exhibebis, diuque febre perdurante, etiam origani, & nardi spicæ decoctum cum relatis syrupis dabis, exhibenda ergo his sunt, tantò plus attenuantia, ac abscindentia, quantò bilis minus syncera, & tempus frigidius, & ætas senior sint.

8. *Methodus.*

Mittendum esse sanguinem ubi notha bilis febrem efficit, præcepit Galenus in citato capite decimo, primi libri de Arte curativa ad Glaucōnem: quem Paulus, & Aëtius, ac Avicena, cæterique classici Authores sunt sequuti. An verò prius pharmaco exsolvente aluum, eger sit vacuandus, vel sanguis prius sit mittendus, nullus in hoc capite scripsit, quod ergo exequendum est: paucis absolvam: si enim à principio signa attestantia sanguinem redundare, tam ex verno tempore, quam ex juvenili ætate, & habitu corporis carnosio, & urina rubra, aut rubra, & spissa, & magnis pulsibus iad fuerint: præmisso clismo, & cassiæ, quam dixi, fistularis exhibitione, in quarta die à morbi initio ex basilica vena, aut communi sanguinem mittes: verum

Tom. II.

si horum nihil, aut pauca ex relatis signis adsunt, aluum aliquo ex pharmacis infra dicendis prius expurgabis, quàm sanguinem eduxeris, maxime si urinæ tenues, & parum rubræ, nullumque sedimentum habentes conspiciantur. Quamvis enim Galenus in prædicto capite decimo dixit, ab initio mittendum esse sanguinem in his, non id absolute, sed cum moderatione præcepit, dicens. [Quod si sanguinem nitere oportet, nec hoc quoque omittendum, sed ab initio statim adhibita earum rerum, quas scis, distinctione, tantum mittendum, quantum præsens exigit status.] Ubi distinctionem, & animadversionem ante executionem habendam cavit, etiam & si Avicena, capite de Medela hujus febris scripserat. [Et quando phlebotomaveris, non indigebis clisteri.] Non id observandum, sed quod nos prædiximus, est: nam litera illa indubiè vicio librorum est errata (quamquam corrigere ipsam despexit Belunensis) ut inferiora ejusdem capitis verba probant, quæ hunc tenorem servant. [Et clisteria in principio sunt magis dilecta, quàm solutiva.] Si ergo à principio uti clisteribus in medela hujus febris adeò probat Avicena, cum sanguis mittendus fuerit, jam clismus præcessit, si hujus Authoris jussis obtemperabit Medicus.

9. *Methodus.*

Non unica venæ incisione, & usque ad decem uncias sanguinis extractione (hoc enim sanguinis pondus, semel extrahi consuevit) solet morbus hic extirpari, sed duabus, & nonnumquam tribus, ac cum id febris poscit, sequenti ordine sanguis mittendus erit, post primam venæ incisionem, si corruptus sanguis in utraque scutella appareat, in die intermissionis sequente, iterum alterius brachii vena secunda

Qq 2

erit,

erit, neque idem ordo in tertia venæ incisione servandus, quamquam viciatus utriusque scutellæ sanguis exeat, sed in intermissione die altera, quæ secundam sanguinis missionem sequitur, vel nihil præter decentem victus rationem ægro præscribere, conveniet, vel statim aliquem ex supra scriptis syrupis dare, ut & si æger jam semel ultra cassiam pharmaco fuerit purgatus, iterum ante tertiam venæ sectionem pharmacum ex infra dicendis medicamentis aliquod summat, sejungoque hanc tertiam venæ incisionem à duabus antecedentibus, & pharmacum venæ incisionibus intermitto, tam quod tres sanguinis eductiones, una post aliam in magnam inducent imbecillitatem ægotantem, quam quod, quam maximè conducat, ut quidquid sanguinis putridum, aut putrere paratum fuerit, omnino extrahatur: prius crassum, & lentum ejusdem, aut aliorum humorum concoctum syrupis secantibus, & attenuantibus, pharmaco extrahere, ne sanis succis illud relictum in venis commisceatur, ex quo etiam non exiguum commodum ægotanti sequitur, promptum relatum reddi, ut simul ejusdem crassum, & lentum cum sanguine in posteriore venæ incisione educatur, quod si in prima sectione venæ nullius corruptis sanguis conspiciatur, aut tantum scutellæ primæ sanguis corruptus videatur, etiam non statim secundo venam secare consulo, sed ordinem relatum pharmaci intermittendi observare prius, præcipio, dum æger juvenis validarum virium, & venas latas, ac urinam rubram, & spissam habens, non sit, si enim hæc adsint, mittere iterum sanguinem, ante purgationem cum pharmaco licet.

tam cassiam (si aliquid eam sumi non vetet) ac bibitos syropos conveniunt, conficienda erunt ex agarico, turbith, sene, polipodio, cnico, manna, cassia fistulari, maceratione rhabarbari, & aliis medicamentis, quorum nonnulla expurgandi bilem, & alia educendi pituitam præcipuè vim habeant, commiscendaque hujusmodi pharmaca erunt taliter, quod ubi plus impura, & magnæ portioni pituitæ, aut melancholiæ adjuncta bilis fuerit, plus eorum medicamentorum, quæ pituitam, & melancholiam subducunt, quam illorum, quæ bilem purgant potio exhibenda febrienti, recipiat, at ubi contra acciderit, quod scilicet plus bilis, quam pituitæ sit adjunctum: pharmacum quod bilem educat maximè latum est, nec hic examinamus, an in febribus his orientibus à notha bili, pituita, & bilis sic commista sint, ut ex ambobus, unum perfectum mistum redundet, vel non: nam cum de emitriteo loquuti, Deo concedente, fuerimus, ad unguem dubium hoc discutiemus. Relata si bibenda fuerint, dissolvantur oximelli simplici, vel duarum radicum, cum crassior, vel magis lentus humor esse credatur, & coctione seminum communium calidorum, anesi, scilicet, apii, foeniculi, ac aliis ejusdem facultatis, quibus purpureas violas, & pruna damasceana, ac borraginis flores, etiam adjunges, ex compositis in officinis pharmacis diacarthamus Guidonis, vel Arnaldi Villanovani utilissimus sæpè est à me expertus pro educendo hoc succo, nempe si tenues, qui viciati sunt succi, fuerint, decoctum ex floribus parum supra narratis, & prunis cum aliquibus ex seminibus calidis conficito, & ex conditis in officinis diapruno laxante Nicolai utaris. Porro cum incatapotiorum

rum forma medicamenta deglutienda erunt, quod à potionibus abhorreat febriens, ex supra scriptis illa conficito: aut pillulis aggregativis primæ discretionis, ex tribus, quas Joannes Mesues composuit, utaris, quas eligere innumeri prosperi eventus me coegerunt, cumque valdè impura bilis fuerit, pillulas de agarico ejusdem Authoris devorare præcipies, vel ex ambabus massulis commissis catapotia facere, innumera recensere pharmaca, tam simplicia, quàm composita, valerem, quæ brevitatis causa omitto.

11. Methodus.

Balnea in harum febrium initio adeò vitare Galenus, Paulus, Aëtius, ac Avicena cavent, ut nihil magis, post coctum autem humorem utilia esse, omnes innuunt, quibus meam adscribo sententiam, (quamvis ut vera fatear) nunquam pro febris medela hoc præsidio sum usus, crurum lotionem ad sedandum capitis dolorem, aut somnum alliciendum sæpè uti consuevi, & prosperè cessit, totius corporis fortu ubi supressa lapillo, aut crassa materia, urina, vel menstruum obstructione erat, etiam usus sum, nec ideo, quod oscitanter circa præsens remedium me gesserim, inutile judicandum ab aliis Medicis ipsum erit, crediderim enim ego, in valdè diuturnis nothis tertianis satis conferre, præsertim in regionibus, in quibus usus eorum frequens esse solet, & æger assuetus eis uti.

12. Methodus.

Post clisteres, & sanguinis missionem, ac syruporum, & pharmaci aluum expurgantis exhibitionem, & balnea si febris adhuc pertinaciter febrienti hæserit, conducet non parum mitridati drachma una, vel pulveris aromatici rosati tantumdem, dum eorum alterum dissolutum in oximelle duarum radicum,

& aqua absinthii sit, neque inferius diatrion pipereon prædictis est, si bilis notha, ex pituita, & bili sit commista: secus si melancholia bili sit adjuncta, nam tunc verendum esset: ne nimium assata melancholia, & terrea versa obstructiones immedicabiles gigneret, & hæc inter methodos observandas in medela hujus generis nothæ bilis erit, horaque sumendi relata medicamenta matutina erit: & sudare conaturus est æger non vi stragulorum, sed si intra lectum cooperimentis assuetis tegendo.

13. Methodus.

Non adeò Theriaca andromachi à me probatur pro sudore provocando, ut aliquod ex præcedentibus pharmacis, neque immerito, quod ego experiar, theriacam à decem annis adhuc confectam, ut in hoc nostro Methymnæ duelli Oppido confici à viginti annis hucusque consuevit, resipere naturam opii, & aliorum medicamentorum stuporem inducentium, quod perniciosum esse in his, quibus reserare obstructiones, & secare lenta, & attenuare crassa convenit, cui vis notum est.

14. Methodus.

Solet in his nothis tertianis diuturnioribus factis, cum ortum ipsæ trahunt à bili pituitæ commista, obstructio in jecinore fieri, in illis vero, quæ à bili melancholiæ adjuncta oriuntur, opilatio in liene gigni, tuncque quàm maximè convenit, jecur in unis, lienem in aliis, unguentis reserantibus obstructa perungere, pro reserandis ergo jecoris obstructionibus, malagmata ex linodera theophrasti (quam Arabum Interpretes cuscutam vocare consueverunt, ut Manardo placet.) Et ex nardi spica, ac Gallico nardo, amomo, junco odorato, amigdalidis amaris, genciana, glycyrrhiza, eringio, absinthio, serpyllo, penthaphyllo, intibo, cyccoreo, eupatorio, se-

femine apii, foeniculi, asparragi, & aliis innumeris medicamentis vim referandi habentibus fiunt: at ut splenis opilationes aperiantur, ex illyrica iride, myrica, quam officinæ tamariscum vocant, lupinis fativis, acoro, canchamo, quod lacam gummi nonnulli esse contendunt, raphano, sinapi, nasturcio, cappari, aristolochia, hyssopo, pulegio, dictamo, emplastra, & unguenta oleis ex aliquo, aut aliquibus relatorum, & cera additis fieri consueverunt.

15. Methodus.

Cavendum quidem quàm maximè est, ne tantum mollientia in jecinoris obstructionibus eidem sine roborantibus medicamentis admoveantur, cum enim jecoris præcipua pars carnosâ sit, valdè mollientibus adeò dissolvi vis ejusdem solet, ut non raro error hic in interitum ægrum ducat, ut Galenus in Exordio octavi libri de Compositione pharmacorum secundum locos scripsit. Cujus sententiam afferre placuit: quòd in ejusdem libri Exordio prudens ejusdem quodam decretum omnes cautos faciat, ne vera nova dogmata nostra legentes respuant, & abominentur, quia falsis opinionibus priùs sint imbuti, verba Galeni sequentia sunt. [Quòd semper dico, etiam nunc proloquar, nimirum persuassum mihi habere, quòd difficilimum sit, ad veritatem revocare eos, qui sectæ alicujus servituti se addixerunt: verum qui prudentes sunt, simulque veritatem syncerè amant, eos spero custodituros esse, ea quæ veluti judicandi instrumenta nobis à natura data sunt, ad actionum vitæ cognitionem, experientiam dico, & rationem, quæ quidem utraque ex æquo quibusdam conferunt ad artem, quibusdam verò alterum altero ampliùs, & tamen tanquam semper ad perfectionem, alterum altero opus habet, sic sanè ad residuum sermo-

nis, & doctrinæ hujus absolvendum progrediar, falsæ enim opiniones animas hominum præoccupantes, non solum surdos, sed & cæcos faciunt, ita ut videre nequeant, quæ aliis conspicuè appareant, quòd ipsum, vel maximè circa affectiones oris ventris videre contingit, præsertim cum fuerit inflammatum, ejus enim itemque jecinoris inflammationes, adstringentium complexu opus habent: si namque per laxatorium medicationis ductum, citra admissionem facultatis robur adidentis, curentur: periculum incurunt de ipsa vita, atque hoc ipsum cum omnes Empirici Medici per experientiam edocti sint, & omnes dogmatici in artis operibus observent, non pauci tamen hujus temporis methodici (neque enim de omnibus dico) innumeros quidem stomachicos ipsi in animi deliquium inducunt. Omnes verò hepaticos occidunt, nullum enim ego vidi servatum ex iis, qui in ejusmodi Medicum inciderunt.]

Neque præcedente methodo interdiximus adipibus cera, & oleis in scyrrosis jecoris obstructionibus uti, dum horum exiguum malagmata, & emplastra recipiant, & aperientium, attenuantiumque, quàm plurimum, neque eandem methodum observandam in lienis opilationibus ullus credat, tam quòd lien totius corporis alimenta minimè concoquat, ut jecur, indeque roborantibus facultatem concoctricem non indigeat, quàm quòd multò duriores lienis obstructiones, quàm jecoris contingant, melancholico succo in liene detineri solito, in jecore sanguine, vel pituita in plurimum congesta.

16. Methodus.

CAPUT XLIV.

De medela duarum tertianarum, seu duplicis tertianæ (vanam namque existimo esse distinctionem inter has voces, duplex tertiana, & duæ tertianæ) intermittentis à notha bili originem trahentis.

NON solum duplicem tertianam intermittentem voco eam, quæ quotidie infestat, verum, & illam, quæ in eadem die bis, vel ter affligit, dum quævis accessio cum sudore, vel sine illo in infestationem exactam, aut non exactam desinat, non enim perpetuum est, tertianam vocatam duplicem, in duobus diebus infestare, tertianæ diei febrem respondere tertianæ, quæ in tertia antecedente die ægrotantem corripuit, quin fortuitum, etsi ob causas, quas in antecedentibus scripsimus (cum accessionum febrium in certis diebus rationem exaravimus) frequentius hoc quàm aliud contingat. Certè sæpissimè accidit, intra unius diei viginti quatuor horas, duas febres, & quandoque tres, à bili notha orientes incipere, & finiri, etiam in eodem temporis spatio, vel paucio majore quandoque duas, nonnumquam tres, aut quatuor febres accedere, & discedere, quarum nulla ortum à bili, neque aliquo alio succo ex quatuor in nobis dominantibus putrefactis traxit, sed ab aliqua alia distemperie in dorsi vena, & arteria magnis accidente, cum enim in suppurationem cerebrum ipsum vergit, Chirurgi frequenter experiuntur, pluries febres sine ordine cum rigoribus in unica die accedere, & cum sudoribus easdem eodem die discedere, quòd mala affectio cranii, & cerebri suppurati per occiput in vertebrarum dorsi medullam descendens, rigorem

concitet, eademque communicata magnæ venæ, & arteriæ per dorsum repentibus, sanguinem cordis citra putrefactionem inficiendo, in magnas, frequentes, & veloces systoles, & diastoles cor atolli, ac deprimi, cogat, tandem cum relati eventus, & alii innumeri passim in ægris contingant, vanum est febrium medelam, quæ causæ ablationem respicit, distinguere, in quotidie accedentes, & per tertios, aut quartos dies infestantes febres, sed in pituitæ bilis sanguinis, & melancholiæ ablationem, ut nos in antecedentibus fecimus. At si id quod ad rationem victus, & horas in quibus sumere pharmaca conveniat, perpenditur, negligere modum, quem accessiones servant, perniciosum esse, consuevit, ut quoque ad horam crisis prædicendum, cum ergo in præcedente capite præcepta observanda in educenda notha bili, & aliis similibus agendis scripserim, hic, qua hora, hæc facienda, & alimenta exhibenda duplici tertiana infestatis sunt, paucis explicabo, reliqua nempe parum ante sufficienter scripta esse, existimamus.

Postquàm novit Medicus diem, 1. Methodus in qua minor febris infestat, tenetur in illa solidiore, ac crassiore uti alimento, ut in reliqua, in qua febris validior est, tenuiore, ac pauciore: & in utrisque victus tribus horis antequam frigus, aut rigor corripiat, exhibendus erit. Et quoniam hæc febres diu durare solent, carnibus pullorum gallinarum, aut perdicum, vel ipsis gallinis febrientes alendi sunt, ne eorundem vires ante morbi finem deficiant, suntque decoquendæ gallinæ, & earundem pulli ciceribus, & petroselino, vel harum, & perdicum pulli assi comedendi, ovorum etiam lutea in aqua leviter, ut forberi valeant, cum

cum proprio cortice elixata (ne si ovorum cortex frangeretur, & lutea eorum aqua calida immergantur, tenue, & purum in aqua linquatur) convenire illis quibus gratus ovorum usus esse solet, existimo, capparri, pastinachia hortensis, raphanus, & omnia attenuantia alimenta his conducunt, quòd si pares duplices tertianæ fuerint, pari alimento febrientes alendi sunt: hora, quam dixi, observata.

Cum febres hæ adeò prolixæ sunt, ut nullum, aut tam exiguum tempus inter finem prioris, & initium posterioris intervacet, quòd non liceat, cibum exhibere ante tres relatas in antecedente methodo horas, nisi æger adhuc febriens prandeat, inconvenire nihil, aut parum existimo, inclinante febre alimentum exhibere, salubriusque hoc esse reor, quàm in initio, vel statu febris venturæ ægrum alere. Verum si adeò breves tertianæ hæ essent, & febrientis vires adeò validæ, ut tolerare utrasque jejunos saltem à carnibus, & pane solis bellariis altus valeret, expectare ambarum finem, ut sine febre æger existens prandere, possit, saluberimum esset, maximè cum post duas tertianas finitas in unica die, vel duabus, quæ subsequutura erat tertiana, majore inter capedine distatura foret à fine antecedentis, quàm ultima à priore.

Methodus.

Cum in antecedente capite mitti sanguinem à febrientibus à bili notha per tertios dies infestante præceperint, in præsentem salubrius id fieri, duplici, vel triplici febre tertiana notha affligente, quàm simplici fateor, nam cum toties advenire febres, ubi in cerebro vulnus nullum est, non aliundè oriri in plurimum solet, quàm ex multitudine bilis nothæ, aut intensa putredine ejusdem, facultatem cordis plurimum prori-

tante, & utrobique plus sanguinis extrahere conveniat, quàm cum præexiguitate, aut pauca malignitate nothæ bilis per tertios tantum dies febris accedit, meritò in illis pluries sanguinem mittere, salubrius esse fatemur.

In dubium sæpè venit, cum in 4. Methodus. quavis die febris tertiana notha intermittens hominem occupat, in qua illarum solvens pharmacum sumendum sit, maximè cum fermè pares utràque febres fuerint, quod per præsentem methodum absolvi-mus, nempe si intermissio febris tanta est, ut in ea liceat, pharmacum ægro in infebrecitationem constituto exhibere, & sex, aut septem horæ supersint, in quibus & alvus expurgari, & alimentum tribus horis priusquàm febris corripiat, sumi: in ea hora, sive diurna, aut nocturna fuerit, exhibeatur, at cum tanta intercapedo infebrecitationis quanta prædicta est, non fuerit, sed febris prioris finis adeò conjunctus principio sequentis sit, ut non nisi à febre occupato homine, pharmacum, aut alimentum exhibere liceat, pharmacum inclinante febre, dare jubeo, ac alimenti exhibitionem differre, quousque à febre mundus sit æger, moneo, perpendenda enim est hora, in qua pharmacum devorandum erit, & adeò distatura est à principio febris venturæ, ut quinque, vel sex horæ supersint, in quibus alvus expurgari possit, & alimentum sumi, & tres horæ restent, quæ intervacare debent, inter alimentum sumptum, & initium febris venturæ. Porro cum impares fuerint febres, exiguumque interstici-um inter utrasque adsit, inclinante minore febre, medicamentum expurgans erit exhibendum, neque putres plurimum inconvenire, quòd soleat febris illa sudore finire, & quòd

quod purgatio ventris sudorem occupavit, & sudor ventris purgationem, hujusmodi enim sudores cum non verè critici sint, quamquam cohibeantur, ob majus commodum incommodum illud contemnendum est.

Methodus.

Ego in his febribus non adeò in medendo celer sum, quod si misso sanguine, & aluo pharmaco expurgata, febris neque discedit, neque imminui incipit, statim accingam, ad secundam alui expurgationem, immò per aliquot dies nullo utens medicamento immoror, præsertim quando symptomata nulla sæva adsunt, sed febris eundem accedendi, & recedendi modum servat, & æger in fine æstatis, aut autumnii principio constitutus est, intermissioneque unius hebdomadæ transacta, iterum syropos quales in antecedente capite scripsi, septies, aut nonies bibere jubeo, & postea expurgans medicamentum concedo, quod si neque per hoc febris delitescere, aut mitior fieri, aut auferri incipit, sed priorem formam servare intelligo. Statim vereri incipio atrabiliarium humorem illius occasionem esse, qui ut concoquatur, prolixum requirat tempus, & per tres hebdomadas quandoque ægrum feriari à medicamentis jubeo, in quibus etsi pauca, aut exigua variatio febris contingat, tertio aggredi medelam in antecedentibus dictam soleo, quod si neque hoc facto sanitati æger restituitur, jam tunc omnino usum medicamentorum ægro interdico, naturæque vacuationem humoris dimitto, decentem victus rationem febrienti præscribendo, qua aut morbus sponte sua aufertur, vel in quartanam medendam in initio veris sæpè mutatur, expertus enim non paucos periisse ex his, quos protervi Medici frequentibus

Tom. II.

purgantibus medicamentis auferre febrem conati sunt, hanc methodum exaravi.

6. Methodus.

In mittendo sanguine non idem ordo, qui in pharmacis exhibendis, observandus erit, nam post primam sanguinis missionem si adhuc alteram convenire, ex signis in antecedente capite scriptis Medicus noverit, non ultra tertium diem differre eandem expediet, ne vitiatu sanguis sibi proximum in venis inficiat, aut adeò ipse putreat, ut tenui parte in halitum discussa, & crassa in melancholiam versa, ineptus per venæ incisionem extrahi, reddatur, verum si bis sanguine extracto, tunc plus haurire, non convenire conjectas, non ob id veto ego, tentatis aliis quas dixi alui expurgationibus, si adhuc vires validæ sint, & ætas permittit, signaque testantia sanguinem putridum iterum redundare adsint, tertio venam incindi, dumque nullum, aut exiguum sit commodum, quod ex vena secta ægro ascicitur, cessare à sanguine mittendo Medicum, consulto.

7. Methodus.

Non te decipiant sedimenta alba, & tenuia in urinario vase non raro per plures dies visa, ut inde indubiè credas, posse sanguinis missione, aut alui expurgatione, morbum tunc auferri, fusuque hujusmodi signo, audeas iterum pharmacum dare, nam in prolixis morbis sæpissimè sedimenta laudata conspiciuntur, exigua humoris efficientis morbum, aut alterius in corpore superabundantis portione, concocta existente, quæ est illa, quæ cum urina expulsa visitur, reliqua totius morbi occasione, incocta manente, ut quartanarum urinæ in autumnum alba, & tenuia sedimenta habentes, frequentèr probant. Nempè in his compertum doctis, ac expertis Medicis est, præcipuam

Rr

mor-

morbi occasionem tunc crudam esse, neque nisi propè ver, aut in frequenti tempore concoquendam, quartana enim in plurimum non ante id tempus in totum aufertur (ut in capite de Medela quartanæ, Deo concedente, fusè dicemus) & urinas oppositum monstrare indocti credunt. Nonnullas curativas methodos scribere in hoc capite possem, sed quia relatas sufficere credo, quòd hæ insigniore sint, ideò finem huic imponere visum.

CAPUT XLV.

De nocturnis, ac diurnis febribus.

PLacuit cum agerem de febribus à bili notha originem trahentibus, de febribus nocturnis, ac diurnis caput præsens exarare, quòd reor ipsas ab eadem cholera in plurimum ortum ducere. Quamvis Avicena prima sen, 4. canonis, tractatu 2. cap. 54. opinetur à sola pituita oriri, ut verba inscriptionis capitis citati probant, quæ hujusmodi sunt: [Febris diurna, & nocturna ex phlegmaticis.] Has ab hora accedendi nomenclaturam sumpsisse, Hippocrates ipse primo de Morbis vulgaribus, commentario tertio, sub his verbis dixerat: [Inter febres, quædam continuæ sunt, quædam inter diu tenent, nocte intermittunt: vel nocte tenent, die intermittunt.] Et cum dupliciter voces hæ intermissionis, & continuitatis dici valeant, ut Galenus in commento explicuit, ita dupliciter nocturnæ, & diurnæ febres dicuntur, quandoque namque febres, quæ nullum tempus liberum accessione habent, sive in eo nonnumquam crescant, & quandoque imminuantur, vel semper æqualiter affligant, continuæ quædam generica voce dicuntur, & per oppositum intermittentes, quæ libe-

rum, & sine febre ægrum linquunt, alias tantum illæ, quæ numquam deficiendo æquè à principio ad finem usque, nulla sensata augmentatione, aut minutione cognita, accedunt, quibus opponuntur, quæ etsi non deficiant, aliquando crescunt, nonnumquam iminuuntur, & quamvis ita sit, ut à me est dictum, credo ego Hippocratem non vocasse diurnas, aut nocturnas alias febres quàm eas, quæ in infebricationem desinunt, & die, vel nocte infestant, si enim de aliis loqueretur, nullæ fermè essent, quibus alterum non conveniret, innumeras enim ex continuis accessiones habentibus videmus, nocte semper augeri, alias die, quarum nullæ in tabem vergunt, ut Hippocrates in citato loco, contextu sequenti, dixit, unis ex his accidere, tandem differentia hæc febrium non provenit à diversitate humoris, ut Medici credunt, quartanarum, & quotidianarum, & tertianarum, provenire, sed ab hora invadendi febris tantum oritur, nocturna enim, quæ nocte accedit, & diurna, quæ die, dicuntur. Confert Hippocrat. de Morbis vulgaribus libro primo, locis citatis, nocturnam febrem diurnæ dicens: [Nocturna non admodum lethalis, longa tamen est, diurna longior, sunt quibus ad tabem vergat.] Et hanc sententiam exponens Galenus inquit: [Hic ad febres accessit, quæ die invadunt, nocte intermittunt, vel nocte invadunt, inter diu intermittunt, quarum alteram nocturnam, diurnam alteram vocat, nocturnam illam, quæ nocte invadit: diurnam, quæ die, sed quæ videbantur nocturnæ tribuere laudi, hæc ipsa non minùs vitio vertent, eo quòd non simpliciter dixerit, nocturna non est lethalis, sed addiderit, non admodum, nam si non

non valdè est læthalis, liquet mediocriter læthalem esse, diurnam autem non modo nocturna longiorem esse dixit, sed esse etiam cum ad tabem vergat, ut vel ea conditione sit deterior, partim enim quo tempore digeri, & rarefcere magis solet, si constingatur corpus, & conspifetur, invadens febris merito videatur pravior: partim quod tempus habet, quo consuli ei debebat incommodum, quo enim oportebat tempore cubare, hoc cogitur ægrotus Medico consulenti dare operam, quæ causa est, cur temporis diuturnitate marcescant, tabescantque propter alterutrum, si cubent interdium, somni defectu: si non cubent, quòd vespertilionis vitam, & non hominis agant. [Et quòd Hippocratis decretum hoc multo aliter à Galeno exponitur, quàm ab Hippocrate scriptum fuit, prout mea sententia est, consentaneum videtur, quid Hippocrates senserit, paucis exprimere, & nihil aliud ut reor, quàm quòd febris, quæ nocte corripit, & die discedit, non sit admodum læthalis, sed tantùm longa, & longior, quàm diurna, etiam quòd aliquos in tabem trahat, id enim rationi, & eventibus consonum esse, illi scient, qui tamdiu in arte Medica versati sunt, ut ego, & mei consimiles, videmus enim passim aliquos morbo Gallico oppressos, die benè valere, noctibusque advenientibus statim febricula quadam levi capi, præcedente prius parum sensato frigore, vel horrore, vigilesque nonnunquàm dolore capitis, vel cruris, aut alterius partis corporis per majorem noctis partem manere, & intra duorum, vel trium mensium spatium eosdem attenuari, macrofque, ac tabidos fieri, & nonnullos vita privari, alios etiam, qui præfato morbo correpti non sunt, pru-

ritu, & scabie brachiorum, & crurum, ac ventris, vexatos, noctibus accedentibus, febriculis, ut præcedentes corripì, etiam vigiles sese scalpendo manere, & in eodem tempore, quo alii in tabem vergere, ab aliis etiam prolaxis morbis cum febribus nocturnis invadentibus carniarum consumptionem provenire, in die benevalentibus ægris aliquandò quoque contingit: & si frequentissimum in illis duobus morbis, quos dixi sit, rarissimum in aliis.

Conformem rationi esse nostram expositionem, inde dignoscitur, quòd febres nocte invadentes, si rectè medendæ sunt, vigiles cogunt ægros manere, non tantùm tribus horis ante, quàm ipse incipiant, ut in medela febrium generica docuimus, verum eo tempore, quo principium, & augmenti prior pars durant, ut in citato capite est à nobis præceptum, & à Galeno in expositione aphorismi primi, secundi libri jussu, quod si exactè, & ut decet, ne febris prolaxior fiat, exequitur æger, vigil permanens per maximam noctis partem, in qua dormire sibi, & cuivis convenit, tabescit, si febris multo tempore durat: at si somno oppressus febriens, quod frequentissimum est, relatas methodos servare nequit, sed in ipsius febris initio, vel cum riget, aut horret, vel friget, dormit, obstructions, & morbi alii febri adjunguntur, quæ febrientem tabidum fieri cogunt, neque parum ad auget malum noctis frigiditas. Si enim eas, quæ à pituita, vel notha bili, aut melancholia febres proveniunt, cum mittes sunt, augere medicamentis convenit, ut retrò est à nobis dictum. Obstructa corporis cute, noctis frigiditate, prolaxiorem futuram febrem, cuivis notum erit, vitiatisque ægri succis, quòd mini-

mè possint celeriter vi caloris exiguï, in halitum discuti, qui febris occasio sunt humores, quod æ ambæ causæ in gracilitatem febrientem trahant, nulli quoque ignotum esse, valet.

Nempè nisi à tanto Authore, quantus Galenus est, expositio adducta esset exarata, explodenda, exhibilandaque foret, quid enim absurdius, quam ablativum illum, diurna, nominativum exponere, adjectivumque, longior, sibi adjungere, & quod credat Galenus, Hippocratem diurnam longiorem esse nocturna scripsisse, quod nisi delirus existimare posset: si enim aliundè non resipisceret, quàm quod crassiores, & tenatiores humores nocte, quam die moveri soleant, sufficiebat id, eundem ab errore excitare, quantò magis innumeri eventus oppositum probantes, certè causa, quam dedit, ut falsam suam expositionem tueatur, puta corpus per febrem densari: quo tempore rarefcere solebat, potiùs probat, diurnam minus prava nocturna esse, quàm oppositum, solet enim inter diu corpus lucis solaris calore rarius esse, quàm noctibus à febre ergo diurna corpore etiam rariore, quàm futurum erat, si non adesset febris verso, potiùs diurnam magis salubrem illaturus erat, quàm quod intulit, alia quoque causa, quod si die infestat febris, non valebit æger nocte cubare, occupatus exequendo, quæ Medicus præcipit, nullius valoris est, nam doctus Medicus nihil aliud iussurus est, quàm quod ventrem clisteri jam liber à febre exoneret, & post coenæ, & parum post coenam noctem totam dormiat, quæ omnia sine ullo incommodo in diurnis fieri valent, syrupos enim si exhibere convenit, rectè in augmento febris eosdem bibet, solum pharmacum subdu-

cens nocte in his diurnis devoratur, quod cum non nisi semel bis, aut tẽr in tota morbi duratione fiat, inconveniat nihil: noctes illas vigilare febrientes. Porro si iis convictus fatearis, vera esse, quæ diximus, sed minimè literam græcam Hippocratis, verti rectè posse, nisi dictiones illæ diurna longior sint adjectivum, & substantivum, ut Galenus exponit, & non diurna ablativus, & longior adjectivum vocis nocturna, ut ego explico, dicam vitiatam græcam literam esse, quia nisi legatur, ut à nobis exponitur, rationi, & experimentis adversatur.

CAPUT XLVI.

De medela diurna, ac nocturna febris.

Medela harum nihilo fermè dissimilem esse medelæ duplicium tertianarum, manifestum est, quod ut dixi, in plurimum à bili notha istæ, & illæ oriantur, si quid diversum in his scribi valet, tantum ex diversitate horæ sumi debet, in nocturnis nempè, jecoris, & lienis obstructions maximè cavendæ erunt, quod intempestivus somnus, & aquæ potus, vigente noctibus febre, in has faciliter incidere ægros faciunt, in cujus remedium non solum conducunt unguenta referantia obstructa, de quibus in antecedente capite meminimus, verum & aqua ex radicibus, & seminibus satis aperientibus, dum gustui horrida non sint bibita. Exerceri interdum æger debet, si vires ejusdem tolerant, ad si id non valent, gestandus matutinis horis, clismi ex discutientibus, & notham bilem educantibus, injiciendi, jura ex ciccribus, & nostro petroselino, & pullis gallinarum, aur ipsis gallinis forbenda. Carnesque relatæ, & juvenum

1. Methodus.

num perdicum, vel hædorum assæ, aut elixæ, devorandæ, vinum album, jam cocta materia, aqua supradecta lymphatum conducit, animi hilaritas, quàm maximè his procuranda, quòd harum febrium fucus crassus, & ad naturam melancholiæ vergens ægrotos tristes incedere cogar, dormire permittendi sunt isti, aliquantò citius, quàm alii febrientes, quòd noctis hora, in qua febre capiuntur, id poscat, ergo si alios non ante status, aut augmenti ultimam partem, somno vacare non permittimus, istis parum ante dormire concedimus. Certè si macrescere, & in tabem ire, hos senseris, asininò lacte cibabis, dum non à morbo Gallico febres oriantur, nam hæ peculiaribus remediis in proprio tractatu dicendis curandæ sunt, neque hoc priusquàm corpus sufficienter vacuatum sit, aggrediaris, nec nisi parum ante diluculum lac dabis.

Methodus.

In diurnis febribus alui à fecibus clisteribus purgatio procuranda, ablata jam febre, erit parum ante Solis occasum, vel post, quatenus citius, aut serius aufertur ipsa, pharmacum quoque subducens eadem hora deglutiendum, syrupi non item bibendi, sed ea diei hora, qua augeri incipit febris, vel si rigente, aut horrente, vel frigente febriente, infestissima siti ipse vexatur, tunc transglutiendi erunt, iis enim sitis quandoque in totum sedatur, & ægri saluti rectè consulimus, quòd ex referantibus syrupi, qui exhibentur, conficiendi sunt, vel vomitus nonnunquam proritur, quod etiam utile ægro est, medicamenta, quæ succum vitiatum educere debent, biliosos succos plusquàm in nocturnis respiciant, quòd eæ minus pituitæ, & melancholiæ, & plus cholæræ pro occasione habeant, quàm nocturnæ, alimenta

solidiora mandenda oriente Sole, si febris accessio tres horas post ortum invasura erit, aut si citius, occidente, devoranda, bellaria, & damascena pruna, ac mala punica, & alia consimilia, vigente jam febre, ac securius inclinante, comedenda, sanguinis missio, si cum Sol oritur, febris accidit, tunc minimè exercenda, nec nisi post Solis occasum (si totam diem perduraverit febris) vena secanda, verum cavendum, quàm maximè, ne statim ut febris aufertur, si febriens valdè imbecillus permanet ejusdem venam, priusquàm levibus cibis reficiatur, secare permittas, danda ergo, inclinata febre, gallinarum jecora, aut lutea duo ovorum, vel alia consimilis facultatis, & duabus horis transgressis, sanguis mittendus, cum verò Solis malis punicis, & saccharo, & aliis, quæ diximus, altus interdiu æger, adeò validus, transfata febre, videatur, ut sanguinis missionem tollerare, nullo alio prius exhibito alimento, valeat, exonerato ventre, vena secetur, & post duas horas coenet. Nonnullas alias methodos curativas peculiares his febribus exarare valerem, sed cum tam planæ hæ sint, ut quantumvis rudis, qui præcedentium febrium methodos curativas legit, facilè sine Magistro cas capiet, in casum visum, easdem scribere, ad medendum ergo febribus continuis à bili notha orientibus accedamus, ut quàm celerius possimus, finem huic libro imponamus.

CAPUT XLVII.

De medela febrium continuarum à notha cholera orientium.

QUI præcedentia capite 7. & 8. attentè legit, ignorare non potest, cur ab eodem humore quandoque febris continua

nua nonnunquam intermittens fiat, ideò hujus rei reddere causam, iterum hic molestium erit: at quo differat medela hujus febris continuæ, à medela intermittentis, potioribus, quam possit verbis exprimi, necessum esse visum est.

1. *Methodus.*

Sit ergo methodus prima, in febre hac transfata prima die, hoc est, viginti quatuor horarum spatio, alius expurganda clisteri communi erit, cui, quæ discutiunt, & attenuant addenda, camomellino, aut anetino oleo, & benedicta Nicolai, ac hiera pichra, incoctione dissolutis, dum tamen non immodicè lubrica alius sit.

2. *Methodus.*

Syrupi expolytrico, capillum veneris juniores vocavere, & duabus radicibus, & cicoreo, & aliis hujusmodi confecti, cum aqua foeniculi, ac intibi postera die ante lucem devorandi sunt, & duabus transfatis horis uncia pulpæ cassiæ fistularis, cum scrupulis duobus pulveris aromatici rosati Nicolai, & saccharo in exiguos bolos redacta transglutienda, ac duas post horas jusculum pulli gallinacei bibendum, & caro ipsa devoranda, & si ægro dormire placuerit, post horam à prandio somno indulgere permittendum, qui enim cassiam fumpserit, non nisi post meridiem alium exhonere solent.

3. *Methodus.*

In sequenti die sanguis mittendus è brachio dextro, & communi vena erit, si vires, & ætas, & anni tempus, & urina, ac alia signa sanguinem redundare, vel vitiatum esse nuntiaverint, neque unica sanguinis missione solet hic morbus levare, aut auferri, immò duas, & tres, & nonnunquam plures poscit, quod exactius ex præcedentibus capitibus agentibus de generica medela, & ex parum infra dicendis intelligi valet.

4. *Methodus.*

In sexta die à morbi initio phar-

macum ex maceratione agarici trochiscati (ita enim, qui in pastillos cum oximelle, aut sale gemma à junioribus vocato, aut vino, in quo zinziber maduerit, ipsum redigunt, vocavere) & rhabarbaro etiam in vino cum nardi coma macerato, & cassia fistulari, ac ex compositionibus diacartamo Guidonis, & electuario rosato Mesues conficere convenit, vel ex prædictorum aliquo, vel aliquibus simplicibus, aut compositis, & ex confectione medicaminis amech, & diapruno laxante Nicolai, & polyppodio (filiculam etiam vocavit Dioscorides) in decocto seminum anesi, foeniculi, & florum violarum, & borraginis, ac prunorum dissolutis, potio conficienda erit.

Alimenta horum facilis coctionis, & tenuis consistentiæ, vimque attenuandi habentia futura sunt, neque tanta cibi, quantitas iis concedenda, ut illis, qui ab exquisita bili febriunt: quia etsi ex syncera bili oriri soleant, breviores morbi, quam ab expuria, quod à syncera febrientes parati sunt in animi deliquium, vigilias, & deliria incidere, quæ minimè in orientibus à northa bili evenire consuevere, ideò minori quantitate nisi cum prolixam hanc febrem notis ullis suspicatus fueris ali jubeo. Non enim adeò longa febris hæc esse in plurimum solet, ut vereri possimus, vires defuturas ante morbi finem, maximè quod pituita in his redundare solita deficiente extrinseco alimento, ulterius cocta, si vitiatam non est, loco cibi alere est nata.

5. *Methodus.*

Aquæ potus his non adeò uberimus, ut aliis à sanguine, vel exquisita bili febrientibus conceditur, immò parcè aquam hos bibere, præsertim si ætate non febriant, jubeo: at aqua non cruda, sed anefo, aut foeniculo, vel alio consimili cocta

6. *Methodus.*

cocta potanda, cavendaque est intempestiva cujusvis aquæ sorbitio, intempestivam sorbitionem voco eam, quæ in initio accessions bibitur, expectandus enim est status, aut si sitis infestissima sit, augmenti ultima pars priusquam bibant, & dormiant hi, ut in generica febrium medela scripsimus.

7. *Methodus.*

Crurum frictiones frequentè in his faciendæ, quòd soleant isti, quodam pernicioso symptomate, gravi scilicet, sopore, sæpissimè corripì, cui malo non parum conducit, quidquid ad corporis infernas partes succos capitis revellit, ut crurum frictio, & clisteria ex bilem, & pituitam purgantibus quotidie immissa, verum quòd de hoc symptomate peculiare caput Paulus, & Aëtius, atque Arabes inter febrium symptomata medelam scripsere, & frequentissimè in nonnullis tempestatibus grassetur: totque homines interire faciat, ut quævis pestilens ægritudo, necessarium visum mihi est: de hoc ipso symptomate caput, & medelam exarare.

CAPUT XLVIII.

De gravi sopore cataphora à Græcis dictus.

AB Hispanis modorra nominatur, ab Avicena, Rasi, Serapione: subet, à nonnullis Latinis letargus, quem Cornelius Celsus lib. 3. cap. 20. marcorem, & inexpugnabilem penè somni necessitatem definit, ab aliis veteribus dicitur, quamvis Cato aberrans hydropicum veternosum nominet, cathocum nonnulli hoc idem vocant: etsi Galenus primo prorrhæti, commentario 2. Aphorismo 56. non nisi eos, qui oculis appertis veluti stupidi jacent, cathoco correptus dicat: ejusdemque sententiæ idem in libro finitionum esse

videtur, coma ab Homero Poeta, & ab Hippocrate, & à Galeno, in quàm plurimis locis nominatur, ut Galenus ipse libello de Comate testatur. Sed five uno, aut alio nomine symptoma illud vocetur, definiendum, ut Cornelius exposuit erit: nuncupo semper symptoma, & non morbum accidens hoc, quòd potius sequi alias ægritudines, operationes sensibilitèr lædentes soleat, quàm ipse sine illis accedere, quamquam verum est, posse à pituitoso succo sine febre morbus hic provenire, qui tunc improprie symptoma nominaretur, nisi distemperiem pituitæ inductam in cerebro morbum, & soporem symptoma tunc dixeris.

Invadere morbus, seu symptoma hoc, ut referam, consuevit, post quintam, aut sextam diem à prima accessione febris continuæ à bili notha orientis, solet in nonnullis tempestatibus, cum accessions septimæ, vel alterius posterioris febris redditu simul sopor adeò inexpugnabilis febrientem corripere, ut nisi cum alta voce, aut concussione excitetur, oculos somno gravatos aperire nequeat, quos statim ut vocanti respondet, iterum claudit, sicque nonnumquam duodecim horas, alias quindecim plus, aut minus oprimere, sopor hic solet, toto eo tempore adeò resolutis viribus febrientis versis, ut supinus jaceat, quandoque ut apoplecticus stertat, nonnumquam nedum clamore excitetur, verum relato temporis spatio transato, hos reviviscere sæpissimè videmus, viresque amissas subito restituere, somnum abigere, & si quod delirium somnum committabatur, resipiscere, similesque sibi sanis, præterquàm quòd plurimi febriant videri, potest enim cum intermitte febre malum hoc quoque con-

contingere, at non semel grassari in febrientem, & cum unica accessione corripere eundem, solet: immò unius diei intermissione facta, tertia die sæpè redire consuevit, quamquam, & in quavis die si in quaque accessio contigit, nonnumquam opprimat, neque ii reditus nisi in ægri perniciem finiri solent.

Consuevisse symptoma relatum cum notha tertiana conjungi, eventus docuere, ita enim ut scripsi plus quàm à triginta & quinque annis quòd ægris medeor accidere observavi, neque dissimile contigisse Aërio, contextus ejusdem capite tertio, tetrabibli 2. sermonis 3. facile probat. Inquit enim illic: [Aliquando etiam in diuturnis febribus per circuitum contingit, ægrotos somno immergi, velut in quotidianis fit, & semitertianis, quandoque etiam quartanis, & alii quidem cum convulsione, & contractione nervorum in soporem deferuntur, alii pedetentim facta accessione, alii quidem unam immersionem sustinent: in qua extremè periclitantur, alii in circuitibus in somnum deferuntur, & rursus revocantur. Proindè considerare oportet speciem delationis in soporem, qui enim per circuitum somno immergantur, manifestiorem pulsum habent, qui vero semper affecti sunt, minutissimum, & ægre mobilem. Hi vero etiam dum excitantur, aliena loquuntur, & obliviosi sunt, nam dum sæpè admictionem urgentur porrecta ipsis matula se in manibus ipsam tenere obliviscuntur: qui vero per circuitum afficiuntur: nihil tale patiuntur, & alii quidem cum gravitate, & elata respiratione in somnum deferuntur: ut stertant, & singultum, ac suspiria ædant, dolorem indicantia, quin revocati, neque eloqui possunt, propter ra-

tionis læsionem, alii vero quietissimè dormire videntur, ex aliis quidem perfrigerantur artus, & rugosi, ac pallidi sunt, & corporis miscella ferè congelatur, aliis vero diffunditur: & velut rorem effundit circa exacerbationum declinationes.] Verum quòd sententia recensita scripta est in capite de Lethargo, quem Galenus, & Paulus, ac Aëtius, oriri à distemperie frigida, & humida cerebri referunt. Serapione, & Rasi, ac Avicena, cæterisque Medicis Arabibus attestantibus, à cerebri apostemate (sic enim frigidas, & calidas inflammationes Arabum Interpretes generica voce nominant) necessum videtur, priusquam medelam auspicemur, paucis exponere, quæ nobis verior sententia videatur, & ut breviter, & unico verbo id absolvam. Græcorum veram esse attestor, neque alia ratione indigere decretum prædictum, ut verum esse probetur, existimo, quàm quòd experiamur nonnumquam invadere cum febrili accessione symptoma hoc, & inclinata febre auferri, iterumque redire, redeunte febre, & etiam post delitescere, quæ contingere non possent, si apostema pituitosum foret, nam tam cito humorem imbibi in cerebri, aut membranarum porositates, tumoremque attollere, & statim discuti, ac post easdem porositates occupare: alienum à vero valdè videtur, neque Avicenam aliud sensisse reor, cum capite de Lethargia, fen prima tertii dixerit: [Lethargia dicitur apostema phlegmaticum factum intra cranium, & est sirsen phlegmaticum, & plurimum quidem ejus fit in meatibus substantiæ cerebri, absque velaminibus, & ventriculis, & substantia cerebri, quoniam phlegma raro congregatur, & penetrat in membranas cerebri propter

ter ipsarum duritiem : neque in substantiam cerebri propter ipsius viscositatem.] Nam in illis verbis : [Plurimum quidem ejus fit in meatibus substantiæ cerebri.] Palam intelligisse apparet, quòd ex solo delapsu pituitæ per vias aliquas cerebri puta venas, aut arterias genita distemperie frigida, & humida in cerebro, proveniat somnus profundus, & oblivio contingens lethargicis, ut Græci dixerunt, nullo humore imbibito in substantia cerebri : aut membranarum ob causam, quam Avicena dixit, quod ut apostema fieret, requiritur : neque in ventriculis cerebri : quia jam non lethargus, sed apoplexia : aut epilepsia nominaretur. Si ergo lethargiam Avicena definivit apostema, potius ut Serapionem, cæterosque Arabes, se seniores sequeretur, quàm ut verum illud esse putaret, scripsit, ut sententia à me ducta, & quæ infra illam sequitur probant.

Porro vanum mihi videtur, diu immorari in expositione illarum plurium nomenclaturarum, hujus affectus, quorum in exordio hujus capitis meminimus. Cum ut mea sententia est, tam sopor inexpugnabilis, qui oculis clausis accidit, quàm qui oculis apertis contingit, ab eadem causa ortum trahit, à pituita scilicet, differunt nempe affectus hi : ut diversarum partium oris in paralysi distortarum, quia quòd altera sit resoluta alia versus propriam originem convertitur, resolutis nervis cedentibus oppositis, certè pituita redundans in aliquibus cerebri locis, undè nonnulli nervi genarum, oculorum oriuntur, adeo laxos efficit nervos musculorum, quibus genæ ipse clauduntur, ut necessario oppositi (quamquam utrique minimè sensibiles, ut Galenus cap. 9. libr. 10. de Ufu partium dixit) genas versus

supernam regionem attollant, eademque pituita aliis cerebri partibus insidens, ex quibus alii oriuntur : nervos illos tendentes in musculos quibus genæ attolluntur resolvens, oppositos cogit, ut genas claudant, nec nisi vi, & conatu non exiguo eas adaperiant. Quippè si quia materia frigida, & sicca esset, oculorum apertio in cathoco proveniret, ut nonnulli ex relatis gravibus Authoribus dixerunt, in melancholia, delirio sine febre, contingere, apertio illa cum somno sæpissimè deberet, quòd frigiditate, & siccitate sit distemperatum cerebrum, morbum illum patientium, neque posset verè dici, quòd ut id faciat melancholia, necessum sit, eandem repere in corpus cerebri, ut Hippocrat. dixisse sexto epidimion in epilepsia videtur, quia à nobis probatum in hoc capite parum supra est, non ab inflammato cerebro lethargum fieri, sed à distemperiem passo, ut qui melancholia ægrotant : at melancholici non cathocum patiuntur, sed vigiles diu permanent, ergo non inde, sed undè nos diximus, oculorum apertio provenit, leves quoque illæ differentiæ commatis, seu lethargi in commatosos cum delirio, & sine illo minimè variant speciem morbi, ut curationem mutare cogant : nam non necessario oportere in omni delirio bilem adeste existimo, cum frequenter experiar, epilepsia à pituita correptos, statim ut relevari à symptomate incipiunt, delirare, maximè si mox altero consimili symptomate infestandi sunt, quorum deliria nequaquam dicere possumus, ab alio quam à pituita ortum trahere : in his, qui ab ejusdem immodica quantitate epileptici pereunt.

Si adamusim in præsentì loco exponerem modum, per quem som-

nus naturalis, & hic morbificus fiunt, adeò immorarer in hujusmodi investigatione ut librum excellentem justam magnitudinem conderem, quod ut vitem, solum visum est: locum affectum in hoc morbo paucis exponere, reliqua-que obiter attingere, exactam de illis disputationem in alium differendo locum.

Somnus ergo naturalis indubiè fit: cum adeò resoluti vitales, & animales præsertim spiritus, & naturales quandoque sunt, quòd si resolutio eorundem ulterius progrediretur, copiosa restauratione non facta, periclitari homo defectu spirituum (sine quibus vivere non datur) posset. Quippè occurrente relata necessitate, anima ipsa, quæ prout hæc, & consimilia munia exercet, natura vocatur, comprimendo villos exteriorum arteriarum, & venarum, ac musculorum, quibus spumus in altum corporis retrahuntur, ipsos in cor cerebrum, & jecur, ac stomachum propellit, ubi ex deglutitis alimentis actione ventriculi, & jecoris sanguinem efficit, & in corde extenuiore, ac puriore sinistri ventriculi ejusdem sanguine, spumus vitales gignit, & in cerebro ex eisdem animales procreat, toto hoc tempore adeò his officiis vacans, ut quæ extra mediocria sensibilia præsentantur, nequaquam sentiat, vel quia propter spirituum ab his exterioribus partibus in intimas reditum, ipse sine sensu maneat, aut quòd aliquæ partes per quas species sensibilibus deferendæ sunt, occludantur, & opilentur, morbificus vero somnus non similiter fit, quin frigiditate, & humiditate immodica malè affectæ partes cerebri, quæ cavæ quando secundum naturam se habebant, erant: & cellulas (quas ventriculos Medici vocare consuevere) ex se-

ipsis constituebant, concidentes, & se mutuo contingentes, cellularum-que figuram amittentes, cum nullos, aut paucos spiritus animales deferri ex his partibus in quibus fieri consuevere, ad organa sensuum exteriorum permittant, sopore gravi sic affectos opprimi necessum est.

Ex iis, quæ ut audistis, breviter exposuimus, manifestè patet, anteriorem cerebri partem in hoc morbo malè affectam necessario esse, nam si illæsa hæc fuisset, visus, & olfactus nervi ab eadem originem trahentes propria munia obtura erant, cujus oppositum contingit, neque quia etiam memorandi officium nonnumquam in hoc morbo vitietur, inferendum est, posteriorem cerebri partem, in qua rerum phantasmata asservantur, læsam necessario esse, quia, & si ipsam quandoque lædi contingat, sine ejusdem læsione memorandi munus vitari potest, si enim ut memoremur, necessarium est, spirituosæ illa corpuscula, quæ phantasmata nominantur, à cellula occipitis egredi, & parti anteriori cerebri, in quavis noscendi abstractivè absentia sita est, præsentari: ut in priore parte Antonianæ Margaritæ diximus: contingere poterit, siincipite læso, ob immodicam quantitatem pituitæ phantasmata imperio voluntatis ab occipite in partem anteriorem cerebri delata, figuram, & modum requisitum ad immutandum illam interiorem facultatem sensutricem amittere, indeque memorandi officium sine læsione occipitis vitari, neque, & si quod diximus, possibile esse credamus, negare volumus, frequentius contingere, memoriam lædi: quia redundans pituita in posteriore cerebri ventriculo viam per quam phantasmata in anteriorem par-

partem deferenda sunt, obstruit, aut taliter eadem inficit, ut inepta ad immutandum facultatem interiori relinquat. Certè eventus probant phantasmata corpuscula spirituosafalis naturæ esse, quòd siccitate aptissima reduntur, ut eisdem memorari præteritorum valeamus, & opposita qualitate ineptissima, neque alia de causa in postico cerebri ventrè asservata ipsa sunt, nisi quòd illa inter alias siccissima sit, idque suspicari facit, extrinseca facultatum sensutricium sensibilia cum phantasmata gignunt, tenuem illam, & spirituosam substantiam: ex qua eadem conficiunt, exiccare, atque etiam ob idem melancholicos, qui sicciores sunt: tenacioris memoriæ reliquis temperaturis esse, quòd hi promptiores aliis sint, ut exicentur, aut quòd siccitas in his perduret in aliis non, pituito si enim: aut sanguinei difficilius phantasmata in se fieri admittunt, vel in se facta amittunt, & jam quòd phantasmata in occipite eorundem asservata in anteriorem cerebri partem abstractivè noscentem propellant, diu ibi retinere eadem nequeunt, ut humidos nervos in brachiis, aut cruribus habentes, nequaquam diu erectum brachium fervare valent, neque dissimilis præteritis causa est: cur nonnulli adeò celeriter diversa imaginantur: & alii adeò tardè: illi enim, quia phantasmata sicciora, & agilia habent: hi quòd graviora, & magis pigra, illis quoque contingit: ipsis nolentibus: diversa sensibilia coram propria facultate interiore noscente sibi præsentari, indeque vigiles, & somniantes plurima abstractivè noscentes imaginari, aliis autem contrarium accidere.

1. Prædictio.

Physicis ergo negotiis dimissis: & usque in aliud opus examinare relictis: ad medelam soporis gra-

Tom. II.

vis, de quo modo tractamus accedentes, prius quædam prognostica in eodem contingentia exaremus, unumque sit, soporem gravem cum accessione febrium invadentem rarò in prima accessione interficere, sed sæpius remittente febre delitescere, & cum secunda, aut tertia accessione redire consuescere, & ante septimum diem ab initio febris, rarò, aut numquam eundem in vitæ discrimen ægrum ducere, soporem autem, qui non solum cum febris accedit invadit, verum ipsa remittente adhuc perseverat, intra septimam diem à morbi initio interficere posse, certum esse, & si quandoque in quartum decimum, & ulterius differri exitum felicem, aut infelicem ejusdem experiamur.

2. Prædictio.

Secunda prædictio sit cum morbili quodam genus (tabardillo Hispani vocant) in quarta, aut quinta die, aut post cum sopore gravi apparet, perniciosum esse, sæpè consuevit præsertim in senibus, secus in juvenibus ante trigesimum annum constitutis, ut enim variolæ, raræ, & in signis magnitudinis testantur, validam facultatem expultricem esse, & paucum humorem vitiatum, & exiguum, ac frequentes oppositum indicant, eodem modo morbilus hic, quòd non aliud est, quàm quidam robur inæqualiter innumeras, & exiguas cutis partes afficiens, parumque dissimilem eandem sibi à pullicibus complurimis morsam redens, undè pullicaris morbus à nonnullis vocatus est, imbecillam facultatem expultricem testatur, nempe si valida fuisset, sanguis ille bili commistus, quam rubore cutim afficit in halitum, vel per narium venas, aut emorroides discussus, aut eductus foret, vel in inflammationem insignem congestus, tumorem in suppurationem lau-

Ss 2

da:

dabilem vertendam efficeret.

3. Prædictio.

Tertia prædictio sit post nonam diem à morbi initio, & sæpius post undecimam, si urina multa, & alba tenuis, sive mediocris consistentiæ mingitur, & per tres, aut quatuor, seu plures dies excernitur: febre continua cum sopore prædicto, aut delirio, sive absque utroque infestante, in salutem finiri morbus hic in plurimum solet, ut frequentissimi à me visi eventus docent, quod dixisse Hippocratem 69. aphorismo quartæ sectionis existimo, dicens. [Quibus urinæ crassæ, grumossæ, paucæ, non sine febre multitudo veniens ex his tenuis juvat, præcipuè verò tales veniunt, quibus ab initio, vel brevi sedimenta insunt.] Nam verbum illud grumossæ non ab omnibus scribitur, sed loco illius cænosas Numitianus, & Dionysius legunt: neutra voce fortassis legenda, quod sufficeret dicere, quibus urinæ crassæ paucæ non sine febre, &c. ut Galenus in eodem commento scripsit, vel fortè loco vocis illius grumossæ, scribendum erat rubræ: etenim semper contingit, in prioribus diebus febrium continuarum urinas rubras videri, ac post quales dixi, puta tenues, & albas, in illis, qui per urinam morbificam causam excreturi sunt, maximè si sedimenta cum prædictis rubris urinis à principio apparent: nam in fine cum illa ingenti urinarum quantitate nulla sedimenta in plurimum apparere experimenta, ac sententia Hippocratis docuere.

Porro quia hoc morbi genus, de quo nunc agebam assiduæ agrotantes interficit, & in ejusdem initiis nonnumquam urinæ cum laudabilibus sedimentis mictæ apparent, pauca de hujusmodi sedimentis dicere cogor, ne lectione librorum Medicorum, maximè Galeni junio-

res, & parum experti Medici in prædictionibus decipiantur. Certè sæpissimè innumeræ visæ sunt à me urinæ, in hujusmodi præsertim febribus, ac in aliis morbis, sedimenta alba, æqualia, lenia, ac tenuia, habentes, ægro in mortem eunte, quod cum aliis antecedentibus temporibus, & in constitutione præfenti, ac anni præteriti 1556. ego observarem, & minimè me dici, in notione sedimentorum experirer: nam non pituitæ lentorem in illis conspiciebam, sed meram hypostasim, & laudatas condiciones habentem noscebam, animo plurima voluens tandem in dicendam sententiam descendere. Hippocratem, scilicet, hæc eadem, quæ ego retuli, non ignorasse, ideòque 71. quartæ sectionis aphorismo scripsisse. [Quibus septima judicatur iis nubecula habet quarta die urina rubram, & alia ex ratione.] Ultima illa verba. [Et alia ex ratione.] Addens Hippocrates, ut cautos Medicos rederet, non sufficere urinam sedimentum rubrum, aut album in quarta die habentem, felicem judicationem portendere, nisi alia signa ex respiratione, & somno, & vigilia, à cubitu, cibi appetentia, & aliis indiciis urinæ similia sint, parum enim prodest sedimentum laudabile esse, cætera verò, ægri perniciem attestari, idque est, quod sæpius, ut dixi, experimur, & quo ambiguitatem prædictam solvimus, neque me latet, Galenum in commento relati aphorismi expositionem à me ductam reprobasse, propter vixque ibidem, quod si in diebus decretoriis urina concocta apparet, indubiè in aliis, quos præscribit, morbus finiendus sit: nam id falsum esse, ego sæpissimè observavi, & qui medendo tandiu ut ego: idem perpendere voluerit, palam me vera dixisse inveniet, nem-

nempè si ullis aliis locis verbum citatum, & à me expositum Hippocrates agens de sedimentis laudatis non addidit, ut in fine adducti aphorismi, non quia aliud, quàm quòd relatum est, sentiat, sed quod semel illic dixisse, sufficiat, postea tacuit, deceptus quidem Galenus est, existimans aberrasse Medicos, qui ut nos Hippocratis citatum aphorismum exposuere, ideò quòd nox, quæ judicationem antecedit laboriosè transeat, & sæva symptomata in eadem æger patiatur, & cum hoc in salutem finiatur morbus, dum prædicta hypostasis in quarta apparuit: nam neque hoc verum in plurimum est, nisi tùm cum ut diximus alia signa paria hypostasi sint, etiam quòd Galenus objicit expositioni nostræ adversum non est: quia nos non dicimus in omnibus diebus antecedentibus judicationem, salubria signa simul cum laudata hypostasi videntur, ut sedimentum certum salutis inditium sit, sed in omnibus excepta die antecedente judicationem conspicienda esse, non quòd ignorem quandoque à prima die usque in quintam, vel septimam sævissima symptomata conspici, urinis in quarta cum laudatis sedimentis visis, & morbum in quinta, aut septima feliciter judicari, sed quoniam hoc rarum est, de hujusmodi eventibus decretum Hippocratem scripsisse credendum non est, sed de iis, qui frequenter contingunt, illud enim ab ignotis nobis causis, & virtute robusta, etsi nullis inditiis præter urinam robore ejusdemcognito contingit.

Tandem ut medelam hujus generis febris, ac symptomatis cum ea adjuncti scribere ultra relata in initio capitis auspicemur, investigare necessum est, undè provenire possit in accessionibus febrilibus so-

porem inexpugnabilem corripere, & in declinatione febris eundem delitescere: hanc causam verius, quàm ullus ex nostris prædecessoribus exprimere, ut reor, ego poterò: quòd intermissionis februm, & accessionum earundem veram causam invenerim. Accessionis nempè causa est delatio humoris vitiiati, aut immodici, seu fuliginis, in venas, & arterias cordi proximas, ex cujus sanguine vitales spiritus conficiendi erant, atque eadem delatio causa est, cur humor tunc delatus per venam, & arteriam magnam dorsi, in caput repens soporem illum inexpugnabilem inferat, & à capite idem propulsus, ac in venas, & arterias distantes à corde, & cerebro sejunctus, (valida facultate expultrice existente) ut in februm intermissionibus, aut continuarum declinationibus accidit, sopor auferatur, & dispareat. Certè si in omnibus febrilibus accessionibus, hoc idem symptoma non infestat, & si universæ accessiones per modum à me relatum fiant, non aliundè provenit, quàm quòd diversarum februm diversa materia est, hujusque soporem inducentis potius puto ego, humorem venenata qualitate affectum, quàm sola frigiditate, & humiditate esse: qui enim his duabus intensis qualitatibus afficiuntur succi, lenti, gravesque, ac difficulter mobiles, ut apoplexiam efficientes esse solent, quod minimè soporatis contingit. Duodecim enim, vel quindecim horas infestare sopor cum accessionibus februm invadens, & cum remissionibus abiens solet: quo mobilem esse deprehenditur: & qui per quinque, vel sex dies simul cum febre durat, non sic ut apoplexia oprimit: nam altis vocibus in plurimum hi excitari solent, apoplecticis cruribus funibus ligatis nedum

excitatis: quod testatur leviores multo, ac pauciores materiam soporati, quam apoplectici, ut diximus esse, suspicor enim ego: cataphoram de qua agimus, à venenato succo fieri, cum succus in caput delatus: illic animales spiritus obruit, atque extinguit, non aliter, quam aliquorum mineralium fumus flammam lucernarum extinguere consuevit: vel cum vias, per quas deferri spiritus animales in organa sensus solent, ipse occludit: quod rarius evenire conjecto, quia talis sortis humor potius epilepsiam, si paucus, aut apoplexiam, si multus, quam cataphoram, ut dixi, effecturus erat.

Quæ legistis suppositis, medelam symptomatis hujus per educationem causæ in toto corpore redundantis, ac prohibitionem accensus ejus in caput faciendam certum esse reor: dum tamen minimè negligatur, vitium venenatæ qualitatis medicamenti oppositis auferre: de his ergo methodos scribamus.

1. Methodus.

Primum per venæ incisionem toties quoties convenire arbitratus fueris, & alui expurgationem rectè fieri, servatis præteritis methodis existimo, ac dum cataphora cum febrili accessione corripit, & inclinante febre delitescit, & si sanguis semel, aut bis, vel tær sit missus, si Medicus suspicatur, cum alia accessione idem symptoma rediturum, & aut ægrum interfecturum, vel in vitæ discrimen injecturum, salubrè consilium esse reor, remittente febre, iterum ex basilica sanguinis priusquam accessio corripiat tantam quantitatem educere, quantum vires tolerare valeant, cavendo ne in sincopem æger incidat, qua cerebrum refrigeratum sopor augmentetur, ac post tres horas nisi sudore perfundatur febriens: iterum sanguis educatur, & post alias tres

horas laxans ventrem pharmacum ex electuario rosato Mesue, & confectione medicaminis amech singulorum drachmas 3. in jure pulli gallinacei, aut coctione fene, & polipodii, & florum borraginis, ac cnici sine cassia fistula exhibere, vereor enim in gravi sopore cassiæ usum, quod ipsa allicere somnum, & quam plurimum humectare soleat: quæ ambo in morbo hoc, quam maximè obsunt, nempe dum hæc sunt eductus humor symptomata in sequenti die facturus, aut id non efficiet, aut leve facere cogetur: neque perpetuò hoc præceptum observare consulo, sed periculum agere in duobus, vel tribus ægris, aut relata methodus profit, aut non, orror, quod si prodesse in illa constitutione noveris, sæpius id exquaris: sin autem infelicitè cessarit, non ulterius idem experiaris, tunc enim indubiè remur, succum venenatum sanguinis missionibus, & ventris purgationibus non educi, sed exacerbari, deterioremque reddi, viresque imbecillas verti, ideòque non multis, sed exiguis vacationibus, paucamque commotionem in humoribus efficientibus symptomati huic medearis: in quem usum confectio medicaminis, quæ plurimum mirobalanorum recipit, quam maximè prodest, quod hi educendi humores hos venenatos, ac quiescendi eosdem, & adstringendi corporis meatus, vim habeant.

2. Methodus.

Prodest quoque in relatum usum parum antequam sopor sit accessurus, repellentia colli vertebri admove pruden ter ergo linteum oxirodino, quod aceti tantum, ut rosati olei recipiat, perfundimus, eodemque collum, ac guttur involvimus: ut exteriores hæ viæ repellentibus his corrugatæ, minimè humorem ab infimis corporis partibus

in

in cerebrum repentem admittant: certè si repellentium horum vis tanta esset, ut universos colli meatus, tam internos, quàm externos occludere posset, indubiè eorundem usu subventum ire tam ingenti morbo possemus, sed in aliud morbi genus, vel ut verius loquar in mortem febrientem impelleremus, sanguine enim, & vitalibus spiritibus in totum ascendere cerebrum vetitis, necessum erat ægrum mori, rectè ergo solis à nobis scriptis apocruisticis repellere jubemus: si enim expultrix vis alicujus vigoris est, iis adjuncta prohibere ascensum humoris, & vaporis noxii valebit.

3. *Methodus.*

Acetum rosatum, & aqua rosata admota naribus in vasculo vitreo, vel argenteo collum longiusculum, & arctum habente: almarraja, Hispani vocant: odoranda sæpè approximantur: ut horum vapor in cerebri vasa, & ventris ejusdem cavitatem receptus, succos ascendentes repellat, & quos jam ascenderant, corrigat: quod salubrius esse, quàm oxirodinum sincipiti apponere reor: nam hujusmodi admotio sæpè solet plus nocere cutis poros obstruendo: quàm prodesse repellendo: præsertim quòd in altum capitis minimè vis eorundem nisi exigua penetrare valet.

4. *Methodus.*

In eundem usum prodesse, quàm maximè solent cucurbitulæ scapulis ambabus, & utrisque lumbis sic admotæ: ut spinæ vertebræ inter utrasque cucurbitulas mediæ maneat: neque duæ, vel quatuor tantum sufficiunt, sed saltem sex tribus horis priusquàm; sopor accessurus est, admovendæ sunt, infimioribus prius applicitis, & post eas, quæ statim superiores sunt, ac eodem ordine usque ad supremas deveniendum, ut in inferiorem corporis locum omnes simul humorem detineant, & sursum repere

non permittant, quæ enim, ut revelant, quod sursum jam ascendit, admoventur, contrarium ordinem sunt servaturæ, nam prius supremæ, & post inferiores sunt apponendæ, dum scalpenda cutis non est, secus si scarificari debet, neque scarificandæ hæc de quibus agebam erunt, dum corpus sufficienter expurgatum sit, sed igne tantum applicandæ, diuque persistere relinquendæ: per horas duas, scilicet, aut horam unam tantum, si existimè vexari ægrum noverimus. Superioresque prius se movendæ, & post has reliquæ usque ad ultimas natibus infixas, quæ parum postquàm auferuntur, iterum sunt, etiam natibus applicandæ, non tamen eodem loco cui prius defixendæ, sed parum distanti, ibique persistere tamdiu debent, donec initium accessions, & soporis pertranseat, quòd si hoc præsidio, aut soporem non corripere, aut leviter infestare noveris, eodem in altera accessione utaris, si enim duæ accessiones sine sopore transierint, certum erit, ulterius non rediturum, verum si neque hoc profecisse videris, cum sopore gravari ægrum senseris, cucurbitulas eisdem locis quibus prius admovebis: dum tamen ordo applicandi priori contrarius sit: superiores enim prius, ac post quæ sequuntur, admovebuntur, nam si in hac ultima admotione ab inferioribus inciperemus, & ad superiores scapularum partes ascendendo procederemus: infimiores nullam vim revellendi humorem caput occupantem haberent: quòd plurimum nates ab occipite distent, & cucurbitulæ sine scarificatione exiguam revellendi vim habeant: incipiendo tamen à superioribus, ut iussimus, hæc derivare ad proxima valent: & quod derivatum vi harum est, sequen-

quentes infimius descendere cogent: ut per plurimarum cucurbitularum manus usque ad dorsi ultimum humor revellatur, in prior tamen, quam præcepi applicatione, ideo ordinem contrarium servare iussi: quoniam, ut dixi, cum ante ascensum humoris in caput, admoventur: si à superioribus inciperemus, humorem noxium cucurbitulæ in occiput traherent, quod minimè cupimus.

5. *Methodus.* In cataphoris tamen non intermittentibus, sed semper affligentibus cucurbitularum usus si prius scriptæ fiant vacuationes, prodesse nonnumquam solent: & si (quia vera fateri teneor) cum sopor gravior est, parum hoc remedium conferre, experior, brachia, & crura funibus fortiter ligare, non aliter quàm cucurbitulæ conducere solent: odoramenta tamen ex aceto, & aqua, ac castorio, in quibus spongia madefacta sit, & naribus applicita, inscindendo, & atenuando castorei vi, & repellendo aceti facultate profunt: capiti apponere, quæ refrigerant sine repellentibus sibi committis, ut Avicena sen prima 3. cap. 3. de Medela subet, præcepit, dicens: [Et illud quidem fit cum oleo rosato, & aceto plurimo ne oleum dormire faciat: & præcipuè cum ipsum est solum, & cum expresionibus fructuum confortantium: & post illud adhibeantur embrocæ infrigidantes deinde fiat permutatio ad resolutiva.] Maxime nocet: quòd his embrocis infrigidantibus cerebri viæ refrigeratæ adeò adstringuntur, ut paucò humore frigido, postea ascendente, faciliter obstructio, & infrigidatio ingentiores fiant, quo cathaphora immedicabilis redetur, quamquam enim oleum, & acetum refrigerent, quòd hæc ambo vim repellendi habeant, plus prodesse re-

pellendo humorem ascensurum quàm frigiditate nocendo, conjectamus, ideoque eis prius quàm in soporem gravem incidat æger, utimur: videtur enim Avicenæ eadem methodo quo inflammationes, medendum malum hoc esse, ac ut repellentibus, & infrigidantibus in principio harum utimur, ita in cataphoris faciendum. Sed in hoc deceptus vir hic fuit, & reliqui Arabes, qui sub capite de Lethargo medelam symptomatis huius scripsere, nam nec lethargus, nec cataphora ab inflammatione frigida cerebri proveniunt, ut suprà scripsimus, putasse enim nonnumquam Avicenam, subet ab inflammatione cerebri originem traxisse, clarè probant verba illa citata. [Deinde permutatio ad resolutiva fiat.]

Jam cum sufficienter vacuatum est corpus, uti potione mithridati dissoluti in aqua stecados, quàm maximè prodesse existimo, quia medicamentum hoc, quæ attenuant, calfaciunt, & cerebri frigidum humorem discutiunt, recipit, quibus pro morbo hoc medendo egemus, neque theriacam conferre credo, ut Avicena dixit, quòd hæc opium soporiferum recipiat, si enim in usu complurima sunt, quæ attrinquare, & discutere valent, quod agere cupimus, nescio quis sanè mentis consulere audeat; theriaca uti, refrigerantia nempe in febribus à bili notha orientibus, obesse quàm maximè, antea docuimus.

10. Caput horum coctionibus herbarum in aqua fontana abluere, laudare minimè audeo, etsi enim ex herbis calefacientibus, & siccantibus coctio fiat, plus nocere frigiditatem, & humiditatem naturalem aquæ: in quam se reducet ipsa, postquam nonnullum tempus transierit, quàm prodesse potestativam calefactionem herbarum reor, faciem

6. *Methodus.*7. *Methodus.*

ciem quoque aceto lavare, ut Aëtius, & Avicena, & alii præcepere nequaquam consulo, quòd facies ipsa adeò insignis pars corporis sit, ut in ea cordis cerebri, & jecoris vires reluceant, & repræsententur, quod aliter fieri nequit, quàm ab his principibus membris in facie spiritibus, & vaporibus succorum missis, quos aceti vi, vel extingues, vel in caput repelles, quorum nullum in morbo hoc confert, nam spiritus extinguere manifestè nocet, & eorundem repulsus somnum auget, non enim aliter dormimus, quàm spiritibus in altum corporis retractis.

8. Methodus.

Quæ suffita lethargos excitant, qualia sunt lapis gagates, bitumen, castorium, peucedanum, sulphur, galbanum, sagapenum, cornucervinum, hirci fordes, abrotanum, & sylphium, magis opportunè horum naribus offeruntur, ad humorem discutiendum, quàm improbatæ capitis lotiones, sternutatoria quoque educentia capitis humorem non minùs conducunt, iis ergo uti, corpore sufficientè vacuato, salubre est, ac post horum usum, derasis capillis capitis, synapismum ex caricis cum synapi pistatis capiti admove, non enim vereor ego febrilis caloris augmentum in febribus his, ut sæpius dixi, castorei quoque, ac euphorbii oleo caput inungere prodest: idem quoque castoreum cum aceto paucum utile est.

9. Methodus.

Quæ iram concitare in his valent conducunt, quòd ira à corporis, intimis partibus ad extimas humores educere nata sit, quo promedendo hoc morbo egemus, verum quæ contristant repræsentanda non sunt, nam hæc potius ad intima spiritus, & humores trahunt: quàm extra exire efficiant, aberravit ergo Avicenæ Interpres, qui citato capi-

Tom. II.

te tertio, sen prim. tertii canonis cum medetur subet, scripsit: [Et videat res, quæ contristant ipsum, tristitia enim in hujusmodi ægritudinibus in quibus debilitatur cogitatio, & extinguatur, est ex iis, quæ commovent animam, & reducunt eam ad rectitudinem.] Nam falsum est, quòd quæ contristant, movere mentem ad cogitandum valeant: quin oppositum efficiunt, ideoque tristes somno faciliter capiuntur: legendum ergo est, videant subetici quæ irasci faciunt: quoniam ira in hujusmodi ægritudinibus, &c. Be-lunensis literam hanc quadam insulsa, & falsa lectione corrigit, quæ eodem modo quo antecedens improbat. *De phrenitide, & paraphrenitide, in quo etiam non esse inflammationem cerebri, neque ejusdem membranarum phrenitidem probatur.*

CAPUT XLIX.

De phrenitide, & paraphrenitide, in quo etiam non esse inflammationem cerebri, neque ejusdem membranarum phrenitidem probatur.

IN præterito capite medelam scripsi illius sævi symptomatis, quòd cataphora Græcis dicitur: quoniam frequenter in febribus pestilentibus id contingit, ut febres anno præterito 1556. & præsentis 1557. grassantes ostenderunt: in hoc tamen capite medelam aliorum duorum symptomatum etiam obiter exarare videtur: quòd non rarenter febres pestiferas comittentur hæc: alterum est vigilia sopori commissa, quòd Græci nonnulli typhomaniam, coma vigil alii dicunt: aliud est delirium, quòd phrenitidem Græci, Arabes carabutum vocant, horum primum coma vigil, scilicet, ortum ducit, ut Avicenæ loco citato placet, ex inflammatione cerebri facta, ab humore pituitoso, & bilioso simul mistis, ut phrenitis à solo bilioso sanguine inflammationem gignente, ut idem

Tt

Avi

Avicena opinatur, at cum falsum sit, cerebrum, aut ejusdem membranas in phrenitide inflammari, ut hucusque opinatum omnibus Medicis est, hoc brevissimè explanare, convenit, ac postea quasdam breves genericas methodos horum symptomatum scribere: exactam tractationem hujus negotii in alium locum differendo cumque compositi morbi, & qui à diversis succis ortum trahunt, facilius curantur, cum simplicium medela scitur: ideò dignum videtur de phrenitide prius tractare, quàm de vigili comate, nam lethargi medela in antecedentibus exarata, & delirii cum febre in præsentis loco scripta, sine labore medela compositi affectus invenietur.

Excludamus ergo falsam opinionem eorum qui crediderunt inflammationem cerebri phrenitidem efficere, & à sola hac veram phrenitidem oriri, de quorum numero Galenus propè finem libri secundi de Symptomatum causis, capite septimo fuit, dicens: [Quippè phrenitis non tantum ex calidis ortum habet succis: sed supra id, etiam phlegmonem in cerebro, & ejus in volucris excitat.]

1. Ratio.

Porro si phrenitidem phlegmonem cerebri, & membranarum ejusdem voces, seu delirium phlegmonem sequens, necessum esset, quomodocumque phlegmone affecto cerebro, phrenitidem adesse, sed hoc vulneratæ cerebri membranæ ense, aut alia re incidente falsum esse docent, ergo assertio Medicorum falsa erit: satis sufficienter rationem præsentem collegisse, in logica facultate periti faciliè intelligent, veritatem ergo secundæ partis antecedentis quam minorem logici vocant probare superest: quæ, ut dixi, eventibus ipsis vera esse ostenditur. Quis enim Chirurgus

quantumvis parum expertus sæpè non videt in 3. aut 4. die à vulnere cranium, & membranas incidit illato, in volucra cerebri adeò quandoque inflammari, ut per vulneris scissuram ipsa tumentia phlegmonem se pati faciliè nuncient, homine vulnerato, tunc non solum non delirante, sed neque febrem sæpissimè eodem patiente, quod ut dixi, impossibile foret, si phlegmone cerebri, aut ejusdem membranarum phrenitis esset.

Evadi enim ratio hæc non valet, confitendo in relatis eventibus cerebri membranas phlegmonem pati, cerebrum autem ipsum minimè phlegmone affici, quorum utrumque adesse, ut phrenitis fiat, Galenus loco à me ducto dixisse videtur, quoniam Paulus, quem Galenus simiam Medici vocamus, lib. 3. cap. 6. phrenitidem sic definit: [Phrenitis membranarum cerebri quas meningas Græci appellant inflammatio est, nunc quidem ipso quoque cerebro simul eam experiente, nunc autem calore præter naturam in eo consistente.] In relatis verbis expressè docendo, non esse necessario meningarum, & cerebri ipsius consistentiam perpetuo in phrenitide inflammari, sed sufficere in volucra phlegmone pati, quod Aëtius cap. 2. tetrabibli 2. sermonis 2. expressè scripsit: [Phrenitis inflammatio est membranarum cerebri cum febre acuta, delirium, & mentis percussione inducens.] Idem Avicena expressius prim. 3. cap. de Carabito dixit. Putare enim ideò delirium in vulneratis deficere, quòd tunc febre acuta ipsi non corripiatur, falsum est: cum sæpissimè in 2. aut 3. die à vulnere inflicto, febris, acuta vulneratum, & inflammatas membranas habente etiam corripiat: illo tunc minimè delirante, quod necessarium esset, si

si inflammatio membranarum cum febre phrenitis foret, etiam qui inflammatas membranas phrenitidem esse credunt, ab earundem inflammatione febrem acutam oriri testantur, ex eorumdem ergo assertionem collata eventibus, falsum eorumdem decretum esse, palam noscitur, quod experiamur, & ipsi fateantur, inflammatis membranarum cerebri, ob vulnus illatum, febrem quandoque non adesse.

Et quod non desint protervi Medici plusquam phrenitici delirantes, ut falsa vetera dogmata tueantur, causantes defectum delirii in prædictis vulneribus inflammatis, hiatum vulneris, per quem exhalare fumos calidos testantur, hos quoque increpare cogor, nonne si fumi, & non inflammatio meningarum delirium efficiunt: ut isti desipientes fatentur, confitendo delirium abesse posse, inflammatis cerebri membranarum, & fumis capitis extra exire permisis, fumos calfacientes, & siccantes cerebri consistentiam, causam delirii dicturi erant, & non inflammationem membranarum, aut ipsius cerebri, illud enim causam alicujus effectus esse Physici credunt, quo posito effectus adest, & quo remoto idem abest: ergo cum inflammatione in volucrum cerebri præsentem, delirium quandoque absit, ut probavimus, & ipsa absente, & vaporibus bilis cerebrum replentibus adsit, ut adversi testantur, inflammationem relatam minimè phrenitidis causam esse, asserturi erant.

Alia ratio.

Sufficienter existimo improbasse eversiones, quibus evadere rationes ostendentes phrenitidem non esse membranarum cerebri inflammationem protervi Medici putabant, ut ergo etiam repellamus eversionem aliorum dicentium necessum esse, in vera phrenitide cerebri

Tom. II.

consistentiam inflammari, eventus frequenter contingentes, quibus quoque horum pertinacia refellatur, coram lectoribus præsentare placet, ipsosque Chirurgos testes in favorem causæ nostræ afferre, quorum nullus inficias ire poterit, se vidisse quandoque adeò tumidum fieri cerebrum vulneratum, ut per vulneris os non exigua portio inflammata sursum ascendat, vulnerato minimè delirante: mitto, quod ipse vidi, in vulnerato calce mulæ juvenis capite, qui vixit, & sine delirio sanatus est, cerebri insigni portione, quam linteis appositis vix continere Chirurgus valuit, per vulneris os defluente: nam hujus fortis nonnulli eventus à Galeno, ac Medicis quibusdam relati sunt, reluctantibus plurimis lectoribus, & non esse ex substantia cerebri illud, quod ab hujusmodi capitis vulneribus exeat protervientiibus, de quo non pauca in sequente opere, Deo concedente, dicemus: quod enim, ut nostra roboretur assertio, conducit: ab omnibus receptum, ut dixi, est. Puta sæpissimè conspici cerebri consistentiam inflammatam vulneris hiatum occupantem, vulnerato minimè delirante, quod contingere minimè posset, si verum esset, quod cerebri consistentia inflammationem patiente phrenitis fiat.

Ut quoque adversariorum decretum clarius falsum esse, ostendamus, membranas cerebri tumentes in Gallico morbo, & ipsum cranium tumidum simul factum, agro minimè delirante, in nostrum favorem adduco, quoniam si ab inflammatione à biliosis succis facta in cerebri involucribus verum est, phrenitidem provenire, ut Galenus, Paulus, & Aëtius testati sunt, & ab eisdem partibus à succo frigido tumentibus sopores inex-

Alia ratio.

Tt 2

pug-

pugnabiles: quos lethargiam nonnulli ex Arabibus, subet, alii vocare, proveniunt, in relatis ægotantibus sopores importuni videndi essent, quod nullus unquam vidit, fallum est ergo antiquorum de hoc decretum.

Alia ratio.

Confirmat præterita neminem vidisse, aut scripsisse, per saniam à naribus defluentem phrenitidem finiri: quod nonnunquam conspiciendum esset, si ab inflammatis membranarum, aut ab anterioris partis ipsius cerebri consistentia, morbus relatus fieret, ut enim acuti aurium dolores, qui ex inflammatione involucri crassioris cerebri oriuntur, frequentissimè per saniam excretam per ipsius auris foramen terminantur: minimè qui malum hoc patiuntur delirantibus: & concavæ partis jecoris inflammatio per saniam cum fece expurgatur, sic etiam inflammationes cerebri, aut membranarum delirium gignentes, sanie expulsa, finiendi essent.

Alia ratio.

Neque imbecillior præteritis ratio, quæ sequitur, est, in febribus continuis sæpissimè incipere deliria in quinta, aut sexta, sive septima die à morbi initio, & non antea, quæ usque in penultimam diem interius ægri, in qua ipsi multoties resipiscunt, durant, quod minimè eventurum erat: si à tumidis membranarum cerebri phrenitis oriretur, nam tunc cum proximior morti æger fuisset, tumor major futurus erat, indeque delirium ingentius.

Alia ratio.

Etiam quis non videt, quod si ab inflammatione cerebri phrenitis gigneretur, deberet incipiente febre, ipsa simul adesse: ut pleuritis (quæ inflammatio membranæ tegentis costas esse dicitur) simul cum febre corripit: non enim ego video, cur inflammatio costarum, & simul febris ab inflammatione illa proveniens semper jungantur, &

inflammatio membranarum, & febris ab eadem oriens simul incipere non possint, paucissimi nempe, ac rarissimi visi sunt, qui cum incipiunt febrile delirent, delirio diu perseverante: sed delirio, quod adesse, & abesse sit natum, paraphrenitidem Medici illud vocant, & à vaporibus biliosis oriri eundem credunt.

Cum ergo his, & aliis complurimis rationibus, & experimentis, quæ adduci possent, constet, qui nos præcesserunt Scriptores aberasse, exprimendo phrenitidis essentiam, consentaneum erit, unde delirium phrenitis nominata ortum trahat, explicare, quod ut detractorum, & eorum, qui nos omnia subvertere reclamant odium vitem efficere decerno, non me primum inventorem veræ causæ phrenitidis esse, ingenuè confitendo, sed ipsum Hippocratem Authorem dicendorum fuisse, facile ostendendo.

Referebat nempe, 3. de locis affectis Galenus ex fine sexti libri Hippocratis de Morbis vulgaribus sententiam sequentem. [Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur, & contra morbo comitiali laborantes efficiuntur melancholici, atque utrumlibet magis accidit, prout vel in hanc, vel in illam partem infirmitas reipit, si enim in corpus, epilectici, si verò in mentem melancholici redeuntur.] Et hanc verbis sequentibus idem Galenus explicavit. [Hoc sermone primum quidem declaravit, quod non semper, sed magna ex parte horum affectuum, alter in alterum transit. Quippè non solum atra bilis, verum etiam pituita morbum comitalem committit, igitur ea, quam atra bilis constituit, in melancholiam transit, quæ verò à pituita parta est, in alteram affectionem, de qua paulò post dicturus sum,

*Au. boris de
phrenitidis
causa decretum.*

sum, permutatur, melancholiam verò haud quamquam efficit, altera verò Hippocratici sermonis pars, non parum contemplandi locum desiderat. Quippè cum anima sit, aut temperamentum activarum qualitatum, aut ab ipsarum temperamento permutetur, bilem cum cerebro, veluti parti instrumentali nocet, ad cerebri corpus converti ait, id quod in obstructionibus fieri constat: cum verò temperamento mutando, ei ut similari nocet, ad mentem eam repetere dicit.] Quibus Hippocratis, & Galeni sententiis liquidò patet, quòd bilis atra, aut flava delirium efficiat, & mentem aberrare faciat, non sese meatibus patentioribus, aut occultis cerebri porositatibus insinuando, sed immodicè calfaciendo, & siccando, & infrigidando, & siccando quoque, quòd ego, idem attestor. Porro deliria minimè à bili tumorem in cerebro, aut ejus membranis gignente fiunt, ut ostensum à me est, sed à distemperie calida, & sicca, quæ phrenitides, & mania nominantur, proveniunt, dicuntur phrenitides, quæ vi biliosæ febris distemperies proveniunt, mania, quæ ab eadem bili, aut à seusta distemperie sine febre in plurimum oriuntur: cum enim tanta bilis copia in venis cordi proximis redundat, quòd ipsum cogat, febrem concitare, per modum à me sæpissimè dictum, & etiam sufficiat cerebrum adeò calfacere, & siccare, & sese animalibus spiritus ejusdem commiscendo, taliter distemperare, ut delirium inde proveniat, phrenitis nominatur: verum si non tanta est, aut non adeò proxima cordi, ut febrem facere sufficiat, sed cerebro præsens adsit, & ipsum calfaciat, & exsiccet, simulque se spiritibus animalibus ejusdem commiscendo eosdem dis-

temperet, mania, aut melancholia morbus ille dicitur.

Non immeritò dixi, non sufficere ad phrenitidis, aut mania generationem distemperiem calidam, & siccam, sed necessariam quoque esse commistionem bilis, aut atræ bilis cum ipsius animalibus spiritibus, quia experior frequentissimè hecticos, qui febre assidua laborant, & cerebrum calidum, & siccus, quam phrenitici habent, non delirare: non alia de causa, quàm quòd deficient bilis, aut atræ bilis, tot vapores, quot sufficiant animalibus spiritibus commisti, ipsos taliter distemperare: ut inepti maneant, esse debita instrumenta ad opera rationis exercenda.

Ex his tandem sequitur, distinctionem, quam Medici fingunt, inter phrenitidem, & paraphrenitidem dicentes phrenitidem fieri inflammationis cerebri membranarum, & paraphrenitidem à vaporibus bilis: nullius momenti esse, quòd neque ab inflammatione membranarum phrenitis proveniat: neque sine vaporibus deliria contingant: ut ostensum est. Nempè si deliria cum febre diutius perseverantia phrenitidem veram nominassent, & eam, quæ citò delitescit, paraphrenitidem dixissent, non eis adversarer, quòd illa plures vapores biliosos, & difficilius dissolubiles haberet: & hæc posterior pauciores, ac facilius diffilabiles, fingere tamen veram phrenitidem inflammationem cerebri esse, tollerare quis poterit? Si enim vera sunt ex Hippocrate adducta decreta, ut indubiè sunt, quòd eo deliria contingant, quòd in ipsam temperiem cerebri, quæ accidens est, & quam mentem Hippocrates vocabat (non quòd crederet eam rationem animam esse, sed requiri ad rationalis animæ operationem) infirmitas repat, id est,

Requiri ut deliria contingant spiritibus vapores misceri.

Quo vel phrenitis, & paraphrenitis differant.

est, lapsus intemperatura proveniat, & quia corporis ipsius cerebri meatus per quos spiritus animales in membra deferendi erant, occludantur, cerebrum ipsum qua-
 tiatur, ut humorem obstruentem à se protrudat, undè totum corpus vibratur, ac pandiculatur, prout epilepticiis accidit, non erat cur etiam imbibito quovis succo in cerebri, aut in volucrum ejusdem anfractibus, prout in inflammationibus imbibitur: Galenus, & ejusdem æmuli non dixerint, convulsionem in illis quoque provenire, origine nervorum (cum ingens inflammatio, & eandem attingens fuisset) contracta, indeque ipsis nervis versus eandem ire compulsis: de delirio nullam mentionem agentes, nisi cum temperies alteretur, simulque spiritus animales vaporibus commisti, mentis operationes impedirent, quod si fecissent, me ab hoc labore taxandi eosdem liberaissent, & præcedentes Medicos, qui eis fidem adhibendo aberrarunt: in viam veram reduxissent, at cum hoc non fecerint, coactus ego sum, præterita dictare atque Galeno minimè in hoc veniam dare, quòd locus ille quem ex sexto epidimion duxi, ipsum resipiscere coactus erat, atque etiam quia secundo caput phrenitici emortui, conspiciere poterat: nullum phlegmonem in ejusdem membranis, & cerebri consistentia apparere.

CAPUT. L.

Brevé de medela phrenitidis.

NON adeò immemor sum: quòd oblivioni tradiderim, quæ in initio medelæ febrium, excusando me à curatione symptomatum aliquorum (quod facere indicatis ad hoc capitibus alii Authores solent) scripsi, puta me non

velle illorum ordinem inscribendo sequi: quoniam cum de morbis peculiarium membrorum tractarem, sperabant animi deliquia, deliria, graves sopores, vigilias, & complura alia febres committantia me ipsum medicaturum, verum quòd anno præterito, ac præsentem multæ vagentur febres, secum ferentes duo quæ discipuli symptomata simplicia, & unum mistum: ideò sum coactus mentem mutare, & non solum causas eorundem explicare, ut feci, verum medelam phrenitidis breviter, & in compendio quodam scribere, fuisse tractationem in medelam morborum capitis differendo: methodos ergo medicationis exarando, prior quæ sequitur erit.

Indoctrè quippè agunt, qui phrenitidi mederi volentes: scopum medicationis primum esse putant, prohibere ne phlegmone in volucra cerebri, aut ejusdem consistentiam occupet, cum cerebrum inflammari humida inflammatione, de qua Galenus secundo de Arte curativa ad Glauconem lib. meminit, in phrenitide non valeat, ut jam supra ostensum est, at quamquam ita sit, illi qui repellentibus oleis, quale est rosatum, paucò aceto mistum (oxirhodinum Medici vocaverunt) in prædictum usum linteo tenui in relatis liquoribus madefacto, fronti, & sincipiti admovent, prius vacuata à corpore insigni portione supercrescentis humoris aberrant incoperando minimè, nam etsi non proffit præsidium illud, vitando quod putant: prodest adstringendo vias per quas bilis, & ejusdem vapores in caput deferenda sunt, ac refrigerando membranarum, & ipsius cerebri consistentiam (si in locum adeò altum tam exigua vis penetrare potest) quibus multoties deliria cessant.

Innumeros immaturè mortem

1. Methodus.

2. Methodus.

ope-

opetere existimo, inciticia Medicorum oppinantium prudenter consulere salutis febrientis incipientis delirare, cum præcipiunt sanguinem ex vena media cubiti, aut excephalica, quæ caput respicit, extrahi, putantes sanguinem ascendentem, & ascensurum ad inflammationem membranarum cerebri fovendam, hoc præsidio inferius revellendum, & vacuandum, non animadvertentes falsum esse, quod phlegmone cerebrum delirantium afficiatur, & quod phrenitidis deliria non nisi in quinta, aut sexta à morbi initio die, & adhuc serius incipiant, ut eventus docent, & Aëtius proprio capite dicebat, atque quod tunc in plurimum ab ægris, quod necessum erat sanguinis extrahere: jam educatum sit, & non rarò ulterior sanguinis vacuatio causa augmenti phrenitidis fuerit, bilem quam sanguis ipse moderabatur, & temperabat, ferventior fieri permittendo, & caput plus siccando, imbecilliusque vertendo, quibus delirium quàm maximè crescit, neque ob id perpetuum esse reor: nulli incipienti delirare convenire sanguinis missionem, quin omnibus illis quibus conveniunt, quæ Aëtius capite secundo citato in sequentem modum scripsit: [Si quidem igitur phrenitis cum febre ab initio in prima die, aut secunda, usque ad quartam irruat, & non ex transmutatione alterius morbi succedat, & urinæ fuerint subcruentæ, & facies rubicundæ, & ætas vigoris, & bona corporis habitudo adsit, & omnia signa simul indicant sanguinis multitudinem.] Competere, venam secare, certissimum esse reor, miror tamen de Aëtio ipso, quod definiendo phrenitidem, dixerit: esse inflammationem membranarum cerebri: & pro sanguine in eadem mittendo poscat tot, quot in nulla

alia inflammatione peti solent, nullus enim ut sanguinem mittat ab inflammatione, quæ in brachio, aut crure, vel alia parte sit, prærequiri dicit, quod non ultra quartam à febris initio irruat, neque ex transmutatione alterius morbi inflammatio succedat. Sive enim in die ab initio cujusvis morbi tertia, aut quarta, aut vigesima (exempli gratia) phlegmone aliquam particulam occupare incipiat, sive in quavis alia die, nisi vires valdè imbecillæ sint: sanguinem extrahi statim jubemus, & si plurimus est, ex opposita parte loco affectoeductus revellitur, atsi paucior, ex eadem educitur, neque suspicari desino, Aëtium intelligisse, quæ scripsimus de phrenitidis essentia, & si aliter phrenitidem definierit, ne Galeno adversaretur.

Lenticulis palustribus, frontem, *Methodus.* & anteriorem partem capitis operire, utile præsidium esse reor, quod hæc sui frigore, & humiditate intemperiei calidæ, & siccæ cerebri phrenitidem patientium adversentur, & somnum alliciant, neque timenda immoderata earundem frigiditas statis tempore, & in juvene valido erit, secus si hyemalis constitutio esset, & æger senex, aut imbecillus valdè: nam in his apponi, quæ adeò infrigidant: ut relata, aut papaveris cortices, seu mandragoræ poma obesse, extinguendo spiritus animales, crederem, non ideò quod inflammata cerebri membranæ sint, neque quia harum inflammatio calida infrigidam lethargiam vocatam permutetur, ut Medici hucusque crediderunt, quod hæc omnia satis improbata supersunt, sed propter causam expositam. Puta ne animales spiritus extinguantur, illorum enim extinctio, & immoderata refrigeratio causa est, ut animales operationes lentè, pi-

pigresque fiant, soporesque inexpugnabiles proveniant: quos Medici decepti crediderunt, ab inflammatione calida permutata in frigidam provenisse, ut diximus.

4. Methodus.

Lac exhibere post aluum pharmaco subductam, & venam sectam, si vigiliis præmantur phrenitici, utilissimum esse reor: præsertim asininum in his, qui adstrictam aluum habent, vel caprinum in aliis: nam cum deliria, ut antea diximus, non nisi in quinta, aut sexta, & ultra invadere febrientes soleant, quando immodica siccitas, & caliditas vigere in eisdem consuevit, quod status febrium tunc adsit, lac bibitum humectando, & in frigidando, ac sanguinem frigidum, & humidum gignendo prodesse, quam maxime solet, devorandumque matutinis horis: neque ultra quatuor uncias in primis diebus deglutendum: saccharumque ei ne acescat admiscendum præcipio, cumque dormiendi tempus adfuerit: tribus horis post canam transfatis: quid plusquam quatuor uncias lactis exhibere conducere solet: & in reliquis diebus semper nonnihil addendum existimo: neque adeo incaute id faciendum, ut omnibus phreniticis indistincte convenire sit arbitrandum, non enim illis, qui valde carnosi sunt, aut in quibus vapores caput petentes plus sui multitudine, quam calore, & siccitate nocentes delirii causa fuerint conveniet, raroque hyemis tempore, aut cum ex assumptione lactis singula, aut bina, nocumentum ingens oboriri senserit æger, tunc nempe cessare à lactis succione utile esse disjudico.

5. Methodus.

Quamquam bibere lac, ut audistis, laudaverim, apponi ipsum capiti ad somnum alliciendum, & capitis calorem temperandum, non item approbandum reor, quod lac

suctum eas quas diximus, ferat utilitates: exterius tamen adnotum innumera nonnumquam damna trahat, quis enim non videt, quod lac obstruendo sui lentore cutis poros, obesse plus soleat, quam prodesse refrigerando, cum ut diximus, delirii potior causa sit, vaporum, aut exhalationum cum spiritibus commistio, quam cerebri immoderata caliditas, nempe oxirhodinum, & lenticularum palustrium admotio, & si sui frigiditate cutis poros obstruunt, quia nulla viscositate lenticulæ, & oxirhodinum participant, non nocent, nam etsi angustior quam præerat, reditur cutis transitus lenticulis, & oxirhodino, adhuc aliquid manet, quo transmeare vapores possint, ipsis lenticulis, & oxirhodino sui lentore quod superest foraminis minime obstruentibus, ut lac occludit, & quamquam hoc verum sit, frequens usus oxirhodini, & lenticularum potius obesse quam juvare etiam consuevit, certe si ullis quandoque lac capiti appositum prodest, soli illi esse solent, quibus plurimi vapores in capite non redundant, sed potius calore, & siccitate abundant.

6. Methodus.

Securius, & absque omni noxa cum insigni ægri profectu naribus odoranda aqua ex violis, & rosis sublimata, & pauxillo aceto rosato mista in principio approximatur, quod vapor ex relata mistura temperare cerebri calorem potest, & ascendentes humores, & vapores repellere, quæ ambo in præsentis negotio valde conducunt: perseverare tamen per totum morbi tempus in ejusdem admotione nocivum esse reor.

7. Methodus.

Syrupum papaveris, dyacodion Græci vocant, convenire hujusmodi delirantibus, nemo est, qui inficias eat, omnes tamen verentur,

ne

ne vires imbecillæ tunc sint, timent enim stupefacientia: at ego etsi mandragoræ, joscymi, & opii usum timeam, parum vereor noctu unciam unam prædicti syrupi exhibere, ut somnus concilietur, etsi hæc non sufficiat: aliam in sequente nocte addere, ut duæ unciae simul bibantur, uncias 3. raro exhibere consulo, nisi cum juvenis æger sit, & validas vires habuerit, & duæ unciae parum, aut nihil profecerint, cum autem metueris vim hujus frigidi pharmaci, mel rosaceum ei commiscæ, & omnino securus eris.

Methodus.

Credentes Medici inflammatas membranas cerebri, aut ejusdem consistentiam, vel utrumque phrenitidem esse, pulmonem arietis recenter mactati capiti apponi jubent, vel in aliquarum herbarum decocto eundem maceratum calidum sincipiti phrenitici admovent, alii catulum canis vivum ad caudam usque medium secant, & intestinis ejectis, capiti apponunt, nonnulli pullos gallinaceos non dissimiliter sectos eidem capitis parti approximant, putantes iis præsidii calorem actualem secum ferentibus, inflammationem, quam fingunt, in cerebro phreniticorum esse discutendam, & in vaporem difflandam, quod quantum à vera methodo curativa alienum sit, non solum illi norunt, qui falsum esse phrenitidem ab inflammatione cerebri oriri, præcedentibus lectis credunt, verum quotquot medendo mediocriter exercitati fuerint, idem scire tenentur, etsi enim verum esset, quod inflammata involucra cerebri delirii causa futura erant, sine methodo procedebant, qui ad discutendum humores inflammatione inclusos, recensitis remediis utebantur, cum in illis nulla alia vis discussoria reperiri, po-

terat, quam quæ à calore actuali, & humiditate oriretur, modo cum illa exigua, & parum durans sit, & cerebrum in alto capitis situm, ac tegmine adeò duro, ac crasso (ut est cranium) tectum, nihil, aut parum profectura relata, verò simile erat, cautius quippè, si quem diximus curationis scopum haberent, præcepissent, emplastra fieri ex rebus vim validam discutiendi, & infra cranium penetrandi habentibus, quàm illis, quæ retuli, quorum usus nullus est, & potius ab indocto aliquo primum excogitata, vel assentatore, aut impostore nonnullò inventa, ut in admirationem indoctum hominum vulgus ad se traheret, quod animalibus sectis, vel visceribus eorumdem uteretur, quàm à perito Medico fieri præcepta. Crediderim ego, nullum ex Græcis, illis præsidii in phrenitide, aut alio ullo capitis affectu usum fuisse, non nego tamen Galenum, 14. libro methodi medendi, capite vigesimo scripsisse, coronariam futuram adeò laxam esse, & cranium partis illius adeò tenue, ut facilius, quàm per aliam corporis partem possit deferri frigiditas, & caliditas in cerebrum ipsum, quod ipse in seipso expertus infuso in sincipite frigido rosaceo refert, fateatur enim statim sensisse clarissimè intro cerebrum penetrationem, sed hoc nobis non adversatur, nam nos non prohibemus nisi usum illorum remediorum, quæ nullius valoris sunt, cum ad manum sint, quæ prodesse possunt, & cranii duritiem vincere valent, præsertim quod si Medici utuntur calore actuali, & fortiori animalium nuper extinctorum, ut dissolvatur humor causa delirii nocere quandoque hæc possunt, quando animalium ille calor remissior fuisset, quàm phreniticorum cerebrum eo nempe remissiore

potius densabitur, quàm dissolvetur morbigica causa.

9. *Methodus.*

Etiam ut humorem, quem causam conjunctam inflammationis esse rentur Medici, vacuent, ex vena frontis, & à narium venulis educi eundem sectis his venis, procurant, in quo quàm maximè aberrant, cum biliosi succi, & ejusdem vapores delirii causa sunt, ideò quòd sanguinis minus bili ipsa calido, quo bilis temperabatur, educito, delirio plus augendum, quàm imminuendum est, & vigilia prolixior reddenda, humiditate sanguinis extracta, quàm somnus alliciendus, quoque erit, neque cum sanguis causa phrenitidis reddendo ex sese fuligines putridas, fuerit, illarum venarum sectiones multum prodesse poterunt, quòd adeò paucillus sanguis, & cum adeò magna vi, à venis adeò gracilibus, ut sunt illæ, quæ secari præcipiuntur, educitur, ut plus nocere valeat illa sanguinis missio, ob guturis vinculum, quod venarum sectores ad impellendum sanguinem in venas secandas efficiunt, quàm prodesse exigui illius sanguinis extractio, certè per relatum guturis vinculum, quod fascia lintea fit, prius sanguis in cerebrum impellitur, quàm in frontis venas, ut qui periti in constructione venarum corporis sciunt, quo sanguinis noxii impulsu, quantum damnum phreniticis inferatur, nemo est, qui non intelligat.

10. *Methodus.*

Non dissimiliter errant, qui ut causam conjunctam phrenitidis educant, vel in alium locum diruent, cucurbitulas scapulis, vel posteriori coli partibus affigunt, & à locis illis scarificatis sanguinis libram plus, aut minus extrahunt: quia cum, quàm maximè expediat, post universalem educationem causæ morbigicæ vapores, & fuligines noxiorum

succorum spiritibus animalibus cerebri commistas à cavitatibus, quas ventriculos Medici vocant, eliminare: atque expurgare, ut puri spiritus animales maneant, ad opera rationis exercenda, cucurbitulæ partibus scarificatis affixæ sanguinem vulnerum trahentes, minimè vapores illos expurgare valebunt, quod fortassis effecissent, si eisdem locis sanis admoventur: ne enim, extincto cucurbitularum igne, vacuæ ipsæ mansissent: vapores carnis proximæ primum, & post alii cerebro proximiores, ultimoque ipsius cerebri fuligines ab eodem expurgarentur: quo æger resipiscere posset: cum ergo cucurbitulas locis prædictis in relatum usum imponere convenit, loci illi scarificandi non sunt: nam si sanguinem educere cupimus, non à venulis illis adeò distantibus à cerebri vasis extrahere conveniet, sed à magnis brachii vasis consortium cum cerebro habentibus: tunc nempe conveniet, sanguinem cucurbitulis admotis locis scarificatis educere: cum venæ brachiorum adeò occultæ sunt, ut secari non valeant: vel propter aliquam aliam causam, sanguinem à se incisis educi, non permittant.

Non plures methodos curativas deinceps exarare decerno: quòd quæ potissimæ sint, scriptæ in præfati capite maneant: etiam quoniam si quid deest, in capite generico de febrium medela: ac in sequenti opere, Deo concedente, scribetur.

CAPUT LI.

De vigili comate, quod subet Asabari Avicenna vocavit, Paulus autem cathocum nominavit.

EST tanta horum nominum cathocus, cathoca, coma, coma vigil, catalepsis, carus, confu-

fusio, equivocatioque: ut juvenes, & indoctos Medicos facile aberrandi illa nominum diversitas causa esse posset: quam ut tollamus, & è medio extirpemus, utendum esse nominibus inscriptionum præteritorum, & præsentis capitis ad deliria, & somnos inexpugnabiles, atque ex utrisque commistas affectiones explicandum, suadeo iis, qui nostra dogmata amplexuri sunt, cum ergo causa hujus affectu, de quo nunc agimus, commista pituita bili sit, ut Avicena proprio capite, & Galen. de Symptomatum causis, & Paulus lib. 3. capite 10. scripsere, nulla signa distinguantur malum hoc à lethargo, vulvæ strangulatu scribere, ut Paulus, & Avicena fecere, sed in aliud opus eadem differre visum mihi est tantum ergo in genere, & sub compendio quodam referam, quod prout pituita magis quàm bilis redundat, sic lethargi quàm phrenitidis signa superabunt magis, atque è diverso cum bilis pituitam vicerit, & quamquam hoc pro signo morbi hujus sufficienter exarasse videor, ne tamen autoritate Aëtii quis deceptus putet, nos vocare coma vigil illam cathocam, & catalepsim, de qua ipse capite 4. sermonis secundi, tetrabibli secundæ tractat, quia mediam inter phrenitidem, & lethargum cathocam, de qua ibi Aëtius agit dixerit esse, usurpans hoc, ut videtur ex fine capitis decimi citati ex libr. tertio Pauli, ideò lectoribus caveo, nos illud morbi genus putare potius congelationis speciem quandam esse, ut Avicena dicebat capite duodecimo inscripto. [De subet à sahari, quam quidam Medicorum nominant succos, aliàs cathocam, sed non est ipsa immò cathoca est species congelationis.] Quàm commissam illam affectionem ab Aëtio, & Paulo scrip-

tam, nec temerè in hanc feror opinionem, sed quòd videam signa præcipua illius affectus ab Aëtio, & Paulo scripta, simillima esse illis, quibus afficiuntur, qui à causa extrinseca congelati in vitæ discrimine siti sunt, & inter alia illud Pauli simillimum est puta. [Ob quam causam etiam ager, si corripitur subito, in illa permanet figura, qua correptus est, stans, scilicet, vel sedens, clausis oculis, aut respiciens.] Constat enim quibusvis, eos qui cacumina montium transeuntes nivibus, & procellis oppressi congelati pereunt, conspici talem situm semimortui servare, qualem fors tulit, illos habere, cum à gelu oppressi perierunt, vel perire proximi erant.

Tandem ut dixi signa vigilis comatis sola commissione signorum phrenitidis, & lethargi distinguantur ab aliorum morborum signis, sic illius medelam nullam aliam esse decerno, quàm compositam ex illorum duorum morborum curatione, inclinandamque esse plus ad alterum latus quàm ad aliud, prout magis, aut minùs signa phrenitidis, quàm lethargi vicerint: de his symptomatibus non plura agere videtur, quòd ut sæpiùs promisi in curatione morborum cujusvis membri particularis de omnibus peculiari- bus morbis, Deo concedente, tractaturi sumus, ad medelam ergo febrium redeundo, exarata jam medela earum, quæ ab exquisita bili, & à notha originem trahunt, consentaneum videtur illarum, quæ à pituita provenire dicuntur, si quæ sunt curationem scribere, aut si nullæ tales homines malè afficiant, errorem prædecessorum detegere.

CAPUT LII.

In quo inquiritur an febres meræ pituitosæ nonnumquam contingant.

ATque, ut omnes clarè intelligant, quid sit, quòd in hoc capite indagatur, sciendum, nos hìc non dubitare, utrùm ex solius pituitæ redundantia aliquem morbum gignentis possit febris provenire, puta ex redundantia pituitæ apoplexiam, aut epilepsiam efficientis, aut ejusdem oedema aliquod in ullo ex membris principibus constituentis, febris suboriatur, nam hoc indubitatum est, cum vapores à pituita elevati possint, adeò cordis sanguinem inficere, ut cogant ipsum, in magnas, veloces, & frequentes diastoles, & systoles atolli, & deprimi, quibus cor calfit, & inde ipsum, & totum corpus febrit, cum etiam prohibita pectoris difflatio (ideò quòd motrix vis à cerebro ad pectus sufficienter deferri in apoplexia, & epilepsia, ac consimilibus morbis non valeat possit occasio esse, quòd fumi à cordis, & spirituum calore in toto corpore elevati, & minimè expirati, ac discussi, cor proritent, & febrire, ut dixi efficiant, quòd ergo hìc inquiritur, est: utrùm sola pituita in venis, aut extra venas redundans, aut putrescens, & nullum alium morbum efficiens possit febrem continuam, aut intermittentem efficere: quòd si à Galeno, Paulo, Aëtio, cæterisque Græcis, ac Arabibus Medicis quærat, nullus eorum erit, qui suis Codicibus palàm non monstret, firmissimè credidisse, duplex genus febrium simplicium præter compositas à pituita oriri, alterum intermittens, aliud continuarum, propriisque signis hæc pituitosarum febrium genera à biliosis, sanguineis, atque

atra biliariis distingui, & in destinatis ad hoc capitibus ab eisdem mederi, cum tamen verum sit: quòd nullus Medicorum, qui diu in arte medendi doctè, & prudenter versatus hac tempestate fuerit, de quæstione hac consultus, aliter respondeat, quam se nunquàm vidisse quotidianam febrem à sola pituita proveniente, cum signis illis à Galeno, secundo de Febrium differentiis, cap. 4. scriptis, sed omnes quotquot vidit, quotidie cum frigore invadentes, & postea intermittentes, signa à notha bili orientium habere, vel triplices quartanas vocandas, atque etiam, quòd ille, quæ continuè affligunt, cum quotidianis accessionibus: de quibus Galenus libro citato, capite secundo meminit, & nullum præcipuè obtinere ipsas nomen dixit, provenire quoque ab ullo alio humore, quam relato puta bili notha affirmet. Probant vera esse, quæ de hujusmodi febribus hì cordati Medici confitebuntur, (quorum sententiæ ego assentior) tam accessionum formæ, quæ similes sunt eis, quæ ab Authoribus de tertianis nothis scribuntur, quàm totius morbi, & singularium accessionum duratio non dissimilis eisdem nothis tertianis: si enim quis protervire volens dixerit, quotidianas febres à pituita exorientes non tam prolixas esse, ut sex menses durent, quòd accidere nothis tertianis Galenus scripsit, in promptu est, quòd ei objiciamus: non esse cur plus pituitosas vocemus, quæ breviores sunt, quàm relatæ à Galeno, dimidium annum durantes, cum utraque signa attestantia notham bilem causam earundem esse, habeant, quamvis differant, in majore, aut minore copia humoris, aut debiliore, seu fortiore facultate concoctrice, & expultrice ægri: maxime quòd

quòd si verum esset, ut est, notham tertianam tamdiu durare, ut Galenus dixit. Quotidiana à pituita sola oriens prolixior videnda erat: quod nullus scripsit, nec vidit, superest ergo: quòd cum quæ à plus sincera pituita ortum haberet, diuturnior necessariò fuisset, & nulla reperiatur prolixioris durationis, quàm quæ à notha bili oritur, nullam febrem pituitosam in sensu supra exposito reperiendam: nempe quòd longior febris futura esset à pituita sola, quàm ab eadem bili mista, cæteris omnibus paribus, facile probat, quòd illud cholerae additum pro febris occasione, ablatum de pituita multò brevioris febre esse facturum, quàm pituita ipsa, cum pituita frigida, & lenta sit, quo prolixiores febres conveniunt: & cholera calida, & tenuis à qua celeres, & exiguae durationis morbi oriuntur.

Evadere enim rationem hanc, ut Gentilis Avicennæ Commentator, cæterique Neoterici Medici faciunt, nihil prodesse, paucis ostendam, primò in medium illorum sententiam proponendo: ac post eandem argumentis evidentibus confutando: dicebant quippè Gentilis, cæterique ejusdem classis Authores: ideò contingere notham tertianam plusquàm quotidiana à pituita oriens durare, quòd bilis pituitæ commista convertendo in vaporem tenues partes ipsius pituitæ, & alias terrestriores, frigidioresque relinquendo, aggregatum ex bili, & pituita magis terrenum, ac frigidius, & crassius, quàm sola pituita est, efficiat, quòd ut dixi, falsum esse sequentia probant.

Primum, quoniam etsi illud verum esset, quòd ex commistione bilis cum pituita eadem crassior verteretur: aggregatum ex ambobus nullo modo crassius esse, quàm sola

pituita tenebatur: quia plus vincere bilis tenui substantia commistum ex utrisque attenuando, quàm pituita crassior versa increassando.

Secundò, quia si illud, quòd adversi affirmant, verum esset, sequeretur mistum naturale compositum ex terra, & aqua, igne, & aëre, frigidius, & crassius esse, quàm terra, & aqua componentia illud, cujus oppositum verum esse eventus ipsi, atque etiam axioma illud Physicorum propter unum, quodque tale, & illud magis docent, si enim mistum frigiditatem, & crassitatem à frigidis elementis habet, elementa ipsa crassiora, & frigidiora futura sunt, illatio tamen illa prior puta mistum ex calidis, & frigidis elementis frigidius esse, quàm sola frigida elementa ex hoc bona esse patet, quoniam calida resolvendo tenues partes frigidorum eadem crassiora relinquent, indeque, ut adversi fatebantur, notham bilem ob præsentiam bilis crassioris evadere, quàm pituita sit: sic & falsi erant, mista ex quatuor elementis crassiora futura sola terra, & aqua: quòd, ut dixi, mendacium est.

Tertio, quis non videt, quoniam si crassities pituitæ facta ob bilem urentem eandem febrem tertianam notham durantem anni medietatem efficere potest, ut qui nobis adversantur dicunt: quòd alia pituita adeò crassa, ut est illa aqua tertiana notha oritur ab aliqua alia causa adeò crassa versa: etiam quotidianam sex menses durantem effecisset, quòd Galenus, & Græcorum, atque Arabum nullus scripsit, neque nos vidimus.

Quarto, si extra corpus bilis pituitæ commiscetur, aggregatum ex ambobus semper minus lentum, ac crassum, quàm sola pituita sit: ergo in corpore idem his humoribus com-

commistis continget, illatio est manifestè bona, quia si dixisses, calorem actualem, & formalem bilis in corpore existentis posse densare pituitam sibi commistam, & extra corpus idem efficere non valere: nihil proficies, objiciam enim ego, quòd cum hic calor, quem in corpore bilis habet, non aliundè, quàm à corde, & spiritibus in eodem genito oriatur: & hic semper in viventibus sit, quòd nulla pituita corporis humani posset minus crassa esse, quam ea, quæ nothas tertianas efficit, illationis hujus bonitas ex hoc clarè patet, quòd spirituum, & cordis calor multò major, quam bilis est, ut Galenus in de Temperamentis libro, & Avicena prima primi, & reliqui omnes Medici affirmant, sed majore, ac intensiore calore plus densanda, & crassior vertendenda pituita, quam remissiore erit, benè ergo collegimus superiorem rationem.

Dicet forsam ullus spiritus calidiores bili esse, sed non tantæ vis, quantæ requiritur, ut pituitam vincant, & superent, ideòque in sano corpore adeò crassam pituitam, ut tertianas nothas patientium non reperiri, sed hic quoque decipietur: quia in biliosis hominibus non febrientibus major bilis copia, quàm in pituitosis tertianas nothas patientibus redundat, sed in illis pituita à calore bilis crassa minimè vertitur, ergo nec in pituitosis, etiam enim in biliosis pituita sanguini, & bili, ac melancholiæ in venis commista, proxima, & vicina bili est, ut bilis putrescens pituitæ putrescenti in tertianas nothas patientibus.

Porro aberrant, qui putant, pituitam per actionem caloris bilis densandam, cum Medicorum methodi curativæ non nisi calefacientibus eandem attenuare, & conco-

quere, curent. Nempè in vasis contenta pituita, & aliis humoribus fluidis, ac liquidis commista, nequaquam vi caloris durescere, & crassior fieri potest, extra vasa tamen, ut quæ in œdematibus aliquarum partium corporis includitur, rebus valdè calidis adurentibus crascescere, possibile est, pituita enim in vasis inclusa à materia, & generante crassior, aut tenuior fit, & non à calore tenues partes consumente, & densante, densa vertitur, ut Neoterici opinabantur.

Relatis ergo rationibus sufficienter probatum superest, quòd si à pituita syncera in vasis contenta febris emanare potuisset, prolixior, & diuturnior, quàm à notha bili illa foret, atque quòd cum nunquam quotidiana à pituita oriens tamdiu durans reperiatur ex adversorum assertione, nullam etiam talem reperiendam: quod probare aggressi sumus, & quamquam scripta sufficerent, ad manifestè noscendum febres à syncera pituita non oriri, in sensu, quem explicuimus, ut tamen clariùs verum hoc esse constet, rationem reddere placet, cur ab aliis humoribus synceris oriri febris possit, & à sola pituita nequaquam?

Certè sanguinem vitiatum insufficientem sanguinem purum cordis à quo spiritus vitales gignendi erant, posse proritare cor, & cogere ipsum in magnas, veloces, ac frequentes diastoles, & systoles atolli, & deprimi, undè febris gignitur, notum est, multum quoque sanguinem prohibendo perfectam fieri fuliginem corporis, & cordis præcipuè expurgationem, consimili modo, ut putridus posse febrem efficere. Nemo etiam dubitare potest, bilis quoque flava, & alia generabilium multitudine, aut putrefactione nocentia, seipsa, aut suos fu-

*Colligit, ratio
qua probatur
quod à pituita
sola febris
fieri non possit.*

mos sanguini cordis commiscendo, & ipsum vitiando, posse etiam febrem genere nemo est, qui inficias ire possit: atræ quoque biles omnes species eodem modo, quo præteriti succi, quandoque valeret sanguinem cordis maculare: quis dubitare poterit?

Mirum tamen videtur, cum scripta confiteantur: quotquot Medici præcesserunt, ac qui nunc vivimus, fuisse me ausum dicere, à syncera pituita febrem oriri non posse, cum ut videtur, ipsa non aliter, quam reliqui vitiiati succi valeat, infestos vapores, & qui sanguinem cordis vitient, à sese pellere: undè febris, ut ab aliis succis oritura erat. Porro negare non possumus, non esse faciliter dissolubile quæsitum hoc, verum cum sive sufficienter illi satisfaciamus, sive id assequi non possimus, res naturales mutari, ac variari minimè valeant, credere quilibet potius tenetur, eventus tales esse, quales videt, quam alios esse, quam experitur, quod causam reddere contingentium nesciat.

Ad rem ergo, ut inquirunt, veniendo, supposito pituitam synceram in corpore humano vocari succum, quemcumque frigidum, & humidum, ut Galenus, cap. sexto, libri secundi de Febrium differentiis, & prope finem libri primi de Temperamentis, & in medio ferme libri secundi de Temperamentis etiam, & commentario quadragesimo, libri primi de Humana natura, & mille aliis in locis refert, qui per ulteriorem coctionem in sanguinem verti, est natus, ut idem Galenus plurimis in locis, præsertim capite nono, libri secundi de Facultatibus naturalibus scripsit, dicens: [Sanè quòd pituitam expurget, natura nullum instrumentum condidit, propterea quòd frigida, humidaque est, ac velut ex dimidio coc-

tum nutrimentum: desiderat igitur talis succus non utique vacuari: sed in corpore manens alterari: excrementum verò, quod à cerebro distillat, fortassè nec pituitam, quis rectè appellet: sed sicut & nominari solet, mucum, & distillationem, Græci corizam: sin aliter, quòd saltem huic vacuando natura rectè prospexit, id quoque in libris de Usu partium tradetur: quin etiam quemadmodum, quæ in ventriculo, & intestinis creatur pituita, commodissimè, ac celerrimè vacuetur, naturæ commentum in iisdem voluminibus monstrabitur: quòd igitur in venis pituita fertur, cum sit animalibus ex usu, nulla vacuatione eget: sanè advertere hoc loco, ac scire oportet, tanquam ex bilis generibus aliud utile, naturaleque in animalibus est, aliud inutile, ac præter naturam: sic pituita, quod dulce est, id salutare esse animanti, & naturale: quod acidum, falsumque est: acidum quidem omninò crudum esse, falsum computruisse. Porro omnimoda cruditas pituitæ intelligenda est, quæ in ea coctione incidit, quæ in venis agitur: non autem in ea, quæ prima est, quæque in ventriculo perficitur: cum si hac deficeretur, ne succus quidem omninò esset.] Consonum rationi videtur ob huius humoris redundantiam, febrem à natura non concitandam ad ejusdem diffflationem, & in halitum resolutionem, vel sensibilem per ventrem, aut os, vel aliam partem excretionem, ut ad aliorum humorum redundantium augmentum immoderatum efficere solet: cum satius naturæ esset, hunc ulterius coquere, & in sanguinem vertere, ad corpus alendum, quam à corpore eundem rejicere, ut mox citatus Galenus dicebat, acida enim pituita, & si crurior, quam insipida sit, & majore coc-

coctione, quam insipida, ut in sanguinem vertatur: egeat non ob id de sui excretionem inditium ullum affert, ut Galenus prope finem libri de Artis Medicæ constitutione dicebat: [Sin pituitæ humor redundet, salsam purgare, acidam reditam alterare, opem naturæ ad ejus concoctionem ferentes tentandum est: dulcis autem multò etiam facilius concoquitur.] Salsa quippè, & quæ putruerit pituita, cum ulteriùs coctæ minimè in sanguinem nutrientem verti possint, hæ necessariò excerni cupiunt, atque harum vapor vellicare cor, ut cæterorum, quos retulimus succorum potest, atque cogere ipsum in magnas, veloces, & frequentes diastoles, ac systoles atolli, & deprimi, undè febris oritur, verum hujusmodi febres non propriè pituitosæ vocandæ, quòd salsa pituita fiat ex commistione pituitæ, & bilis, aut ex commistione partium pituitæ non ustæ, sive non putrefactæ cum aliis ejusdem ustis, vel putrefactis, ut Galenus cap. sexto, libri secundi de Febrium differentiis, & commentario duodecimi aphorismi, tertij libri, & aliis in locis dixisse videtur, & Avicenna expressius prima fen; primi capite de Humoribus scripsit, putrefacta verò pituita jam pituitæ nomen amittit, & bilis vocatur, ut idem Galenus quadragesimo tertio Aphorismi sept. lib. referebat, quamquam hoc ultimum in totum non satisfacere aliquis opinabitur, cum etiam sanguis putrefactus, sanguis simpliciter vocari non possit, sed cum addito, & secundum quid, ut Logici inquirunt: & tamen verè affirmamus à sanguine putrefacto febres oriri, in quo sensu verè etiam ducendum videtur à pituita putrefacta febres pituitosas originem trahere: quod confiteri cogemur, si nullum aliud discrimen inter pitui-

tam, & alios humores putrescentes, quàm prædictum esset. Verum cum ultra ea, quæ superius retulimus, hoc peculiare pituita habeat, quòd syncera in nullo vase sibi destinato reperiri valeat, quia natura nullum illi decrevit efficere, ut utrique bili, ac sanguini, sic nihil pituitæ in vasis corporis putrescere poterit, cui aliquid alterius humoris commistum non sit, utraque bili, aut sanguine synceris nonnumquam putrescentibus, nec parum conducit ad commiscendum pituitam cum aliis humoribus, & notham ipsam efficiendum ejusdem lentor, viscositasque, qua adeò reliquis succis sibi proximis hæret, atque agglutinatur, ut ejusdem putrefactio sibi, & aliis communis fiat, ex quibus omnibus apertum restat, febres merè pituitosas nullas deinceps vocandas, sed omnes quotquot à pituita originem traxerint, cum ipsa alteri humori semper sit adjuncta, si continuè fuerint cum signis putrefacti sanguinis à pituitoso sanguine initium habere sint dicendæ, quippè hujusmodi lentè, & incessanter infestant, & quæ cum notis alterius ex bilium speciebus apparuerit, continua notha nominabitur, & earum, quæ intermissionem habent, si accessiones quotidie, aut in tertiis, sive in quartis diebus invaserint, quando signis ullis noverimus, plus pituitæ putrescentis quàm bilis flavæ, aut atræ redundare, à notha pituita commista alteri ex bilium speciebus nasci confitebimur. Verum si plus biles quàm pituita redundaverint, à notha bili febrem talem oriri fatebimur, quo omnis medela febrium pituitosarum absolvitur, nam si illis mederi tentaverimus, nullum aliud curationis earumdem caput inquirere studebimus, quàm quod inscribitur de medela febrium

brium à notha bili orientium, quæ enim à notha pituita originem trahunt: nihilo in medicatione à præteritis orientibus à notha bili distant: nisi quòd, quæ attenuant, & dissecant, valentiora in pituita notha, quàm in bili notha futura sunt.

CAPUT LIII.

De hepiala, & lypiria febribus.

Compellor in præsentì loco de his febribus agere, quoniam Avicena fen prima 4. à pituita has oriri credidit, & Galen. 2. de Febrium different. in exordio cap. 6. & propè finem lib. de Inæquali intemperie ejusdem fuisse sententiæ saltim in hepiala videtur, hepialam enim nominat Galen. febrem illam in qua simul calor, & frigus percipiuntur, in partibus adeò conjunctis, ut sensus discernere rigentes à calentibus nesciat: lypariam illam, in qua intus calor, & frigus extra percipiuntur, ut verba ejusdem Galeni indè inæquali intemperie libro, quæ hanc seriem servant, docent: [In ipsa tamen accessionis invasione, aliqui febricitantium, tum rigent, tum verò febricitant, tum ambo sentiunt, frigus immodicum, & calorem una. Verum non eodem loco, quippè cum possint, quæ excalfactæ sunt partes, manifestè à refrigeratis discernere, nam intus, & in ipsis visceribus calorem sentiunt, in extremis partibus universis frigus, tales perpetuæ febres sunt, & quæ Græcè lypiriæ vocantur, præterea quoddam ardentium febrium perniciosum genus, quod igitur in his majoribus portionibus accidit, hoc in hepialis, contingit, minutis, inæqualis namque est, & harum febrium intemperies.] Quippè Avicena aliter, sed perperam harum febrium naturam exprimit: quamvis potiùs Interpreti, quàm Avicena

næ error imputandus est, verum quoniam ex Galeni sententia in nonnullis locis, tam libri de inæquali intemperie, quàm aliis ellici videtur, posse simul in eadem unica particula calor, & frigus percipi, quod impossibile esse in commento libri citati ostendimus, ideò undè error ille oriatur unico verbo explico, scilicet, ex tanta conjunctione partium contrario modo affectarum, quòd sensus discernere ubi intemperies calida, aut frigida sit nescit, si enim dolente mollari dente, æger nonnunquam distinguere, an ille, vel vicinus sit, qui dolet, quid mirum, quòd in partibus corporis dentibus multò paucioribus diverso modo affectis, idem contingat, vi certè morbificæ causæ adeò confunditur tangendi facultas, ut distinctè partem calore affectam à parte frigente distinguere nesciat. Porro quamquàm Galenus dicere videatur hujusmodi febris genus à vitrea pituita originem trahere, ego qui ea tantum, quæ expertus sum, & rationi consona videntur, in nostris libris scribere decrevi, nullique Authori tantum fidere, quòd mihi diffidam, proposui, attestor nonnunquam oblatas mihi has febres fuisse, non tamen à mera pituita vitrea, aut alterius speciei ipsas oriri, ex signis plurimis intelligisse, sed vel in nothis tertianis continuis, vel intermittentibus hoc accidere, quod frequentissimum est, vel quandoque in merè biliosis cum contingit vi febris pituitam à capite in universos dorsi nervos distribui, diffundique, nec suspicor ego frigiditatem, quam febrientes hi sentiunt, à pituita oriri, quia in innumeras corporis partes distribuenda erat, & in tot calidas bilis, quod fieri eximia industria non posset, quantum magis casu, & fortuna, sed frig-

ginitatem, quæ sentitur, provenire, quoniam ex defluxu, ut dixi, pituitæ, vel nothæ bilis in nervos dorsi, vel in medullam ejusdem (à quibus partibus muscoli omnes, qui sub capite sunt, & etiam mandibulæ oriuntur) nonnullæ partes illorum, & medullæ inæqualiter malè afficiuntur, quæ retrahi spiritus suarum propaginum in mûculos universos corporis dispersos ad sese fontes, & origines cogunt, quo particullæ illæ frigidæ linquantur, deficiente calore spirituum, à quo totius corporis actualis calor emanat, aliis à quibus spiritus retracti non sunt, quia illarum partium origo à pituita, vel bili non sit vellicata, calidis febrili calore manentibus, nam cujusvis nervi nascentis à dorsi medulla partes in adeò plurimas secantur, & in mûculos, & alias partes corporis distribuuntur, ut vix dici, possit. Harum ergo innumerarum inæqualium distemperierum causa est unius nervi orientis à dorsi medulla, vel ipsius medullæ etiam inæqualis distemperies. Nec adeò pertinax sum, quòd si aliquis opinaretur febres hepialas fieri à pituita bili mista in venis totius corporis contenta, quando vapores elevati ab utrisque contrariis humoribus, in porositatibus membrorum inclusi, parietes pororum infrigident: bilis vaporibus nequeuntibus infrigidationi resistere, quòd citissimè tenues cum sint in halitum discutiantur, partibus solidis, quæ intercipiuntur inter quantumvis conjunctos poros: calidis febrili calore emanante ab arteriis, & à corde frequenter, & velociter motu, manentibus: ego, ut dixi, sic opinanti resisterem, aut adversarer, quia scio illud possibili esse: & nobis non contradicere: nos enim tantum dicebamus, difficilè esse credere pituitam lentam, glutino-

samque posse secari, ac dividi in tam innumeras, & minutas partes corporis, quales sunt, quæ frigiditatem sentiunt, & in tot his proximis bilem calidam diffundi, vaporem tamen pituitæ in innumeras corporis porositates includi, easque, ut retuli, infrigidare: quis negare poterit?

Lipyria febris, ut Galenus loco superius adducto scripsit, est illa, in qua interiora ardent, & exteriora frigent: quod cum frequentissimum est, tam in febribus omnibus pestiferis, quoniam natura spiritus universos extrinsecarum corporis partium ad interiora ubi noxius humor sedet, retrahat: ut illis eundem per sensibiles, vel insensibiles partes à corpore excernat, quàm etiam in aliis febribus homines debiles malè afficientibus: quia in his paucos spiritus habentibus, calor ad interiora retractus, exteriora destituens eadem frigescere efficiat, quod in validis hominibus habentibus copiam spirituum, tam pro extrinsecis, quàm intrinsecis partibus non accidit, non est, cur medelam peculiarem pro extirpandis his febribus exaremus, ut Avicenna citato loco fecit, cum id lapsus non exiguus foret, quem Avicenna commissit tunc, cum perperam essentiam, & medelam earundem expresse: necessarium certè erat in medicatione aberrare, qui naturam morbi non intelliget. Quippe hepiala febris à notha pituita oriens, non nisi præfidiis parum calidioribus, quàm febrium exorientium à bili notha medenda erat. Lipyrias verò febres vocatas nequaquam sub uno capite comprehendendi posse, manifestè docebat Galeni sententia asseverans pestiferas, & alia febrium genera lipyrias vocari, hæ ergo si pestiferæ fuissent, in capite pestilentium febrium me-

dicandæ erant, sin verò alterius modi cum cuique speciei febrium particularis medela sit exarata, inibi medicarentur, ubi certis signis noverimus eas singulari capite esse comprehensas, tandem, ut dixi, cavere oportet, ne aliquis nitatur Avicenam in medicatione harum febrium sequi, quoniam in vitæ discrimen impellet ægros.

CAPUT LIV.

De febribus à melancholia exorientibus, & signis earundem.

PRædiximus in superioribus non necessarium esse, febres à melancholia orientes per quaternos dies accedere, sed esse possibile, quotidie, & per tertios dies infestare, & ultra ea, quæ superius diximus, hujus rei inditium non exiguum afferimus, falsum, scilicet, esse febribus sine ordine accessiones habentibus, ideò quaternas subsequi, quòd humores diversiusti: quartanam subsequentem procreent: cum tam ab unius speciei febre diu durante, & tantò tempore, quantò diversarum specierum febres durant: febris quartana gignenda esset, prout à diversis febribus, quòd pares ambæ fuissent in cineribus relictis (sic enim Medici vocant melancholiam restantem à putrescentibus humoribus) quòd non experimur, cum notha tertiana per sex menses durans in quartanam non transeat: indè ergo frequentissimè contingit hujusmodi febribus sine ordine accessiones facientibus, quartanas subsequi, quòd à principio melancholicus succus omnium illarum diversarum accessionum causa fuerit, qui cum crassior cæteris, & magis sua frigiditate, & siccitate, quàm alii naturæ inimicus sit ipsa ab eodem prorritata nonnunquàm quotidianam fe-

brem gignendo, aliàs tertianam, quandoque continuam à corpore excernere eundem procurat, quod cum consequi minimè possit, propter humoris, ut dixi crassitiam, eundem quandoque in distantiora corporis vasa protrudit: à quibus postquam febris finita est, idem humor discedere nitens in venas, & arterias corporis totius præsertim in majores ad cor tendentes diffunditur, (paratiores nempe suscipere ampliores minus amplis, & calidiores minus calidis sunt) cujus in cor diffusionem cor iterum febrem concitare cogitur. Verum non ante quartum diem in plurimum, quòd totum illud tempus in reditu à partibus à corde distantibus usque ad cor ipsum melancholicus humor absumit, neque, abs re, hæc in præfenti loco adducuntur, sed ut causam reddam, cur caput præfens de Febribus quartanis non inscribitur, ut Galeni, & cæterorum Medicorum capita inscribuntur, sed de febribus à melancholia orientibus.

Nothas atra biliarii humoris febres efficientis scripsit Galenus, secundo de Febrium differentiis, capite quinto, sub his verbis: [Tertium febrium intermittentium genus est exquisita quartana, quando ex solo atræ bilis humore generatur, qui frigida, ac sicca constat temperatura, succenditur autem paulatim, veluti lapis aliquis, aut testa, aut os: aut tale aliquid hujusmodi corpus frigidum, & siccum, ubi verò aliqua ex eo flamma fuerit accensa, nihil humidum, aut semicomustum in accessione relinquit, atque idcirco in hoc humore copiosiores sunt evacuationes, quam in pituita, atque intermissio exquisitæ pura videtur: quoniam & hic quidquid atræ bilis fuerit accensum, exhauritur, atque dispergitur, idcirco, & in eis talis est rigor, qua-

qualis his, qui vehementi gelu frigescent, haud quaquam ei similis, qui à Sole perustis, aut lasis, aut ex medicaminibus aliquandò calidis, aut cum super ulcera ponitur mordentibus, fieri consuevit, necesse autem est hanc febrem antecedere, quæcumque atram aggregant bilem in vitæ exercitiis, ac totius vitæ ratione, & temporis statu, & parte anni, ac regione, sic & laborantis naturam, & ætatem atrabile abundare: hujus autem febris accessio temporis spatio est similis tertianæ, nonnunquam & longior, cum adhuc exquisita perseverat, ut quæ ex frigidior humore consistit, eundem verò in hisce febribus, atque aliis omnibus est causa, quæ differentiam facit longitudinis accessionum, quemadmodum paulò ante diximus, in exquisitis tertianis, ex multitudine humoris, ac qualitate, vigore insuper, atque imbecillitate potentia, ac præterea ex ipsius ægrotantis dispositione diversitatem assumens.] Quæ quidem inditia esse febrium ab humore melancholico orientium certum est: quamvis non verum sit, illud de intermissione longiore in his febribus, quam in pituitosis, idè scilicet, puriorem intermissionem ipsas habere: quia atra biliarius humor, qui in unica accessione accenditur, in totum uratur, & à corpore discutitur, & in pituitosis non: nam falsum esse febres fieri, quia humor à putredine calfactus cor calfaciat, in superioribus ostendimus: ex quo sequitur, non idè, quòd in totum uratur, qui febrem facit humor, pura intermissio contingat: sed quia omninò à cordis venis ubi sanguinem materiam spirituum inficiebat vitatus, aut multus humor à natura in partes corporis, à corde distantiores sejungatur, & mundiorem cordis sanguinem linquat, ut im-

munda intermissio ab oppositis causis fit, videlicet cum neque longè à corde sejungi humor valet: neque in totum cor expurgari à vitato succo potest, ut in patientibus pituitosas febres propter humoris tenacitatem contingit, non quòd putrefactio absumere omninò pituitam non valeat, ut Galenus referebat.

Scripsit quoque idem Galenus eodem secundo libro de Febrium differentiis, prope finem capitis secundi sequentia verba: [Est, & tertium genus febrium continuarum, quæ per rarò tamen eveniunt, quarum accessiones quartanarum figuram progredientes ostendunt, neque in infrebricatione terminantur sicuti autem febris tertiana aliquandò fit duplex, aliquandò triplex, ita hæc non modo duplex, sed etiam triplex evadit.] Quorum sententia triplicem sensum habet, alterum, quòd quandoque, & si rarò contingant febres continuæ sine ullis sensatis frigoribus, aut rigoribus quarta die invalescentes in totum tertianis continuis tertia die invalescentibus similes, quòd à me visum nunquam est, alium contingere aliquandò febrem quartanam invadentem cum rigore, vel frigore adeò prolixam in singulis accessionibus, ut accessio prior in infrebricationem non ante finiatur, quàm secunda quartana die quarto cum rigore, vel frigore superveniat, tertium, quòd prout tertiana duplex quotidie cum rigore, vel frigore invadit: sic quartana triplex quovis die cum frigore, aut rigore, vel horrore infestet, vocaturque quartana, & si quotidie, ut duplex tertiana invadit, quoniam in duplici tertiana tertia dies cum prima in invadendi hora, & duratione accessionis, & quarta dies cum secunda certam proportionem servant, &

An quartana continua, ut tertiana continua contin-
gat?

in

in sequentibus diebus eadem norma servatur, in triplici autem quartana: quarta dies cum prima, & quinta cum secunda, & sexta cum tertia, in plurimum in invadendi hora, & duratione omninò similes, aut parum dissimiles sint, reliqui quoque dies omninò eundem ordinem servare visuntur, neque hoc perpetuum est, sed ut dixi, in plurimum sic contingere experimur: nam non rarò quartanas triplices, & tertianas duplices nullum mutuo ordinem habere videmus: quas non alio evidentiore signo tertianas, aut quartanas esse decernimus, quàm quòd tertianæ per tertios dies infestare incœperint, & primæ quartanæ per quartos, & si post, perseverantibus his morbis, duplices, aut triplices factæ ordinem amiserint, in his ergo duobus ultimis sensibus accidere sæpè quartanas continuas, hoc est, nunquàm desinentes, quoniam non ante prior desinat, quàm secunda, vel tertia cum rigore, vel frigore superveniat, verissimum, & frequentissimum est, ut in priore, ut retuli, nunquam à me visum sit.

Dixerat quoque Aëtius sermone primo, tetrabibli secundæ, cap. 83. sequentia verba: [Quartana exquisita omnem ætatem invadit, præcipuè tamen inclinatum, Hippocrates autem in libro de Septenario vigoris ætatem dixit, idem asserere videtur, eundem hominem non bis quartanam febrem incidere, verba ejus sunt: Primum quidem quartana febre idem homo bis neque capitur, neque unquam captus est, neque de cætero corripitur, si semel sanus fiat, & hoc propterea, juxta propriam uniuscujusque hominis naturam, & ætatis vigorem contingit, necesse enim est vigentem hominis naturam in hoc tempore quartana febre corripì, præ-

terito autem vigore, exolutam esse, & à quartana, & ab invasione.] Quam sententiam Aëtius, neque prorsus palàm taxat, neque approbat. Hoc enim, quòd Hippocrates asseruit in vigore ætatis quartanam corripere manifestè vituperat, cum dicat exquisitam quartanam omnem invadere ætatem præcipuè inclinatum, de reliquo nullum decretum promere videtur: nos autem utrumque falsum esse frequentissimis eventibus novimus, neque me petulantem esse, qui hæc legerit, existimet, quòd adeò clarè mentiri Hippocratem fatear: nam (meam conscientiam testor) audaciæ, aut temeritati meæ id non adscribendum, sed ne juvenes, & indocti senes decepti tanti viri autoritate fidem verbis Hippocratis (si ejusdem sunt) dent, & decepti ita eventurum, ut ipse dixit, credant.

Quod ego pluriès vidi est, tam pueros, quàm puberes, & ulterioris ætatis homines, ac senes, quartana nonnunquàm corripì, neque dicere auderem, ullam ex relatis ætatibus frequentius alia à quartana capi, sed fermè paritèr, & indifferenter per omnes quartanam vagari, & quamquàm ratio senum ætatem, quæ frigida est, & sicca, frequentius aliis à quartana invadendam suadeat, ut Aëtius scripsit, nullam tamen fidem rationi illi adhibeo: quoniam, ut dixi, oppositum observavi, & quia sciam antecedentes senectutem ætates non paucum melancholiæ ulsæ aggregare, quo æquare, & superare senectutem valent. Certè si perpetuum fore, quod mihi medenti accidit, crederem, auderem referre juvenes à 14. anno usque in primam senectutem. Puta quinquagesimum annum frequentius quartana corripì, quam aliarum ætatum homines, reliquum autem de febre quar-

Utrum homo
bis à quarta-
na capiatur?

quartana non bis hominem eundem infestante, in universum verum non est, & si certum sit, quod ii, qui semel quartanam patiuntur, & sani post per unum, aut duos, seu plures annos durant, ac quartanam patiuntur, non ultra quatuor, aut septem accessiones, vel quod rarissimum est undecim sustineant, dixi, quod si sani per unum, aut duos annos, vel ultra durant, nunquam post quartanam transgredientem undecim accessiones patiantur, ut in experti sciant, sæpissimè contingere illis, qui primas quartanas patiuntur, in brumali solstitio, aut parum post, vel ante, quartanas sponte sua deficere, ipsasque in Januario mense sequentis anni iterum redire, & non raro iterum discedere, ac toties iterum infestare, donec ætas accedit, ubi in totum disparere confueverunt, à quibus discedentibus, & redeuntibus, non ego dico sanos evasisse quartanarios, donec sine quartana per unum, aut duos annos, ut retuli, perdurent.

Scripta palàm docent, quàm exigui momenti sit illud, quod, se fecisse gloriabundus jactat Galenus in libro de Præcognitione ad posthumum, cum historiam refert Eudemi peripapetici quartana febre in autumno vexati, cui Romæ degentes Medici consuluerunt, quod in hyemis initio theriacam parum ante quam accessio quartanæ adventaret, biberet, ipse autem Galenus vetuit, quod sciebat, ex intempestivo theriacæ potu quartanam simplicem in duplicem, ac triplicem vertendam, quod, ut prædixerat, cessit: & in media hyeme theriaca ab eodem eudemo Galeni jussu bibita à tribus quartanis in totum liber evasit, nam si verum est, ut indubiè est, quartanam in brumali solstitio, (ubi hyems incipit)

vel parum post: sponte sine medicamentorum usu auferri, plurimosque quartanarios in Januarii mensis sequentis anni fine, aut parum ante etiam à quartana sine ope Medici liberos evadere, quid mirum fuit, si etiam epota theriaca sanaretur eodem tempore eudemus, parum enim ante finem Januarii media hyems incipit, cum undecima, vel duodecima die Decembris, vel parum ante, aut post hyems incipiat, quæ ut cætera tria anni tempora nonaginta diebus finitur, sed hæc mittamus, ne nostris æmulis ansam demus, suspicandi gratissimum nobis esse, Galenum insectari, quod à nostro instituto alienissimum est, quando enim eundem taxamus, coacti facimus: quod conscii simus in eo negotio aberrasse, & quod nisi à nobis error detegeretur, causa aberrandi aliis foret.

Atque cum ex præcedentibus pateat, causam, quam Hippocrates exposuit, cur quartana non nisi semel in tota vita eundem hominem corripit, nullam esse, ipse nempe putavit, quartanam solum ætatis vigorem cujusvis hominis invadere, & non anteriorem neque posteriorem: atque hoc in causa esse, ut cum non nisi unicus ætatis vigor sit, quod non nisi semel eundem hominem aggrediatur, eventibus oppositum docentibus, ideò ad hujus admirandi effectus veram causam inquirendum accingi tene-mur.

Quod admirationem in præsentibus eventibus inducit, id præcipue est, experiri frequentissimè, qui semel tertianam per mensem, exempli gratia, patitur, iterum eadem post multos annos etiam per mensem, vel plus quandoque affligi, & qui continuam febrem passus est, etiam post annos aliquot altera consimili con-

*Cur quartana
semel eundem
hominem in-
festet, & in
quo sensu ut-
rum sit?*

tinua febre nonnunquam infestari, & qui pleuritidem sævam patiebatur, alio in tempore tam sævam pleuritidem pati, & idem aliis morbis ægrotantibus contingere, & dissimilem his esse quartanam, ut enim, qui bilem tantam semel aggregavit, ut non ante mensem, tertius diebus febre infestante, absolvere eandem possit, post nonnullos annos non minorem copiam re-aggregare, iterum valet, & qui tantum sanguinis nonnunquam genuit, ut quartam decimam diem continuè febriendo duret, iterum non minorem copiam procreat, quæ consimilem, & adhuc graviolem nonnunquam febrem continentem efficit: & non dissimilis aliarum febrium successus sit, quid vetat melancholiam tantam, ac adeò putrefactam gignere illum, qui semel à quartana fuit infestatus, ut possit iterum per tot menses quartana febrere, ut prius. Ego quippè insolubile esse hoc quæsitum Galeni sectatoribus existimo: quòd illi opinentur, febrem putridam non aliud esse, quam calorem ex putridis humoribus in cor productum, quem iterum toties, ut prius posse gigni necessariò fateri coguntur, quando æquam melancholiæ quantitatem, ut cum prius quartanam æger passus est, posse iterum fieri, negare non valeant: at nobis, qui veram febrium causam invenimus, non adeò difficile est, ut non nisi multis verbis originem discriminis inter quartanam, & alios morbos explicare valeamus. Porro cum putem, omnibus hæc legentibus jam noctum esse, febrem fieri, proritata facultate expultrice cordis à vitiatis succis sanguinem cordis inefficientibus, quo cor ipsum in magnas, veloces, & frequentes diastoles, ac systoles atollitur, ac deprimitur, undè etiam arterias confi-

militer moveri necessarium est, & tam cor, quàm arterias ex illis motibus immodicè calferi (quod febrere nominamus) contingat, verò simillimum est, ex diuturna duratione febris quartanæ primum invadentis, quendam gigni habitum in corde, quo promptius idem fit, ut à minori causa proritatum, quam prius, in magnas, veloces, & frequentes diastoles, ac systoles atollatur, ut enim, qui vomere quotidie consuevit, à quavis levi causa ventriculus ejusdem vellicetur, etiam vomit: eodem modo contingit assueto per annum, aut tres, vel quatuor menses à melancholico succo in quartis diebus sic molestari, ut febrere cogatur, quòd promptitudo quædam ei acquiratur, à leviuscula causa etiam ejusdem cor sic, ut primitus à forti, cogi in magnas, veloces, ac frequentes diastoles, ac systoles atolli, & deprimi, quod est febrere, cum ergo, qui nunquam quartanam febrem passus est, non nisi ab immodica, ac vitiata melancholia febriat, quoniam exigua cor ipsius proritare, ut pauca ucris bilis non valeat, inde contingit, qui primum quartanam patitur, prolixiorum multo, quam secundo febrientem tollere: cum hic sanitati in totum restitutus: quia quidquid melancholiæ superfluum erat, à corpore abjecerit, & sanus per unum, aut duos, vel plures annos mansit, habitum acquisiverit talem, ut à minori melancholiæ copia proritatus, statim febrem per modum explicitum producat, undè accidit, ut hic non tantum melancholiæ aggregari permittat, ut ultra septem accessiones, aut rarissimè ultra undecim durare ipsa valeat, hæc causam eventus adeò mirabilis à nobis clarè expositam, quia veris hypotesibus innitatur, à nullo nostrorum præde-

cessorum exprimi potuisse, quòd mendacium suæ opinionis verò eventui non quadret, ut veritas nostræ cum eodem consonat, certè tertianæ halitum talem, ut quartanæ non gignunt, quòd tantum durare, ut quartanæ non sint natæ.

A decens quoque est, causam reddere, cur à bili flava, & sanguine, ac notha pituita possit febris continua proportionalis oriri, & à melancholia febris continua consimilis istis nunquam, ut suprà diximus visatur, cujus eventus nullam aliam esse occasionem reor, quàm quòd tanta quantitas melancholiæ, quanta pro febre continua gignenda requiritur: aggregari nullo modo, manente vita, possit: aut si nonnunquam ob facultatis expultricis imbecillitatem tanta, vivente homine, aggregetur: ejusdem à corde sejunctionem talem, qualem febres continuæ efficere solent, non ultra tertium diem facere, naturæ hominum differant, non enim adeò benignus est humor melancholicus, quòd natura humana tollerare, usque in quartum diem possit, totum, vel tantam ejusdem portionem à corde separare, quòd minus febrile, manifestè noscatur, hem quòd hic quoque solvendi problema præsens modus, sic nobis, atque illis, qui nostram doctrinam sequuti fuerint, concessus est, ut nullis aliis, ex his, qui cum Galeno consentiunt.

*In quo anni
tempore quar-
tana incipiat.*

Aliud quoque peculiare quartanis scribere, non abs re videtur, sola quippè hæc incerto anni tempore primum incipit, nunquam enim à me visa est quartana in homine, qui eandem prius non fuerat passus, à Decembri mense usque ad Junii finem incipiens: primi enim quartanæ congressus, & frequentissimi in Augusti mensis initio, & parum ante, ac per totum hunc men-

sem usque in finem Septembris in Hispania contingunt, rari in Octobri, (præsertim in ejusdem fine) ac in initio Julii visuntur, hujus rei causam investigare, non facilè est, mirum certè videtur, quòd omnes morbi omni in tempore infestare hominem valeant, ut Hippocrates decimo nono aphorismo tertii libri refert, & solæ quartanæ interdicitur, in certis anni mensibus homines primum corripere, ut enim frequentissimè experimur, quartanam in fine ætatis, aut in autumno incipientem, in hyeme, & vere, aut æstate anni sequentis adhuc durare, & esse tunc cum durat, melancholiæ copiam sufficientem plurimos quartanos circuitus efficere, sic posse etiam videtur in eadem hyeme, aut vere, vel initio ætatis, æquam melancholiæ copiam in eo, qui nunquam quartanam passus est, aggregari, & febrem producere. Nempè si rationi fides adhibenda est, etiam si eventibus adversetur credere, quòd videmus, non tenebimur. Verum cum hoc delirare est, & qui sanæ mentis sunt, suo ingenio deficiunt, ut sensum, & ea, quæ experiuntur, non negent, causam quoque præfati negotii scribere necessarium erit: quæ nulla alia est, quàm quòd hyeme, & vere temporibus humidissimis tanta, & talis melancholiæ (quæ frigida, & sicca est) quantitas aggregari non possit, quæ sufficiat febrem quartanam primum gignere, est enim adeò siccus humor melancholicus, quòd ut quam maxima ejusdem quantitas, & tanta, quòd sufficiat humanum cor proritare, & in febrem pellere procreetur, siccitatem ætatis antecedentis, & autumnii præsentis, vel alterum, ex his prærequirit, quæ in nullo ex antecedentibus anni temporibus, puta hyeme, & vere gigni potest, quoniam

niam relata duo tempora potius humectare corpora, quàm siccare sunt nata, nulla nempè æstas, ac nullus autumnus adeò humida esse possunt, quòd siccitate non superent hyemem, & ver quantumcumque siccissima, cum enim in Aphorismis, & aliis locis ver, & hyems non naturaliter se habentia sicca vocantur, & æstas, & autumnus humida, non simpliciter, & absolute talia dicuntur, sed collata sibi ipsis naturam propriam servantibus, tandem ut quæsitum absolva- mus, quoniam deest, ut diximus, in hyeme, & vere copia melancholia, quæ requiritur, ut ab eadem cor tantum vellicetur, quòd cogatur in magnas, veloces, & frequen- tes diastoles, ac systoles atolli, unde febris oritur, ideò in eo tem- pore nunquam visitur in homine, qui alio in tempore eandem non passus, rationique qua oppositum suadetur, experiri in relatis anni temporibus, quartanam infestare eos, qui ab eadem prius correpti sunt, in quibus adesse melancholiae quantitatem sufficientem febrem fa- cere, inficiari non possumus, res- pondemus negando parem requiri melancholiae quantitatem ad pro- ritandum cor in assuetum à melan- cholia sic vellicari, quòd febrile cogatur, & aliud jam consuetum à melancholia febrile, cum multò major abundantia melancholiae re- quiratur ad primas quartanas con- citandum, quàm posteriores effi- ciendum, ut enim ad vomendum ille, qui inconsuetus est, non nisi à forti, & vehementi causa indu- citur, & consuetus à quavis levi alimenta devorata, vel humores à ventriculo per os excernit, sic ille, qui nunquam quartanam febrem sensit, cum primum eandem passus est, quantitatem grandem melan- choliae continere in proprio cor-

pore oportet, (à pauca enim non adeò proritur, ut febrile cogatur) quæ nunquam hyeme, & vere aggregatur, jam verò cum semel habitum ex multiplici febriendi actu cor acquirit, à leviuscula cau- sa eodem genere febris affici, mi- rum non est, inde ergo accedit, quòd primi quartanarii non nisi æstate, aut autumnò, ubi plurimum melancholiae usque ab immodico ca- lore, & siccitate aeris redundat, contingant, ac etiam, quia cum melancholia eo in tempore magis molesta homini esse soleat, quòd non nihil igne facultatis habeat, quam aliis temporibus humidis, tunc plus ab eadem homines proritantur, quàm alio in tempore, assueti ve- rò diu quartana febrile, quovis in tempore, & si melancholiae multò minor portio redundet, aut pu- treat, febriant, & cum nos suffi- cienter hoc tertium quæsitum ab- solverimus, & Galeni sectatores causam hujus problematis investi- gare non possint, superest Galeni opinionem in causis febrium falsam esse, ac nostram veram.

Modum nempè nullum excogi- tare illi poterunt, quo argumento à nobis soluto ipsi respondeant, si enim à melancholia putrefacta, & suo calore calefaciente cor, febris quartana oriretur, ut illi putant, quid prohiberet ab unciis decem, (exempli gratia) melancholiae pu- trefactae in æstate, aut autumnò fe- bres quartanas durantes annum pro- venire, & in alio homine à quin- que unciis putrefactis in vere, aut hyeme, quartanas per dimidium annum perseverantes oriri, nihil certè, non enim evadere rationem hanc poterunt Galenistae, sumen- tes ex similitudine nostrae solutio- nis modum, atque protervientes, quòd qui primum quartanam pa- tiuntur, non nisi à decem unciis

*Nullius valo-
ris solutio quæ
dam improba-
tur.*

*est autem
æque valens
causa*

melancholiæ putrefactæ possint febrere, quòd eorum cor validius tunc sit, quàm postquam quartanam per aliquot tempus passi sunt, & assueti jam febrem quartanam pati, à leviori occasione afficiantur, idque esse in causa cur non nisi æstate, & autumnò, in quo decem uncia melancholiæ aggregari (exempli gratia) queunt, febres quartanæ primum videri possint, & in aliis temporibus, in quibus non tanta aggregari valet, primæ quartanæ non visantur, his enim dictis, eorumdem assertio adversatur, inquit enim isti, in quavis accessione febris intermittens certam portionem humoris putrescentis in totius corporis ambitum protrudi, illumque esse rigorem, & frigorem, & febrium causam, ut in antecedentibus proprio capite diximus, si ergo accessio quartanæ prior ab uncia una, verbi gratia, melancholiæ putrefactæ cor calefaciente fit, tam in eo, qui alias novem uncias in corpore continet, quàm in alio cui quatuor tantum restant, (una ex quinque accessionem faciente consumpta) sentiendâ febris quoque erat, nihil enim conducunt ad calorem unius accessionis producendum novem, aut quatuor restantes uncia, quas antecedentem causam Arabes vocant, cum negent illi, ab alioque ab eo humore putrefacto, qui in tempore accessionis expanditur in corporis extrinsecas partes, cor calefieri, & febrere, residuo humore nedum putrescente.

Si etiam ut deleant Medici causam illam, quam nos redimus huius eventus, cavillentur, quòd experiamur pluries, quartanam incipientem in æstate, vel autumnò, durare duos, & quandoque tres annos, quòd fieri non posset, nisi in huiusmodi hominibus tanta me-

lancholiæ quantitas congregaretur, quæ sufficeret febrem per universum illud tempus prorogare. Et cum non totam simul aggregari in æstate, vel autumnò: in quibus febris incipit, sed in antecedentibus temporibus verisimile est, superest, in vere, & hyeme antecedentibus tantum melancholiæ esse aggregatum, quantum sufficeret, quartanam unius anni ad minus efficere, sed ex confessis à nobis, cum tantum melancholiæ congestum in æstate, vel autumnò fuisset, quòd durare solum per dimidium annum febris suffecisset, febris quartana fieret, ergo à fortiori, ut Logici inquit, si tam plurimum ejusdem aggregatum fuerit, quòd durare per annum posset, febris quartana in hyeme, aut vere inceptura erat.

Porrò cavillum hoc faciliter dupliciter dissolvi valet, primò negando nos dixisse, ideò dumtaxat in æstate, vel autumnò quartanas incipere, quòd solum in illis temporibus tanta melancholiæ moles aggregari queat, quæ sufficiat, primum cor in assuetum quartanam pati vellicare, & ad procreandum febrem impellere, sed ideò quòd etiam in æstate, & autumnò simul jungatur melancholiæ major vis proritandi cor propter calorem, & siccitatem adurentem, quàm in aliis anni temporibus, & cum in hyeme, & vere quamquàm adesset illa melancholiæ quantitas, quam arguens probare conatur, deficeret adhuc vis illa pungendi, & vellicandi cor ideò respondere possemus in illis temporibus quartanam nunquam incipere, vel aliter etiam quæsito respondebimus, negando quòd cum quartana prolixissima incipit, tantum melancholiæ sit aggregatum, quòd unius, vel duorum annorum durationi sufficiat: si enim

Solvitur cavillum.

Quodam cavillum proponitur.

tan-

tantum esset in præcedente tempore paulatim congestum, rationi consonum esset multò ante eandem incepisse suspicamur, certè, quòd à mala victus ratione patientis quartanam, melancholia post aucta, quartana prolixior, quam esse nata erat, fiat. Omnes enim, qui naturam ejusdem rectè caluerunt, salvam, & non ultra annum perdurantem scripsere, conjectantes quòd non plus aggregari melancholiæ simul possit, quàm quantum durare per annum febrem efficiendo valeat, dixit enim Avicena fen prim. 4. cap. sexagesimo: [Et secundum plurimum est ægritudo salva, & quando non accidit in ea error, non addit super annum.] Hippocrat. in fine lib. de Genitura hominis non adeò absolute, & distinctè, ut Avicena hoc idem scripsit, cum dixit: [Quòd autem quartanæ febres atræ bilis participes sint, vel hinc condiscere licet, autumno enim maximè homines à quartanis corripuntur, & in ætate à quinque, & viginti annis usque ad quadragesimum quintum, hæc enim ætas præ omnibus aliis, maximè à bili atra infestatur, & autumni tempus omnium anni temporum ad eadem aptissimum est quicumque autem extra hoc tempus, & ætatem à quartana corripuntur, pro certo scire oportet eam febrem non fore diuturnam, nisi quid aliud gravioris mali hominem infestaverit.] Quasi his verbis Hippocrates (si hujus libri pars hæc genuina est) sententiam aliam à nobis adductam, quam Aëtius ex eodem citat, moderetur, & limitet, ne Medici decipiantur, credentes eundem opinasse, non nisi in vigoris ætate quartanam contingere.

Reliquum quod idem Hippocrates sexto de Morbis popularibus, sectione sexta scripsit, puta: [Post

pilorum defluvium quartana febris non ultra annum.] Non adeò prolixum morbum hunc esse, ut ultra annum duret dicere videtur, quamquàm ideò, quòd non simpliciter, sed in illis tantum, qui passi sunt alopetiam, non transgredi annum quartanam dixit, non videtur expressè sensisse, longiorem morbum hunc non esse, quin oppositum, quod etsi ita sit, non nobis illud adversatur, cum etiam nos fateamur, à mala victus ratione multò longiorem posse provenire, quàm quæ per annum quartana durat, superest tamen causam reddere, cur alopecus quartanam non transgredientem annum patiatur, quam nullam aliam esse reor, nisi quòd alopetia in plurimum ab atrabulario succo originem trahat, ut qui morbum Gallicum patiuntur, & eadem communiter infestantur, testimonium exhibent, pendere enim à melancholia morbum Gallicum, innumera symptomata ejusdem palam docent, ut cum de morbo hoc scripserimus, Deo concedente, referemus: cumque potior pars melancholiæ in cutaneo illo morbo absumpta sit, credibile est parum ejusdem superesse ad longiorem, quàm unius anni quartanam procreandum.

Porro observavi quartanas pestilentes grassantes per majorem Hispaniæ partem anno 1545. & anno 1546. à me, & aliis Medicis visas, quarum innumerae juvenes, & senes complures interfecerunt, non cum primum invaserunt, sed nonnullæ post annum aliæ post decem menses, reliquæ in breviori, & longiore tempore, vocavique has pestíferas, quoniam per quendam in consuetum modum febrientes interimebant, solent enim quartanæ ob immodicum aquæ potum in splenis, & deinde jecoris obstruc-

*Pestilentes
quartanæ
quando visæ.*

*Post pilorum
defluviū quar-
tana non ul-
tra annū du-
rat.*

tionem, & in ascitem transire, ac quoque sic ægros interficere, quod frequentissimum est, solent quoque in pleuritidem ob sanguinem, quàm maximè vitiatum in fine hyemis, aut veris initio terminari, quod non adeò frequens, aliæ etiam scabie: & plures sine ullis aliis morbis sponte, vel Medici adjutorio quandoque finire, verum hæ, quæ in relata tempestate invadebant, cum ultimo ægros interficiebant: sola quadam febricula continua finiebantur, & intra triduum, vel septimam diem ægros munus vitæ peragere cogebant, mortuus certè est ex hoc genere febris, secundum meam sententiam illustis ille vir, & merito felix dicendus, Franciscus à Cobos à libellis secretis Imperatoris Caroli Quinti unicus.

An verum sit
æstivas quartanas
esse febres.

Hippocrat, lib.2. aphorism. 25. dicebat, æstivas quartanas plerumque fore breves, autumnales longas, & maximè hyemi proximas, quod verum non esse innumera experimenta, ac nonnullæ rationes me docuerunt, ego certè per totam vitam, ut suprà dixi, observavi, quartanas prope finem æstatis, & in autumnii principio, aut per triginta dies post ejusdem autumnii initium incipere, & nullas post incipientes à me visas, etiam experimenta docent, quartanas non ante finem veris omninò desinere, & si quandoque, ut superius scripsimus, in media hyeme nonnunquam pausent, sed non taliter, ut non multos post dies non revertantur, cum ergo brevior omnium quartanarum primum hominem invadentium exitus sit ver anni sequentis, ille prolixiores erunt, quæ prius incepere, sed æstivæ prius, quàm autumnales, & quæ hyemem attingunt: incipiunt, superest ergo æstivas omnibus aliis, quæ eodem tempore, quo ipse finiuntur: longiores fore,

quin si ipse conferantur incipientibus prope hyemem, longissimæ æstivæ, necessariò ob rationem ductam futuræ sunt.

Item relatus Hippocrates trigesimo quarto aphorismo secundi libri sic inquit: [In morbis minus periclitantur quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quàm quibus secundum nihil istorum congruit.] Et cum æstas calida, & sicca non sic congruat quartanæ frigidæ, & siccæ, ut autumnus, qui eandem temperaturam cum melancholia habet, superest magis periculosam quartanam æstivam futuram, quàm autumnalis, & etiam cum quartana periculosior, aut salvia non sit, nisi ex majore, aut minore duratione, (qui enim quartanam prolixissimam patiuntur, ii vel lienem, aut jecur, aut utrumque viscus obstructum habent) restat quoque æstivas, quia prolixæ sint, periculosas vocari, neque Galeni in expositione hujus aphorismi ratio ullius valoris est: si enim ideò putat æstivas quartanas febres, quia calore æstatis humores inutiles funduntur, & per totum corpus delati diffillantur, eadem ratione usum theriacæ, aut mitridati in æstate, & cum primum incipit quartana, approbaturus erat, cujus oppositum in libro de Præcognitione ad posthumum dixit, ibi enim, ut suprà retuli, vituperat Medicos theriaca utentes in quartana usque ad mediam hyemem, quando jam morbi materiam coctam esse suspicamur, quantò ergo magis vituperavit illos, qui in æstate, in qua quarta incipit, theriaca uterentur, & quòd ratio par sit, manifestum est, cum calore mitridati, & theriacæ humores diffundentur, & dissolvantur, consimilique ratione Galeni probare liceret, etiam balneum calida:

darum aquarum convenire in exordio quartanæ, ut quod diffundat humores in totum corpus, & eodem per halitum discutere valeat, quod tamen idem Galenus vetuit, nempe non animadvertit Galenus, quod in æstate per relatum diffusionum humoris melancholici incocti augeatur ipse, & majoris mollis, quàm erat fiat. Neque consideravit, quod si sua expositio aliquid valeret, falsus esset aphorismus Hippocratis ab eodem expositus, quoniam quartana, & pituitosi morbi æstate invadentes, ob idque tempori non congruentes minus periculo, si ob rationem redditam à Galeno fuissent, quàm si autumno, aut hyeme temporibus similibus morbis invaderent. Porro aphorismus ille, secundum meam sententiam vitiatus à Galeno, aut alio antiquo Medico fuit, litera enim vera hanc seriem erat servatura æstivæ quartanæ magna ex parte longæ autumnales verò breves, & maximè quæ hyemi attingunt, quæ irreprehensibilis fuisset, cum morbus consimilis tempori à minori causa oriretur, quàm dissimilis, ideòque citius auferendus credendus est.

Improbatur
evasio quæ-
dam.

His nostris objectionibus contra Galeni expositionem respondebat quidam Medicus satis doctus, atque noster amicus, non solum ob rationem à Galeno scriptam contingere æstivarum quartanarum brevitatem, verum potissimè, quod hæ oriantur à melancholia ex bili usta, quæ facillimè discuti in halitum, aut excerni per ventrem possit, sed hoc parum prodesse, vel ex hoc liquet: primò quod tam æstate incipientes quartanæ, quàm quæ autumno, vel hyeme incipiunt, non ante hyemis finem, & adhuc medium ver omninò desinant, quod eventurum non erat, quin opposi-

tum puta æstivas in æstate ipsa, aut autumno, vel initio hyemis omninò discedere, alias verò diutius durare. Secundo, quod brevitatem quartanæ Hippocrates (si ipsius foret aphorismus ille sic vitiatus) non tribueret tempori, sed humoris, rectiusque dixisset, à bili usta orientes quartanæ magna ex parte sunt breves, & ab aliis melancholiæ speciebus longæ, quàm ut scriptum invenimus, certè cum ut suprà ex eodem citavi omnes morbi omni in tempore contingant, potius expressurus erat causam brevitatis materiam biliosam ustam, quæ univoca esset, ut ille retur, quàm æquivocam tempus scilicet. Tercio, quod neque, quia æstas calida, & sicca sit, potius suspicari licet, quartanas à bili usta in eodem oriri, quàm ab aliis humoribus crematis, cum verò similis sit, in æstate quartanas à pituita, aut melancholia naturali ustis oriri, quàm in alio anni tempore, quia humores adeò frigidos, nullum aliud tempus posse urere videtur, quàm æstas.

Referebat Hippocrates sectione sexta, libri sexti de Morbis popularibus: [A quartana correpti à magno morbo non corripiuntur, si verò corripiantur prius, & succedat quartana liberantur.] Quam sententiam exponens Galenus dicit, morbum comitalem, seu epilepsiam ab Hippocrate, & veteribus Herculeum nominari, non quod Hercules eum passus sit, sed ut ejus fortitudinem explicent, eademque ratione magnum morbum eundem vocari, hunc ergo superveniente quartana mederi, & correptos quartana non infestare, certum esse Hippocrates testatur. Avicena autem sen prima quarti non sic intellexisse aphorismum illum Hippocratis videtur, sed magnum dixisse Hippocratem morbum, hoc est, gravem,

Quædam de
quartana Hip-
pocr. sentent.

vem, & diu durantem, atque à melancholia orientem. Verba enim Avicennæ sequentia sunt: [Et quartana, quæ salva est, liberat ab ægritudinibus malis melancholicis, sicut melancholia, & epilepsia, & in ea est securitas ab spasmo.] Nempè quòd ego hucusque verum esse expertus sum tantum, id est, epilepsiam patientem liberari superveniente quartana. Ingenuus enim vir Ludovicus Alvarez Scobarius, maritus sororis meæ Annæ Pereyra: qui per annos viginti & duos epilepsiam passus fuerat, liberatum à tam sævo morbo adveniente quartana, quæ per annum fermè integrum duravit, omnes hujus nostri Oppidi incolæ noscimus, neque statim ut ipsa cessavit, accessiones epilepticæ prorsus evanuerunt, quin potius per duos, ac tres annos nonnunquam quibusdam levibus accessibus epilepsiæ corripiebatur, donec omninò disparuit morbus illæ sævus, & hodie ab utroque malo liber, cum quinquagesimum suæ ætatis annum agat, juvenescit, & floret magis, quam cum quadraginta annorum fuisset, cæterum delirium ex melancholia patientem, & convulsione correptum, aut elephantia morbo nullum evasisse, superveniente quartana, recordor.

*Quartanas
ab indurato
splene multò
aliis longio-
res.*

Aëtius capite 83. sermonis primi, tetrabibli secundæ autoritate ruffi quartanas orientes ab splenis obstructionibus diuturniores aliis esse, referebat, adebatque signa harum quartanarum, ac dicebat: [Fiunt autem manifestæ ex colore, & crudibus, & quòd venter non facile egerit, & ex splenis tumore, & quòd ad sinistrum latus magis se reclinent ægri, est autem periculum ne progressu temporis etiam in aquam inter cutem hi incidant.] Quod manifestè docet, hinc potis-

simum originem trahere quartanarum pariter incipientium diuturnitatem, & brevitem, quòd sine splenis obstructione contingant, aut cum eadem, quæ enim cum indurato splene conjunguntur longas esse Aëtius asseverat, & nos experimur, ut lienem resecratum habentes breves. Certè non recordor patientem quartanam absque splenis, aut jecoris obstructione ante Maij finem non evasisse ab eadem, quo docemur verum esse quartanam cum splenis, aut jecoris, vel amborum viscerum obstructione longiorem, necessariò fore quavis alia in eodem tempore, quo ipsa incipiente, falsamque illam, quam ex vitiato Hippocratis, aphorismo 25. secundi libri Galenus exposuit.

A nonnullis parum doctis Medicis quæri solet, quomodo possibile sit, quartanas incipere, tertianis, aut continuis non præcedentibus, dubitandi, ac interrogandi occasionem hinc sumentes, quòd agentia naturalia, nata sint prius agere impassiva minorem vigorem habentia, quam in ea: quæ vigorosiora, ac rebelliora sunt, & cum bilis, à qua tertiana oritur, & sanguis, à quo continua pendet, minus rebellia melancholico succo sint, videbatur istis calorem putredinalem prius humores illos tenues oppressurum, quàm adeò crassum, ut melancholia est, non perpendentes calorem putredinalem non esse aliquam substantiam extrinsecam ab humoribus putrefactis, ut ignis, ac Sol, quæ calfaciunt prius, ac magis ea, quæ minus resistunt, quàm quæ plurimum se defendunt, sed ab indecenti humorum temperatura oriri eosdem putrescere, aut non, atque cum sæpissimè contingat, bile, & sanguine, ac pituita suam temperiem servantibus, melancholiam distemperari, inconveniet nihil quar-

*Indoctorum
Medicorum
quæsitum.*

quartanam à melancholiæ intemperie incipere, aliis humoribus innoxiiis existentibus.

Qui nuper uxores duxerunt, sæpe in quartanâ incidunt.

Nec oblivioni tradendum, frequentissimè contingere his, qui nuper uxores duxerunt, & immodico utuntur coitu, in quartanas incidere quoniam immoderatum coeundi exercitium refrigeret, ac siccat, cujus temperiei melancholia est.

CAPUT LV.

De signis quartanæ.

Signa exquisitæ quartanæ, quam longiorem spuria esse, nisi cum obstructione conjungatur rectè dixit Galenus octavo capite, primi libri de Arte curativa ad Glauconem, potissimum in arteriarum motu consistere Galenus retuli. At ego contemnenda hæc existimo: primò quòd parum intersit, in prima die cognoscere ex pulsu, an quartana, aut tertiana sit (quòd se fecisse fortè insolenter gloriatur Galenus) quoniam & si usque in quartam diem, in qua iterum febris invadet, ejusdem dignotio differatur, periculum nullum ægrotanti imminet, etiam quia ex pulsu tantum, cognoscere genus febris, quantò magis speciem, falsum esse, certè credo, ibi quoque existimat, senilem ætatem potius quam juvenilem à quartana infestari: quasi hoc adverteri Hippocrati velit, paucaque, & nullius valoris signa post hæc scripsit. Aëtius tamen proprio de Quartana capite dilucidius hæc sub his verbis retulit: [At verò naturæ corporum magis atra biliaria hanc febrem per ferunt, & ex temporibus autumnus, & præsertim ubi ipse seipso fuerit frigidior, ac siccior, & inæqualis, edulia item, & potiones, & totius vitæ victus siccus, & frigidus tempore existens,

quartanarum febrium signum est, & lienes aucti: hæc autem febris non statim à prima die omninò irruit cum rigore, sed aliquandò ex aliis in hanc fit transmutatio, ex his, quæ erroneæ, ac inordinatæ vocantur, verum in progressu rigor accedit, & cum augente, etiam rigor augeatur, sensus autem ægrotis contingit, non velut pungatur, & stimuletur cutis, velut in tertianis contingit, sed & per frigerantur vehementer, & velut franguntur usque ad ossa. Proindè audire est ægros dicentes: quòd ossium lassitudine tenentur, & carnem confringi imaginantur, pulsus porrò sunt parvi, obscuri, ac tardi, ac rari, in principiis accessionum, velut in nulla alia affectione: etenim juxta invasiones quartanarum arteria tibi ligata esse videbitur, & in trorsum trahi, ac prohiberi à regressu, quare etiam, si juvenis fuerit æger, tamen senilis extremæ ætatis motum arteria imitatur, si enim ægrotantis naturalem pulsum noveris, aut in principio exacerbationis alterius morbi affueris, nihil aliud expectaveris, quo minus pronunties, irruentem à principio febrem quartanam esse, adeò immensa quædam mutatio pulsus ad raritatem, & tarditatem fit, urinæ verò his in principio quidem albæ, ac tenues, & aquosæ, nimirum propter materiæ crassitudinem percollatæ, progrediente vero morbo, pro ratione colorationis fiunt, & subsidentiam habent crassam. Sequitur autem sudorum copia circa exacerbationis declinationem.] Hæ sufficienter quartanam ostendunt, quamquàm ipsa satis nota sine his, cum simplex est, sit ad medelam ergo ejusdem transire tempus est.

CAPUT LVI.

De medela febrium à melancholia orientium, quæ sæpissimè per quartos dies accidunt, ideòque de quartana medela nuncupatum.

Hippocrates secundo de Morbis, libro medelam quartanæ, ut referam disposuit. [Cum febris quartana ex alio morbo, non purgatum apprehenderit, pharmacum deorsum purgans bibendum dato, deindè caput purgato, postea rursus infra purgato, si verò his factis non cesset, interpositis duabus invasionibus post purgationem infernam, multa calida ipsum lavato, & feminis hyosciami milii magnitudinem, & mandragoræ tantundem, & fucci silphii trium fabarum magnitudinem, & trifolii tantundem, in vino meraco bibat: at si firmus, & sanum se esse putans ex lassitudine, aut profectione febre correptus, ad quartanam deveniat, fomentis ipsi adhibitis, alium dato, in melle tinctum. Deindè lenticulæ decoctum bibat, melle, & aceto ammistis, postquam autem repletus fuerit vomat, postea calida lotus ubi frigidus factus fuerit, cyceonem ex aqua bibat, vespèrì cibus mollibus, & non multis utatur, altera verò exacerbatione, ubi multa calida laveris, & stragula ipsi injeceris, donec exudet, statim veratri albi radices trium digitorum longitudine, & trifolii dragmam, & fucci silphii duarum fabarum magnitudinem, in vino meraco bibat, & si vomitiones ipsum urserint, vomat, sin minus, post caput purgatum, cibus autem utatur, quàm mollissimis, & acerrimis, cum verò exacerbatio ipsum invaserit, jejunos medicamentum ne bibat.] Hanc curationis quartanæ normam cum lego

non parum admiror, si Hippocratis genuinus liber hic, & alii de morbis sunt, cur à Galeno, & aliis Medicis anterioribus, & posterioribus annotati jam, ut qui exoleverint, non sint, & lectores moniti, ne fidem illis sententiis dent, quibus quartanarios innumeros in vitæ discrimen pellicient, at si ejusdem non esse creduntur, cur quoque inter expurios isti, & alii annumerati, seorsum non excuduntur, & venduntur, & non simul cum germanis: ut nunc fit, nescio enim Medicum ullum adeò indocum reperiri nunc posse, qui palàm non intelligat, quantum à vera methode curativa, illa, quæ ab Hippocrate recensita est, distet, quid enim absurdius, quàm quòd si alius morbus puta tertiana, aut continua febris, vel quivis alius in quartanam permittetur, & æger prius in aliis morbis purgatus non sit, quòd statim per ventrem purgetur quartanam patiens, & post quæ caput purgant, dentur, ac mox iterum venter solvatur. Nempè cum humores, qui præcedentes morbos genuerunt, jam in halitum, vel per aliam sensibilem vacuationem à natura excreti sint, & solum melancholicus succus quartanam gignens supersit, non video ego, cur statim humor adeò coctioni rebellis bis per ventrem sit subducendus, & non sit ejusdem expectanda concoctio, quæ in autumno, & quandoque usque ad mediam hyemem non perficitur, etiam quid conferrat capitis purgatio quartanariis: in quibus origo ab splene fermè semper est, ignoro. Lavare aqua calida, quod idem est, cum descendere in balneum aquæ calidæ: quantum noceat quartanam patientibus, nisi cum in totum humor concocatus est, nullus ignorat, neque cavere hoc Galenus oblitus est, cum

, pri-

primo de Arte curativa ad Glauconem, capite citato sequentia scribat verba: [Et si omnino possent à balneis abstinere, solis contenti frictionibus, quam plurimum ex eo iuvamen admitterent.] Medicamentum etiam illud recipiens hyosciami semen, & mandragoram, quod bibere postquam alius subducta est, Hippocrates præcipit, jam quod prodesse valeret, non alio in tempore, quam in eo, in quo usus theriacæ approbatur, putarem ego. Porro in antidotario Nicolai, quod cum libro Mesues, venditur scribitur quodam medicamentum vocatum musa enea, non dissimile huic composito ab Hippocrate in medela quartanarum, nam illud Nicolai etiam hyosciamum, & mandragoram, ut Hippocratis recipit, & alia calida simplicia non dissimilia facultate silphio, & trifollio, ac vino, usus hujus frequens erat cuidam Medico impostori, qui veteres, & recentes quartanas, ac tertianas se medicaturum promittebat, ejusdem deglutitione, plurimosque à tribus, aut quatuor accessibus quartanæ, aut diurnæ tertianæ, tantum bibita musa illa, liberabat, & numis, quos cum ægris, quibus medebatur pro solutione pepigeris receptis, indistans Oppidum discedebat, neque multos post dies sævior febris invadebat, & deterius eosdem vexabat ægros, qui se illufos esse ab impostore non sine animi dolore frustra cruciabantur, nempe opium, hyosciamum, mandragora, & similia sui immensa frigiditate arterias, & venas adeo constringunt, ut humor plurimus vitiat, & nedum, coctus qui à corde sejunctus erat, & febrem tunc nondum producebat in cor repere ab illis medicamenti prohibeatur ne occasio febris esse valeat, ut ante assumptio-

nem medicamenti poterat, at cum diu per tres, aut quatuor accessiones prohibitus humor, in cordi venas proximas, & in ipsum cor diffundi, alios humores sibi proximos vitiet, ipseque crassior, & rebellior à medicamentis dictis sit conversus, & vires ægrotantis imbeciliores venenosa qualitate sint versæ, cum majore vi prorumpens ipse, qui cohibitus erat humor, deterius quam prius cordis sanguinem inficit: ac inde validiores febres fiunt: & non raro in mortem æger impellitur: neque minus indoctus, quam præteritus alius quoque ejusdem Hippocrati in supra dicto loco ordo medendi quartanas eorum, qui prius nullum alium morbum passi sunt, est, ut qui rectam curationis normam infra scribendam legerint, clarè intelligent, sed Hippocratis sententias de medela hac taxare desino, ut ad Cornelii Celsi Galeno antiquioris decreta de re hac examinandum deveniam. Et quoniam caput de curatione quartanæ in hoc Authore pendet à capite antecedente de medela tertianæ, necessum est, utrumque transcribere, nonnullis interjectis verbis, quæ Cornelii sententias obscuras planas reddant, ac postea nostram, de febre hac, sententiam in medium ponere. Dicebat ergo Cornelius libro tertio, capite 14.

Cornelii de tertiana curatione sententia.

SI tertiana verò, quæ ex toto intermittit, aut quartana est mediis diebus, id est, in illis, quam mediant inter priorem, & sequentem accessiorem, & ambulationibus uti oportet, aliisque exercitationibus, & unctionibus quidam ex antiquioribus Medicis Cleophantus

in hoc genere morborum multò ante accessiōem caput ægri multa calida aqua perfundebat, deinde vinum dabat, quod quamvis pleraque ejus viri præcepta secutus est Asclepiades, rectè tamen præteriit, est enim anceps (id est dubium) præsidium illud, ipse Asclepiades, si tertiana febris est, tertio die post accessiōem (hoc est, statim ut accessio secunda finitur) dicit aluum duci, oportere, quinto post horrorem vomitum elicere, deinde post febrem sicuti illi mos erat, adhuc calidis febre dare cibum, & vinum, sexto die in lectulo detineri, sic enim fore idem referebat, ne septimo die febris quarta accedat, id sæpè fieri posse verisimile est. Tutius tamen est, ut hoc ipso ordine utamur, tria remedia vomitus alui ductiōis, vini potus, per triduum, id est, die tertio, & quinto, & septimo tentare, neque vinum nisi post accessiōem die septimo bibet. Si verò primis diebus discussus morbus non est, inciditque in vetustatem, quo die febris expectabitur, in lectulo se contineat æger, post febrem perfricetur, tùm cibo assumpto bibat aquam, postero die, quo cibo vacat (hoc est non comedit) & ab exercitatione, unctiōeque aqua tantum contentus conquiescat, & id quidem optimum est, si verò imbecillitas urgebit, & post febrem vinum, & non aquam, ut ante præcepi, & medio die (id est, in qua febre caret) Paulum cibi debet assumere: neque sola aqua contentus, ut jussuram esse tenebitur.

Verba Cornelii Celsi, capitis XV. de Curatione quartana.

EAdem in quartana facienda sunt, sed cum hæc tardè admodum finiatur, nisi primis diebus discussa est, diligentius ab initio

præcipiendum est, quid in ea debeat fieri: igitur si cui cum horrore febris accessit, eaque desit, eodem die, & postero, tertio quoque continere se, servando sequentem ordinem debet, aquam tantummodò calidam primo die post febrem sumere, biduo proximo (hoc est in duobus diebus post primam febrem) quantum fieri potest, ne hanc quidem bibere, si quarto die cum horrore febris revertitur, vomere debet sicut ante præceptum est, deinde post hanc secundam febrem modicum cibum sumere, vini quadrantem (hoc est uncias tres) bibere, postero, tertioque die, id est, in duobus diebus sequentibus secundam febrem, abstinere: aqua tantummodò calida, si sitis est, assumpta, septimo die (in qua tertia quartana accessura est) balneo frigus prævenire, hoc est, antequam frigus invadat, balneari, abstinere, & continere se debet, & aqua tantummodò calida si siccet, uti, ac tùm ita alio sequenti septimo die, quæ decima tertia morbi dies est, balneo frigus prævenire, si febris post relata duo balnea facta (septima, & decima tertia die) iterum reddierit ducere aluum expediet, ubi ex eo alui ductu corpus conquieverit, in unctiōe vehementer perfricari, eodem modo sumere cibum, & vinum, biduo proximo se à vino, & alimentis abstinere, frictiōe servata, decimo (post sextam accessiōem) die (quæ vigesima quinta morbi dies est) rursus balneum experiri: si postea (transata nona quartana) decima febris accessit, æquè perfricari, vinum copiosius bibere, ac si proximum est (ut febris auferatur) quies tot dierum, & abstinentia cum cæteris, quæ præcipiuntur, febrem tollent. Si verò nihilominus remanet, aliud ex toto sequendum est curationis

genus: idque agendum, ut quod diu sustinendum est, corpus facile sustineat, quominus (hoc est ut non etiam) curatio probari Eraclidis Tarentini debet, qui primis diebus ducendam aluum, deinde abstinentium usque in septimum diem dixit, quod ut sustinere aliquis posset, tamen etiam febre liberatus vix restrictioni valebit, adeo si febris saepius accesserit, concidet, id est, morietur: igitur si tertio decimo die (post decimam quartanam, puta quadagesimo à febris initio) morbus remanebit, balneum neque ante febre, neque post eam tentandum erit, nisi interdum (id est quandoque) jam horrore discusso, horror ipse per eadem, quæ supra capite duodecimo hujus tertii libri præscripta sunt, expugnandus, deinde post febre debet ungi, & vehementer perfricari, cibum, & validum, & fortiter assumere, vino uti quantum libebit, postero die cum satis quieverit, ambulare, exerceri, ungi, perfricari fortiter, cibum accipere sine vino, tertio die abstinere, quo die vero febre expectabit, ante surgere, & exerceri, dareque operam non oportet, ut in ipsam exercitationem tempus febris incurrat (quin si fieri possit, prius exercitatio facienda) sic enim sæpe illa discutitur: at si in opere (quoniam aliter fieri non potuit) febris occupavit, tunc demum se recipere (hoc est in torum se ducere oportebit) in ejusmodi valetudine medicamenta sunt, oleum, frictio, exercitatio, cibum, vinum, si venter astrictus est, solvendus est, sed hæc facile validiores faciunt, si imbecillitas occupavit ægrum pro exercitatione gestatio est, si ne hanc quidem sustinet, adhibenda tamen fractio est, si hæc quoque vehemens onerat, intra quietem, & unctionem, & cibum sustinendum est,

dandaque opera est, nequa cruditas in quotidianam id malum vertat, nam quartana neminem jugulat, sed si ex ea facta quotidiana est, in malis æger est, quod tamen nisi culpa, vel ægri, vel curantis nonnunquam fit.

Verba Cornelii capituli decimi sexti de medela duarum quartanarum.

AT si duæ quartanæ sunt, neque hæc quas proposui, exercitationes adhiberi possunt, sed ex toto quiescere opus est, aut si id difficile est, leviter ambulare, confidere post ambulationem, diligenter in volutis pedibus, & capite. Quoties febris accessit, & jam desit, cibum modicum sumere, & vinum: reliquo tempore, nisi imbecillitas urget, abstinere à vino, aut si duæ febres penè junguntur, post utramque (id est transfatis ambabus) cibum sumere, deinde vacuo tempore (hoc est cum febris abest) & moveri aliquid, & post unctionem cibo uti, cum verò verus quartana raro nisi verè solvatur, utique eo tempore attendendum est, ne quid fiat, quod valetudinem impediat, prodestque in vetere quartana mutare subinde victus genus à vino ad aquam, ab aqua ad vinum, à lenibus cibis ad acres, ab acris ad lenes transire, esse radicem (id est, comedere raphanum) deinde vomere, jurevè pulli gallinacei ventrem resolvere, oleum ad frictiones adjicere, calefacientia ante accessionem sorbere, vel aceti cyatos duos (hoc est sextarii partem sextam) vel unum synapis cum tribus Græci vini falsi, vel mixta paribus portionibus, & aqua diluta, piper, castoreum laser, myrrham, per hæc enim, similiaque corpus agitandum est, ut moveatur, ex eo statu, quo detinetur, si febris quieverit, hoc est

aufertur, diu meminisse ejus diei, quo infestare solebat convenit, eo-que die vitare frigus, calorem, cruditatem, lassitudinem, facili enim revertitur, nisi à sano quoque aliquandiu timetur.

Verba Cornelii capitis decimi septimi.

AT si ex quartana quotidiana facta est, cum id vitio cruditatum aliquarum inciderit, per biduum (in quo si simplex quartana foret integer, & sine febre futurus erat) abstinere oportet, frictione uti, aquam tantummodò vesperi potui dare (tertio die, quæ quarta est, computatione facta, à quartana immediatè præcedente, tertia verò si computetur à biduo antecedente) sæpè fit, ne febris accedat, sed si vè febris fuerit, si vè non fuerit, cibus post accessionis tempus est dandus (id est, expectare oportet, quòd tempus transeat, in quo quartana solita erat, invadere) at si febris manet, per biduum abstinentia quanta maximè imperari corpori potest observanda, frictione quotidie utendum est.

Decretum Authoris in Cornelii sententias.

PLacuit post ductam, ex Hippocrate sententiam de quartanæ medela, hos quos legistis ex Cornelio contextus explicare, tum ut qui ob nimiam hujus Authoris in scribendo brevitatem, & elegantiam, eundem intelligere non valerent, nostris additionibus possent, tum ut cunctis hæc nostra commentaria lecturis pateret, quàm rudis, & inculta Medica facultas parum ante Galeni tempora fuerit, ac plurimum, quod ipsi, ac cæteris posterioribus, qui eandem plus, &

amplius excollunt, debeatur, ut quoque studiosi viri, & aucupandæ gloriæ cupidi, non satisfacisse putent, cum Platonem, Aristotelem, Galenum, cæterosque veteres Scriptores callent, si eorundem lapsus, quorum non pauci passim nos offendunt, annotare (ne indocti tyrones in eosdem impingant) non valuerunt, atque nonnulla veteribus ignota non addiderint, quibus scientiæ, quæ primum humiles, & ignotis parentibus ortæ, obscuræ erant, illustres rederentur, & quæ jam splendorem, acquisiverint, novis inventis amplissimè fiant, & tandem per hominum doctorum manus scientiæ quotidie auctæ perfectum decorem assequantur.

Neque minus considerandum se offert, quantum in hac medicinali facultate indoctis aberrare liceat, agris, & vulgo imperito Medicorum errata ignorantibus, cum enim veræ methodi curativæ quartanæ infra exarandæ non tantum differant ab iis, quas ex Hippocrate, & Celso retrò duximus, verum omnino illis adversentur: necessum est, antiquos illos Medicos passim jugulare quartanam patientes, agris ipsis accersire suos carnifices jubentibus, numisque, & donis necem propriam ignavis mercantibus, quod quamvis ita, ut retuli sit, non peculiare huic arti est, inconstantissimam esse, ut falsò Plinius eidem tribuit, cum tam naturalis, & de moribus physica, quàm legum, & armorum peritia inconstantiores medicina fuisse, veterum Scriptorum monumenta probant, si enim Licurgi Lacedemoniorum Regis instituta horum temporum Jurisperitis monstrarentur, non solum ipsa vituperarent, verum ab stolido quopiam facta indubiè crederent, quæ enim lex stultior nobis offerri posset, quàm unius reipublicæ ægros,

& reliquas hominum facultates, pariter in divites, & pauperes, ignavos, & solertes: continentes, & voraces, lege distribui: quam tamen Licurgus, ut Plutarchus in vita ejusdem refert, ut sanctissimam fancivit, suisque Civibus observare compellit, neque minora monstra in Platonis Reipubl. & Aristotelis Politica, qui ea legerit inveniet: certè ab Imperatorum temporibus usque ad hæc nostra sæcula easdem leges toties permutatas, interdictas, & permissas, ut scribere nefas sit: inconstantem omnibus scientiis hanc esse dillucidè quoque probat, naturalis etiam facultas, quàm quòd de invariabili natura tractet, immobilis futura erat, in quot sectas, per diversorum temporum curricula sit partita, sectarum nomina Stoicorum, Academicorum Peripateticorum, & aliorum, quæ vix referri possunt, palàm ostendunt. Quanto quoque dissideant Macedonum priores falanges acuneis posterioribus Romanorum, & horum in militia ordo, ab ea, quæ post ab humis Uvandalis, Gothis, & aliis Barbaris usitata est, omnes audivimus, verum quòd multò diligentius nunc, quam ante, hæc pugnandi peritia exulta sit, tormentaria ars parum antequam geniti nos sumus inventa probat: quo non minus, quàm præteritis docemur, debellandi scientiam non plus constantem præteritis fuisse, sed hæc mittamus, ut quod scripsimus, puta Cornelii methodis potius interim, quàm curari tertianam, & quartanam patientes ostendamus.

Quod ut sine multis verbis clarè doceamus, id prius supponere expediet, genericas methodos curativas morborum hisce temporibus observatas, quibus falsæ antiquorum sunt explosæ, felicibus eventibus, & firmis rationibus, quæ hic

non scribuntur, esse fulcitas, cum ergo vomitionem fieri præcipere, priusquam à totius corporis vasis humorum copia vena secta, sit extracta, aut per aluum subducta, adverteretur illi generali præcepto medicinæ, quamlibet vacuationem tantò prius alia exercendam, quanto universalior illa sit, & indocti pariter, ac docti fateantur, venæ sectionem, & alui purgationem universaliores vacuationes vomitionibus esse, clarum superest, mutasse ordinem Asclepiadem primum per aluum expurgans tertianam patientem, & post per vomitum, è contrà faciendo, errorem notissimum esse, neque minorem, tam Asclepiadis, quàm Celsi judico, quòd statim, ut febris desinit, adhuc febrientis viribus non resectis, ventrem subducere rubeant cum possint subductionem in diem sequentem differre, in qua æger integer, & sui juris est, potensque pharmaci nocumenta corrigere, & sufferre, etiam quid indoctius, quàm de sanguine mittendo mentionem nullam in hoc capite agere, & remedium adeò generosum, quo solo debite exercito sæpè à Medicis: febris tertiana auferatur, oblivioni traddere, & solo suo præcepto capitis decimi, libri secundi, in sequentem modum jubente: [Ergo vehemens febris ubi rubet corpus, plenæque venæ tument, sanguinis detractionem requiri.] Tacere, experientibus nobis in lentis febribus, & ubi corpus pallet, & venæ plenæ non sunt, sanguinis missionem sæpissimè tertianas auferre, non quia multus, sed quoniam vitiatus sanguis in illis sit. Aqua calida lavare caput multò ante accessionem Cleophrantus præcipiebat, quod clarè adversari videtur Hippocratis aphorismo quadragesimo tertio, septimi libri dicenti: [Si febris non ex bili habeat,

mul-

*Improbantur
Cornelii de-
veta.*

multa aqua calida capiti super infusa, solutio febris fit.] Nam tertianas in plurimum à bili pendere, omnes fatemur. Nempè cui fundamento innitatur Hippocratis, & Cleophanti decretum illud, de lavando capite per aquam calidam in febribus à bili, vel ab alia causa pendentibus, ad ea de quibus agimus non expectat, sat est innuere, quòd non ut cutis totius corporis à frigore obstructa referetur, neque ad lassitudinem ullam medendum proficiat, ut Galen. in commento dicebat. Quoniam si id Hippocrates vellet, balneari febrientem, ut sæpè solet, & non capiti tantum aquam superinfundere iussisset, nisi protervias, ut Galeni expositionem defendas, balneas temporibus Hippocratis non aliter fieri, quàm supra caput aquam calidam in totum corpus descendentem infundendo, quod falsum esse clarius est, quàm probari indigeat. Tàm quòd multi morbi sint, in quibus à claviculis usque ad pedes balneari corpus convenit, capite nequaquam madefacto, quàm quòd ubi crura, & brachia lassitudinem paterentur, parum prodesset, capiti aquam superinfundere, verosimilius ergo esset Hippocrat. & Cleophantum opinatos fuisse, universas corporis venas oriri à capite, nisi veritas ipsa, & Galeni sententia, commentario secundo de humana natura non cavisset, & clare probasset, commentationem illam de venis in loco citato scriptam à quopiam indocto fuisse libro illi de humana natura insertam, sed hæc annotasse inter alia multa, quæ etiam possem, in brevi illo capite de tertianæ medela sufficere.

Transeamus ergo ad monstrandum non pauciores, neque minores esse lapsus in quartanæ medela, quam in antecedente, inter innu-

meros enim hic exiguus non est, in die in qua tertia quartana accessura est, jubere quartanam passuro, ut in balneum descendat, materia incocta, & nedum evacuata existente, etiam in decima sexta die à morbi initio corpus pharmaco expurgare, satis, ac methodicum est, cum humor atra biliarius quartanæ nequaquam poscat tam celerem evacuationem, ut post in vera medela ejusdem docebimus, sola aqua quoque calida alere in prioribus tribus diebus febrientem quartana, morbo adeò prolixo, & in quatuor sequentibus unica cibatione cogere ægrum contineri, post etiam in sequentibus aliis septem diebus non solidioribus neque pluribus alimentis ægrum ali, quàm in prioribus, non tantum à veris medicinæ methodis præcipientibus, quòd ubi status morbi seriùs expectatur, ibi à principio uberiùs reficiendum corpus sit, est alienum, verum & suspicionem inferens ne fortè ante morbi finem deficiat æger, illud Eraclidis Tarentini decretum in hujus morbi medela satis à veritate distat, ut Cornelius inquit. Ut quoque præscribendo convenientem horum victus rationem dementia Eraclidis dementia Cornelii excellit, quamquàm hic non sine æqua labe alium vituperet, plures annotare ex Cornelii capitibus errores superfluum mihi videor, cum nihil eosdem plus patefaciat, quam capitis sequentis cum præcedentibus collatio, ordiamur ergo veram quartanæ medelam, quæ in sequentem modum habet, exarare: quò etiam si quem Galenus commisit lapsum, facile ostendetur.

CAPUT LVII.

De vera medela quartana simplicis intermittentis in methodos curativas per victus rationem, ut aliarum febrium distincta.

1. Methodus.

NON multis præceptis hujus febris medela absolvenda, ut aliarum erit, quoniam etsi prolixior præcedentibus esse soleat, cum salubrior illis sit, non tot ambages ut curetur poscit, ut cum pharmaca, quibus est medenda scripsero, docebo: certè, ut reor, nullus à quartana moreretur, qui septuagesimum non esset transgressus annum, aut duos affectus fuisset, si decenti victus ratione maximè in aquæ, aut vini potu, uteretur, quapropter hæc una sit prima, & maxima curativa methodus in die, in qua quartana accessura est, nihil bibere sex horis antequàm frigus, aut rigor ægrum corripere solet, neque quatuor postquàm febris, sublato jam frigore, incepit, quàm maximè quartanariis observare convenit, si enim infelices exitus quartanam patientibus contingunt, frequentissimè inde sunt, quia in induratum splenem, & aquam intercutem incidunt, cumque ambo hæc mala aquæ potu crescant, & foveantur, vitare eandem, salubre erit, & ea indecènter uti, perniciosum.

2. Methodus.

Nec minor custodia in assumptione alimentorum adhibenda, quàm in aquæ potu erit, quòd adeò alimenta noceant, ut aqua, sed quod ab eisdem crassis, vel lentis, jecoris, & lienis obstructions formidandæ originem trahant, ut ab aqua, etiam quod in die in qua quartana accessura est, parum minus noceat, alimentum, quod imminente jam frigore, aut rigore pranditur, quàm aqua eodem tempore bibita, salubre ergo erit, si febris in hora pri-

ma, aut secunda, sive tertia post meridiem est accessura, febrientem jejunum, & sine alimento, & potu, & somno, abstinentem per totam illam diem detinere, donec rigor, & frigus pertranseant, & febris statum, aut declinationem sit assecutum, tuncque cortices radicum buglosæ cum saccharo conditas, aut cucurbitam eodem modo confectam tempore veris, & æstatis, ac in autumnii prioribus mensibus mandandas febrienti dare, in hyeme autem cortices mali Medici, ut præcedentes confectæ, vel alia bellaria parumper calida exhibere, & post si à siti molestetur æger, non multum aquæ decoctæ bibat, verendus enim adeò est aquæ potus, non solum cum rigere, aut febrile incipit quartanarius, sed cum nedum febrit, ut nihil plus, ablata jam febre, carnem pulli gallinacei decoctam cum foliis borraginis, & nostro communi petroselino in calidis temporibus, aut caponis, seu gallinæ in frigidis mandat, vinumque album tunc bibat, quòd si febris serius ventura est, puta in quinta, aut sexta post meridiem hora, & æger tollerare famem, quia senex, aut puer, sive imbecillus est, non posset, sanum consilium est, postquàm à lecto surrexit, ventrem exonerare, parumque ambulare, statimque jecur gallinæ, aut pulli gallinacei, seu eorundem pauxillum assum comedere, & vinum lymphatum bibere, aut si validior æger fuerit, solum florem borraginis, aut cortices buglosæ, aut aliud consimile cum saccharo confectum jantare, & parum vini, ut dixi, bibere, & per totam diem sine ullo alio alimento, aut potu, aut somno, febrem sperare, in qua eadem, quæ supra præcepta sunt, observare conveniet, in aliis diebus, in quibus æger non febrit, carnes, & alimen-

ta in 4. methodo se lecta comedere, ac coenare præcipio.

§. Methodus.

Cum non omne vini genus, neque aqua quævis quartanam patienti conveniat, necessarium est, quæ ex vinis utiliora sunt, atque si aqua decocta semper sit bibenda, quæ salubrior sit exprimere, neque non herbas, quibus est aqua coquenda monstrare, de vinis ergo est nostra sententia, quod nigra, & rubra, quia crassioris consistentiæ, quam alba sunt, minimè his conveniant, neque omnia alba, illa enim, quæ dulcia sunt, & obstructions gignunt, ac pontica, & nova minimè convenire illis existimo, quapropter ex vinis nostratibus puta Methy-nensibus, nullum primi anni bibere consulo, quoniam illi, qui asseruari ultra annos duos non valent immaturi sunt, & cum in primo anno hi bibuntur quartanariis nocent, reliqui usque in finem duorum annorum, aut anni unius, & dimidii incocti permanent, neque generosa vina sex, aut septem annorum utilia in initio quartanæ sunt, secus in fine, hujus sententiæ Galenus de medela quartanæ, primo de Arte curativa ad Glauconem fuit, quem Paulus, & Aëtius, cæterique Græci sunt sequuti, aquam crudam neque interdiciunt, neque permittunt Græci Medici, fortassisque cum dicunt: [Vino utendum est paucò, albo, & tenui, ac moderatè calido.] Intelligere volunt, tantum vinum album aqua cruda lymphatum esse tamdiu bibendum, quamdiu quartana perduraverit, si vè per menses sex, aut per annum duret, & ideò moderatè calidum per aquæ, scilicet, commistionem laudaverint, quod autem observare in aquæ potu convenit, id est, nunquam crudam aquam quartanarios, si possibile fuerit, tam in diebus intermissionis, quàm in diebus

in quibus febrit, bibat, sed decoctam cum semine, aut herba, aut arboris foliis, aut cortice vim moderatè calefaciendi, & aperiendi habente, neque in hunc usum utilior aqua eligenda erit, si hæc ingrator ægro fuerit, sed maximè grata procuranda, cum enim morbus hic adeò prolixus esse soleat, ut annos duos quandoque transgrediatur, à principio maximè custodire virium robur conveniet, ne viribus dejectis æger subcumbat, & cum ingratus aquæ potus appetitum ciborum sæpè tollat, hic quàm maximè vitandus, præsertim in primis duobus mensibus à quartanæ initio, in quibus fastidium ingens adeò molestare quosdam quartanarios solet, ut à lectis præ imbecillitate surgere non permittat: sunt ergo semina pro decoquenda aqua utilia anesi, fœniculi, apii, & asparragi, urticæ, herbæ asplenium, quam scolopendrium vocant, hyssopum, adiatum, quam capilum veneris juniores dicunt, agrimonia, neque in hunc usum utilem esse myricam, seu tamaricem puto, quod ea immodica adstrictioria vi polleat (ut ex facultatibus ejusdem scriptis à Dioscoride, libro primo, capite quadragesimo nono facilè ellicitur) quæ in totum contraria est scopo curationis morbi hujus, puta reserandi quæcumque obstructa sunt, decipiuntur ergo Medici, cum myrica in quartanæ medela utuntur: quia in citato capite Dioscorides de eadem dixerit: [Lienem absu-mit.] Non considerantes, quod quæ astrictoriam vim habent, ut aqua calibeata, & tamarix non aliter splenicis profunt, quàm lienem ad-eò constringendo, postquàm à totius corporis vasis crassi, & lenti humores sunt excreti, ut quidquid in eo contentum est, extrahant, ceu qui aquam à madida sponsia, quæ

non

non dissimilis spleni est eamdem comprimendo ellicit, modo ut relata utilia sunt his, qui tantum in liene melancholicum succum habent, sic noxia erunt illis, qui in totius corporis vasis, ut dixi, illum continent, nam adstringendo venarum, & cutis oscula, rebellem educationi eundem reddunt, toto ergo tempore, quo febris quartana perdurat, usus hujus arboris vitandus est, quoniam in venis melancholiam contineri, certi sumus, post verò ejusdem ablationem, si splen inflatum manserit, decocto illius, & aqua, ferrata uti, nisi quid aliud obftet, licebit: cæterum cortices radicis buglosi, quæ expurgandi melancholicum succum vim habent, ut ex 112. capite, libri tertii Dioscoridis ellicitur, tam quòd scribat: [Ajunt eam, quæ tres thyrsos emittit, cum semine, & radice tritam, potamque, contra tertianos horrores prodesse, quæ quatuor ad quartanos.] Tum quòd in fine capitis prædicti adjungat: [Quod in vinum dejectum animi voluptates auget.] Utiles sunt, ut ex aqua decoquatur, cynamomum etiam utiliter aquæ infunditur, maxime ubi ventriculus quartanarii plurimum latus est, glycyrrhiza etiam est utilis: ex his ergo omnibus, & aliis ejusdem facultatis eligenda ea sunt, quæ ægro plus grata sint, & aqua his decocta bibenda, aut si nullum ex prædictis tollerare febrientis gustus valet, aquam tantummodò coctam bibat, ejusque quàm minus possit.

Methodus.

Ex alimentis utiliora sunt, quæ calidam, & humidam temperiem habent, dummodò concoqui habitata sint, & tenuem gignant sanguinem, quapropter vitanda erunt omnia frigida, & sicca edulia etiam porcinae carnes, quoniam crassum sanguinem gignant, ut Galenus in

Tom. II.

medela quartanæ, primo de Arte curativa ad Glauconem præcipiebat. Verum si ciborum appetitus adeò adjectus est, ut parum comedere æger valeat, ut in primis mensibus hujus morbi contingere, ut dixi solet, permittere ægro ut pauxillum ex carne porcina salita, aut recentè macinata comedat, utile esse judico: hanc enim sapissimè concessi his febrientibus, & feliciter cessit, nam illi, qui comedere relatas carnes cupiunt, simul aliorum laudabilium alimentorum aliquid conjunctum cum porcina carne devorant, quo dejectæ vires foventur, tandem carnes gallinarum, & pullorum earundem, ac juvenum perdicum, & fasianorum, & omnium montanarum parvarum avium, utiles sunt, & ovorum earundem lutea, noxia autem avium in paludibus degentium caro, ut arietum anniculorum, & vitulorum proficua, ex piscibus solos Galenus permittebat, concoqui faciles, molles carnes, & nihil tenax habentes, quales sunt parvi in fluminibus degentes, præsertim qui ab Hispanis bermejuelas nominantur, etiam turtures pisces, non genus illud piscis marini, turtur, & pastinaca vocatum, quod in cauda venenum præsentissimum habere, inquit, sed quod nos, truchas, sermone vernaculo vocamus, murenæ in fluminibus piscate (lampreas Hispanum vulgus nominat) carnem mollem habent, quæ in aliquorum ventribus non difficulter coquitur, cum ergo comedere has quartanarii, qui ab aliis alimentis abhorrent, appetunt, ego id non veto, dummodò pluries non faciant, neque nisi parum ex eis cum nuce muscata, & pipere in vino, vel cum pane in artocreate decoctas comedant, quo dejectus appetitus resurgat, ex fructibus appensæ uvæ, &

Aaa

etiam

etiam non appensæ utiles sunt, ficus quoque, & cerasa matura, & dulcia, nuges juglandes, & avelanæ, persica, & mala punica dulcia, poma quoque odorifera (camueles nostri vocant) permittuntur: dummodò non immodica eorum quantitas sumatur: non enim adeò vereor ego Galenum loco citato sequutus usum horum recentium fructuum in quartanam patientibus, ut in aliis febribus, quoniam atrabiliarius humor ficcus, & frigidus cum sit, neque humiditate horum crescit, neque proprio calore fructus fervere, & in succi vitii naturam verti, facit. Ut in biliosis, & sanguineis febribus contingit. Nempe aberrant Scriptores Medici, qui febrientes fastidiosos fructus relatos comedere prohibent, quorum usu ciborum appetentia dejecta sæpissimè refurgit, certè malum coto-neum, omphacium, sorba, glandes, castaneas, lentes, rizum, & alia succum, crassum, ac flatulentum, & astringentiam vim habentem vitare salubre est, quapropter pira astringentia qualia sunt, quæ Hispani verdeñales vocant, inutilia etiam judicantur, tandem quartanariis concedemus ex fructibus eos, quos dulcem saporem nulli ponticitati commistum habere senserimus, cynamomum quoque, & piper, sinapi, & allium, & alia quæ immodicè calfaciunt, in quartanæ initio ego non concederem, & si Galenus permisisit, quoniam vereretur, ne incocta materia his adeò calidis alimentis, durior, ac fici-cior, tenuibus ejus partibus resolutis, reddatur: paululùm ex relatis, quod parum calefaciet, sumere non veto, plurimum autem, aut sæpè ob redditam rationem prohibeo.

5. Methodus.

Excernendi quotidie aluum, cura ingens habenda est, quæ sicubus,

& caricis, ac conditis capparibus, & decoctis borraginis foliis, est procuranda, damascena pruna in fine autumnii, aut hyeme vitanda, tam quòd ventriculo nocua sunt, ut Mesues inquit, quàm quòd bilem flavam purgant, quod incedere in hac febre existimo, quoniam calidabili extracta corpus frigidius manens facilius ab atrabiliario succo vincitur, si tamen usu reliquorum venter exonerari nequeat, glandibus, & clisteriis utendum, quamquàm in his prolixis morbis usum relatorum quoad possum, vitare soleo, ne venter assuescat, his deficientibus detineri.

6. Methodus.

Matutinus somnus per quam utilis quartanariis est, & quòd somnus humectet, velut vigilia siccat, & quod coctionem adjuvet, quæ in alimentis, & vitatis, ac crudis succis est maximè expetenda, post meridiem autem minimè prodesse solet, nisi in his, qui in illa hora dormire consueverunt, in utrisque tamen nocet somnus tribus horis priusquàm frigus, aut rigor invasura ægrum sunt, ac nisi postquam febris inclinari incepit, dormire permittendus febriens non est, si imbecillus non fuerit, hic enim etiam in statu febris dormire valet.

7. Methodus.

Locus in quo febriens recumbit, fenestras austrum conspicientes habeat, neque super solidam terram ejusdem torus assideat, neque solo tecto tegulas sustinente operiatur, sed triclinium, in quo quartanarius recubuerit. Contignationem ex lignis fabricatam à solo per medium distantiam elevatam, cui lectum insideat, & consimilem, qua tegatur, habeat, at super utrasque tectum tegulas sustinens stet, hoc tricliniorum genus Hispani entre-suelos vocamus, fugiendusque boreas, & fenestræ boream aspicientes claudendæ, immundus, & cras-

sus

fus aër vitandus, ut qui obstructio-
nes gignere est paratus, quæ maxi-
mè in morbo isto verentur.

8. *Methodus.*

Nullum febris genus adeò pos-
cit febrientem moveri, ut quarta-
na, tùm quòd duos intermissionis
dies habeat, in quibus valet quar-
tanarius amissas in die febris vires
restituere, & consueta munia exer-
cere, tùm etiam quòd melancholi-
cus succus calore motus moderati
concoquitur, & educationi paratur,
etiam quòd securiores ab hydrope,
quam veremur, qui exercentur sunt,
quàm qui quiescunt.

9. *Methodus.*

Tristitiam, & assiduam medita-
tionem causam esse, ut melanco-
lia in corpore redundet, clarius est,
quàm probari egeat, vulgus enim
Hispanorum rude tristes melanco-
licos nominat, mœrorem ergo, &
plurimum meditari, fugere oportebit,
ut redire, letumque ægrum
esse, quovis modo procurandum,
à venere etiam abstinere, quàm
maximè his conveniet, solo enim
immodico ejusdem usu solent ju-
venes in quartanam, ut suprà dixi,
incidere, hæc de victus ratione di-
xisse sufficit, & ad medica pharma-
ca accedentes curationem in me-
thodos partiamur.

CAPUT LVIII.

*De methodis observandis cum quarta-
na pharmacis, aut vena sectione
medemur.*

1. *Methodus.*

HÆC quæ in exordio medela
quartanæ methodus propo-
nitur adeò mente tenenda ab om-
nibus Medicis, ut nullam in medi-
catione potiorum esse credant, nem-
pè cum morbi hujus materia, quæ
ocasio febris est, valdè crassa, fri-
gidaque sit similis naturæ terræ, qui
sapit Medicus, non ante evacuare
pharmaco eandem, tentare debet,
quàm ejusdem potiorum partem

Tom. II.

coctam esse sciat, atque cum nun-
quam in æstatis fine, aut autumno,
sivè hyemis principio (quibus tem-
poribus priores incipiunt quartanæ)
melancholicus succus perfectè con-
coqui, valeat, indè sequitur non
ante hyemis finem, aut saltim me-
diam hyemem quartanarium pur-
gandum, priusquam vacationem
tentare perniciosum valdè esse, ne-
que hujus methodi veritas aliter
roborari, quàm innumeris eventibus,
quibus infelicitè cessisse illis,
qui oppositum exercuerunt, potest,
certè si rationibus inniti quis pro-
curet, & sufficienter se rationem
colligere putet, cum dixerit, senex
imbecillus quartanam patiens po-
test in fine hyemis, aut veris initio
melancholiam, quæ occasio febris
est, concoquere, ex à me assertis,
ergo juvenis robustus duplex vires
habens, poterit in duplo minore
tempore eandem etiam coquere, &
qui triplices in triplo, & sic procé-
dendo in eadem hebdomada, in
qua quartana incipit, extirpare ip-
sam melancholiam pharmaco edu-
cendo, Medicus posset, hic nempe
palàm decipietur, quòd credit me-
lancholiæ coctionem à solis robu-
stioribus viribus celeriorum fieri,
tempori nihil tribuendo, cum ta-
men res multò aliter habeat, non
enim quantavis validæ vires quar-
tanarii juvenis possunt melanco-
liam incipientem primam prorita-
re quartanam ante transatum uni-
versum autumnum coquere, sed
siccitas, & frigiditas autumnus plus
coctioni resistent, quàm vires va-
lidæ profint: certè si ratio adversi
aducta ullius valoris esset, eadem
probaretur: posse triticum in au-
tumni initio seminatum in fine Oc-
tobris crevisse, & germinasse, ac
semen perfectum genuisse: collec-
tionis paritas patet, quia etiam di-
cerem ego, si in agro parum pingui,

Aaa 2

pa-

parumque stercoreato, rarò irrogato, quotannisque fructum redente, triticum autumnò seminatum solet in æstate, sequenti perfectè adolevisse, & semen maturum, ac sponte defluens procreasse: ergo in agro pinguisimo, sufficienterque arato, & stercoreato, quod in innumeris retrò annis feriatum, & vacans à germinando permanfit: poterit in Octobris fine fructum perfectum reddere, quod tamen non efficit: cum nunquam id accidere experiamur, ergo ut huic secundæ collectioni respondebimus, magis obesse autumnì, & hyemis intemperiem ad tritici in autumnò, aut hyeme, vel veris principio germinationem, quam quæ relata sunt ad ejusdem celerem adolescentiam: eodem modo dicemus de melancholia incocta durante in autumnò, & hyeme.

2. Methodus.

Neque pariter de sanguine mittendo, ut de ventre exolvendo præceptum præscribendum est, licet enim in juvene, aut parum sene validas vires habente, & rubram urinam, aut rubram, & spissam excernente, sanguinem ante decimam quartanam educere, in quo alui expurgatio per pharmacum noxia satis, ut diximus esset, neque hujus differentia causa obscura est, cum enim sanguis natura humidior cæteris nostri corporis succis sit, ut aër cui sanguis similis existit inter elementa est humidissimus: autumnus, & ætatis finis, quibus temporibus quartanæ primum incipiunt, non adeò rebellem nativa siccitate ipsum melancholicum sanguinem efficere valent, ut alias melancholia species ab istis humoribus originem trahentes, indeque contingit: posse à natura fecem sanguinis vinci, & in mediocrem consistentiam duci, ut per venæ sectionem extrahi sit habilis, & quòd aliarum specierum melancholiae educationi

per ventrem, aut per sectam venam in toto autumnò, & hyemis initio resistent, donec media hyems, aut ver accedit: has duas methodos Galenus, primo de Arte curativa ad Glauconem innuit, quamquàm non adeò expressè ut nos, sequuti-que Galenum, Paulus, & Aëtius sunt. Verba Galeni in citato loco sequentia sunt: [Deinceps de quartanis dicemus, quas etiam ab initio mediocriter, ac leviter tractare oportet nullum fortè medicamen, aut evacuationem exhibentes, nisi fortè sanguis vehementer superabundans appareat, & si vena incisa, is qui fluit, niger videatur, ac crassus (præcipuè verò in his, qui liene laborant hujusmodi visitur) audatius mittendus est, quòd si flavus, aut tenuis apparuerit, statim suppressendus, venam verò seccare oportet, vel interiorē, aut eam, quæ est in sinistro cubito mediam.] In quibus nihil aliud occultè dixit, quàm quòd nos in antecedentibus methodis expressè, ex qua quoque assertione Galeni alius respondendi modus ellici potest, quo absolvere dubium illud, cur alui expurgationem nocere in quartanæ initio, & venæ sectionem proficere experiamur. Puta quòd sanguinem mittamus, non quia occasio febris sit, & febris causa conjuncta vocetur, sed quoniam paratum in melancholiam converti suspicemur, quem antecedentem causam, qui Arabes exponunt, vocant, promptitudinemque relata per inditia crassice, & ingredinis sanguinis ostendi fatemur, & alias melancholias per alium non extrahamus, quia ut diximus, ille causa conjuncta febris sint, & educationi ante veris initium, aut parum prius resistent, quoniam nedum maturæ sint, quo etiam sufficienter respondebimus cuidam objectioni, quam adversus opponere non-

nobis valeret, scilicet, frustra præceptum esse sanguinem mitti in initio quartanæ: si ex assertis à me ipso, nunquam quartana in principio mederi valeat, nam nos dicere possemus, non mitti sanguinem quartanarii, ut in totum medeatur ipse, sed ne quartana à sanguine in melancholiam converso gravior facta, diuturnior quàm foret, fiat, vel quòd nos non diximus, quartanas illas ver attingere, quæ ex sanguine in melancholiam converso gignuntur, sed omnes alias, quamquam si quod expertus sum: vere fatear, nunquam ullum quartanarium ex his à quibus missus est sanguis, in initio quartanæ sanum vidi, potius quam alios, audiui tamen quosdam: qui olim quartanam passi non fuerant: sanguine misso: liberatos à quartana in initio Octobris fuisse, alioque alio in tempore.

*Respondetur
cuidam du-
bio.*

Respondere quoque alteri dubio: ut nullus lectori scrupulus maneat, tenemur, illud est, verosimile non esse, si medela, quam de quartana Cornelius Celsus scripsit, ventrem in quartanæ initio vacuando: & vomitum proritando, aliquandò feliciter non celsisset, ab eodem fuisse exaratam, si enim semper experiretur Cornelius per illam medicationem nullum quartanarium ante mediam hyemem, aut initium veris sanari, inconsultè egisset: eandem nobis observare; iubendo, sed huic dubio responderem ego verum esse: indoctè à Cornelio iussum illum curationis ordinem à nobis improbatum: cum nocere sæpissimè soleat: & prodesse nunquam, si quando enim Cornelio, aut ejusdem dogma æmulanti contigit: quartanarium in initio febri sanari, non ei qui nunquam olim quartanam passus fuerat: accidisse suspicor, sed illi, qui aliquibus retrò transatis annis, quartana labo-

raverit: & sanus factus est, ac post duos, vel tres, aut plures annos: iterum eadem febre fuit correptus, in quibus superius prædixi, etiam quartanam sine Medici præsidio ante duodecimam quartanam finientem. Tribuet nempè indoctus Cornelii sectator: atque idem Cornelius medicationi suæ quartanæ ablationem (quia præsagium illud de brevitate redeuntium quartanarum ignoraret) cum naturæ morbi illud tributurus erat. Porro ex assertis à Cornelio verum hoc esse ellici facile potest, inquit enim in primis verbis capitis de medela quartanæ: [Eadem in quartana facienda sunt: sed cum hæc tardè admodum finitur: nisi primis diebus discussa est: diligentius ab initio præcipiendum est: quid in ea debet fieri.] Ubi jam fatetur: hanc febrem tardè admodum, vel in principio: puta ante decimam tertiam quartanam finiri: ac infra cum modum curationis in initio quartanæ exercendum scripsit: non ultra vigesimum octavum diem, in qua decima quartana invadit, transire sic medendo præcipit: ut ex scriptis à nobis retrò in Cornelii curatione quartanæ patet, quasi aliquandò expertus esset: quartanas quæ olim molestarunt: in septima, aut decima quartana finiri: ideò id præceperit, desperans deinceps quartanis mederi posse, quoniam nullas relatum terminum transgredientes ante mediam hyemem, aut ver ablatas esse viderit, cum de primum incipientibus tales forent, & non de his, quas diximus jam diu accidisse, frequens nempè eventus de quartanis post ablationem redeuntibus ignotus Cornelio fuit, si enim scivisset expressisset, & mederi quartanis illis despiceret: quòd sciret, sine ope Medici auferendas.

Valetium quoque de Taranta, qui

qui alio nomine Phylonium nominatur, in eundem errorem incidisse suspicor, cum seipsum curatum fuisse à quartana in initio autumnii refert, nam id credo sibi accidisse, quia olim quartanam passus fuerit.

3. Methodus.

Non tantum interdicitur in principio quartanæ usus fortium pharmacorum vim expurgandi melancholiam habentium, verum & debilius, quæ vacuando bilem, ventrem exolvant, solent enim nonnulli Medici pillulas rasis, ex aloë, & myrrha, ac croco confectas in intermissionis diebus quartanariis exhibere, & ipsos in vitæ discrimen per frequentem earundem usum ponere, quoniam in coctam melancholiam movent, & bonis succis commiscunt, etiam quia bilem educunt, qua melancholiæ frigiditas reprimebatur, deinceps ergo has vitare ob incommoda, quæ ad harum usum sequi solent consulo.

4. Methodus.

Quamvis Galenus, & Paulus neque non Aëtius curationem quartanæ non distinguant in quatuor medendi formas, prout quatuor melancholiæ species esse dicuntur, quædam quæ fex sanguinis vocatur, reliquæ ab aliis tribus humoribus uctis pendentes, verumtamen est, hanc differentiam in totum contemnendam non esse.

5. Methodus.

Galenus, & Paulus, ac Aëtius, & cæteri Medici curationem hujus febris pharmacis vim purgandi melancholiam habentibus facere cum atrabiliariis humor concoctus est, præcipiunt, at quoniam indocti Medici credunt, satis per urinarum sedimenta coctionem atrabiliarii humoris cognosci, quod incertum est, ideo fidem urinis quartanarii in relata cognitione per hanc methodum abrogare consulimus, & solum valentibus medicamentis melancholiam purgare eo tempore,

quo prima methodus jussit, utile censemus. Porro etsi tyrones Medici, visis urinis, sedimenta alba tenuia æqualia in morbi initio habentibus, decipi queant, suspicantes ab universa melancholia concocta portionem illam, quæ infundendo vasis urinarii sedet, abscissam esse, qui jam diu est, quod rem medicam tractaverit, facile callet, sedimentum illud haud à propria morbi materia oriri, sed ab alia quapiam communi, aut si à melancholia sola oriatur, exiguum melancholiæ esse concoctum, à quo sedimentum visum excerptum est, reliquamque incoctum permanere, neque hujus febris status, atque inclinatio facilius, quàm urinarum coctio cognoscitur, cum sæpè declinare has febres, & minoris durationis, atque mitiorum symptomatum fieri experiamur, & post paucos dies sæviores præteritis aliàs succedere conspiciamus, quia hominis febrientis natura defessa à magnis, & velocibus cordis, & articularum systolis, ac diastolis, quæ causa ingentium febrium sunt, quiescat, & mitiores febres efficiat, cor non adeò velociter, & frequenter, ut ante movendo, & iterum, post restitutas vires febres validiores, quàm prius faciat, totiesque relatæ varietates contingant, ut quantumvis exercitatus Medicus, perpensa tantum febrium harum magnitudine, certum statum morbi totius minimè cognoscere possit, nisi temporis computationem his adjungat.

Priusquàm melancholiæ purgatio valentibus pharmacis à Medicis tentetur, utilissimum esse experimur omnibus quartanariis præcipere, ut cum rigor, & frigus invadunt, vomere procurent, quod si difficulter exerceant, aut quoniam ventriculus vacuus ab alimentis, eo die

6. Methodus.

die (nostris præceptis obtemperando) existens, vomere nequeat, sive quod febriens à natura difficulter vomat, in intermissionis diebus, in quibus largius comedere quartanariis permittimus vomitum tentare post varios cibos sumptos utile esse existimamus, idque sæpè agere consulumus, donec os ventriculi vomere sine molestia assuescat, ut in hora rigoris efficere idem possit, quo frigora, & rigores, quæ febrem antecedunt, & febris ipsa semper imminuuntur, & non raro in totum tolluntur, neque hunc eleboro, & fortibus medicinis bibitis procurare consulo: sed unctosis, ac oleaginosiis, & diversis cibis devoratis efficere præcipio.

7. Methodus.

Quamvis aliquibus bibentibus, cum rigent aliquod ex pharmacis compositis ad frigus, & rigorem quartanæ propellendum feliciter, his bibitis, nonnunquam cedat, securius existimo, has potiones dimittere, quæ jam quod nullum aliud damnum inferant, appetitum comedendi auferendo, in morbo adeo prolixo non paucum nocent, & dorsi spinam oleis actu, & facultate calidis, qualia sunt anetinum, & irinum, ac cyprinum, sive sicyonium, vel massichinum in ungendo, à quartanæ rigore ægrum liberare, minimèque securum esse existimo, quod Aëtius in hunc modum præcepit, dicens: [At verò morbo in vigore constituto, apparente manifestissima concoctione, nullo viscere læso, assuetis tempore sanitate, etiam aquam frigidam exhibui duarum heminarum mensura, instante jam prope invasione, & reverà à multis rigorem prohibui.] Quoniam quantumvis coctus sit atrabiliarius humor, potu aquæ frigida adeo inspisci cum crassus ipse sit, posset: ut obstructio, quæ non non erat, fiat.

In tertia methodo præcepimus non contemnendam esse differentiam melancholicarum, à quibus febres quartanæ pendent, ut rectius medela febris pendentis ab atrabiliario succo perficiatur. Hic ergo, qui jam coctionem huius humoris procurare, media hyeme transata. Puta in fine Januarii mensis jubemus: syropos concoctrices diversos conficere in diversis melancholicæ speciebus consulumus, & ad coquendum melancholiam ex usta puita (si qua in nostro corpore est: nam hanc jam Manardus Medicus satis doctus, libro 9. epistola secunda fieri posse negavit) convenire existimamus oximelitem, & syrupum, 2. vel quinque radicum ex sacharo, vel ex melle, & aceto confectum, si parum crassior humor sit cum aqua sublimata à fœniculo, aut à radicibus petroselini, & iringi, & apii, ac ex decocto aliarum consimilium aperientium, & incindentium medicinarum, cum autem melancholia naturalis, quæ sex sanguinis est, in causa fuerit, syrupo borraginis, & fumarix, & aqua fumarix humorem concoquemus, bilemque ustam solo borraginis syrupo, & aqua ex borragine sublimata expulsionem paravimus: neque ab usto sanguine melancholiam, alio quam prædicto syrupo coquemus: cumque relatis syrups sufficienter, quod cupimus, assecuti fuerimus. Alios componere, ut aliquid novum fecisse Medicus dicatur, in casum videtur: præsertim quod valentiores syrups adeo ingrati saporis esse solent, ut nullus sit, qui eosdem bibere possit.

9. Methodus.

Vacuationem post relatos syropos sumptos molliri pharmacis melancholiam educere valentibus, necessum esse reor, inter quæ elleborum nigrum potiore multi antiquorum, & juniorum Medicorum esse

esse affirmant : at ego nequaquam hoc solo neque eodem raphano in dicto utor : quoniam violentius multis aliis , quibus uti possum pharmacis elleborum judico , etiam quia vomitionem id faciliter proriter : quo alius expurgari sapissimè prohibetur : eademque ratione ab usu lapidis lazuli , & armeni ægros coerceo , utorque epithimo , & polipodio , & sene , ac agarico , neque oblivioni myrobalanos indos trado , quos cum scamonio semper adjungo : tam ut his ventriculus roboretur : & exolvendi aluum scamonii immodica vis reprimatur , quam ut myrobalanorum astrictoria facultas scamonio coerceatur , serum ex caprino lacte extractum ad eundem usum utile est , & inter medicamenta composita confectio medicaminis amech , qua ego frequenter utor , valde proficua est , utiliore tamen ipsam esse reor : quæ myrobalanorum eandem componentium subduplam portionem , quàm ut nunc sit , admitteret , quoniam frequentissimè quartanarii obstructions splenis patiuntur , quibus ingens myrobalanorum quantitas nocet : ergo Medicus pharmacopolæ præcipere debet , ut communem discreptionem relatæ confectionis , quæ in Antidotario Mesues reperitur , componat : & etiam pro patientibus obstructions aliam , à qua dimidium myrobalanorum pondus auferat conficiat , ut cum ipse jusserit , confectionem medicaminis amech dari illam Mesues pharmacopola exhibeat : cum autem scripserit confectionem medicaminis subduplum ex myrobalanis suscipiens hæc nostra intelligatur.

10. Methodus.

Postquàm iis , quæ diximus , prout sibi videatur , Medicus usus fuerit , si febris adeò valida , ut ante aluum solutam manserit , ventrem iterum

statim purgare , nequaquam decernere debet : sed per mensis spatium feriat ab usu medicamentorum æger maneat , atque eo in tempore non oscitanter considerare oportet , an sanguis mittendus an necne sit , quòd si febriens juvenis , aut in priore senectute constitutus fuerit , & obstructionem in liene , aut jecore , vel utroque viscere patiatur : viresque validas habuerit in fine Martii , in quo mense vernale Equinoctium accidit , aut parum post Aprilis initium sanguinis missionem Medicus exerceat , maximè si urinam rubram quartanarius habuerit , & hydrops nulla jam febrientem occupare inceperit , neque ab hoc veto , sanguinem mittere ab illis , qui malo corporis habitu (cachexiam Medici vocant) laborant , dummodò sanguinem dominari aliis humoribus Medici intelligant , scio ex Arabibus Medicis Principem id facere sen 14. tertii tenuisse , quod mihi observanti infelicitè celsit , quapropter lectores moneo : ut cum signa præfacta adfuerint : sanguinem extrahere non timeant.

Post hanc venæ sectionem , utile esse existimo , statim syrupos ex rebus aperiendi obstructions , attenuandique humores vim habentibus bibendos ægro dare : ac postea pharmacis in nona methodo scriptis ventrem solvere , ut vitiati succi , qui sanguinis missione commoti sunt , pharmaco educantur , quo solet quartana febris in fine Aprilis , aut Maji initio pausare.

11. Methodus.

Verum si neque iis febris auferatur , aut tantum imminuitur , ut verisimili conjectura credi possit , ipsam sine ullis aliis medicamentis auferendam , non iterum pharmacis aluum purgantibus curationem exercebis , nam meritò tunc suspicatur Medicus , ob crassitiem , & lento-

12. Methodus.

torem humoris incocti febrem per-
durare, quem si pertinaciter va-
cuare tentaremus, magis crudum,
subtili extracto, efficeremus, si quid
ergo convenire sine noxa existima-
mus, lienem, & jecur unguentis
referantis obstructa inungere, lin-
teoque lotio ægrotantis madido su-
per lienem ponere erit, & parum
ante æstatis initium, si adhuc febrem
vigere noverimus tertio pharmaco
alium subducere, quod si neque
proficiat, per totam æstatem quies-
cere consulo, solisque relatis in
unctionibus uti post primi pharma-
ci assumptionem usque in initium
autumni præcipio, solet enim non
lacepsita medicamenti natura vin-
cere morbos, à quibus sæpius pro-
ritata succumbit.

13. Methodus.

Certè quod sciam, nullus hæc,
quæ scripta sunt, observando ante
annum sanus non evasit: at quia
impossibile non est, ultra febrem
durare, quod potius indecenti vic-
tus rationi ægrotantis, quàm mor-
bi naturæ tribuere conveniet, me-
thodo unica harum prolixarum fe-
brium curationem absolvo, ea est
non nisi bis in autumno semel, &
vere iterum, quartanarii hi pur-
gandi erunt, reliquo tempore sola
convenienti victus ratione degere
debent, & consueta munia efficere
permittendi sunt.

14. Methodus.

Neque oblivioni traddo theria-
cæ usum post coctam materiam, sed
hanc non tanti valoris esse, ut Ga-
lenus credidit, existimo, neque im-
merito, quod sciam medicamenta
hæc opium succipientia raro in his
febris prodesse, quod etsi per
aliquot dies febris his sumptis
cesset, post majore cum vi reddere
soleat, eventus enim, quem refert
Galenus in libello de Præfagatione
ad posthumum eudemo contigisse,
de quo supra meminimus, non the-
riacæ tribuo, sed naturæ quartanæ,

quæ sponte sua sæpè media hye-
me, ut dixi, auferri solet. Porro
morbus hic, cum à crasso humore
pendeat, nequaquam adeò aptus
est, per sudorem, quem theriaca
concitatur, vacuari, ut per ventrem,
aut vomitum.

Frequentissimè bajulis, & agri-
colis, ac aliis hominibus quarta-
nam patientibus, immodicisque la-
boribus vexatis contingit, in fine
hyemis, rut veris initio, pleuriti-
de vexari, à qua si liberantur, non
tantum sani à pleuritide evadunt,
verum & à quartana securi fiunt,
hos ergo sanguinem mittendo cu-
rare auspicor, quem per quam vi-
tium semper extrahi video, ne-
que si valde corruptus sit, ultra
quàm tær, vel quater venam secare
jubeo, quod virium imbecillitatem
per morbi diurnitatem timeo,
hoc ergo Medicus agere non con-
temnat: nam ex hujus methodi
contemptu non pauca vitæ pericula
contingere solent.

15. Methodus.

Scio à diversis Authoribus di-
versa remedia quartanam proprie-
tate pellentia scribi, ut à Dioscori-
de cimices lecti, hypericon, helio-
tropion, pentaphilon, araneus, bu-
gloson, & multa alia, à Plinio fœ-
niculi, & anisi semilis, quod tri-
bus digitis capi potest in aceto, &
mellis cyathis uno. Tlepolemi au-
thoritate laudatur: anemona quo-
que, & glycyrrhiza, quin cap. 14.
lib. 22. hæc Plinius scribit: [Au-
tumnalis urticæ radicæ alligata in
tertianis ita, ut ægri nuncupentur,
cum eruitur ea radix, & dicatur,
quæ, & cui, & quorum filio exi-
matur, liberari morbo tradiderunt,
hoc idem contra quartanas polle-
re.] Idem quoque lib. 25. cap. 8. de
Cynogloso dixit: [Adjungat, quæ
tres thyrsos feminis emittat, ejus
radicem potam ex aqua ad tertia-
nas prodesse, quæ quatuor ad quar-
ta-

16. Methodus.

tanus.] Verum etsi hæc, & plurima alia hujus sortis præsidia à Medicis herbariis referantur, ego nullam fidem illis adhibeo, suspicor enim, vel ab impostoribus ullis hæc ficta esse, ut ab innocentibus ægris numos expinquentur, vel aliquibus fortè fortuna ullis ex his medicamentis utentibus contigisse febres tunc auferri, quæ etiam sine ipsis auferendæ forent, indeque existimasse vi herbæ febrem ablatam esse, non animadvertentes, non nisi ex pluribus consimilibus actibus certa experimenta evadere.

17. Methodus.

Neque puto ego vanam esse missionem sanguinis factam à manu sinistra ex vena inter anularem, & magnum digitum sita parum ante horam, in qua speratur accessio quartanæ, cum non defuerit Author Valescius de Taranta, scilicet, qui plurimos à se curatos hoc præsidio viderit, id enim non occulta proprietate, sed manifesta fieri posse, certum est, quod prædesse existimarem ego, dummodò hoc fervetur, quòd nedum frigus, aut rigor cum vena secatur instet, aut in alio tempore, quam hyemis fine, aut vere fiat.

CAPUT LIX.

De febribus à sanguine orientibus, quas sinochos, ac sinochas, & continentibus Medici vocant.

CUM in antecedentibus negotium de febribus à bili, & pituita, & atra bili tractaverimus, & medelam harum omnium scripserimus, consentaneum erat jam nunc de febribus à sanguine ortum trahentibus mentionem agere, præsertim quòd hoc febrium genus frequentissimè hominibus contingat, & idem non paucas lites Medicis pepererit, cum enim fuerint

Medicinæ professores nonnulli, quam sanguinem nihil aliud esse opinati sunt, quam pituitam, bilem flavam, & atram in venis commistam, quod sensisse Galenus in commento, secundi aphorismi, quarti libri videtur, cum loquens de vacuationibus vitiatorum humorum de pituita, & utraque bile mentionem egit, de sanguine re ab his distincta nullam, etiam quoniam si alius esset sanguis à reliquis tribus succis rationi consonum erat, naturam genuisse aliquod medicamentum eundem expurgans, quod non est hucusque inventum, tertio quòd ut in lacte tantum sunt tres substantiæ butirosa, serosa, & caseosa, & præter has nullum aliud lac conspicitur, sic in sanguine, quem sæpè Galenus in de Elementis, ac humana natura libris lacti comparat, præter tres relatos humores nullus alius esset conspicendus, hi omnes præfatam sententiam veram esse credentes, necessariò asserturi sunt, à sanguine quarto humore à tribus distincto febrem nullam oriri posse, sed universas ab aliquo ex tribus nasci, & nedum isti, sed ipse Galenus in innumeris locis à putrefacto sanguine febrem non posse procreari frequentissimè affirmat, à multo enim, & supercalfacto ephemeris oriri idem opinatus est, à putredo verò biliofas, aut atrabiliarias fieri in secundo de Febrium differentiis, cap. 9. dixit scribens: [Ex omnibus verò, quæ supersunt, nulla esset contemplatio præstantior, quàm illa, in qua queri potest, numquid quemadmodum in utraque bile, & pituita fiunt quædam febrium species, ita & in sanguine putrefacto solent accidere febres, siquidem ephemeris eo tantummodò calefacto, non autem putrescente fieri dicebamus, in putrefactionibus autem (nam & san-

gui-

guinem quandoque putrescere est necessarium) quærendum, quæ nam sit harum febrium species, hoc autem inveniri posse putandum, si prius cognoverimus, quo pacto sanguis putrescat, nam rectè sentire videtur Aristoteles ab aliena caliditate oriri putredinem, vocat autem alienam externam, non insitam, atque nativam, in quocumque genere rerum, nam hæc coquere apta est, extranea autem corrumpere, quod est putrescere, calor autem extrinsecus sanguinem opprimit, & in solis deustionibus, & pestilenti aëris statu, atque ut simpliciter dicam in febribus universis quacumque ex causa originem traxerint, sed & quando in aliqua corporis parte sanguis plurimus acervatus, ejusdem corporis opprimit vim, corrumpi consuevit, ac tunc præcipuè cum in parvis vasis propter crassitudinem obstruitur, aut propter multitudinem impingitur, quemadmodum in inguinum tumoribus, ac collectionibus, atque ut universaliter dicatur, in inflammationibus universis, nam in hujuscemodi affectibus duplicem ob causam corrumpitur sanguis, & quia scilicet non diffatur, & quia à natura non convincitur, quod ea vero, quæ non diffantur putrescere soleant, indicant exteriora omnia, quemadmodum fructus, & semina, vestesque præterea, ejus vero quod dicitur, fidem facere potest id etiam quod in laterum inflammationibus cernitur, nam quidam in ipsis spumeum, quidam pallidum, quidam rubeum expuunt liquorem, quod nihil aliud est, quam ea humoris pars inflammatione exuperantis, quæ retineri non potest, sed præ tenuitate sudat exterius, nonnumquam vero, & niger liquor ille conspicitur non statim ab initio, sed postea quando ut plurimum palli-

da sputa antecesserint, quæ bilis exuberantis erant induria, quemadmodum spumea quidem pituita, rubida vero sanguinem indicant, quare non procul à vero est existimandum, sanguinem ipsum nonnumquam in his, quæ inflammationem patiuntur particulis subire putredinem, ex qua simpliciores quidem quam ex aliis humoribus febres fieri, similem vero accessionum proportionem assumere, qualem tertianæ maximè febres ostendunt, nam ita in his qui laterum inflammationes patiuntur observatum, quo tempore maximè rabidum expuunt, quod si sanguis supra modum assetur pars quidem ejus subtilior, ac pinguior omnino in flavam convertitur bilem, quæ autem crassior, in atram.] Quibus innitentes complures Medici proterve asseverare audent, à sanguine putrefacto nequaquam ullam febris speciem oriri: sed aut ephemeræ esse, quæ à sanguine inflammato oriantur, aut eas, quæ à putrido fiunt biliosas: aut ab atrabili orientes dicendas, sed hæc omnia meræ nugæ sunt, quæ & multa alia Galenus exactè physicæ ignarus in doctorum mentibus inseruit, certè ex his, quæ in aduëctis contextibus, ac in sequentibus usque in finem citati libri secundi leguntur, facile prudens Medicus intelliget, ipsum non scivisse quæsitum sufficienter absolvere, ideòque multa impertinentia, & quæ ad solvendum quæsitum de febribus sanguineis parum conducebant, ut puta de inflammationibus à sanguine provenientius, & de modo quo sanguis, & alii humores putrescunt, etiam de laterum inflammationibus interseruisse, ut etiam parum infra aduëctæ, in undecimo capite iterum retractat modum per quem febres putridas fieri in libri secun-

di initio scripserat : cum stercoreum putredini febrium intermittentium humorem putrentem comparat, sed hæc mittamus, ut ea, quæ ad rem, de qua agimus attinent, paucioribus quàm possimus explicemus.

*An sit sanguis
quartus hu-
mor ab aliis
tribus distinc-
tus.*

Primumque quod examinare convenit, est scire, an sanguis tantum dicatur flava bilis atque atra, & pituita in venis commissa : an etiam sit alius quartus humor simul cum relatis in venis contentus, quod ne diu immoremur, sequenti assertione absolvimus, sanguis propriè dictus in animalibus omnibus sanguinem habentibus quartus humor distinctus à pituita, & utraque bili est, ut aër elementum distinctum à terra, & aqua, & igne, cum enim animalia mista ex elementis sint, ut in exacta physica sufficienter probavimus, partesque mistas terreas, æreas, igneas, & aqueas habeant, quæ tales vocantur, quoniam plus de illo elemento cujus denominationem sortiuntur, quàm de aliis in sui constitutione recipiant, consentaneum erat, etiam quatuor succos consimiles relatis partibus viventis in venis ejusdem reperiri, ut eisdem partes germanæ nutrentur.

Etiam eventus ipse docet venam hominis benevalentis sectam fundere ex se sanguinem qui post coagulationem in duas sensibilitèr distinctas partes dividitur, altera quarum nigra feci rubri vini similis alia rubea conspicitur, quæ duæ partes omninò per se totas unicolores non sunt, nigra nempe non æqualiter nigra per se totam est, quin pars infima nigrior quàm se superior est illa ergo melancholia nominatur, hæc autem pituita, cum enim terra cui similis est melancholia, gravior cæteris elementis sit, & post eam aqua cui pituita comparatur, ita necessum est in sanguine

coagulato hos duos humores graviores infimum locum possidere, si nempe pituita illa cum sanguine existens, de qua Galenus secundo de Naturalibus facultatibus, parum ante libri finem albi coloris non conspicitur, ut ipsa seorsum sita est, non nisi quia melancholiæ nigredine nigra vertitur, ut aqua pauxillo atramento commissa talis videtur, reliqua rubra pars, quæ supremum locum lancis sanguinem coagulatum continentis occupat, nec etiam unicolor est, sed suprema magis retula ignem refert, quæ eidem multo similior conspiceretur, nisi à parte inferiore opaca lucere impediretur, vocantque nonnulli humorem illum in superficie sanguinis rutilantem choleram rubram, & si Galenus hanc non concreescere dixerit, subditumque huic parti humorem sanguinem, quartum succum distinctum à reliquis tribus, dicemus, neque petere licet in humoribus in venis contentis, eam puritatem, & homonimiam, quæ in elementis, quia cum elementa naturalitèr in contraria loca ferantur, nimirum eorum quodlibet ab alio distinctum inveniri, quod quatuor humoribus simul in venis commistis accidere, nequit.

Neque etiam dubitare prudens Physicus potest cur cum ex musto vinum defecatum, & syncerum sit, in doliis vinariis feces similes melancholiæ, & pituitæ infundo dolii resideant, & flos vini bili non dissimilis superinnatet, & vinum ipsum medium dolii locum occupet, & in venis, aut sanguine nuper coagulato, ille quartus humor, vino germanus, distinctus ab aliis non videatur. Quoniam, qui sapit, facilitèr intelligit, musto illud accidere, ideò quòd postquam dolium eo repletum est, non semel, & iterum

novum mustum recipiat, sed illud quod contentum in dolio est, ferveat, & depuretur, & sanguini in venis contento oppositum accidat. Puta semper, & semper ab alimentis quotidie devoratis, & in sanguinem conversis, quasi novum mustum sanguini priori addi, ipsique commisceri, quo puritas in sanguine quarto humore fieri, vetatur.

Et quoniam diximus quales sint quatuor partes sanguinis per venæ sectionem extracti, & de aquosa, sive serosa parte, quæ in sanguine coagulato innatare reliquis videtur, non meminimus, ideò nonnulla de eadem referre licet: hanc certè partem in venis cum prædictis quatuor humoribus contineri, eventus docent, quilibet enim sanguis post coagulationem illud serosum, si non post paucum temporis spatium, saltem post diem, aut biduum habet, prout enim crassior, aut tenuior sanguis est, ita tardius, aut brevius aquositas illa à sanguine sejungitur, vidi enim quandoque ego, sanguinem ex vena secta eductum per viginti & quatuor horas permanere sine aquositatis distinctione: hanc ergo aquositatem non aliundè factam existimo, quàm ex vino, & aqua bibitis, vel ex aliquibus eduliis humidis, quales sunt fructus, recentè commisti, sive ex humiditate, quæ in quovis alimento quantumvis sicco commistum sit reperitur, neque inutilis humiditas illa est, quin valdè proficua, desert enim sanguinis partes crassas, quibus melancholica membra nutriuntur in valdè arctas porositates, in quas ingredi sine illa non posset, diluit quoque taliter lentorem pituitæ, ut etiam ad nervosa membra alendum apta sit, bilis etiam fervorem reprimat. Serosaque superfluitas hæc vocatur, quòd alere

ut materia membra non sufficiat, quæ quoque quandoque alba in aliquibus venarum iucisionibus, nonnunquam pallida, non rarò viridis, aliàs flava sanguini coagulato innatare videtur, quod oriri puto à genere bilis in venis prædominantis: nam etsi verum sit, quod diximus, supremam sanguinis superficiem rubram choleram dici, verum quoque est, flavam, vel pallidam bilem contineri in sanis hominibus, & viridem in ægris, quibus succis serosa sanguinis superfluitas commista, diversorum esse colorum apparet, prout diversi succi sunt, quibus ipsa commiscetur.

Audeo certè dicere, illos bilium tres modos in venis existere, quia sæpè experior nonnullos homines non tantum per mensem unum, aut duos, sed adhuc diutius quotidie vomere alterum illorum humorum, alios quoque per alium eodem per idem tempus expurgare, quod contingere minimè posset, si in ventriculo, sive in folliculo felleo tantum, & non in venis quævis ex relatis bilium speciebus contineretur, nullum enim ex illis visceribus capere tam ingentem bilis mollem posset. Sed cum hæc alibi fusius sint, Deo permittente, examinanda congruum erit, ea dimittere, & ex tam multis locis, in quibus Hippocrates palàm asseruit, sanguinem quartum humorem distinctum ab aliis tribus esse, unicum in de Humana natura, libro primo adducere, qui hujusmodi est: [Dico autem sanguinem esse, pituitam, & bilem, tam flavam, quàm atram, atque horum nomina, primum quidem lege distincta esse confirmo, & nulli eorum idem nomen esse, deindè natura formas discrepare, minimèque pituitam similem esse sanguinis, aut sanguinem bilis, aut bilem pituitæ, qui enim inter se similia

lia sint, cum nec visu, neque tactu esse similia cognoscantur, neque enim æquè calida, frigida, sicca, humida sunt. Ergo quando tantum inter se: & forma, & facultate differunt: necesse est ea non esse unum nisi certè ignis, & aqua unum sunt, quòd ea omnia unum non sint, sed suam habeat unum quodque facultatem, & naturam, vel hac re tibi constare possit: si enim cui homini medicamentum exhibeas, quod pituitam ducit, evomet pituitam tibi, si medicamentum offeras, quod bilem agit, vomet tibi bilem, pari modo bilem purgat atram, si medicamentum des, quod moveat atram bilem, quòd si is in aliqua corporis parte vulnus accipiat, ut fiat ulcus, illa ei sanguinabit, atque hæc tibi faciet omnia semper, tam die, quàm nocte, hyeme, & æstate, dum atrahere homo spiritum, & vicissim poterit reddere, poterit autem dum aliquo horum non privetur cognatorum.] Galeni decreta de re hac scribere importunum videtur, quòd tot fermè sint, quot paginæ in eodem leguntur, ea ergo transgrediamur, & rationes, quibus adversi compulsi sunt credere sanguinem quartum humorem distinctum à tribus non esse solvamus, ut postea liberius investigare possimus, an à sanguine febris oriri valeat, an non.

*Solutio primæ
rationis.*

Prima adverforum ratio est, ellici, scilicet, ex Galeni expositione in commento secundi aphorismi, quarti libri, non esse sanguinem quartum humorem ab aliis distinctum, quia loquens de vacuatione vitia-
torum succorum, de pituita, & utraque bili mentionem egerit Galenus, & de sanguine nullam, quæ tamen nullius valoris esse palam constat, quòd cum de medicamentis purgantibus scribat, etiam de his,

quæ sanguinem educunt recordatur, quia omne medicamentum vim subducendi aliquem humorem habens, primo illud, & postea bilem, ulteriusque pituitam, & ultimo sanguine mellicit, ut Hippocrates in primo citato lib. de Humana natura refert scribens: [Sumpto medicamento, quod bili movendæ est, primum bilem, deindè pituitam mox à bili atram etiam bilem, & quidem per vim, tùm demum sanguinem etiam vomunt purum, eadem accidunt iis, qui sumunt medicamenta, quæ pituitam movent, primum enim pituitam, deindè bilem flavam, postea atram, postremò sanguinem vomunt, post moriuntur.] Ibi expressè docendo, à sumptis per os medicamenti sanguinem educi, alio etiam modo argumentatio illa dissolvitur, quia etsi nullum medicamentum, quod sanguinem expurget à Galeno ibi referatur, non inde sequi videtur, sanguinem quartum humorem distinctum à reliquis tribus non esse, quoniam notum Galeno erat, illum quartum succum per venæ sectionem educi posse, ideòque de eodem mentionem non egerit, quibus secunda adverforum ratio sufficienter diluitur.

Tertiæ tamen rationi, quæ eventui, quem experimur, innititur, puta in lacte coagulato non nisi serosam, & butirosam, ac casealem partes inveniri, qua similitudine non nisi tres humores in venis reperiendi erant, respondemus, quartam entitatem sanguini quarto humori consimilem, nequaquam in lacte separatam ab aliis inveniri, ut neque sanguis quartus humor ab aliis sejunctus existit, tam ob rationem de sanguine retro scriptam, quàm quòd pars illa, quæ sanguini similis est, medium inter alias partes obtineat, indeque ei contingat, cui

vis

vis earundem commisceri, butirosam nempe partem, quæ rubræ cholera non dissimilis est, tam multum illius partis lactis sanguini congerminæ habere, apparet, ut dulcis, & pinguis evadat, quæ alias amara, & tenuis valdè futura erat, de his non plura, quoniam prædictis videtur objecta adversorum sufficienter soluta esse, illud ergo à tot annis investigari inceptum, an scilicet, putridus sanguis febrem à se denominatam efficere valeat, an non discutiamus.

An febris sanguinis contin-
gant.

Quid Galenus in re hac senserit præteritis docuimus cum ejusdem contextum ex fine secundi libri de Febrium differentiis transcripsimus, ubi palàm dixit unctuosum sanguinis, qui putret, in bilem converti, & crassum in melancholiam, undè biliosas febres, & quæ per tertios dies affligerent, à sanguine putrefacto fieri testatus est, quod autem Avicenna de re eadem opinatus est, facile est videre sen prima quarti, capit. 43. de febribus sanguineis, ubi in hunc modum dixit: [Opinatus est Galenus, quod non fit febris sanguinis à putredine sanguinis, nam sanguis quando putrefit, fit cholera, & non est sanguis, fit ergo tunc febris cholericæ, non sanguineæ, & fit causæ prædictæ, & tertianæ, & curat eam cum illa cura: hic vero sermo ejus est contrarius sermoni Hippocratis, & contrarius ei, quod est conveniens, & plurimum quidem erroris ejus est in sermone ejus, quando putrefit sanguis: fit cholera, iste enim sermo facit opinari duas intentiones, quarum una est, quod quando putrefit pervenit ad hoc, ut fiat post putredinem cholera, sicut dicitur, lignum quando inflammatur, efficitur cinis, & secunda, quod quando putrefit, tunc fit cholera sicut dicitur, quod lignum quando cal-

fit, fit cinis, consideremus itaque in unamquamque duarum propositionum, intellectus verò primus est corruptæ acceptionis tribus modis, quorum primus est, quod sanguis quando putrefit, convertitur subtile ejus ad cholera malam, & spissum ejus ad melancholiam: non ergo cum totalitate sua fit cholera, & secundus est, quod illud fit post putredinem, & nostra consideratio est indispositione putredinis, & tertius est quoniam post illud fit cholera, & non scimus an in ea sit putredo, an non: nam plurimæ res putrefiunt, & separatur ex eis subtile, & spissum, & non est in spisso, neque in subtili putredo, quoniam non est necessarium, ut sit putridum, id quod generatur à putrido, fit enim ex putredine, quod non est putridum, etsi generatio ejus à putredine faceret putredinem ejus necessariam, oporteret, ut esset spissum cinerulentum iterum putridum, esset ergo illic febris melancholica iterum. Hoc ergo est illud, quod facit esse necessarium expositio ejus, quod prius intellectum est, quod verò intelligitur secundo est mendacium purum: quoniam putredo est via corruptionis, & putredo quidem non habet tempus, & conversio sanguinis in cholera non fit, nisi in tempore, & putredo quidem est corruptio accidens sanguini, & est sanguis, sicut accidit phlegmati, & est phlegma: & non fit cholera neque melancholia, nisi convertatur post illud cum complemento putredinis. Verum veritas sana est sermo Hippocratis, quod ex sanguinis putredine generatur febris.] His verbis tam multa inculcans Avicennæ Interpres, quod quid velit, non fit facile intelligere, quin Belunensi videatur litteram illam vitiatam esse, quam cum conatur corrigere, difficiliorem, quam præ-

præfuit, efficit. Clarius ergo quam possum, rationes, quibus Galeni assertio confutatur, proponam. Ut his cum vitiato Avicennæ contextu collatis, clarè pateat: quod Avicenna scribere debuit, & in quo Galenus deceptus est, utque disputationis Avicennæ consimilem tenorem servemus, à distinctione, ut ipse auspicari conveniet.

Dupliciter nempe intelligi potest, sanguinis putrefacti unctuosum in bilem converti, & crassum in melancholiam, aut enim, quod sanguinis aliqua parte putrefacta, ac putrefactione diutius in eadem perseverante unctuosum ejusdem in choleram vertatur, & crassum in melancholiam: aut quod cum putrefactio in sanguine serpendo procedat, nunc unam partem, & post aliam, & aliam occupando subtile ejusdem convertat in choleram, & crassum in melancholiam: ut ergo decretum Galeni verum an falsum sit, constet, uter horum sensuum verus sit, examinemus. Et primo rationes afferamus, quibus pateat Galeni decretum in priori sensu verum non esse cum ex eo nonnulla impossibilia sequantur. Et post quod nec in alio sensu verum dixerit ostendemus.

Sitque prima ratio hæc, si idèd, quod post perfectam putrefactionem sanguinis, subtile ejusdem in choleram vertitur, & crassum in melancholiam, febris quæ oritur à sanguine putrefacto, non esset servatura alias accessiones, quàm bilis, in quam sanguis valdè putrefactus vertendus erat, eadem ratione, febris, quæ inordinate vagatur, non inordinate esset vagatura, sed quartanæ ordinem servatura: illationis bonitas patet, quia etiam humor à quo hujusmodi febris inordinata manat, perseverante putrefactione est in melancholiam vertendus, ut

sanguis in choleram, ut Galenus credidit. Ergo ut unctuosum sanguinis per tertianas accessiones mometur, ut idem Galenus scripsit, sic & febris, quæ sine ordine vagatur, per quartos dies erat afflictura, cujus oppositum eventus docent, certè ex assertis à Galeno in commento 29. libri tertii Prognosticorum clarè intelligitur ipsum putasse melancholiam relictam ex humoribus adustis facientibus febres inordinatas, causam esse quartanarum, quæ in autumno contingunt. Dicebat enim Galenus illic in medio commenti: [Quantum enim humorum ferbuit æstivo tempore per febres continuas, ac desivit in atram bilem, quodammodò restinctum est, proindèque calore febrifeco æger vindicatur, maximèque quoties sudores eliciuntur, sed si non antea natura quodammodò excernat veluti cinerem vehementer assatorum humorum: hic rursus permanens in corpore, & calecens, putrem quandam recipit affectionem: idque quoties ei accidit, fervendo excitet febrem, à qua rursus veniente sudore, pariter cum eo, quod ferbuit atræ bilis evanuit, tum rursus aliæ reliquæ ferventes, rursus alteram excitant febrem: cui igitur nondum unam habeat omne corpus affectionem, sed atræ bilis, in quibusdam partibus insuper moveatur, in quibusdam immota maneat, in aliis putreat, aut fervere incipiat, inordinatas fieri febres necesse est: at verò quoties in cunctis venis eadem fiat affectio, exuperante atræ bili, quartana consistit febris.] Ubi atrabiliario succo genito ex adustis humoribus, quartanarum eventum expressè tribuere Galenus, ut nos diximus, videtur.

Si idèd, quod humor, qui putrefit, in aliam humoris substantiam

2. Ratio;

per

per putrefactionem transit, non est servaturus accessiones in plurimum consequentes illius humoris non putrefacti naturam, sed ejus in quem post ultimam putrefactionem est convertendus, ut Galenus testatur. Non ergo bilis per tertios, & pituita quotidie, & melancholia per quartos dies essent febres effecturæ: illationis bonitas probatur, quia cum pituita, aut utraque bilium putrefit, jam amittit propriam formam substantialem, & aliam acquirit, si illis humoribus insitum erat per relatos dies moveri, ut Galenus, & qui eundem sequuntur sæpè fatentur: putrefactis alius accedendi modus erat eventurus, putrefactio enim, ut Aristoteles dicebat. Quarto metheororum corruptio quædam à præternaturali calido est, etsi corruptio ergo formæ substantialis amissio, putrefactio esse ab Aristotele putatur. Si id enim non sic intelligeret mistorum corruptionem in uersionem, & senilem exiccationem, & putrefactionem non distingueret Aristoteles prout fecit, ut ergo in uersione, & ultima per senectutem consumptionem fit deperditio formæ substantialis misti sic in putrefactione contingere debet, ut diximus.

3. Ratio.

Si innumeræ res putrefactæ post ultimam putrefactionem vertuntur in res naturales non putridas, ut putrefactorum cadaverum corpora sæpissimè in vermes viventes vertuntur, & juvencorum cadavera docuit Virgilius quarto Georgicorum in apes converti, inconveniret nihil ex putrefacto sanguine bilem non putridam gigni, & sic febris tertiana, quæ succederet post sanguinis putrefactionem, non posset vocari putrida, quod adversatur Galeni documentis.

4. Ratio.

Nempè cum Galenus fateatur sanguinis putrefacti subtile converti

in bilem, & crassum in melancholiam, non tantum tertianas febres à sanguinis putrefactione venturas tenebatur ipse dicere, sed quartanas quoque. Ut enim, quia unctuosum sanguinis putrefacti convertitur in choleram dixit febres tertianas à putrido sanguine oriri, eadem ratione, quia crassum ejusdem putrefacti vertitur in melancholiam asserturus erat, quartanas febres quoque à crasso sanguine simul proventuras, atque tam tertianas, quam quartanas in quavis sanguinis putrefactione videri eramus experturi, quod non contingit.

Galenus undecimo capite libri secundi de Februm differentiis experimentis convictus fatetur, sæpè accidere febres synochas, quas in tres differentias distinguit, scribens: [Earum igitur, quæ synochæ dicuntur, tres sunt omnes numero differentiae, nam quædam earum à principio usque ad finem æquales perdurant: quædam paulatim augentur: tertia species paulatim decrescit, undè & nonnulli primas quidem homotonas, atque acmafticas, hoc est in eodem statu, & vigore perseverantes nominarunt: secundas anabaticas, atque epacmafticas, hoc est assurgentes, atque invalescentes dixerunt, tertias autem paramafticas, hoc est decrescentes appellarunt.] Sed harum nullæ ex assertis ab eodem servant quotidiana, nos, aut tertianos, sive quartanos circuitus. Ergo hujusmodi febres non à bili, neque à pituita, aut atra bili, originem trahere potuerunt, cum ipse opinetur cuilibet humori propriam redeundi normam esse à natura collatam. Indeque superesse videtur à sanguine putrefacto oriri, quod esse distinctum genus febris ab aliis probare hic curamus, decipitur nempè Galenus cum parum ante contextum cita-

5. Ratio.

tum scribit: [Continuarum autem, quæ ex flava bili proveniunt, duplex est species, altera earum, quæ à continuo fervore synochæ appellantur, quarum universum tempus in una consumitur accensione, quæ à principio usque ad finem pertingit.] Et cætera, quia asseverat continuas illas, quæ synochæ dicuntur à flava bili semper provenire, cum sæpius à sanguine oriantur.

Sufficienter esse improbatum primum sensum orationis illius subtile sanguinis cum putrescit, vertitur in choleram, & crassum in melancholiam videtur. Secundum ergo paucissimis improbemus verbis, nempe cum ex aliquo, quod putrescit, aliquid in fine putrefactionis gignendum est, non verè dicimus, illud quod gignendum est, esse, sed quod futurum erit, ut cum cadaver, ex quo vermes provenire debent, putret, non dicimus vermes sunt in cadavere: sed ex cadavere faciendi erunt.

Merum ergo mendacium esset, fateri, quod Galen. in secundo sensu affirmat. Puta cum sanguinis putrefactio serpendo in diversas ejusdem partes procedit, subtile ejusdem verti in choleram, & crassum in melancholiam, cum illud minimè contingat, nisi sanguini valdè, & intensè putrefacto, & in quo diu perseveraverat putrefactio, non quando in diversas partes repebat, sed in easdem ulterius, & ulterius intendebatur.

Erat quippè Galenus, & quotquot eundem sequuntur: cum opinantur, quod statim ut putrescit sanguis, & si amittat propriam substantiam vertatur ipse in choleram, & melancholiam. Nam, ut supra diximus, non nisi perseverante in aliqua sanguinis parte putrefactione, & per notabile tempus durante illud accidit cum tamen putrefactio

in instanti fiat: certè si quidquid putrescit, propriam amittit substantiam, ut supra loquentes de humorum coctione diximus: & nulla substantia desinat esse, nisi per primum instans sui non esse, manifestè sequitur sanguinem in instanti putrescere.

At ut hæc clarius intelligantur: animadvertere oportet, in quavis putrefactione sequentia contingere, primum id, quod putredinem passurum est, alterari dispositionibus qualitativis disconvenientibus formæ misti putrescentis, quibus elementa à mitione sejungi, & in propria loca tendere procurant, qua mala affectione incipiente, mistum suam propriam substantiam adhuc servat, & minimè putrefactus vocatur, sed alteratus disconvenientibus sibi dispositionibus, nitentibus idem putrefacere, dicitur. Ut cum lignum calsit, alteratum calore disponente ad ignis introductionem nominatur, & non ignitum, secundum quod accidit, est, illa mala affectione intensiore facta, & summo, quod requiritur ad putrefactionem adepto, formæ substantialis misti corruptio, nulla nova forma loco illius genita, sed in perfectiore misto, quod cadaver (si vivum est quod putrescit) vocatur, relicto. Atque jam tunc putridum, quod tale passum est, dicitur, neque inconvenit, corrumpi aliquam formam substantialem, & nullam aliam gigni, cum illud Aristotelis primo de Generatione, corruptio unius est generatio alterius tantum in elementis perpetuum sit, ut alibi docebimus.

Et si objiciatur mihi, si ergo quod putret, amiserit propriam substantiam, nequaquam putridus sanguis, sanguis vocandus esset, neque cholera putris cholera, & sic de carne, & aliis rebus putrescentibus

idem

idem diceremus, quia illa, quæ putrent, ex à me assertis, jam desierunt esse, quæ erant: at omnes oppositum affirmamus, dicimus enim esse febres à bili, & pituita, & atrabili, ac sanguine putridis. Ergo aut falsum est, putrescentia amittere proprias substantias, ut nos testati sumus, aut si illud verum fuerit: nequaquam febres à bili, aut aliis humoribus putridis, biliosæ, aut atrabiliaræ, aut pituitosæ, sive sanguinæ denominari deberent.

Respondemus quidem huic objectioni nos facillimè, confitendo verum esse, quòd sanguis putridus, sanguis simpliciter non sit, sed cum addito, & secundum quid, & ut verè dicimus demonstrato humano cadavere, hic est homo mortuus: & non dicimus hic est homo simpliciter, ut Logici loquuntur. Sic verè dicimus hic sanguis est putris, cum monstramus sanguinem putrescentem, qui est occasio febris, & non hic est simpliciter sanguis, tandem ut homo pictus non est homo simpliciter: sic bilis, aut sanguis, aut pituita putrescens non simpliciter talis est, sed cum addito: quod Avicena in aducto contextu referebat scribens: [Et putredo quidem est corruptio accidens sanguini, & est sanguis putridus, scilicet, sicut accidit phlegmati, & est phlegma putridum etiam, & non fit statim cholera, neque melancholia, sed manent sanguis putridus, & pituita putris per satis magnum tempus, ac postea fit cholera, aut melancholia.] Ut statim cum cadaver putret, non fit vermis, sed postea.

Decipiuntur nempè, qui credunt, putrefactionem esse simplicem alterationem, ut calefactionem, aut infrigidationem, & non substantialis formæ misti corruptionem, tam rationibus suprà scriptis, quàm quòd

si illud verum esset, caro putrefacta, & humor putris non poscerent, ut æger à putredine liberaretur, atque benè valeret sui ablationem, cum sola simplici alteratione partes illæ putrefactione vitiatæ corrigi possent, quod nullus experitur, quin ut membrum, quod putrefieri incipit, ulterius non putreat, quidquid ejusdem putridum est auferre præcipiamus, neque putare, qui sapit debet, Galenum tertio tegni aliud, quàm quòd nos diximus opinasse. Cum scripsit coctionem facere cessare putredinem. Non enim cessatio illa contingit parti putridæ taliter, ut ex putri non putris vertatur: sed aliter, ut putrefactio, quæ in alias, & alias humoris partes serpendo procedebat esset, & pauset nullas posteriores partes putrefactione exedendo. Certè quantumvis calida, aut frigida, humida, aut sicca sit aliqua humana particula, sive quævis alia res: dummodò nullam sui partem essentialem amisserit, poterit immodicè calidum, frigidum: & immodicè humidum, siccum corrigi, & curari, quod putrefactis nequaquam contingit, quin ut dixi, sola ablatione mederi: cum ergo hæc satis probent febres à sanguine putrido eodem modo, quo aliæ à bili, aut alio humore fiunt, provenire, medelam earundum exarare oportnum erit, & quamquàm non nihil differat medicatio, quæ debetur febribus à sanguine multo orientibus, ab illa, quæ exercenda est, cum febris à sanguine putrefacto oritur, medelam ambarum unico capite proponam, dum tamen signa, quibus hoc genus febrium cognoscetur prius exponam.

CAPUT LX.

De signis febrium à sanguine multo, aut putrido provenientium : quas continentes, seu synochas Græci vocant.

SI Galeni sententia 8. cap. libri primi de Arte curativa ad Glaucnem sequi in dignoscendis continuis febribus vellimus, eo cognosci has dicemus, quòd nullum adsit in illis signum eorum, quæ in intermittentibus contingunt. Nonnullisque aliis signis illic scriptis easdem ab aliis distinguemus : verum cum nos hic non qualvis continuas, sed tantum eas, quæ à sanguine pendent notare velimus, hæc signa ut in sufficientia transgrediemur, unico illius capitis contextu transcripto, ut errorem quendam literæ ejusdem vitio ut puto, librarii, aut Interpretis ob ortum, notum legentibus faciamus : ac post signa, quibus Paulus has febres ab aliis distinguit proponemus, contextus qui sequitur est : [Si verò in statu permanentes continuæ febres tertia die majorem accessionem ostenderint, aut excrementa, & urinæ omninò crudæ apparuerint, non possunt hujuscemodi febres ad septimum diem terminari.] Qui non disjunctione, aut sed copula, & scribendus erat : ut sensus esset, si febres continuæ tertia die validiores fierent, & excrementa, & urinæ omninò cruda apparuerint : non poterunt hujusmodi febres ad salutem in septima die terminari, quod verum est : ut illud ex Codice Galeni transcriptum falsum : nam causus, qui tertia die fortior fit, & multæ aliæ febres tertianæ continuæ, sæpè in septima die feliciter finiuntur. Ut idem Galenus in innumeris locis suorum Codicum dixerat, Galeno ergo misso Pauli sen-

tentiam, qui propria synochorum signa, capite 28. libri 2. exaravit referre addecens erit, cujus quod sequetur decretum est : [Continuarum febrium, synochos Græci appellant, origo ex sanguine est, nunc effervescente, nunc putrefacto propter obstructionem, quapropter accessio ipsis ad usque finem una enim, indicia verò sunt, pulsus maximi, vehementes, citati, crebri, æquabiles, non mordaces : urinæ non multum adeò à sanis recedunt.] Quippè & si antecedentia hujus contextus à verò non devient ultima, & postrema sententia puta synocharum urinas non multum à sanorum urinis recedere, falsa est, quod experiamur, in his febribus urinas valdè rubras, & spissas plusquam in nullis aliis conspici. Quamvis Galenus, cujus autoritate Paulus aberravit, opositum senserit, capite quarto, noni libri, methodi medendi. Priora autem verba vera sunt, sed adeò æquivoca, & quæ nonnunquam in aliis febrium speciebus contingant, ut oportere existimem, ex Avicena signa afferre, quòd dilucidius febrem hanc ipse, quam alius ostenderit. Neque verba ejusdem, sed tantum sententiam transcribam, quoniam non pauci errores vitio Interpretis, ut reor, in eodem legantur, hos nempe clarè noscet : quicumque : paraphrasim hanc, cum antiquo contextu contulerit, caput ergo 44. tractatus secundi, seu primæ quarti sequentem sententiam continet. Signa febris sanguinis sunt magnam assiduam, & æqualem ipsam esse, nullum horrorem frigus, aut rigorem statis diebus, aut noctibus in eadem conspici, sudore per accessiones eandem non finiri. Nempè sudor raro nisi in decretoriis diebus in his visitur : venæ, atque genæ inflatæ iis febrientibus apparent, & narium

pruritus sæpè hos infestat, quòd sanguis per oscula venarum ejusdem loci exire conatur, dorsi, & colli dolor, vel eorum alter non levis affligit, synciput, & oculi gravedinoso, ac distendente dolore vexantur. Difficilis est his anhelitus, venis pectoris adeò multò sanguine, distentis, ut vix flecti possint. Somnus profundus non raro hujusmodi febrientes oprimit, maximè cum sanguis pituitosus sit. Molestum quoque est illis, loqui, quod lingua sanguinis gravitate, ac ejusdem multa humiditate torpeat, etiam quia guttur multo sanguine inflatum, quandoque loquendi facultatem adimat, contactu etiam febrientis hoc genus febris detegitur, qui enim hac febriunt, vaporem ex se fundere, velut paludes solari calore pensæ, videntur, multumque dissimiles causo laborantibus sunt, cum illi siccam cutem, & mordentem calorem habeant. Hic autem humidam, & minimè mordacem, quòd sanguis, & non bilis dominetur. Horum pulsus magni, hoc est, longi, lati, & profundi tanguntur, veloces quoque, & frequentes, neque non leves, mollesque visuntur, quamvis velocitate, ac inæqualitate à patientibus causum vincantur. Ut quoque magnitudine caloris, ab eisdem, & adhuc à laborantibus exquisita tertiana superentur. Præsertim si qui à sanguine febriunt, à multo, & non putri ægrotant, certè qui putridum sanguinem præsertim biliosum pro occasione suarum febrium habuerint: nihilo fermè à causo laborantibus dissimiles erunt: velut qui à multo febriunt parùm dissimiles ab ephemeram patientibus sunt. Cùm autem post hujus febris initium, alium superventurum morbum Medicus suspicatus fuerit. Puta anginam, aut phrenitidem, vel vario-

las. Ex signis horum morborum, quæ in illorum propriis capitibus scribemus, quod morbi genus venturum est, faciliter cognoscetur. Utrùm autem brevis, vel tarda febris hæc futura sit, ex concoctionis signis, & aliis, quæ in libris de Crisi scripta sunt, discernetur.

Puto, quæ scripta sunt signa, sufficientè ostendere febres à sanguine occasionem trahentes, quapropter alia addere non decet, sed his contentum lectorem esse oportet, & ad medendum huic febre accingi tenetur. Dum prius quodam dubium attinens non tantum huic febre, sed omnibus aliis prius absolvam. Quoniam quendam Medicum non exigui nominis, & Scholarum primarum Magistrum eundem torquere mihi retulit.

Dubium est, si verum esset febres oriri per modum à me excogitatum, quia scilicèt cor velicatum ab intemperie sanguinis, qui spirituum materia futurus erat, sese atollit in magnas, veloces, & frequentes diastoles, & systoles, ut his idem calidiùs versum (cum motus vis sit mista calefacere) valeat totum corpus calidiùs vertere, quo discuti insensibiliter, aut sensibiliter, amplioribus factis calore viis corporis, humor noxius valeat, sequi videtur, nequaquam verum esse, quod ab omnibus, ut indubitatum asseritur, tunc cor magnas, ac veloces, & frequentes diastoles, & systoles exercere, cum se ab immodico calore vindicatur vult, ut eventus probare videntur. Omnes enim ob exercitium immodicum, aut immensum calorem solare, vel alterius rei cor velociùs, & frequentius moveri experimur, quasi sic nitatur cor sese refrigerare, & immodicum calorem per multum aërem attractum pellere. Cujus oppositum illi contingeret, si vera essent,

sent, quæ retulimus : nam potiùs caleret, & inflammaretur cor, illis velocibus; & frequentibus, ac magnis motibus, quàm refrigeraretur, aut si multo attracto aëre illis magnis motibus refrigeretur, & eisdem consistentia ejusdem calere vi motus cogeretur : non calidius, quàm ante magnas, & veloces systoles, & diastoles evassurum erat. Cum tantùm plurimus aër attractus refrigeraret ipsum, ut motus calefaceret, atque sic neque febres intensiores calores naturalibus essent, nec natura cordis assequeretur, quod optabat, discutere scilicet, morbificas causas; & amplas facere vias corporis humani, per quas sensibilibus excernerentur noxia.

Quod ut dilucidè, & apertè dubium exponam, necessum est, priùs examinare an verum sit, quòd Doctor ille ut hypotesim indubitatam, & quasi axioma supposuit. Puta scopum naturæ esse cum in magnas, ac veloces, & frequentes diastoles, & systoles se atollit cor, multum aërem inspirare, ut ipso immensus ejusdem calor refrigeretur, & mitior fiat : & ita rem ut ille opinabatur non se habere innumera experimenta probare videntur. Primum quòd in sanis in relatum usum inspiratio, & aëris ad pulmonem, & cor tractio fieret, quod impossibile esse : vel ex hoc patet, quia si cordis calor, quando pectus, & pulmo constructa sunt, & immediatè post dilatantur, esse disconveniens cordi, quoniam immodicè intensus, & ob id dilataretur pectus, & pulmo, ac cor, ut per aëris introductionem calor ille mitior fieret : sequi necessariò videtur : quòd in fine diastoles cordis cor assequitur erit temperiem, quam optabat, remisso ab intromisso aëre jam immodico cordis calore, quo in systole vexabatur : atque quòd

ab illa temperie develli molestum, & grave illi futurum foret : ægrumque, vocandum in systole fuisset. Quòd ad præternaturalem sibi dispositionem ferretur, qua assertione nihil magis dissonum : quod enim naturale agens, se in præternaturalem distemperiem naturalitèr motum infert?

Non enim evadet rationem hanc qui fatetur, cordi in dilatatione aliam naturalem temperiem convenire, quam eidem in constrictione. Calidiùs nempè naturalitèr esse, cum constrictum est, quàm cum dilatatum. Non pauci docti viri existimant : quo vitare argumenti nostri vim hi putant. Dicunt enim cor constrictum, habere calorem immodicum, verum sibi tunc decentem, & dilatatum remissiore, sibi quoque convenientem, ut cordi hominis cibo repleti, aut exercitati, alia temperies est conveniens, quàm eidem famescenti, aut quiescenti, nam etsi hoc verum esse fateamur, intelligere nemo sanæ mentis poterit, à quo calor cordis cum constringi incipit, fit intensior, donec cum constrictum cor est, omninò calor auctus est, poscens jam per dilatationem refrigerari, non enim à seipso, cum hi fateantur cor cupere, cum se dilatat, illum calorem pellere, & insanientis naturæ cordis esset tam multum calorem gignere, ut statim corrumperet, neque ab alio, cum nullum membrum in corpore sit adeò, ut cor calidum, superest ergo falsum esse, quod ut verum illi supponunt : quantò magis, quòd non paritèr benè valet famescens, ut satur, neque qui superfluitatibus à membris pellendis exercitio eget ut qui, ut decet, exercitio usus est. Et per eandem normam non adeò benè valebit, qui jam cor constrictum habet, & ob id immodicè calidum, egens aëre attracto,

tracto, ut refrigeretur, ut qui dilatatum cor habuerit, nulla refrigeratione indigens, atque ut si possibile esset, quod homo semper in eodem statum permanisset, in quo post alimentum assumptum, aut exercitium factum existit id naturam procurasset: & neque in famem, neque in lassitudinem hominem incidere permisisset. Sic videtur, quod eadem cum cor dilatatum est, & bene se haberet, curatura erat: ne constringeretur, ne constrictione in minus bonam valetudinem, quam prior erat, se traheret, cumque hoc natura efficere non molliatur, neque tentet: superest in alium usum, quam ut cor refrigeretur deservire sibi cordis dilatationem.

Quod si adversus dicat, non tantum ut cordis caliditas temperetur dilatatio ejusdem est à natura commentata fieri, sed etiam ut aer, qui materia vitalium spirituum est commistus sanguini arteriali in cordis sinistram cavitatem trahatur. Etiam quoniam constrictione cordis vitari non potuerit, ut sanguis, & spiritus in corde geniti ad totius corporis arterias distribuerentur, & fumi qui vi caloris spirituum ex vaporum succis elevabantur, in asperas arterias pulmonis pulsi per os expirarentur, ad quam cordis constrictionem necessario sequutura erat dilatatio proportionalis, ac similis constrictioni, ut si valde constringi cor accideret, quia pluri mi fumi in corde inclusi essent, valde quoque dilatari eidem esset necessarium: & si parum, etiam parum, atque quod quamquam non ex professo refrigerare per aerem inspiratum cordis caliditatem natura velit, tamen per accidens illud cordi contingat, ut nec in famem trahere hominem natura vellet, sed id illi accidat: quia dissolvi, & in halitum verti plurimas ejus partes

sit necessum.

Quam nostri argumenti evasione bonam esse fateor, quod ipsa palam affirmet oppositum ejus, quod Doctor relatus nobis objiciebat: scopum scilicet naturam in cordis dilatatione esse cor refrigerare: cum ex prefata solutione clarè pateat: id non fuisse à natura procuratum, sed accidentaliter cordi contigisse, non ipsum refrigerari ob majorem, & frequentiore, ac velociorem dilatationem: cum calidius tunc evadere, quam ante hos motus magnos, & veloces, atque frequentes exercitos erat, sed ipsum sic motum calidius fieri quam prius erat, non tamen adeo calidum aëre intromisso: ut fuisset, si non intromitteretur: ut si quis dixisset, homo in aëre frigido currens calidior esset, se ipso quiescente in eodem aëre, tamen minus calidus, quam si cucurrisset in aëre calido, qui enim in aëre frigido quiescentes plus se refrigerari sentiunt, cum plus aëris devorant, non nobis adversantur: nam frigiditas illa in gutture, & non in corde sentitur, de quo est quæstio, quæ & si in corde sentiretur, per accidens, ut diximus, illi quiescenti contingeret, non tamen si velociter moveretur. Porro si hujus Doctoris objectio ullam haberet vim, ex eadem elliceretur, cor illius, qui in aëre frigido constitutus exerceretur in frigidandum, & non calore afficiendum, illatio clarè probatur, quod plus aëris atrahit tunc, quam cum quiescebat, quod falsum, & contra experimentum.

Sufficere scripta puto, satisfacere, quantumvis rudi lectori, quanto magis relato Doctori, qui inter omnes Europæ Medicos merito adeo præclarum nomen adeptus est, ut sine controversia paucissimos sibi pares reperiri posse, omnes affirmant, sibi que Caroli Prin-

cipis salutem curandam Rex ipse consulto decrevisse laudent : atque prudentiores viri approbent , ad medendum ergo febrī sanguinis deveniamus , & caput proprium methodis distinctum , ut nostri moris est , exaremus.

CAPUT LXI.

De medela febrium à sanguine originem ducentium.

Febres has quarum origo à sanguine est , synochos Græci vocant, Paulus à continentibus distinguit , cum continentes tantum dicendas eas existimet , quæ intermittentibus finitimæ sunt , tertiana, scilicet , & quotidiana , & quartana continuæ , synochos verò , quæ unica accessione finiuntur. Aëtius verò sermone primo , tetrabibli 2. cap. 70. nihilo has differre scripsit, cum citatum caput de Febribus continentibus , sive synochis ipse inscripserit, sequutus in hoc Galeni voces , capitis tertii , noni libri methodi medendi , ubi continentes , & synochos febres à plurimo sanguine orientes vocat , & quamquam in hoc relati Authores dissentiant , omnes sequuti sunt normam curationis synochorum à Galeno in relato libro nono conscriptam , auspicientes medelam à venæ sectione , & usque ad animi deliquium de sanguine extrahendo , ut sequentibus verbis capite 4. noni libri Galenus retulit : [Ergo qui palestræ peritus juvenis erat , ubi febricitare hora prima noctis cepisset , postridie eum manè circiter horam dici tertiam vidimus , cum autem invenissem febrem admodum calidam , sed pulsus æquales , & maximos , & celeres , & frequentes , & vehementes , tunc caloris qualitatem , quæ tactum minimè morderet , jam verò & urinas , tùm crassitudine,

tùm calore à naturali habitu non multum alienas , audiens præterea hominem circiter triginta dies exercitationis consuetudinem intermisisse , pridie tamen exercitasse vehementius , & cæterum non multum , sumpsisse autem solitos cibos , atque eos concoxisse , quamvis tardè , & ægrè , utpotè cum febris vesperi occupasset , cum iterum rubicundus , plenusque homo appareret , atque etiam plenitudinis sensum se percipere diceret , faciente interim quodam eorum , qui aderant , de vena secanda mentionem , visum nobis est ejus auxilii considerationem in aliud tempus remittere , simul ut cercius sciremus cujus generis febris esset , simul necessario propter eam , quæ præcesserat , concoctionis tarditatem , cum autem vesperi similem vigorem tueri febris est visa , ceu nihil sensibilibiter remittens , suspicio jam erat synochon esse , hancque ex obstructione , & sanguinis abundantia , & præ carnis copia stipatione , ac cum parem magnitudinem per totam noctem febris servaret , postero die visum est Medicis omnibus , qui eum inviserant , sanguinem esse mittendum , discordia vero orta de tempore , & vincentibus , qui id in sequentem diem differendum suaderent , febris per totum eum diem evidenter visa est vigorem suum augere , mox tertia sequenti nocte , alia quidem accessio minimè incidit , quæ primæ ad portionem responderet : erat tamen æstus ipse laboranti intolerabilis : urgebatque tùm tensio totius corporis , utpotè repleti , tùm capitis pulsatio : atque ob hæc gravis vigilia , juvene in aliam alias se figuram jactante , itaque cum ultra ferre non posset , hora noctis circiter octava mittit ad me ministrum , rogatque ad se ocyus veniam , ipse annuo , atque ab eo

invenioque febrem calidissimam, pulsusque qualem prædixi, quoniam autem nec in hoc, nec in loto, neque in ipsa caloris qualitate indicium aliquod humorum putrescentium apparuit: optimum factum visum est venam incidere, antequam putredo inciperet, aufero itaque ab homine eo usque de industria sanguinem, quo ad animo linoqueretur, maximum planè ubi valentes vires sunt, continuæ febris remedium, id quod tùm ratione, tùm experientia didici, parum namque in contrarium statum agitur corpus, celerrimè ex animi defectu refrigeratum, hoc vero nemo invenire potest, neque quod ipsis ægris, neque quod naturæ, quæ animantes gubernat, jucundius, utiliusvè sit, postmodum in ejusmodi corporibus necessario supervenit alui dejectio, nonnunquam etiam hilis vomitio, quas res statim à toto corpore madores, sudoresvè excipiunt, quæ nimirum omnia cum huic quoque contigissent: protinùs febrem extinxerunt, sic ut quidam ex iis, qui aderant jugulasse me febrem per jocum dicerent, undè omnes risimus.] Utrùm autem vera methodus an falsa relata sit, nonnulli dubitavere, neque sine ullius Authoris decretum oppositum asseverare ausi sunt, afferunt enim, qui tam largam sanguinis missionem conferre negant. Rasim trigesimo continentis capite secundo, tractatus quarti, qui post transcriptum Galeni contextum à nobis ductum, dicit sequentia verba: [Magnæ sagacitatis est non subtrahere sanguinem subito usque ad syncopim, sed secundare phlegmotomiam extrahendo prima vice medietatem, & in secunda reliquam etsi necessitas te inducit ad subtrahendum febre nondum declinata, sudore, & fluxu non præcedentibus audacter

reitera.] Neque non Averroim septimo coliget capite 8. adducunt, qui quatuor rationibus probare conatur sanguinem usque ad syncopim non esse educendum. Prima huic nititur fundamento, rectam medendi artem semper imitari naturam rectè operantem: cumque humana expultrix vis rectè agens, nunquam tantum sanguinis per narium, aut uteri, seu sedis venulas excernat, ut æger in animi deliquium incidere, permittat, neque arti hoc dandum, videtur, secundam rationem sequentibus verbis coligit, Medicus qui à multo sanguine febriente educere, quod plus juxto sanguinis in eodem redundabat conatur, ultra nihil est extrahiturus, sed cum sic venam secuerit, non solum febriens in syncopim non incidet, verum sarcina multi sanguinis à vasiseducta melius habens, sanus sentietur: ergo ulterius sanguinem ellicere, & in syncopim tali educatione ægrum trahere, noxium, & sine methodo erit. Tertia ratio scopo Galen. in frigidare subito per animi deliquium febrientem procuranti adversatur, quòd refrigerationem illam per accidens contingere testatur, quam periculosam Averrois censet: & securius aliquid extrahet caloris manere in febriente, quam toto per syncopem ejecto frigidum relinquere putat. Quarta timori imbecillitatis virtutis naturalis innititur, inquit enim cum suspicio non levis in hujusmodi ægris sit, promptum putredini aliquid sanguinis illorum esse, oportebit vires asservare, ut sufficere possint prohibere sanguinis incepti vitari putrefactionem: & vitati excretionem exercere, sed animi deliquio oppositum sit, ergo vitari à perito Medico totis viribus debet.

Non tam leves relatæ rationes sunt, quòd prudentes Medicos adeò non terruerint, ut præceptum Galeni contemnere libenter decreverint: & nedum illud exequi nonnulli docti veriti sint, verum & indocti, quoties sperant syncopem venturam, succo mali punici, & aliis medicamentis eandem vitare curent, quis enim tam stultus est, qui audeat adesse ægro à quo sanguis mittitur, & syncope deploratum ab astantibus febrientem alacri vultu conspiciat? nemo certè, nisi stupidus, & amens, maximè cum nonnunquam à plebe narrentur in felices exitus ob hujusmodi animi deliquia provenientes, quod ergo exercere in his febribus soleo, Rasis consilium supra ductum est, non Galeni, nam ultra scriptas Averrois rationes non parum me movet, apertè videre, Galenum deceptum fuisse, credendo syncopem causam vomitionis bilis fuisse, in juvene illo, de quo 9. methodi medendi meminimus, atque in quibuslibet aliis ob immodicum sanguinem missum in febre sanguinis contigerit, cum potius proximè adesse bilis vomitionem, syncopem afferre soleat: & vomitio ipsa à syncope relevet, quàm syncopis vomitionem, afferat, quòd humores, & spiritus ad exteriora vomitio moveat: si ergo ad vomitionem bilis concitandam syncopis minimè prodest, & ad alui dejectionem minus: nam raro nisi in his, qui morituri sunt, aut illis, qui in decretoria die sunt constituti, accidit post animi deliquium ventris purgatio: nescio cur illud procuretur, sudores quippè, quos Galenus narrat, potius antecedunt animi deliquium, quàm sequantur (nisi per accidens) quoniam à cuti ad interna corporis, & non ad cutim syncope moveantur humores, infrigidari quoque subito totum

corpus syncopis violentia, vituperabile potius in febrientibus, quàm laudabile existimo, quia frigore dissecuti, & in halitum spirare, vitii succi prohibentur, neque ipse Galenus in eventu à se relato id negare potuit, sudoribus enim, & non frigore syncopis, expulsum à juvene febrem fasus est, quos non frigidus, sed calidos fuisse certum erat, per accidens ergo, & non per se in narrato à Galeno eventu syncope à febre juvenis ille evasit, quæ medendi methodus non approbanda, sed vituperanda à peritis Medicis est, quippè si ideò, quòd immodico sanguine missò à juvene, cui medebatur Galenus, vitales, & cæteri spiritus ad præcipua membra retracti exteriora exanimata relinquentes postea valuerunt, cum tanto vigore in totum corpus diffundi, quòd humores noxios per vomitum, & inferiorem ventrem, ac sudorem excernere vis expultrix potuerit, quoniam juvenis ille validarum virium esset, ac humores excerni prompti: non ob hunc felicem eventum suassurus erat Galenus in omnibus febribus à multo sanguine occasionem trahentibus, idem faciendum, cum contingere sæpissimè possit, inveniri febrientes minus validas vires habentes, & in quibus vitii succi non adeò prompti essent, per relatas vias oris, & ventris, & cutis vacuari, quibus syncopis non exigua incommoda pareret. Certè si effectus, qui ob accidens contingunt, imitandi forent, liceret in pleuritide à bile, aut sanguine proveniente, meracum vinum febrientibus dare, quòd non raro contingat rusticis hominibus hunc morbum patientibus, vino ingurgitari, & parum post ebrios verfos, somno profundo teneri, ingentemque sudorem de se fundentes, sanos, & à morbo libe-

ros evadere, & alia innumera, quæ aberrando feliciter cedunt, quod nullus qui sapit, unquam fecit, timens ergo ne syncope correptus ab eadem relevari, non valeat, aut postquam ab ipsa surrexit, adeo imbecillus maneat, ut morbo resistere, velut juvenis ille non possit, Medicos hortor in ipsam febrientem incidere sanguinis missione nunquam procurent, cum tanta sanguinis extractio sine tanto vitæ discrimine per duas, aut tres venæ sectiones in una die, si expedierit, fieri posset, neque verendum propter tam exiguum morulam sanguinem vitiandum, & corrumpendum, cum ipse Galenus in eventu à se narrato distulisse dicat se, plusquam per diem venam juvenis illius secare, scio nonnullos objecturos mihi, quod ego verear, quæ timere, ut impossibile prudens Medicus non debet, vires scilicet eorum, qui à multo sanguine febriunt invalidas posse esse, testemque Galenum in relato nono libro afferent, qui capite quinto sequentia verba scripsit: [Si quidem copia illa sanguinis, quæ plenitudo quoad vasa dicitur, cum bonitatem suam servat, ut pariter augeri cum robore virium est nata, ita si quando has gravat, nec de cætero augebitur, & bonitatem naturæ amittet.] In quibus palam fatetur, toto tempore, quo sanguis innoxius augetur, vires quoque augeri, verum illis, qui nos objurgant, facile satisficiam, admittendo ut verum, quod ex Galeno adducunt, quia præsens locus non permittit, an verum, vel falsum illud sit, examinare, negandoque nos dixisse, imbecillos eos esse, qui plenitudine quoad vasa laborantes febriunt, sed hoc dumtaxat, posse scilicet accidere sanguinem mitti, ab imbecilliore, quam fuerit juvenis ille, cui medebatur

Galen. & quod ut licuit illi, à syncope relevari, & vomitu, dejectioneque, ac sudore à febre liberum fieri, ita imbecilliori idem non permittit, quod si accidisset in vitæ periculum incideret ipse, nemo enim nisi qui delirat, negare potest, non omnium qui à sanguine multum febriunt, pares vires esse.

Porro temerè non agere mihi videor: si ex assertis à Galeno in citato contextu cap. tertii, noni lib. methodi medendi ellici aliqua ratio contra ejusdem opinionem de esse febrium hæcticarum, de quibus in sequenti capite, Deo concedente, dicturi sumus, possit, quæ nostra placita roboret, si eam elliciam, maximè cum talis sit, quod dissolvi minimè valeat, fatetur enim ibi Galenus juvenum illum, à quo plurimum sanguinis extraxit, in syncopem incidisse, frigidumque tunc universum corpus ejusdem mansisse, quod minimè accidere, febrienti hæctica febre potuisset, & si ab eodem tantus sanguis, & plusquam à juvene relato educeretur, neque ullo modo hæcticus quantumvis gravi syncope corripere, frigidus fieri posset, si verum esset, hæcticam febrem à nullo vitiato succo in venis, aut alio corporis loco contento pendere, sed membris humanis infixam esse, ut ipse Galenus primo de Differentiis febrium, & in libello de inæquali intemperie, & multis aliis locis dixit, nam febrilis illi hæctici calor, non intensior nativo est (ut Galen. putavit) quoniam humor putridus sua putrida fuligine membra calfecerit, sed quia à sole, vel ira, aut alia quavis causa tantus calor membris inductus est, ut nullo extrinseco humore putrente egeat, ut asservetur in membris, sed ab ipsa intemperie hæctici, quam qualitatem secundam Hugo Senensis vocat,

cat, ille calor conservetur, modo cum in syncope quantumvis spiritus, & sanguis totius corporis ad arces puta cor, jecur, & cerebrum, retrahantur, temperies, quæ idem est, quod complexio retrahi non possit, cum accidentia non migrent de subjecto in subjectum, ut Philosophi inquirunt, manente ergo eadem temperie, in nervo, carne, & osse, & aliis simplicibus particulis, ut necessario manet, & eundem febrilem calorem productum ab eadem mansurum quoque necessario fateri Galenus cogetur, sed eventus probat hæcticos syncope correptos frigidos fieri, ut juvenis ille cui Galenus medebatur, ergo falsum est Galen. assertum, dici scilicet hæcticam febrem eam, quæ febrilem calorem habuerit, independentem à malis succis, quin omnes febres ab aliqua corporea causa oriri, ut nos in principio operis hujus cum librum de inæquali intemperie exposuimus probavimus: indubitatum deinceps esse habendum, certum erit.

Certè non evadet rationem hanc, qui dixerit, noluisse Galenum hæcticam febrem in alia particula corporis, quàm in corde infigi, ibique tantum à nullo pendere humore vitiato, & quod immodicus calor hæcticorum à cordis immodico calore calfaciente plus justo sanguinem, & spiritus fiat, qui cum in syncope deficiat: quoniam sanguis, & spiritus in cor retrahuntur totum corpus refrigeretur, nam illud, Galenum noluisse, manifestè probant, innumeri loci in quibus affirmavit, hæcticas febres minimè dolorosas esse, & rationem exhibens dixit, quia membris infixus, & habitualis sit illorum calor, quod esse non posset, si earum calor à sanguine immisso à corde penderet, nam à membris ab eodem sangui-

ne calfactis, non aliter, quam ut ignis, vel alterius rei calor indutus esset percipiendus, etiam ob aliam rationem evasio relata nullius est valoris, quia impossibile erat Galeni sententiam de hæcticis febribus, quam primo de differentiis febrium scripsit, apparenter veram esse, jam quod re mentiretur nisi explicaretur, ut ab Hugone est explicata, modo qui Hugonem sequutus fuerit, nequaquam salvare eventum illum de hæcticis ob syncopem refrigeratis valebit, ut ratio parum ante adducta probat, superest ergo, tam Galeni, quàm Hugonis Expositoris opinionem de hæctica febre præsentì ratione, & aliis in commento, lib. de Inæquali intemperie à nobis scriptis improbatas manere.

Connari enim Hugonis decretum aliter tueri, dicendo scilicet hæcticos syncopem patientes ab aëre continente refrigerari, quoniam calor immissus à cordibus eorum in totum corpus per venas, & arterias: atque calor ille, quem temperies qualitas secunda hæctici producit in membra humana, simul valeant resistere aëris nos continentis frigiditati, & eorum alter solus non valeat, ideòque syncope refrigeretur hæcticus, quoniam relicto calore genito à temperie qualitate secunda solo, & sine alterius comitatu, quia alter ad cor redierit, refrigeretur hæcticus: nihil prodest, nam objiciam ego, quid si hæcticus in tempore æstatis in aëre calido syncopem pateretur? nonne tunc refrigerandus? aut non esset? si fateatur refrigerandus, ratio nostra procedet, nam infrigidatio illa non ab aëre infrigidante proveniret, quo adversus nostri argumenti vim fugere credidit, at si petulanter testetur refrigerandum non esse, jam eventus negare cogitur, qui au-

audiendus in re physica non est, hæc sufficere in præsentiarum videntur, cum aliàs fufius de his egerimus, tranſeamus ergo ad proſequendam medelam febris à multo ſanguine orientis, & mox tranſacta præſentis febris medela, ut diximus caput de Hecticis ſcribemus, & methodus ſecunda ſit.

2. *Methodus.*

Adeò neceſſariam ſanguinis miſſionem in his febrientibus eſſe, ut quod Avicenæ viſum fuit, ſcilicèt, deficiente vena in brachio, & crucibus à qua mitti ſanguis poſſit, propter aliquod naturale, aut accidentale impedimentum, licere ex frontis venam ſanguinem mittere, & ſcapulis, ac reliquis corporis partibus cucurbitulas admoveſe aprobeamus, quid verum horum prius faciendum ſit, ſi fors huiusmodi ægrum curandum obtulerit: indubium venit, mihi autem videtur, venæ frontis incifſionem prius exequendam, tam quòd ex ordine ſcripturæ Avicenæ illud colligi valeat, quàm quòd incifſio venæ magis univerſalis evacuatio, quam incifſio cutis, & carnis ſubditæ eſt, neque verendum, per venæ frontis incifſionem ad caput trahendum reliqui corporis ſanguinem, dummodò parum poſt venam ſectam cucurbitulæ tibiis, ſcapulis, ac brachiis affigantur, hæ enim, quod ad caput reperet, deorſum trahere valebunt.

3. *Methodus.*

Quamvis non parum prodeſſe his febrientibus aquæ frigidæ potum ſciam, tam quòd eventus id doceant, quàm quòd Galen. quinto capite decimi methodi medendi dixerit: [Maxima verò continuarum febrium remedia hæc duo ſunt, detractio ſanguinis, & potio frigida.] Poſſe tamen inertiam Medici indocti, qui ſanguinem ab huiusmodi febrientibus non extraxit, aut inobedientiam ægri, qui Medi-

co jubenti venam ſecari obtemperare eidem noluit, ſola frigidæ portione reſarciri, vanum eſſe reor, quin majora incommoda afferre largum, & uſque ad ſaturitatem aquæ nive inſrigidatæ potum, illis, quibus in principio vena ſecta non eſt, quam commoda certum habeo, nempè cum differtur venæ ſectio, ſanguis vi febrilis caloris plus juxto aſſatus, neceſſario craſſior, quam erat vertitur, qui frigido potu aſſumpto, indubiè adhuc craſſior fiet, ſed adeò craſſo ſanguine factò obſtructiones, & mille alia incommoda ſunt oritura, merito ergo nos id vituperamus, & fieri prohibemus niſi per coctionem ſanguinis, prius attenuatus, ut Galenus voluit, fuerit de his nihil plus quoniam antea hæc fuſè tractavimus.

4. *Methodus.*

Neque contemnendum Aëtii præreptum videtur, qui cum ſanguinem mittere in hac febre jubet, cavet ſi per emorrhoides, aut uterum ſanguis fluere paratus ſit, tantum ejus in corpore ægri relinqui quantum vacuandum per relatos locos ſuſpicatus Medicus fuerit, ne ſi vena ſecta totus qui redundat extrahitur, & natura per conſueta loca, quem ſolita erat excreverit, immoderatioſior ſanguinis excretio fiat.

5. *Methodus.*

Placuit Galeno exprimere capite quinto ſuperiùs citato, qua die ab initio morbi, ſanguine nedum juſſu Medici educto, poſſit ſine noxa ellici, dicens: [Optimum igitur factus eſt (id quod nos ſemper in re quaque facere vidifti) ſtatim non numero dierum, ſed uni virium robori, in febribus ejus generis attentum eſſe: quippè quod ſi ſervatum eſt, non ſolum ſexto ſeptimove, ſed etiam ſequentibus diebus ſanguis eſt mittendus.] At cum non exprimatur Galenus hìc quoto die ſequen-

quenti jam non liceat, sanguinem mittere, mihi pertinere videtur, illud explicare, ne parum exercitari Medici putent, in quavis die post septimam sanguinis missionem utilem esse, fisi decreto Galeni, qui in præfenti contextu dixit: [Non solum sexto, septimove, sed etiam sequentibus diebus sanguis est mittendus.] Neque de hoc certam, & quam transgredi non liceat methodum proponam, sed quandam conjecturalem veritati proximam exarabo. Dico ergo in his continentibus febribus à multo sanguine originem trahentibus, licere venam secare usque in vigesimum diem, in ulterioribus verò venam scindere, nocere potius quam prodesse, in plurimum existimo, quia quamvis in intermittentibus non raro contingat, post quadragesimum diem sanguinem missum prodesse, ut Avicenna quarta sen primi canonis, cap. de Phlegbotomia scripsit, & non solum post relatos dies, verum post quinque, vel sex menses in quartanis, & nothis tertianis conferre sanguinis missionem eventus doceant, in synochis minimè competere manifestum est, quoniam nulla synochorum tamdiu durare potest, quia multò ante æger peribit, & quia in aliud febris genus ipsa jam tunc transisset sanguine cum tam larga moravitiato, & in aliud succi genus converso, & à febre viginti dierum in melancholiam crassam redactò, quo inhabilis per venæ sectionem educi redetur, ut in genericis methodis superiùs scripsimus.

6. Methodus.

Quamquam Galenus in his febribus, ac aliis morbis à multo sanguine provenientiibus, plurimum laudet sanguinis defluxum per narium venulas, ego qui ea tantum scribere decrevi, quæ vera esse rei Medicæ per quadraginta fermè an-

nos incubendo expertus sum, non adeò utilem vacuationem hanc esse, fateor, ut sudor, vel alui purgatio, in narium enim defluxu tenuis, & purus sanguis sæpiùs defluit, quia in altiore corporis loco non nisi levior sanguinis pars ascendere valet, crassiorque in venis relictus fovere febrem non desinit, at cum tantus, qui defluxit est, ut uturquè exisse existimetur, non rarò in hydropem, aut saltem malum corporis habitum incidere febrientem vidi, Medicis ergo consulo, ne equorum, vel porcorum sectis, aut aliis instrumentis narium venulas secantibus, defluxum illum incipientem prosequi cogant: nec hac methodo præcipio, quod incipientem defluxum hunc Medici sistere procurent cum non rarò ablata non ulla portione sanguinis multi, aut vitati, & potentiore facultate expultrice ægri per sanguinis excretionem relictà; crassum per alium, & tenuem per sudorem vacuare, natura valeat. Decere tamen credo fluxum sanguinis immoderatum fieri incipientem per venæ brachii, aut tali incisionem unam, aut duas, vel plures, & aliis remediis sistere, potiusque naturæ arbitrio committendo, eo usque defluat permitttere, donec suspicio de immoderata jocinoris debilitate adsit salubrius esse.

In balneum descendere febrientem hoc febris genere omnes laudant Galeni autoritate persuasi, qui id fecisse in juvene illo, quem per sanguinis missionem usque ad syncopem se curasse scripsit: ego autem, qui superiùs fassus sum, nunquam hoc præsidio usum fuisse, quòd balneorum usus apud Hispanos exoleverit, utrùm profit, vel noceat, eventibus innitendo, dicere non possum. Ratione autem ductus, prodesse potiùs, quàm obesse

esse conjecto, cum enim sudoribus assiduus soleat hæc febris sæpè discedere, & ægrum liberum relinquere, verosimile erit, balnea, quæ sudorem concitant, prodesse, etiam quòd sanguis in ambitu totius corporis redundans (multa quippè magna vasa in exterioribus sita sunt) satis proximam habeat cutim, qua expurgari à fœculento facilius, quam per ullam aliam corporis partem valebit, quòd quamque ita uti refero verum sit: tamen in initio, & cum coctione nondum sejunctum vitiatum à puero est, non licet balneis uti, ne plus permixta, quàm erat, noxia in noxiis reddantur.

Aluum expurgare in his febribus competere nulli dubitavere, cum Galen. adeò hoc procuraverit, ut sanguinem mitti ab his non concedat, donec cruditates ventris concoctæ, & vacuatæ sint. Quibus autem pharmacis aluus expurganda sit. Avicena notavit, Galenus, Paulus, Aëtius, de his nullam mentionem egisse videntur. Ego jam in antecedentibus methodum genericam quandam dictavi, qua præcepit in secunda die, à cujusvis febris continuæ citra inflammationem in vatione cassiam in fistularem bibant febrientes, quam etiam his dare consulo, & Avicenæ pharmacis utens, succum mali punici dulcis, & accidi cum manna post sanguinem bis, vel tèr missum, nec non mannam, ac tamaros indos, & pruna damascena, macerata in florum infusione bibant præcipio, à medicamentis vero, quæ scamonium, aut agarycum, seu cnicum, & alia hujus farinæ recipiunt, fugere in principio, caveo: secus in fine cum sanguinis fervor jam sedatus fuerit, ut quoque à Rhabarbari consistentia, & myrobalanis in initio etiam febris fugere debemus,

postquàm autem aluus sponte sua, vel rebus lubricum ventrem facientibus, lenis facta est, uti myrobalanis, & Rhabarbari consistentia licebit; infusione nempè Rhabarbari leviter expressi, cassiæ fistulari, aut mannæ, seu damascenis prunis; adjuncta, uti in primis pharmacis non veto, cum relatis medicamentis Rhabarbari infusio conjuncta exiguam astrictionem habere valeat.

Uti in quavis die post primum clystere feces infimi ventris expurgans clismis lenientibus confectis ex decocto violarum purpurearum, & malvarum, ordeï, glyzirhiciæ, & aliorum consimilium medicamentorum, in quo cassia fistularis, & oleum rosatum, & violatum, & saccharum rubrum, dissolvantur, necessarium esse, existimo: nisi aluus satis lubrica sine his esse videatur.

Alimentis in prioribus diebus pavet nutrimenti, & levis concoctionis, & quæ non multum humiditatis habeant vesci, hos febrientes consulo; nam hi, qui multo sanguine nedum putrefacto abundant, in initio morbi non adeò debiles sunt, ut crassis egeant alimentis; neque adeò sicci, ut humectari desiderent, cum sanguis ipse satis humidus sit, & febris nondum in primis diebus tantum potuerit, exicare, quòd æger humectantibus indigeat, conferunt ergo acetosa; herba exalis, vocata, ac punica mala parum acida, & lencium juscula, & cucurbitulæ, rhoe culinario, & omphacio, præsertim conditæ, thus enim obsoniorum, & omphancium iis febrientibus conducunt; nisi de eorum astrictione timereamus, quapropter aliis alimentis, quæ vim leniendi ventrem habuerint adjuncta, utiliter ægris devoranda conceduntur, coriandrum quoque in eundem usum laudatur,

& inter fructus pira, & acida mala, & intibum, aranciorum, & mali Medici acidus succus omnia alia alimenta bonitate antecedit; & quod frigidus, & siccus ille sit, & quod vim roborandi cordis vires habeat; post tres, aut quatuor ab initio morbi dies, prudens Medicus rectè consulit. Hujusmodi ægris comedere jus pullorum gallinarum, aut perdicum, cum panis micis, & carnem ipsam cum oxalide, aut intibo, vel coriano (nisi timor lethargi venturi usum corianni vetet) decoctam; præsertim illis, quibus comedendi appetitus dejectus non est, & illis, de quorum imbecillis viribus timemus: reliqui enim, qui ab alimentis oborrent, & vires robustas habent, nutriendi nisi levioribus, & his, quæ primis diebus concessimus (qualia sunt, jus lencium, & poma assa, & alia confamilia) non sunt; hos nempe incoctos succos habere, qui inedia concoqui parati sunt, suspicari licet; priores autem biliosos, aut atrabiliarius hos ventriculi vellicantes, qui se alimentis mediocriter nutriendis non alerentur, in sæva symptomata cadere, parati essent. Certè cum crassus, vel tenuis sanguis, qui redundat, esse possit; in febribus pendentibus à sanguine crasso crassæ consistentiæ cibi dandæ non sunt, sed quæ attenuent; velut in aliis, quæ à tenue sanguine fiunt, quæ incrassare valeant, permittuntur; distinguensque per crassitudinem, & tenuitatem urinæ, rubori conjunctam, alterum ab alio; crassus quippè sanguis, urinam rubram, & crassam efficit; & tenuis rubram, & tenuem.

Potio his febrientibus danda, ex ordeï decocto erit, qui in nullo alio febris genere adeò utilis, ut in hoc est; tunc quod humiditatem ejusdem propria siccitate coerceat,

hanc ergo, vel crudam eis, qui decoctam bibere nolunt, concedo. Maximèque coctam, aut crudam bibant ægri, tunc contemno, cum ver, aut æstatis principium est: at si autumnus instat, aut ipse, vel hyems adest, ægris suadeo, ne bibere coctam negligant. Vereor enim in illis temporibus vasorum obstructions; & quoniam in harum febrium medela ulterius progredi, necessum esse non videtur; quod quæ in antecedentibus scripta sunt, quæ defunt (si qua sunt) supplere valent; ideò finem imponere visum.

CAPUT LXII.

De febribus, quas Galenus, & reliqui Medici hæcticas vocarunt, nos autem habituales, aut potius tabidas nominamus.

Hæcticas vocatas febres non fieri, eo modo, quo Galenus, cæterique Medici, qui post eum fuere, putarunt, satis clarè in commentario, libri de Inæquali intemperie scriptum suprà manet, verum quoniam nonnulli, qui præsens caput lecturi sunt, præcedentia non legerunt: in compendium redigam aliqua, ex his, quæ illic sunt dictata.

Primum est impossibile esse, hæcticæ febris calorem adeò membræ humanis infixi, atque hære: ut quovis humore, vel alia extranea re à corpore educta diu permanere, valeat, sed esse necessarium, statim ut causa, quæ illum produxit, abest, eundem incorruptionem tendere, fierique continuo remissiorem, & remissiorem, donec in totum auferatur: & esse definit, quod evidentibus, & indissolubilibus rationibus verum esse, palam ostendimus.

Secundum fuit ideò opinatos fuisse Medicos, hæcticas febres à nulla

nulla materia ortum trahere, quoniam experiebantur non posse, mederi quibusdam febrientibus extracto sæpius per venæ incisionem sanguine, & alio pharmacis frequenter expurgata, quin nonnullos post universas has vacuationes factas, febre pertinaciter eisdem hærente, tabidos fieri: non animadvertentes illud contingere, idè quòd aliquis vitiatum humor, vel alia quævis extranea res, ulli loco à quo non possit, divelli: & separari corpori insideat: & causa sit, quòd sanguis cordis à quo spiritus vitales gignendi sunt, malè afficiatur, quo cor ipsum in magnas, veloces, & frequentes diaftoles, ac systoles cogatur, elevari, ac deprimi, & febris habitualis, & ad marasmm ducens fieri, ut enim, quæ putridæ à nostris prædecessoribus vocantur, corpore febrientis adhuc robusto, & carnibus abundante, sæpissimè in brevi tempore interimunt, quia multi vitii fucci in magnis vas contenti: aut pauci venenati in proximis cordi, causa sint, in tantum cordis sanguinem vitari, ut nequeat cor ex eo ullos vitales spiritus gignere: sine quibus vivere non valemus, sic hæctica non nisi prius carnem: & majorem partem succorum hominis absument, interficere ægros non possunt, quòd in illis vitium rei, quæ occasio febris est: valdè exiguum sit, collatum nocumento, quod putridæ inferunt, idèquæ diu durare, cum febre hæctici valent, sanguine cordis parum, & si diu in his taliter vitiatum, ut fermè simul sanguis, qui materia vitalium spirituum esse, valeat, finiatur, & universa fermè corporis caro absumpta sit, & corpus humanum in ultimam tabem incidem conspiciatur.

Tertia fuit non parum eosdem Medicos decipisse experiri: quòd

tentatis quibuscumque vacuationibus, nil salutis febrientium his febribus profecissent, & balneis, ac lactis succo, & ovorum vitellis, aliquando sanari, hos viderent, putabant nempe hi cæci ad calendum eventum veras causas, illud contingere, quòd balneis corpus refrigeraretur, atque humectaretur, & lacte, atque ovis deperditæ corporis partes restaurarentur, non prospicientes balnearum aqua non frigida, sed parum calida eosdem jubere corpus hæcticorum irrigari, quæ potius febrientibus conferebat, actuali illo moderato calore, & plurima humiditate emollendo vasa, in quibus coarctatus, & detentus humor noxius, vel alia quævis res præternaturalis erat, ac taliter disponendo morbificam causam illic inclusam, ut habilis insensibiliter diffilari, vel sensibiliter sudore, aut per ventrem excerni, quàm refrigeratione. Nutrirì nempe alimentis levis coctionis, & plurimi nutrimenti hæcticos indigere, non illis negamus, ut superius scripsimus, & parum infra in medela harum tabidarum febrium fusiùs scribeamus.

Porro si postquam negotium Medicum exercere tyrones incipiunt, aliquos febrientes vidissent, in prima hæctica specie obiisse, excusationem ullam suæ ignorantia habere valerent, at cum nunquam ullos ab hæctica mortuos, tam Medici, quàm hominum vulgus asseveret: nisi quos tabidos finiri vident, resipiscere omnes deberent, & conjectare, tenebantur, commentitia esse, quæ Galenus de Hæctica febre scripsit, cum si verum illud esset, potuisset, prima ejus species interficere, tam valido calore quali fingit humanum corpus affici, cum putrida febris transiens in hæcticam hædere, & fixi in membris, præter-

naturalem calorem febrilem, facit, nempe si putridarum calor sæpè ægros in mortem ducit: cur intensior intensissimo putredinali non interimet? nedum adhuc postquam putrida in primam hæcticæ speciem permutaretur, esse enim necessario calorem hæticorum intensiorem calore quarumvis putridarum: si hæticæ per modum excoGITATUM à Galeno fierent, suprà in commentario de Inæquali intemperie satis clarè probavimus.

Quippè quandoque hæticas fieri contingit, ab internis exiguis vulneribus ab extrinsecis rebus factis, qualia esse solent: ossa mucronata, vel acus, aut aciculæ, quæ nonnunquam devorari incautè accidit, & nonnullis æreis monetis circumferentiam promptam seccare habentibus, etiam per ignorantiam à pueris sapius, & ab adultis quandoque deglutitis, quæ quoque ab acribus internis humoribus fieri valent, quibus si mederi pharmacis purgantibus, aut sanguinis missione vellimus, nihil proficiemus, cum pharmacum acres humores supra vulnus ducendo, illud dillatet, indeque contingat, quod plus noceat, quàm profit. Certè non ob aliud non solidari relata vulnera accidit: quam quod quotidie super eadem bilis, quæ cum fece per podicem excernitur delata eadem erodat mordeat, & ampliora efficiat, ab hisque hæticam fieri posse, ultra experimentum ratio ipsa comprobatur, vapores enim, qui ab ulcere tali elewantur, sanguinem cordis inficere posse, nemini indubium venire valet, eoque infecto, cor taliter quati, ut febris inde proveniat: certum quoque est, & cum nocumentum, quod ex vaporibus illis contingit, atque quod ex vitata ab eisdem ventriculi coctione, & intestinorum debita fecum

expulsione, non adeò ingens sit, ut celeritè interficere cogat, inde accidit, quòd febricula illa paulatim corpus consumendo, in tabem ducat, neque ob id nego, quod ubi validæ vires sint, ulcera illa, quæ ab extrinseca, aut intrinseca causa fiunt, sæpissimè consolidari possint: certè non alitèr spherulæ plumbeæ catapultis vi ignis jaculatæ in corpus humanum jactæ, atque intra aliqua viscera diu manentes: hæticas febres inducere solent. Novi enim quendam, qui in civili Hispaniæ bello anno 1520. per dorsum ictus spherula quadam plumbea ex relatis, diu vixit, eadem prope renes per decem annos inclusa manente, & tandem febricula assidua, quæ à principio ipsum corripuit, in tabem ductus, vita functus est, mille aliis modis rupto, vel obstructo aliquo interno vase, fieri hæticas contingit, Medicis investigare non valentibus, causam februm illarum, & ob id opinantibus febrilem illum calorem membris infixum esse.

Nempè cum aquarum ductus, qui per diversos fictiles canales terra opertos vehuntur, ut hortus, aut prata, seu segetes irrigent, sæpè vitiantur aliquo ex illis fictilibus conalibus fracto, nulla extrinseca re frangente vasa, sed canali à figulo perperam, & ex indecenti luto febricato, & quandoque obstructuuntur, quia à fonte manans, à qua adeò crassa dilabatur, ut quovis die fordium non nihil herens canalibus alicujus parieti, viam qua aqua defluxura est, in totum obstruat, quo prata, & alia irriganda arefcunt, atque arbores insitæ tabescunt, rationi consonum erat, simili modo posse homines arefcere, & tabidos fieri, quia aliqua vena, vel arteria vitio naturæ perperam constituentis vas illud, intra

tra consistentiam alicujus visceris insignis, aut prope ipsum rumpatur, taliterque ruptio fiat, ut propter carnem, aut membranam aliquam vas ruptum tegentem, nullus sanguis exire per superiora, aut inferiora loca conspiciatur, & solita, atque necessaria sanguinis distributione, ut sanus homo viveret, deficiente, cordis sanguis vitiatum febrile habitualem febrem per modum sæpius dictum cogat, Medico quantumvis docto calere non valente, illius febris originem, jecoris obstructions, septi transversæ vitia, ventriculi, aut intestinorum, & aliarum partium morbi, hæcticas efficere, convictus experimento Galeni. negare non valuit, ut commentario nostro de Inæquali intemperie monstravimus.

Permutari posse putridam in hæcticam, non ut Galeni opinatus est, sed multo aliter, ego non inficior, potest enim vi febrilis caloris aliquod pectoris, aut ventriculi, vel pulmonis, seu jecoris, vas, adeo corrugari, & succus illic contentus adeo densari, ut quovis humore reliquo vitiatum, qui putridæ febris occasio erat, adhuc à Medico, vel natura extra corpus ejecto: febricula perseveret, vaporibus noxiis ex detento succo in arctis illis vasis ad cor delatis, aut sanguine arteriarum, vel venarum prohibito transmeare, per scyrrosa illa loca, ut solitus erat, cum benè valebat æger, potest quoque putrida febris debile reddendo aliquod ex præcipuis visceribus hæcticam inducere, quod debile viscus vitiatum succum gignat, tandem cum morbifica causa sic inficere cordis sanguinem valet, ut febrem efficiat, difficulter propter occultam aliquam causam medicabilem, quæ adeo tardè hominem interficere, sit nata, ut prius universum corpus ta-

bidum, vel proximum tabi fiat: quam homo moriatur, hæctica dicetur cum autem adeo noxi sunt febrium humores, ut prius homines interimant, quàm in relatum tabis malum trahantur, aut adeo salubres, ut etiam priusquàm in tabem incidat febriens, aptus sit curari, putridæ, aut plurimum dierum febres sunt dicendæ.

Et si à me quæatur, utrùm necessarium sit, quamlibet hæcticam ex putrida factam fortio rem calorem putredinalem pro causa habuisse, quavis alia putrida, dicam quod: non quia potest in indecenti consistentia venæ, aut arteriæ alicujus hominis tanta promptitudo esse, ut à leviori multo calore corrugari, & exiccari, ipsa valeat, quàm consistentia vasis alterius hominis à multo majore, & intensiore, etiam quia accidat nonnunquàm aliquem crassum succum in vas aliquod arctum includi, quod facilius in scyrrosam consistentiam vertetur, quàm si in amplo, & tenuibus succis mixtus includeretur, & ob alios innumeros eventus à levioribus multo febribus posse hæcticas in aliquibus, quàm in aliis hominibus fieri, clarum est.

Etiam si interroges an sequendo mea placita omnis hæctica necessario hominem in tabem ducat? respondebo quoque, quod non, sufficit enim, ut hæctica nominetur aptam esse in tabem hominem trahere, nisi Medici præsidio, aut valida vi febrientis curetur.

At si interrogare, iterùm non desistas, an ego in tres species, ut reliqui Medici hæcticam distinguam, & priorem facilis curationis, & difficilis cognitionis esse affirmem, & tertiam huic contrariam, puta difficilis, aut impossibilis curationis, & facilis cognitionis, mediamque medio modo se habentem, dicam

libenter quòd sic, certè manifestum est, quòd si cum primum in aliquo vase indurari aliquis humor inciperet, ex quo hectica provenire posset, id Medico ignotesceret, quòd faciliter balneis dulcis aquæ, & aliis præfidiis, quæ suavi quantumvis abditas corporis partes attingere valent, emollire, & in pristinum salutis statum ducere hominem, hectica primæ speciei ægrotantem valeret, sed quis Medicorum adeò perspicax est, ut pulsu, aut urina, vel aliis signis, intelligere in unico, aut duobus mensibus noxam illam, & mali illius originem potest? nullus certè, neque facilius ulcera interna cum primum fieri incipiunt, & tubercula in membris principibus, aut propè ea genita, & alia plurima à quibus hecticae fiant, cognosci, quàm præterita possunt, at cum jam in tabem incidit æger, vi febriculæ diu perseverantis, & marasmodum pati febrientem imperitum vulgus adhuc nescit, & nullus quantumvis hebes Medicus non intelligit, hectica febre ægrum illum laborare, etiam impossibile jam tunc esse, febri illi mederi attestor, quòd adeò dejectæ vires illius ægri jam tunc sint, ut tantum quantum dissolutum ex membris est, restaurare non valeat, nam si id quod coquere ventriculus, & jecur possunt, propinatur, semper, & semper gracilior, & plus tabidus huic æger fiet, cum parum membris apponetur, quòd pauxillum sit, quod coquere ventriculus possit, & multum à febre dissolveretur, verum si plurimo alimento repletur febriens, certum est, quod id cum coquere decentè non possit, in hydropem ascitem, aut in lienteriam, & in diarrheam, incidet æger, atque quod anullo eorum poterit relevari, nam si quis sine illis morbis ta-

bidus est, cito periit, qui fieri potest, quòd cum illis citius non intreat, neque paucos ex hecticis aliter quàm altero relatorum morborum perire, videmus, ob causam scriptam.

Porrò posse febres ephemeræ, quas unius diei nominamus in hecticas permutari, ego non dubito, quoniam vis caloris solaris, aut iræ, vel alterius rei natæ unius tantum diei febris occasio esse, poterit, in promptis hecticam pati, ipsam efficere, tuberculum aliquod, vel scyrrhum internum, aut vasis aliqujus pectoris, aut alterius principalis membri indurationem procreando.

Neque à verò deviat humiditates quas juniores Medici secundas vocant, in membris humanis contineri, de quibus Galenus aliquid dixisse propè finem decimi libr. Method. med. 11. cap. videtur, & fusius, cap. 6. antecedentis lib. 7. utrum autem tales sint, ut Galenus illic dixit, (Avicennæ enim contextus capite de Hectica, & prima primi tractans de eisdem adeò viciata sunt, ob Interpretis ignorantiam ut intelligi minimè valeant) aut aliter se habeant, & quod secundæ cambium, ros, & glutem (his enim nominibus vocari easdem multi affirmant) in diversis hecticae speciebus ordine quodam servato consumantur, alibi Deo concedente cum hominis constitutionem physicam tractaverimus, fusè explanabimus, pro præsentis loco sufficit dicere, quod non solum in hectica verum in quavis alia febre quod magis paratum dissolvi fuerit, id necessario prius consumetur.

Possibile quoque existimo à sole, vel ira, aut alia extrinseca causa hecticam incipere, nulla alia febre præcedente, nihil enim vetat, nonnumquam, & si raro ob iræ,

iræ, aut folis contingere, aliquod internum vas adeò indurari, aut aliquem humorem crassum adeò densari, in loco cordi proximo, saltim ex quo inficere suis fumis cordis sanguinem valent, ut febricula, quæ tarde interimere, & prius membra consumere, sit nata, fiat, sed hanc hecticam dici, ex prædictis patet, de natura ergo hecticæ in suma, ut promisi diximus, ad investigandum ergo ejusdem signa deveniamus.

CAPUT LXIII.

De signis hecticæ febris.

AD eò manifesta signa hecticæ, quæ in tabem febrientem duxit, sunt, ut Medicus nullo alio inditio, quàm faciei, & corporis prospectu ad ipsam noscendam egeat, cum enim faciei, & totius corporis caro adeò consumpta prospicitur: ut ossa, nervi, & cartilagine, ac venæ, sola cuti tegi appereant, & ariditas quædam cutis, rugæque innumeræ in universo corpore adsint, faciei que vividus color in decolorem marcidum, ac pallentem vergit, flore vitalis caloris extincto, febremque continuam diu passus, saltem priusquàm in tabem inciderit æger, fuerit, & tunc quoque patiat, jam tunc indubiè hectica immedicabili illum febre affirmare quilibet poterit, neque incassum signa illa ariditatis necessariò conjungenda febre, ut hectica nominetur dixi, sed quoniam scio, posse citra febrem in tabem multos ægros incidere, vel quotidie vomendo, quæ prandent, de quibus nonnulli mihi ut mederentur, oblatis sunt, aut alui fluore, vel per alios modos, & paucis ante mortem diebus febre, qui hectici nominandi non sunt, sed senium ex morbo patientes dicen-

di, ut Gal. 5. cap. lib. de Marasmo scripsit, hecticam senectutis Avicenna prima, 4. hunc affectum vocavit, multa alia signa ad cognoscendas has febres cum tabe conjunctas Galenus 9. cap. lib. 1. de Febrium differentiis exaravit, quæ subticere decrevi, quòd sciam relata abundè sufficere, ut morbum hunc non tantum Medicis, sed rusticis hominibus notum notiosem faciam, ut ergo de illa agam, in qua facilis est remedio locus, nisi in aliquem de hac Medicorum inciderit turba, ut verbis Galen. in 9. cap. lib. citat. utar, difficilis verò admodum ejusdem cognitio est, quam primam hecticæ speciem nominant, prædicere visum.

Galenus multas notas de ipsa scripsisse, non quas experimento veras esse comprobaverat, sed quales ratione ductus apparituras existimavit, nec aliter hæc fingendo signa processit, quàm in omnibus de Pulsibus libris cum in tot differentiis pulsus distinguit, quales nullus quantumvis acris ingenii, & perspicacis facultatis tactricis unquam percipere, tactu potuit, & si intellectu comprehendere easdem valuerit, & insolens ipse se omnes cognovisse gloriatur, in supradicto ergo 9. cap. Galen. inquit. Febres hecticas ab ephemeris incipientes ægri relatione inditium aliquod de se dare, si enim interrogatus æger febre se incepisse dixerit, quòd iratus, aut tristitia affectus fuerit, cum ante benè se habere senserat, & ultra primam diem febrem durare nulla quiete, nec inclinatione ulla, aut augmento in eadem conspecto, & ariditatem magnam in corpore tangentibus illud, præsentet, talem hecticam esse, suspicandum est, & quamvis hic inter signa hecticæ incipientis ariditas cutis nominetur, mihi com-

men-

mentitium, atque fictum hoc signum esse videtur, nam non tam citò ariditas, quæ in his febrientibus sentiendam in fine morbi erit, apparet, ut in secunda die percipi tactu Medici valeat, maximè cum ira posset sanguinem biliosum ad cor movendo pituitosum aliquem succum in aliquod internum vas contentum adeò indurare, vi immodici caloris biliosi sanguinis, ut indè febris hectica inciperet, in qua ariditas in cute sentienda non esset, sed potius nonnulla humiditas, si etiam pituita in reliquis corporis partibus abundaret, hecticas enim aliter fieri, quàm per modos, quos diximus, impossibile esse, supra satis probatum superest, quòd si Galenus novisset, minimè fingere, in hectica initio ariditatem in cute sentiendam.

Neque minus fictum esse aliud signum, hujus febris quod post relatum scripsit Galenus existimo, illud erat caliditatem febris primo tactui mitem sentiri, perseverante autem tangentis manu, acrem, ac mordacem, putabat certè calorem hectici membrì fixum primo tangenti non valdè molestum futurum, quoniam cutis, & caro mediarent inter manum, & illa, quæ membra radicalia nonnulli vocant (sic enim nominant nervos, ossa, arterias, venas, & reliquas hujus fortis hominis partes, quæ in utero primo fiunt) & quòd perseverante manu tangentis, caliditateque intimorum membrorum urente, mordax, & acris perciperetur, non considerans Galenus, quòd non plus in principio, quàm in fine interiorum, atque exteriorum membrorum actio sentienda à tangente esset, postquam exteriora membra ab internis totum quem recipere calorem valerent, recepissent, ut enim si calentem lapidem corio tegeris, &

tamdiu ibi manere corium sinas, donec universum, quem habet calorem lapis, in corium introducat, & post manum applicueris, non minus urere in principio, quam in fine senties, nisi quantum ob majorem moram plus de actione agentis conceditur, sic hectici evenire deberet (jam quòd hectica talis esset, qualis Galenus putabat) ipsi enim hectici non plus in fine, quàm in principio calidi perciperentur, nisi quantum illi propter moram magis calfacere permetteretur, quod commune omnibus febribus, & quibusvis agentibus, & non peculiare huic tantum est, post enim octo, vel decem horas caliditatem simplicium, & primorum interiorum membrorum communicatam esse, cuti, & carni proximæ, verosimile est, hæc satis probant, Galenum inde seductum fuisse, quia non intellexit, quòd etsi vera sua placita essent, calor interiorum membrorum futurus erat exterioribus partibus post breve spatium communis: nam tam exigua distantia, ut est, ab ossibus, & nervis thoracis, & plurimarum aliarum partium usque ad cutim earundem, impedire actionem caloris ossium, & nervorum ne cutim calefacerent, plusquam per relatum breve tempus credibile non erat: si ergo Galenus dixisset, hoc esse signum febris ante decem horas incipientis, salvari sua assertio posset, verum quis non videret, delirare illum, qui putaret Medicos vocandos in tam exiguo temporis spatio ignoto ægro, ut per præfatum signum, incipere tunc febrem hecticam Medicus nosceret, tandem si veritati consona fingere sequendo propria falsa placita non valuit Galenus, mirandum non est, investigando hecticarum febrium naturam aberrasse, Medicosque deinceps decere hoc genus signi

signi relatis erroribus contemplatis contemnere.

Porro quæ indicia febres habituales, cum incipiunt, committentur, difficile est, investigare, difficiliusque investigata noscere, cum enim tam illæ, quæ putridæ nominantur, quàm habituales ortum, seu occasionem nonnunquam ab eisdem causis trahant, & tantum differant, quia putridarum occasio talis sit, ut non in prolixo tempore interficere, quæ mortales sunt, valeant, ut salubres cum medela earundem differatur, per aliquos certos dies, aut horas intermittant, aut intermittantur, & in tabem trahere febrientem non sint natæ, & hæcticæ per oppositum, hinc difficilimum est, & impossibile existimo, inveniri in harum principio indicium aliquod, quo certi esse possimus, inceptionis hujus morbi, cum enim bilis notha exempli gratia, in laxis, & amplis venarum, & arteriarum vasis putrescens, sanguinem cordis inficiendo, occasio esset, quod cor sine intermissione velociter, & frequenter moveretur, undè febris continua putrida vocata oriretur, pulsus, & urinas tales haberet febriens, quales quoque in aliquibus arctis ob depravatam illorum vasorum à natura structuram consimilis notha bilis putrescens, jam, jamque indurari incipiens, fuligines in cor nihilo à præterita bili dissimiles jaceret, quibus etiam sanguine cordis infecto, cogeretur, in omninò similes veloces, & frequentes diastoles, & systoles tamdiu atolli, & deprimi, donec in tabem ægrum perduceret, quo habitualis febris esset vocanda, at per relatos cordis, & arteriarum motus in initio decernere inter has febrium species nullus Medicorum valeret, ut urinae quoque horum febrientium necessario similes

futurae essent, quia ab humoribus noxiis omninò similibus inficerentur, quo enim differebant: puta structura vasorum, urinae ostendere non possent, hinc manifestum superest, hæc duo potissima harum diversarum febrium indicia adeò similia, prout dixi, quandoque esse, ut per hæc, quo altera ab alia differat, cognosci non possit, ut neque tangendo horum febrientium calores aliqua notha distinctionis eorundem haberi valet, cum vasorum arctorum, & laxorum vapor non dissimilis sit, & jam quod dissimiles hi vapores essent, commistus arctorum vapor cum reliquis laxarum partium percipi non posset, visu etiam differentiam harum febrium Medicus assequi non valeret, cum facie utriusque ægri considerata, non macilentior febrientis hæctica, quàm putrida judicabitur, in adeò enim exiguo tempore, quale durat in prima vocata hæcticæ specie, non plus gracilis unus, quàm alter est, hæctici quidem non adeò attenuantur, nisi propter febris perseverantiam, & non quia vigorosiores febres sunt: nam non raro febres putridæ, quàm hæcticæ ardentiores sint, ut experimenta docent, & Galen. sæpè testatur, feces quæ per anum ventrem excernuntur, non plus quàm urinae distinctionem harum febrium ostendere valent, sputa, & alia excrementa à corpore manantia, non majoris vis, quàm prædicta sunt, tandem cum per nullum ex relatis modis, neque per eos, quos scripsit Galen. in quatuor capitibus tertii libri de Præfagatione ex pulsibus, & in aliis locis, nosci valeat hæcticæ initium, quia multæ febres putridæ communia indicia cum hæcticis incipientibus habeant, superest examinare an verum sit omnes, qui in initio (nam in fine fic-

cio-

ciores esse, nulli dubitant) habituali febre laborant, sicciores à tangentibus sentiendi, quàm qui putrida sint, quòd videam Galen. semper huic potissimum inniti signo, cum pro firmo habeat ipse, hecticam febrem cordis corpori inhærere.

Et quamvis non nihil de re hac suprà in præsentì scripserim capite, ut protervi, & qui falsa Galeni dogmata à nobis improbata mordicus tenere non verentur, legentes sequentia resipiscant, dictare quæ sequuntur placuit, non quidem ut falsum ejusdem placitum de modo, quo hecticæ febres fiunt, confutemus, quòd hoc satis improbatum in commentario de Inæquali intemperie à nobis est, sed ut probare connemur, & si verum illud esset, quòd siccitas primam hecticæ speciem, & initium secundæ non committeretur, quòd ut verum esse clarè noscatis, supponere expedit, cum siccitatem signum perpetuò sequens quamlibet hecticæ speciem Galenus dixit, non aliud sentire potuerit, quam quòd duobus hominibus ejusdem temperaturæ, & ætatis in eodem tempore, & regione febrientibus uno putrida alio hectica, siccior, qui hectica febreret, si tangeretur, judicabitur, quàm qui putrida, quòd hectica corpori sicco, cordi scilicet inhæreat, putrida autem humores putredine effervescentes, & ex se multos vapores fundentes in causa habeat: nam si dispares temperaturæ, aut ætate, vel reliquis essent, inconveniret nihil decrepitum melancholicum febrientem quartana febre, multo sicciorem judicari, quàm puer sanguineus hectica laborans duorum, vel trium annorum, his lectis censeo, jam prudentem lectorem divinatorum, quæ mox sequentur, cum adeò perspicua sint, ut nullum sapien-

tem latere valeant, nempe si qui tangit febrientem hectica, & cum qui putrida est affectus, cor hectici, & vasa, in quibus putrescens humor reconditus est, tetigisset, satis sufficienter distinguere hecticam à putrida per siccitatem in corde perceptam, & humiditatem in putrescente succo valeret, verum cum neutrum attingat, qui decernere inter has febres procurat, nescio quomodo tacta cuti siccitatem cordis, & humiditatem putrescentis succi percipere Medicus possit, etiam quis tam insanus est, qui non videat, quòd si duorum lebetum fundos plenos carne, & liquore aliquo, æqualiter calefacias aqua calida, vel aëre calido, & humido, & igne, vel ferro calido, & sicco, & carnem, & liquorem contentum in utroque lebe te tangas: æqualiter sicca, aut humida contenta sentienda sint, & quòd pariter caro, & cutis, quæ in utroque febrientium tanguntur, æqualiter calida, aut humida judicabuntur, sive à corde calido, & sicco, seu à putrescente succo calido, & humido cutis, & caro caleant, quis quoque non videt, quòd æqua caloris mensura in humores totius corporis, ac carnem, & cutim ejusdem producta, æqualiter diffilabuntur, qui à sicco, quam qui ab humido caluerint, cum calori majori major diffusio, & minori minor tribuatur: cum ergo sæpè contingat, parem esse calorem succorum hecticæ incipientis, quem cor genuit, & putridæ febrientis, quem humor produxit, ut Galeno placet æqualiter diffusis succis, pariter humidi, aut sicci à tangente judicandi erunt, cum pares in temperaturis, & corporum habitibus, & reliquis esse supposuerimus, hoc ergo indicio, ut nullius momenti pro noscenda prima specie relicto ad aliud devenia-

niamus, quod maximum esse hec-
ticarum febrium indicium, Galen.
putavit, non multum ante finem
primi libri de Febrium differentiis,
illud autem erat arteriis, & circum-
jacentibus partibus tactis, calidiores
arterias reliquis partibus percipi:
quod in initio heclicæ, plusquam
in putridis contingere, ego non ex-
perior, nec ipse Galen. experiri va-
luit: si enim arteriæ, quæ venis
conjunctæ sunt (quod majori parti
arteriarum contingit) adeo commu-
nicant sanguinem cum venis proxi-
mis, & venæ cum arteriis, ut de-
ceptus Erasistratus ausus fuerit af-
firmare, transfundi sanguinem ve-
narum in vulneratas arterias, nullo
sanguine, sed solo spiritu in arte-
riis naturaliter, ut ipse putabat,
contento, qualiter possibile futu-
rum erit, quod & si cordi caliditas
heclici inhæreret, ut inest, & ar-
teriæ majorem consortium cum cor-
de, quam venæ haberent, quod spi-
ritus calidus missus à corde per ar-
terias, ut sanguinem, & alios suc-
cos in venis, & arteriis contentos
calefaciat, non reddat partes pro-
ximas arteriis adeo calidas, ut in
aliis febrium putridarum modis,
cum cor quoque illis necessario ca-
lere debeat, & multo plus, quam
in heclicis quandoque, vel ipso Ga-
leno affirmante, sed has in Gale-
num animadversiones mittamus, ne
hi qui nos calumniant, objicere
possint, gratissimum nobis esse, le-
vissima quæque ejusdem proluxa
oratione taxare, cum hoc vitium
genus tantum absit à nobis, ut ni-
hil turpius, quam innocentem ca-
lumniare, putemus.

Ut ergo relata duo signa, qui-
bus Galenus incipientem heclicam
distingui, ab aliis febrium generi-
bus falso credidit, veris experi-
mentis edoctus ego, quas commit-
tentur aperte, & ingenuè fatear,

solas habituales febres in tabem ten-
dentes solita committari, assevero,
in quibus ipsa conspici, non præter
rationem, ut incipientibus est, nam
per febris prolixitatem potiore par-
te carnis, & succorum in vasis con-
tentorum consumptis, necessarium
erit, cuti arida, & carne subdita
exucata tactis, siccitatem, & squa-
lorem, quem patiuntur, tangenti-
bus ostendere, ut quoque arterias,
in quibus major portio sanguinis, &
spirituum, quam in venis contineri
in heclicis verisimile est, calidiores
circumjacentibus partibus, sangui-
ne venarum, & tenuibus aeris par-
tibus vi assidui febrilis caloris pri-
vatis, sentiri: cum enim immodi-
cus calor in eum statum febrientem
heclica traxerit, ut in tabem, vel
prope eandem situs sit, multo jam
sanguine consumpto, naturam ho-
minis servatricem in arteriis potius
quam in venis recondere, quod ad
vitam necessarium est, nulli in du-
bium venire valet: certè sine spiri-
tibus calorem in totum corpus dis-
tribuentibus vivere, hominibus non
datur, quod hoc actuali, & formali
calore, tam vitalis vis, quam natu-
ralis egeat, non enim sine eo dila-
tari cor, & pectus, nec coqui ali-
menta valerent, at absque tantò
venali sanguine, quantò membra,
ut resoluta restituant, egent, vita
per insigne tempus perdurare po-
test, quamquam membra omnia
tunc magis, ac magis gracilia prop-
ter alimenti defectu redentur, me-
rito ergo arteriæ quavis madente
re irorata majorem calorem ex se
fundent, quam circumjacentes exan-
gues, & arida partes, & à tangen-
tibus calidiores judicabuntur, reli-
quæ nempe partes in terram prope
versa, exiguum calorem, & insig-
nem siccitatem patientes, undè va-
porosum calorem fundant, non ha-
bent, animadvertat ergo prudens

lector, quod non dolus, sed veritas ipsa nos compulerit, Galenum reprehendere, quia signa illa, quæ in febribus tabidis ideò, quòd marasum membra patiantur, videmus, in eisdem cum incipiunt, & plurimum carnis, & sanguinis habent ægri, inveniri scripserit.

Porro cum indicia, quibus Galenus hæcticas incipientes cognosci posse, dixit, parum Medicis prodesse, in antecedentibus probaverim, æquum videtur notas (si quæ sunt) monstremus, quæ aliquod hujus febris vestigium docere possint, ac cum veritatem apertè fidelis, ac verax Scriptor dicere teneatur, & si à non nullis minus doctus ob id judicetur, quòd se ignorare, quæ alii se scire, falsò jactant, palàm confiteatur, ego omnibus notum facio, me nunquam nisi postquam febris tres menses duravit, habitualement esse cognovisse, neque in primo, aut secundo mense ullum evidens indicium de eadem suspensisse affirmo, præsertim cum alui fluxus, aut vomitus assiduus eandem non committatur, quoniam potissimum, & præcipuum hæcticæ febris signum tabes incipiens cum assidua febre est, quæ ante relatum nonaginta dierum spatium incipere nisi cum dixi, solita non est, non quòd multo ante prædictum tempus sæpè mihi suspicari, non contingat, nonnullam cui medeor febrem, hæcticam esse, tùm quòd gracilis, & imbecillus febriens sit, tùm quòd febris sine rigoribus, aut ullis accessionibus, æqualis perseveret, & hoc præcipuè, quia tentatis multis vacationibus per venæ sectiones, & alui purgationes, & cum aliis variis præsidiiis, nec tantillum febrem imminutam esse, intellexerim, neque tam sævam fieri, ut mortem celerem imminere febrienti indicet, sed cum non rarò

multæ ex istis priusquam tabes omninò manifestetur febrientes interficiant, & aliæ præter meam opinionem in salutem noxia causa expurgata finiantur, fidem dare, illis suspicionibus, non audeo, quòd me ut dixi (& si quandoque ut suspicabar cesserit) non rarò fefellerint: ille enim, quæ priusquam in tabem incidat validarum virium æger, eundem interficiunt, & quæ natæ non sunt, ad tabem trahere ægrum, nisi à forti ægri vi, aut validissimis medicamentis curentur, hæcticæ, seu habituales ad nostrum morem, ut suprà scripsi, vocandæ non sunt, superest ergo habituales febres, quæ non tantum tabis incipientis occulta indicia, sed manifesta (quamvis non ultima) habent, in secundo gradu hæcticarum collocandas: ut quæ cum ultima tabe conjunguntur, quas marasmodes Galenus vocabit, in tertio, & ultimo loco ponendas, & utrasque harum non multo cum labore cognosci, affirmo, cum in postremo loco sitæ, indocto vulgo, quanto magis Medicis notæ sint, ut quæ inter primum, & ultimum locum mediant, medio modo notionem de se exhibent: certè non tam occultam ut incipientium, nec tam manifestam ut ultimarum.

In initio habitualium febrium eas partes corporis consumi, quæ febrili calori eliquanti minus resistunt, & in mediis, quæ præteritis magis solidæ sunt, & in ultimis omnium robustissimas, certum est, verum si in nostris membris illæ, quæ à nonnullis secundæ humiditates dicuntur, puta ros, cambium, & glutem, nominata inveniantur, nunc decernere ob rationem superius scriptam non placuit, ut neque de signis hujus febris cum putrida conjunctæ, postea enim cum de febribus compositis egerimus, fusè de

de eisdem dicemus, transgredi quoque illud à Galeno, & omnibus aliis posterioribus Medicis celebratum signum, puta hecticos post prandium, aut coenam calidiores, quam ante fieri, quoniam in commento libelli de Inæquali intemperie, quæ illi signum attinebant discussi.

CAPUT LXIV.

De medela febrium habitualium.

NEmpè impossibile est, nostras habitualium febrium methodos curativas cum his, quas Galenus septimo, & octavo capite, ac sequentibus, decimi methodi medendi libri scripsit, convenire, qui enim de esse, & natura unius morbi discrepant, necessariò in medela illius, discordes sunt futuri, ac cum Galeno videatur, habituales febres nullum vitiatum succum in causa habere, sed infixas cordi, & toti corpori esse, mihi autem impossibile hoc appareat, & à materia infecta omnes febres originem trahere, existimaverit, ille soli alterationi intentos esse Medicos, est præcepturus, ego autem educationi pertinacis materiæ sanguinem cordis insufficientis, præcipuum curationis scopum esse dirigendum, præcipere teneor, docebat ergo Galenus in citatis capitibus normam, quam servare Medici in curandis hecticis deberent, his verbis: [Cum igitur (ceui diximus) citra putredinem squalenti corpori febricitare contigerit, caput totius curationis, in iis remediis, quæ refrigerent, & humectent, statuere oportet. Porro duplex genere est harum rerum prima materia, una eorum, quæ foris admoventur, quæ sanè sumenda vocantur, extrinsecus corpori incidunt: tum aër ipse, qui nos ambit, tum pharmaca quæcumque

humectandi refrigerandi, quam vim obtinent, & tertium præter hæc, dulcis aquæ balneum, intro in corpus sumuntur, quæ eduntur, ac bibuntur, & inspiratus aër, ab his generibus tentandum est, propositis hoc loco febribus, tum humiditatem, tum refrigerationem comparare, verum refrigeratio quoniam per efficacissimam qualitatem inducitur, & parvi temporis est, & periculosa, contra siccitatis per ea, quæ humectent curatio, ut longi temporis est opus, ita minus est, quam refrigeratio periculo exposita.] Prolisique multis aliis sermonibus, neque adeò ut expediebat utilibus, decimum librum absolvit, ubi veritate ipsa conjunctus immemor eorum, quæ primo de Febrium differentiis prædixerat, confessus octavo citato capite est, aërem frigidum in pulmonem inspiratum ipsum in frigidando, hecticis conferre, eundem quam aërem cutim densando, prohibere putredinosorum humorum effluxum transpirare, quo si hectica à nullo putrido, aut noxio humore penderent, obesse aër frigidus non posset, quin refrigerando prodesse.

Nequaquam medelam hecticæ præcipuè poscere refrigerationem, ac humectationem, ut Galenus dixit, sed quandam temperatam frigiditatem, aut calorem humiditati sicca, & dura emollienti conjunctum, qui modum per quem omnes fermè hecticas fieri, diximus, novit, faciliè intelliget. Certè si habituales febres ab induratis tuberculis interius in visceribus genitis, atque à crassis succis in arctis vasis inclusis, ibique in scyrrhum versis, in plurimum fiunt (quod explico, quoniam nonnullæ ab ulculis pulmonis, & aliorum viscerum contingunt) refrigerationem dura magis indurantem, & arcta vasa plus

constringentem, quam maximè nocere, nulli in dubium venire valet, siquidè Galenus cum medelam scyrrhosorum tumorum secundo de Arte curativa ad Glauconem scripsit sequentibus verbis dictavit: [Si quis igitur medicamenta vehementer dissolutiva induratis corporibus adhibuerit, quæ manifestam faciant scyrrhi diminutionem, brevi tempore speravit perfectam curationem, non verè, ignorans quod residuum passionis hoc curationis modo incurabile reddatur, tenuiori enim ex eo dissoluto humore residuum exicatum lapidis duritiem assequitur, non igitur curandæ sunt partes induratae, medicamento immodicè siccante, sed cum eo quod calorem habeat tepidum, humiditatem verò nec multam, nec omninò minimam, quoad enim superfluum humorem habet, nihil omninò dissolvit, quòd verò minimum plusquàm oportet exiccat, oportet autem induratum corpus à medicamento, quod auxilio futurum sit, simile quid pati his, quæ sub sole funduntur, vocantur autem mollicificantia hujusmodi medicamenta.] Quibus prudens Medicus institutus cum hæc febribus medetur, non medicamentis valdè frigidis, neque eximiè calidis, sed temperatis mollientibus uti debet.

g. Methodus.

Neque hinc suspicetur aliquis, nos præcipere olea, & cerata valdè emollientia ventriculo, & jocinori admoveri, cum non adeò rudes simus ut nesciamus, relata membra, quæ alimentum pro toto corpore concoquunt, roborantibus, & adstrictoriam vim habentibus egere, nos enim hæc duo viscera cum balneo ingressurus fuerit febriens, oleo rosaceo, & nardino, inungere, consulimus, & si prædictorum viscerum alterum obstructio, aut ullum tuberculum oppresserit, as-

sumgiam gallinæ, aut anatis, & fæni, Græci mucilaginem, relatis oleis commiscere consulimus, reliquum vero corpus tepido decocto ex malvis, & prunis, & purpureis violis, & camemello, & aneto, semel ante prandium, & iterum duabus horis ante coenam, lavare, ac postea unguento liquido confecto, ex oleis relatorum medicamentorum, puta violarum, camemelli, atque aneti, & amigdalorum dulcium oleo, succo malvarum ammissis, & lento igne, donec malvarum succus diffletur, fervere permisis, cum tantillo ceræ coagulatis, inungere quovis die præcipimus, alius tamen priusquàm balneum ingrediatur febriens, exoneranda sponte sua, vel aliquo clisteri feces emollienti erit, neque oblivioni relatum balneum in hujus morbi medela tradendum est, cum hoc potissimum remedium ad curandas habituales febres nullis aliis morbis conjunctas sit, valent enim unguenti admotio, & herbarum coctio porositates corporis ingressæ indurata mollia reddendo, & arcta vasa dilatando, impactos, & inscyrrhum versos noxios succos, nonnunquàm habiles reddere, ut vi caloris febrilis omninò diffari valeant, aut ab expultrice vi per sensibiles meatus excerni, quos affectus pauca, aut nulla medicamenta adeò celeritè, ut balneum efficere valent, quod detegitur Galeni error præcipientis infrigidam aquam demergendos febrientes, postquam in aquæ calidæ balneum descendunt, & quod solum ut infrigidarentur hæctici, balneari jubeantur, cum non tantum non prosit in aquam frigidam hæcticos mergere: verum quam maximè noceat, præfertim post aquam calidam poros aperientem, & frigiditati aquæ liberum additum danti: si enim pro-

desse

desse aliquandò accidit per accidens, in ægris validas vires habentibus contingit, cum retractis spiritibus ad corporis intima, & validioribus febrientibus factis, excernere noxium humorem facultas expultrix possit, debiles enim extincto calore, & duriore verso noxio succo, & magis angusto vase facto, insigne nocumentum ex aqua frigida recipiunt, quod Galenus non considerans, quæ nocebant, præcepit: si autem sudare post balneum hi inceperint, sudare inunctione superius scripta adhibita prohibeantur, dum debiliores, & plus febrientes, post sudores per hebdomadam quotidie factos eosdem fieri, sis experitus.

4. Methodus.

Clisteria quibus uti debet febriens, priusquam balneum ingrediat, si aliis lubrica non fuerit, conficienda erunt, ex decocto prunorum, ordeï, violarum, malvarum, glicyrrhicæ, camemeli, in quo olei violacei uncia duæ, olei rosati uncia una, buthiri vacini uncia duæ, sacchari uncia una, dissolvi debent, dormire æger alio, & huic simili post balneum recepto valebit, cumque tabescere febriens incipiat, tabidus etiam factis bis, aut tẽr in quavis hebdomada clister ex jure gallinæ, & duobus ovi luteis, ac unciis tribus olei violarum, & sacchari uncia una tribus horis post coenam transfatis, sumat.

5. Methodus.

Balneum in habitualibus febribus ab ulcere pulmonis, aut empymate, vel stomachi, aut intestinorum, sive alterius corporis partis, ulcere antiquo nocere, quam maxime solet, & quod humectando ulceri poscenti ad sui sanationem exiccantibus obsit, & quod innoxios succos, fluxioni parando irrue-re eosdem in vulneratas partes,

imbecilliores ipsas reddendo efficiat.

6. Methodus.

Alimenta hecticorum facilis coctionis, & tenuis consistentiæ futura sunt, nam cum horum febrientium concoctrix facultas imbecilla ex diuturnitate febris versa sit, quæ difficultè coquantur, incocta in his rejicerentur, & crassæ consistentiæ alimenta obstructions scyrrhosas augerent, lenta, & viscositatem insignem habentia, cum hecticæ ab obstructione manifesta in aliquo viscere provenerint, valde obesse poterunt, quod obstructions augeant, quibus auctis alimenta in universum corpus distribuenda ad ipsa alendum transire prohiberentur, quo citius in tabem inciderent ægri, verum si in aliquo vase occulto particularis membri obstructio à scyrrhoso tumore ullo fiat, alimenta quæ insignem lentorem non habuerint, sed mediocri quadam viscositate participaverint, ut cochlearum caro, prodesse non parum solent, quoniam scyrrhosæ parti sanguis ab ipsis genitus hærens, ipsam humectare suo lentore valet, quo habilis expulsionem vertitur: si enim aquæ inter cutem tumorem cochleæ exugunt, ut Dioscorides libro secundo, capite octavo scripsit, non nisi ob siccitatem testæ id assequuntur, ideòque dixit: [Crudæ cum tegumentis impositæ, aquæ inter cutem tumores exugunt, sed non ante solvantur, quàm omnis hauriatur humor.] Quasi hoc monere velit, prius humiditatem carnis cochlearum consumendam esse, ut testæ siccitas profit, quàm auferantur, alio quoque modo prodesse possunt, quoniam ut vim habent exiccandi aquam inter cutem, & podragicorum tumores, ita quoque, & duras illas vasorum obstructions, ves-

cen-

cendæ ergo terrestres, aut marinæ sunt, fluviatiles autem, & quæ fructetis, vepribusvè glutinatæ coherant, fugiendæ, quòd hæ stomachum, & ventrem conturbant, ille virus olent, ut Dioscorides retulit, neque illotæ, & crudæ mandendæ, sed fursurum, & foeniculo decocto abluendæ, ut lentor immodicus earundem auferatur, & modicus maneat, cancri fluviales eandem vim, quam limaces, seu cochleæ habent, cum jure gallinæ coctæ.

7. Methodus.

Pulli gallinarum, & perdicum, & gallinæ ipsæ, atque arietum caro conveniunt his, hædorum cerebrum utile assum, & elixum est, jura prædictarum avium, & aliarum parvarum pinguum conducunt, & aves ipsæ præsertim decoctæ, quòd plurimæ parvarum siccæ sint, quapropter passerès calidi, & sicci inutilès judicantur, ut quoque palustres, & in fluminibus degentes aves, fructus complures profunt, maximi qui mediocritè calidi, aut frigidi, simulque humidi sunt, quoniam humiditate, & temperato calore, aut frigiditate, indurata emolliri, experimur, olera quoque humida, ut lactuca, portulaca, buglossum, intibus, & alia hujus generis conducunt, acetum ad incitandum appetitum, & refrigerandum, & alimenta in membra impellendum conducit, dummodò exiguum ex eo sumatur.

8. Methodus.

Potum aquæ frigidæ cruræ non valdè approbo, quòd horum febrientium spiritus exigui sint, qui frigida extingui parati sunt, etiam quoniam in hydropem omnes ferè tabidi finiantur, quia concoctrix vis jecoris diurnitate febris imbecilla facta, alimenta in aquosum sanguinem vertat, aut quod Medicorum indocta licentia, per-

missi hæctici quoties velint, aqua frigida ingurgitari, in hydropem relatum incidant, putabant nempe Galenus, & quotquot eum sunt secuti Medici, scopum curationis hujus febris tantum refrigerationem, & humectationem esse, credentes febrem hæcticam nullam materiam pro occasione habere, sed calidam, & siccam intemperiem dici, ut supra ostensum est, ideòque aquam frigidam nedum prohibebant, verum eadem mederi his febribus putabant, nos autem, qui falsitatem hanc explosimus, & causam hæcticarum esse, quam audistis detegimus, coqui aquam rebus humectantibus, & aperiendi medicorem facultatem habentibus, consulimus, ut humectatione indurata emolliantur, & apertione excerni noxia, mollia versa, valeant, in quem usum, aqua, ordeo, prunis damascenis, & foeniculi semine cocta prodest, vel seminibus melonis, & cucumeris, ac parum anesi, cum enim hi ægri indigeant medicamentis ventriculum, & jecur roborantibus, ne in alui fluorem, vel hydropem incidant: in quorum altero ferè semper hi terminantur, ideò anesum, & foeniculum, & alia hujus facultatis, in aqua bibenda ab his, concoqui consulo, neque inconvenire putarem, si ventriculi robur dejectum esset, cynamomum, & damascena pruna, in aqua bibenda coquere, quamvis enim verum sit, quòd Galenus decimo lib. method. medendi, capite undecimo scripsit, frigiditatem aquæ ab stomachi calore, & membrorum vinci, non tamen ob hoc permitenda est, ab hæcticis bibi, cum hi exiguo aquæ frigore insigne nocumentum patiantur, ventriculo, & membris in agendo re patientibus, neque aliud fortassis paulus sensit, cum

cum hecticis moderato frigida potu uti jubebat.

9. *Methodus.*

Ptisanae cremorem, & alicae forbitiones omnes antiqui in hoc morbo laudant, at ego si gratum hujusmodi alimentum his febrientibus esset, uti eo non prohiberem, non quidem ut ultimo, & potissimo cibo, sed pro primis mensis eundem concederem, & carnibus praedictis, aut piscibus boni succi, & aliis magis gratis, ac plus alentibus comedere largius quam pultibus ex ordeo, & zea, seu spelta, confectis consulerem, neque non ovorum lutea exhiberem, & alia, quae facilis coctionis fuissent, comedere permetterent, dummodo temperatum calorem humiditati conjunctum ipsa possiderent.

10. *Methodus.*

Lac in tantum ab omnibus Medicis laudatur, ut huic alimento nullum æquari putent, quod quoque prodesse, non tantum alendo, sed morbo huic medendo credunt, cui sententiae ego non adversor, cum enim mihi compertum sit, hecticas omnes ab ignotis obstructionibus, aut induratis occultis tuberculis, aut ulculculis incognitis (non enim de illis, quae à jocinoris, vel lienis obstructionibus manifestis proveniunt, loquor, quod in his nocere lac soleat) originem ducere, & nullus cibus reperiri queat, qui adeo emollire sua buthirosa substantia indurata valeat, simulque, quae mollia versa sunt, abstergere, & sero lavare, ut lac, hinc credo felicibus eventibus usu ejusdem Medici suassi, & si ignorarent habituum febrium causas, neque quomodo lac prodesset, tam multum id laudaverint.

11. *Methodus.*

Primum, & praecipuum lac quod conferre his febrientibus existimavit Galenus, asininum fuit, de quo in primis diebus cyathum unum tantum dare jussit, inducta in cu-

biculo ægrotantis asina, quo nullum tempus interponatur, sed æger id protinus bibat, post verò si in febrientis ventriculo non acescat, aut coaguletur, addere cyathum dimidium jussit, & sic plus concedendo, ad convenientem mensuram pro alendo ægro ascendere præcepit, cujus decretum ego quippe laudo, in febrientibus aluum adstrictam habentibus, secus ubi jam venter esset immodicè solutus, nam cum certum sit tanto lac alio magis lubricum reddere ventrem, quanto plus de sero in se continet, ut Galenus 3. de Facultatibus alimentorum, capite de Lacte dicebat: hinc sequitur asininum post camellarum, & æquarum magis ventrem subducere, quod de sero plusquam caprarum, & vaccarum, ac ovium contineat, atque ob idem aluum solutam habentibus inimicum esse, porro mirari subit quam maxime de Galeno, qui putavit, nullum in hectico redundare vitiatum succum, sed tantum distemperie calida, & sicca hujusmodi febrientes laborare, & boni consulat his ægris, lac asinarum expurgans dare, cum caprinum mediocre inter crassi nutrimenti lac, & tenue, dare potuerit, quod ad manum sæpè habemus, vitareque posset illud asinarum, quod obesse, ventrem subducendo, valeret, si hectici intemperies absque materia: ut ille existimavit: fuisset, neque minus inconvenit, & suae opinioni adversatur, quod idem Galenus decimo Methodi medendi præcipit, ptisanam, & alicam, cum porro, & anetho, tum sale, oleo, & aceto condire. Si enim nullus vitiatum succus in hecticis abundat, in quem usum anethum, & porrum vim aperiendi, atque calfaciendi habentia prodesse, possunt, oleum quoque pingue, & inflammari ap-
tum

tum, quo modo prodesse interperiei calidæ, & siccæ poterit, ego non intelligo? certè inconstantem in suis opinionibus, ac varium Gal. fuisse, ejusdem scripta palam probant.

12. *Methodus.*

Muliebre lac suctum ab ubere nutricis, præferri aliis alimentis, pro nutriendis hæcticis plurimi credunt, ego infantibus, & pueris utilissimum esse, disjudico, adultis non tantum prodesse existimo, & quòd fugere lac à mulierum mamis abhorreant juvenes, & majoris ætatis homines, & quòd ætas juventutis adeò dissimilis sit infantia, ut rationabili conjectura suspicari possit, adultos dissimiles multo pueris, multo dissimilem effectum ab eodem suscepturos, utque infantes juvamen à lacte ab uberibus foeminarum sucto recipiunt, juvenes nocumentum, aut exiguum commodum allaturos.

13. *Methodus.*

Testudinum caro ablatis pedibus, capite, atque cauda, cocta ita ut citra fastidium mandi possit, à Plinio laudatur, 32. lib. cap. 10. inscripto ad febres omnium generum, & contra diversas infirmitates, ranæ aquaticæ in vino vetere cum farre decoctæ ibidem etiam eliguntur, quæ ambo quàm maxime prodesse hæcticis existimo, quoniam humiditatem natam emollire induratas obstructions habeant, verum ducere ad electuarii indurati consistentiam carnes prædictas, ut pharmacopola Medicorum jussu solent, multo minus prodesse, quàm coctæ, & cumino, vel aniso, aut alio attenuante semine, devorata existimo, quia humiditas, quæ mollire debebat, coctione immodica pharmacopolarum absumentur, alere gallinas, & earundem pullos, prædicta testudinum, & ranarum carne cocta, & ordeo in lacte quoque cocto, ut

relatis avibus nutriatur hæcticus, satis proficuum est, oxigalate, id est, acido lacte ali hæcticos, nonnulli laudant, mihi autem oxigala inutile judicatur, quòd crassi sit alimenti, ut Galen. lib. 3. de Facultatibus alimentorum scripsit, & buthirosus quo mollire lac valet, ac serosum quo aperire solet, amiserit.

14. *Methodus.*

Lacte tepido balnari universum hæctici corpus, dum prius in aqua dulcis tepidæ balneum idem tandiu descenderit, ut ibi parumper, & doneque cutis pori referentur, immoratus fuerit, prodesse quàm plurimum hæcticis existimo, nam lactis humiditate emolliri indurata obstructions poterunt, & serosa ejusdem substantiam attenuari, atque excerni, omnesque hæctici corporis partes humectari, promptæ fient, quòd plurimum necessarium hæcticis est.

15. *Methodus.*

Medicamentis per os sumptis, & exterius admotis, infrigidari hæcticos quoquo modo possint, procurant Medici, putantes, his extirpari febrilem calorem, posse, verum diciuntur, & non parum nocumentum sæpè ægris his rebus inferunt, nam quæ solum infrigidant, & alimentum nullum corpori, ut medicamenta pura, exhibent, comesta, calorem nativum spirituum vitalium extinguunt, & concoctricis facultatis jecoris, & ventriculi vires imbecillas reddunt, atque in hydropem, in quam incidere ob imbecillitatem jecoris hæctici parati sunt, eosdem trahunt, quæ vero exterius admoventur, cutim inspissando, & fuligines scyrrhosarum obstructions exire prohibendo, etiam, & si non tantum ut præcedentia nocent.

16. *Methodus.*

Neque præcedente methodo alimentorum frigidorum usum interdico, dummodo ex his sint: quæ faci-

facilitè concoqui valeant , & optimum sanguinem , & à temperamento per humiditatem declivem gignant , frigida enim , & sicca ædulia noxia esse , palam est , quòd siccitatem hæcticorum , atque scyrrhosas obstructions eorundem augeant , præsentī methodo quoque calida , & humida alimenta minimè reprobō , quin si laudati nutrimenti sint , complurimum prodesse , existimo , quia ex his multus sanguis genitus , humectare induratas obstructions , & vires fovere (plurimis spiritibus ex eisdem productis) valebit , solida quoque mebra , quæ in marasum incidebant , relevari ab eodem ipsis cibis poterunt , tandem usum papaveris , nimpheæ , opii , hyosciami , in alimentis , aut in pharmacopolarum compositionibus devorata , nocere hæcticis dico , exterius quoque admota obesse , affirmo.

17. Methodus.

Unguentum rosatum , quo Medici sæpè inungere dorsum febrientium præcipiunt , non adeò noxium , & si refrigeret , est , ut per intervalla quandoque eodem totum hæctici corpus iliniri , & leviter fricari , non proffit , ut unguentum liquidum in tertia methodo scriptum , tum quia membrorum dissolutio frigiditate , & humiditate ejusdem coercetur : tum etiam quoniam , quæ indurata interius hæcticæ causa fuerint , mollia reddi , eodem valebunt , ac post molliciem facilius per halitum , aut sudorem , seu aliam quamvis sensibilem vacuationem excerni , poterunt , cum enim sæpè Medico incognitus est locus obstructionis , aut tuberculi , vel scyrrhi , qui causa hæcticæ est , totius corporis in unctione relata , præsertim post balneum , emolliri , & apta expulsionī quævis dura pars fuerit , à ratione alienum non est , neque in ungere ventriculum , aut jecur eo-

Tom. II.

dem timere debemus , cum satis roborantis facultatis unguentum hoc propter rosarum adstrictoriam vim , sit , neque præsens locus poscit examinare , an unguentum rosatum frigidum , aut calidum sit , mihi enim indubitatum est , frigidum , & non calidum esse , quamvis ex porcina asungia conficiatur , quia aquæ frigiditas , qua toties asungia illa lavatur , ipsam vim infrigidandi habere , efficit , ut eventus probant , quibus fides in his rebus , non rationi danda est.

Toros quibus insidere , & dormire hi febrientes debent , fabricare super aquam fontanam prodesse his , aliqui scriptores dixere , ego autem nisi in æstate , aut in principio autumnī ubi aër immodicè calidus , & siccus est , id facere non consulerem , nam hyeme , & vere satis humidus aër nos continens est , autumnī autem media , & ultima pars adeò frigida , quòd si à frigiditate aquæ illius temporis frigiditas augetur , nocere posse , certum erit , tam deiciendo vires concoctrices jecoris , & ventriculi , quam vasorum totius corporis , & in hydropem trahere valeret , hoc efficiendo.

18. Methodus.

Innumeras compositiones pharmacorum nutrientium , & infrigidantium , & roborantium (ut putant Authores , qui illa composuere) vires hæcticorum , conficiunt Avicenna , & omnes Arabes , ac Latini juniores , ex seminibus lactucarum , intibi , & communibus frigidis , smagradis , jacyntis , & margaritis , atque aliis pretiosis lapidibus , nimphea , papavere , camphora , bombicis semine , & saccharo , & mille aliis rebus quarum potiore partem nocere non parum , existimo , cum quæ immodicè frigida sunt , ob rationem in 12. methodo scriptam obesse , possint. Lapidēs autem

19. Methodus.

Ggg

obs.

obstructionibus, & schyrris, nocumentum insigne inferre notissimum quoque sit, non enim credo ego ex lapidibus relatis, exceptis margaritis, comestis, si per imum ventrem mista facibus non excernuntur, quod verisimile est, alium sanguinem, quàm terrenum gigni, durities enim lapillorum dictorum manifestè sic rem habere, nisi lapidea mente præditos, docet, certè si ex mollitie, & duritie alimenti conjectare licet, quam facultatem nutriendi habet, cum rupibus relati lapides multo duriores sint, & aqua, nec ullo liquore emolliri valeant, clarum est, aut minimè alere, aut sanguinem qualem dixi efficere, si quoque ex odore, aut sapore decernere eorundem in nutriendo vires cures, non potius quàm calibem, aut magnetem, si ve alium quemvis lapidem de se odorem, aut saporem reddere ipsos, senties, undè quoque pares vires nutriendi præfactis habere censendum est, superest ergo, ut qui nutriant, minimè hecticis concedi, hi lapides debent, si enim in febribus pestilentibus prodesse, posse, diximus, multo aliter quàm per modum alimenti fieri existimamus, sed de his, atque de hectica febre satis nunc dixisse credimus, ad febres ergo quas compositas vocant, devenire tempus est.

CAPUT LXV.

De febribus compositis hemitritæis nominatis, quæ an tales sint, quales à Galeno, & aliis Medicis esse finguntur, aut non, in presenti capite examinabimus.

Naturam atque modos hemitritæi diversos scripsit Galenus, secundo de Febrium differentiis, cap. 7. ac 8. & in de Typis libro, cujus decreta in prædictis capi-

tibus exarata, in compendium quodam primum redigere visum, ne si universam transcripsero literam, quæ prolixa valdè est, lectoribus molestior, quam esse cupio, fiant, & post quid nos de illis sentiamus palàm, & ingenuè exponemus: deindè quoque si quid ex libro de Typis adducere conveniat, & taxare, vel approbare, expediat, præteritis subjungemus, idque quanto brevius possimus, quoniam finem imponere operi huic, & ad alia transgredi, quàm maximè cupimus, hemitritæum ergo Galenus nominat febrem, ex bili, & pituita orientem, quando pituita, & bilis accedendi proprios modos servant, & cum proprii accedendi pituitæ modi duo (ut Galenus opinatur) sint, vel quotidie invadendo, & in infestationem desinendo, quod genus febris quotidiana, seu amphimerina nominatur, aut semper affligendo, quæ quotidiana continua dicitur, & bilis alii duo, aut tertiis diebus infestando, quæ tertiana vocatur, aut incessanter febrem faciendo, quæ continua tertiana dicitur, quatuor hemitritæorum complexiones fieri, poterunt, tertiana scilicet intermittens, cum quotidiana intermittens, aut tertianæ intermittens, cum quotidiana continua, vel quotidianæ intermittens cum tertiana continua, vel quotid. continuæ, cum tertiana continua, neque hos omnes posse propriè, hemitritæos nominari, Galenus dixit, cum quotidiana, & tertiana intermittentes hemitritæum non constituent: quia febrem continuam oportere hemitritæum esse, sequendo Hippocrat. placita, idem credidit, & illis quas diximus, febribus, illud non conveniat, transactis namque accedendi horis, quotidianæ, & tertianæ sine febre existet æger, nempe Hippocra-

tem voluisse, hemitritæos febres continuas esse, ex primo de morbis vulgaribus libro, ellici, opinatus est, quoniam inibi dixerit: [Erant verò eorum plerisque passionibus hujusmodi febres horridæ, continuæ, acutæ, omninò quidem non intermittentes, modus verò erat hemitritæus, cum alteram diem leviolem ferret, altera verò invalesceret, ac sumatim in acutiem augerentur.] Neque etiam tertianam continuam, & quotidianam continuam, simul mixtas, hemitritæum componere, affirmat Galen. quia sine horrore hæ ambæ essent, & hemitritæus febris horrida futurus est, ut in contextu citato Hippocrates dixit, illæ ergo propriè hemitritæi nomen, sequendo Galeni sententiam, fortientur, quæ ex quotidiana intermittente, & tertiana continua componuntur, aut quæ ex tertiana intermittente, & quotidiana continua fiunt: nam harum utraque continua, & horrida erit, atque cum hemitritæum idè sic nominari: Galenus opinatur, quòd sit semitertiana, & semiquotidiana, ut semiasinus, mulus, aut mula nominatur, quoniam ex æqua, & asino procreetur, ille magis propriè hemitritæus vocabitur: qui magis pares tertianam, & quotidianam habuerit: si enim tertiana valde dominaretur: jam tertianæ nomen sibi vindicaret, etsi quotidiana multum polleret, pituitosæ febris nomen fortiretur, à quibus denominationibus hemitritæum exactum abhorreere autumat Galenus, sed requirere parem mixtionem ambarum febrium. Hæc in Summa incitatis capitibus scripsit Galenus, & exempla quædam aliquorum febrientium diversis febribus compositis, ex his possuit, neque plus de harum febrium compositione dubitasse, videtur, quàm quòd qua-

tuor sint elementa, aut quòd Cælum sit circularis figuræ, vel ignis levis, & terra gravis, aut aliud quodvis in Physica notissimum.

Mihi autem cui inditum à natura est, eventuum naturalium causas absque exacto examine nunquam investigare, primum videtur prædicta Galeni decreta hæc habere inconvenientia, ex eisdem sequi tertianas nothas, & hemitritæos ab eisdem causis pendere, & originem trahere, à bili scilicet pituita mixta: undè eventurum erat id, quòd quàm maximè inconvenit, aut utrasque per tertios dies plus, quàm duodecim horas infestando, nothas tertianas vocari, aut duas accessiones in altero die efficiendo, & unam in alio hemitritæos dici, quòd enim hemitritæi à pituita putrescente bili mixta, oriantur, Galenus expressè dixit in exordio septimi capitis, secundi libri de Februm differentiis, notham autem tertianam à bili notha ex pituita bili commixta fieri, in antecedentibus doctum manet, non enim verum est, sequendo Galeni verba in prædicto cap. quòd Avicena prima sen quarti, cap. 35. tractatus secundi, & juniores fingunt, quia vident prædictam rationem indissolubilem esse: in hemitritæis scilicet bilem non in eisdem vasis putrescere, in quibus pituita, sed in multo diversis, & idè duas distinctas febres, hos distinctos humores efficere, & notham bilem, quæ ex pituita, & bile fit, in unico, & eodem vase, ambobus humoribus commixtis putrescere, atque ob idem ab ipsis unicam febrem, tertianam scilicet notham oriri. Galenus enim in septimo cap. citato dixerat: [Jam verò tempus est, ut ad propositum institutum revertamur, si pituita putrescens ex qua febrem illam, quæ singulis diebus

accessionem facit, accendi dicamus, misceatur amarabilis humori, ex quo tertiana gignitur febris, duplex jam causa, ac dispositio conjungeretur, alter quidem humor affert, quotidie accessionem, alter vero tertio quoque die, itaque alter quidem dies duas habet accessiones, alter vero unam tantummodò, fientque, ut dixi, in altero die duæ accessiones, nisi accessionum tempora in eisdem horis conveniant: si enim conveniant, fiet una febris confusa: quæ neque puræ tertianæ, neque puræ quotidianæ formam præferet.] Ubi palàm scripsit mistam pituitam bili, putrescentem efficere hemitritæum, non ergo in distinctis corporis locis, ut Avicena, & Neoterici dicunt, Galenus credidit, humores facientes hemitritæos, includi, & putrescere.

Neque etiam rationi conforme est, opinari, quòd Galenus non putret, bilem notham fieri, posse: ex mitione pituitæ, & bilis, sed per majorem affationem flavæ bilis, nam cum idem Galenus fateatur, palidam gigni ex serosa aquositate bili flavæ mista, hæc si multum de aquositate illa, quæ pituita dicenda est, admitterit, notha bilis vocabitur: & erit.

Porro intelligo ego, quid Avicenæ, & his, qui eundem sequuntur, causa deceptionis fuerit, cum enim opinarentur, pituitam, & bilem extra corporis vasa putrescentes, febres intermittentes efficere, & intra eadem continuas, fingeant altero humore intra vasa putrescente, continuam febrem sub oriri, & alio extra putrente intermittente provenire: nos autem, qui in antecedentibus docuimus meras nugas, & inania figmenta omnia illa esse: sed quòd tam continuarum, quàm intermittentium, humor, ut

plurimum in venis corporis totius sit inclusus, & quòd aliundè, quàm ex assertis ab illis Authoribus, continuas, & intermittens, febrium contingat, impossibile existimamus, in venis bilem, & pituitam putrescere, & homine febriente hinc inde sæpè moto, illos humores in venis inclusos, non misceri, ut in quibusvis canalibus quantumvis, arctis, liquores inclusi, & concusi, ac calore ferventes misceri, videmus, atque etiam ob hanc rationem extra omnem naturæ ordinem existimamus: componi febres, ut Galenus, & omnes alii Medici fingunt, certè si dividi, & separari in diversis vasis humores putrentes nequeunt, neque etiam duas febres efficere, sed unam non puram, sed notham valebunt.

Neque illis, qui his nostris scriptis fidem non dant, prodesse potest, objicere mihi, quòd nisi verum esset, in diversis corporis partibus contineri duarum febrium humores, nequaquam experiremur in duplicibus tertianis, contingere, primam febrem, & quam die Dominica, exempli gratia, corripere videmus, eadem hora accedere, qua quæ die Martis sequentis ventura est, & quòd alia, quæ die Lunæ invadit, non alia hora: quàm ea in qua diei Mercurii febris invasura est, accedat, ut duæ ille tertianæ duas diversas, inter se tamen per tertios dies similes, accessiones efficiant, quoniam & si multoties ita accidat, ut se experiri adversi fatentur, non illud ideò contingit, quia duarum tertianarum duæ, ut inquiunt, sint mineræ, sed quoniam expultrix vis cordis, & venarum, atque arteriarum, succum insufficientem sanguinem cordis, cum primum febrile æger incipit: ad tantam distantiam se jungere à membris principibus valet, ut redire ad

infiendum iterum cordis sanguinem non in alia hora possit, quam in ea, in qua in sequenti die alia tertiana corripit, quæ etiam in ea hora finietur, in qua expultrix vis relatarum partium sejungere noxium succum, à membris principalibus valet, atque cum natura bis, vel tẽr consuescat, ad tantam distantiam in uno die, & non majorem, neque minorem succum noxium excernere, & ad aliam in alio, indẽ contingit in reliquis diebus sequentibus eandem normam ipsam servare, ut si quis assuesceret, prandere in die Lunæ hora decima ante meridiem, & die Martis, hora duodecima, & die Mercurii iterum hora decima comedere, & Jovis die eadem hora, qua die Martis prandere, atque hoc per hebdomadam unam, aut diutius observasset, non prius famesceret, quàm horæ illæ in diversis diebus sonarent, sic his febrientibus contingit, & quia hanc, & consimiles argumentationes faciliter, qui in nostris dogmatibus de modo per quem accessiones febriles proveniunt, doctus fuerit, solvere valebit, ideò ad proseguendum incepta progredior.

Quippè contingunt non rarò vulneratum caput habentibus, quibus vel ob Chirurgi indocilitatem, aut vulneris malignitatem, cerebrum suppuratur, horrores continuis febribus supervenientes, neque alium ordinem servantes, quàm quem Galenus fingit, continuam tertianam: & intermittentem quotidianam habere, ut enim ipse suspicatur: accessiones harum compositarum febrium quandoque retardari, nonnunquam citius accedere, sic etiam suppurationem cerebri patientibus accidit: & cum bilis vomitionibus non rarò, qui tamen non hemitritæo febrile dicuntur,

neque à duobus contrariis succis in diversis vasis putrescentibus: duabus febribus illos affici suspicamur, sed aliam causam invenire curamus, quod cum ita sæpè contingat, Galenus, & si eos accessionum modos, quos scripsit, nonnunquam in febrientibus viderit, propriam, & quæ eventibus quadraret, causam, investigare, tenebatur, & non quam falsò de compositione febrium fingit.

Hippocrates certè, quem ipse ex primo de Morbis popularibus citat, nullibi quod ego sciam talem febrium compositionem introduxit, neque contextus ex eodem allatus de hemitritæo ficto à Galeno mentionem agere potuit, ut qui verba ejusdem exactè perpendit, & calet, intelliget, ea sunt: [Erant verò plerisque passiones hujusmodi febres horridæ, continuæ, acutæ, omninò quidem non intermittentes, modus verò erat hemitritæus, cum alteram diem leviolem ferret, altera verò invalesceret, ac sumatim in acutiem augerentur.] Ultimum enim contextus puta, ac sumatim in acutiem augerentur, nullo modo convenire videtur, febribus diversis nempe pituitosæ, & biliosæ, simul infestantibus, cum quæ prior ex his de futura erat, non pituitosa, quæ crassiolem succum pro occasione habebat, sed biliosa esse debebat, sed hac deficiente, & pituitosa perseverante, non in acutiem proveniente à biliosis succis, sed in horridam orientem à frigidis finienda erat.

Et priora contextus verba non minus distinctum genus febris, ab eo quem Galenus fingit, quàm ultima denotant, potuit enim vocare illic Hippocrates eas febres horridas, quæ in prioribus diebus cum horrore simul febri conjuncto, accederent, quoniam pituita à capite illo-

illorum febrientium tunc distilans in dorsi medulam horroris causa, per modum superius à me expositum (ubi rigorum, & horrorem veras causas exposuimus) fuisset, qua consumpta, & perseverante febre, ac liberam bilem, ut facere acutam febrem posset, linquendo, in acutiem febris fineretur, nequaquam à duabus febribus compositis, symptomate illo emanante, ut Galenus opinabatur, vel etiam rescitum ab Hippocrate genus illud febrium oriebatur, à pugna, inter naturam, & morbificam causam, quam cum in primis diebus natura conaretur, longè à corde sejungere, & ultra dorsi magnam arteriam, & venam in parvas corporis sequestare: renitens humor noxius, & diffundi in proximas cordi arterias, & venas procurans: motus, & concussio talis in dictis arteria, & vena suboriretur, ut necessario dorsi medula eo modo male afficeretur: quo affici in horribus solet, indeque horrores provenientes denominationem horridarum: febribus illis darent, sed perseverantibus febribus, & vel natura vincente: & in ambitum venarum corporis humores protrudente: febre ad dissolvendum noxium humorem, intensiore facta, vel humoribus dominantibus, & prope cordis venas diffusis, febris intensior etiam versa, corde à noxio humore vellicato, in acutiem finiretur, & tandem tales, quales scriptæ ab Hippocrate fuere, non per febrium compositionem: sed per innumeras alias causas ille, & diversæ febrium accessiones, quas habere febres compositas, Galenus opinatur, provenire posse, qui adhuc parum doctus in nostris dogmatibus fuerit, facile intelliget.

Decipitur indubiè Galenus, cum putat: vocari ab Hippocrate, & aliis

antiquis Medicis: hemitritæum febrem, quæ simul tertiana, & quotidiana sit: quasi dictio illa compositionem significet: ut semiasinus, aut semialbus, qui ex dimidia parte alba: & dimidia nigra compositus fuisset, cum nolit Hippocrates significare illud, hemitritæos: sed indè hemitritæum nominari: quod tertianam intermittentem æmuletur: quamquàm non talis, sed continua febris tertiis diebus accessiones, ut tertiana intermittens habens sit, ut vulgus vocare solet homunciones semihomines, non quod ex homine, & alio animali sint compositi, sed quod perfectos homines homunculi æmulentur: si enim continuas tertianas in aphorismo 43. quarti libri, cujus series hæc est: [Febres, quæ nunquam non intermittentes tertia die fortiores fiunt, magis periculosæ, &c.] Non hemitritæos nominavit: & in citato de Morbis vulgaribus contextu sic: nulla alia de causa fecisse suspicor: nisi quia hic de illis agebat, quæ & si continuæ febres essent, tertiis diebus cum horribus accedebant: quas vocare hemitritæos, id est, æmulantes tertianas dignum erat, & in aphor. de continuis tertianis tertiis diebus accessiones sine horribus habentibus scriberet, neque Agathinus ductus à Galen. in 2. de Febrium differentiis aliundè denominari hemitritæum, quam per similitudinem putasse reor, quia scilicet tertianam exquisitam brevem hemitritæus in accessionibus æmuletur, & si multò post, quàm ipsa protendatur, quasi nulli aliæ, quàm tertianæ exquisitæ nomen tertianæ simpliciter, & per analogiam secundum eundem conveniret: certè hoc expresse Galen. in commentario de typis dixit cum scripsit: [Agathinus hemitritæum semitertianam latine dic-

dictum inde pronunciat : à relatione ad tertianam , nam utrisque tertio quoque die fiunt accessiones.]

Non me latet : fuisse : Medicos , de quibus Galenus in citato de Typis libro meminit , qui putarunt , dici semitertianam , quasi non integram , sed dimidiam tertianam , ut semicirculum , non integrum circulum , sed ejusdem medietatem nominamus , atque alios , qui semitertianam eadem ratione dici autumant , qua sex , qui alterum numerum , utque sex , qui alter numerus respectu alterius continet illud , & ejusdem medietatem , ceu sex continet quatuor , & duo , quæ medietas quatuor sunt , sic credunt , febrem durantem decem & octo horas vocari semitertianam , quoniam contineat unam integram exquisitam tertianam : quæ ex duodecim horis tantum in plurimum constat , & dimidium ejusdem putà alias sex horas , multoque majora quàm præfata deliria veterum Medicorum componentium typos quotidianos , & tertianos , atque quartanos , necnon quintanos , multiplicibus compositionibus , ibi etiam tractari , oblivioni non trado , neque ejusdem Galeni non minùs inutiles , quàm reliquorum nugacitates ibidem legi , sed omnes illas mitto , ne prolixior sim : & tantum id refero : nulla alia de causa : nisi quòd ipse Galenus , & reliqui Medici veras febrium , & accessionum , & intermissionum earundem causas , invenire non valuerunt , aberrasse , mihi autem cui has noscere Dei gratia concessum est , unico verbo illorum nugas explodere , permitti , tandem ergo fictas , & non quæ vere contingant febrium , seu typorum compositiones , à Galeno in de Typis , & de Febrium differentiis libris fuisse , assevero , sed ob causas superius scrip-

tas tales accessionum modos contingere : quales à Galeno recensentur , fateor.

Neque quidem negare me Medici putent : alias febrium commissiones accidere posse , puta simul febrientem à bili redundante , vel putrente ædemate aliquo affici , & à fumis ejusdem multo aliter cor vellicari , quàm ab aliis fuliginibus , & ab inflammationibus , seu scyrrhis , vel aliis internis obstructionibus , habituales febres nonnumquam contingere , simulque in eisdem ægris bilis , aut sanguinis , seu pituitæ portionem aliquam etiam putrescere , posse , & occasionem esse febrium plurimum dierum : quod ego inficias eo , id tantum est , posse in venis putrescere bilem , & pituitam , aut atram bilem , & quemlibet horum humorum seorsum , alium accedendi , & discedendi modum distinctum ab alio habere , neque temere id impossibile esse existimavi , sed rationibus superius scriptis , & eventibus convictus in præfactam sententiam descendendi , quam etiam nullus ex prudentibus , & expertis Medicis , inficiari valebit. Ergo ut ad agendum de aliis febrium generibus transeamus , dignum videtur præfenti capite finem imponere , neque ullum de Medela febris hujus caput scribere , cum hemitritæum talem qualem Medici fingere , nequaquam esse probaverim , & jam quòd esset , medela illius notissima fuisset , iis qui biliosis , & pituitosis , atque atra biliariis febribus mederi , per retro scripta scirent , cum ex pharmacis ad ea simplicia genera scriptis componere mista potuissent.

CAPUT LXVI.

De febribus pestilentibus.

Contingunt tam innumeri pestilentium febrium congressus, nonnumquam in unius anni constitutione, quandoque in diversis ejusdem anni temporibus, aliàs in multo distantibus annis, ut nulla propria, & univoca pestilentium febrium signa, scribi, aut monstrari, ab illo quantumvis exercitato Medico valeant, sed tantum quædam generica, & quæ à nostris prædecessoribus sunt notata, & à nobis observata, in medium proponi, aliis Medicis, & mihi permisum sit, nempe quis ex Medicinæ professoribus, qui in duobus antecedentibus annis 1556. & 1557. & in præsentì 1558. rem Medicam exercuit, clarè non vidit, nos vera dicere, cum in tam brevi tempore diversi febrium modi non tantum in Hispaniæ verum, & in totius fermè Europæ incolas, grafati sint, nonnumquam cum cataphorhis, modorras, ab Hispano vulgò vocabantur, aliàs cum pulicum morsibus, tavadillo ab eodem vulgò dicebantur, ultimo cum gravedine, & raucedine (catarro, & moquillo à relatis nominabantur) infestantes, aliis, & ab his diversis febribus communibus febrium symptomatibus molestantibus, certè si quoque præcedentia tempora in memoriam revocemus, inguinum, & alarum inflammationibus pestilentes febres nonnumquam infestare, non tantum legimus, sed etiam vidimus, cum sudoribus etiam alias, undè sudorificæ sunt vocatæ, complures Flandriæ incolas interfecisse, & si non vidimus ab hinc fermè quadraginta annis contigisse, audivimus. Athænis non minus cum memoriæ jactura pestem tem-

poribus Thucydidis accidisse idem refert. Pauli autem ætate cum colico dolore, qui in nervorum resolutionem, ut plurimum permutabatur, evenisse, capite de resolutione ob colicum dolorem idem refert.

Quæ omnia cum ut relata jam sunt, contingant, mihi dumtaxat, qui de febribus pestilentibus tractare in præsentiarum decerno, unica via superest, qua quæ à Medicis pestiferæ febres vocentur, mostrem, atque ea siquidem quæ sequitur est. Disinfectionem ejusdem in medium proponere, & ejus singulas partes explicare, disinfectio ergo, quæ à Medicis fermè omnibus ex primo de victus ratione in morbis acutis usurpatur, sequens est, pestilens febris dicitur, quæ plurimos homines in unica tempestate aggreditur, ac non paucos ex his interficere, non multitudine, aut vitio humorum manifesto, sed occulta mala affectione valet, quippè si unus, aut duo, vel plures, verum non plurimi febrientes, in aliquo tempore ab ignoto vitio humoris morerentur, à venenata febre mori, illi dicerentur, non tamen à pestifera: quòd pestis secundum Medicorum morem præsertim Galeni, in citato loco, non vocetur, nisi quæ plurimos infestat, ut diximus homines, etiam, & si plurimi nonnumquam febrerent, sed rari essent, qui vitaungerentur, pestilentibus febribus illos affici, non diceremus, sed epidemicis, ut idem Galenus, ubi supra docuit, quoniam quæ nomine pestilentium fruuntur febres, magnam febrientium partem in interitum ducere, debent, neque hujus rei alia ratio assignari valet, quam quòd inditori significati vocis illius, febris pestilens, placuerit: quas diximus, & non alias per eam intelligi, sed quamquam rela-

lata satis plana, & intellectu facilia sint, non parum difficile est, investigare, quo modo humores non multitudine: neque manifesta ulla qualitate: scilicet non immodico calore: aut frigiditate, humiditate, aut siccitate, interficere, in pestiferis constitutionibus valeant, quæ brevius quam possim explanabo: exordium à principio quo vivimus sumendo, & id breviter, & ut præsentis loco convenit, scribendo, exactam enim, & fusam tractationem ad opus physicum differre, convenit, cognita enim fonte, & origine vitæ, facilius opposita illi affectio dignosci, valebit.

Sciendum ergo est, in foeminarum uteris virile semen ejaculatum, vel foemineo commistum, seu ipsi ut coagulum lacti assitens, menstruoque sanguine fotum, in exiguum converti factum, in cujus corde ex tenuissima, & purissima parte seminis, aut menstrui sanguinis, flammula quædam, quæ vitalis spiritus dicitur, gignitur, qui per canales, & rivulos illius corpusculi (venæ enim, & arteriæ sic vocari merentur) sparsus, occulta affectione membra humana ultra manifestum calorem quem in ipsa producit, taliter afficit, ut digna eadem efficiat, ad animam suscipiendum, quæ alias inepta ad talem formam essent, nec hæc temere, & quia sic dicere libuerit dictavi, sed quod ratio, & eventus vera ea esse probent, experimur enim crux, aut brachium, seu quamvis aliam humanam particulam, laqueo compressam, ea parte sensum amittere, in quam transire animales spiritus prohibentur, quæ & si æquo gradu caloris, & frigoris, humiditatis, & siccitatis, ab extrinseco aëre, aut aqua, vel igne, afficeretur, prout ante laquei compressionem ab spiritu animali efficiebatur, nequa-

quam sentiendi vis particulæ illi restitueretur, sed sensus expers duraret: donec vinculum auferretur, & spirituum transitus pervius fieret, quod non aliunde oriri, omnibus causis exactè perpensis, potest, quàm quod ultra calorem manifestum, quem animales spiritus in membra inducunt, aliam qualitatem in eadem gignant, quæ sensibus percipi minimè valet: sed effectu dumtaxat, ut ultra calorem, & frigus, quo ferrum est affectum, alio accidente à magnete idem afficitur, cum versus eum movetur, nisi enim sic esset, ratio nulla assignari valeret, cur præsentem magnetem ferrum ad eundem moveretur, & eodem absente quiesceret, præsentia enim rei, quæ nullam qualitatem in aliam inducit, nullo motu ipsam movet, quæ enim minoris activitatis sunt, quàm passa resistentiæ, nullo motu passura movere valent, neque ob aliam causam, quàm quod ipsa non afficiant, statim enim, ut agentia adeò fortia, aut passa adeò debilia fiunt, ut agere alterum in aliud valeat, actio, & motus in passo factus conspicitur, ut ergo præsentia animalis spiritus, afficiendi humana membra, ut dixi, vim habet, sic quoque spirituum vitalium per corporis arterias diffusio, facultatem membræ humanis confert, ut apta recipere animam ab spiritibus, occulta qualitate affecta, fiant, quæ quoquo modo calida, frigida, humida, aut sicca verterentur, si qualitas illa deesset, inepta ad suscipiendum animam mansissent, nisi enim verum illud esset, posset anima in membris conservari nullis spiritibus à corde manantibus, membris ab aliqua extrinseca causa eodem calore alteratis, ut ab spiritu solent (calorem enim spirituum, & aliorum entium ejusdem esse naturæ in

principio operis hujus monstravimus) sed sine spirituum influxu membra vivere, nequaquam experimur, verum ergo est spiritus ultra calorem actualem aliam affectionem in nostra membra producere.

Si locus, & tempus permetterent rem satis dignam speculatione tractare, utrum scilicet foetus prius enimam vegetatricem suscipiat, & postea intellectricem (sensatricem enim animam distinctam ab intellectrice non esse in Antoniana Margarita sufficienter probavimus) aut solum intellectrice primum informetur, quæ ob imperfectionem organorum intelligendi munus usque in adolescentiam non exercet, videtur enim prius vegetativam induci, ac post intellectivam, ambasque simul donec vivimus, in nobis asservari, & priorem alteri disponere, neque exiguum hujus rei argumentum inde sumi posse videtur, experiri, nos conscios esse nostrorum sentiendi, & intelligendi actuum, & nutriendi operationes ignotas nobis esse, nesciunt enim rustici, & innumeri docti Cives, quomodo nutriantur, crescant, & senescant ipsi, quæ si ab una, & eadem anima, qua scilicet sentimus, & intelligimus provenirent, ut indubitatum nobis est, quod videamus, & quid videamus, cum videmus, & quod audiamus, & quid cum audimus, ac quod intelligamus, & quid cum intelligimus, sic ambigere, quod nutriamur, & quo nutrimur: non deberemus, & cum id non experiamur videtur, alteram esse animam nutrientem, & multo diversam ab intelligente, unique sentienti, scilicet collatam esse vim cognoscendi objecta propria, alteri videlicet nutriendi denegatam illam facultatem esse, neque dissimilem vegetatricem plantarum

animabus nostris esse.

Certè quamquam ratio hæc valida videatur dissolvi, tamen facilis est, dicendo, quod quæ sensitiva, & intellectiva dicitur, à propriis objectis prius afficiatur, quam eadem cognoscat, ac postquam ipsa cognoscit certa fit, se eadem sentire, aut intelligere: & non ante, & anima vegetativa, & si sensitiva quoque fit, à nutrimento nequaquam calore, aut frigiditate, humitate, aut siccitate, immutetur, quia valde exigua, ac insensibilis alteratio, quæ fit ab alimento in partem viventem, cui apponitur, fit, ideòque incerta an nutriatur, vel non, & quo nutriatur, eadem invadit: certè si nunquam in visum colores, aut luces, sensibilem affectionem inducerent, sed adeò exiguam, ut nihil ipsa affectione oculus videret, minimè homo affirmare posset, se videre: pariter ergo cum à nutrimento tactiva vis membri, quod nutritur, sensibili affectione non alteretur, ut dixi, nequaquam anima vegetativa ibi existens, & si intellectiva, & sensitiva eadem sit, cognoscere an nutriatur, & quo nutriatur, valet: cum primum enim alimenta deglutiuntur, nonnunquam ab stomachi sensitrice facultate an calida, aut frigida, humida, aut sicca, dura, aut mollia sint, percipi possunt, verum postquam in liquidum succum vertuntur, & ad jecur transmittuntur, & à jecore per corporis totius venas distribuuntur, & in nostram substantiam vertuntur, nullo modo calore, aut frigore, aut ulla alia sensibili qualitate nos cum bene valemus, afficiunt, quod adeò sensim nos immutent, ut ejusdem effectum tactus, qui nulla sensibilia, nisi quæ velociter alterant, dicitur, non percipiat. At & si relata, ita ut dixi, contingant, non videtur,

tur, quo modo ossa, quæ nutriuntur, possent proprium alimentum quantumvis insignitè calidum, aut frigidum percipere, cum ipsa nulla sentiendi facultate sint participia. Atque etiam minimè prædictis, omnis hujus negotiis ambiguitas dissolveretur, cum si verum esse fateremur, in adultis fætibus in utero gestatis unam, & eandem esse sensitricem, sive intellectricem animam, & vegetatricem quoque negare non possemus, in primis sex diebus cum formari fœtus incipit, ac in viginti & novem etiam sequentibus, ipsum ab alia anima, quàm à sensitrice vegetari, & nutrirî, atque augeri, cum ante triginta dies moveri fœtum in utero, nunquam contigerit, & sine motu sensus esse non valeat, quo confesso, ut confiteri necessum est, etiam affirmare tenemur, fœtum vegetativa anima informatum, per ultiores, & perfectiores dispositiones auctas, aptum fieri, ad intellectricis animæ inductionem, sed impossibile non videtur, fœtum intellectrice anima informatum, posse amittere illam ulteriorem perfectionem dispositionum, quam trigesimo die acquisivit, quando anima intellectiva fuit infusum, manente remissione, quæ prius cum vegetabatur, erat animatum, sed hoc ipsi contingente, confiteri tenebamur, possibile etiam esse viventem anima intellectiva, seu sensitiva, & motiva, eandem amittere, manente in eodem vegetativa, atque posse mori hominem, & ipsum post vegetari, quod absurdum est, & nec in adultis, nec in utero gestatis unquam visum, multaque alia impossibilia ad assertionem illam sequerentur, & fermè tot ad opposita sequi videntur, de his tamen plura scribere, non placet: quoniam, ut dixi, præsens locus id non admittat: sat est diffi-

cultates innuisse, ut studioso lectori occasio speculandi veritatem hujus negotii concedatur, institutum ergo prosequamur, ut finem huic capiti de esse febrium pestilentium imponamus.

Probavimus in antecedentibus, priusquàm de unitate, aut diversitate animarum tractaremus, ab spiritibus vitalibus occultam quandam qualitatem in membris humanis gigni, quæ ipsa apta recipere animam motricem cordis, & articularum sunt, quæ an eadem cum intellectiva sit, aut non, exactè non explicuimus, sed probatum superesse, ab omnibus necessariò vitalem vim ipsam dici, hoc est, quòd hac præsentè vivamus, & eadem deficiente moriamur, indubiè docuimus: ratione ergo consonum, imò necessarium est, omnes Medicos, qui eventus contingentes in morientibus à pestiferis febribus observant, fateri, esse in venenatis rebus oppositam, & omninò contrariam vim illi, ita ut cum præsentè spumum vitali, sit quævis nostri corporis pars apta, recipere animam, aliis præ requisitis committantibus, ita præsentè venenato humore in corde, ubi vitales spiritus gignuntur, cor, & membra inepta ad conservandum animam fiant, & vis illa, quæ in corde, & aliis membris emanabat, remittatur, aut corrumpatur, prout magis, aut minus venenosus humor, qui cordi adest, aut in ipsum fumos jact, fuerit, nisi enim, ut dixi, natura venenum contrarium principio illi vitæ produxisset, non erat, cur morerentur innumeri à venenis sumptis, vel à morbis pestiferis, non vi caloris, aut frigoris humiditatis, aut siccitatis, cum alii imbecilliores præfatis qualitatibus multò intensioribus affecti perdurent, & asserventur.

Neque solum inter relatas qualitates, seu affectiones in hominibus contentio, qua mutuò se corrumpunt, versatur, sed etiam in brutis, ut quæ à Galen. refertur in lib. de Cibis boni, & mali succi inter scorpionem, & humanam salivam versari, & innumeræ aliæ, quæ in libris naturalis Historiæ Aristotel. & Plinii, & aliorum Authorum scribuntur, neque deest in animata, & naturalium entium effectus pugna, & lis, ut inter animæ participia, experimur, non magnetem in ferrum inducere effectum, quo ipsum moveri ad magnetem compellitur, simulque adamanti fortiori talem vim inditam esse, quòd eo præsentem, ferrum quiescat, & à magnete non trahatur, vel quia vim inductam à magnete in ferrum vis adamantis valeat corrumpere, aut quòd magnetem inhibeat, ne ex se fundere vim in ferrum valeat, dixi fortiorem magnete adamantem futurum, ut possit, motum ferri impedire, quoniam ab exiguo adamante vim grandis magnetis coerceri, non experimur, ex quo liquido patet, intensiorem, & remissionem in his occultis qualitatibus, ut in manifestis versari.

Tandem tandem, quia eventus doceant in aliquibus constitutionibus interire multos homines à febribus, quæ nullo modo multitudine humoris vitati, aut ejusdem calore, aut ulla qualitate manifesta interficere possent, ideò in diffinitione febris pestilentis illud de occulta qualitate addidi, omnes enim febres, quæ multitudine humorum, aut eximio calore, seu alia quavis qualitate manifesta, infestassent, pestilentes dici non possent, quod in locis citatis retulit Galenus, & si non adeò expresse, ut nos fecimus: ipse enim solum in aërem vitiatum, aut vitiatas aquas, vel alimenta,

nihil aliud explicans febrium pestilentium causas reduxit, investigare despiciens affectum, quem spiritus in corde geniti in nobis inducunt, & contrarios, quos venena gignunt, sicubi namque hæc innuisse videtur, in libello de Cibis boni, & mali succi fuit, cum dixit: [Cum nemo eo dementiae devenerit, ut nesciat quàm malum sit humores corporis in venenosas qualitates converti, namque illi quorum causa hæc scribimus, difficilè, vel omninò fieri non posse arbitrantur, ut haustum lethalium venenorum pereuntes secerni, dignoscique, ab aliis possint, qui ab aliqua corporis affectione perire, neque enim (quod planè percipimus) inficias jerit quispiam, ob humorem scilicet, quem venenata animantia in ictam particulam infligunt, vel illam celeritèr vita privari, vel in putredinem labi, vel doloribus vehementissimis, aut phlegmone urgeri, neque non scorpionem jejunii hominis sputo bis, tervè aspersum protinus interire: nam sicuti naturæ quædam cum aliis quoque naturis conveniunt, sic altera quoque alteri adversatur, eamque corrumpit.] Ubi ab alimentis pessimi nutrimenti pestem illam grassantem in potiore partem Nationum subditarum Romano Imperio ortum traxisse, ipse ut oculatus testis refert, & omnes Scriptores, qui vitam Marci Antonini alio nomine Marcus Aurelius vocatus scripsere, retulerunt, quod quoque hujus temporis Medici referre valemus, annonæ enim charitatè plurimos rusticos usos fuisse arborum germinibus, & extremis ramulis, tum bulbis, & mali succi plantarum radicibus, anno 1556. & 1557. à rusticorum, & Civium per eorundem Vicos migrantium ore, audivimus, & intra Urbes pauperibus idem contigisse

vidimus, verum, & si ut dixi, confusè, & indistinctè venenatam vim inesse, in pestilentibus constitutionibus, succis ex illis vitiosis alimentis genitis, Galen. asseruerit, non cui principio vitæ contrariaretur, ut exposuit.

Has quippè pestilentes febres ex pessimis æduliis devoratis originem trahentes commitari diversa, & non unius generis symptomata solent, quòd diversis, & non unis alimentis vitiatis febrientes homines usi sint, etiam quòd non omnium ægrotantium eadem sit temperatura: at postquam febres hæc diffunduntur, quia aërem morientes huiusmodi febribus ægri vitiantur, quod inde cognosci datur, quoniam non solum pauperes vitiosis cibis vescientes aggrediantur, sed etiam divites optimis alimentis nutritos corripiant, jam tunc parum dissimilibus symptomatis complures, qui vitio alimentorum non ægrotarunt, infestant, si quo enim differre contingit, tantum quia dissimilium temperaturarum, aut ætatum fuerint, ægri accidit, vitiat quippè aër in pulmonem, & cor inspiratus succos arteriarum, & venarum illorum viscerum, & universi thoracis, per arterias etiam idem vitiatus aër cum dilatantur, attractus, non minora incommoda in paratos corruptioni succos in seipsis inclusos inducit, ut Galenus in de Theriaca ad Pisonem, & primo de Febrium differentiis, cap. 4. & aliis in locis scripsit.

Deferri contagionem aëris per ventorum impulsu ex una regione in aliam, Galenus in parum ante citatis locis retulit, dicens, potuisse accidere Atheniensibus gravi peste temporibus Thucididis afflictis, ex Æthiopia contagia febrium illarum fluxisse, & in de Theriaca ad Pisonem non dubitanter affir-

mat, etiam Græcis idem contigisse, dum Hippocrates viveret, emendatumque ignibus vitium illud aëris pestilentis ab Æthiopia in Græciam transmissum, consilio Hippocratis fuisse, ut in medela referemus, utrùm autem ventorum Australium flatus causa tunc fuerit contaminationis aëris Græciæ, an influxus coelestis, qui prius Æthiopiam, & post Græciam affecerit, incertum mihi est, quod autem non ego tantum in ann. præterito 1557. observavi, sed & omnes Europæ Medici observare valuerunt, id fuit, quòd vigente Aquilone, in omnibus ferme diebus autumnii febriculæ innumeræ cum gravedine, & raucedine, ac catarro, complures Hispaniæ Incolas corripuerunt, & ex his non paucos, præsertim pleuritide vexatos, interfecerunt, & postquam in Hispanos grassatæ relatæ febres fuere, Flandros, & Germanos multo Septentrioni, quam Hispani propinquiore, infestant, quod minimè eventurum erat, si à ventis contagium illud emanasset, cum venti Septentrionales tunc, ut dixi, flantes, in Africam ex Hispania deferre contagium illam deberent, & à regionibus Septentrioni, quam Hispania proximioribus auferre. Quòd equidem verum in negotio hoc esse, ego crederem, est, ab utraque causæ contagionem provenire posse.

Sed hoc diligentè examinare mittamus, ut paucioribus, quam possumus verbis, discutiamus an verum sit, febres pestilentes posse vocari hecticas. Galen. nempe non uno in loco: sed plurimis has inveniri dixit, in fine enim decimi libri methodi medendi scripsit: [Verum de colliquantibus febribus differre in posterum licebit, æquè ut de iis hecticis febribus, quæ in pestilentia contingunt, cujusmodi ea est,

est, quæ nunc publicè grassatur, dicitur namque, & de hac inter pestilentes febres.] Et libro tertio de Præfagatione ex pulsibus, capite inscripto: [Frigidæ intemperiei, qui pulsus peculiare sint.] Tèr, ac quater de pestilentib. hæcticis mentionem agit, easque tales vocari, quantum ex prædicto capite in nonnullis locis vitiatò ellici valet, dixit, ultra alia, quæ calidam inæqualitatem stabilem, & perseverantem in cordis corpore pro causa habent, quas etiam non grassante pestilentia, accidere posse, idem confessus in citato capite est, dicens: [Sciendum tamen nonnunquam incidere sine peste has ipsas febres, ut de illis prodiderunt omnes insigniores Medici, vocantque pestilentes.] Et ne ullus dicere possit, non quas dixi, vocari hæcticas pestilentes à Galeno, sed alias, alium anteriorem contextum ejusdem in eodem capite afferre, necessum videtur, cujus series, quæ sequitur est: [Atque hoc proprium est signum vitiosæ temperaturæ ipsius corporis cordis, nec causa est quin brevitatis gratia, ut pulsum aliquem, vel febrem hæcticam, ita inæqualitatem nos hæcticam appellemus, si cui minus nomen probeatur, stabilem illam vocet, stabilis est si deinceps permaneat par.] Et per duas columnas infrà: [Quod si nec celeritas clara, nec remissio sit, exiguo calore corpus visceris puta auctum, hæ febres compluribus Medicis imponunt nimirum, quòd febre ipsi se liberos esse ægroti asserunt, neque febrem, quia parva est, & quia viscus incaluit, corpusque visceris calor invasit, advertunt, sed de hoc frequenter diximus, breviter non est magna febris illa hæctica, maximè si paucum calorem viscus, id est, cor habeat.] Et post contextus, qui aductus pa-

rum ante à nobis priùs est sequitur puta: [At in pestilentia, qualis nostra memoria fuit, & viget etiamnum, nunquam experiri quisque homo possit, sciendum tamen nonnunquam incidere, sine peste has ipsas febres: ut de illis prodiderunt omnes insigniores Medici, vocantque pestilentes, de quarum tota natura disputavi latius in differentiis febrium: nàm hoc quidem loco non quemadmodum, quis optimè febres dignoscat, tractamus, sed quemadmodum ex pulsu optimè, quin etiam dixi fortasse plus æquo de febribus ex ipso cordis corpore excitatis.] In quibus ultimis verbis palàm dicit, se in anterioribus contextibus tractasse, de febribus orientibus ab ipso cordis corpore, ac cum de febribus pestilentibus, quæ sua memoria acciderunt, prædixerat, sequitur clarè, illas, & alias, quas hæcticas pestilentes vocavit Galenus, originem trahere, ut ipse opinatur, ab inæquali intemperie fixa, & perseverante in ipso corporis corde, ut nos suprà diximus.

Porro cum relata ex citato Galeni capite, & aliis antecedentibus lego, ac perlego, non parum admiror infelicitatem ingenii hujus viri, qui quoniam quadam adversa, & incommoda fortuna opinari incepit, febres hæcticas originem à membris radicalibus dictis calfactis plus juxto trahere, easque à nulla materia, ut causa, aut occasione pendere, coactus est, dicere: ob distemperiem calidam cordis fixam, & permanentem in febribus pestilentibus, quæ sua ætate grassabantur, tunc morientes periclitari, cum in præcedentibus sufficienter à nobis ostensum sit, nullam intemperiem calidam independentem à materia in ullo mixto vivente, aut non vivente fieri, posse. Nec in hunc tantum errorem incidit,

dit, quando de pulsu dicroto egit, verum in nescio quendam circum, & gyrum fingit enim in corde distemperie calida in aliquibus suis partibus, sed potioribus à nulla materia pendente affecto, non tamen tali, quòd hectica, hoc est, habitualis vocari temperies illa possit, & intemperie frigida in aliis parvioribus eodem modo alterato, sæpius in unica die variari intemperiem calidarum partium in frigidam, & frigidarum in calidam, solo motu dilatativo, & constrictivo cordis necessario, & naturaliter variato, ad refrigerandum intemperiem illam calidam ejusdem, vel frigidam calefaciendum, modumque per quem fieri existimavit, qui sequitur est, dato corde in aliquibus suis partibus distemperie calida, ut dixi in dependente à materia malè affecto majorem, & velociorem, ac celeriolem, futuram diastolem ejusdem quàm ante notissimum esse, inquit, & ad hujus majorem dilatationem majorem aeris refrigerantis cor portionem etiam in sinus ejusdem ingressurum certissimum quoque esse, credidit, perseverante ergo hujusmodi continua dilatatione, necessarium videtur Galeno, cor semper, & semper à multo aëre velociter, & frequenter attracto, minùs, & minùs calidum in partibus calidis fieri, & frigidiores, ac frigidiores frigidas reddi, donec jam frigidis partibus, multo frigidioribus, quàm calidæ sunt, versis, parvas, & tardas, & raras, dilatationes cor efficiat, quibus quoque sic durantibus, paucosque aëre frigido per easdem attracto, in nonnullo temporis spatio, cordis calidas partes iterum calidiores, ac calidiores fieri, ob immodicam refrigerationem, necessarium esse, autumat Galenus, ac postea coactum cor iterum magnas,

& veloces, ac frequentes respirationes inspirare, in contrariam intemperiem incidere: & sic, ut dixi, circulo, & gyro quodam intemperies illas contrarias, cor malè afficere, opinatur Galenus.

Verum hæc omnia quædam figmenta, & inanes fictiones sunt, si enim ab aëre multo, & velociter, ac frequenter in cor attracto, cordis calor posset sic remitti, ut nonnullæ ejusdem partes calidæ, frigidæ fierent, & à paucis inspirato aëre valerent frigidæ, calidæ reddi, non video ego, cur illi qui in febribus veloces, & magnas inspirationes respirant, cordis febrilem calorem non remittant, & ad frigidam in temperiem non ducant? etiam si illud quòd Galen. dixit, verum esset, nobis liceret, nostras intemperies calidas cordis, velociter, & frequenter inspirando, refrigerare, & frigidas, tarde, ac segniter, & rarenter respirando, calidas facere, & mille alia impossibilia, quæ dicere omitto, quòd ut prædixi præsens locus hæc examinare non poscat, sed tantum de pestilentibus febribus tractare, de quibus non pauca dicere restant.

Sunt adeò innumeri pestilentium febrium modi, ut superius retulimus, quòd vix scribi valeant, contingunt enim, quandoque pestilentes febres sine ulla cutis affectione, solo calore corporis cutim vexantes, & deliria in aliquibus, in aliis graves sopores, in nonnullis animi deliquia, alui fluores in aliis afferentes, neque alui fluores in omnibus pariter noxios esse, experiebar, hæc nempe febres, quæ tumorem in unguinibus, aut alis (secas Hispani nominant) afferre solent, cum alui fluore interficere ægros consuevere, ut omnes ferme aliæ ab eodem juvari, vidi enim non raro, in peste cum inguinum, & ala-

alarum inflammatione infestante, ægros, quos sine periculo in quinta, aut sexta die esse putabam, in die sequenti fluxu levi correptos, pulsum omnino amisisse, ita ut à me omnino distituerentur, & se certò brevi morituros prædicerem, quod ita, ut prædixeram, contingebat, cum tamen in aliis febribus pestilentibus cum deliriis, aut gravibus soporibus affligentibus multos quos in gravi vitæ periculo sitos esse rebar, fluxu ventris superveniente, se minimè à tali morbo periclitaturos audacter affirmabam, maximeque illos securiores existimabam, qui surdi propè undecimam diem versi fuerant, & in præfenti anno 1558. etiam plurimi ex illis, qui cutim infectam rubris maculis similibus morbillo, aut pulicum moribus (tavardillo vulgus nominat) habebant, fluxum ventris liberabantur.

Certè vomitus, aut vomendi cupiditas in febribus pestilentibus cum prædictis inguinum, aut alarum, vel retro aures inflammationibus (Avicena altoim vocasse has tertia fen, quarti videtur) perniciosum signum esse, millies sum expertus, quod in aliis pestilentibus febribus minimè lætale esse, eventus docuit, causamque hujus diversitatis, & antecedentis inquirere, curavi, & nullam aliam esse inveni, nisi quod pestilentes febres cum bubonibus relatis grassantes, à multo venenosiore succo originem traherent, quàm reliquæ, ideòque in vicinitate illa trium principum viscerum cordis scilicet, & jecoris, & cerebri, tumores illi appareant vi expultrice illorum viscerum procurante, à sese excernere adeò venenatum succum, & non in alias distantiores partes, quàm in relatis præfactis membris principibus proximas valente: quæ quoque expultrix fa-

cultas nullo modo nisi valdè lacefita, & jam fermè, vel in totum victa, per internos intestinorum, aut gulæ meatus excernere adeò noxium humorem procuret, quod prudens natura sciat venenato fumo sanguinem cordis adeò inficiendum, ut inhabilis esse materia vitalium spirituum reddatur, & sua venenata qualitate principiis vitæ (de quibus egi) venenum illud opponatur, & eadem corrumpat, si quid enim agere, cum valet ægrorum illorum expultrix vis mollitur, tantum est, in cutim per sudores noxium illum, & venenatum succum expellere, aut quando imbecillor est in tumores cutis carbones dictos eundem convertere, & non rarò relatas inflammationes emutoriorum in pus redigere, quibus vacuationibus sæpissimè æger liberatur, ut alui fluoribus, aut vomitibus, ut dixi, in vitæ periculum exponitur.

Causas pestilentis diversas posse esse, Medici credunt, quasdam namque cælestes, alias infernas, cælestes quippè, aëris constitutiones valdè humidæ, quibus calor æstatis supervenit, & influxus Astrorum noxios, aërem, vel aquam corrumpentes, infernas multorum cadaverum non sepulcorum corruptum vaporem: qualis in strage bellorum contingere solet, aut aquas in lacubus putrescentes, inter quas quoque vaporem à lino macerato elevatum, & fætorem etiam coriorum, qui pro calceis hominum conficiendis rhoe, & calce à coriariis præparantur, sanguinis quoque pecorum, ac boum, & vaccarum, qualis à publicis macellis, in quibus relata animalia mactantur, elevari solet, nonnulli autumant esse, & recentèr sepulcorum hominum cadavera detegere, posse, causam pestis etiam esse, multi suspicantur, verum vaporem coriorum rhoe
ma-

maceratorum, aërem posse vitare, nequaquam credo, quòd rhus culinari frigiditate, ac siccitate potius contra pestiferos morbos medicamentum esse, quàm augere eodem sciam, ut calcem siccitate, & calore vapores noxios, ut ignis, consumentem prodesse Hippocrates docuit, neque lini vaporem tam sævum morbum efficere, posse credo, cum sciam in Gallia lini uberimam, & in aliquibus Hispaniæ Provinciis in gentem lini copiam in fluminibus quotannis æstate macerati, & tamen non ob id pestem illic provenire, detegere sepulchra semiexesorum hominum posse, inficere hominem aliquem fæore pestifero proximè stantem, crediderim ego, at in regionem unam, aut plurimos homines diffundi pestem ob id, minimè reor, à me quippè nunquàm id visum est, pecorum maceratorum, & eorundem stercoreum vaporem, non etiam posse pestem efficere, ideò conjecto, quòd videam homines in vicinis domibus proximis macellis habitantibus à peste non citius aliis valdè longè degentibus corripì, & cor ab aqua vitata oriatur pestis, quamquàm omnes Medici affirmant, ego non credo, ut fictum quoque esse illud signum vitatarum aquarum reor, scilicèt, pisces complures in aquis, quibus homines utuntur mortuos tunc reperiri, nam neque id vidi, neque ab ullo, cui fidem ego adhibeam suo tempore contigisse legi, aquam quippè vitatam statim fæore, & vapore vitium suum detegere existimo, ideòque nullum tam imprudentem esse, reor, qui ab hujusmodi aquis non fugiat, quæ enim aquæ sapore, aut odore vitium proprium non detegunt, hæ incolumes sunt: si enim quoniam non paucos milites perire, cum tempore belli coguntur hujusmodi vi-

tiatas aquas potare, ideò Medici asseverant ab aquis provenire pestem, eadem ratione innumera venenata animalia, quæ tunc obsessi milites prandere solent, inter pestis causas recensenda essent, quod nisi delirus non diceret, tunc enim tantum pereunt, qui ab illa potione non fugiunt, tempore autem pestis provenientis ab aëre vitato, omnes minimè sentientes vitium aëris ab ipso inficiuntur, tandem veram, & nunquàm deficientem causam pestilentium morborum, ultra cælestes influxus, aëris humiditatem immodicam esse affirmo, neque unius anni constitutionem humidam sufficere, tam sævum morbum gignere, assevero, sed duorum, aut plurium requiri existimo, quòd certè annorum præteritorum, scilicèt, millesimi quingentesimi quinquagesimi quinti, & sexti, ac septimi constitutiones omnibus Europæ incolis indubiè verum esse, ostenderunt, nam cum ann. 1555. pluviosus, & humidus in suis potioribus partibus fuisset, saluberrimus tandem fuit, at cum anno sequenti 1556. & 1557. pluviae perseverarent, adeò morbi pestiferi in universam Europam diffusi sunt, ut pauci, aut nulli populi ejusdem cladem insignem non sint passi.

Neque difficile est, intelligere, cur immoderata aëris humiditas, cui calor adjunctus sit, pestem efficiat, cum omnibus, qui secundum de generatione, & corruptione Aristotelis lib. legerunt, sit notissimum: humiditatem immodicam præsertim calori adjunctam causam esse, ut corpora diffundantur, & liquecant, ut siccitati conceditur corpora unire, & adunare, quod aliis verbis dicitur humidum, benè terminabile est termino alieno, & malè proprio, & siccum contra modo cum omnia viventia, mista

ex quatuor elementis sint, ut facili-
liter, Deo permittente, in nostra
exacta physica docebimus, à super-
flua aëris humiditate dissolvendam
esse illorum missionem, quod pu-
trefcere, & perire mista dicimus,
nullus peritus in vera Philosophia
dubitare poterit. Verum hoc esse,
etiam docet, non infici à peste eos
homines, qui sanguinem, & reli-
quos succos decentè concoctos
habent, nam recta coctio in hoc
potissimum consistit, quòd humi-
da elementa sint, ut decet, siccis
commista.

CAPUT LXVII.

De signis pestilentium febrium.

Natura, & causis pestilentium
febrium explicata, de signis
earundem scribere oportebat. At
cum tam variis symptomatis febres
hæ in diversis constitutionibus va-
gentur, ut in præcedente capite
diximus, nullas singulares, & pro-
prias febrium pestiferarum nothas
dictare, posse, videbatur, verum
ut cum quæ specie differunt, at
unum quodam univocum genus re-
duci à Logicis solent, sic hi multi-
modi febrium pestilentium con-
gressus, in unum genus signorum
coerceri, posse, apparet: at si in
aliquod tantum illud de interitu
plurium febrientium, non ullius
manifestæ, & notæ causæ, sed oc-
cultæ cujusdam infectionis erat, non
enim si plurimi milites ob assiduos
belli labores ægrotassent, & eorun-
dem innumeri perirent, aut quo-
niam aquas putrescentes cum ob-
sersionem paterentur, potarunt, seu
quòd nocua ædulia pransi sint, di-
cendi hi à peste mori essent, cum
relati manifestam suorum morbo-
rum causam haberent: ut si innu-
meri cicutam, aut aliud venenum
devorare coacti, vitaungerentur,

non à pestiferis morbis interire di-
ceremus, sed ab illis venenis, quæ
comedisse, aut bibisse sciremus, ne-
que ob id me adversari Galen. ullus
putet, quòd dixerit ille, in fame
illa, quæ suis temporibus per om-
nes Nationes Romano Imperio sub-
ditas vagabatur: coactos homines
ob annonæ charitatem mali nutri-
menti cibis vesci, in pestiferos mor-
bos omnes illas Provincias incidisse,
nam id verum est, minimèque
nobis contrarium, infectione enim
tot hominum pereuntium ab illis
pessimis alimentis comestis aërem
universæ Europæ vitiatum fuisse,
verosimilium erat, eosque qui ab
illa aëris infectione moriebantur:
à peste mori rectè dici crediderim
ego, ut pauperes, qui tantum quo-
niam radicibus, & fungis, & aliis
pessimi alimenti cibis, vescaban-
tur, ægrotarunt, & periclitati sunt,
non à peste, sed à venenatis cibis
mori dicendi, quod sensisse Galen.
in citatis locis existimo, aut si id
Galen. noluerit, sed tam vitiatis nu-
trimentiis altos pereuntes, quàm ab
aëre corrupto ab his, morientes à
peste more dixerit, aberrasse eun-
dem assevero, cum eadem ratione
si mille scelestes grassatores à cicuta
jussu Atheniensium Senatus more-
rentur, à peste illos mori cogere-
tur, idem Galen. fateri, quod de-
lirium est, tandem infectionem aë-
ris nobis occultam, & quam nullo
sensu manifestè apprehendimus pro-
priè causam pestiferorum morbo-
rum esse, dicimus, & hanc non
pauca cælestia signa prædicere As-
trotologi credunt, sed cum prædictio-
nes hæ millies mentiantur: ego ad
unicam indubiam causam eadem,
ut in antecedente capite retuli, re-
ducenda esse, existimo, ad aëris,
scilicet, immodicam humiditatem,
non tantum per unius anni tempo-
ra perseverantem, sed per duorum,
aut

aut plurium constitutiones humidas durantem, neque omninò negligendas ex cælestibus corporibus præditiones affirmo, sed non omnimodam fidem illis adhibendam reor: nisi valde insignes, & manifestæ sint, qualis fuit crinita cometa, quæ anno 1556. in initio vèris visa à me, & omnibus occiduas Æuropæ regiones habitantibus quinque noctibus est. Articum Polum, ut Septentriones circueus, longitudinis, & figuræ unius sagitæ, crinem curtam in meridiem projicientem, cui successit non plures post dies annonæ charitas, & febrium pestilentium frequens congressus, durans usque in initium anni præsentis 1558. in quo finem huic Operi imponimus, cum jam in anno præterito 1556. excudi inceptum sit, & occupationibus, tam plurium ægrorum mihi occurrentium, quàm domesticorum negotiorum finiri non potuerit, & si nedum finitum ab aliquibus, me inficio, ab excussore emptum sit, & in Italiam misum. Neque aliter, quàm indicatum à cometa est, pestis, & annonæ charitas cesserunt, primi enim pestiferi morbi, & major annonæ charitas Hispaniæ iusta Atlanticum mare meridianos habitatores, puta Baticam incolentes invasit, & post minus occiduas, & Septentrioni proximiores Hispaniæ, & Galliæ partes occupavit, & nunc spartariam Hispaniæ regionem vastat, & depascit, cum priùs incolumis, & salva servata fuisset, videtur enim non aliter vagari peste in diversas Provincias, quam ignem sylvas urentem nunc in dexteram, post in sinistram extenditur, atque diffunditur, donec omnia ligna in cinerem redigit, & convertit, aër enim à superflua humiditate impurus, cum pestis incipit, quasi uri, & cremari apparet, & serpendo

nunc in Septentrionem, post in meridiem, nonnunquàm in occiduas, & aliquandò in Orientis partes crematur, & purus linquitur.

Et quamvis nulla univoca signa, quæ omnes modos ægrorum jam à peste correptorum nuncient, præter scripta reperiri, queant, vomitus tamen in pestilentia cum inguinum, aut alarum inflammationibus corripiente, proprium signum pestiferæ febris esse solet, his enim ægrotantes statim, ut inflammationes in relatis locis sentiunt: nausea, & vomendi cupiditate vexantur, appetitum comedendi amittunt, & angoribus cruciantur, neque immodicum calorem in cuti corporis hi habent, etiam interiora eorundem non multum ardere, quandoque videntur, cum parum sitire nonnullos ex his experiamur, eos autem, qui frenitide in hoc, & aliis pestiferis morbis corripiti, observavi, à principio vigiliis, & capitis dolore, & quadam cerebri vacuitate, laborare eosdem sum expertus, ut qui diverso, & contrario huic symptomati sunt ægrotaturi, puta lethargo, invincibili sopore, gravedinem capitis in morbi initio pati, omnes qui sapiunt, sciunt, hæc de his signis dixisse, sufficere, puto, quòd hoc uno sequenti, notissimum Medicis omnibus futurum, an febris pestifera, an nec ne sit, existimo, scilicet, cum plures obire ab aliquo febris genere in una anni constitutione noverint, alios febrientes eodem morbi genere infectos, etiam paratos periclitari, suspicentur, solet enim cum pestis vagatur, quodcumque genus febris incipiat, sive tertiana exquisita, aut expuria, sive alius quivis morbi modus, non multos post dies in continuam pestilentem permutari, atque adeò transire quodvis morbi genus in hunc, cum in aliquam re-

gionem diffunditur pestis, novimus, ut cujusdam senis, & prudentis Medici sententiam omnes alii laudent, suspicandum scilicet tempore pestis perniones pestiferos futuros, quasi hoc cavere moneat, ne occitanter medelam cujusvis morbi tunc occurrentis exerceamus, sed omni diligentia adhibita venenosae qualitate aëris resistere, morbis tunc invadentibus, procuremus, tandem prudenti Medico monuisse præterita sufficiat, ut ipse anni illius, in quo medetur constitutionem contempletur, & signa, quæ in ægris sibi occurrentibus viderit, salubria esse, & exitum felicem habere noverit, in aliis eodem morbi genere oppressis ejusdem sortis futura opinetur, & cum illa, quæ in plurimis ægris mortifera fuisse cognovit, in aliis viderit, mortem ipsa nunciare, suspicetur, nisi validiores vires, aut juniorem ætatem posse, resistere morbo illi, congetat.

Avicena capite secundo, tractatus quarti, sen primæ, quarti canonis in ejusdem fine referebat sequentem sententiam: [Et quandoque est de his febribus pestilentibus, in qua non percipit æger, nec tangens propinquus multitudinem caloris, & non alteratur pulsus, & à qua magna alteratione, & cum hoc ipsa est interficiens velociter, & hæsitant Medici in esse ejus.] Quam in constitutionibus pestilentibus cum inguinum, aut alarum, seu retro aures inflammationibus grassantibus sæpè accidere vidimus, in nullis aliis idem contigisse recordamur, causam hujus eventus inquirentes Medici diversi, diversam esserentur, quod Avicena quamvis parum elegantèr his verbis dicebat: [Et hæsitant Medici in esse ejus.] Et quamquam variæ, & satis diversæ sententiæ Medicorum de re hac, ut dixi, sint, prudentiores tamen

in hac una conveniunt, naturam in hujusmodi pestilentibus morbis non audere, venenatam materiam movere, indeque febrem nullam, aut exiguam percipi, quod adeò verum est, ut in negotio de febrium causis à prædecessoribus nostris scripto, nihil certius legi, in eorundem libris valeat, quod etiam conforme nostris veris placitis de his rebus est, suisque omninò contrarium, si enim febres pestilentes, & putridæ, quæcumque à fuligine putrida cor calfaciente, provenirent, ut Medici hucusque opinabatur, non videtur possibile esse, tam ingentem quantitatem putridi humoris in pestilentibus constitutionibus, in aliquibus hominibus posse, aggregari, ut interficere eosdem valeat, & quòd fuligo putrida illorum in cor eorundem non petat: præsertim cum propria vis veneni in illud peculiaritèr repat: si enim febres à folis fuliginibus putridis cor calefacientibus ortum ducerent, non esset in naturæ potestate has cohibere, ne in cor fumum projiciant, ipsis in vasis magnis, in quibus ingens caliditas fervet, contentis, indeque necessariò effumantibus.

Putare enim in his materiebus adeò noxiis, totum facultatis expultricis conatum in secernendo à corde materias illas dirigi, ideòque in repellendo in corporis extremas partes easdem toto tempore quo vis expultrix validior, quàm noxius succus est occupari, & ob hanc causam minimè tunc febrem adesse, contingere, ac cum subito illorum ægrorum vis repellens noxia succumbit, venena illa in cor repentina mortem efficere, vanum quippè, & absque ratione esse, notum quibusvis doctis, & qui nostra præcedentia decreta de causis febrium legerunt, est: nam impossibile futu-

rum erat, febrem ingentem non percipi, eo tempore quantumvis exiguo, quo noxius, & venenatus succus jam proximus cordi fuisset, cum tunc fuligines putridæ corde ipso multo calidiores, in ipsum ascendentes calorem inducturæ erant, indeque totum corpus multo calidius, quam tempore sanitatis sentiendum, cujus oppositum eventus docuere, quin post exiguam illam febrem infrigidari, & in mortem ire, ægros illos videre: certè indocti hominis esset, credere dissolvi hanc rationem, dicendo: ideò cor, & corpus ab illis venenatis fuliginibus non calferi, quia ab his spiritus vitales extinguantur: nam si verum esset, quod illi opinantur, fuligines illas multo calidiores corde, & spiritibus esse (aliàs enim si remissiores in calore fuissent, non possent febrem efficere) quamquàm spiritus extinguerentur, manentibus tam multis fuliginibus in corporibus illis, à veneno succumbentibus, ardere, & calorem ingentem habere, noscendi esset, cujus contrarium experimur, mori, scilicet illos ægotantes, qui minimè aut parum febrile, percipiebantur, non post multas horas febre minus, & minus valida percepta, ac universo corpore frigidior, ac frigidior verso.

CAPUT LXVIII.

De medela febris pestilentis.

CUM in antecedentibus medelam genericam febrium, & peculiarem continentium scripserim, & pestilentes febres ex nunquam desinentibus sint, posse harum curationem, præteritarum methodis committere videbatur: at cum nonnihil observare in harum febrium curatione oporteat, quod in aliis non decet, methodis qui-

busdam id quidquid sit, exprimere conveniet.

Quamquàm in omnibus continuis putridis, quas vocant, febribus sanguinis missionem proficere, omnes Medici opinentur, dum vires robustæ sint, & in pestilentibus quoque utilem esse ego fatear, non tories tamen ut in aliis, & minorem quantitatem sanguinis extrahendam in pestilentia invadente cum bubonibus alarum, aut inguinum, seu retro aures inflammationibus, quàm in reliquis febribus omnibus pestiferis, suadeo tum quod sanguis non manifesta qualitate infectus ab his ægris, ut ab aliis extrahi solet, quo docemur, potius occulta malitia, quàm multitudine malè affectum esse, tum quòd spiritus vitales in sanguinis missionibus dissolvi, necessum sit, qui difficilius in hoc pestis genere restituntur, ob cordis vires imbecillas, quàm in aliis, itaque singula, aut bina, seu cum vires robustiores sint, & juvenis carnosus, & latas venas habens, trina sanguinis missione non copiosa, & in quavis uncias octo minimè transgrediente, contentum Medicum esse hortor.

Neque adeò perpetuum futurum hoc esse reor, ut nunquam, pluriesque ter, ut prædixi, sanguinem mitti, concedam, cum accidere non semel possit, bubones, aut carbones in his febribus contingentes adeò ingentes fieri, ut pluries venæ sectionem poscant.

Venæ sectionem non ex opposito latere parti inflammatae exercendam esse, quotquot scripsere Medici rectè præcipiunt, quòd scopus curationis illarum febrium cum inflammationibus invadentium præcipuus sit, partes inflammatas magis tumidas plurimo venenato humore ad easdem transmissio, efficere, & hoc per oppositi lateris venæ sec-

1. Methodus.

2. Methodus.

3. Methodus.

sectionem prohiberi, & per ejusdem lateris consequi, qui libellum de revulsione Galeni legerunt, sciunt.

6. *Methodus.*

Quamquam frequentè decere præcedentis methodi præceptum observare, utile sit, nonnunquam ex opposito latere venam seccare, convenire, non dubito, cum adeò ingens inflammatio inguinum, aut alarum, seu ullus magnus carbo illis partibus proximus ortus fuisset, ut merito vereri Medicus posset, ne si vena illius lateris secaretur, in tam magnum tumorem attolleretur pars inflammata, ut indè in mortis periculum incidere ægrum timeremus.

9. *Methodus.*

Quippè cum exigua inguinum, aut alarum, seu retro aures inflammatio contingerit, post venæ sectionem inflammata parti, quod inflammationem augeat, convenire, ratio suadet, in quem usum prodesse theriacæ drachmam in bulbi medulla inclusam, & igni expositam, donec bulbi cortices existimæ urantur, & intimæ theriacam in se imbibunt, sæpius expertus sum, mitridati drachmam quoque, aut compositionis illius, quam unguentarii salviæ imperialem nominant, non minus utilem futuram etiam reor, cucurbitulas inflammatis locis admotas prodesse in eundem finem verosimilimum est, sed hoc tantum minus prodesse has prædictis antidotis videtur, quòd hæc solum evocandi ad exteriora cutis humores noxios valeant, illa hoc assequi, & etiam occulta qualitate corrigere venenatorum succorum vires possint.

8. *Methodus.*

Galli gallinacii, aut palumbi, vel columbæ, plumas circa annum natas depillare, & statim avium illarum annos depillatos inflammatis partibus excarificatis, vel non apponere, ut his venenum illarum

inflammationum à relatis avibus fugatur, in præfatum usum multi præcipiunt, quod proficere posse, crediderim ego, præsertim cum sint graves Authores, qui testantur, aves illas non diu post appositionem mori, quo palam indicatur aliquid noxium ab his suctum fuisse, allios, & synapi, & stercorea columbarum in emplastri modum confecta, & mille alia utilia esse, exiguis illis inflammationibus quoque reor: nam si valdè magnæ fuissent, potius nocere prædicta, quàm prodesse putarem.

7. *Methodus.*

Excarificare bubones pestiferos, ac etiam carbones, admoveereque post partibus excarificatis emplastrum, ex luteo ovi cum tantundem salis commisto, super linteum extensum, ac sæpius hujusmodi linteum illinitum mutare: ut nova vis medicamenti venenatam qualitatem inflammationis corrigere, possit, periti Medici præcipiunt, seque intra viginti & quatuor horas virus carbonis hoc medicamento represisse, affirmant, idemque aliud emplastrum ex unciis quatuor fermenti, & synapi, & erucæ, singulorum uncia semis levigatis, & misy, & chalcitidis drachmis duabus, & viginti cantharidibus in unum omnibus his cum fermento junctis, conficiunt, & carbonibus, ac bubonibus pestiferis imponunt, radicem ebuli, & lilii, & semen rutæ, finum columbinum, calcem, multa alia medicamenta, quæ exulcerandi vim habent, apponere relatis inflammationibus etiam jubent. Ego autem in magnis, aut ulceratis, tam validis medicamentis nisi prius aliis mitioribus reprimerentur, uti non auderem.

Post sanguinem missum in febribus pestilentibus cum bubonibus, de quibus hucusque in hoc capite egi, & emplastrum aliquod ex re-

8. *Methodus.*

latis, vel cucurbitulæ inflammatae parti appositæ, bibere Andromachi theriacæ drachmam unam dissolutam, & in unciiis sex aquæ papaveris rubri, quod erraticum Dioscorides vocat, utile esse omnes affirmant, quod autem ego sum expertus, post bibitam relatam potionem, statim sudores per totum corpus concitari, utrùm autem vi theriacæ tantum id contingat, an quòd papaveris erratici aqua evocandi sudorem vim habeat, incertum mihi est, scio enim Dioscorid. non talem vim huic tribuisse, quin accersendi somnum, quod potius medicamentis frigidis sudorem cohibentibus, quàm eundem concitantibus convenire solet. Neque etiam à relato Dioscoride, neque à Galeno prodesse contra venena ullum papaveris genus didicisse recordor, memoror tamen Plinium, libro 20. cap. 19. papaveris ceratitidis, hoc est, cornuti, folia ex melle mederi carbunculis venenatis scribere, eundemque in fine relatis capitis opium, quod ex nigro papavere instillatur, scorpionum ictibus resistere, testari, neque alienum à ratione est, cum humores adeò venenati sint, quales in febribus cum bubonibus contingentes proveniunt, aquam instillatam ex erratico papavere prodesse tanto malo, & si refrigerandi vim habeat, quòd ea valeat noxium, & pestiferum succum aptum ad cor, & reliquas principes partes corporis repere, immobilem efficere, & ejusdem vapores reprimere, per quod febrientibus licet, vires proprias fovere, & robustiores factas noxium succum sudore expellere.

9. Methodus.

In præfatum usum ad evocandum, scilicet, sudorem mitridatum, aut salviæ imperialem, sic enim nominant pharmacum quoddam pharmacopolæ, etiam post

sanguinem missum in aqua buglosæ dissolvunt, & bibendum dant, quod prodesse posse, certum est.

10. Methodus.

Utrùm autem post relata præstidia (quæ quantò citius fiunt, tantò plus prodesse solere experior) syrupos, quibus humor coquatur exhibere, conveniat: humoreque cotto aluum expurgare, liceat nonnulli dubitare, inter quos, qui graviores Authores inter Expositores Avicenæ esse censentur: medicamentis non tantum lenientibus, sed majorem vim, quam lenientia habentibus, in principio, & nedum cocta materia exinanire ventrem præcipiunt, ideòque potionem solventem aluum conficiunt ex rhabbaro, & tamaris indis, & mirobalanis citrinis, & manna, ubi multa bilis redundat, at cum pituita supercrescit aliquibus ex prædictis agaricum commiscunt, ab scamoniis, & colocynthide, ac aliis fortioribus medicamentis fugientes, ne venenatis suis facultatibus imbecillius reddant cor, nec cassam fistularem tantum sufficere existimant, quia leniendi vim dumtaxat habere inquit, quam minimè satis esse putant. Avicenamque in medela febris pestiferæ hoc idem voluisse credunt, cum dixit summæ curationis eorum est exiccatio: quod exponunt non tantum pharmacum leniente, & humectante vacuare ventrem præcipere Avicenam, sed id quod vires habet exiccandi, id est, ultra quàm leniens pharmacum vacuandi. Porro si mihi fidem adhibere lector velit, in febribus cum bubonibus, de quibus nunc agimus invadentibus, nequaquam ulla portione vacuandi ventrem vim habente, uti febriens debet, quòd ut superius dixi, in hisce morbis omnes eos, qui aluum fluidum habebant, obire sæpissimè sum expertus. Et quoniam fortassis poterit, non-

pun-

nunquam contingere pestilentes febres cum bubonibus redire, in quibus alius soluta ægrotantibus conferat, ideò observare relatos eventus Medicis consulo, atque cum prodesse ventris solutionem experti fuerint, audactèr pharmacis superius scriptis utantur.

11. Methodus.

Neque quia per antecedentem methodum usum pharmacorum expurgantium ventrem interdixerim, ideò uti syrupis veto: quin syrupum ex malis punicis, & acido mali Medici, & omphacio, bibere præcipio, quòd hi omnes vim reprimendi venenatas vires noxiorum succorum habeant.

12. Methodus.

Utque in omnibus aliis fermè febribus potius uti medicamentis vim referandi habentibus, quàm refrigerandi censuerim, in hoc tantum pestifero genere febris cum bubone grassantis, ab his fugere consulo, præsertim si validas vires, quæ referant, habuerint, quoniam vasorum insignis referatio non nisi à calore fervere succos faciente effici, potest, fervoremque noxiorum succorum obesse fumos in cor pellendo, nulli in dubium venit.

13. Methodus.

Victus ratio ab his febrientibus observanda in sex rebus, quas non naturales vocant, quæ sequitur est. Hi siquidem in cubiculo fenestras septentrionem respicientes habente, jacere debent, quòd ventus ab hac regione flans refrigerandi, atque exicandi, ac quod potissimum est, cohibendi humorum ad cor, & caput vaporationem, vim habeat, in quem usum conferre quoque omnia, quæ aërem cubilis frigidum, & siccum reddere valent, notissimum est. Profunt ergo salicis folia, nimphea, myrtus, rosæ, malicorium, folia malicotoni, & malum ipsum, camphora, & alia ejusdem facultatis per pavimentum triclinii sparsa, nocentque palus-

tria, & limosa loca.

14. Methodus.

Perfistere ægrum à morbi initio usque in finem in eodem toro, ac triclinio non parum obesse valet, nam aër infectus à febrientis respiratione iterum ad pulmonem, & cor inspiratus venenatam vim succorum fovet, auget, & crescere efficit, quo non parum incommodum hos febrientes recipere clarum est, mutare ergo quotidie cubilia quantumvis prædictis odoratis rebus sint ornata, si id facere ægro licuerit, præcipio.

15. Methodus.

Somnum mediocriter allicere, & non prolixum procurare, in hoc morbo convenit, cum enim in somno spiritus, & sanguis ad interiora corporis retrahantur, veremur: ne sanguinis, & spirituum ad interna regressu, noxiis succis simul cum relatis retractis, cor plusquam cum in ambitu poris hi continebantur, inficere, valeant, nisi ergo hujusmodi febrientes prolixa vigilia vexatos videris, nequaquam soporem inducentia illis admovebis.

16. Methodus.

Exerceri, qui timent ab hoc morbo vexari, neque qui jam correpti sunt convenit, cum exercitium anhelitum magnum, velocem, ac frequenter efficere constet, atque magno hoc anhelitu multum aërem, qui venenatus in pestiferis morbis est, inspirari, necessarium sit.

17. Methodus.

Quotidiè ventrem semel exinaniri sponte, & sine Medici auxilio, salubre esse reor, verum clysteribus lubricum ipsum reddere nisi triduo, vel ultra astrieta alius sit, periculosum esse judico, securius ergo ne feces indurentur in tertiis diebus ex melle, & paucò sale confecta suppositoria summittere, hæc enim non tantam vim habent, ut noxios suctos ad interna corporis vasa trahere, possint.

Vi-

18. *Methodus.*

Vitare venerem in constitutionibus pestiferis prodesse: notius est: quàm probari queat, si enim venenatæ viret hoc potissimum nocent, quòd spiritus dissolvant, cum veneris concubitus hos plusquàm omnes alii motus dissilent, & corrumpant, huic malo promptus fieri: qui illo immodicè utuntur, clarum est, & eos qui jam ægrotant, in vitæ discrimine poni, per hujus usum notissimum etiam est. Neque minus tristitia, & ingentes curæ, quæ angunt, & sollicitant homines nocent, ut alacres res, & jocunda agris nunciata, dum non subito, & repentè, ac præter ægri spem evenerint, prodesse solent.

19. *Methodus.*

Alimenta, quæ facilis concoctionis, & magni nutrimenti sint, devoranda ab his febrientibus erunt: quod hi plusquàm reliqui dissolutionem insignem spirituum patiantur, conveniet ergo hos non tantum oleribus, ac leguminibus, & fructibus arborum alere, sed juri- bus pullorum, perdicum, & gallinarum, & pullis ipsis coctis cum lactuca, borragine, & croco uti decebit, aranciorum, & mali Medici acidis succis, ac omphacio, & aceto, vesci cum carnibus, vel juri- bus relatis, quàm maximè prodesse experimur, lutea ovorum cum prædictis succis irrorata in eundem usum conferunt, suadendi ergo, & cogendi sæpius parum ex relatis alimentis comedere, plurimum enim si deglutiant, conquore, non valent: quòd frequentibus animi deliquiis vexari solent, neque oblitus est Avicena id in medela hujus febris hortari, nam dixit pluri- mi eorum, qui viriliter comedunt, & si non appetant, evadunt ab hoc morbo. Post pransas carnes malacotonea condita, & cruda etiam profunt: quòd hoc malorum genus venenis adversetur, & sua

refrigerandi, & exiccandi vi possit noxios vapores reprimere, interdiu mali punici acidi, & dulcis grana comedere etiam prodest. Rases indivisionibus potius asis carnibus, quàm elixis uti jubebat, mihi autem, quod ægro gratius est magis convenire, existimo, cum quàm maximè cavere oporteat, ne comedendi appetitus in his dejiciatur.

20. *Methodus.*

Potum aquæ frigidæ non interdicendum his, qui ut dixi, febriunt omnes merito autumant, quoniam siti anhelitum frequentiore fieri experimur, cum per eum major aëris venenati portio, quàm per minus frequentem trahatur, à quo fugere hos ægros superius consulimus, nec quidquàm interest, in febribus pestiferis cum bubonibus conjunctis, nullo alio symptomate infestante, frigidam aquam coctam, aut crudam bibere: atsi difficultas anhelandi ob vitium aliquod pectoris contingeret, concoctam rebus lenientibus pectus exhibere conveniet. Neque non tantum ob relatum morbum, sed propter quosvis alios, in quibus incocta aqua obesse solet, etiam à frigida etsi pestifer morbus ægrum corripiat, abstinere decebit, potest enim concocta rebus, quæ vitia illa corrigant, & simul venenis adversentur bibi.

21. *Methodus.*

Multa medicamenta vim habere contra venena animalium, & plantarum, atque aliarum rerum passim à Doctoribus traduntur, verum quæ prosint venenatis febribus à Dioscorid. & Plin. & aliis antiquis simplicium Scriptoribus, quòd memoror nunquàm legi. Ratione tamen, & Galeni, ac Neotericorum autoritate usus, convenire Armenicam terram, de qua Galenus de Simplicium medicamentorum facultatibus, lib. nono, cap. de Terra

famia meminit, indubiè fateor, hanc bibi in fine capitis citati Galenus ex vino albo consistentia tenui modicè diluto, si levi febre teneatur æger, præcipit, & ubi gravis febris est, cum aqueo vino potari. Dioscorides lib. v. cap. xciv. famiam terram commendat contra serpentium morsus, undè prodesse pestilenti feбри rationi consonum est, vereor tamen rarò ullum ex his terræ generibus ad nos asportari, sed adulterata medicamenta hæc afferri, non paucos quoque lapides in eodem libro, cap. xcij. & antecedentibus capitibus conducere, adversus venenata animalia, idem Dioscorides scribit, ex quorum pulveribus tenuissimè levigatis conficienda antidota erunt cum aqua buglosæ, aut oxalidis dissoluta bibenda, & ne hæc narrando, quæ exigui momenti esse suspicor diutius immorer, finem imponere huic capiti de medela pestiferarum febrium cum bubonibus (de his enim hucusque in præsentī capite egimus) visum est, & quoque de illo sævo symptomate catoco, seu cataphora, aut læthargo, seu comate vocato, in aliis generibus pestiferarum febrium proveniente, non nil quod defuit, cum de eo in superiore cap. egimus scribere liceat, quo finem præsentī libro imponeamus, nec hoc nisi unica methodo absolvemus.

Vigesima secunda methodus, qua docetur, quo modo prohibere possimus ascensum vitiatī succi ataphoram efficientis, quam modorra Hispani vocant.

22. Methodus.

SI memores estis cum de medela cataphoræ agebam, dixi necessum esse humorem, à quo cataphora pendet, frigidum, & humidum, aut calidum, & humidum

esse, nisi enim talis foret, sed calidus, & siccus, deliria, vigilias, inquietudines esset effecturus, etiam relatum illum succum, à flatuoso spiritu, vel aliqua exigua bilis portione, quæ cito postquàm in caput repit, discutitur, in cerebrum devehī, nisi enim sic res se haberet, impossibile videntur eum, qui cataphora post paucillum temporis spatium esset corripiendus, munia, quæ sanus obire solebat, exercere, subitus enim, & repentinus humoris ille ad caput ascensus non à frigido, & humido, aut calido, & humido humore, quorum nullus adeò levis est, fieri, contingeret, ut ergo hic in superna loca raptus, qui tantorum malorum causa esse solet prohibeatur, præsentē methodo consulo, quòd parum ante tempus, in quo rationabili conjectura suspicatur Medicus gravem soporem venturum, duas ingentes cucurbitulas, alteram jecori, aliam lieni apponi faciat, novemque in dorso affigi jubeat, tres per medium dorsum in supremis inter utrosque humeros vertebriis apponendo, reliquasque sex in dextris, ac sinistris scapulis, nullasque ex his excarificatis partibus, sed sanis apponi præcipio, nisi tanta sanguinis copia adhuc adsit, ut aliquid ejusdem his extrahere conveniat: solent enim hæ tam vehementer humores in jecore, & liene, ac dorsi magna illa vena, & arteria contentos detinere, & ne in caput repant prohibere, ut non paucos in præsentī anno 1558. evasisse à symptomate illo, quem certo venturum sperabant, prædicta cucurbitularum admotione noverim, neque in his, qui aluum adstrictam habebant, cucurbitulas admoveri præcipiebam, nisi ventre fortè clysteri prius exonerato, in quem usum clysmum conficiebam, quod reciperet irini, &

ru-

rutacei, uncias quatuor, & hieræ, ac benedictæ unciam unam, cum decocto anthemis, aneti, malvarum, stecados relatis oleis, & compositionibus dissolutis, duabus cochlearibus, mellis, & salis granis viginti additis.

Jam medela febrium pestiferarum, ut audistis, explicita, superest etiam exponere, an liceat, ignibus per vicos passim factis, aërem pestiferum expurgare: nam cum superius per pavementum triclinii, in quo febrientes hi requiescunt, folia, & furculos rerum frigidarum sterni jusserim, videtur ignes calidos nocituros, verum hæc controversia facile dissolvitur: dicimus enim aërem ignibus calefactum noxium esse, his qui jam pestifera febre sunt correpti, prodesse tamen illis, qui nedum febrierunt, quod purior vi ignis infectis vaporibus reddatur. Per quem modum Hippocratem vetuisse Græciæ pestem suis temporibus grassari incipientem, multi referunt.

CAPUT LXIX.

De Morbillo, & Variolis.

A Deò notum hoc morbi genus apud universos Orbis habitatores nunc est, ut nullus quantumvis rusticus, & barbarus sit, qui relatorum nominum, aut aliorum idem in eorundem vernacula lingua significantium: notitiam non habeat. Cum ante, & in priore sæculo ab hinc quingentis annis hæc morborum genera non adeò nota ut nunc fuisset, multi nostri temporis Medici asseverent. Certè apud Hippocratem, Galenum, Paulum, Aëtium, Oribasium, cæterosque Græcos Medicos, nunquam inveniri, hic morbi modus valet, non enim autoritas Manardi Ferrariensis in Latina, & Græca lingua

Tom.II.

non parum docti: neque ejusdem suasio me movere valent: ut credere possim: exanthemata, quæ à Galeno, lib. 5. de Morbis medendis, cap. undecimo dicuntur, idem quod morbillus, & variolæ sint, cum Paulus Galeni simia, cap. 6. libri primi, sequentia verba de eisdem referat: [Pustulis, quæ quòd puero per cutem veluti efflorescunt, Græci exanthemata nominant. Primum sanè nullum facescere negotium oportet: ubi vèro probe ad summa eruperint: tunc jam curare tentavimus, balneis, quibus injiciantur myrtum, aut lentiscum, aut rosa, deindè rosaceo, aut lentiscino utendum, ceratoque cum cerusa.] Et libro 3. capite 3. inscripto ad Psyltria, & exanthemata capitis scripserit: [Exanthemata verò cutis sunt exulcerationes, subrubicundæ, & asperæ, utrumque vitium præsidii infra positis exteriunt, argentea spumæ cerusæ singulorum drachmæ quatuor: aluminis drachmæ duæ: rutæ foliorum viridium totidem: ex aceto, myrtheoque oleo levigata cuti illiniuntur.] Quæ minimè quadrare cum variolis, aut morbillo valent: nam si quando morbillus, & variolæ rectè medenda per sanguinis missionem sunt: priusquàm ad summam cutim erupant faciendum, ut post in medela explanabimus, cujus oppositum Paulum, cap. 6. citatum præcepisse constat. Neque postquam ad summam cutim eruperint balneis uti licet: præsertim myrtum, aut lentiscum, aut rosas recipientibus, cum hæc medicamenta adstringendi vim habeant, quam contrariam esse huic morbo Manardus, lib. 7. epistola secunda veritate compulsus fatetur, etiam morbillum exulcerationem esse cutis: ut Paulus lib. 3. cap. 3. de Exanthemate superius dixit, non nisi qui deli-

Kkk 2

rat

rat dicere potest : cum nunquam morbillus ad exulcerationem deveniat, sed tantum cutim horum ægrorum rubris maculis inficiat. Variolas nec in sui ortus principio, nec postquam in augmentum procedunt : cutim exulcerare docti, & indocti Medici experiuntur, non ergo per cutis exulcerationem definiendæ variolæ essent, cum illis orientibus, & in augmentum procedentibus definitio non conveniret. Porro quis tam rudus esset, qui hujus morbi naturam exactè calleret, & si explicare illam velit, non palam exprimere, huic morbo, quam maximè convenire infantes, & pueros, ut plurimum invadere, raro juvenes, & majoris ætatis homines, nec nisi per totam vitam semel eundem hominem in plurimum corripuisse, quod fecisse Hippocratem, & Galenum, si relati morbi noti illis fuissent, putarem, & quoniam hos non noverunt : ideò notas eorundem subticuisse, credendum est, quod equidem ex Hippocrate, 3. lib. Epidemiarum citat Manardus, in pestilenti, scilicet, constitutione advenisse magna ecchymata, & exprimi à Galeno dictionem illam Græcam, per tumores sponte in cute florentes, ac crasis humoribus genitos, quia tennes exulcerationem potius faciant quàm tumorem, & quòd tumores variolæ dicantur, exulcerationes vero morbillus, non solum nullius momenti esse, notissimum est, verum in re tam nota fallor, delirantis hominis est, morbillum qui nunquam cutim extimam, ut supra retuli, rupit, exulcerationem vocari.

Cumque ergo ex à me nupèr asfertis Græcis incognitum hunc morbum esse appareat, in alteram duarum causarum ignotum illis esse, reducere, oportet, vel suis tem-

poribus hunc morbum nedum homines solitum infestare : sicut neque ab hinc septuaginta annis Gallicus vocatus Europam, ac Asiam, & Africam incolentes corripuerat, aut quòd si jam tunc in homines grassari solitos erat, modum accedendi ejusdem, atque quas ætates, & quoties infestare solitus esset, non observarunt, minimèque mirandum nova genera morborum, quæ nunquam antea visa fuere, nunc conspici, cum certum sit multas formas plantarum antiquis ignotas passim videri, & vel in deliciis, vel medicinæ usum frequentèr eisdem Medicos uti, aliasque antiquis notissimas in nostro Orbe nequaquam inveniri posse.

Nonnulli ex Arabibus Zoar, scilicet, & Ifac causam horum morborum esse putant, foetus nutrimentum, dum in utero gestatur, sanguinem menstruum esse, sed hi manifestè aberrant, cum pari ratione morbillum, & variolas quadrupedia in utero gestata, & consimili sanguine nutrita, in lucem edita paslura erant, quod non experimur, ali namque quadrupedum foetus ex menstruo sanguine, Aristoteles 2. de Generatione animalium, cap. 4. testatur, quod ratio ipsa manifestè docet : si enim in mulieribus uterum gestantibus menses deficere, usque ad pariendi tempus videmus, quo conscii sumus, ab eo quod fluere solebat, foetum nutriri, pari ratione moveri tene-mur, asserere, etiam foeminas aliorum animalium consimili nutrimento nutriri.

Avicennæ videtur fen prima, libri 4. tract. 4. cap. 6. causam re-latorum morborum fervorem sanguinis esse, cum enim quivis succi, ut perficiantur, prius semel fervent, ac bulliunt, & post perfectam consistentiam acquirunt, ut mustum,

cer-

cervisia, & pomorum succus, ac omnes alii ex fructibus expressi ostendunt, rationi consonum videbatur Avicenæ, humano sanguini in vasis foetus contento idem eventurum. Cum primum enim in lucem exiit foetus sanguinem musto similem laturum Avicena conjectat, atque huic ut perficiatur convenire, quod semel ebulliat, quo in tempore spumeum in cutem transmissum variolas, aut morbillum efficere, credidit, crassumque feci vini simile per aluum excerni, indeque non nisi semel in plurimum affici his morbis homines solere: ut musta non bis fervere assuescunt. Neque hoc adeò explicitum, ut à me est, apud citatum Authorem reperies, verum quod id innuisse verba exordii capitis prædicti, & nonnulla finis ejusdem, eundem sentire ostendant, ideò ut legistis sunt à me dictata, etiam quod omnes fermè ejusdem Expositores sic exponi illum, velint.

Verum hinc provenire morbillum, & variolas, alienum à ratione est, quoniam etiam quadrupedium sanguini idem contingere deberet, fervere, scilicet, semel postquam ab utero animal exierit, & morbillo, & variolis affici, quod nulli quadrupedum accidere experimur: nam non inde differentia summi posset, quoniam quadrupedia eutim habeant duram, & asperam ineptam recipere spumeum illud, materiam variolarum, & morbilli ab ipsis mutatam, & homines cuti tenui sint contacti, cum avium genera omnia, quæ etiam cum primum nascuntur, novum sanguinem in suis vasis continent, cuti fatis tenui tegantur, qua parata recipere spumeum sanguinis, ut homines, futura erant, & à morbillo, & variolis omnia corripienda,

Tom. II.

quod aliter contingere eventus docent.

Calidas, & humidas temperaturas expositas esse huic morbo, plus quam omnes alias, Avicena, & cæteri Arabes affirmant, & experimenta rem sic se habere, demonstrant, quod causam esse, cur raro bis eundem hominem malum hoc corripiat, existimo. Nam cum semel febre, & morbillo, aut variolis, est affectus homo, adeò siccior vertitur, ut illo morbi genere iterum corripi non valeat, corripiatur autem homo in plurimum in puerili ætate constitutus, ab influxu cælesti aërem afficiente, quod humidior, & calidior tunc sit, relataque ratione lac inter alimenta morbi hujus causam esse, Medici rectè credunt, tantoque promptius corpus humanum lacte vescens à morbo hoc affici valet, quanto humidior, & magis seroso lacte usus fuerit. Camellarum ergo, & asinarum lacte homines alti promptiores morbillo, & variolis ægrotare, cæteris paribus omnibus aliis sunt. Neque aliundè plus vere calido, & humido, quam aliis anni temporibus morbum hunc vagari, experimur, qui etiam nedum exteriores partes corporis maculat, & tumoribus replet, verum & internas. Gula namque, & ventriculus ipse, & aspera arteria, atque intestina, variolis quandoque inflammari, inde certi sumus, quod sæpè raucas voces edere, & difficultè deglutire, ac per alui excretionem purulentum à variolis emanans, excerni in nonnullis ægrotis videamus.

Solent hujusmodi tubercula cum primum nascuntur, adeò exigua esse, & cutim tam parum atollere, ut visu vix decerni queat: utrum rubore aliquo, aut variolarum, seu

Kkk 3

mor-

morbilli tumore cutis infecta sit, neque minus difficilè est, in reatorum morborum primo ortu alterum ab alio distinguere, nisi enim expertus Medicus id assequi non valet: verum cum jam tertia dies accedit, manifestè variolæ se tales esse ostendunt, magnitudinem capitis aciculæ, vel milii habentes, ut in sequentibus plus tumentes cicercis magnitudinem acquirunt, posteaque sanie replentur. Tandem expurgata, vel exiccata sanie, arescunt, & decidunt: cutim maculis infectam, & inæqualem relinquentes, neque omnium adeò felix exitus est: multæ certè in ulcera excedentia partes, quas occupant, finiuntur, quæ in perniciem ægrum ducere solent, maximè si relata ulcera asperam arteriam, aut gulam depascentur, hæ fuscum, aut viridem colorem habere solent, & purulentum quid ex se fundere, consueverunt, ut salubres rubrum, vel album, vel alios colores his proximos possident.

Numerum, & magnitudinem variolarum considerare, Medicus tenetur: ex his enim indicia felicitis, aut infelicitis exitus earundem sumi, sæpè solet, quas enim plurimas, & exiguas totam cutim occupantes videris mortis periculum easdem minare suspiceris, maximè si fusca, aut virides, vel nigra fuerint, eas autem, quæ magnæ, & raræ, rubroque, aut albo colore affectæ aperuerint, salubres esse disjudicabis, præsertim si prout crescere ipsas conspexeris, sic febrem mitiorem fieri cognoveris: & universæ, ut plurimum in tertia die à prima febris invasione conspici solent, neque rarò ante exitum convulsionibus epilepticis pueros corripere consueverunt, suntque quandoque nonnullæ variolæ tam ingentis mag-

nitudinis, ut una earum alteram intra se contineat, ut etiam ex illis sunt, quæ ingentes cutis partes sic occupant, ut circularem figuram nonnunquàm, & angularem quandoque constituent, ex quibus etiam albæ, parvæ, duræ, minimèque fungosæ interitum patientibus minantur.

Observare quoque convenit formam, quam cum exeunt, servant variolæ, quæ enim postquàm apparere incipiunt, nullum tempus intermittunt, quousque in totum augeantur, & simul ægrum leviolem efficiunt, & mitioribus symptomatibus vexant, bonam de se spem exhibent, tum præsertim cum raræ, & magnæ sunt, ut quando oriri incipiunt, ac post nasci desinunt, marcidæque jam ortæ redduntur, & iterum novæ variolæ infestant, perniciosæ esse consueverunt. Certè salubrius indicium sumi solet, cum febris prius aggreditur passurum variolas, & post ipse apparent, quàm si è diverso contingat, variolas scilicet primum videri, & post febrem corripere. Neque hoc perpetuum est, sæpè namque hoc felicitè cedere, velut illud contingit, ut etiam non rarum est, variolas neque ante exitum, nec post febrem committari.

Respiratio, & ægri vox indicium salutis, aut mortis etiam ostendunt, difficultè quippè inspirare, aut aspirare, & raucam vocem variolas patientem reddere, malum est, ut faciliter respirare, & claram vocem proferre, bonum esse solet. Porro plurimi à morbo hoc obeuntes strangulati moriuntur, quia aspera arteria eorundem à multis variolis occupata, vel ab ingentibus ulceribus exesa, sufficientem aëris quantitatem in pulmonem ingredi non permittit.

Ne-

Neque minus incommodum hoc malum ipsum laborantibus per immoderatum alui fluxum inferre solet, pereunt enim ex his multi cum dissenteria ab ulceribus variolarum proveniente, & nonnulli quoque ab immodico sanguinis mictu ab eisdem variolis renes excedentibus facto.

CAPUT LXX.

De signis, & medela variolarum, & morbilli.

SUNT jam adeò manifesta quibusvis hominibus morbillus, & variolæ, postquam perfectum incrementum acquisivere, ut nullum fermè latere hominem hoc ævo, ut prædixi, putem, ideòque indicia, quibus hi morbi nosci debent scribere in sejuncto cap. neglexi, si qua non referre oportebat, ea erant, quæ priusquam hi viserentur, ipsos venturos prædicerent, & cum hoc unico verbo assolvi possit, maximum, & præcipuum signum esse, scilicet tum vagari illud morbi genus, & gravedinem ægrotantem simul cum febre pati, oculosque rubentes, & gravedinoso dolore vexatos habere, hoc solo contentus transgredi ad medelam morborum illorum conficiendam visum est, ac primam, quæ sequitur methodum dictare.

1. Methodus.

Nullum ex Medicis Arabibus curationem hanc auspicandam nisi per ullius magnæ venæ scissionem, vel excarificata crura, aut brachia præcepisse, memoror, cui sententiæ ego non adversor, cæterum quod addunt observare, quàm maximè oportere, ne postquam hi morbi maculare cutim inceperint, sanguinem mitti Medici jubeant, alienum à ratione existimo, cum enim id vetant, ideò ut inquirunt,

illud præcipiunt, quoniam timent, quòd, sanguine misso, variolæ, & morbillus incepta exire ad cutis externas partes, ad internas sucta regrediantur, quod perniciosum esse, ideò credunt, quia à venenato humore relatos morbos fieri dicunt. Porro si illud inconveniret, in bubonibus pestiferis mittere sanguinem, & si ex latere affecto educeretur, non liceret, verendus non esset post sanguinem missum regressus materiæ bubonis ad internas, & principes partes corporis, quæ si verum esset illud, quod timent, necessariò in illas regressura, sucto sanguine, erat, cujus oppositum experimur, augeri scilicet potius, quàm imminuit bubones illos post sanguinem missum.

2. Methodus.

Licere ergo existimo, dum vires adeò imbecillæ non sint, quòd sanguinem mitti, prohibeant, si sanguinem redundare Medicus noverit, illum, vel vena secta, vel cruribus excarificatis, non tantum semel, verum & bis, aut tær extrahere, quamvis morbillus, aut variolæ nedum apparere, sed etiam augeri incipiant, vel integrum incrementum acquisiverint, neque plus timere sanguinis missionem, quoniam variolæ, aut morbillus jam adsint, quàm si non adessent, consulo, inanis certè timor illorum Medicorum est, qui putant materiam cutis porositates occupantem ad interna vasa retrocessuram, cum id fieri nequeat: si enim quandoque inflammationes post sanguinem missum imminui videmus, non quòd fugatur humor causam imminutionis earundem esse, asserendum est, sed vel quòd tumor illarum partium inflammatarum potius originem trahat, à multo sanguine in venis illius particulæ congesto, qui per ipsius missionem revellitur,

tur, quàm quia in porositatibus membri inflammati imbibitus ipse sit, vel quoniam sanguine extracto, vires ægrotantis robustiores versæ valeant, in halitum discutere humorem, quem prius diffilare, non poterant, caveant ergo deinceps Medici præceptum illud Arabum à nobis per præsentem methodum improbatum sequi, cum sæpè observaverim complures pueros interiisse, aut ab immodico sanguinis narium fluxu, vel ab ulceribus excedentibus, ideò quòd Medici nunc ausi sint venam illorum secare, quia cum id facere decrevisset, variolas jam ortas conspicerent.

Methodus.

Ventrem horum subducere parum Arabes curant, meritoque cum prædixerim, perniciosum alui fluxum in his morbis esse, & quamquàm in fine, aut statu nocere putem, in principio tamen negligere, aluum exinanire, non validis pharmacis, sed iis, quæ exonerandi à fecibus ventrem vim habeant, prodesse existimo, in quem usum neque cassia fistulari vocata, neque aliis medicamentis eandem vim habentibus, uti auderem, quamquàm Avicena in cap. de Medela horum morborum exhiberi relata medicamenta jubeat: vescatur ergo puer, aut nutrix prunis damascenis, & ficubus, & primo jure lentium, & malis punicis dulcibus, & tamaris indis, & aliis alimentis ejusdem facultatis, neque ulteriorem ventris lenitionem, quàm relata fieri current Medici.

Methodus.

Quandoque adeò vehementer sanguis horum ægrorum in morbi initio fervet, (quod per magnitudinem febris, & rubedinem faciei, & carnis copiam, & æstuationem, ac nervorum convulsiones nunquam tremores aliàs, cognos-

citur) ut Medicos cogat, simul cum relatis alimentis feces expurgantibus tunc exhibere, omphacium, jus culinarium, mala punica acida, sorbas, malicotoni succum, pyraastringentia, quæ verdinæales Hispani vocant, palmites, & alia hujus generis, ut relatis lenientibus alimentis, & his astringentibus simul feces expurgentur, & sanguinis immodicus fervor compescatur. Verrum si alius astricta non sit, sed quotidie feces reddat, lenientibus cibis prædictis uti non conveniet, velut si valde astricta fuerit, & ingens fervor sanguinis non adsit, constringentibus in præsentimethodo scriptis, non vescatur æger.

Diversus scopus curationis habendus est in curatione morbi hujus cum primum morbillus, vel variolæ in cuti apparent, & cum jam augeri incipiunt, ab eo quem servaturi sumus, quando nedum videntur, neque cutis maculari incipit: hoc namque in tempore rebus facultatem rejiciendi variorum, aut morbilli materiam in cutim uti non debemus, ut in illo, quæ in cutim propellant noxium illum succum admoveere convenit: si enim in prima, aut secunda die à morbi initio æger uteretur cibis, & medicamentis, quæ evocandi morbillum, & variolas in partes extimas corporis facultatem haberent, merito verendum esset, posse sanguinis fervorem adeò augeri, ut universus spumeus redditus ineptus, quòd ex eo vitales spiritus fierent, verteretur, & interire æger cogeretur, cum tamen postquàm in venas exiguas cutis diffusus sanguis ille est, & cutim maculare rubore, & tumoribus incipit, novam illam inferre non possit, ac tunc liceat, & quàm maximè oporteat, ipsum in lucem edere, & manifestum in mag-

Methodus.

magnas variolas conversum facere, tunc enim interni sanguinis in magnis vasis contenti fervor augeri nequivit, quòd qui maximè fervebat, in corporis tegmen excretus sit.

6. *Methodus.*

Ut ergo propellatur variolarum humor in cutim Avicena, qui fusiùs inter Arabes de re hac scripsit, multas compositiones medicamentorum in citato superiùs capite, & aliqua simplicia pharmaca, quæ prodesse possent, descripsit. At cum referre relatas compositiones, neque divinando adhuc ullus posset, ob innumera vitia, quæ propter ignorantiam Interpretis accidisse, reor, ideò, & quia inutiles sint, illas subiceam, & si quid quod conferat, ab illo Authore excerpti, possit, id ipsum dicendis adjungam. Omnia ergo, quæ vim reserandi obstructions habent, prodesse in hunc usum valent: præsertim quæ in corporis circuitum humores protrudunt, qualia sunt, quæ attenuant, prosunt ergo fici virides, ac siccæ, virides quippè in prima, aut secunda die antequàm morbillus, & variolæ apparere incipiant, utiliores quam siccæ sunt, quòd vim solvendi alium habeant, ut Dioscorides lib. 1. cap. 145. retulit, siccæ postquàm jam rubere cutis incipit, ideò magis conferunt, quòd non tam ingentem vim leniendi ventrem, ut virides habent utrisque peculiaris facultas evocandi morbos hos in cutim, ut sudorem inest, neque imbecillior vis cancamo, quod laccam vocant, in eundem usum indita est. Dioscoride lib. 1. cap. 23. testante, fœniculum, & apium, tam radicibus, quàm seminibus prosunt, syrupus qui in officinis de lacca inscribitur, ab Avicena usurpatus bibendus, & lambendus est, sic enim asperæ arteriæ, & nutritionis mem-

bris prodest, tandem quæ bibita vim extrahendi spicula corpori infixæ habent, ut aristolochia, dictamnus, tragium, & multa alia in hunc finem conferunt.

Triclinium in quo persistit æger, ab Aquilone securum esse debet, quoniam continens aër frigidus, quàm maximè his ægris nocet, obstruendo cutis poros, per quos spumeum sanguinis in variolas vertendum, ejiciendum est, si quando minus calidus aër esse convenit in primis diebus, & antequàm oriri variolæ incipiant, erit, nam tunc remisso illo calore fervor sanguinis compescitur, ex quo non parum auxilium ægro aciscitur, quod si rebelles ad exeundum morbillus, & variolæ forent, calfacere aërem triclinii igne, & rebus, & calidis per pavementum sparsis conducet, ut quoque levi linteo cutim lenitèr confricare in eundem usum prodest, confert præterea, ut variolæ facilius exeant, infecta rubro colore oculis ægri præsentare, non iis corpus, sic ut videri nequeant tegere, cum relato colore rubentia afstrictoriam vim habeant.

7. *Methodus.*

Alimentum puerorum, & infantium lactentium præcipuum lac ipsum est, quod decenti victus ratione nutricis tale fieri procurandum est, quale morbus poscit: conveniet ergo in principio, quæ fervorem sanguinis reprimant, mandanda nutricibus dare, ut postquàm morbillus, & variolæ apparent, quæ attenuent, & in cutem humores evocent, infantes etiam & pueri si ullis alimentis præter lac vescuntur, eum ordinem in vescendo servant, quem nutricibus perscripsimus, aquam quam in principio biberint, tam nutritrix, quàm infantes, & pueri non tantùm ex lentibus semel coctis conficienda, sed etiam

8. *Methodus.*

etiam altera aqua ex lentibus bis coctis commiscenda prædicta est, prior namque subducendi aluum vim habet, ut posterior compescendi fervorem sanguinis: quæ duo in principio, quàm maximè conducunt, verum postquàm variolæ apparent, semine foeniculi, & apii, vel anisi coquenda, ut citius, atque expeditius spumeus sanguis, qui in partibus cuti proximis inclusus est, ad ejusdem extimas partes excernatur, neque frigida potio bibenda tunc est, sed tepida, ut pectus quod tussire solet, aquæ frigiditate non infestetur. Certè abhorrent complures à potione aquæ ex lentibus decoctæ, quibus in principio tribui potest aqua ex damascenis prunis, & malocotoneo, vel forba, aut omphacio, vel alio consimili cocta, valebunt enim pruna ad ventrem leniendum, prout prima lentium coctio, malumcotoneum autem, & reliquorum quodvis ad compescendum sanguinis fervorem.

9. Methodus.

Adeò cupimus pervium transitum per cutis poros variolis, & morbillo efficere, ut omnes Medici caveant cutim horum ægrorum oleo, aut cera, seu quavis alia re eosdem obstruente uti, quod & si rectè cautum esse, cum natura propellere in cutim variolas, & morbillum valet, existimo, dum tamen imbecilla ad excernendum noxium succum propter ejus lentorem fuerit, quæ eundem attenuent exterius admove, non in emplastri formam, sed in modum liquoris convenire puto. Vereor certè emplastrum cuti horum approximare, ne compressa cutis consistentia illa crassa emplastri, distillationem, & exitum vitati succi coerceat, si namque licet, pestiferos succos bubonum, & carbunculorum ad cu-

tim oleis evocare, nescio cur vetare liceat, rebelles variolas eodem præsidio in exteriora corporis trahere. Certè non indè, quòd permittamus emplastrum bubonibus pestiferis admove, ideò etiam cuti variolas non expurganti prodesse objiciendum nobis est. Cum non parum differat materia bubonis, quæ crassior multo, quam variolarum est, ab earundem tenui materia, probat quippè tenuitatem succi variolarum, exitum ipsarum ultra cutim, & crassitiem illius, quæ bubonem, & carbunculum gignit, immobilitatem, & quietem ejusdem intra cutim.

Cavere variolarum ortum in oculis oblivioni non tradendum est cum sæpè accadat easdem inibi nascentes visu privare, aut cicatricibus maculare ægrotantem. Prodest ergo ad hoc vitandum, aquam rosarum, vel coriandri, aut decoctionem rhois culinaris, quibus crocus, camphora, aut aloes levigata commisceantur, in oculum injicere. Cumque hæc ægro ingrata sint, succum granorum mali punici instillare conveniet: verum si relatis præsidis adhibitis adhuc oriri variolam in oculi tunicas videris collirio albo Razes nuncupato, uti necessum erit, neque minor cura ne gula, & aspera arteria, & intestina, ab earundem ortu exulcerentur, habenda est. Vitavimus ergo malum hoc, ab ore, & aspera arteria usu syrupi myrtini, & succi malorum punicorum, dulcium, & acidorum lambitis, ac gargarizatione diamoronis, gulam autem, & ventriculorum, & intestina, præfatis medicamentis, & omphacio cum saccharo commisto deglutitis. Nasum foedari præ multitudine variolarum solitum, non custodire licet: omninò prohibendo variolarum exitum in

20. Methodus.

co-

eodem, ut licuit relata membra servare. Verum moderari irruentem multitudinem succorum in partem hanc, necessum est, quod exercere oportebit usu moderate astringentium, neque hoc pro tuendo naso semper efficere permittitur, sed tunc dumtaxat quando, ut prædixi, timor est ne multæ variolæ in particulam illam irruant.

11. *Methodus.*

Postquam integrum incrementum variolæ adeptæ sunt, ac noxius humor in eisdem contentus concoctus, & in saniem versus fuerit, statim necessum est, variolas fallere, quod decentè fit aqua instillata ex rosas, cui tantum salis levigati commiscetur, ut degustata mordere falsugine linguam valeat, neque perfecta concoctio in purè variolarum expectanda est, ne virus illud adeò carnem exedat, ut & si in vitæ discrimen ægrum non ducat, foedam cutim redat: nosces ergo in pus verti succum variolarum, quando prurire easdem æger senserit, solent enim tunc infantes, & pueri faciem, & reliquas corporis partes in tantum scalpere, donec sanguine partes scalptas perfundant. Avicena priusquam variolæ essent fallendæ, perforare ipsas, aurea acu præcipit, quod ego potius nocere, quàm prodesse, sum expertus, rupta namque per acum cuti foedior cicatrix linquitur, quàm si aqua rosata, ac croco, & sale, corrugata cutis virus ex se per poros excernat, terminum in quo perforari variolas deceat, septimam diem perscripsit Avicena, postquam fallere iussit, quem non adeò præcisum esse reor, ut antea quandoque facere non liceat, & si raro hoc accadat. Putavit quoque Avicena ad velociorem saniei variolarum exiccationem myrica, & sandalis, & myrto, ægrorum triclinia

suffire, ægrotantesque super culcitra ex oriza, & milio, & ordeo, & fabis, & cupressi foliis imbutas dormire, quæ etsi parum prodesse existimo, nocere non puto.

12. *Methodus.*

Variolæ sponte, vel artis Medicæ auxilio aridæ versæ, quod excident quàm citius fieri possit, procuravimus, hoc namque linimento facto ex medula ossium crurium vaccarum, aut boum commista cum cerusa, vel unguento albo officinarum, rectius assequimur: quàm illinitione sanguinis columbarum, ut nonnulli faciunt. Cum autem ulcusculum aliquod reliquerint, ulceri unguento ex mineo medebimur, cicatricesque ab his relictæ non eisdem medicamentis curandæ sunt, quibus vulnere solent: nam semper partes cutis, quas occuparunt variolæ magis depresæ, & exiguis tumoribus cavatæ, quàm illesæ videntur, & carnosorum membrorum cicatrices in plurimum eminentiores partibus proximis sanis conspiciuntur, ita ut priores, quæ foramina repleant, poscant, posteriores quod supereminet auferri, desiderent, ut priorem ergo scopum assequamur (in hanc enim impræsentiarum tendimus) quæ mediocriter calfaciunt, & humectant, simulque in cutim sanguinem trahunt, admoveere debemus, in quem usum balneæ ex decocto anthemidis, chamomilam pharmacopolæ vocant, atque fœni græci, & aliarum plantarum consimilium iis facultatum prodesse valde valent, & maximè prodest, reficere corpus alimentis, quæ sanguinem purum, & ad cutim deferri aptum, gignant: ovorum ergo lutea recentia, & gallinarum, & perdicum, & hædorum caro, & eorundem juscula, cum ciceribus, & croco, fœniculo, & apio, & petroselino, (quæ
vim

vim habent, ad cutim deferendi sanguinem) mansa, & bibita profunt, unguenta, & olea, quæ cutim attenuare, & abstergere valeant, conficienda sunt, ex medicamentis ad hoc conducentibus, & cuti præsertim faciei admovenda, pro quo narcisum, dracunculum, bulbum esculentum, fecem vini, tartarum, quod refina doliorum ab aliquibus nuncupatur, ab Hispano vulgò rasuras dicitur, centaurium, cum adipe gallinaceo, & argento sublimato, commisceamus, faciemque hoc unguento illinimus, prius tamen, quam abstergamus, vapo-

rationem ex decocto anthemis, transfatis tribus diebus, capite, & facie linteis cooperto, ita ut vapor exire nequeat eidem approximamus, oleoque tartari, & dracunculi faciem statim à vaporatione facta abstergimus, complura alia olea, & unguenta confici in eundem usum possem, quæ brevitatis gratia subiceo, etiam quòd relattam compositionem utiliore esse quibusvis aliis disjudico. Finemque præsentì Operi impono, & Christo Salvatore, quas possum gratias ago, quòd illud mihi in lucem edere, permisit.

LAUS DEO.

PERTINER
Opera
M. 120. 120

105

9.210